

مفتدی اقرأ الثقافی

للکتاب (کوردی - عربی - فارسی)

www.igra.ahlamontada.com

رمجائی فاید

کوردہ کانہ عیراق

ھیواو تاوات له نیوان به دیهاتن و به دینهاتن

وهرگیران

عہلی میرزا عارف ههوارامی

بۆدابهزاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای دانیود کتایهای مختلف مراحه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

ره جانی فاید

کورد ده کانی عئیراق

ههوا و ئاوات له نیوان به دهیان و به دینه هاتندا

میژووی نوی و هاوچه رخی بزوتنه وهی کورد

وه رگیڕانی له عه ره بییه وه

علی میرزا عارف هه ورامی

وهزارهتی پوښنښی
بهزیوه بهمایته گشتی پوزنامه نووسی و چاپ و پلاوگر دنهوه
بهزیوه بهمایته خاتمی وه رگیاوه
xaneywergeran@hotmail.com

- 🍏 ناوی کتیب: کورده کاتی عتیاق
- 🍏 نووسهر: به جاتی فاید
- 🍏 وه رگیاوه له عهده بییهوه: عهلی میرزا عارف
- 🍏 بابته: سیاسی
- 🍏 بیتخنیه: عهلی میرزا عارف
- 🍏 ههله مپری: عهوه مهر به سول
- 🍏 دیزاینی ناوه نوک: نزار نوری
- 🍏 بهرگ: ناام عهلی
- 🍏 تیرا: ۵۰۰
- 🍏 زنجیره: ۲۷۸
- 🍏 چاپخانه: گنده
- 🍏 چاپ: چاپ به کهم
- 🍏 ژماره سیاره: (۱۵۱۲) سالی (۲۰۱۰)

پیرست

پیشه کی وەرگیر..... ۹

وتەدەك..... ۱۲

پیشه کی نووسەر..... ۱۷

دەروازەى یەكەم

كوردستان لە رەهەندى میژووێ و جوگرافى و مرفاىەتى و سیاسى..... ۲۹

بەشى یەكەم

كوردستان .. میژوو و نیشتیمان و مرفۆ..... ۳۱

بەشى دووهم

هێماكانى زمانهوانى و روشنبیری و كۆمه لایهتى و نایینى..... ۳۹

بەشى سێهەم

كوردستان لە رەهەندى سیاسى.. گوزمەگای گشتى..... ۵۷

بەشى چوارەم

راپەڕینی كورد..... ۶۳

بەشى پێنجەم

میژووی نوێ و هاوچەرخی بزووتنەوێ كورد..... ۷۷

دەروازەى دووهم

كوردەكانى عێراق..... ۱۲۳

بەشى یەكەم

۱۲۵..... كوردەمكەنى عىراق و نەھاتنەدى دستكەوتەكان بۇ خەنگەنى تر

بەشى دووم

۱۵۲..... پارتى ديموكراتى كوردستان

بەشى سى يەم

۱۷۲..... شۇرشى نەيلول

بەشى چوارم

۲۰۱..... گە يىشتەنەوى بەعس بە دەسەلات

بەشى يىنجەم

۲۰۹..... نۇتۇنۇمى

بەشى شەشەم

۲۵۲..... رىككەوتننامەى جەزايرو دەرھاونىشتەكانى

بەشى جەوتەم

۲۷۷..... قەنەس نە خۇنەمىشى سووتاوى خۇيدا دەرتتەو

بەشى ھەشتەم

۲۸۵..... بزوتنەوى كوردو شۇرشى نىسلامى نە نىران و شەرى عىراق و نىران

بەشى نۆھەم

۲۹۲..... بۇ يەكە مجار دور نە بەغدا

بەشى دەيەم

۳۲۹..... سەردەمى نەمەرىكا

كۇتايى

۴۰۳..... ھىواناواتى كورد نە نىوان بەدبەياتن و بەدبەياتندا

کوردستانی عێراق
خەنجەریکە بە لاکە مەری عێراقەووە یان .. فارگۆنی
پێشکەوتنییەتی...؟

پێشەکی وەرگیر

لە میژە تامەزرۆی ئەووە بووم رێم لە نووسینیک بکەوێت ئەگەر کورتیش
بیت باس لە میژووی هاوچەرخی کوردو شۆرشەکانی ئەو سەردەمانە بکات
کەبزووتنەووی رزگاربخواری کوردیان پیاادا تێپەرپووە، نووسینەووی میژوو
پێویستی زۆری بە مادە میژوویی و پابەندبوون بە بەرنامە و توێژینەووی
زانستی هەیه کە میژوونووس بە راست و دروستی باس لە سەنگ و بەهای ئەو
سەردەمانە بکات دیارە نەووی نوێ ئەمڕۆ لە کوردستاندا دەگەریت بەدوای
رابردووی گەلەکەیداو تێگەشتن لە میژوو و جوگرافیای کوردستان. وەختیک ئەم
نووسینە بەرپز (پەرچانی فاید)م بەر دەستکەوت و بە وردی خویندەمەو، نەووی
چەند سال بوو بە دوایدا دەگەرپام دۆزیمەووە پراوێر نیازو مەبەستی منی تیادا
بەدیدەکرا.. پاش جارێکی تر خویندەنەووی، بە مەبەستی هێنانەدی ئامانجەکەم
پشتبەستن بە پەروردگاری مەزن لە ۲۰۰۷/۷/۸ دەستم دایە وەرگیرانی.. لەگەڵ
سەرقالیم بە کارو نەرکەتایبەتەکانم، هەر چەندە ماومیهکی زۆری خایاند تا لە

رۆژی ۲۰۰۸/۸/۹ به په‌كجاری له پاكنوسكردنی بومه‌وه.. نه‌وهی زیاتر رایكیشام بۆ وهرگێرانی ئەم نووسینه دیم به تیروته‌سه‌لی ئەو لایه‌نانه‌ی گرتووته دووتوی، خوێنه‌ری كـرد به تابه‌تی نه‌وهی نوێ، كه تا مه‌ودایه‌کی فراوان له میژووی هاوچه‌رخ‌ی بزووتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی كورد شارمزا ده‌كات، كه به‌شیوه‌یه‌کی گشتگیر باس له لایه‌نه‌ گرنه‌گه‌كانی ده‌كات، وه‌ك له خواره‌وه خراوته به‌ردیدی خوێنه‌رانی نازیزو خۆشه‌ویست به هیوای سوود لی‌وه‌رگرتنی و به‌خشینی به‌نده‌تان له هه‌ر كه‌م و كورتیه‌ك تی‌بینی بكریت.. كه هه‌ر نه‌وه‌نده‌م له توانادا هه‌بووه به‌ خه‌یالی خۆم توانیبیتم له‌م رینگایه‌وه كه‌مێك خزمه‌تم به‌گه‌له‌سته‌م‌دیده‌كه‌مان كردبیت.

دیاره ئەم نووسینه‌ی به‌رپێز (ره‌جانی فاید) (كورده‌گانی عێراق هیواوئاوات له‌نیوان به‌دیها‌تن و به‌دینه‌ها‌تندا) له دوو دهروازه پێكهاتوه :-
دهروازهی یه‌كه‌م: ئەم به‌شانه‌ی له‌ خۆگرتووه.

به‌شی یه‌كه‌م: ره‌هه‌ندی میژوویی و جوگرافی و سیاسی كوردستان، كه باس له میژوو، شوێن و مروفی كورد ده‌كات.
به‌شی دووه‌م: باس له‌لایه‌نی زمان و رۆشنی‌یری و باری كۆمه‌لایه‌تی و ئایین ده‌كات.

به‌شی سێه‌م: گرنگی دمه‌دات به‌ كوردستان و ره‌هه‌ندی سیاسی.
به‌شی چواره‌م: راپه‌رینی كورد دژ به‌ سته‌می ده‌وله‌تانی داگیركه‌رانی كوردستان.

به‌شی پێنجه‌م: میژووی هاوچه‌رخ‌ی بزووتنه‌وه‌ی كوردایه‌تی و خه‌باتی به‌رده‌وام.

دهروازهی دووه‌م: له ده‌ به‌ش و كۆتایی پێكهاتوه‌وه كه ئەم لایه‌نانه‌ی گرتووته‌وه:

به‌شی یه‌كه‌م: گرنگی دمه‌دات به‌ كورده‌گانی عێراق و ده‌ستكه‌وته‌گانی.

بەشى دووهم: ميژووى پارتى ديموكراتى كوردستان و دامەزراندنى و خەباتى
چەندىن سالى له پيناوى گەلى كورد دا.

بەشى سيەم: شوڤشى گولان و كاردانەوى لەسەر گۆرەپانى ھەريمايەتى و
ناوچەيى.

بەشى چوارەم: گەيشتنى بەعس بە دەسلات و دزايەتى كردنى گەلى كورد.
بەشى ينجەم: ئۆتۆنۆمى كارتۆنى و نەبوونى كاريگەرى لەسەر گەلى كورد و
بيدەسلاتى ئيدارەى ئۆتۆنۆمى.

بەشى شەشەم: باس لە ريكەوتنى شومى جەزاير و نەو پرۆتوكۆلانە دەكات
بە ھاوكارى حكومەتى جەزاير لە نيوان حكومەتى بەغدا و حكومەتى تاران مۆر
كراون.

بەشى حەوتەم: باس لە دووبارە سەرھەندانەوى شوڤش و كاريگەرى لەسەر
گەلى كورد و رەنگدانەوى لە ئاستى عىراق و دەولەتانى ھەريمەكە دەكات.

بەشى ھەشتەم: بە تيروتەسەلى لە بزوتنەوى كورد و شوڤشى ئيسلامى
ئيران و شەرى ھەشت سالى عىراق و ئيران دەكۆلتيەو.

بەشى نۆيەم: ئەزموونى پاش راپەرين و ھەلبژاردنى پەرلەمان و دامەزراندنى
حكومەتى ھەريمى كوردستان و دابپان لە حكومەتى بەغدا باس دەكات.

بەشى دەيەم: باس لە دەسلات و سەردەمى ئەمريكا دەكات لە ناوچەى
رۆژھەلاتى ناومراست.

دوابەش بەشى كۆتايى: خواستى كورد و گونجاندى لەگەل پيشھات و
روداوەكاندا.

وەرگير

ھەلەبجەى شەھيد

۲۰۰۸/۸/۱۰

وتىرىك

نوسەرى ئەم كىتەپە مېزۇۋىيە (رەجائى ھايد) بە چاۋى وىژدانەۋە رۋانىيەتتە كىشە كوردو روۋادەمكانى شىكردۆتەۋە. لە بەرھەمەكەشىدا سۆزىكى جولاۋى بۇ گەلەكەمان تىدايەۋ خۇى خستە رىزى ئەۋ پىاۋە عەرمبەنەۋە كە مافىيان بە كورد رەۋا بىنىۋەۋە ھەرىكەۋە لە بوارى خۇيدا ھەئۆستىكى مەردانەۋى نواندوۋە، لەۋانەش (جەمال عەبدولناسر، موعەمەر قەزافى، مەمەد مەھدى جەۋھىرى، مەعەن بەسىسۆ، مەحمۇد دەروىش، ھادى عەلەۋى) ۋە ھى دىكە، كە ئەمانەش بوۋنە خۇشەۋىستى گەل كوردو رىزىيان لىدەگىرى. ئەم رىزىلېنانەشى لەۋ رەۋەۋىيە كە لەناۋ ئەۋ ھەموو جەنجالىيەۋى عەرمبە رەگەزبەرستەكاندا كە ھەرگىز بچوۋگىترىن مافى سەرمەتايان بەم گەلە ستەمدىدە رەۋا نەبىنىۋەۋە، بە پىچەۋانەۋە بىريان كىردۆتەۋەۋە دانىيان بە راستى مەسەلەكەدا ناۋە. ئەمە جگە لەۋەۋى كە ھەئۆستەكەيان لەناۋ ھەندى كەسى عەرمبەدا بوۋتە پتەۋگىردى پىردى براپەتى نىۋان كوردو عەرمبە. ھەرومەھا بۇ گەلەكەۋى نىمەش خۇشە كە خەلكانى سەر بە گەل داگىركار پى لە رەۋاۋى كىشەكەمان بىنن.

نەۋونەيەكى دىكە لەم بارەۋە ھىزا (نىسماعىل بېشكەچى) يە كە بەۋپەرى لىبوردەمبەۋە كۆمەلېك لىكۆلېنەۋەۋى لەسەر گەلەكەمان نوسىۋە، بە تاپبەتى لەسەر ژىيانى سىياسى ۋە كۆمەلەپەتى ۋە زمانەۋانى كوردەمكانى باكۋور كە لەلاپەن رىژىمە يەك لە دۋاۋى يەكەكانى توركىاۋە گەل كورد ھەر بە توركى جىياۋى

دانراون و همرگیز هیج مافیکیان پی ره‌وانه‌بینیون. هیژا بیشکه‌چی نیستا خو‌شه‌ویستیکی گه‌له‌که‌مانه‌و به پی‌چه‌وانه‌وه لای دمه‌لات و گه‌ل خو‌ی که تورکه بیزی لیده‌کریته‌وه. ئەم بیاوه به‌ویژدانه چەند جارێک و هەر جارە ی بۆ ماوه‌ی چەند سالتیک خراوته زیندان و سووکایه‌تی پیکراوه. به‌لام ئەو بیباک له هه‌موو دهر‌دیسهرییه‌ک هەر خهریکی کاری خو‌یه‌تی، چونکه راستیه‌که‌و بیی گه‌یشتوو‌ه. نیسماعیلی مرۆف ئەگەر کورد بوایه‌و سه‌د هینده‌ی بنووسیاوه‌و سه‌ده‌ینده‌ نازار بدرایه‌ ئەو بایه‌خ و گرنگیه‌ی نه‌ده‌بوو که‌نێسته‌ هه‌یه‌تی. چونکه ئەمیش هەر له‌ منداڵیه‌وه‌ گو‌ش کراوه‌ به‌ سیاسه‌تی چه‌وتی پان تورکیزم، به‌لام پاشان که‌ به‌ده‌م کاره‌وه‌ دیته‌ کوردستان و مه‌سه‌له‌که‌ به‌ شیوه‌یه‌کی دیکه‌ ده‌بینی، هه‌ول دمدات راستیه‌کان وه‌ک خو‌ی که‌ هه‌یه‌ نیشانیا‌ن بدات. ئەم کاره‌شی کردو میژوو‌یه‌کی دره‌خشانی بۆ خو‌ی دروست کرد.

نووسه‌ری ئەم کتێبه‌ش پاش ئەوه‌ی راستی مه‌سه‌له‌که‌ی بۆ دهرکه‌وتوو‌ه، هه‌ستاه‌ه‌ چاکی مه‌ردابه‌تی لیکردوو‌ه به‌لادا‌و ئەوه‌نده‌ی ویژدان قبو‌ولی بکات نووسیه‌یه‌تی و به‌م کاره‌شی ده‌می هه‌موو ئەو ره‌گه‌ز په‌رستانه‌ی ناو عه‌ره‌ب قوفل دمه‌کات و ده‌چریینی به‌ گو‌نیا‌ندا که‌ کێشه‌ی کورد کێشه‌یه‌کی میژوو‌ویه‌و ده‌بی دانی پێدا‌بنریت.

سه‌یر ئەوه‌یه‌ هیژا ره‌جانی فاید خه‌لکی ولاتی میسه‌ره‌و به‌وشیوه‌ جوانه‌ بیری له‌ چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌ی کورد کردۆته‌وه‌، که‌چی ئەمه‌رۆ له‌ناو سه‌رانی عه‌ره‌بی عێراقدا به‌ ده‌یان ره‌گه‌ز په‌رستیان تێدا‌یه‌ که‌ چاویان ئەو هه‌نده‌ مافه‌ نابینی که‌ ئەمه‌ریکا له‌ کوردستانی عێراقدا پیی ره‌وا بینیوین. خو‌ ئەگەر ده‌سته‌لاتی ئەمه‌ریکا نه‌بیت ئەوا ئەو ره‌گه‌ز په‌رستانه‌ ده‌چنه‌وه‌ سه‌ر کوتانی ده‌هۆله‌ شپه‌که‌ی به‌عس و پی له‌ هیج مافیکمان نانین. خو‌ ئەگەر نیو ئەوه‌نده‌ی ئەو تیگه‌یشتنه‌ ته‌واوه‌ی ئەم نووسه‌ره‌ لای سه‌رانی عه‌ره‌بی عێراقیدا هه‌بوایه‌ ئەوا کێشه‌که‌مان بی گرفت چاره‌سه‌ر ده‌کرا‌و ده‌بوویه‌ بانه‌مایه‌کیش بۆ

پارچەكانى دىكەى كوردستان.

بەلام بەداخەوہ نەو تىگەشتنە نىيەو ئەگەر لای يەك دوانىكىش ھەبىت
ئەوا كورد واتەنى بى مەلامەت نىيەو ئەو كاسە بى ژىر كاسە نىيە.
رەجائى فايد لەم بەرھەمەيدا گەزىكى باشى گرتووە بەدەستەووە
راستىھەكان وەك خۆى پىوانە دەكات. بە وردى چۆتە ناوگىشەى كوردەووە دان بە
راستىھەكاندا دەنىتو، مافەكانمان دەدات لە بىزنگى مېژوو، ھوشيارانە وردەكارى
لە كارمەيدا كردووە. ئەوئەندەى بۆى لوابى بەنگەى مېژوووى ھىناوتەووە
تۆمارى كردووە. باسى ھەول و خەباتى گەلەكەمانى كردووە بۆ بەدەستھىنانى
مافى چارەى خۆنووسىن. لايەنى ئەرىنى و نەرىنى شۆرشەكانمانى خستۆتە روو.
لە ئەنجامدا بەوہ گەشتووە كە كىشەى كورد كىشەيەكى رەواو مرۆفانەيەو
پىويستە چارەسەر بكرىت. ئەم بەنەنجام گەشتنەش بۆ نىمەى كورد كارىكى
ئىجگار پەسەندو شايستەيەو دەلەين: كاشكى ھەموو عەرب وەكو ئەم و ھەموو
توركىش وەكو نىسماعىل بىشكەچى بەجەق بگەشتنايە.
لە كۆتايىدا زۆر سوپاسى كاك عەلى مىرزا عارف دەكەم كە ئەوشانازىيەى
پىيەخشىم كە دەقە عەربى و كوردىيەكەم بەراورد كردو لىشى خواستم كە ئەم
وتە كورتە بۆ سەرھتاي بەرھەمەكەى بكەم بە ديارى.

نووسەر و مېژوونووس

حەكىم مەلا صالح

لېپرسراوى سەنتەرى رۆشنىبىرى

ھەلەبجەى شەھىد

۲۰۰۸/۹/۱۴

بە ناوی بەرۆه رۆگاری مەزن

كوردستاني عيراق خەنجەرە بە كەمەری عيراقەو يان فارگۆنی پيشكەوتنیهتی؟!!

پيشه کی نووسەر

بارو دۆخی ناھەموارو دەستی ستم پائی نا بە کوردەکانەو بە پيشهنگی وینەو دیمەنی عيراق و رەگەزی سەر لەنوێ داپشتنەوێ پاشەپڕۆژ، نیتەر پەراویز خستیان لە توانادا نەماو، بە تايبەتی لەو ختیکداو لەئەنجامی پشتگۆئ خستیان، لە رابردوودا روو بەرووی چەندین کارساتی ناھەموار بوونەتەو و پئویستیان بە دەنگیکی ویزداندار ھەبوو بەھانایانەو بەجیت و ستەمیان لەسەر نەھیلن، بەلام لە ئیمە چنگیان نەگەوت و نەیاندۆزیو. بیگانە ئەو دەنگە ی بۆبەرز کردنەو و بەھانایانەو ھاتن.. دیارە ئەو ھەنگاوە نواندنی میھرەبانی نەبوو، بەلگوو زیاتر لە پیناوی بەرژەومندییە تايبەتەکانی خۆیاندا بوو، بەرانبەر دابرازی ئیمە و پشت لیکردنیان، پەيوەندی دۆستایەتی لە نیوان کوردەکان و بیگاناندا درووستبوو، کەچی لەوشدا روو بەرووی لۆمەو سەرزەنشکردنی ئیمە بوونەتەو.

لەسەردەمیکی تەواو دژوارو لە رینی کۆنگرەییکی سنووردار لەژێر دروشمی (کۆنگرە یەگەمی دیالۆگی عەرەبی کوردی لە مایسی ۱۹۹۸ لە قاھیرە بەستراو لەگەل کوردەکاندا ھەوایی لیک نزیکبوونەو درا، نووسەری ئەم کتیبە ئەندامی

لیزنه‌ی نامادهکاری کۆنگره بوو).

یه‌که‌مجاربوو بهو جوۆره له قاهره دمنگی کورد بهرزبیتته‌وهو به روون و ناشکرا هاواربکه‌ن به‌گه‌ل و خاکه‌وه عیراقین و خه‌تابار کردنیان به جیاخواز تاوانیکه لئی بیبه‌رین و به‌ناوه‌وا سته‌میان لیده‌مکریت. یه‌کێک له‌سه‌ر کرده کورده‌کان به جوۆره گالته نامیزیکه‌وه وتی: (له‌سه‌ر هه‌موو کوردیک پێویسته هه‌میشه قورئانیك له گیرفانی‌دا هه‌لگریت هه‌تا سوپندی پێبخوات که جیاخواز نییه).

چه‌ند بریاریکی گرنگ له کۆنگره‌وه راگه‌یه‌نران، یه‌کێک لهو بریارانه، پشتیوانیکردنی گه‌لی فه‌له‌ستین و مافی ره‌وای به‌دامه‌زانی‌دن دهلته‌ی سه‌ربه‌خۆو پایته‌خته‌که‌ی قودس بی‌ت.. له‌گه‌ل دنیایا به‌خشین به‌ناستی پاراستنی یه‌که‌پارچه‌یی خاکی عیراق و چه‌ند بریاریکی تریش. به‌لام کۆنگره له بازنه‌یه‌کی داخراوی دوور له راگه‌یاننده‌کان، وه‌ک شارنده‌وه‌ی کۆنه‌ندامیکی هه‌ستیاریو شهرم نامیزی له‌ش (عوره) په‌رده‌پۆش کرابوو. هه‌مانکات له هه‌موو کون و که‌له‌به‌ریک‌ه‌وه دژبه‌ریک‌خه‌رانی کۆنگره‌که هاتو هاوار به‌رزبوویه‌وه و به‌خه‌هانه‌تکار له ناستی (عروبه) دا خه‌تابارکران له‌پراستتیدانه‌م حالته‌ له عه‌ق‌لی عه‌رمه‌یدا بوماوه‌یه‌کی دوورو دریزی هه‌یه‌وینجی دا‌کۆتاوه‌و جیگیر بووه. سه‌یره تا ئیستایش عه‌رمب ئه‌وه‌میان خۆش ده‌وێت که ده‌یینن و ده‌یبیستن، له‌شه‌سته‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌وه له بیرکردنه‌وه‌یه‌کدا وامان به‌ خه‌یالدا هاتوو نیشتمانی عه‌رمب، به‌ته‌نها ئه‌و به‌شه‌ ناوه‌دانه‌ گرنگه‌یه‌ جیاکانی (تووروسی سنووری عیراق تورکیا، تاجیاکانی پشتکۆی- سنووری ئیران و عیراق و گه‌نداوی به‌سه‌ره‌و زه‌ریای عه‌رمبی تا جیاکانی حه‌به‌شه‌و بیابانه‌کان و زه‌ریای ئه‌تله‌سی تا ده‌گاته‌ ده‌ریای سپی، ده‌گریته‌وه). به‌گوێره‌ی ئه‌و تیگه‌یشتنه‌ی له‌ به‌ندی حه‌وته‌می په‌یره‌وی به‌عسی عه‌رمه‌یدا هاتوو ده‌لیت: (ئه‌ته‌وه‌و نیشتمانی عه‌رمب له زه‌ریاوه‌ بۆ که‌نداو ده‌ریاو بیابانیکی پوخته) ئه‌م تیگه‌یشتنه‌ چه‌وته

به ئەندازمىهك تەشەنەى كردوو، كارىكردووتە سەر هەست و نەستى عەرەب، بەبىرى هىچ كەسىكدا نەهاتوو گەلئىكى دىكەى جگە لە عەرەب لەم ناوچەيەدا شانەشانى نىمەى زۆرىنەدەژىن، لەگەل ئەووشدا راستىهكانى مېژوو جوگرافيا راستى بوونى كوردىان وەك نەتەوو گەلئىك سەلماندوو بە درىژايى مېژوو لە تالى و شىرىنى و خووشى و ناخوشىهكاندا بەشداريانكردوو و لەهەمان سەنگەرى عەرەبىدا بنىادنەرو بەرگرىكەربوون، جگە لەوەى لە پىكهاستەى سياسى دا نامادەبوونى بەر چاويان هەبووو و رۆلى كارىگەريان لە رووداوە مېژووويەكاندا ديوو. هەلەپەكى زۆر گەورەيە بەرانبەر بەوانە بەردەوام بين لەياد كردن و پەراويز خستنىان، كوردەكان مافى خويانە لە بەكارهيتان و قسەپىكردنى زمانەگەيان و زىندوو. كردنەوەى فەرەنگو رۆشنبرى و سروود و سەماو گۆرانىيەكانيان. بەراستى هېشتا عەقلى عەرەبى هەستى بەو لايەنە نەكردوو، نەگەر بە باشى ئەو هەموو گەنجىنە دەولەمەندو هەمە جوړو رەنگاو رەنگىهى هەيە بەكارهيترا چ سوودپكى فراوان و گشتگرى لىدەخولقنيت؟.. بەلام نەگەر لەمەو داي خوئىهەلە كردن و خو نەزانكردنەو بەخراپى بەكارهيتراو لە ناستىدا نەخوينننەوەى ناشياوكرا !!.. چى روو دەدات؟ جگە لە روو دانى ناكۆكى و سەرەلدانى بەر بەرەكانىكردن و خوئىنرېژى تالى نەخوازراو لە نىوان خاوم مافو لايەنى دەسەلاتى خو بەزۆر سەپىندا. لە واقع دا زمارمىهكى كەمى رۆشنبرىانى عەرەب هەستيان بەو راستىه كردوو و لەو گەيشتووون ئەوانە عەرەب نىن و لەگەلئاندا دەژىن، لەگەل پىشكەوتن و پەرە سەندنى ئەم هەستەو بىرو راي كەسانىكىش بوونى گەل و نەتەوكانى دىكە رەتدەكەنەو. هەردوو بىر كوردنەوگە لە چوارچىوەى تىگەيشتنى تەسك و داخراوى نەتەوايەتى عەرەب و ئايدىؤلۆجىاي يەكگرتنى عەرەبدا گەمارۆدراو، لەو سۆنگەيەو سەرنجيان دەدات تاج ناستىك لەخزمەتى نەتەوايەتى عەرەب و بەرزەوهندىهكانىدا كار دەكەن. لەمەرجىكدا نەگەر هەستكرا هەر نەتەوئىهك لەهەولتى زىندوو كردنەوو

یه کسانیکردنی مافه رؤشنبیریه کانیهتی له گه ل نه ته وهی عهرمبدا، هه رزوو تۆمهتی خهیا نه تکاری و شه ره نگیزی دژ به عهرمب و به و هه ریمه عهرمیه تیایدا دهژی دهخریته پالی و له ئینتیمای نه ته وهی خۆی رووت دهگریته وه، ته نها به وه رازی دمبن بزووتنه وه و جموجوولیه کانیا ن ده بیته ته نها له چوار چیۆه ی خزمه تکردن به ناییدیۆلۆجیای نه ته وایمه تی عهرمب و له ژیر په رچه می (عروبه) دا بیته. جیی داخه له چاره سه رکردنی کیشه ی نه ته وه و که مایه تیه کانی جگه له عهرمب هه ندی رؤشنبیره دیارمکانی عهرمب ئه م بیرۆکه یان خستومه به رده ست وه ک تیایدا دهرده که ویت: (هه ر چاره سه ریکی که مایه تیه کانی نیشتیمانی عهرمب نا کریت له چوار چیۆه ی نه ته وایمه تی خۆیا ندا بیته.. ته نها په ره پی دانی بازنه ی رؤشنبیری نه ته وه یی عهرمبه دمتوانیت رؤشنبیریه نه ته وایمه تی و که مایه تیه کانی دیکه له بۆته ی خۆیدا په ک بخت. په رورده ی تابه ت به مه عریفه و زانستی عهرمبی توانا داره به یه که خستن و پارێزگاریکردنی ئه و هه مه جوۆری و هه مه رنگیه.. ئه م نه ته وانه به تیگه یشتنی ته واره وه دزایه تی په کیتی عهرمب ده که ن و هه ندی کات راسته وخۆ ده چنه نا و ئه و دزایه تیکردنه وه. بیگومان په کیتی به رزترین و به نرخترین پرۆسه یه دژه دابه شبوونیکی رواله تی، پارێزگاریه له پتگه وه ژیا نیکی ژیر مینرپێزکرا و له گه ل ئه و نه ته وانه دا هیوا وانا واته نه ته وایمه تیه کانی عهرمبیا ن پی قبوولنه کریت که په کیتی عهرمبه. ئه م تیگه یشتنه هۆکاربوو به گۆرپانکاری ناوچه کانی که مایه تیه نه تنیه کانی دیکه ی نیشه جی وابهسته کانی خاکی عهرمب بۆ سه رچاوه ی هه میسه ئالۆزو هه ره شه بۆ سه ر ئه و ولاته عهرمبیا نه ی نه وانی له گه لدا ده ژین، دمبنه مه ترسی و هه ره شه بۆ سه ر ناسایشی نه ته وایمه تی عهرمب.. نموونه ی دیاری ئه م راستیه (ئه مازیخ له جه زا ئرو داره ژور له سوودان و کوردهکان له عیراق و دوا جار له سووریا).

مەبەستی ئەم ئیکۆلینەووە کوردەمکاني عيراقن، بە نیازی سەلماندنی وێژدان

ئێرەدا دەری دەخەین:

۱- لەگەڵ ئەو مائۆیرانی و سەرگەردانی کارەساتانەى بەسەر کوردەمکاني عيراقدا هاتوووە تا ئاستیک بەخت و گوزمەرانیان لە کوردەمکاني دیکەى دەولەتانی دراوسێ لەیهک جیاوازهکان باشتر و لەبارتربوو، لە کات و شوینی تاییبەتی خۆیدا باسیان لێوئەدەکەین.

۲- تەنها ژمارەیهکی سنوور دارلە رۆشنیرانی عەرەب، هەستیان بە گەرنگی ناسین و تیگەیشتن لە کورد وەك گەمایەتیهك لە خاکی وابەستەکراو بە عەرەبەووە کردوووە دانیان بەووە داناووە لە زۆر روووە پێویستە بە مافە نەتەوایەتیهکاني خۆیان بگەن، لە سەررووی هەمووایانەووە سیاسەتمەدارو بیرمەندی نەتەوەخوازی عەرەب (د. جەمال ئەلئەتاسی) لە پێشەکی کتێبەکەى (منزەر ئەلوسلی - عەرەب و کوردەمکان - العرب والاکراد) دا دەنووسیتو دەئیت: (مەسەلەى کورد یەکیکە لە کێشە بنەرەتیهکان لەم ناوچەیهدا، کردنەووی دۆسیەکاني و بانگهێشتی هیزەسیاسیهکاني عەرەب بۆ دیاوۆگ (الحوار) سەبارەت بەو مەسەلەیه نوێکردنەووی هەلۆئێستمانە لە گەرنکیدان و باسکردنە لە کێشەى نەتەوایەتیان (نەتەوایەتی عەرەب) و بەهاو توانا بەرزەمکاني پێکدادان و دزایەتیکردنی نیوان هەردوو نەتەووی عەرەب و کورد پێکدادانە لەنیوان پەرۆژی رزگاری و یەگەرتنی عەرەب لە هەر سەرەدەمیکدا بێت، لەگەڵ پەرۆژی کوردیدا، کە بوونی نیشتمان و گیانی کوردیه). لەگەڵ یەکەم ئەزموون و لە یەکەم روو بە روو نەووی لەگەڵ کوردو مەسەلەکەیدا (د. جەمال ئەلئەتاسی) دەئیت: (یەکەم ئەزموونیک بپایدا تێپەرکردو

خستمیه هه ئۆیستیک له وه بگه م گورد له ههر ههریمیکی عهرمبیدا وهك
ههر گه لیکى دیکه ی ئه م سه رزه مینه بوونی خو ی هه یه).

له کۆتایی به هاری ۱۹۴۱ و سه رمته ی هاوینی تیندارو گهرمو وشکی عیراق،
وهختیک به یاوهری کۆمه لیک قوتایی عهرمبی زانکۆی دیمه شق پیکها تبووین له
(لوبنانیه ک وهله ستینی یه ک و قوتابیه کی ئه رده نی و منی سووری).. به نیازی
هاوکاریکردن و یارمه تیدانی بزووتنه وه گه ی (رهشید عالی گه یلانی) که له
سه رده می جهنگی حیهانی دووه مدا دژ به داگیرکه رانی به ریتانیا به رپاکرابوو
گه یشتینه به غدا، له و ته مه نه دا هیوای رزگاربوون و به دیه اتنی یه کگرتن و یه کیتی
عه ره ب ته واوی بیرو هه ست و ده روونمانی داپۆشیبوو. له گه ل هیواو
ئه ندیشه کانماندا، دیمان سوپای ئینگلیز سنوورمه کانی ده وروبه ری به غدای به زاندو
خستیه ژیر ده سه لاتیه وه و هه ره سی به شۆرشه که هینا، ناچاربووین له و
پایته خته عهرمبیه ده رچین و به ره و باکور هه لئین، پاش ئاگاداربوونمان
به گه رینه دانی کۆبوونه وه ی هیزه کانی به رگری له که رکوک. به ره به یانیکی زوو
به ره و شاری موسل دزه مان کردو ناشاره زا رینگای ناوچه که مان گرته پیش و زیاتر
به ره و باکوور رۆشتبووین، سه ره نجام سه رمان له ناوچه ی هه ولیره وه ده رجوو، بی
ئاگا گه یشتبووینه ناوچه یه کی دووری نیوان زنی گه وروه زنی بچووک. له گه ل
سه رلێشیواوی و ناشاره زایشدا ته واوی روالهت و دیارده کانی خاکی و دانیشه توان و
به رت و بلاوی گونده کان و جووری پۆشاک و سیمای خه لکه که یمان لاشیواوو،
نه مانده زانی له چ بارو دۆخیکدا ده گوزمه رنین. ئه وه نه ده تیگه یشتبووین ئه م
رینگیه رینگای موسل نییه، بۆیه ناچاربووین به راکرتنی خه لکی راگوزمه رو
پرسیارلێکردن. که سانیک ده یانویست وه لاممان بده نه وه، له نیوان خو یاندا
ده که وته نه گفتوگۆ، به جوړیک قسه یان ده کرد ئیمه لییان نه ده گه یشتین، له ری
نامازمو هیمایشه وه ئه وان له ئیمه تینه ده گه یشتن، به سه رسامی و دۆشدامانه وه
لیمان ده ته کینه وه، وه ک ئیمه له هه ساره یه کی تره وه هاتبین. له هه مووی

سەخترو دژوارتر تەنانەت هیچ زانیارییەکی جوگرافیشمان لە دەستدا نەبوو. بە پێی بڕینی ئەو ماوەیە، وامان بە خەیاڵدا دەهات چووینە خاکی ئێرانەوه.

سەرەنجام رووبەرۆوی پیرمۆنیک بووینەوه لە کێلگەیهکی کشتووکاڵیدا کاری دەکرد، بەهەر حالێک بوو توانیمان ناگاداری بکەین ئێمە خەلکی ئەم ولاتە نین و رێگامان هەلە کردوو، بێدەنگ دەستی بۆ دوور راکێشا، بە سەرئێدانیکی لەسەر گردێکەوه خانووێهە کەمان بەدی کرد ئالای عێراق بە سەرپهوه دەسه‌گایه‌وه و چەند خانووێهە کیش لە پیشیەوه دیاریبوون.. بەتەرس و لەرزو دڵە تەپنی لێی نزیکبووینەوه، بەگەشتنمان چاومان بەئەفسەریک کەوت، ئەو وەختە کەمێک بەخۆماندا هاتینەوه و زانیمان هێشتا لە خاکی عێراقین و لەناوچەیی نیشته‌جێبووی کوردەکانین). بە راستی شایە تێدانێکی دادپەرورانه‌یه لە ناستی گرنکترین رەگەزی جیا لە عەرەب، گرنگی زیاتری شایە تێدانەکە لەو هەوادیه، لە کەسیکی خاوەن رووگەیی نەتەوه‌خوای عەرەبه‌وه راگەیه‌نراوه، ئەویش (د. جەمال ئەلنەتاسی)یە.. بەوه کۆتایی بێدەهینی و دەلێت: (رۆژانیکی بە سەرچوون، هێشتا وێنە لەناخ جێگیرمەکانی باکوور (کوردستان)ی عێراق لە هەست و نەست و هزرما دەخولانەوه، گەلێکی لێدەژی جیاواز لەگەڵی بەغدا و موسڵ، هەر چەند ئەو سەرەدەمە کێشەیی ئەو گەلە بەو ئەندازمیه لە هزرما نەش و نەمای نەکردبوو). لە شایەتیدا نەکەیدا (د. ئەلنەتاسی) بڕیار دەدات شوێنەکە جیاوازه، شیوەی گوندەکان جیاوازن، دانیشتوان جیاوازن، جل و بەرگ و پۆشاک جیاوازه، سیمای روخساری خەلگەکەیی جیاوازه، زمان لە زمانی خەلکی عێراقی جیاوازه، هەموو هاوچۆرمەکانی لە عێراقدا جیاوازن – بڕیاریکی بوێرانەیه (ئەو گەلە لەگەڵ گەلەکەیی دیکەیی عێراق جیاوازه) – بە درێزایی مێژوو کوردەکان هەولەکانیان لە خزمەتکردنی جیهانی عەرەبی و نیسلامیدا لە کاردا بووه و کاری بەرزو پەرۆزو مەزنیان پێشکەش کردوه، پێش هەموو کەسیک سەلاحەدینی نەبوویی دێت، دلێرانە بە سەر خاچپەرستاندا سەرکەوتو (قودس)ی لە دەستیان

سەندەووە رزگار یکرد. ئەووە بوو پیشتریش (ئەبو موسلیمی خوراسانی) دامەزرێنەری دەولەتی عەبباسی، پاش دامەزراندنی دەولەتەگەیی (ئەبو جەعفری مەنسور) کوشتی، ئەوونەیهکی زیندووی ئەو خزمەتکردنەن، لە لایەکی ترو لە چەندین بواری جۆراو جۆردا، گە سایەتیە کوردەگانی وەك خاوەنی شمشیر و پینووس (مەحمود سامی ئەلباروودی) دا کۆکیکەر لە مافی قاسم ئەمین و مەحمەد عەبدو (ئەحمەد تەیمورو عایشە، تەیمووری و مەحمەد مەحمود تەیمووری و مەحمەد کورد عەلی) و فەرماندەیی نیشتمانی سوری مەزن ئیبراھیم ھەنانۆو فەرماندەیی نیشتمانی سوری ئیبراھیم ھەنانۆ، ھەردوو شاعیرانی مەزن و بەناوبانگ (جەمیل سدقی ئەلزەھاوی و بلند حەیدەری) بە رەگەز کوردە ھەریەك لە بواریکدا خزمەتی خۆیان پیشکەش کردووە. ھەروەھا لەو خیزانە بەرپەرچەلەك کوردانەیی نامادەیی بەرچاویان ھەبوو، لە پەرھەپێدان و پیشەردانی باری سیاسی و رۆشنیری و فەرھەنگی و ھونەری عەرەبیدا خیزانی (بەدرخان و خیزانی وانلی) بوون، گە ھەتا ھەتایە عەرەب مەنتەباریان دەبن، ئەگەر بەسەرئەھووە لەپراستی واقەگە وردببینەووە بارو دۆخەگە کوردەگانی وەك خەنجەرێك ئاویزانێ کەمەری دەولەتی عێراق کردووە و کەوتوونەتە نیوان داواکاری مافەکانیان و دەست بەرپووە وە نانیان، لە جی بەجیکردنیان لەلایەن حکومەتی ناوەندەووە، گە بوو نەھۆی سەرھەلدانی چەندین کیشە و ناکوکی لەنیوانی ئەوان و حکومەتەیهك بە دواپەگە ھاتوو مەکانی عێراقدا.. وە لەئاکامدا بە (کیشە کورد) ناسراووە چەندین پەل و پۆی وەك کیشەیی موسڵ و کیشەیی سنووری نیوان عێراق و ئیرانی لیکەوتەووە. لەگەڵ بوونی کیشەییەکی لەو جۆرە، بزوتنەووەی کوردیش چەشنی بزوتنەو مەکانی جیھان لە پیناوی درێژە پیدانی پەناباتە بەر یارمەتیە دەرەگیەکان.. لەو ئاراستەییەووە کیشەیی کورد ھەلی دەستیو مەردانی دەرەگی و ھاتنەدی نیازی دراوستیکانی لەچا و بڕینەخاکی عێراقی رەخساند. دەرەگیەو بەرە پیدانی رۆشنیری و فەرھەنگی و دیار یکردنی

چارەنووسى ناوچەكە كوردەكان ھۆكاریكى گىرنگ بن.. گومان لەو دە دانىيە لە جواچىۋەى ھاۋلاتىبوون و پەكسانىدا كورد تۈانا دارن بەرپا بەتەكردنى دەسەلاتى بەلأ لە دەولەتانی عىراقىدا، ھەروەھا لە مېزوۋى رابردو و ياندا (سەلاحەدىنى ئەمىۋى) رابەرپا بەتەكردو قودسىشى رزگار كىرد. لىرەو ھەو راستىە دەردەكە ۋەت، ھەو خەنجەرە تۈانادارە بە ھەتەكاندىنى كەمەرى ۋلات و بەرەو چارەسەرى نادىارىشى ببات لە ھەل و مەرجى ئەم دەۋاپبەدا لەپەتەكەتەى سىياسى عىراقى نۆپدا كوردەكان رىۋ شۆپنى شىاۋو گىرنگىان ۋەرگرتوۋەو لەزۆر بۈاردا رۆلى سەرمەكەيان ۋەرگرتوۋەو دەسەلاتىان لە دەستدايە. پېش رووخانى رۆپم لەسەر خاكى عىراق تاكەلایەنى بەر ھەتەستكار بوون، بوپرانە دزايەتەيانكردوۋەو روۋبەرۋوۋى ۋەستاۋن.. راستەو نكولى لەو ناكىرەت ھەو رەۋشە لەژىر كارىگەرى بەرپارى (٦٨٨)ى ئەنجومەنى ئاسايش ۋ دىارىكردنى ھىلى ئاسۆپى (٢٦) بە ناوچەى ئارام ۋ پارىزگارى لىكردن ۋ چاۋدېرىكردنى ئەمەرىكا ۋ ھىزە ھاۋ پەيمانەكان بەرپۆمبىرا، بەلام گىرنگى بەر ھەتەستىكردنى رۆپم لەسەر خاكى عىراقدا رۆلى سەرمەكى ھەبوۋە، كە بۆ خۆى ماناىەكى تايبەت دەبەخشىت. ھەر ۋەك لە رابردوۋدا كوردستان لانكە ۋ پارىزگارىكەرى ھەموو گروپ ۋ دەستەۋلاپەنە بەرھەتەستكارە جۆراۋ جۆرمەكانى عىراق بوۋە ۋ تىايدا ھەماھەنگى پەكتىان لەكارەكانىاندا كىردوۋەو كۆبۈۋنەۋەو كۆنگرەكانىان گىرداۋە، ۋەك لە نىزىكەۋە فشارى كارىگەر بوۋە بۆ سەر كۆمەتى بەغدا. بە نامادەبوۋنى نۆپنەرى ئەمەرىكا (زالماى خەلىلزاڧ).. پارتە كوردبەكان پېش ھەر لاپەنىكى تىرى بەر ھەتەستكار نامادەبوۋن لە كۆنگرەى لەندىنى كانوۋنى پەكەمى ٢٠٠٢. دواتر بانگەشىتى ھەموو پارتو لاپەنە بەرھەتەستكارەكانى دىكەكرا بە مەبەستى گىردانى كۆنگرەى سەلاحەدىن. لەگەن ھاتنەپېشەۋەى شەپرى رزگارى عىراقدا، بزۋوتنەۋەى رزگارپخۋازى كورد ھەموو تۈاناکانى لە پارمەتەيدانى ھىزەكانى ئەمەرىكا خستە گەپو بەكردەۋە لە ھەندى سەردەمى شەپدا ھىزەكانى پېشمەرگەى كوردستان لە ھىرەكردنە سەر

هیزمه‌کانی رژیم له موسل و که‌رکوک و خه‌ریک‌کردن و خلا‌فانسی سوپای عیراق رۆلی مه‌زن و کاریگه‌ریان گێڤاو سه‌ر که‌وتنی مه‌زنیان به‌ده‌سته‌ئینا. وه‌ک ناشکرایه‌ دوای رووخانی رژیمی‌ش کورده‌کان ناماده‌یی هه‌میشه‌یی و رۆلیان له‌ گری‌دانی هاوپه‌یمانییه‌کی تۆکه‌دا هه‌بووه، له‌گه‌ڵ ریک‌خستنی کۆبوونه‌وه‌و گری‌دانی کۆنگره‌کانی سه‌بارت پیکه‌ئینانی ئه‌نجومه‌نی نیشتیمانی کاتی سه‌رده‌می گواسته‌وه‌و سه‌باردنی سه‌رۆکایه‌تیه‌که‌ی به‌ که‌سایه‌تیه‌کی کورد (د.فوناد مه‌عسوم) و پیکه‌ئینانی ئه‌نجومه‌نی سه‌رۆکایه‌تی عیراقی نوێ و ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران، له‌گه‌ڵ وه‌رگرتن و به‌ده‌سته‌ئینانی چه‌ن‌دین پۆستی گرن‌گ له‌و ئه‌نجومه‌نانه‌. له‌ یاسای به‌رپۆه‌بردنی قۆناغی گواسته‌وه‌ (المرحله‌ الانتقاليه‌) ی ده‌ولت، کورده‌کان بوونه‌ته‌ به‌ردی بناغه‌ی ئه‌نجومه‌نه‌کانی (نیشتیمانی – سه‌رۆکایه‌تی – ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران) و تیاپاندا رۆ و شوینی شی‌اوی خۆیان وه‌رگرتوووه‌..ته‌نانه‌ت سه‌رۆکایه‌تی ئه‌رکانی سوپای عیراق به‌ چه‌نه‌رالیکی کورد سه‌پێراوه‌،

ئهمه‌ش ته‌نها ئه‌و مانایه‌ ده‌گه‌یه‌نیت و ده‌خوازیت بۆین (ئیمه‌ی کورد به‌ هیزو تواناوه‌ بوونمان هه‌یه‌).

نکوولی له‌وه‌ ناکریت کورده‌کان رۆلی گرن‌گی پێشه‌ره‌وایه‌تی‌کردن و سیماو وینه‌ی عیراقی نوێ ده‌گێرن. له‌ کۆتاییدا بۆ ئیمه‌ ناسین و لیگه‌یشتن له‌ دیدگاوه‌ مه‌به‌ست و نامانجه‌کانیان گرن‌گه‌یه‌کی زۆری هه‌یه‌و په‌راویز خستیان ئه‌سته‌مه‌، به‌تایبه‌تی له‌ هه‌ل و مه‌جیکدا توانیویانه‌ خۆیان به‌سه‌ر هه‌مواندا به‌سه‌پین.

له‌و ئاراسته‌وه‌ ئهم نووسینه‌ هه‌ولیکه‌ له‌ ناسینی کوردو کوردستانی عیراق وه‌ک (مرۆف – شوین – تایبه‌تمه‌ندی رۆشن‌بیری). وه‌ک ده‌بینین له‌ رووی نیشتیمانییه‌وه‌ کوردستانی عیراق له‌ چوارچێوه‌ی ده‌ولتدا عیراقین و له‌رووی نه‌ته‌واپه‌تیشه‌وه‌ له‌ چوارچێوه‌ی کوردستانی گه‌ورمه‌دا خۆیان ده‌بیننه‌وه‌. ئایا کاتی ئه‌وه‌ نه‌هاتوووه‌ له‌م پێشه‌کیه‌دا به‌ زۆربه‌ی ئه‌و کارانه‌دا بچینه‌وه‌ له‌ رابردوو به‌کی

نزىدا بوونەتە راستى؟.. ئايا ئەمە ھەئەيەكى گەورە نىيە ناساندنى ھەمە جۆرى ۋە ھەمە رەنگى بەر پاپوونى ناوچەگەمان رەت بگەينەو ھە لە جىيى بوونمان بە ھالەتتېكر - ھولەمەند بېگۆرپىن بۆ لە بن دەرھىنان ۋە رىشەكيتشكردنى تۈواناگانمان لە خوڭن ۋە لە سامان؟. بە ھۆيەو ھۆسەر زياتر لە نۆ سال لە ھەوليرى پايتەختى كوردستان زىانى بەسەر بردو ھە، لە ھەشتاگانى سەدەى رابردو ۋە لە نزيكەو ھاگادارو چاوديرى ھەولەكانى تۈاندنەو ھە لەناوبردى ئەم كوردانەم، لەرىي بەكارھىنانى شمشيرى موعتەزو ئالتونەگەيەو ھە ۋەك چۆن دواى لادانى خەلىفەى عەباسى (المستعين) موعتەز بەيەتى پىلراو بە خەلىفەدانرا، لەكاتىكدا لەتەمەنى نۆزدە سالىدا بوو، ۋەيەگەم خەلىفەبوو بە خەشلى زېرەو ھەسوار بوو، كە خەلىفەكانى پىشتىرى خۆي بە خەشلى زىەو ھە سوار دەبوون. بە ۋەشەنە دىومە چۆن ھەولتېك دراو ھۆيە بەعسى كردىيان. چ ھالەتتېكى بېكەنن ئامبىر بوو لە ھە ھەتتېكدا نەخشە ئالاي بەعسىيان بە ناچارى بەرز دەكردەو ھە بەزۆردارى ھاواريان پى دەكردن (امة عربية واحدة ذات رسالة خالدة / وحدة - حرية - اشتراكية) جگە لە ھە دەبوو بە زۆردارى خەلگى كورديان لەرپىزەكانى سوپاى مىللى (الجيش الشعبى) رېك بختباو بە نارەوا بەلكىشى بەرمانى شەرى بەرگىر كردن لە دەروازەى رۆژھەلاتى نىشتىمانى عەرەب (البوابه الشرقيه) لە شەرى دژ بە ئىران بكرانايە - كوردەكان بە ناخى دەروونى خۇياندا دەيانچرياندا (من چيمە بە سەر دەروازەى رۆژھەلاتى نىشتىمانى عەرەبەو.. من لە كوئى ۋە ئەولە كوئى؟). لە كاتتېكدا نەخشە ئالاي كوردستان لە دەروونەگاندا دەپاريزراو بە دروشمى كوردستان يا نەمان (كوردستان اوالموت) نەخشىنرابوو، ئەوانەى بە زۆرەملى كوردەكانيان دەكردە بەعسى نەزانانە گومانيان بە ھە دەبرد، ئىتر تەواو عروو بەيان بەناخياندا شۆر كوردەو ھە شروالى كوردى لەبەرياندا داكەنراو ھە دزداشەى عەرەبىيان بەبالادا براو ھە، ئىرەدا پرسىيارتېك سەرھەلەمدات - ئايا ئەو كوردانە بەشى ئىمە دەبن.. يان بارگرانن بەسەر مانەو ھە؟. پرسىيارى

ره‌جانی فایید

تری په‌یومنی‌دار به کورد‌مگانی عیراق‌ه‌وه زۆرن.. وه‌ک پێشتر ناماز‌ه‌ی پیکرا
(له‌چوار چی‌وه‌ی عیراق‌دا تانهم ساته‌وه‌خته عیراقین و له‌سه‌ر ئاستی کوردستانی
گه‌وره کوردن).

ئه‌مه هه‌وئیکه به هی‌وای ناسینی کورد و لینگه‌یشتنیان. مه‌سه‌له‌ی کورد له
کوردستانی گه‌وره وه‌ک شوین.. مرۆف – تابه‌تمه‌ندی نه‌ته‌ومی ده‌ستی پیکرد،
له‌و‌پشه‌وه گوێزایه‌وه بو کوردستانی عیراق.
له‌کۆتاییدا خودا کۆمه‌ک و پشتیوان بێت

ره‌جانی فایید

قا‌هیره شویاتی/ ۲۰۰۵

(میژووی خه‌لیفه‌گان (جه‌لاله‌دینی سیوتی- ل/ ۲۲۷ یانه‌ی نیین نه‌له‌ه‌یسه‌م)

دهروازه‌های یکم

کوردستان

له رهه‌ندی میژوویی و جوگرافی و مروّفایه‌تی و سیاسی

بەشىيە كەم

كوردستان .. مېژوو و نىشتيمان و مروف

مېژووى روچوون بە سەردەمىكى دېرىندا

لەگەل ئەوودا كورد دېرىنترىن گەلى ناوچەكەيە، كەجى تا ئىستا چەشنى گەلانى دىكە لەسەر هەيچ بەشىكى كوردستان نەيانتوانيوە دەولەتى سەربەخۆ دايمەزىرىن. ئەم بارو دۆخە سەرنجى زانايان و توپژمرانى راکيشاو كەوتنە ليكۆلينيەووە توپژينەووە مېژووويان لەناوچەكەدا، ئايا رۆلەي رەسەنى كوردستانن.. يان لە سەردەمە نزيكەكانەو كۆچيان بۆ كردووە؟ زانايانى وەك (نۆلدىكە - هارتمان - ويسياخ - سترابون - مينو رىسكى - ليهمان...هتد) گرنگيان خستومتە سەر ئەو لايەنە مېژووويە، لە ئاستى نەژادى كورد چەندين ديدو بۆ چوونيان هەبوو، كە جياوازيان تيادابەدى دىمكرىت و لە كۆتاييدا يەك رادەبن لە بوونى تايبەتمەندى جياكەرەووە لەگەلانى دىكەى ناوچەكەو بەدېرىنترىن و كۆنترىن گەلى نىشتەجىبووى هەردووناوچەى رۆژەلاتى ناومپراست و رۆژەلاتى نزيك دەژمىررىت. هەندى لەو ليكۆلينيەوانە دەريانخستوو، ريشەو نەژادى كورد ئەو كاردۆخيانەن لە (٤٠١ - ٤٠٠) ى پيش زايىن دليرانە بەرەنگارى (گەزەنفوون)ى سەركردەى پۆنانى و دەهەزار سەربازمەكى بوو نەتەووە بە پاشەكشەكردن ناچارىان كردوون، كاردۆخيهكان ئەوتيرە نازاو دليرەى نىشتەجىي ئەو ولاتەبوون كەئىستا كوردەكان تيايدا

نیشته جین. دیدو بۆ چوونیکى تر ههیه، گواپا نهته وهى کورد له ههردوو هۆزى لهیه کچووی (ماردۆیى و کیرى تووین) پیکهاتیبیت بۆ چوونیکى دیکه ی پشت بهستوو به زانست و بواری (نهسروبوؤلۆزى) باس له رپسه نایه تی گهل کوردو رۆچوونى به ناخى میژووی دپیرینى ناوچه کهدا دهکات – هه مان کات له ناستى نهژادى کورده کان چیرۆکى ئەفسانه یی (زوحاک) له ئەدهبى کوردیدا دهبینین، که (میرشهره فغانى به دلیسى) له کتیبى میژوویى (شهره فنامه) ی یه کهم سه رچاوه ی میژوویى نووسراو به زمانى فارسى نووسیویه و بلاوکراوته وه، ریشه و بنه رپتى گهل کورد دهگپرته وه بۆ ئه و کورده هه لاتوانه ی له ترسى سته مى (زوحاک) و له ناوبردنیا ن په نایان بردوته بهر کۆساره بهرزوسه خته کان، زوحاک ئه وپاشایه ی که به نخۆشیه کی سه برتووشبوو، له چاره سه رکردنى پزیشکانى سه رده مه که سه رسام وده سه وسانبوون، وهک دهگپرنه وه دوومار له سه رشانى روابوون تووسى ئیشو ئازاریکی زۆریان کردبوو، شهیتان دهچیته بنده ستى و ئامۆزگار ی دهکات به به کارهینانى مه له مێک که له مۆخى لاوان دروست دهگرپت، به فه رمانى ئه وپاشا سه ته مکاره پڕۆژانه دوولایى کوردیان سه رده مپرى و مۆخه کانیا ن بۆ ئه وه مه به سه ته به کار دههینا، به رپک هوت جه لاده که له گهل به سه ربردنى کاتدا به زمیه که وت ه دلى وت ه نه لایوئیکى سه رده مپرى و لاوه که ی دیکه ی دهرباز ده کرد و به ره وشاخه کان هه ئده هات. له گه ئبه سه ربردنى کاتدا هه ئه اتوان زۆربوون و په ریزاده ی نیشه ته جیبووی شاخه کانیا ن مارده مکرد، به وه هۆیه وه په رمان سه ند و فه راو انبوون، به تپه پاندى وهخت و سه رده مه کان گهل کوردیا ن پیکه پنا وه ده ستیا ندا وته چاندى و کشتوکال و به خێو کردنى نازم و به نه ترس و ئازایه تی و دلیری و قاره مانى ناوبانگیا ن دهر کردو وه، که هه ندی نووسه رى فارس و عه رب به جنۆکه ناویان بردو وه. له گه ل بوونى چیرۆکى خه یالى و ئەفسانه ییدا، ئه وه ی مه به سه تمانه و له دیدگا گانى دیکه وه دهر ده که وى، کورده کان له دیر زه مانه وه نیشه جیبى ناوچه که یان بوون، به لام به جه ند

هۆيه كهوه وهك ميلله تانى ديكه ههلى دامه زراندى دهوله تيان بۆ نهره خساوه. له وه ختيكدا هه موو تاكيكى كورد له قوولايى خه يال و نه نديشه ي دامه زراندى دهوله تى سهر به خۆى كورددا ده ژى، كه له ساپه يداو به پيى تاي به تمه نديه رۆشن بيري هه كانى هه ست به هاو ولاتي بوون و زيانى ناسووده بكات، به تاي به تى دابه شبوونى كوردستان به سهر چهند ولاتو دهوله تيكا كيشه يه كى مه تر سى دارى بۆ نه و دهوله تانه ناو ته وه، به و هۆيه شه وه ناكو كى و چه وساننده وه پارچه پارچه بوونى كوردو خاكي كوردستان به رده وام ده بى ت. شاعيرى مه زنى كورد (نه حمه دى خانى) له داستانه شيعريه كه يدا (مه م وزين) - كوردستان وهك به ندى كراو يكي كو ت و زنجير كراو له به ندى خانه ي بي گانه دا و ئنه ده كيش و ده ئى ت:

(سه راسيمه م به و چارنووسه ي په روه ردى گارى مه زن به كورديه وه تاي به ت كر دووه، كوردنك به زمبى شمشير گه يشت بوونه پله ي به رزى سه رفرازى، بۆ ده بى ت له به رپۆمه بردن و حوكمرانى كردنى خويان بي به ش بكرين؟) .. وادياره تورك و فارس به شوورابه رزه كانى كورد گه مارۆ دراون و هه ر جارنك سوپاى عه رب و تورك ده كه وتنه جموجول، كورده كانيان ده خسته مه له كردن له ده رپاى خوينى خوياندا كه به ده ستى نه وانه ده رپژراو ده كوژران و فه لاجۆ ده كران. ئيمه له ناويه كدا هه ميه شه دوور له يهك و دابه رپا و ناكو كين و كه سمان ملكه چى نه ويديكه مان نابين، خو نه گه ر هه موومان يه كگرتووبين، نيتر نه وانه له روو به روو بوونه موو دزايه تيكر دمان ناتوانا ده بين.

شاعيرى گه وره ي كورديش (په ره مي ردى) ده ئى ت: (توركي ا نامير يكي له كار و مه ستاوه و كارناكات نه گه ر به خوينى گه لى كورد چه ور نه كريت).

گوردستانی گه‌وره

گوردستان.. یان خاکی کورد.. ئەو ناوه د‌لگ‌یر و خۆشه‌ویسته‌یه هه‌ستی نەته‌وایه‌تی کورد ده‌هه‌ژێنی و هه‌میشه هاندهریانه له‌سه‌ر به‌رده‌وامی خه‌بات و تی‌کۆشان، له‌ پیناوی به‌ ده‌سته‌ینانی مافه‌ نەته‌وایه‌تیه‌کانیان. هه‌زاران سا‌له‌ کورد له‌سه‌ر ئەم خاکه‌ دا‌ژیان ده‌گوزهرێنن و هه‌ست ده‌که‌ن بوونه‌ته‌ قوربانی ده‌ستی می‌ژوو و جو‌گرافیا و گه‌مه‌سیاسیه‌کانی ده‌ولەتەتان، له‌وه‌ د‌ن‌یان هیج گه‌ن و نەته‌وه‌یه‌کی ئەم سه‌رزهمینه‌ وه‌ک ئەوان تووشی چه‌وسانه‌وه‌و سته‌م نه‌بووه‌، به‌و هۆیه‌وه‌ ده‌بینین چ له‌ ئیستا و چ له‌ رابردوودا له‌ راپه‌رین و به‌ریاکردنی شۆرشه‌کانیان نه‌وه‌ستا و ئه‌و بی‌گومان کورده‌کانی پارچه‌کانی دیکه‌ی گوردستان هه‌رسته‌مێک له‌ پاشه‌ رۆژدا به‌سه‌ریاندا به‌سه‌پێنریت ئەسته‌مه‌ بتوانن وه‌ک کورده‌کانی عێراق رابم‌ال‌ن. کارێکی شیاوه‌ کورده‌کان له‌ گوردستانی گه‌ورده‌دا چاوبه‌رپه‌ کورده‌کانی گوردستانی عێراق، دیاره‌ له‌و سۆنگه‌یه‌وه‌ هه‌ول ده‌دەن چه‌شنی ئەوان بگه‌نه‌ هه‌مان نازادی و رزگاربوون و سه‌ر له‌نوێ یه‌کخسته‌وه‌ی به‌شه‌ له‌یه‌ک داب‌راوه‌کانی جه‌سته‌ی کورد. وه‌ک ده‌رکه‌وتوو، رۆژیک له‌ رۆژان، کورده‌کان له‌ به‌ریاکردنی شۆرشه‌کانیان نکولیان نه‌کردوو و به‌رده‌وام له‌ خه‌باتدا ئاماده‌ بوونی ته‌واویان هه‌بووه‌. له‌و باره‌وه‌ شاعیری مه‌زنی عه‌ره‌ب (مه‌مه‌د مه‌هدی ئەله‌جه‌واهیری) وه‌سفێکی به‌رزێ خه‌باتی گه‌لی کوردی کردوو و به‌رده‌وام وه‌ک پشتیوانی‌کی د‌لسۆز دا‌کۆکی و به‌رگری له‌ خه‌باتی کردوو و تی‌گه‌یشتنی ته‌واوی هه‌بووه‌ له‌ ئاستی مه‌سه‌له‌ی کورد (جه‌واهیری) مه‌زن، ئەو ک‌ناوه‌ به‌ناویانگه‌ی راب‌ه‌رایه‌تی کوردو (شۆرشی ئەهل‌ول مه‌زن - وه‌ک) وه‌ک دیاری پێشکه‌شیکردبوو.. به‌ دروشمی (گوردستان یانه‌مان) رازین‌رابوو‌یه‌وه‌، هیج وه‌خت له‌سه‌ری نه‌داهاته‌ خواره‌وه‌^(۱).

(۱) سالی ۱۹۶۲ بازارانی نهمر له‌گه‌لاله‌ پێشکه‌شی جه‌واهیری مه‌زنی کرد. و.ک

رووبەرو ژمارەى دانىشتوان

رووبەرى كوردستان نزيكەى نيومليۆن كيلۆمەتر چوار گۆشەيهو به ئەندازەى نيوهى رووبەرى خاگى ميسر دەبيت، لەكاتىكدا خاگى كوردستان دەولەمەندە به باراناوو رووبارو جۆگەلەو كانياوو لەوهرگاى سروشتىو چۆرەكانى كشتوكالو بەرههەمى باخو بيستانو داهاى كىلگەكانى لۆكەو گەنەشامىو گەنەم جوو تووتن.. بەلام بەشى ھەرمزۆرى رووبەرى خاگى ميسر بيايانى وشكوو بى ناوھ. سەبارت بە ژمارەى وردى دانىشتوان دەستنيشانكردى كارىكى گرانه، ئەوھيش دەگەرپتەوھە بۆنەو دەولەتانهى كوردستانيان بەسەردا دابەشكراوھ، كەبە ھۆكارى سياسيهوھە ژمارەى وردى كورد لە چوارچيۆھى سنوورى سياسياندا بەراستو دروستى راناگەيهەنن لە حالەتيكدا نەگەر رايشگەيهەنرابيەت ژمارەيهكى زۆرگەمى لى ئاشكرا كراوھ، ھەمانكات لە دەرختن و راگەياندننى ژمارەى تەواو ورديان دوورگەوتوونەتەوھ. لەھەر وەختو سەردەميكدا ھەر تۆيزمەريك وىستبيتتى سەبارت بەو حالە بنووسيت پەناى بردووھ تەبەر سەرچاوھ كۆنەكانى سالانى رابردوو، كەلەراستيدا ژمارەى راگەيانراوى كوردەكان زۆر لەو ژمارەيهگەمتر بووھ كە ھەبووھ. مانگى مايسى ۱۹۹۸ سەرو بەندى بەستنى كۆنگرەى ديالۆگى عەرمبى كوردى (الحوارالعربى الكوردى) لە قاھيرە لە ليدوانەكەيدا (جەلال تالەبانى) وتى: كاتيك ھەندى لە برايان سەبارت بە ژمارەى كورد قسە دەكەن، راستەوخۆ روودەكەنە نوسراوھ كۆنەكان، وەك كورد تواناى زاو زىي نەبووبيت، بەتوندى دەست دەگرن بەسەر ژميرەكانى پەنجاگانو چلەكانو سيبەكانەوھو ئەوھيان لەبىر نامينى ئيستا ژمارەى دانىشتوانى خۆيان بە كوئى گەيشتووھ، ديارە جياوازى گەورە ھەيه.. كەواتە پتيويستە برايانمان ئەو راستيه لە ياد نەكەن، يەككەك لە برايان ئاماژەى بە ژمارەى كوردى عىراق كردكە (۲ - ۴) مليۆن كەسە، ئەگەر دانىشتوانى ئەو ناوچەيهى ئيستا كوردەكان ئيدارەى ھەلدەسوورپيننو بەرپۆھى دەبەن لەو ژمارەيه پتر بيت، ئەبى كوردەكانى

دهره‌وه‌ی سنووری ناوچه‌ی کوردستان (موسل – شیخان – کهرکوک.. هتد) چه‌نلبن؟ گومان له‌ومدانیه به‌غدا له شاره‌کانی دیکه گه‌ورترین ژماره‌ی کوردی له خۆگرتوو.. پتویسته له‌سهر براكانمان له‌م مه‌سه‌له‌یه‌و له کیشه‌ی په‌یوه‌نیدار به‌سی تاچل ملیۆن مرۆف وردبین بن). به‌گه‌رانه‌وه بۆ هه‌ندی نامازه‌کاری ژماره‌ی نزیک له راستی کورده‌کان به‌م شیویه دهرده‌که‌وئیت:

تورکیا (۱۵ تا ۲۰) ملیۆن کورد له‌سهر رووبه‌ری له (۲۹٪) ی خاکی تورکیا ده‌ژین.

ئێران (۹ تا ۱۲) ملیۆن کورد له‌سهر رووبه‌ری (۱۲٪) ی خاکی ئێران ده‌ژین.
عێراق (۶ تا ۸) ملیۆن کورد له‌سهر رووبه‌ری له (۲۹٪) ی خاکی عێراق ده‌ژین.

سووریا (۲ تا ۲,۵) ملیۆن کوردی لێده‌ژی.
یه‌کیتی سۆفیه‌تی جاران (۱,۵ تا ۲,۵) ملیۆن کورد هه‌یه.
کورده‌کانی تاراوگه به‌دوو ملیۆن مه‌زنده ده‌کرین به‌م شیویه کۆی گشتی ناماری کورده‌کان ده‌گاته (۲۵,۵ تا ۴۶,۵) ملیۆن که‌س.

ناوچه کوردنیشینه‌کان

له‌نه‌نجامی ئەو دابه‌ش بوونه‌ی کوردستانی پێ دابه‌ش بووه‌و له‌داهاتوودا دهرده‌که‌وئیت، کورد دابه‌شکراوه به‌سهر ژماریه‌ک له ده‌وله‌تانی دراوسێدا.
(شه‌ره‌فه‌دین به‌دلیسی) له‌شه‌ره‌فنامه‌دا ده‌لێت: (ئه‌ی کورد دمه‌وئیت بزانی‌ت ئەو شوینانه گامانه‌ن خزم و که‌س و کاره‌که‌تی تیا‌دا ده‌ژین و نیشه‌جین؟).
له‌رۆژنا‌واوه سنووری کوردستان به‌رمو ئه‌سکه‌نده‌روونه‌و چیاکانی تووروس به‌ره‌و ده‌ریای ره‌ش درێژبووته‌وه‌و له‌ باکووره‌وه ئه‌رده‌هان و ئاراس، له‌ رۆژ هه‌لاته‌وه شاخه‌کانی وه‌ند تا ده‌گاته شاخی چه‌مرین و شه‌نگارو رینگای نوسه‌یبین.
کورده‌کانی عێراق له‌ به‌شیکی مه‌زنی ویلایه‌تی موسل ناوچه‌ی باکوور ژبان

بەسەر دەبەن، ناوچەكەيان بەرھەو باشوورى زەنجىرە جىياكانى حەمرىن جىياكەرەھەي رىڭكاي سەرھەي بەغداو ھەولئىر درىژ دەبىتەو، لەويلايەتى ھەكارى توركياي نزيك بە سنوورى ئىران، زۆرىيەي كوردەكان تىايدا نىشتەجىن و ژيان بەسەر دەبەن، جگە لە ناوچە شاخاويەكانى ويلايەتەكانى (وان - بەدلىس - دياربەگر - خەرىپووت و ناوچەكانى بۆتان و كەرتى دەرسىم. بەلام كوردەكانى كوردستانى ئىران بە شىوھىيەكى رەھا لە ويلايەتەكانى (كرماشان و سنە - كوردستان) نىشتەجىن و لەھەندئ بەشى ناوچەكانى سابلاخ و موكرى باشوورى دەرياچەي ئورومىيە (ورمى) واتە (رمزائىيە) زۆرىنەي دانىشتوانى پىك دەھىنن. ھەروەھا لە نازمربايجان و ھەندئ كەرتى دىكەي يەكئىتى سۆفئەتى جاران بەشىكى بەرچا و لە كوردەكان نىشتەجىن و لە سوورىايش پارىزگاكانى (قامىشلى و حەلەب و حەسەكە بە زۆرىنە كوردەكان تىايندا دەژىن).

گرنگىرەين شارەكانى كوردستان

شارەكانى كوردستان لەگەل زۆرى ژمارەياندا ھەندىكەيان دىرىن و ھەندىكى دىكەشيان تەمەنەيان چەند سەد سائىك دەبىت.. ئەمەش بەشىكە لەو شارانە:

شارى ھەولئىر

ھەندئ شارەزا مەزىندە دەكەن ھەولئىر دىرىنترەين شارە لە جىھاندا تا نىستامابىتەو، كەلە ھەزارەي سىھەمى پىش زاپن لە سەرچاوە و نووسىنە سۆمەرىيەكاندا بە (ئەربل) ناوى ھاتووە و لەسەردەمى ئاشوورىيەكانىشدا بە (ئەر بانئىلق) ناسراوە، كەلەنزيكى دا (ئەسكەندەرى مەكدونى) بەسەر دارىووشى فارسيدا سەرگەوتنى بەدەستھىنا.

قەلأى دىرىنى ناومرأستى ھەولئىر وەك ھىمايەكى گەشتىارى گرنگ بنىادنانى گەرىنراوتەو بە (سەرچوون)ى ئاكەدى لەسالى (۲۲۵۰) ى پىش زاپن.

شارى دياربه‌گر

ناوه كوردیه‌كه‌ى (نامه‌د)ه‌و به پایته‌ختى هه‌ریمی كوردستانى توركيا ده‌ژمیرریت، پیشتره‌و له رابردوودا پایته‌ختى ژماره‌یه‌ك له ئەمارته كوردیه‌كان بووه، گرنگترینیان ئەمارته‌ى – مه‌روانى و دياربه‌گره، كه به‌سه‌ر لیواری رووبارى دیجله‌ى ناو خاكی توركیادا ده‌روانیت.

شارى به‌دلیس

ده‌كه‌وینته سه‌ر لیواری چه‌مینكى رووبارى دیجله‌و روژئاواى ده‌ریاچه‌ى وان.. جگه‌ له‌م شارانه‌یش چه‌ندین شارو شارۆچكه‌ى دیکه‌هه‌ن وه‌ك (كرماشان، نیلام – قه‌سرى شیرین – سلیمانى – ده‌وك و...هتد). له‌كاتیكداو تا ئیستایش ه‌یشتا ناكۆكى و جیاوازی بیرورا له‌سه‌ر بارو دۆخى شارى كه‌ركوك به‌رده‌وامه‌و نه‌گه‌یشتۆته‌ كۆتایی – ئاخۆ كوردستانى ده‌بییت یان توركمانى یان عیراقى عه‌ره‌بى.

بەشى دوووم

ھىماكانى زمانەوانى و رۆشنىرى و كۆمەلايەتى و ئاينى

زمانى كوردى

(ساتع ئەلحوسەرى) دەئىت: (زمان گىانى نەتەو و زىاينەتى كە ھاوتاي مېھومرى نەتەو مېەتى و بېرېرى پىشتىەتى).

ئەم وتەيە دەقاو دەق بەسەر كوردەكاندا دەسەپىت، چونكە ئەوان تا مردن وا بەستەى زمانەكەيانن، زمانى كوردى دەولەمەندە بە داستان و چىرۆك و چىرۆكى ئەفسانەو شىئەرو ئامۆزگارى و پەندو دانايى، ھەر چەند زمانىكى ئارىايىە، بەلام بەھۆى نووسىن بە (ئەلف با)ى عەرمبى لە ھەموو شوئىنىكى كوردستان زياتر لە زمانى عەرمبىەو نەزىكتەرە. پاش گۆپىنى پىتى عەرمبى بەپىتى لاتىنى لەلايەن (كەمال ئەتاتورك)ەو، ئىستا لە توركيا پىتى لاتىنى لە نووسىنى زمانى توركيدا پەپرەو دەكرىت. بەلام لە عىراق و ئىران (ئەلف با)ى عەرمبى لە خويىندن و نووسىن دابەرىپو دەمبىرى.

ئەوھى جىنى سەرنجە لەم سەردەمەى دوايىدا لە جىنى پىتى عەرمبى كوردەكان لە نووسىندا دەستيانداوئە بەكارھىنانى پىتى لاتىنى. لە ئاستى ئەم مەسەلەيەدا چەند جارىك لەگەل ژمارەيەك نووسەرو رووناكيرانى كورد دا وتوئىزو راوئىزم ئەنجامداو، بيانوويان بە نەبوونى شوئىن و نەگونجانى چەند پىتىكى وەك (ژ - چ - گ) لە ئەلف باى عەرمبىدا ھىناوئەتەو. شاعىران لە كۆمەلگاي كوردەوارىدا رىزى تايبەتى خويان ھەيە.. تەنانەت ھاولاتى كورد

ئەگەر نەخوێندەواریش بێت ناوی شاعیران و شاعرەکانیشیان لەبەرەو لە رێکردنیانداو لەبەر خۆیانەوه و لەسەر ناوازو مۆزیکى كوردى بە گۆرانىیهوه دەپێنەوه.

شاعیری كوردی لەسەر رێچكەو رێپەوی شاعیری فارسی كیش و قافیەدارە. باس و خواستك شاعیرانی كورد دەههژینى و كاردەكاتە سەر هەستیان و نیلھامیان پى دهبەخشیت، (خۆشەویستی نیشتمان - عیشق و سۆز - پەرۆشبوون - شانازیکردن - خۆشەویستی) یە.

شاعیرانی كورد سۆزو پەرۆشیان لە نیوان رۆمانسییەتی پاك و سۆزی عیشق دا جیاوازه، رووگەى گرنگیدان لای زۆریەى شاعیران لەتەسەهەفی ئیسلامی و سۆزو ستایشی پێغەمبەرى مەزنى ئیسلام (دروودی خودای لەسەر) بەدەرنییه دیاریترین شاعیرانی كورد (محەممەد فەزلى - نالی - شەرەف خان - مەلای جزیری - حاجی قادری كۆبی - بێكەس - هەزار - پیرەمیرد - كامەران بەدرخان - عەبدولأ گۆران - هێمن.. هتد). لەنووسەران و ئەدیبانیش (ئەحمەدی خانى - شەرەفەدینی بەدلیسى - عەلى ترمۆكى) وچەنداتی تریش. زمانى كوردی دەولەمەندە بەچەند زاراویەك و بەپێى ناوچەكان دابەشبووه، هەندى جارو لە هەندى شوین جیاوازی نیوانیان دەگاتە ئاستى لەیهك نەگەشتن،ئەوهى یەكەمجار گرنكى بە مەسەلەى زمانەوانى و زاراوه كوردیەكان داوه (شەرەفخانى بە دلیسى) خاوەنى شەرەفنامە بووه، لەسەر بناغەى جوگرافی جیاوازی نیوان زاراوەكانى بۆ چوار بەشى سەرەكى دابەشكردووه (كرمانجى - لورى - گۆران - زازا^(٢) دەگونجیت ئەم زاراوانە بەزاراوهى دایك لە زمانى

(٢) جیى سەر سوپمانە نووسەر لەگەڵ شارەزابوونیدا زاراوهى هەورامى لە یادكردووه ، یان بەواداچوونى بۆى نەبووه، دیارە زاراوهى هەورامى كۆنترین زاراویەو (ماریضەت) ی پیرشالیاری زەردەشتى بەو زاراویە نووسراوه كە دەگەرێتەوه بۆ پێش هاتنى ئیسلام.

كوردیدا پەنجەیان بخەیتەسەر و دیاری بکەرتن، دیارە زاراوەی کرمانجی بەربلاوترین زاراوەیە، کوردستانی تورکیا و ئێران و دەوکی لە کوردستانی عىراق گرتۆتەو، لەو روهه زاراوەی کرمانجی زۆر بەی ناوچەى بادینانى گرتوو تەو، بە زاراوەى بادینانى ناسراوه. زاراوەى سۆرانى لە باشوورى کوردستان و بە تايبەتى لە شارەکانى هەولێر و سلێمانى بلاو بووتەو، جگە لەوێ زاراوەى خوێندن و فێربوونە، هەمانکات بە زمانى ئەدەبى یەگرتوو ناسراوه و بەو هۆیەو لەمێژە شاری سلێمانى شاری نووسەران و شاعیران و هونەر مەندانە. لە رووی رەوانبێژیهو زاراوەى سۆرانى بە ئاسانترین زاراوەى کوردی دادەنرێت.

بارو دۆخى کوردەکانى عىراق لە بەشەکانى دیکە زیاتر یاری دەدمرێ فێرکردنى رۆلەکانیان و دامەزراندن و وابەستەکردنیان بە زانکۆ و پەیمانگا و قوتابخانە کوردیەکانەو.

بارو دۆخى ئایینى

زۆر بەی هەرە زۆرى کوردەکان موسوڵمان و لەسەر مەزەهەبى (سوننەو جەماعەت) پەپەرەوى ئایینى پیرۆزى ئیسلام دەکەن، لەگەڵ بوونى کەمینهیەک لە پەپەرەوانى مەزەهەبى (شیعەى جەعفەرى) نیشتەجیبووى سەرسنوورى عىراقى نزیک بە ئێران، لە شارەکانى (خانەقین - مەندەلی - لە پارێزگای بەعقوبە).. کە بە فەیلی ناسراون. تێکرا کوردەکان هەردەم شانازى بە ئیسلامەتى خۆیانەو دەکەن، بەو پەپەرە دۆسۆزى و دەمارگریهه پابەندى بپروا ئایینەکەیان و بەگیانیکى لە خۆبووردنەو بەرگری لێدەکەن و بە پەرۆشەو رووبەرۆوى هەرگرفتیک دەوستن و بەدۆسۆزیهه چارەسەرى دەکەن.

لەسەردەمى ئیستاو لە رابردوویشدا زۆر گرنگى دراوه بە خوێندن و فێربوونى بنەمانایینیهکان و بەجێ بەجێکردنى ئەرکەکان و سوننەتە

شهرعيه‌گان. لهو ديدگايه‌وه کارنيك شياوي سهرنجدان وتيييني گردنه، له دياريگردني مانگي کؤچي که به مانگي عهرمبي ناو بانگي دهرکردوه، کورده‌گان باورده‌خه‌نه سهر نه‌زموونه کلاسيکيه‌گاني خؤيان و لهو روه‌وه هيچ وهخت پابه‌ندي برپاري حکومت نابن.

وهختيک بيانه‌ويت بؤ دهرکه‌وتن و دؤزينه‌وه‌ي مانگي ره‌مه‌زان بگه‌رپن، په‌ناده‌به‌نه بهر لوتکه‌ي چيا به‌رزو بلنده‌گان و تيزبينان دهرواننه ناسمان و جاودپيري وردی دهرچووني مانگ ده‌کن، به ديده‌واني و کارامه‌يي دميدؤزنه‌وه، لهو ريگايه‌وه رؤژه‌گانيان دهرگرن و ناهه‌نگي جه‌زني ره‌مه‌زانيش ده‌گيرن و سالانه به جؤش و خرؤشي بي‌هاوتاه يادي له دايکبوون و شه‌ورپه‌وي و به‌رزبوونه‌وه (الأسراء والمعراج) ي پيغه‌مبه‌ري مه‌زن ده‌کنه‌وه، بي‌جياوازيگردني هه‌ژاران و ده‌وله‌مه‌ندان شيريني به‌سهر ده رو دراوسي و ري‌بوارو که‌س و کاردا دابه‌ش ده‌کن. له‌رووي برپاي به‌تينيان به ناييني ئيسلام و په‌يره‌ويگردني ري‌نمايي شارمزاينيان، کورده‌گان بي‌نه‌ندازه وابه‌سته‌ي شيخه‌گانيان ده‌بن و به‌گرنگيه‌وه دهرواننه ري‌بازي سؤفي گه‌ري (طريقة التصوف) زؤر جار روويداوه به سوود وهرگرتن له هه‌ست و سؤزو پابه‌ندبوونيان به نايينه‌که‌پانه‌وه، فه‌رمانه‌رپه‌واو خه‌ليفه‌گان له پيناوي هينا‌نه‌دي مه‌به‌ست و نيازگانيان پيچه‌وانه‌ي بنچينه شهرعيه‌گان، فتواي بيدين بوون و کافربوونيان به‌سهر تيره و تاقميکي نايينه‌گاني ديکه‌داداوه و کورده‌گانيان لي‌هاندان.

مي‌زوو دهری ده‌خات، له سه‌رده‌مي ده‌سه‌لاتي ده‌وله‌تي عوسمانيدا (مه‌ر محمه‌دي ميري سؤران ياخي‌بووني خؤي دؤ به خه‌ليفه راده‌گه‌يه‌ني‌ت، به‌وه هؤيه‌وه (مه‌لا محمه‌دي خه‌تي) ي موفتي دهربار، رايده‌گه‌يه‌ني‌ت هه‌ر که‌سيک شهر دؤي سوپاي خه‌ليفه به‌رپا بکات، بي‌نيمانه‌وه ژنه‌که‌پيشي لي‌حهرام ده‌بي‌ت و ته‌لأقي ده‌که‌وي‌ت. له راستيدا هم فتوايه له ريزي سه‌ربازان و ده‌ست و پي‌وه‌ندي ميريدا ده‌نگي دايه‌وه و کاريگه‌ريه‌کي توندي خه‌سته‌وه، نه‌وه بوو به‌هؤي دوور

كەوتنەھەي خەلكى لە مېرو دەورو بەريان چۆلكردو لە ئاكامدا روو بەرووى چارنووسى خۆى بوويەوھ.

لە كۆمەنگاى كوردەواريدا پياوى ئايىنى (مەلا) جىنى خۆشەويستى و شكۆدارى خۆيەتى و پلەو پايەيەكى مەزنى ھەيە، ھەر نەوھش بووتە ھۆى ئەھەي زۆرجار پياوانى ئايىنى كورد دەسلەلتى ئايىنى و سياسيان يەكى گرتووتەوھەو رۆلى گرنگو كاريگەريان ھەبووھ، لە مېزووى بزووتنەھەي رزگاربخوازي كوردا رابەرايەتى چەندىن رابەرىنى گرنگو ديارى وەك رابەرىنى (شىخ عوبەيدىلاي نەھرى) و (شىخ سەئىدى پيران) و (شىخ نەھمەدى بارزانى) و (مەلا مستەھا) و (قازى محەمەد) يان كردوھ. گومان لەوھدا نييە شىخەكان و كەسايەتيە ئايىنييەكان تەنھا رۆشنبىرىكن لە نيوان زۆربەي خەلكى پارچەكانى كوردستاندا رۆلى گرنگان لە مېزووى سياسى ناوچەكەدا گىراوھ، ھەمانكات خاومنى زەھى و زارو دەسلەلتىكى وابوون بالآتربووھ لە دەسلەلتى سەرۆك ھۆزە كلاسيكەكان.. بەو جۆرە كاريگەرى ئايىنى سنوورى خىلاپەتى بەزاندوھ. لە كوردستان رىبازى سۆھيگەرى پانتاييەكى فراوانى لە ناخ و دە روونى خەلكى داگىر كردوھ كەوھك رىبازىكى ئايىنى پەيپرەو كراوھ، جگەلەوھ شىخەكان لە كۆمەنگادا شكۆمەنديان پارىزراوھ.. لەوانە

نەقشەندى

لەم ناوچەيدا بەربلاوترىن و بەناوبانگترىن رىبازەو لەسەر دەستى (شىخ محەمەد) نەقشەندى كورى (مەولا نا محەمەد بەھانەدين)ى بوخاريەوھ دامەزراوھ لە بوخاراوھ گەيشتووتە كوردستان و تيايدا تەشەنەي كردووھ و خەلكىكى زۆرلىي كۆبوونەتەوھ، تائەم سەردەمەيش رىبازى نەقشەندى پلەو پايەيەكى بەرزى ھەيە. لەناومندو مەئبەندە گرنگەكان، لە كوردستانى عىراھدا خانەھاكانى بيارەو تەويئەن، بەسەر لوتكەي جياكانى ھەورامانەوھ.

بارزان

همانښتووه بارزانپه ځان شوپنکه وتهی ريبازی نه قشبه ندين و سه ربته کيهی گوندي بارزان.. نه م ريبازه له و شوپنه دا چمند گرنګی ټاپيني به خووه گرتووه، نه وندميش گرنګی سياسي هه بووه، گرنګترين ره گهزی شوپنکه وتهی ريبازه که پيشتر (مهلا مستهفا بارزانی) و له ټيستایشدا هه ندي له رابهرانی جزو و تنه وهی رزگار يخوازی کوردايه تين.

قادری

سه رچاوهی نه م ريبازه دمگه رپته وه بو (شيخ عهبدولقادری گهیلانی) که ټيستا مهزاره کیهی له به غدا له و مزگه و ته دايه که به ناوی خوږه وه ناو نراوه. وهک زانراوه، له به غدا وه له و شوپنه وه شيخ عهبدولقادری هه ستاوه به بانگه وازو له وپشه وه گه په نرايه کوردستان و شانبه شانی ريبازی نه قشبه ندي بوونه کلتووری گیانی (پوحي) له ناوچه که دا.

به رزنجی

خيزان ټيکی ټاپيني هه و له ريگای ريبازی (قادری) يه وه رابهرایه تي ټاپينيان گرتو و ته دمست و شيخه گانيان به شوپنکه و تهی ريبازی قادری ناسراون.

تاله بانی

به هه مانښتووه نه ميش وهک خيران ټيک شوپنکه و تهی (ريبازی قادری) يه.

رېياز و ئايىنە كانى دېگە:

يەزىدى

يەزىدىيەكان بىرو رايان وا بەستەى شىخەكەيان (عودەى كورپى موسافرى) ئەمەويە، كە مەزارەكەى لە لالشى نيوان موسل و دھۆكە، بە پەيرەوگردنى رېنمايىيەكانى ئەو دەجووئىنەووەو هەئسوگەوت دەكەن، بۆيە بە(عەدەوى ناوبانگيان دەرگروو) ئەم يەزىدىانە نايىنىكى سەيريان هەيە و سروتە نايىنىيەكانيان لە سنوورى ناوچەى نىشتە جىبوونيان تىناپەرن، بۆيە بە شەيتان پەرسىش ناو دەبرىن، بە شىوہيەكى روالەتى باس لە كارەكانى چاكەو خراپە دەكەن. يەزىدى بروايان بە جارىكى تر گەرانەوہى گيانەكان (تناسخ الأرواح) بۆ تەنىكى تر هەيە و ناگرو رووناكى بە پىرۆز دەزانن، بە بۆچوونى ئەوان شەيتان يەكەم يەكتاپەرسىت بووہو جگە لە كىرپووش بىردن بۆ يەزدانى مەزن و بالادەس كىرپووشى بۆ كەسىكى تر نەبىردووە، بۆيە بە گەورەو پىرۆز رايىدەگىرن. هەرلەسەرمەتاوہ رەچاوى ئەوہ دەكەن بە گوپىرەى رېنمايىيەكانى (شىخ عودەى - شىخ نادى) نەفەرتكردن لە شەيتان كارىكى قەدەمغەيەو دواتر فەرماندرا بە خۆ پارىزى لەناو هينانى شەيتان، ئەمانەو جگە لەجەند نەرتىتىكى دىكەى سەيروسەمەرەو سەرنجراكىشى وەك قەدەمغەگردنى خواردنى كاھوو ماسى.

عەلى ئىلاھى

زۆربەى ئەم خاوەن باومرەنە لە كوردەكانن، وەك مەزھەبىك پەيرەوى دەكەن، بەبىرو بۆچوونە سەيرەكانيانەوہ شونىكەوتەى خەلىفەى چوارەمى ئىسلام (ئىمامى عەلى كورپى ئەبووتالب)ن و وەك خودا پەرسىشى دەكەن و بروايان بە ديسانەوہ گواستەوہى گيانەكان (تناسخ الأرواح) بۆ جەستەيەكى تر هەيەو پابەندن بە سەردانى چەند مەزارىكى تايبەت بە خۆيان.

شهبهک - یان قزلباش

شونیکه وتهی مهزهه بیکی نهینی بهرده پۆشکراون، (تهورات و ئینجیل و قورئان) یان لاپیرۆزه و هه مانکات ئیمامی (عهلی) و نه و مگانی پیرۆز راده گرن.. نه پۆزو دمگرن و نه نوێژده کهن، له رۆژیکدا تهنها یهک نوێژیان لافه رزه، پابه ندبوونی ئایینی و مهزه بیان له چه ند سروتیک تیناپه رپت، سه یر له وهدا یه هه موو جوړه خواردنه و مه یه کی سرکه رو مه سته کهریان لا حه رام و قه ده غه یه، به مه به سته جیا که رده و مه یان له توخم و مهزه به کانی دیکه وهک نه ریت کلاوی سوور له سه ر ده کهن. بۆچی نازناوی (قزلباش) یان به سه ردا سه پینراوه؟ وهک له میژوودا هاتوو، به هیزترین ده سته ی ناوفا رسه سه فه ویه کان بوون.

ئایینی مه سیحی - گاور

لیره دا ئه م پرسیاره سه ر هه لده دات.. ئایا کورده کان خا چه رست (گاور) یان تیا دایه ؟.. له راستیدا کورد وهک نه ته وه گاور ی تیا دانییه، ده توانین بئین گاور ی کورده ستان. وهک میژوو ده ریخسته وه چه ندین فه رمانده ی به ئاین (گاور) له ریزه کانی بزوو تنه وه ی رزگاریخوازی کورده دا خه باتیا نکه رده وه ناویان تۆمارکراوه و ئه ندامیش بوون له ریزی پارته کورده یه کانی کورده ستانی عیرا قدا. به زۆری گاوره کان له هه رده و مه زه بی (ناشووری و کلدان و که مینه یه کی ئۆرسۆزۆکس) پیکه اتوون. سه باره ت به ناشووریه کان چه ند بیرو بۆچوونی جیاواز هه یه.. هه ندیک به کورده ی ره سه نیان دادهنین، که دوا ی ئیسلام بوونیان له گه ل تیه پراندنی کاتدا جیاوازی له نیوانیاندا دروو سته بووه. که سانیکی تر به و کلدانانه ده ریانده خه ن، له ژیره شاری گه لانی دیکه و له ترسی کوشتنی به کۆمه ل و به نیازی نیشته جیبوون په نایان برده وته ناوچه شاخاویه کان. به به ر رای هه ندیکی تر له نه وه ی ئه سباتی جو له که ن و له لایه ن ناشووریه کۆنه گانه وه یه خسه رکراون و

بەجيا سەختو دوورە دەستەكانى كوردستاندا تەفرو توونا كراون، كە ئەو سەردەمە لە ژىر جەپۆكى داگىركارى ئەوانە دابوو. بەلام راي باوو بەربلاوى ناشوورپەكان خۆيان، بنەرەتپان دەگەرپتەو بە كۆمەلەى (سامى) و لە ھەزارەى جورامى پيش زاین نىشتىمانەكەيان لەنيو دوورگەى عەرەب بەجپەشتوو و روويانكردوو تە باكوور، لەپاشماوئى ئەو ناشوورپانەن لە دەوروبەرى سەدەى دەھەمى پيش زایندا مەزنىرەن ئىمپراتۆرىيەتپان لە باكوورى ميزۇپۇتاميا (بلاد مابین النهرين) دامەزراندو. ئەم چىرۆكە پشت بەستوو بە دەقى كتنىبى پىرۆز (الكتاب المقدس) وەك تپايدا ھاتوو. { ئەى مەلىكى ناشوور، ژىر دەستەكانت خەوالوو كىردوو، گەورەمپاوانت لە جىنى نووستندان و گەلەكەت پەراگەندە كىردوو بە سەر شاخەكاندا و كەسيان يەكناگرن }.

سەرۆكى رۆحى ئەم مەزەبە نازناوى (مار شەمعون)ى لىنراو. ناشوورپەكان وگلدانەكان بەزمانى سۆرمىيانى ھەسە دەكەن و لەخيزانى زمانەسامىيەكانن، بەلام زمانى كوردى سەربەخيزانى ھىندۆ ئۆرۇپى يە.

بەدرىزايى مېزوو ناشوورپەكان دابراو دوورە پەرىز لە كۆمەلگەكان ژياون و توانيويانە پارىزگارى لە زمان و فەرھەنگو رۆشنبرى خۆيان بكن. بەو ھۆيەو عىراق لە ژىر دەسەلتاى دوولايەنەى ھارس و دەولەتى خەلافەتى عوسمانيدا بوو، ھەردوولاشيان دەولەتى ئىسلامى بوون، دۆخى گوزە رانى ناشوورپان لەو پەرى بارخراپيدا ئەگوزمراو دواى كوردەكان و تووركەكان و ئىرانىيەكان، لە پلەى چوارەمى ھاولاتىبووندا دەژيان. بە درىزايى مېزووى ناوچەكە تابىست و پىنج سالى سەرەتاي سەدەى نۆزدە ھەم ھىچ شەپرو ناكۆكىەك لە نيوانى كوردو ناشوورپەكاندا رووينەداو، بەلام پاش دەرگەوتنى بەرژەمىندىيە سىياسى و ئابوورپەكانى دەولەتانى زلەيز لە عىراقداو دەرگەوتنى رۆلى نىردراو مژدە دەر(البعثات التبشيرية)ە كانى ھاتوو لە ئەوروپا، پەيوەندىيەكانى نيوان كوردەكان و ناشوورپەكان گۆرانكارپان بە خۆيانەو دەى. ھاتنى مژدە دە رانى

ئەوروپایی جوړه ههستیاریه کی لای کورده موسولمانهکان دروستکرد وگه پشته ناستی روودانی گرژی و نالۆزی و ههندی جار کهوتنه وهی شهر ی خویناوی له نیوان گاورهکان و موسولمانهکان له ناوچه کهدا. تیبینی له وه دهکریت به درئزایی میژوو ی دوورو درئزیان ناشووریهکان ههولئ دامهزراندنی کیانی سهربه خوینا نه داوه، به لām له گه ل هاتنی سهده ی بیسته مدها ههستی نه ته وایه تی له ناوایاندا بهرزبوویه وه، به تایبه تی پاش دهرکهوتنی سیاسه تی (ئیتحاد و ته رهقی) له تورکیای پاش کووده تاکه ی (سائی ۱۹۰۸) و چرکردنی ههولیان له ناستی به تورکردنی گهلانی ژیر دهسلاتی خه لافه تی عوسمانی و له ناوبردنی گاورهکان تیایدا، به ناشکرا کاردانه وهیان له بهندی په که می به یاننامه ی ۱۹۱۷/۶/۲۸ دهرکهوتو له ژیر ناوی (په کیتی ناشووری نازاد) دهربرینه له هه رچی زووتر بهرپۆمه بهراتیکردنی ناوچه گانی - ئورو میه و موسل و تورعابلین و نوسه یبین و جهزیره ی جۆلامیرگا - له چوارچیوه ی روسیای سهربه ستدا. ههروهها له ته مموزی ۱۹۱۹/ دا یاداشتیک بۆ کۆنگره ی ناشتی پاریس بهرزکرایه وه، تیایدا یاس له دامهزراندنی دهولته تی ناشووری سهربه خو دهکات، وهک تیایدا هاتووه ده لئیت: (ناشووریهکان خوازیری دامهزراندنی دهولته تیکی سهربه خو ن له سه ر خاکی ژماریهک له ویلایه ته گانی رۆژه لآتو باشووری دهولته تی عوسمانی ئاوه دان به کوردو تورکمان و عهرمب، له گه ل داواکاری ویلایه ته گانی - جه لهب و دیرمزوو رو موسل و دهسته بهرکردنی دهرگای ده ریایی له سه ر دهریای ناوه راست و گهنداوی عهرمی. رۆلی نیراوانی مزده دهری ئەوروپایی بۆ ناوچه که وه دهرهاو پشته گانی مه ترسیه کی فراوانی خسته وه، دروستبوونی گرژی و نالۆزی له نیوان کوردو تورک له لایهک و ناکوکی و گرژی له گه ل ناشووریهکان له لایه کی تره وه، دایه پائی روودانی شهرو کوشتارو کارگه پشته ناستی کوشتنی سه رچاوه ی دهسلاتی په که می ناشووری (بنیامین مار شه معون) به سه ردمستی په کیک له فه رمانده کوردهکان به ناوی (سمکۆ). به لām له نیستادا ناشووری و کلدانهکان له ناوچه کهداو

لەگەن كوردو عەرەب و توركەكاندا بە نارامى و گىيانى برايهتى پىنكەوہ ژيان بەسەردەبەن.

خەسلەت.. خوو و رەوشت.. نەرئىت

دەربارەى كوردەكان (كلۆدېۆس رىچ) دەنووسىت و دەئىت: (بەشىوئەيهكى گشتى كوردەكان ئەگەر پياويىت يا ئافەرت خاومنى جەستەى دامەزراو و هيزو بازووى توانادارن، هيزوتواناى لەو جۆرەم تەنھا لەكوردستاندا ديوە.. كوردەكان بەگشتى روخسار سەخت و زۆر رەق دەبينرئىن و زۆر شانازى بە سەيلەكانيانەوہ دەگەن و زۆربەى وەخت سوئندى پىدەخۆن و بە هيمى پياومتى دادەنئىن. دەربارەى ئەو ديمەن و روخسارە شاعىرى ئەرمەنى (ئەبووفان) دەئىت (دەگونجىت هەر لە يەكەم سەرنجەوہ بە رامان لە شان و شەوگەت و پياومتى و هەيبەتيدا كوردبناسرئىت، كوردەكان تىزبين و سروشت گەرم و بە زۆرى برۆكانيان مووچر و پەيوەستن، لەگەن ئەوہشدا ناوچا و قوۆقزو لووت درئزو روخسارپانن، هەنگاوەكانيان توندو جىگىرن، كەبەرەستى ئەمانە بەسوارچاكى رۆژەلەت ناسراون^(٢) لە ديارىترين خەسلەتەكانى كورد سوارچاكى لەگۆرەپانى شەردا.. پەندىكى كوردى سەلئەنەرى ئەو راستىيە كە دەئىت: (جىهان مولكى قارەمانانە).. ئەم خەسلەتە لەگەن سروشتى ژيانى سەربەستى و نازاديدا لە داىكبووہ، وەك نەرئىتى هەميشە، كورد سەوداسەرى راو و پەيداگردنى لەوەرگاى بەپىتن. گرنكى كەسايەتى كورد لەوہدايە دەردەكەوئىت لە ئاستىكى بەرزدا ملكەچى ويست و فەرمانى خىلەكەى خۆيەتى، لەرپوويەكى ترەوہ دان بەخۆداگرو نارام و بەخشندەو هەميشە نامادەى خۆ بەختگردنە لە پىناوى كۆمەلەكەيدا كەوتنەژىر كارىگەرى ئەم دوو ھۆكارە دوو لايەنەيە، لايەنى بەردەوام ناكۆك لەگەن سروشت و مرؤفو لايەنى ملكەچبوونى بۆ ياساى خىلەكەى خەسلەتەكانى

(٢) عەرەب و كوردەكان - نووسىنى منزر ئەلوسلى

جوامیری و رهوشت بهرزی و ملنه دانی له ناخی کورد دا خولقاندوه.. سروشتی رهق و نالهباری شاخ و کاریگهری سهرمای زستان و گهرمای هاوین، به جوریک کوردیان دلرهق کردوه له تۆله سهندندا سۆزو بهزمیی لهسهر پان نامینی. شیایو یادخستنه و میه کهنازناوی (نۆجهلان) ی په یوهست به فه رماندهی کورد (عهبدولاً نۆجهلان) به مانای تۆله سین هاتوه. له وباره وه په ندی پینشینان له نه دمبی کوردیدا پانتاییه کی فراوانی داگیر کرده، وهک ده لیت: (دوژمنی باوک نابیته هاوړنی کوپ - دهست سوور بوون له خوین باشتره له وازهینان له تۆله سهندن). کوردهکان له وه گه پشتوون خواردن چ زیانیک به مرؤف دهگه یه نیت، که چی زیاده رۆیی زۆری تیا دهکن، ههروه ها له شتهکانی دیکه شدا په ندیکی کوردی ده لیت: (هه موو شتیک له ناسکیدا ده پچریت و پیاو له قه له ویدا). هه لئباردنی ناوی کوردی خه سلمت و نه ریتیکی ره سمنی کوردهواریه و ناوی شاخ و دهشت و دۆل و ناوچه ناودارمکانی کوردستان له منالهکانیان دهنین.. وهک (قه ندیل - هه ندرین - زاگرو - کوهرمت - سه فین - هتد). له لایه کی تره وه کوردهکان بیرتیزو زوو تووره بووو زویش رازی، له گه ل ئه وه شدا دلسۆزو دلپاک و راستگۆو توندپه وو سه ره سه خت و رووگه ش. تاکی کورد ژیانیکی ئاسان و ئاسایی به سه رده بات.. به رانبهر به که سانی نامۆ دیواری گومانه، که برپايشی پی به خشی بی سنوو پیی ده به خشیت، زۆر به وریایی ئارمزووی سووسه کردنی هه یه و خویشی له زۆرشت و مردهدات و به جوریک سه رنجی که سیکی ناموو دهدات خه ریکه جلهکانی له به ردا دامالیت. له کۆمه لگای کوردهواریدا، بیئنه ندازه ریژه پیرو په ککه و تهکان دهگیریت و ئافرمتیش به بنه رهتی سه ره کی خیزان دادهنریت به وهی له ناو مالدا رۆلی سه ره کی دهگیریت. نه گهر به وردی سه رنج بدرین ده زانریت په یوه ندی شاخ و کورد په یوه ندیه کی میژوویی زیندوو توندو تۆله. وته یه کی زیندووی کوردی ده لیت: (هه موان پشتیان لیگردین، جگه له شاخ هاوړیمان بۆنه ماوته وه).

بەدىرئىزابى مېژوو شاخ مەزنىرە پىشتىوانى كوردان بوو، لە شەردا
ھەشارگەو پارىزگاربانە.. لەگەن ئەومدا شاخ ئارامگاو ھەوارگەى دلانە، ھەمانكات
جىنى ديارىكراوى ئاھەنگ گىرپان و زەماومىدى ھاوسەرگىرى و ھەنپەرگىتى
بەناوبانگى كوردىيەبەجل و بەرگى رەنگا و رەنگى ئالاو والاو ھەد پالەكان
دەرزىنەو، جوانى سروشتى شاخەكان بەگوئە رەنگا و رەنگە دلقرىنەكان و
كانياو ھاودارەكانى و لووتكەى بە بەفر داپۆشراو و گولائە سوورەو گزوكيا شۆر
بووەكانى ژىرتاشە بەردەكان سەرچاوەى ژيانى ھەمىشەى كوردو كوردستانن –
جوانى و رازاومى كوردستانى رەنگىن، لە جل و بەرگى ئافرەتى كورددا رەنگى
داومەو و تىكەلى خۆشەووستى و شىعر و مۇسقىا و گۆرانى و ئابلۆ و پەيكەرو وینە
فۆتۆگرافەكان بوو.

خەسلەتەكانى دىكەى دزوارو پىچەوانەى يەكترەھەن و دەگونجىت خەسلەتى
دىكەشيان تىكەن بووبىت و نەچووبنە تۆمارگەو، يان بەرچاووگوئى نەكەوتبن.
بەلام لە كۆتايىدا ئەمانە خەسلەتى مرۆفى كوردن، ئەگەر ئەو مرۆفە لە توركيا
بزى يان لە ئىران يان لە عىراق يان لە سووریا، جىاوازى لە خەسلەتەكاندا نىيە.
لە بوارى ھەرھەنگىدا چەندىن چىرۆكى كلتوورى كوردى ھەن زياتر لەسەر
ھىماكانى رابردو دەكۆلنەو، وەك لە خوارمۆ ھاھاتوو.

۱- چەند كوردىك بە رىگادا دەروڤ سەبارەت بە خولگەى (كاكيشان) مشت و
مىر دەگەوئە نىوانيان.. ھەريەكەو رايەكى جىاواز لەوى تر دەر دەبىرپىت..
ئەوئەندە نا خايەنىت بەگژيەكدا دەچن، كاتىك بە خۆياندا دىنەو ھەموويان
نوقمى خويڤن بوون.

۲- مېژوو نووس (ھارۆئىلامپ) ئەم چىرۆكە دەگىرپىتەو، لەسەردەمى
شەپەكانى خاچپەرستاندا روويداوە.. دەئىت: (رىتشاردى شىردن) دوو لە
فەرماندەكانى شارى ەكا بەدىل دەگرپىت و رزگاربانە (ھىدە) يان لەسەر دادەنىت
بە مەرچى ئازادكردنىان.

برې رزگارانه‌ی سهر فهرمانده‌ی به‌رپه‌گه‌ز كورد (ئيبين ئەل مه‌شتوب) ته‌نھا هه‌شت سه‌د پارچه‌ زېر دانرا، له‌كاتيكا بېرې رزگارانه‌ی سهر فهرمانده‌ی به‌ ره‌گه‌ز عه‌رمب (قه‌ره‌قوش سى هه‌زار پارچه‌ زېر داده‌نرئيت.. فهرمانده‌ی به‌ ره‌گه‌ز كورد (ئيبين ئەل مه‌شتوب) به‌توندى نارېزايى دهر ده‌بېرئو ده‌ئيت: من له‌و كه‌مترنيم، چۆن ده‌بئيت رزگارانه‌ی من له‌و كه‌مترئيت؟ .. به‌م هه‌لوئېسته سواره‌كانى په‌رستگا پېنده‌كه‌نن و رزگارانه‌كه‌ى نه‌وېشيان بۆ سى هه‌زار پارچه‌ زېر به‌رزكردمه‌وه.. ئينجاكولئى دهرروونى دامركاپه‌وه.

۲- رېگره‌كانى (مام رزكو) نزيك رېگاي دياربه‌كر بۆسه‌يه‌كيان نابوو‌يه‌وه، لاوئىكى بالا به‌رزى چه‌ك له‌شان دوو قه‌دفيشه‌كى له‌كه‌مه‌رى به‌ستبوو، ده‌سته پۆشاكئى كوردى نايابى له‌به‌ركردبوو، ده‌ستى له‌بناگوئى توند كردبوو، به‌ ده‌نگى به‌رز گوژرانى ده‌وت.. له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا چه‌كدار بوو، به‌رانبه‌ر چه‌كدارئى رېگر له‌ پياوانى (مام رزكو) خۆى پېرانه‌ گيراو تواناي هيچ به‌رگريردنيئى له‌خۆى نه‌ماو زۆر به‌ناسانى تفه‌نگه‌كه‌و ته‌واوى كه‌ل و په‌ل و جله‌كانى ئى دارنى. كورد واته‌نى (رووتى كرده‌وه) و هه‌موو شتئى ئى زه‌وتكرا. نه‌وندى نه‌خاياند پېره‌ميردئىكى لاواز به‌ناوى) مام خالۆ (له‌سه‌ر رېگاكه‌ دهركه‌وت و كه‌وته بۆسه‌كه‌وه..) مام خالۆ چارشئو (عه‌با)يه‌كى ته‌سكو رزيوى به‌ خۆيه‌وه ئالانديبوو، زۆر هۆشيارو به‌ ناگاو به‌ توندى مشتووى شمشيرمه‌كه‌ى گرتبوويه‌ ناو له‌بى ده‌ستى، به‌په‌له‌ كه‌رمه‌كه‌ى ئينه‌خوړى.. مام رزكو (فهرمانيدا به‌ رووتكردنه‌وه‌ى و زه‌وتكردنى كه‌ل و په‌ليك له‌گه‌ل خۆيدا هه‌ليگرتبوو. له‌ويدا رېگرئىكى لئهاته پيشه‌وه‌و به‌ هات و هاوارو جنيوى ناشرينه‌وه‌ رووبه‌رووى وه‌ستاو پئى وت - كوره ليرمدا وه‌ك سه‌گ چى ده‌كه‌ى؟. پاش ئەم هه‌لوئېسته داواى نه‌وه‌ى لئكرد چى پئيه بيداته ده‌ستى) مام خالۆ (نارامى لانه‌مايوو له‌و توورپه‌ترو به‌هه‌مان هات و هاوارو بگره‌ توندترئيش كه‌وته سه‌رزهنشتكردن و به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ى، رېگر دۆشداماو چه‌په‌سا نه‌په‌ده‌زانى چى بكات.. كه‌مئىك غيرمه‌تى وه‌به‌رخۆى هئناو رووى

جەگەكەي كرده (مام خالۆى) پىرەمىردى دانا بى ترسو گرنگى دان بەو كاروكردموه ناپەسەندە، زۆر جوامىرانە بەرانبەرى ووستا و بەشمشېرو قەلغانەكەيەو بەلامارى رىگرەكەي داو راوى ناو بەدوايدا رۇشت تا كرديەو بەلانكە و بنكەي سەرۆكى دزان و رىگراندا و رووبەرۆوى) مام رزكۆى سەرۆكىيان بوويەو، وەختىك جوامىرى و نەترسى ئەم پياوھى بۆ دەرگەوت، بەرپوويەكى تەواو گەشەو بەپىرەو چوو پىشوازى لىكرد.. پاش وتوويزى كورت و كەم خايەن و راگۆرپنەو،) مام خالۆ (خۆشەويستى خۆى چەقاندە دل و دەروونى سەرگرەدى رىگران و پىكەو كەوتنەكەباب خواردن. پىش دەرچوونى لە بنكەكە) مام رزكۆ (تەواوى كەل و پەل و فيشەك و چەكى لاوھ هيچ لىنەھاتوھكەي لەگەل خەنجەرىك پى بەخشى و پىي وت لە راستيدا تەنها تۆ شياوى ھەلگرتنى ئەم خەنجەرەيت.

٤- نالۆ (رىگرىكى ترسناك بوو توانىبووى بۆ ماومىەك ئاسايشى ناوچەكەيان بشىوئىنى، لەگەل ماومىەك بەردمواىبوونى لە رىگرى لەلايەن دەولتەتەو دەستگىركراو چەندىن تاوانى خرايە ئەستۆ، بەسووتاندن سزاي مەرگى بەسەردادرا، كاتى جى بەجىكردى سزاكەي مىرى ولات ئامادىبوو، دى تاوانبار نەترسانەو بەھەنگاوى لەسەر خۆو ئارام بەرەو ئاگردانەكە رۇيشت، لەوئىدا پرسىارى لىكرد ووتى: نالۆ (دەزانىت ئىستا لە ج بارودۆخىكى دژواردا دەزىت؟).. نالۆ (روويكردە مىرو وتى.. مىرم بارو دۆخى لەمەيش خرابتر ھەيە كە ئىستا منى تىيادام، ئەويش ئەومىە خوداى مەزن مىوانىكت بۆ بنىرئەت و شتىكت نەبى پىشكەشى بكەيت و لەگەل ھاوسەرمكەتدا سەرداخەن و تەماشاي بەرپىتان بكەن.

٥ - شوانىك سەردانى بارەگاي مىرى جەزىرە دەكات و دەلئىت: مىرم سەلامەت.. دوئىنى ئىوارە پاش پەرىنەوھم بۆ سنوورى مىرنىشىنەكەتان، بەھۆى ئەو ھىمنى و ئارامى و ئاسايشى ناوچەكەتانى گرتووتەو، لە دادپەرورەيتان دىئىابووم، لە نىزىكى رانەمەرەكەم راكشام و خەوبردىمەو، وەختىك خەبەرم

بوويه‌وه، ديم پينج له‌بهرخه‌كانم گورگ خواردوونی، پينسته‌كانيم هيناومه باره‌گاتان و له دادبهرومریتان خوازیارم قهرمبووی زیانه‌كهم بۇ بکه‌نه‌وه، مير فهرانیدا سبهینی سهرله باره‌گای بداته‌وه. به هۆكاری تایبتهی خوی میر دواي راستی رووداوه‌كه كهوت و راستی داواكهی بۇ دهركهوت. خاوهن مه‌رو مالأت هاته‌وه باره‌گاكه‌و له‌گه‌ل میردا چوونه شوینی رووداوه‌كه‌و پينج گورگی به كوژراوی دی.. مير پينج به‌رخی له پاداشتی زیانه‌كهیدا دایه‌وه‌و پينج گورگه‌كهیشی به‌سزای خویان گه‌يانلبوو. (تویژینه‌وهی سۆسیؤلوزی میژوو - باسیل نيكیتین).

پاش دهرخستنی هئماو خه‌سله‌تی چه‌ند كه‌سایه‌تیه‌کی كورد له‌چه‌ند چیرۆكینكا، له ئاستی تیگه‌شتن له‌هه‌لۆیستی به‌رزو وتهی چه‌ند فهراندمیه‌کی كورد و رووبه‌روو بوونه‌وه‌يان له‌گه‌ل دوزمنانی گه‌له‌كه‌يان وتۆماركردنی هه‌لۆیستی جوامیرانه‌يان.

۱- نه‌و رۆژهی مه‌رگ په‌خه‌م پینده‌گریت هئشتا كوردستان نه‌گه‌پشته‌وته رزگاربوون، گول له‌سهر گۆرم دامه‌نین. (عوسمان سه‌بری سیاسی و ئه‌ده‌بیبی كورد).

۲- ئەي برای عه‌ره‌بی خاوهن دووچاوی ره‌ش، جارێك تالی به‌شی تۆ بووه، جارێكیش به‌شی من.. هه‌ردووكمان له‌یه‌ك كاسه‌دا تالیمان چه‌شتوو (عه‌بدو‌لا گۆرانی شاعیر).

۳- ژيانی ئاسایی له‌ كۆتایی نزیك دمبته‌وه، هیج وه‌خت له‌وه په‌شیمان نیم كه‌ خۆم كرددومه‌ قوربانی گه‌له‌كهم، نه‌وه‌مان به‌سه نه‌وه‌كانمان له‌ ئاستی دوزمنانماندا هه‌ست به‌خه‌جاله‌تی ناكه‌ن. (شیخ سه‌عیدی پیران (له‌سه‌رکه‌وتنیدا بۆسه‌ر سێداره).

۴- بژی گه‌ل كورد.. ئەي خۆ به‌ختكه‌رانی كوردستان.. ئیستا هه‌سه‌ن خه‌پری پیتانده‌گات. (هه‌سه‌ن خه‌پری (ئه‌ندامی په‌رله‌مانی تورکیا وه‌ختی

سەرکەوتنى بۆ سەر سىدارە.

۵- ئەى جەلادانى خوينىرپىز بە ئاگاكانتان بلين خوينى من بەفېرۆ ناروات، گەل كورد تۆلەى دەسینیت، من بروام بە هیزو تواناتان نییه، شانازی بەمانەوہى نەوکەم دەکەم لەیادەومرەهەکانى رۆلەکانى گەلەگەمداو لەپىزى ئەوانەدا دەبیت نە پیناوى بەختیاری و سەرفرازی كوردستاندا ژيانى خۆيان بەختکردووہ. (نەقىب مستەفا خۆشناو) (كاتى سەرکەوتنى بەسەر سىدارەدا)

۶- بە خوينى خۆم و ھاوپىكانم دارى نازادیم ئاودا، ھیوادارم ھەرچى زووتر گەشەبكات و ببوژپتەوہو نازادى و بەختەومرى نیشتیمان بەدواى خۆیدا رابكىشى. مردن بۆ نىستیعمارو بەكرىگىراوانى. (شەھید عەبدولعەزیز) كاتى لەسىدارەدانى.

۷- ئیستا لەنیوانى ژيان و مردندا راوەستاوم، سىدارە نامترسىنى، وەختىك بۆى سەردەگەوم زۆر كەس دەبیتم شیاوى ژيان نین و لەژىر پىم دان، ئیستا لەبەردەستى پەروەردگارى مەزندا وەستاوم، وەك موسولمانىك تەنھا ھیوام بە پەروەردگارى مەزن و ئایینى بەرزو پىرۆزى ئىسلام ھەبە. وەك عىراقىەك دەوەستم كەسى و سى سألە لە پیناوى یەكیتى عىراقى مەزندا خۆم پىشكەشكەردووہ، بە ئاشكراو لە پىش ھەمواندا رابدەگەبەنم كەشانازى بەو كاروكردەوہ خزمەتگوزارىانەمەوہ دەكەم پىشكەشى نیشتیمانم كەردوون، شانازى بەوہوہ دەكەم لە رووى برۆابوونەمەوہ بە ئىسلام و بە نیشتیمان دژبە كۆمۆنىستى وەستاوم - شانازى دەكەم وەزىرێكى كارىگەر و كارامەبووم، بەپىنماى خوداى مەزن و ژىرى سەرم و دلى ناوسنگم بە ھۆشيارپەوہ لە شەپەنگىزەى كۆمۆنىستى نىو دەولەتى و مەترسىەكانى بۆ سەر نیشتیمانى نازىزم بە ناگاھاتمەوہ. لەبەرئەوہ لىردا كۆتایى لەبەرگرى لە خۆكردنم دەھینم، من داواى لىبوردن و بەزمى و سۆز لە ھىچ كەسێك ناكەم، بەلكوو نىازم دەدەمە دەستى پەروەردگارو ئارام دەگرم تا فەرمانى خودام بەسەردا دەدرىت. باشترین فەرمانپروا تەنھا

ئەووە بەرزو پیرۆزە. (سەعید قەزاز) وەزیری ناوخوای سەردەمی (نوری سەعید) لەبەردەم دادگای گەلدا بەسەرۆکایەتی (فازل عەبباس مەهداوی - دەرمنجام گەیه‌نرایە پەتی سێدارە).

۸ - ئەی برایانی کوردی خۆشەویست.. پیش جی بەجێکردنی فەرمانی لە سێدارەدانمان بەچەند ساتیک ئەم نامەیه‌تان بۆ دەنووسین. برایان لەم کاتەدا ژیاومان بە فەرمانی نیستیعمار نووسراوە تەنها چوارە کاتژمیری تر بەردەوام دەبیات، نیت پەتی سێدارە لەگەردنمان دەتالینریت. برایان ئیمە لەو پەری دلتارامی و مان و نەمادین و هەست بەو دەکەین بە ئەرگی پیرۆزی خۆمان هەلسابین و بەو پەری دان بەخۆگرتندا گیانی خۆمان بەگەلەتیکۆشەرەکه‌مان بەختکردوو.

داواکارین یەك بگرن و ریزەکانتان یەگخەن.. دژی جەهالەت بن.. بە نازایەتی و خۆشەویستی یەکتەرەو دژی بەو نیستیعمارمی چەوسینەری گەلەکه‌مانە خەبات بکەن.. بەو ئیو ئەو هەموو گەل و نەتەوانە رزگار دەکەن کە ستەم دەچێژن، برایان نەزانی دوژمنی سەرسەختمانە، بە هەموو تواناتان دژی خەبات بکەن.. شەهید بوونمان باشترین گەواهیە لەسەر خەباتی بەردەوام لە پیناوی سەربەستی نەتەوێ کوردا.. پینووستە لەسەرتان لە پیناوی شەرف و نیشتمانتان بکۆشن.. گومانی تیدانیه رزگار بوونی گەلەکه‌مان بەرپۆمیه.

برایان: تەنانەت پەتی سێدارەکانیش توانای لەرزاندنی برپاوی ئیمەیان بەسەرکەوتنی کۆتایی نییه. ئیمە لە پیناوی سەربەستی دا خەبات دەکەین، لە پیناوی رزگارکردنی گەلیشمان نکولی ناکەین، سەلماندنی راستگوترین بەنگەمان و مستانمانە لە ژێر پەتی سێدارەدا. بۆپێشەو بەرەو یەگرتن و سەربەستی.. بژی کورد.. بژی کوردستان. (نامە ی چوار ئەفسەرە شەهیدە قارەمانەکان بۆ گەلی کورد).

بینگومان ئەم وتانە دەربرپنە لە خەسڵەتە دەروونیه‌کانی گەلی کورد.

بەشىئەم

كوردستان لە رەھەندى سياسى.. گوزەرگای گشتى

دابەشکردنى كوردستان

لەگەن سەودا سەرى كوردەكان بۆ شەرى داكۆكى لە خوگردن، خەلكانىكى نازا و قارەمانىشن، كەچى لەگەن ئەووشدا بوونەتە ژىر دەستەى چەند لایەنىك و لەمىژوودا دووجار كوردستان دابەشكراوه.

جارى يەكەم - پاش روودانى شەرى چالدىرانی سالى (۱۵۱۴)ى نيوان ئىرانی سەردەمى سەفەوى و توركياى عوسمانى، كەدەرنجامى ئەو شەره لەرووى دەسەلاتەوه دابەشکردنى كوردستانى لىكەوتەوه لە كاتىكدا گەورەترىن بەشى لەژىر دەسەلاتى عوسمانىدا مابوو، ئىران دەسەلاتى بەسەر ئەو ناوچەيەدا كىشا كە ئىستایش لە ژىر دەسەلاتىدايه.

جارى دووهم - لە كۆتايى بىستەكانى سەدهى رابردوودا لە ئەنجامى دابەشکردنى میراتى لە دوا جىماوى دەولەتى عوسمانى بە پىرى رىككەوتننامەى (ساپكس/بىكۆ) كە كوردستانىشى گرتەوهو دابەشكرا بەسەر يەكئىتى سۆفیهى جارن و سوریای و توركياىدا.

لێردا كوردستانى عىراق كە بە ویلايهتى موسل پان ویلايهتى شارموزور ناسرابوو لە نيوان دەولەتى عىراقى نووى و توركياىدا بە هەلئاسراوى مايهوه، هەریەكەیان بەمافى خوڤانیان دەزانى و داواكارى بوون، تا سالى (۱۹۲۵) مەسەلەكە

به‌گریدانی کوردستان به‌ولاتی عیراقه‌وه په‌کلایی کرایه‌وه. به‌و چه‌شنه کوردستان له نیوان تورکیا و ئیران و عیراق و سوریا و په‌کیستی سۆفیه‌تی جاراندا دابه‌شکرا و تائیس‌تایش به‌هه‌مان شیوه‌ماوته‌وه. به‌و پێیه به‌رده‌وام نه‌و ده‌ولته‌تانه مافه نه‌ته‌وايه‌تیه‌کانی کوردیان پێش‌لیکردووه، له‌و دیدگایه‌وه مه‌سه‌له‌که ته‌نها له بپروا نه‌بوون به‌و مافانه‌و داننه‌نان به‌ نه‌ته‌وه‌ی کورددا، وه‌ک تا سه‌رده‌میکی نزیکیش له تورکیا نه‌بووه، به‌لکوو ناکوکی له ناستی دیاریکردنی سنووری سیاسی و جوگرافی و نه‌ومافانه‌دایه وه‌ک نه‌مپرو له‌بارو دۆخی عیراقدا ده‌گوزهریت.

ئايا رۆژێك له رۆژان کوردستان ده‌ولته‌تی دامه‌زراندوه؟

له‌چه‌ند سه‌رده‌می جیاوازو به‌ درێزایی میژوو، به‌تایبه‌تی له‌گه‌ن بلاو بوونه‌وه‌و په‌رسه‌نلنی ئایینی ئیسلامدا ژماره‌یه‌ک میرنیشینی سه‌ر به‌ده‌ولته‌تی ئیسلامی عه‌بباسی به‌ کوردستاندا بلاو بوو بوونه‌وه..

دیاره میرنیشه کوردیه‌کان له شه‌ری چالدێرانی سالی (١٥١٤) داو له‌یه‌کلایی کردنه‌وه‌ی شه‌رو سه‌رکه‌وتنی سولتان (سه‌لیمی په‌که‌م) به‌سه‌ر ئیرانی سه‌مه‌ویدا رۆتی گرنگیان گێرا، که‌چی دواتر له جیاتی پاداشته‌دانه‌وه و پێزلی‌نانیان رووبه‌پرووی نه‌و زیانه‌ گه‌وره‌یه‌ی کردنه‌وه، بووه سه‌رته‌ای زیانپێگه‌یانلنی به‌رده‌وامیان که به‌درێزایی میژوو له کۆلیان نه‌بیته‌وه.

له‌ سیبه‌ری خه‌لافه‌تی عه‌بباسی دا نه‌م میرنیشینه‌ دهرکه‌وتن:

- میرنیشینی شه‌دادی له‌ نازمه‌رباینجان - (٩٠٥ - ١١٧٤)ز

- میرنیشینی حه‌سنه‌ویه - له‌ رۆژه‌ولاتی کوردستان (٩٥٩ - ١٠١٥)ز.

- میرنیشینی مه‌روانی له‌ دیاربه‌کر (٩٩٠ - ١٠٩٦)ز.

وه‌ک دهرکه‌وتوووه، ناستی په‌یوه‌ندی نه‌م میرنیشینه‌وه ده‌ولته‌تی خه‌لافه‌ت له‌نیوان سه‌ربه‌خۆیی ته‌واوو نیمچه سه‌ربه‌خۆییدا به‌پێوه‌ براره‌وه.هاتنی شه‌پۆله‌کانی کۆچکه‌رانی خیل و هۆزه تورکه‌کانی وه‌ک (ئۆگۆز - سه‌لجوقی و

توركمانەكان) و چەندانى دىكە، لەسەدەى يانزەهەمداو لەناوەرپراستى ئاسياوہ سەرى ھەلداو بەقەققاس و دەريای خەزە رو خاكى ئىراندا تىپەپىن.. دواترىش ھىرشى داگىركارى مەغۇلەكان بەسەرگردايەتى (ھۆلاكق) و رووخاندن و سەرنگومکردنى دەولەتى خەلافەتى عەبباسى سالى (۱۲۵۸)ز ھۆكار بوون لە ھەرە سەينانى دەسلەتى ھەموو مەنیشینە كوردیەكان و داگىركردنى كوردستان و وێرانکردنى و ژىر دەستەکردن و چەوساندنەوہى گەل كورد. لەگەل دە ركەوتنى دەولەتى عوسمانیشدا چەند مەنیشینكى نوپى وەك مەنیشینى (مەزفەرپە) لەناوچەى لورستان دە ركەوتن، ھەر وەھا لە سەرتای سەدەى شانزەھەمدا دەولەتى سەفەوى لە ئىران وەك ھىزىكى كارىگەر و نوپى دەركەوت.. ئەومندەى نەخايند سالى (۱۵۱۴) شەرى چالدىران لە نيوان ئەم و دەولەتى عوسمانیدا روويدا، تيايدا مەرە كوردەكان بە سەرگردايەتى مەرى بەدلىس ھاوكارى و پشتيوانى (سوئتان سەلیم)ى يەكەمیان لە شەپكە داگردو دواترئەوہ بوو ھەردوولا سالى (۱۶۲۹) رىككەوتننامەى (ئەرزروم) يان بەدایەشكردنى كوردستان مۆركرد، كەچى ھىشتا ئەو سەردەمە شەرى نيوانيان بەردەوامبوو، لەگەل دابەشكردنە كەو رووداوەكانیشدا دەسلەلەتە خۆجىيەتپەكانى مەنیشینە كوردیەكان وەك خۆيان مابوونەوہ، بەلكو دابەشكردنەكە لەو سەردەمەدا تەنھا مەسەلەيەكى روالەتى و بەناو بوو، جگە لەوہى ھەردوو دەولەت لە پىناوى بەرگىركردن و پاراستنى سنوورەكانيان پىنووستيان بەبوونى ھىزە كوردیەكان ھەبووہ^(۱) تاكوئايى سەدەى ھەژدەھەم مەنیشینە كوردیەكان رووگەى گرنكى پىدانى سوئتانەكانى عوسمانى بوون و بەئىتيان بەوہ پىدرابوو دەولەتى

(۱) ئاشكراپە ھەردوو دەولەتانى (سەفەوى و عوسمانى) مەنیشینە كوردیەكانيان وەك پىگەو گۆرەپانى شەپكەكانيان بەكارھىناوہ، كەمزيان و وێرانكارى كوردستان و پزانى خوینى پۆلكانى كورد تەنھا بەشى گەل كورد بووہ و ھەرلەو پىگایەشەوہ ھەردوولا سەركەوتنيان بەدەست ھىناوہ و لەناكامدا دوژمنایەتى كوردیان پىكردوہ.. و.ك.

خه‌لافهت دهست له‌کاروباری ناوخویان وه رنه‌داتو سه‌روه ریان پيشیل نه‌گریت و ریزله ویستی تیکراخه‌لکی میرنیشینه‌کان بگریت، به‌و مهرجه‌ی نه‌وانیش دژبه سه‌فه‌ویه‌کان هاوکاری ده‌ولته‌تی خه‌لافهت بکه‌ن. سه‌ده‌ی پانزهمه‌م سه‌رده‌میکی دیکه‌بوو، له‌بازنه‌ی دهسه‌لاتی عوسمانیدا چه‌ند میرنیشینیکی دیکه بیته‌کایه‌وه‌و رابه‌رایه‌تی ناوچه‌ جوړ به‌جوړه‌کانی کوردستان بکه‌ن، وه‌ک میرنیشینی (به‌دلیس - بوټان - هه‌کاری - بادینان - سوټان - بابان) له‌ولاشه‌وه میرنیشینه‌کانی (لوپستان - ئه‌رده‌لان - موکریان) له‌ جوارجیوه‌ی دهسه‌لاتی سه‌فه‌ویدا دامه‌زران. کوټاییه‌کانی سه‌ده‌ی هه‌ژده‌هه‌م هه‌ردوو ده‌ولته‌ت، به‌ تایبه‌تی ده‌ولته‌تی خه‌لافهت، که‌وتنه‌ هه‌ولتی سه‌پاندنی دهسه‌لاتی ناوه‌ندیان به‌سه‌ر میرنیشنه‌گاندا، نه‌و هه‌لوپسته‌ بووه‌ هوکاری سه‌ره‌ئدانی گرزی و ناکوگی و رابه‌رینی کورده‌مکان له‌ زوړ ناوچه‌ی کوردستان و راگه‌یانلنی سه‌ربه‌خویی ته‌واو له‌لایه‌ن ژماره‌یه‌ک میرنیشینی وه‌ک:

عبدولپه‌رحمان باشا - میری بابان - سالی ۸۰۶

محه‌مه‌د باشا - میری سوټان - سالی ۸۳۵

به‌درخان به‌گ - میری بوټان - سالی ۸۳۹

مه‌حمود باشا - میری بابان - سالی ۸۴۲

میر په‌زدانشیر - سالی ۸۵۲

شیخ عوبه‌یلای نه‌هری - سالی ۸۸۰

له‌ چه‌رخ‌ی نوئ و دوای شه‌ری جیهانی یه‌که‌م (شیخ مه‌حمودی به‌رزنجی حه‌فید) چه‌ند جاریک دژبه‌ هیزه‌ داگیرکه‌ره‌کانی ئینگلیز رابه‌ری و له‌لایه‌ن نه‌وه‌ی‌زانه‌وه سه‌رکوت ده‌کران چه‌ند جاریک شیخ ناواره‌و ده‌ربه‌ده‌ری ولاتان ده‌کراو له‌ ولات دوورده‌خرایه‌وه. له‌ناستی رووبه‌روو بوونه‌وه‌ی باکووری عیراق (کوردستان) له‌ مه‌ترسیه‌کانی تورکیا سالی (۱۹۲۲) به‌ریتانیا شیخی حه‌فیدی له‌ تاراوگه‌ی هیندستان گتپرایه‌وه، به‌ه‌ونیا‌زه‌ی به‌سه‌روگی حکومه‌تی کوردستان

دەستنىشان بىكرىت و سلىمانى وهك پايتهختى دىارى بىكرىت. سەبارەت بەهوه بەرىتانىا ئەم لىدوانەى خوارموى وهك. راگەيانىدىكى فەرمى بلاوكرومە.. (حكومەتى خاومشكۆى بەرىتانىاو حكومەتى عىراق، بەدامەزراندنى حكومەتى كوردستان مافى كوردەكانى عىراق پەسەند دەمەنو هىواخوازن هەرجى زووتر هیزەكوردىەكان ریزەكانىان لەهەماهەنگى پەكترىدا رىكبخەن و لەناسىتى هەئسانىان بە ئەنجامدانى كارو چالاكیەكانىان و ناردنى نوینەرانى رىگەپىتراویان بەباسكردن و لىكۆلینەوى مەسەلە ئابووورى و سیاسىەكان لەگەن نوینەرانى هەردوو حكومەتەكانى بەرىتانىاو عىراق).

كۆمارى كوردستان لەمەهابادى ئىران

لە تشرىنى دوومى سالى (۱۹۴۵) رۆژنامەدمرەمكیەكان دەنگویاسى گۆرانكارىە سەرەمكیەكانى ئىرانىان بلاوكردمەوه وهك تىایانداهااتووہ.. (بەم زوانە ناوچەپەكى كوردى لە باشووورى دەریاچەى ورمى (ئورومىەى ناوچەى سابلاغ - مەهاباد) دە بىتە ناومندى راپەرىنىكى كشتگىرو بەربلاو). ئەوه بوو لە ۲۴ كانوونى دوومى سالى ۱۹۴۶ بە سەرۆكایەتى (قازى محەممەد)ى سەرۆكى (پارتى دىموكراتى كوردستانى ئىران) دامەزراندنى كۆمارى مەهاباد راگەپەنراو هەر لەسەرمتاوه دەستى داپە بنیادنانى دامەزراومكانى بەرپۆهبردنى خۆجىپەتى و بوارى پەرومردە^(۵) لەگەن راگەياندىنى كۆمارى كوردستاندا (مەلا مستەفا بارزانى) و

^(۵) پىشەواى مەزن (قازى محەممەد) سالى (۱۹۲۱) لەشارى مەهابادى سەربىند هااتوتە ژيان، هەر لەسەرمتای تەمەنىپەوه لەسەردەستى چەندىن زانای ئایىنى داو دواى برىنى پەمەكانى سەرمتایى و ناومندى، زانستە ئىسلامیەكانى خۆپەندەوه، لەگەن خۆپەندەدا (قازى) مەزن پەمكێك بوو لە ئەندامە چالاكەكانى (خومبىوون - الاستقلال) و دواتر لەگەن دامەزراندنى كۆمەلەى (ژ.ك) لە ۱۹۴۲/۹/۱۶ رىگای خەباتى سیاسى گرتوتەپەش .. رۆژى (۱۹۴۲/۱/۲۲) لەگەن دامەزراندنى (پارتى دىموكراتى كوردستانى ئىران)

شوینکه‌وتوانی یه‌که‌م گروپ بوون په‌یوه‌ندیان به‌و کۆماره‌وه کردو به‌رزترین پۆستو پله‌ی سه‌ربازی به‌خودی بارزانی به‌خشرا.

له‌یه‌که‌م هه‌نگاو په‌وه حکومه‌تی کوردستان که‌وته هه‌ولێ بلا‌وکردنه‌وه‌ی رۆشنجیری کوردی و دامه‌زراندنی یه‌که سه‌ربازیه‌کانی پاسه‌وانانی کۆماری، له‌پۆشاکێکی سه‌ربازی یه‌گرتوودا. ئه‌م کوماره به‌یارمه‌تیدان و هاوکاریکردن و پشتیوانی یه‌کیتی سۆفیه‌ت دامه‌زرا، که‌چی رێککه و تننامه‌ی تاران له‌نیوان ستالین و رۆزفلت و چه‌رچل و شای ئێران هۆکاری بڕینی یارمه‌تیه‌کانی سۆفیه‌ت و گه‌رانه‌وه‌ی له پشتیوانی کردنی کۆماری مه‌هاباد بوو. به‌و هۆیه‌وه له کانونی یه‌که‌می سالی ۱۹۴۶دا له‌گه‌ڵ یه‌که‌م رووبه‌رووبوونه‌وه‌ی چه‌کداری له‌گه‌ڵ هێزه سه‌ربازیه ئێرانییه هێرشبه‌رمکاندا له‌ناوبرا.

له‌مه‌راسیمێکی شۆڤارو به‌ئاماده‌بوونی (بارزانی نه‌مر) و ئه‌ندامانی لیژنه‌ی مه‌رکزی ب.د.ک شه‌هیدی بێشه‌وا‌قازی محمهد به‌یه‌که‌م سه‌رۆکی کوماری کوردستان هه‌لبێژرا رۆژی دواتر به‌م جۆره سویندی یاسایی خواردن سویند به‌خودا و به‌قورنانی مه‌زن و به‌نیستیمان و به‌شه‌رفی نه‌مه‌وه‌ی کورد و به‌ئالای په‌رۆزی کوردستان که هه‌ول بده‌م تا دوا هه‌ناسه‌م گیان و مال‌م و خوین‌م له‌ به‌یناوی سه‌ربه‌خۆیی و به‌رزنی ئالای شه‌کاوه‌ی کوردستان به‌خت بکه‌م ﴿ .. بێشه‌وا رۆژی ۱۱ شوباتی ۱۹۴۶ به‌ پێکه‌ینانی یه‌که‌م ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران له‌ به‌رئۆه‌برینی ولات که ۱۲ وه‌زیری له‌خۆ گرتیوو یه‌که‌م فه‌رمانی بلا (مه‌رسوم)ی راگه‌یاندا و له‌هه‌مان کاتدا له‌ فه‌رمانیکی دیکه‌ی بالادا بارزانی نه‌مری به‌ ژمه‌ران و به‌ فه‌رمانه‌ی گشتی هێزه چه‌کداریه‌کان دیاری کرد ... دیاره‌ دوا‌ی ۱۱ مانگ ده‌سه‌لاتی سه‌ربه‌خۆیی کۆماری مه‌هاباد ، له‌ پیلانیکی نیوده‌ولمه‌تی دژه کوردنا هێزه سه‌ربازییه‌کانی شای ئێران له ۱۹۴۶/۱۲/۲۱ دا چوونه‌ شاری مه‌هاباد و قازی و زۆریه‌ی فه‌رمانه‌ده‌ شۆرشگێڕه‌کانی کۆماره‌که ده‌ستگیر کران و له‌ داگای کرمانجی رپوالته‌ی سه‌ربازیدا سزای له‌سێداره‌دان به‌سه‌ر قازی و سه‌دری قازی ئه‌ندامی به‌رله‌مانی ئێران و نوێنه‌ری مه‌هاباد و محمهد حه‌سین سه‌می قازی و وه‌زیری جه‌نگدا سه‌هینرا و له ۱۹۴۷/۲/۲۰ دا سزاکه له‌ گۆرهبانی جوارجرای شاری مه‌هاباد جێبه‌جێکرا و له‌ سێداره‌دان و گیانی به‌رزه‌ه‌ریان گه‌یشته‌وه باره‌گای په‌رومه‌ردگاری مه‌زن .و.ک

بەشى چوارەم

راپەرىنى كورد

لەبەرئەوھى پلنگەكان مېژوو نووسيان نىيە، چىرۆكەكانى سەبارەت بەراوكردن، بەردەوام باس لەشكۆدارى راوچيان دەكەن. ئەمە پەندىكى ئەفەرىقايىەو بەسەر بزووتنەوھى كوردو ھەر بزووتنەوھىەكى دىكەى رزگاربخوازيدا دەسەپىت، راگەياندن چالاکى و كردهوھى بزووتنەوھىەكان بەكارو كردهوھى رىگرى و تالانچى و تىكدەرو ياخى ناودەبەن، تا كاتىك پىشكەوتن بەخۆيانەوھە دەبىنن و دەگەنە دامەزراندن و پىكەينانى قەوارەى خۆيان، لەو ناستەدا بىمەنەكە دەگۆرپىت و ئەوانە دەبنە پياوى كارامەو بەرپۆسەرى دەولەت و دەبنە خاومنى ھەموو رىزلىنانىك و پالەوان و بە نىشتىمانپەرور ناودەبىرپن. لە كتيبى (كورد لىكۆلنەوھى سۆسىۆلۆژى و مېژووويىدا) (باسىل نىكىتەين) بزووتنەوھى رزگاربخوازي كورد بۆ سى قۇناغ دابەش دەكات:

قۇناغى يەكەم

(ياخىبوون وراپەرىنى بى سەرو بەرو بى بەرنامەى شۆرپش و راپەرىنە

دەرەبەگايەتەكان و بەرگرىكردن لە دەستگەوتەكانيان) لەوانە:

۱- شۆرپش عەبلولرەحمان پاشاى بابان: سەدەى ھەژدەھەم لەسلىمانى.

۲- شۆرپش بلباس: سالى ۱۸۸ دژ بەجىنشىنى تەختى ئىران) عەباس مىرزا

(بەرپاكر لە راستىدا شۆرپشكى جەماومرى دژ بەستەمى ناغايەتى و دەسەلاتى

دەرمەبەگايەتى و لىپرسراوانى تورك و ئىران بوو.

۲- شۇرشى كورد: لەماوۋى شەرقەكانى روسياو توركييا سالى (۱۲۸ بۇ ۱۲۹) روويدا، كە مېرنيشېنە كوردېيەكانى - رھوانلنز - بۇتان - بابان - ھەكارى - بەشداريكرديان لەو شەرقەندا رەتكردەوۋە دژ بە دەسەلاتى عوسمانى شۇرشيان راگەياندا.

۴ - شۇرشى مەممەد رھوانلنزي: (۱۲۲ - ۱۲۹) مېر مەممەد ھەنگېرسانى بزوتتەوۋى مېسرىيەكانى دژبەدەسەلاتى عوسمانى بەھەل وەرگرت وئەوېش شۇرشى بەرپاكرد، بەلام لە ئاكامدا عوسمانىيەكان شۇرشەكەيان كپ كردهوۋە(مېر مەممەد)ى فەرماندەشيان لەناوبرد.

۵- شۇرشى بەدرخان بەگ: بەپشتىوانى و ھاوكارىكردىنى ژمارەيەك رايەرو فەرماندەى كورد سالى(۱۴۵) شۇرشى بەرپاكردو چەند ناوچەيەكى كوردستانى خستە ژېر دەسەلاتى.

۶ - شۇرشى يەزدان شېر: سالى (۱۵۲- ۱۵۵) لەسەردەمى خەرىكبوونى (الباب العالى) بە شەرى دژ بە رووسيا، شۇرشەكەى ھەنگېرسا، سەرەتا لە ناوچەكانى(ھەكارى، بۇتان)ەوۋە دەستى پېكردو دەسەلاتى بەسەر زۆربەى ناوچەكانى كوردستاندا كېشاو تا بەغدادىشى گرتەوۋە.

۷ - شۇرشى شېخ عوبەيدىلاي نەرى: سالى (۱۸۰) بەھوۋىيەوۋە نامانجى شۇرشەكە سەربەخۆيى كوردستان بوو، كەبە شۇرشە ھەرە گرنگەكان دەژمېررا.. سەرەتا لەخاكى ئېرانەوۋە دەستى پېكردو خاكى توركياشى گرتەوۋە. بېگومان تەواوى شۇرشو راپەرېنەكانى ئەو قۇناغە ھەرپەمەكى و بى بەرنامە بوونو زۆربەى كات كاردانەوۋە ھەلوئېستى ناپرەواو نالەبارى كاربەدەستان بوو، ديارە ئەوۋەپېش ھۆكاربوو دوژمن بتوانىت بە ئاسانى بەسەر ئەو شۇرشو راپەرېنەكاندا زال بېتو سەرگوتيان بكات، بېئەوۋەى ھېچ شوئېنەوارىكى كەلەكەبوو لەمەسەلەكەدا بەجى بھىئىت، ئەوۋەى زياتر جىتى سەرنجە لەبەرپاكردىنى ئەو شۇرش بەدا بېروباوهرى روونو زېندوو نەبېنراوۋە كەبزوئېنەرى بەردەوام بوونيان بېت.

قۇناغى دووهم

(ھەولەكانى رېڭخستى بزووتنەھەي رزگاربخوازى كورد)

لەگەن دە ركهوتنى بزووتنەھەي نەتەواپتەھەيكانى ناوچەكە(بزووتنەھەي نەتەواپتەھەي عەرب - يان بزووتنەھەي توركياى نوئى (چەند كوردىكى رۇشنبىر وەك بزووتنەھەي پېشپەھەي بزووتنەھەي كورداپتەھەي و ھۆشياركردنەھەي بىناركردنەھەي گيانى نەتەواپتەھەي كەوتنە كارو تىكۆشان، لەگەن جموجولەكەياندا سالى (۱۸۹۸) لەلەين ژمارەھەك لە ئەندامانى خىزانى (بەدرخان) لە قاھىرە دەستيانداپە دەركردنى رۇژنامەي (كوردستان) بەھەردوو زمانى كوردى و توركى، دوابە دواى ئەھەي(شەيخ عەبدولقادىر) رۇژنامەي ھەتاوى كوردى دامەزراندو گۇفارىكى مانگانەھەي بەناوى رۇژى كورد بلاوكردەھەي، لەپراستىدا گۇفارى رۇژى كورد بۇ ئەھەي قۇناغە پالئەھەي بەھەيزكردنى بزووتنەھەي نەتەواپتەھەي كورد بوو... ئەھەي شەھەي جىھانى يەكەمدە توركەكان تونيان كوردەكان دوور لە خواستو ناواتەكانيان بە ئاراستەھەيكى پېچەوانەدا بەھەي ولە پېناوى سەرگرتن و ھەننەھەي مەبەست و ئامانجە سىياسەكانياندا بەكارىان بېتن، ھەر لە وەكاتەدا ھەستان بەجىبەجىكردنى سزاي لە سىدارەدانى ژمارەھەك لە نىشتىمانپەروەرانى كوردى نژەدەدەگاو خواستەكانى تورك، ھەر لەوسالانەدا لە پېناوى سەپنەھەي داپنەي نەسنامەي نەتەواپتەھەي، كۆمەھەي توركيا ھەستابە گواستەھەي بەرپلاوى كوردەكان و دورخستەھەي داپراندىان لەسەركردە و رابەرەكانيان و بلاومپىكردن و پەراگەندەكردنەي لە شارە توركەكاندا.

لە سەردەھەي كۆمەھەي سالى (۱۹۱۹)ى توركەكان و سەرھەندانى بىرۆكەي پەيمانى سىفەر) كۆمەھەيكى لە رابەرانى كورد لە پېناوى خۇ رېڭخستى و سازدانى كار نژ بە كەمالىزمى كۆبۆونەھەيەكان گرىندا و چەند كۆبۆونەھەي دىكەيان بەوادا بەست، كەدامەزراندنى چەند رېڭخراو و كۆمەھەي كوردىان لىكەوتەھەي..

وەك :

(كۆمىتەى سەربەخۇيى كورد - كۆمەلەى راپەرىنى كورد - پارتى گەلى كوردو
كۆمەلەى پىكھاتە كوردىهگان) وا رىككەوت سالى (۱۹۲۷) تەواوى ئەو رىكخراوانە
لە رىكخستىنكى يەگگرتووى نىشتىمانى و لەژىر ناوى (خۇيىبون - الاستقلال)
كۆبوونەو.

قۇئاغى سېھەم

(مەسەلەى كوردو گرنكى پىدانى نىودەولەتى)

باش كۇتايى ھاتنى شەرى يەكەمى جىھانى لەرپى ھەندىك پەيمان و
رىككەوتننامەى نىودەولەتى جىھانى لە لايەك و رايىكردىنى ئەو كارانەى
پەيوەندىدار بوون. بەمىراتى لە شوپىن بەجىماوى دەولەتى خەلافەتى عوسمانى
لەلايەكى ترەو، مەسەلەى كوردىيان گەپاندى پەلى گرنكى پىدانى نىودەولەتى
وەك:

۱- پەيمانى سېھەر

ئامادە بوونى نوپنەرانى (بەرىتانىا - وىلايەتە يەگگرتووەگانى ئەمىرىكا -
فەرەنسا - ئىتالىا - يابان - پۇلەندا - سىرىيا - كرواتىا - سلۇفىنىيا - چىكۆسلۇفاكىا -
ئەرمىنىيا - بەلجىكا - يۇنان - حىجاز- پرتوگال - رۇمانىيا و دەولەتى عوسمانى) لە
(۱۰ ئابى ۱۹۲۰) كۇنگرەى (سىھەر) بەسترا و تىايدا نوپنەرى كورد وەك چاودپىر
ئامادەى و توپۇزەگانى پەيوەندىدار بە كوردستان بوو، لەو كۇنگرەيەدا بۇيەكەمجار
لەمىزوودا بەلگەنامەيەكى مۇركراوى نىودەولەتى رادەگەيەنرەت و بىرىارى
دامەزاندنى دەولەتى كوردى سەربەخۇ تىايدا دەدرەت.. ھەرچەندە ئەو پەيمانە
جى بەجىنەكرا، بەتاپبەتى بەشى پەيوەندىدار بەمەسەلەى كورد، بەلام ئەو
لەخۇيدا بەھىمايەكى گرنگو زىندوولە مىزووى بزوتنەوەى كورد دادەنرەت. لەو
پەيمانەدا زۇر مەسەلە خرابوونە بەرباس و لىكۇلەنەو، ئەوەى پەيوەندى بە

كوردستانەو ھەبوو بەندەكانى (۶۲ و ۶۳ و ۶۴) بوون بەم شىۋىيەى خوارمەو:

- بەندى /۶۲ ديارىكردنى دەستەيەكى سى ئەندامى لەلایەن (بەرىتانيا و فەرنسا و ئىتالىا) ۋە بەمەبەستى نامادەكارى و بەدواداچوون و جى بەجىكردنى رىككە و تننامەكە و ھەمان كات دانانى نەخشە و پلانى بەخشىنى دەسلەلاتى خۇجىيەتى بەو ناوچانەى زۆرىيەى دانىشتوانيان لە كوردەكان و دەكەونە رۆژھەلاتى رووبارى فورات و باشوورى سنورى ئەرمىنيا و بەرەو باكوورى سنوورى نىوان توركيا و سوريا و ولاتى نىوان ھەردوو رووبار (بلاد مابىن الراھدىن). لە ھالەتى نەگەيشتن بەكۆى دەنگ لە ناستى ھەركىشەيەك، ئەندامانى دەستەكە دەتوان ئەوكىشەيە بەھكومەتەكانيان بسپىرن.. ھەمان كات لە نەخشەكەدا پىۋىستە دەستەبەرى پارىزگارى تەواو لە ناشوورى و كلدان و كەمايەتيە ئەتتى و ناپىنيەكانى دىكەى ناوچەكە بكريت. بۇ ئەم مەبەستە دەستەيەك لە نوپنەرانى بەرىتانيا و فەرنسا و ئىتالىا و ولاتى فارس و كوردەكان پىكىدیت بەپىى ئەو روونكردنەومىيەى لەرىككە و تننامەكەدا ھاتووە كارى ديارىكردنى ھەر گۆرانكارىەك دەبىت پىۋىست بكات لە سنوورى توركيا و لەكوئىدا لەگەل سنوورى فارس يەك دەگەرنەو ئەنجام بىريت.

- بەندى /۶۳ - دەولەتى عوسمانى رەزامەندە لەسەر جى بەجىكردنى رىنمايى و بىرپارەكانى ھەردوو دەستەى ديارىكراو لەبەندى (۶۲) دا، كەپىۋىستە لەماوەى سى مانگ لە مېژووى ناگادار كوردنەومى جى بەجىبكىرن.

- بەندى /۶۴- ۋەك لە بەندى ۱۶۲ دا ھاتوو، ئەگەر زۆرىنەى كوردەكانى نىشتەجىى ناوچە ديارىكراوەكان، دواى سالتىك لەجى بەجىكردنى رىككە و تننامەكە، داواكار بوون لەئەنجومەنى گەلان بەجىابوونەو لە توركيا و سەربەخۇبوونى كوردستان، ئەگەر ئەنجومەن گەيشتە ئەو بىرۋايە كوردەكان نامادەو شاپستەى سەربەخۇبىن، ئەو كاتە پىيان دەبەخشىرت. ئىتر لەو كاتەو دە بى توركيا بەجى بەجىكردنى راسپاردەكان رازى بىت و ھەنگا و بنىت، بەو پىنيە

پىويستە دەست لەتەواوى مافەكانى لەو ناوچەپەدا ھەلگرت. دواتر درىزى وازھىيان و دەست ھەلگرتنى توركيە لە ناوچە ديارىكراوھكان لەپىككەوتنى تايبەتى نيوانى توركيەو دەولەتى مەزنى ھاوپەيمان ديارى دەكرىت، ئەگەر كوردەكانى بەشى موسل داواكاربوون ببە ھاولاتى نوپى كوردستانى سەربەخۆ. بەو ھۆبەو ھىشتا ناكۆكى نيوان بەرىتانىياو دەولەتانى دىكەى ھاوپەيمان پەكلاى نەبوو بووبەو، بەبەكجارىش رىككەوتنەكە پەسەند نەكرابوو، تەنھا مەرەكەبى سەرگاغەزىبوو، لەگەل ئەوھشدا ھەك پىشتر ئامازى پىكرا لە مىژووى خەباتى گەل كورد دا بەھىماپەكى ديارو گرنگ دەزمىررا.

۲ - پەيمانى لۇزان

بەتپىپرانىنى نىكەى شەش مانگ بەسەر پەيمانى (سىفەر) دا، ھاوپەيمانان سەبارەت بە مەسەلەى كوردستان لە ئازارى سالى (۱۹۲۲) دا، لەچەند پىشنيارىكدا گۆرانكارى سنووردارىان خستە پەيمانەكە، كەبە ھىچ شىوھەك باسيان لەمەسەلەى كورد نەدەكرد. پىشنيارەكان لە پىش كەمالىزمەكاندا لەكارنامەى كۆنگرەى لۇزاندا مەسەلەى كورد فەرامۆش بكرىت، بەو جۆرە توركيە لە بىرۆكەى سەربەخۆبى كوردستان رزگارى دەپىت. كاركردن لەناستى پىشنيارو دىدە نوپكاندا كەوتە دەستى شەرعىيەتى نىوومولەتىو بوو ھۆى سەرھەلدانى ناكۆكى نيوانى ھاوپەيمانان لەسەر ناوچەكەو شىوازى دابەشبوونى. خۆبەستەنەو پىشتىوانىكردى كوردەكان بۇ ھەرىكە لە توركيەو ئىران و بەرىتانىيا جگە لە لاوازبوونى ھەلۆپىستان سوودىكى دىكەيان لىنەدى - لەگەل بەستنى كۆنگرەى لۇزاندا دەربارەى مەسەلەكانى كەمىنە جىاجىياكان وتووئىزو لىكۆلنەوھى فراوان ئەنجامدرا.. ئەم پىرسىارە ھاتە پىش.. (ئايە كوردەكان ھەك كەمىنە ھىشتا بەردەوام دەبن لەسەر جىابوونەوھىيان لە توركيە؟). پىچەوانەى رىنماپىيەكانى پەيمانى سىفەر، راگانى پەرلەمانتارانى كورد لە پەرلەمانى توركيادا سەبارەت بە مەسەلەى كورد راگىران.. لە كۆبوونەوھەيكە پەرلەمان و بە ئامادەبوونى «كەمال ئەتاتورك»

پەرلەمانتارانى كورد بە كۆى دىنگ رايانگە ياند مەسەلە كەيان تەنھا پەيوەندى بە كوردەمگان و توركە كانەو ھەيە و بەرىتانيا مافى دەستىۆمردانى لە كاروبارىاندا نىيە. دەربارەى ئەم ھەئۆيستەى پەرلەمانتارانى كورد، لەلايەن پەرلەمانى توركياو ھەلامى كۆنگرەى لۆزان بەو ەرايەو ە (كوردەمگان جىابوونەو ەميان لەتوركياناويت). ديارە داوا ھەئۆيستى پەرلەمانتارانى كورد دەقاودەق ھەلگري ئەومانايە نەبوو، ھەمان كات ھەلامى پەرلەمانى توركياناوستى ھەئۆيستەكە بەئۆين بوو بەجۆ بەجۆكردى مافە نەتەوايەتەيەكانى گەل كورد. سەرھىجام پەيمانى لۆزان جگە لە دەرخستنى نيازە رووكەش و بۆ ناومرۆكەكانى بەھىج شۆميەك ناوى كوردو مافەكانى نەگرتبوويە خۆى، ھەك لە بەندەمكانى (۲۸،۲۹) دا ھاتووە..

بەندى ۲۸- / حكومەتى توركيانا بەئۆين دەمات بە نەكردنى جىاوازي لە نيوانى رەگەزو نەتەو ە ئايينەكاندا.

بەندى ۲۹- ھەموو ھاوالاتيەكى توركيانا سەربەستە لە قەسەكردن بە ھەر زمانىك و ھەر پەيوەنديەكى تايبەت بە بازارگانى و ئايينى و رادەبىرپىن و رۆژنامەنووسىن و چاپەمەنى جۆراو جۆر لە كۆبوونەو ە گشتيەكانيشدا^(۱) .. وەنەبۆ لەگەل بەئۆينەكانيدا توركيانا تەنھا نەخشەى سەپنەو ەو كۆتايپيھىنان بەبىرۆكەى سەربەخۆيى كوردستانى كيشابىت، بەلكو بەتەواوى تواناى كۆشاو ەو كارىكردو ە لە پىناوى سەپنەو ەى ھەموو جۆرە ناوھىنانىكى كوردو كوردستان لەدووتوئى ھەر بەلگەنامەيەكى فەرمى دەولەتى توركيادا، دواجار لەو سنوورەشدا نەو مستايەو ە، لەھەلتيكى ديكەدا جاريدا بەو ەى جگە لەرەگەزى تورك لەسەرخاكى توركيانا ھىج رەگەزىكى تر مافى بوونى نىيە. لەكاتىكدا بەندەمكانى پەيمانى لۆزان ھەلومشينيەرى بەندەمكانى (۶۲،۶۲،۶۴) ى پەيمانى سىفەرى سەبارت بە مەسەلەى كوردبوون، ھەمان كات نامازميش بوون بەگرنكى پىدانى كيشەكە لەرپۆكخراو ەگان و دامەزراو ە

(۱) بزووتنەو ەى كورد لە چەرخى نويدا / جەليلى جەليل.

نیو دوله‌تیه‌کانداو وهرگرتنی رایان له ناستی چارنووسیاندا. له‌گه‌ل هه‌موو نه‌مانه‌شدا، هاوکاتی ریککه‌وتنه‌کان و په‌یمان‌کان و به‌شوینی نه‌وانیشدا بزووتنه‌وه شوپ‌شگیرپه‌کانی کورد چالکی و تینی زیاتریان به‌خو‌پانه‌ومدی، تاله‌پیشه‌وه‌چوون و گه‌شه‌کردندا گه‌یشتنه‌ نه‌م ناستی نیستا، که‌له‌م چهن‌دی‌په‌ی خوار‌مو‌دا ده‌خرینه‌ پیش‌جاو:

شۆرشى شیخ عه‌بدولسه‌لامى بارزانى

(شیخ عه‌بدولسه‌لام) براگه‌وره‌ی) مه‌لا مسته‌فا بارزانى (به‌هه‌ماهه‌نگی و یارمه‌تیدان و به‌شداربوونی چهن‌د خیلێك له‌ نازارى ۱۹۱۴دا شۆرشى هه‌لگیرساند، له‌ ماوه‌یه‌كى كه‌مدا ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر ویلايه‌تى موسل و به‌شێك له‌ ویلايه‌تى به‌غدادا كیشا. دواچار تورکیا له‌ هیرشیکى سه‌ربازى به‌هیزدا كۆتایى به‌ شۆرشه‌كه‌ هینا و سه‌رکرده‌ی شۆرشه‌كه‌یش توانی نازایانه‌ له‌ چنگیان هه‌لبیت.

شۆرشى سه‌ید عه‌بدو‌لا

(سه‌ید عه‌بدو‌لا) نه‌وه‌ی (شیخ عوبه‌یدیلای نه‌هری)یه، به‌هاری ۱۹۱۷ له‌ شاخه‌کانی موسل شۆرشه‌که‌ی به‌ریاکرد.

شیخ مه‌حمودى حه‌فید – به‌رزنجى

سه‌ره‌تای سالی / ۱۹۱۸ (شیخ مه‌حمودی حه‌فید) به‌فه‌رمان‌په‌روای سلیمانی دانرا، نه‌و کاته‌ چل رایه‌رو سه‌رکرده‌ی کورد وه‌ك به‌لگه‌ نامه‌یه‌ك یاداشتیکى مۆرکراویان پیشکەش به‌ نوینهرى سامى (الندوب السامى) به‌ریتانیا کرد... به‌م ده‌قه‌ی خواره‌وه (هه‌روه‌ك حکومه‌تى خاومن شكۆ به‌ئینی دا به‌رزگارکردنی گه‌لانی رۆژ هه‌لاتی چه‌وساوه‌ و ژێرده‌سته‌ی تورکیا و یارمه‌تیدهریش بیت له‌سه‌ربه‌خۆبوونیاندا، نیمه‌ی نوینهرانی گه‌لی کورد داواکارین له‌ حکومه‌تى خاومن شكۆ، به‌ به‌خشینى توانایه‌كى

بەگەلەكەمان و گوزمەراندىكى لەسەر رىنگاى ئاشتى و پەرهپىدانى، لەژىر جاودىرى و سەرپەرشتى بەرىتانىدا) شىخى حەمفەد سوور بوو لەسەر داواگرىدى تەواوى وىلايەتى موسل و دامەزىراندنى دەولەتى سەرپەخۆى كوردستان بە سنوورى تەواويەو، حكومەتى بەرىتانىا نەك ھەر ئاوپرى لەو داواكارىانە نەدايەو، بەلكوو ھەلۆيسى دوزمەنكارانەى دژبە گەلى كورد دەربىرى، ئەو بە بوو ھۆكارى قەيران و پەرسەندنى توندوتىزى و تووپى جەماو و بەرپا بوونى شۆرش لەنىسانى (۱۹۱۹) دا دژبە دەسلەلتى بەرىتانىاى داگرەكەر لەناوچەكەدا. لەكاتىكدا شۆرشىكى دىكەيش لەناوچەى بارزان بەسەرگرديەتى (شىخ ئەحمەد بارزانى) براى) مەلا مستەفا بارزانى) روويدابوو... شىخ مەحمودى حەمفەد لەماويەكى ديارىكرادا سەرگەوتنى گرنگ و مەزنى بە سەر ھىزە بەرىتانىيەكاندا بەدستەينا و بە فەرمى سەرپەخۆى كوردستانى راگەياندى و تەواوى دەزگا و دامەزراو دەولەتتەكانى لە بەرپۆمبەرايەتتەكى تۆكەدا رىكخست، لەجى ئالى بەرىتانىا ئالى كوردستانى بەسەر ساختمانەكانى حكومەتەو بەرزكردەو، تواناى حكومەت ھەموو ناوچەكانى كوردستانى گرتبوويەو، فەرماندە مەزە شۆرشگرەكانى ناوچەكان رابەرايەتى رەھايان بە شىخ بەخشىبوو. لەكۆتايى دا بالا دەستى سەربازى و بەلاماردانى كوردستان ھۆكارى شكستەينانى شۆرش و حكومەتەكەى شىخ و بەدىل گرتنى و ناردنى بۆ بەغدا و لەوئشەو دەور خستەنەوى بۆ ھىندستان. ئەو سەردەمە جەمەولى توركيا چالاكەكانى دژ بە بەرىتانىا لە پەرسەندەندابوون، توانىبووى ژمارەكە فەرماندەو سەركرەدى كورد لەخۆى نزيك بكاتەو و دلتەوايىان بكات، لەناستى ئەو ھەلۆيستە جگە لەگىرپانەوى بەناچارى) شىخ مەحمود) بۆ عىراق رىگايەكى تر لە پىش بەرىتانىادا نەمابوويەو. بەوكارەى بەرىتانىا كارىگەرى رۆلى شىخى بەكارھىنا لەرۆبەرۆبوونەوى توركەكان لە باشوورى كوردستاندا.. ئەو بوو لە ئەيلوولى ۱۹۲۲دا بە فەرمانرەواو حوكمەرانى كوردستان گەرايەو سەلیمانى و ھەر دوو حكومەتەكانى بەرىتانىا و عىراق ئەم

به‌یادنامه‌یه‌یان راگه‌یاند (حکومه‌تی خاومن شکۆی به‌ریتانیا و حکومه‌تی عێراق مافی نه‌و کوردانه‌یان به‌ فه‌رمی ناساند، له‌ عێراقدا ده‌ژین و حکومه‌تی کوردی داده‌مه‌زرێتن، به‌و هیوا‌یه‌ی هه‌رچی زووتر هێزه‌کانیان له‌دامه‌زراندنی حکومه‌ته‌که‌یاند هه‌ماهه‌نگی بکه‌ن و نوێنه‌ره‌ ده‌مپاست و باورپێکراوه‌کانیان بنێرن به‌مه‌به‌ستی باسکردنی مه‌سه‌له‌ ئابووری و سیاسیه‌کانیان له‌گه‌ڵ نوێنه‌رانی هه‌ردوو حکومه‌ته‌کاندا). له‌ راستیدا نه‌مه‌ هه‌لیکی گونجاوو له‌بار بوو (بۆ شیخ مه‌حمودی حه‌فید) (بتوانیت سه‌ربه‌خۆیی ولاتی کوردستان راگه‌یه‌نیت و له‌ ۱۸ ی تشرینی دووه‌می ۱۹۲۲ له‌گه‌ڵ راگه‌یاندنه‌که‌دا خۆی به‌ مه‌لیکی کوردستان ناساند، له‌و سه‌رده‌مه‌دا پشتیوانی به‌ریتانیا له‌ ئاستی (مه‌لیک فه‌یسه‌لی یه‌که‌م) را‌پاو ناچینگر ده‌بینرا، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا هێشتا ناوچه‌ی باکور (کوردستان) به‌ عێراقه‌وه‌ گرێ نه‌درا بوو مه‌لیک فه‌یسه‌ل ناچار بوو هاوشیوه‌ی به‌ریتانیا مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ (شیخ مه‌حمود) بکات. له‌گه‌ڵ داننان به‌ حکومه‌تی کوردستانیشدا که‌چی به‌ریتانیا هه‌نگاوی زۆر خاوی ده‌نا.. له‌و باره‌وه‌ ﴿مه‌ندوبی سامی﴾ به‌ریتانیا ده‌ئیت: قسه‌کردنی کورده‌کان به‌ سیقه‌تی حکومه‌تی کوردستان سه‌رسامیان کردم. وه‌ک هه‌ستکردن به‌ شتیک شیخ به‌ مه‌به‌ستی په‌یمانیک که‌وته‌ په‌یوه‌ندیکردن به‌ تورکیاوه‌. له‌کاردا نه‌وه‌ی نه‌و هه‌لوێسته‌دا هێزی ئاسمانی به‌ریتانیا هێرش ئاسمانی توندی کرده‌سه‌ر شاری سلێمانی و جارێکی تر بزووتنه‌وه‌ نوێکه‌ی (شیخی حه‌فید) سه‌رکوته‌کراپه‌وه‌و خۆیشی به‌ دیلگیراوه‌ به‌ره‌و خوارووی عێراق دوور خراپه‌وه‌. له‌گه‌ڵ نه‌و ته‌نگ پێهه‌لچینه‌شدا، سلێمانی بووه‌ ناوه‌ندی به‌ر هه‌لسته‌کاریکردن و بژایه‌تیکردنی حکومه‌تی عێراق و روودانی توندوتیژی و خۆپیشاندانی نا‌په‌زایی ده‌ربهرین. ترسناکی بارودۆخه‌که‌ سه‌رله‌ نوێ هه‌ل گه‌رانه‌وه‌ی شیخی بۆ سلێمانی و جارێکی تر به‌رپاکردنه‌وه‌ی شوێشیک نوێ ره‌خساند، ئه‌وه‌بوو له‌حوزه‌ییرانی ۱۹۲۲دا به‌یه‌کجاری کۆتایی پێهینرا.

كۆمەلەي گەلان (عصبە الامم) و زەمانەتكردنى كوردەكان

دامەزراندنى دەولەتى نوڧى عىراق سالى ۱۹۲۱ پىكھاتبوو تەنھا لەويلايەتەكانى بەغداو بەسرە، دواتر لەسر برپارى كۆمەلەي گەلان، ويلايەتى موسل) بەشى باكور(بەوولاتى عىراقوھە گرندراو لەجياتيدا قەرە بووى)مادى و مەنەھوى(توركيا گراپەوھە.. ھەمان كات كۆمەلە زەمانەتى كوردەكانى لەئەستۇگرت بە رىزگرتنى ناسنامە و ديارىكردنى مافى نەتەوايەتيان لەلاپەن حكومەتى عىراقوھە.

راپەرىنى سمكۆ

كۆتايى سالى ۱۹۲۴ رۆژئاواي دەرياچەي ورمى لەكوردستانى رۆژھەلات ئىران بەسەرکردايەتى (سمایل ئاغاي شكاك- سمكۆ) راپەرىنىكى مەزنى تبادا ھەلگىرسا، ئەوندەي نەخاياند سەرھتاي سالى ۱۹۲۵ بەتوندى (رەزا خان) سەرکوتى كرد، لە مايسى ۱۹۲۹ ديسانەوھە (سمكۆ) لايەنگرانى كۆكردەوھە راپەرىنىكى دىكەي سازداپەوھە، كەلەم جارەدا بۆ يارمەتيدانى بارزانىيەكان پەيوەندىيان بەراپەرىنەكەپەوھە كرد.. بەلام نەم جارەيش حكومەتى ئىران كۆتايى پىنھىناپەوھە.

شۆرشى شىخ سەعیدی پىرانى نەقشەندى

شۆرشەكەي (شىخ سەعیدی پىران) سالى ۱۹۲۵ لە توركيا بەرپاكرائو مەودايەكى گرنگى لەمىژووى بزوتنەوھەي كوردايەتيدا گرتبوويەوھە، پىشەوختى دەستپىكردنى شۆرشەكە لەرپىكخستنى نەينى دا خوڧى بينىيەوھە كە ھەلگىرى ناوى (نازادى) بوو. ھەر لەسەرھتاي دەستپىكردنىيەوھە زۆربەي بنكەكانى پۆلىسى توركى خستەژىر دەسلەلتىيەوھە، ئەوندەي نەخاياند شۆرش زۆربەي ناوچەكانى كوردستانى توركياي گرتەوھە دەسلەلتى شۆرشگىران بەسەرياندا بالا دەستى

وهرگرتو هاوشیوهی به‌پۆمه‌برایه‌تی و دامه‌زراوی ده‌ولته‌تی ناوچه‌ری زنگار کراوه‌گان به‌پۆمه‌دهربان، باجی به‌ناپه‌وا سه‌پینراوی تورکیا قورسای له‌سه‌ر هاوالاتیانی کورد کردبوویه‌بارگرانی، هه‌لگرتنی ده‌ستکه‌وتیکی مه‌زنی شوپشه‌که‌بوو، کاریگه‌ری گه‌یشه‌ناستیک‌بیر له‌زنگار کردنی شاری (دیاره‌گر)ی گرنگترین شاری کوردستانی تورکیا بکریته‌وه، ده‌سه‌لاتی شوپش گه‌یشه‌ناستی راگه‌یانندی ده‌ولته‌تی سه‌ر به‌خۆی کوردستان. له‌ئه‌نجامی به‌جیه‌ینانی سی‌کاری گرنگو سه‌رمکی سوپای تورکیا، به‌ته‌واوی چه‌کی سه‌نگین و توانای سه‌ربازییه‌وه توانی شکست به‌شوپشه‌که‌بیتی، وه‌ک له‌خواره‌وه‌ده‌ستنی‌شانکراوه‌:

۱- تیکشکانندی خویناوی شوپشه‌ک

۲- دامالینی چه‌ک له‌هه‌موو کورده‌گان، له‌گه‌ل له‌به‌رچاونه‌گرتنی به‌شداریکردنیان له‌راپه‌زینه‌که‌دا.

۳- گواسته‌وه‌وه‌سه‌رله‌نوئی نیشه‌جیکردنه‌وه‌ی کورده‌گان له‌ناوچه‌جۆر به‌جۆره‌گانی تورکیا، به‌مه‌رجیک له‌هیچ ناوچه‌یه‌کی نیشه‌جیکردنیان زۆرینه‌بیکه‌هین و له‌هه‌نگاوێکی دیکه‌دا له‌کرده‌وه‌یه‌کی ئه‌ندازه‌یی نیشه‌جی کردندا تورکه‌گان له‌ناوچه‌ کوردیه‌ راگوپزراوه‌گاندا نیشه‌جی بکری.

راپه‌رینی ده‌رسیم

ده‌رسیم وه‌ک ناوچه‌یه‌کی کوردستانی تورکیا، حکومه‌ت بیریاری دا‌ته‌واوی خیل و هۆزه‌گانی ملکه‌جی ویستی خۆی بکات و ناسنامه‌ی نه‌ته‌واپه‌تی کوردیان لی‌دابرنیت و سیاسه‌تی به‌تورک کردنیان به‌سه‌ردا به‌سه‌پینی، له‌به‌په‌وه‌کردنی نه‌م سیاسه‌ته‌یدا، ناوچه‌که‌ی بۆ ویلایه‌تیکه‌ی به‌پۆمه‌برایه‌تی تایبه‌ت له‌گه‌ل گۆرپینی ناوه‌که‌ی ریکخست. له‌وپیناوه‌دا (سه‌ید ره‌زا)ی رابه‌ری کورده‌گانی ده‌رسیم هه‌ولتی فراوانی دا حکومه‌تی تورکیا له‌وه‌کرده‌وه‌یه‌ی په‌شیمان بکاته‌وه، به‌لام زۆر به‌توندی حکومه‌ت به‌رپه‌رچی هه‌وله‌که‌ی دا‌په‌وه‌به‌شیۆمه‌یه‌کی ناره‌فتارو

ئىندىيەنى كۆرگەنى كۆشت. لەناستى ئەو ھەئۆپستەدا (سەيد رەزا) بانگەوازى يىمگىستىنى تىواناى خىلەكان و كۆكردنەوھى ھىزەكانىيان راگەيانىد، تا بزوتنەوھىيەكى ھاوبەش دژبە ھىزەكانى توركيا رىكبخەن و شۆرشىك بەرپابكەن. ئەو ھە بوو سالى ۱۹۲۰ شۆرشى دەرسىم بەرپاگراو بەخىرايى پەرى سەند، لە كۆتايىدا ھىزەكانى توركيا ئاگرى شۆرشەكەيان خامۆشكردو فەرماندەكانىشى كەياندە پەتى سىدارە.

بەيمانى سەعدئاباد

ھەرىكە لە ئىران و توركيا و عىراق بەشداريان تىادا كردو سالى ۱۹۲۷ مۆركرا. بەندى ھەوتەمى پەيمانەكە باس لەو دەمكات: - ھەموو لايەنىك نەلايەنە بەرپزەكانى پەيمانەكە ھەر لايەنە و لە بازنى دەسلەتتى خۇيدا پەلمەندە لە دژوھەستانى بەرپابوونى ھەرچۆرە جموجوولتىكى ياخىبوونى چەكدارى دامەزراوھەكان دەمدن و دەبنە ھەر شە بۆ سەرىساو ئاسايشى ھەر ناوچەيەك و ناوچەكانى لايەنەكانى پەيمانەكە (مەبەست لەياخىبوونى چەكدارانى كۆمەلە و رىكخراوھەكانى بزوتنەوھى رزگارپخووزى كوردە).

كۆمارى مەھاباد

لە ۲۴ ى كانوونى دووھەمى ۱۹۴۶ كۆمارى مەھاباد لە كوردستانى ئىران نامەزرا.

وھك يادەومرەك لەپەرسەندىنى بزوتنەوھى رزگارپخووزى كورد بەگورتى راپەرىنەكانى (۱۹۴۲ - ۱۹۴۵) ى بارزانى كوردستانى عىراق دىينەوھە يادو دواتر نەباسكردنى كوردستانى عىراق دا دىينەوھە سەرى. پىش مانگىك لە راگەياندىنى كۆمارى مەھاباد بەسەرۆكايەتى (قازى مەھمەد) پارتى ديموكراتى كوردستانى ئىران دامەزرا، لەگەل راگەياندىنى كۆمارەكەدا ئالائى كوردستان بەسەر بىناكانى

دامه‌زراوه دموئه‌تیه‌گاندا هه‌ئکرا، که هه‌مان ئالای ئیستای کوردستانی گه‌وره‌یه، که‌مپیکهاتوو له‌رهنه‌گه‌کانی (سوورو سپی و سه‌وزو ناوهرسته‌که‌ی به‌خۆریکی رنگ زێهرین رازێنراوخته‌وه).

ههر له‌سه‌ره‌تای پیکه‌تانی حکومه‌ته‌وه، بلاو‌کردنه‌وه‌ی چاپه‌مه‌نی کوردی، به‌تایبه‌تی رۆژنامه‌ی (کوردستان) ی زمانجانی حکومه‌ت هه‌نگاوی په‌که‌مبوو، له‌گه‌ل به‌چاپ گه‌یاندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی چه‌ندین کتیبو گو‌فاری مانگانه‌و ناماده‌کردنی کتیبه‌نوێکانی قوتابخانه‌کان به‌و هه‌نگاوه‌ جالاکي رۆشنییری کوردی په‌ره‌ی سه‌ندو روویکرده‌ بووزاندنه‌وه، ته‌واوی ئه‌رك و فه‌رمانه‌کان ناماژمیان به‌ کۆماریکی باورپیکراو ده‌کرد، به‌و هۆیه‌وه‌ به‌پشتیوانی هه‌مه‌لایه‌نه‌ی په‌کیتی سۆفیه‌ت له‌چوارچێوه‌ی ناکوکیه‌ هه‌ریمه‌گاندا به‌رپاکرا، ئه‌وه‌بوو پاش مۆرکردنی ریککه‌وتنی تاران‌ی نیوان (ستالین و رۆزفلت و چه‌رچل و شای ئییران)^(٧)، حکومه‌تی ئییران له‌ رووی سه‌ربازییه‌وه‌ به‌سه‌ر کۆماره‌که‌دا زالبوو. له‌ (١٩) ی کانوونی په‌که‌مدا. (قازی محه‌مه‌د) و چه‌ند سه‌رکرده‌یه‌کی تری کۆماری مه‌هاباد له‌ سێداره‌ دران.

له‌و سه‌رده‌مه‌دا (مه‌لا مسته‌فا بارزانی) فه‌رمانده‌ی به‌رگریکردن بوو له‌ کۆماری مه‌هاباد، توانی له‌گه‌ل هێزه‌ لایه‌نگه‌کانیدا له‌ په‌تی سێداره‌ ده‌ربازبیت و له‌ کۆره‌ویکی دوورو درێژی ئه‌فسانه‌ییدا له‌ نیوان شه‌ری سه‌ختی به‌رگری له‌خۆکردنی دژ به‌ سوپاکانی ئییران و عێراق و تورکیا و به‌ریتانیا بگاته‌ خاکی په‌کیتی سۆفیه‌ت.

^(٧) ئەم مەسەلمەیه‌ چه‌ند جارێک له‌ می‌ژووی خه‌باتی بزوتنه‌وه‌ی کورددا روو په‌داوه و به‌رپیکه‌وتنه‌و تنانه‌ شۆرشه‌کانیان گه‌یاندووته‌ تیک شکاندن و سه‌رکوت کردن . و.ک

بەشى پىنجەم

مىژووى نوئى و ھاوچەرخى بزووتنەھەى كورد

دوای وەرگرتنى زانیاریهكى كورت سەبارەت بەبزوتنەھەى رزگارپىخووزى كورد تا سەرمتاكانى سەھەى بېستەم، لە داھاتوودا بەپىيى بارو دۆخى ھەر دمولمەتیک كوردەكان تىیدا نىشتەجىن باس لە رووداومكانى دىمكەين. ھەرۆك كوردەكانى عىراق جىيى باسو و خواسو سەرنجى تايبەتو سەرمكى نوسىنەكەن، لەجىيى شىاوى خۆيدا باس دىمكرىت.

بەكەم: كوردەكانى توركيا

(ئىمە سەربەخۆ ترين گەل و دەولەتەين لەم جىھانەدا دەژىن، لەناوھەرپاستى جەماوھرىكى كەم و پىنە و نموونەيدا، نوپنەرتان بەرپاشكاوى باس لە رابووجوونەكانى خۆى دىمكات، بى پىچوپەناو شاردينەھەى ھەستەكانەم دەئىم: با دۆست و دوژمن و تەنانەت شاخەكانىش بزەنن و لەو راستى بەگەن و لەيادى نەكەن، لەم ولاتەدا تەنھا توركەن رەگەزى رەسەن و بەرزو مەزن و بىگەردو خاوەنى سامان و دەسەلاتن، ئەو توركەنەى بنەرتو سەرچاوەيان پۆخل بوو تەنھا مافىتيكان پىدراو، ئەو پىش بەندىيى و نۆكەرى و خزمەتكارى). بەم ناشرىيى و راشكاويە سالى ۱۹۲۰ پاش سەركوتكردن و خامۆش كردنى ناگرى شۆرشەكانى كوردستانى توركيا (مەحمود ئىزەت) وەزىرى دادى توركيا لەپىش كۆمەتیک ھاولاتى توركدا ئەو لىدوانەى راگەيانە، ھەر لەم ئاراستەيەو (عىسەت ئىنۆنۆ) سەروك وەزىرانى توركيا ئەھەى پىشتراستكردەھە و وتى

تەنھا تورکە داخوازی مافی رهگەزو توخمه جیا جیاکانی ئەم ولاتە ی لهدستایه و هیچ رهگەزو توخمیکی دیکه ئەو مافه ی پێ رهوا نابینریت). هەر لهو سائهداو لهسەر هه مان رێچکه رۆژنامهکانی تورکیا بهم شیوهیه نووسینهکانیان بلاو دهگردهوه.. وهک له خوارهوه دهبینریت.

- رۆژ نامه ی - حاکمیته ی میلی - دهنووسیت و دهلیت.. گومان لهویدا نییه داخوازیهکانی رانه نازدهلیکی برنده ی کیوی وهک داخوازیکردنی (سهر بهخۆیی کوردستان) به گازنده و بانگه شهیهکی تهواو لیکه دریته وه.. گه لیک فه رهنگی زمانه وانیه که ی له دوو سه دو شهست وشه تینا پهریت، تاکه ناوچه یه ک شیایو به پێوه برندی (ئۆتۆنۆمی) بێت ناوه راستی نه فه ریکا یان بیابانیک له بیابانه کانیه تی که هاوشیوه ی ئەو خه لکه ی تیایدا ده ژین. به لام له ناسیای لانکه ی ژیاره دهرینه کاند، ئەو جوړه داخوازیانه جیی گومانن، هەر رهگەزو کهسو توخمیک خۆی به شیایو ئەو ویست و نارم زوویه بیت، له پیناوی ناسایش و نارامی گشتیدا شیایو ژر پێخستن و یه کسانکردنه له گه ل خاکدا و هه ربه و شیوازه مامه نه ی له گه لندا ده کریت .

ئهمه یه دیدگا و بوچوونی نوخبه ی فه رمانه روا له بازنه ی حکومه تی تورکیادا، به رانبهر به هه موو رهگه زیکی جیا له رهگه زی تورک و نه سه لاندنی رهگه زی دیکه.

ئاشکرایه راوبوچوون و دیدگای نوخبه ی تورکی (تۆرانی) لهسەر ئەم بنه رمانه به رپاکراوه.

۱ - بالاخوازی رهگه زی تورک بهسەر رهگه زهکانی تر داو شکۆمندی ره های تورکیاو میژوو دهکی.

۲ - په پهره کردنی پرنسیپهکانی دکتاتۆریه تی ره هاو قبوولنه کردنی به رانبهر له به شداریکردنی ده سه لاتو رێگه نه دان به ئاسانکاری و به خشینو لیبووردهیی له ئاستی کهسانی دیکه دا.

۲ - رىنگدانەوۋە رازى نەبوون بە ھەرەلايەنى ھزرى و رۇشنىبىرى.

۴ - مەزىن و پىرۇز راگرتنى رۇلى دامەزراۋى سەربازى تاكە پىشتىوان و

پارىزەرى تىۋرى تۇرانى لەدەسەلاتدا.

۵ - بەندايە تىكرىنى تاك - لىرمدا تاك مەبەست (كەمال ئەتا تورك)ە

خاۋەنى تىۋرو رىنمايىكەرو ھەرماندەى نەمرو دىسۇز، كە دەۋلەت وابەستەيە بە پاراستنى يادگردنەوۋە پىرۇز راگرتنى، بە جۇرىك تەۋاۋى پەيكەرو تابىلۇو نىشانەو پۈلە رازاۋەكان و ۋىنە ھۇتۇ ھەمەجۇرو سەيرو سەمەركانى لە لىۋارو كەنارى گۇرەكەيدا رىزبەند كراون.

۶ - لەدەقى بەندى ھەشتەمى دەستوورى توركىادا ھاتوۋە دەئىت: ھەر

كۇبوونەوۋە رىپۇوان و خۇپىشاندان و ھەر پىرو پاگەندەو بانگەشەيەكى نوسراو پان زارەكى، تىاياندا نامانچ تىكدان و داپرانى يەككىتى نەتەوۋە دەۋلەت بىت قەدەغەيە، ھەر كەسەك ئەو كارانەى لىۋەشاپەۋە سزاي زىندانى لەدوۋ سالاۋە تاپىنچ سالى بەسەردا دەدرىت. دواتر لە ھەۋلىكى چىردا سالى ۱۹۵۵ سزاكە بۇ سالىك كەمكرايەۋە. بىنچىنەى تىۋرى تۇرانى توركى ھاۋچەرخ دەگەرپتەۋە بۇسەرمەتاي سەدەى بىستەم و كۇتايى دەسەلاتى سولتان (عەبدولھەمىد) لەكاتىكدا بانگخۋازى ناسراو و بەناۋبانگى تۇرانى (عوبەيدىلا) دەركەوت و وتارەكانى شىۋازى پىرۇز مەندىان و مرگرت و لەكتىبىكدا كۆكرانەۋە بوونە بەرنامە و لەھەستە و ھزرى توركاندا بىنجى داكوتا، لەسەردەمىكدا و تەكانى رەۋاجىيان پەيداكرىبوۋ دەۋلەتان چاۋى تەماعكارىيان بىرپىۋويە سەر مىراتى دەۋلەتى عوسمانى و لە ھەموۋ لايەكەۋە پەلامارىيان دەدا، ۋەك لەۋتەكانىدا دەئىت: سەپەرە سەردىۋارى مزگەۋتەكان بەناۋى خەلىفەكانى عەرەب نەخشىنراون و پىرۇزو مەزىن رادەگىرىن، لەكاتىكدا ناۋى خەلىفە توورگەكان ھەرامۇش دەكرىن، ئايا ئەۋە دواكەۋتن و بىناگايى نىيە؟.. بىۋىستە لەسەرمان زۇرپەۋردى و بەتئىبىنى يەۋە لە مىژۋوى بىشىنانەمان بىكۆلىنەۋە ناۋەكانى (جەنگىزخان و ئۇغۇزو

هۆلاکۆو تەیموری لەنگ) زیندوو بکەینەو و مەزنی و بیروزمەندیان بپارێزین.
 نووسەری تورکی بەناوبانگ (حسەین جاھد) سالی ۱۹۸۰ لە رۆژنامەگەیدا
 تیۆری شۆڤینیزمی تۆرانی لەدەسەلاتدا بەم جۆرە کورت کردووە و دەنووسیت:
 ھەر لە رابردوو تا ئیستا نەتەووی تورک فەرمانپروا و خاوەنی دەسەلات و
 دەستکەوتی مەزنی، بەو سیفەتە بنێترین و بالادەستترین رەگەزن کە بواری
 یەکسانیکردنی لەگەڵ کوردەکان و رەگەزەکانی دیکەدا نییە^(۸) لەکۆتایی ھاتنی
 دەولەتی عوسمانییەو تانەم سەردەمە کوردەکانی تورکیا پێچەوانەی تورکەکان
 ژیانیان گوزەراندووە و بەھەموو شیوازیك حکومەتی تورکیا بوونی کوردی
 رەتکردووە و بەم جۆرە سەرنج خراوتە سەریان.. (لە بنەڕەتدا کوردەکان
 دەچنەو سەر رەگەزی تورک و پەنایان بردووە ناوچە شاخاویە سەخت و
 بەردەلەنەکان و شیوازی دڕندایەتیان و مرگرتوو و زمانیان رووی لە چەوتی ناو،
 ئەوانە ئیستا بوونەتە تورکی جیایی).

دیارە دامەزراوی سەربازی پشتیوان و پارێزەری ئەم بنەما رەگەز پەرسەتیە،
 ھەمیشە ھەولی دپکاویکردنی رینگای خەباتی بزووتنەووی رزگاریخواری کوردی
 داو. بێگومان بزووتنەوکانی گەلانی ئارمەزوومەند لە ھێنانەدی خواستەکانیان
 لە نازادی و سەربەخۆیی، ئەگەر ماوپیەکیش سەرکوت بکەن و لە خەبات
 سەربکەن، دوژمنانیان چەند بەھێزو توانابن لەناکاویکدا سەر لەنووی
 رادەپەرنەووە بەرووی سەرکوتکەرانیاندا دتەقنەو. سەلماندنی بەلگە ی راستی
 ئەم مەسەلە، لەواقعی خەباتی کوردایەتیدا رەنگی داوتەو، ھەر چەند
 ماوپیەکی دوورو درێژ بەسەرچەوساندنەو و سەرکوتکردن و سەپکردنی
 بزووتنەووی کوردەکاندا تێپەریو، کەچی لەئەنجامدا بەکۆکردنەو و
 یەکخستەووی پەلوپۆ تیکشکاوو پەرش و بلاوکانی چەشنی ئەو (قەقنەسە)

(۸) ئۆجەلان سەرکردە و کیشە نووسینی /رەجائی فایدو ئەحمەد بەھادین شەعبان.

عزیز تینی گهرمای سووتینه‌ری بیاباندا هینکه‌کانی دهشاریته‌وه‌و هه‌ئیانده‌ئینی و معرنه‌ نوێ ژیان به‌به‌ریاندا ده‌گریته‌وه‌، بزووتنه‌وه‌ی کوردایه‌تیش له‌ناوهراستی سه‌ختی ژیاندا.. سه‌ره‌لده‌داته‌وه‌، وه‌له‌چه‌ند نه‌زموونیکدا ده‌رده‌که‌وێت پاشا حسنگی جیهانی دووه‌م و دوابه‌دوای کووده‌تا سه‌ربازیه‌که‌ی ساڵی ۱۹۶۰ لیزنه‌ی به‌مکتبی نیشتمانی تایبعت به‌کووده‌تا، یاسای ژماره‌ (۱۰۵)ی هه‌موارکرد وه‌ک تیاپا به‌دی ده‌گریت که‌ : نه‌و خیزانه‌ کوردانه‌ی گومانیان له‌سه‌ره‌، به‌گوێهری ریزه‌ی نیشه‌جێکردن و له‌رێی به‌کاره‌ینانی هیزه‌وه‌ ناچارده‌کرین به‌ راگواستن بو‌ ناوجه‌کانی دیکه‌ی تورکیا. هه‌مانکات لیزنه‌یه‌کی هه‌میشه‌یی تایبعت به‌ دهرکردن و دوورخستنه‌وه‌ی ژماریه‌ک مامۆستایانی زانکۆ له‌کاره‌کانیان بێکۆنراو به‌به‌رده‌وامی کارده‌کات له‌سه‌ر دیاریکردن و په‌ره‌پێدانی ره‌وشی نه‌ته‌وايه‌تی تورکی له‌ ده‌ستووری نوێدا. له‌و سۆنگه‌یه‌وه‌ (جه‌مال گورسیل) سه‌رۆک وه‌زیرانی تورکیا ده‌ئیت: په‌له‌ بکه‌ن له‌ داڕشتن و دانانی نه‌خشه‌ی چمکی نه‌ته‌وايه‌تی له‌ده‌ستووردا، وه‌ ختی‌ک ئابیدی‌لوژیای تورکی له‌ولاندا ره‌وشوونی جیگیر خوی ده‌گریت، نیت ته‌زاندن یان سه‌رپه‌نه‌وه‌ی له‌تواناکان به‌ده‌رده‌به‌یت، ئیوه‌ له‌و ناکۆکی و دژایه‌تیکردن و رووبه‌روو بوونه‌وه‌یه‌ی دژبه‌ کورده‌کان پیاوه‌ی ده‌که‌ن تێده‌گه‌ن نه‌گه‌ر وازمان له‌هه‌زری نه‌ته‌وايه‌تی خۆمان هینا.. ئایا نه‌وانه‌ به‌نیمه‌ وه‌گرێده‌درین؟.. بێگومان نه‌خیز.. پشت به‌ستن به‌چمکی نه‌ته‌وايه‌تیمان دامه‌زراندنی به‌رپۆه‌ به‌رایه‌تیه‌کی سه‌روستی مه‌ترسیه‌ چاوه‌ڕوانکراوه‌کانی پاشه‌پروژ ده‌ره‌وینپته‌وه‌و پێش هه‌رشتیکی دیکه‌ نه‌ته‌وايه‌تی تورکی ده‌سه‌لێت و ده‌چه‌سه‌پیت.. ده‌بی له‌وه‌بگه‌ین تورکیا ته‌نها بو‌ تورکان ده‌بی‌ت، نه‌گه‌ر له‌وتیگه‌یشه‌نه‌ وازمان هینا لێی دووره‌ په‌ریزه‌وه‌مستاین، بێگومان له‌گه‌ن تێپه‌رانندی ماوه‌ی په‌نجا ساڵی داها‌توو له‌تورکیادا ته‌نها تورکیک نابینریت. ده‌بینین ئه‌م شیوه‌بیرکردنه‌وه‌و یاسا‌دا‌رشتنه‌وه‌ له‌ئاستی کورده‌کاندا زۆر به‌توندی په‌یره‌وه‌کراوه‌ به‌لام کاردانه‌وه‌ی سه‌ختی کورده‌کان به‌رانبه‌ر رایبیکردن و

بەجىيەننى ئۇ سىياسەت ۋە ياسا چەتئەلدا ۋەك شىۋازىكى دىكەي خەبات،
جموچول ۋە بزوتتەۋەي چەكدارى (پېشمەرگايەتى) سەرى ھەلداۋ لە ماۋىيەكى
كەمدا پەرى سەند. لەگەل ئەۋەشدا لە رىيى بلاۋكردنەۋەي رۇژنامەۋ
گۇھارەكانيانەۋە رۇشنىرانى كورد لە پەرمېيدانى گيانى نەتەۋايەتى ۋە ھۇشيار
كردنەۋەۋ بەنكاھىننەۋەي جەماۋەر كەۋتەنەكار، لەكاتىكىدا حكومەتى توركىيا
ھەستى بە مەترسى ئەۋ رۇژنامانە كورد ھەلئسا بەداختن ۋە قەدەغەكردىيان ۋە
دادگايىكردى سەرنووسەران ۋە رۇژنامەنووسانىان.

- كۆتايى حوزەيرانى ۱۹۶۲ لەگەل ئاشكرايوونى رىكخراۋىكى نەينى كوردى ۋە
گرتن ۋە دادگايىكردى ئەندامانى ۋە بەكارھىننى توندوتىزى ۋە چەوسانەۋەشدا
لەكوردستانى توركىيا ئەم دروشمانە بە رووى دەسەلاتداراندا بەرزكراۋەۋە.
- ھاۋلاتى رۇژھەلات مافەكانت داۋايكە.

- ئامانجان ھىنانەدى يەكسانى ۋە براپەتى ۋە بەختەۋەرىيە.
- شانبەشانى گەلانى خەباتگىر دۇبە ئىمپىريالىزم ۋە شوقىنىزم دەۋەستىن.
- داۋاكارى كردنەۋەي قوتابخانەكانىن نەك مەلئەندەكانى پۇلىس.
- ھاۋلاتى رۇژ ھەلات پىۋىستە مافەئىنسانى ۋە مەدەنىيەكانت بە فەرمى
بناسرىن.

- داۋاكارى ژيانى سەربەست ۋە ئازادى تاكو ھىربوونى زانىارين. لەۋ
سەردەمەدا كوردەكانى توركىيا تەنھالە چوارچىۋەي دەۋلەتى توركىيا ۋە مافەكانى
ھاۋلاتىبووندا دروشمەكانىان بەرزەمكردەۋە، لەراستىدا ھىچ دروشمىك لەۋ
دروشمە بەرز كراۋەنەبىرو مەبەستى جياخاۋازيان لى بەدى نەدەكرا.

- شوباتى ۱۹۶۱ حكومەت ياساى ژمارە(۶)ى تاپبەت بە قەدەغەكردى
ۋەركىپرانى ھەر جۆرە ئايدىيەكى بنەپەت بىگانە بۇ سەرى زمانى كوردى ۋە
ھەر جۆرە چاپەمەنى ۋە كاسىتى تۆماركراۋەۋە زمانە ۋە نارەۋايەت. پەخشكردىيان
راگەيەنرا، لەگەل روۋبەرۋوبوونەۋەي حكومەتى توركىيا بەنارەزايى نىۋەدەۋلەتى

بىر نېمىر بە ياساگەي، گەچى بەردەوامبوو لەسەر درىژمەدان بەسياسەتى گرتن و جەوسانلەنەوئى رۇشنىبىران، توركيا بەوشەوئە نەوئەستايەوئە دەستى دايشە بلاوكرنەوئە سەپاندى رۇشنىبىرى توركى بەسەر كوردەكانداو بەنىيازى بەتورككردى نەوئى نوئى ياساى ژمارە (۲۲۰) ى دەرگرد بەكرنەوئى قوتابخانەو سەپاندى خوئىندى توركى بەسەر ناوچەكوردنشىنەكاندا. لەبەر رۇشنايى ئەم ياسايەدا.. لەپىناوى زياتر سەپاندى سياسەتەكەيداو لەبەر رۇشنايى ياساى ژمارە (۲۵۹) لە پىناوى سەقامگىركردى بىرى نەتەوئە خوازى تۇرانى توركى لە ناوچەجياجياكانى كوردستاندا چەند نىسگەيەكى رادىوۆ تەلەفونى بەزمانى توركى دامەزراند.

- سالى ۱۹۶۸ دەسەلاتدارانى توركيا دەستيانگرت بەسەر داستانى بەناوبانگى (مەم وزىن)ى كوردى وەرگىپرا ويۆ سەر زمانى توركى، لەگەن راگەپاندى قەدەغەكردى ھەر كىتیبكى فېربوونى زمانى كوردى و دادگايىكردى نووسەران و وەرگىپەكانيان. ئەم ياسا و ھەلوئىستە ناچۆرانە كوردەكانى خستە سەر رىپرەوى پىچەوانەي سياسەتە چەوت ولار و پىرەگەي توركيا، لەگەن گەشەكردن و بەرزبوونەوئى ناستى ھۆشيارى نەتەواپەتى و سياسياندا كوردەكان زياتر نامادبوون لە رووبەر و بوونەوئى ھىزە سەرگوتكەرەكان. ئەوئەو سالى ۱۹۶۹ جەماومرى ناوچە جۆر بەجۆرەكانى كوردستان دژبە بارودۆخى گرزو داروو خاوى ئابوورى و دابەزىنى ناستى بژىوى و بلاوئوونەوئى بىكارى و برسەتيدا ھەئسان بە سازدانى چەندىن خۆ پىشاندان و رىپىوان و دەرپىنى نارەزايى.

- لە ۱۹۶۹/۴/۱۳ لە ناستى جى بەجىكردن و رايىكردى ياساكانى دژبە كورد لە شارى دياربەكر كۆبوونەوئە يەك رىكخراو دامەزراندنى نەئىنى(پ. د. ك)ى لىكەوتەوئە، گەلە ئامانجەكانى (ھىنانەدى دامەزراوئەكانى ئوتۆنۆمى و پەرەپىدانى رۇشنىبىرى گەل كورد بوو لە چوارچىوئە دەولەتى توركيا). ھەرەك (پ. د. ك)ى تازە دامەزراو بە گورجى لەناو جەماومردا بنجى داكوتا پەرەي سەند،

ريڭخراوه كانى) پارتى رزگارى كوردو ريڭخراوى پهبومندى ئازادى و ريڭخراوى جەنگاومراني كوردستان (بەنھيتى دامەزران و ريڭگاي خەبات و تىكۆشانيان گرتەپيش. ئەم كاردانەوانە بۆ كوردەكان ھاندەرى زياتر خۆ ريڭخستن بوو لەپيناوى رزگار بوون و ھينانەدى مافەكانيان، لەبندەستى ئەم پارت و ريڭخراوانەدا، كۆتايى شەستەكان ريڭخراوه كانى لاوان و ناوھندەكانى رۆشنيرى و شۆپشگيرى لە زۆربەى شارە كوردپەكاندا بە ئاشكرا دامەزران و دەستيانداپە جالايەكانيان. ھەر لەو سەرو بەندەدا (پارتى كرىكارانى كورد) جياواز لە ("پە. كە. ك" ي عەبدولاً ئۆجەلان) ھاتە گۆرەپانى خەياتى سياسى. لە سەرھەتى دامەزراندنيەو ئەم پارتە بەرانبەر بە مەسەلەى نەتەواپەتى ھەلۆپىستى تەماوى و ناديارى ھەبوو، بەلام بەتتپەرانندن و گوزمەکردنى بەچەند ئەزمووئيڭدا سەرکردايەتەكەى گەيشتە ئەو بىرواپە لە رووى ئابووورى و كۆمەلايەتەو مەسەلەكە كاريگەرى خۆى ھەيە و پيوپىستە كاري بۆ بگريت.. لە ئەنجامى ھەستکردن بەو كاريگەريە لە ۲۸ بۆ ۱۰/۲۱/۱۹۷۰ كۆنگرەى چوارەمى لە ئەنقەرە بەست و چەند بىرپارىڭى گرنكى ليكەوتەو ەك تيايدا ھاتوو: رژیمی فاشینرمی دامەزرای دەستی چینی فیودال و فەرمانرەوا بالاکان ھەرلە سەرھەتو ە ناستى گەل كورد سياسەتى چەوتى كۆمەلايەتى و ئابووورى و ياساى و پەرمپيدانى سەرمايەداريانگرتەبەرگە ھۆكاربوون لە دواكەوتن و ھەزار كوردنى كوردەكانى نيشتەجىي ناوچە چۆر بە چۆرەكانى كوردستان.. ھەلۆپىستى چینی بالۆ دەسەلاتدارى تورك بەرانبەر بە كيشەپەك كەمافى شەرى گەليكە دەربىر ئايدىيولۇزىي رەگەز پەرسى و نەتەو پەرسى شۆفینيزمىە.. پارتیمان ھەردەم دۇبەو رەوتە رەگەز پەرسى فاشيزمە دەجەنگيت كەدۇ بە خەباتى گەل و نەتەوى كوردە.. لە پيناوى بە فەرمى ناساندن و دانان بە مافە مەدەنى و دەستوورپەكاندا، تاجى بەجىكردنى تەواوى داواكارپەكان و ھاتنەدى ھەموو ئاواتەكانمان لە چەسپاندنى ديموكراتى ەك ئەركىكى سروشى درنژە بە

خەباتى خۇمان دەدەيىن، وەك پىئويست دەبى سۆشبالە تورك و كوردەكان لە برۇسەي تەواوكارى خەبات و لە پىناوى جى بەجىكردى داواكارى و مافەكانى گەل كورد پىكەو لە رىزى پارتەكەماندا كارىكەين. هاتنە بەرەمى برپارەكانى كۆنگرە بەسەرمتايەكى نوئ دادەنرئەت لە بەهيزكردى پەپومنىيەكانى كورد و تورك و گرئدانى بە خەباتى بزووتنەوى رزگارپخوازى كوردەو. كاتىك دەسلەتدارانى تورك هەست بە هەلگشان و بەرز بوونەوى ناستى بزووتنەوگە دەكەن، بەهەمان ناست و تونلترىش هيزە درنەدو سەركوكتەركان رىكاي گرتن و توفاندن و سزادانى بىتوانان دەگرەبەر. يەكەكانى كۆماندۆ بەهاوكارى هيزەكانى پولىسى ناوخۆ ياساوەلەكان لە سەرمتاي حەفتاكاندا بوو هيرشيكى بەربلاويانكرده سەر شارە كوردنىشينيەكانى توركيا و لە رەشەبگىرەكى ناپرەوادا ژمارەيكى زۆرى كوردەكان دەسگىركران لەگەل ئەشكەنجەدانياندا خرانەژپر لىكۆلينيەو، سەندىكاكانى كرئكاران و كۆمەلەو رىكخراوەكانى دىكە لە راگەيانلنىكى هاوبەشدا گەلانى توركيايان لە ناستى پەلاماردانى هيزە سەربازىيەكان بۆ سەر خاكى كوردستان بەناگەهينايەو ناپرەزاي توندىيان بەرانبەر بە رووداوەكان خستە روو راگەيانلنەكە توانا پەرەسەنلنى بزووتنەوى نەتەوايەتى كوردى لەتوركيا سەلماندو مەسەلەى ديموكراتى بەكارى رىكخراومىي و رىكخستەكانى كۆمەلگاي مەدەنيەو گرئدا. لەگەل هەستكردى توركيا بە مەترسيەكانى بەكخستنى ريزەكانى بزووتنەوى كورد، لە سەرمتاي حوزميرانى ۱۹۷۰ دا لەگەل وەلامدانەوى توندى هيزە سەربازىيەكانى و پەلاماردانى ناوچەكانى كوردستان و گرتن و زىندانىكردى ژمارەيكى زۆرى كادرو لايەنگراني رىكخراوە بەكگرتوەكان، لەلئيدوانىكدا سەرۆكى توركيا وتى: رووداوەكانى ئەم دواييەى رۆژەلانى ولات هەپرەشەى راستەوخون بۆ سەر يەكيتى ولات و دەولەت، لە كاتىكدا كوردە كۆمونىستەكان لە رىي هەزانلنى هەستى جەماومرەو لە هەولنى دامەزرانلنى دەولەتى كوردى سەربەخۇدان،

بیگومان بهم رفتارمیان دهیانه ویت په گیتی نته وه مان بشیوینن و دابهشی بکهن بؤ چهند بهشیکی لاوازو بیتوانایی پیکهاتوو له کوردو چهرکه سهگان. کردهوه سهربازیه تۆله سینه کانی کۆماندۆو یاساوله کانی تورکیای دژ به کورد بوونه حیئی دهربرپینی نارهبازی و بهرزبوونه وهی دهنگی جه ماوهرو کاردانه وهی خراب، وهک هه لۆیستی هه ندی له نه ندامانی نه نجومه نی نوینهران و هه لسانیان به دهربرپینی نارهبازی له ناستی رووداوه کانی گرتن و زیندانیکردن و نه شکه نجه دانی دانیشتوانی بی دسه لاتو بیتوانوی و یلایه ته کانی رۆژه لاتو گه یانلننیا به سمرۆکایه تی نه نجومه ن. بهو هۆیه وه نه نجومه ن به مه بهستی لیکۆلینه وه وزیر ی ناوخوی بانگه یشتکرد، که بیانوی به وه هینایه وه، کردهوه مگانی حکومت ته نها له چوار چیوهی بهر بهر چدانه وهی کردهوه دوژمنکاریه کان و گهراندابوو به دوا ی چه کی قه دهغه کراوی هاتووله دهره وهی سنوور. هه واله کانی راگرتنی توندوتیژی چه وساندنه وه بهرانبهر به کوردو داخوازی مافه کانیان بهردهوام له بهر سه نندابوون، به لام نهو پیلان و کارانه دهره او یشته ی ستراتیزی به تی نه و سیسته مه دهرده چوون که (که مال نه تاتورک) بنه په تی دارش تبوو، بۆیه هیزه چه گداره کانی پاسه وانانی نهو سیسته مه بهر یاریدا به لیدانی توندی سهراسه ری بزووتنه وهی دیموکراتی له تورکیادا. نه وه ی گرنگه و تی بی نی دمه کرت.

- له ۱۲ی ئازاری ۱۹۷۱ هیزه که مالیزمیه کان یادداشتیکیان دایه سه رۆک کۆمارو نه نجومه نی بهر ان و سه رۆکی نه نجومه نی نوینهران، داواکار بوون به دامه زانندی حکومتیکی نیشتیمانی دایراو له پارتایه تی، له پیناوی بنه پرکردنی گیره شیوینی و ئازاوه گیر، توانادار بیت له چاکسازیکردنی یاسایی و دهستووریه کانی زاده ی بنه ما سه ره کییه کانی بهر ی شو فینیزمی نه تاتورک و رزگارکردنیان له شیواندن و تیاچوون. لهو پیناوه دا حکومته که ی سلیمان دیمیریل وازنامه ی داو حکومتیکی نوی پیکهینرا، له سه ره تا ی دهست به

كوردەكانى عىراق

كربوونىيەو ھەكۆمەتى نوئى رىنگاى سىياسەتى توندوتىزى و چەوساندنەو ھە سەركوتكردن و گرتنى ھاولاتىيانى بىتاوان و ئەشكەنجەدانى گرتەبەر، لەگەن دامەزراندنى چەند دادگاىەكى سەربازى تاىبەت بەدادگاىبىكردنى دەيان رۆلەى كورد، بەتاوانى دامەزراندنى دەولەتى كوردى، ئەوەى جىئى سەرنجە ھەماندەى گشتى ھىزە سەركوتكەرەكان بە راشكاوى و بى ھىچ رووگىرى و شەرمكردن، لە ھەلمەتەكدا زىندانىكردنى دەھەزار كەسى ئاشكرا كورد.

- ئابى ۱۹۷۲ بە ھۆى ھەلوئىستى مروفدوستىيەو زانائى كۆمەئناسى (ئىسماعىل بىشكەجى) ماوہى سىنزە سال زىندانى بەسەردا سەپىتراو تائەم سەردەمىشە ھىشتا لە زىنداندا ماوتەوہ.

- پارتى شۆشالىستى كوردستان و رىكخراوى ئازادى سالى ۱۹۷۴ دامەزران، ھەر لەو سالەدا بەنىيازى پاككردنەوہى ناوچەكان و بەرپاككردنى دەسەلاتى مىللى لەكوردستانى توركىادا)پ. د. ك(سوپاى مىللى دامەزراند.

بەپەيوەستبوون و بەشدارىكردنى ژمارەيەكى زۆرى ئەندامانى پىشووى ناوئەندە شۆرشگىر و روشنبىرەكانى كوردستان سالى ۱۹۷۵ لاوانى كورد لە ئەستەموول و ئەنقەرە بە ئاشكرا دامەزراندنى ژمارەيەك كۆمەئەو رىكخراوى شۆرشگىر و ديموكراتخواز و روشنبىريان راگەيانند.. لەم ھەنگاوەو سەردەمى خەبات و تىكۆشانى(پە. كە. كە) و رابەرەكەى (عەبدوللا ئۆجەلان) دەستىبىكرد.

عەبدوللا ئۆجەلان و پەكەكە

كاتىك گىانى رزگارپخوازى ئارمىزوى گۆرپانكارى لاى نەوہى شەستەكان لە سەرانسەرى جىھاندا چەكەرەى كرىبوو، ئەو سەردەمە عەبدوللا ئۆجەلان قوتابى زانكۆ بوو، سالى ۱۹۷۱ چەند كۆبوونەوہىەكى لەگەن كۆمەئەك كەسى ناسراو ئەنجامدا، بە گوزمەراندى چەند مانگىك و پاش وتوويزى چىرو سودمەند پەكەم كۆبوونەوہى سىياسى لەگەن ئەو كۆمەئەدا گرئدا، ھەر لەو وەختەوہ ھەنگاو

بەھەنگاۋ لەسەرخۇ كۆمەلەكەپۈيكردە پەرمەسەندىن.. درەنگوۋختىكى ھەمانسال پاش روودانى كوودەتاي ژەنەرالانى تۈركيا ماۋى شەش مانگ ئۆجەلان خرايە زىندان.. لەگەل دەرچوونى كەوتە ھەۋلى ئاشناپوونى بەنەزموونە شۇرەشگىپىرى و رزگارپىخوۋازيەكانى جىھان و پەيداكردى ھۇشيارى بەرز لە ئاستياندا، بەتايبەتى شارەزابوونى لەگەل ئەزموونى گەل فيەتنام، بۇيە بىرپاريدا پىشت بەو ئەزموونە بىبەستىت.

لەو ئاراستەپەۋەو لەئاكامى جەندىن كۆبۈۋونەۋەو راۋىژكردىدا گەپىشتەنە نەم دەرنجامە..

يەكەم - كوردستان نىشتىمانىكى داگىر كراۋە لەلايەن بىگانەۋە.

دوۋەم - گەلى كورد مافى خۇيەتى بەدەستى خۇى چارەنوۋسى دىارى بكات. سىيەم - كىشەپەكى راستو دروست ھەپە پەپومندىدارە بەكەسايەتى خودى كوردستانەۋە.

چوارەم - شۇرەش بەخەباتكردىن دژبە كەمالىزم و ھزرى نەتەۋە پەرسىتى دواكەۋتوۋى شۇفەنىزم و دەرەبەگاپەتى نەپى، سەر كەۋتنى مەحالە.

پىنجەم - پەرەپىدانى رىكخستىنىكى شۇرەشگىپىرو كارامە.

شەشەم - گۆرەنكارپكردىن لەو رىكخستەندا بەرەو خەباتى چەكدارى.

سەرەتاي خۇ سازدان و دەستپىكردىن شۇرەش لە كوردستانى تۈركيا، شۇرەشگىپران ئەنقەرەپان بەجەپىشت و لەگۈندە دوۋر دەستەكان جىگىرەۋون چەندىن خانوو چاىخانەپان كرده بىكە و بارەگاي بەپەكگەپىشتن و كۆبۈۋونەۋەمەكانيان.. سالى ۱۹۷۷ ئەو تاقمەنازاۋى ئاپۇ پان بەسەر)عەبدوللا ئۆجەلان)دا بىرى، ئەۋەبۈۋو بەتۈۋانپەكى بەرزەۋە لەسەر گۆرەپانى كوردستانى تۈركيا دەر كەت. سالى ۱۹۷۸ فراۋانبوونى ژمارەپان بوۋە جىنى سەرنج و گرنكى پىدانى ناۋەندى كوردستانى تۈركيا.

بەو جۆرە لە كۆتايى سالى ۱۹۷۸ رابەرەن و لىپىرسراۋانى كۆمەلەكە لەشارى

دىياربەكر كۆبۈنەھەي گىشتيان گرېداو بېرىدرا بە گۆرپىنى ناۋى كۆمەئەكە بۇ پارتى كرىكارانى كوردستان پە. كە. كە.

لەگەل گرېدانى يەكەم كۆنگرەيدا لە ۳۰ى تەمموزى/۱۹۷۹ (پە. كە. كە) يەكەم چالاكى شۆرشگىرى دۇ بە ھىزەكانى توركيا ئەنجامدا، ھەرلەو سەرمتايەھە رووبەروۋى خىلە كوردىكى بەكرىگىراۋى حكومت بوۋپەھەو لەشەرىپىكى لابلەييدا سەرۋكى ئەوخىلە بەدەستى جەنگاۋمرانى شۆرشگىر دەكوزرېت. لە ناستى كردهوۋە لىدوانە توندەكانى (پە. كە. كە)ى تازە دامەزراۋ، حكومت كەوتە خۆسازدان و نامادەكارى و لەدزۋەستانى.. لەو ھەلۋىستەدا (ئۆجەلان) ولاتى بەجەيشت و بەمەبەستى پەپوھەندى لەگەل رىكخراۋە فەلەستىنىيەكانى نىشتەجىتى سوريانو لوبنان گىرسايەھە. جەگدارانى (پە. كە. كە) شانبەشانى جەنگاۋمرانى فەلەستىنى دۇبە ئىسرائىل كەوتنە شەپرەھە، زىاتر نىيازى ئۆجەلان لەو بەشدارىكردن و ھاۋكارىدا بەھىزكردنى بىروباۋمىرى شۆرشگىرى و راھىنانى گىيانى بەرگىرى بوو لەناخى جەنگاۋمرانى بىزووتنەھەكەيدا.

(پە. كە. كە) سالى ۱۹۸۲ لە گوندىكى لوبنان يەكەم كۆنگرەى خۆى گرېداو

ئەم بېرىرانەى راگەيانند.

۱ - دەستپىكردنى شەپرى پارتىزانى.

۲ - دامەزراندىنى بەرەى نىشتىمانى.

بەدۋاى كۆنگرەى يەكەمدا بەماۋمىيەك پە. كە. كە لە سەربازگەيەكى فەلەستىنى سەرسنوورى ئەردەن دوۋەم كۆنگرەى خۆى بەست وتيايدا بېرىدرا بە گەپرانەھەى دەستە جەگدارەكان بۇ خاكى كوردستانى توركيا و سپاردنى بائىكى سەربازى بەيەكىك لەفەرماندەكانى و گەپرانەھەمىيان ۋەك پېشەنگى ھىزەكان.. لەگەل خۆسازدانى بەجەكى بېرواۋچەكى دەست و مەشقى كارىگەر و راھاتنى تەوا و وتىگەيشتن لە ئامانجەكانى شۆرشگىرى، لەگەل سەختى و نالەبارى ھەل و مەرچەكەيشدا، يەكەم بىكەى سەربازيان لە نىۋان سنوورى عىراق و توركيا

دامه‌زراند.

سه‌بارت به‌وه ئۆجه‌لان ده‌ئیت: بارودۆخی سه‌خت به‌ره‌مه‌یه‌نهری که‌سایه‌تی به‌هیزو تواناداره، بر‌وابوون به‌مه‌سه‌له‌که گرانبه‌هاترین چاره‌سه‌ری چاره‌سه‌ره سه‌خته‌گانه. سه‌رده‌کردنی سالی ۱۹۸۴ له سه‌ره‌تای بلاو بوونه‌وه‌ی ده‌سته‌بچووکه‌کانی جه‌نگاوهران بوو به‌سه‌رخاکی کوردستاندا، به‌گوزمه‌رانسنی دووسال خه‌باتی چه‌کداری و فراوانبوونی هیزه‌کان سوپای رزگاری کوردستان دامه‌زرا.. نه‌وه بوو له ئابی ۱۹۸۴ ده‌نگدانه‌وه‌ی سه‌دای په‌که‌م گولله‌ی ناراسته‌کراوی رووبه‌ دژومن گووده‌تایه‌کی مه‌زنی له ده‌روون و ژبانی سه‌رانسه‌ری کوردستانی تورکیا به‌رپاکرد. مه‌ترسیداری بارودۆخه‌که حکومه‌تی نه‌نقه‌ره‌ی گه‌یاندنه‌وه‌ی بر‌وابه کاتی نه‌وه هاتیبیت به‌یه‌که‌جاری ته‌واوی ناوچه‌که بگێرپته‌وه بو ژێر ده‌سه‌لاتی سه‌ریازی و بزووتنه‌وه‌که‌وه ته‌واوی جه‌نگاوهرانی روو به‌رووی شکستی په‌که‌جاری بکاته‌وه.

له‌گه‌ل سه‌رگه‌رمی حکومه‌تی تورکیا به‌ ناماده‌کاری جی به‌جیکردنی نیازو نه‌خشه‌که‌ی، له‌ناکاوێکی چاوهرپوان نه‌کراودا نه‌نقه‌ره رووبه‌رووی په‌یامی دووه‌یه‌ری توندی کۆمه‌له شوپشگێری نه‌ناسراو و نادیداری سه‌رنج‌راکیش به‌ناوی (پارتی سوپای باشووری رۆژه‌لات) بوویه‌وه، که‌بووه هۆی کوزرانی (۲۴) جه‌ندرمه‌و سه‌ریاز، دیاره نه‌م دوو هیزه‌وه نه‌م هیزه‌ نه‌ناسراوه نوێیه حکومه‌تی تورکیای له‌رزاندو له‌وه گه‌یشته نه‌م رووداوانه سه‌ره‌تای به‌رنکاربوونه‌وه‌ی راسته‌وخۆی کورده‌گانه دژ به‌هیزه‌کانی سه‌ریازی و جه‌ندرمه‌کان و سه‌ره‌تای راسته‌قینه‌ی سه‌ره‌له‌دانی بزووتنه‌وه‌ی رزگاریخواری کورده له‌ تورکیادا. ره‌وشه‌که تانه‌وکاته‌ی له ۹ ی شوباتی ۱۹۹۹ ده‌زگای هه‌واگری نه‌ینی تورکیا (میت) هه‌وائی ره‌اندنی عه‌بدولاً ئۆجه‌لانی بلاوکرده‌وه به‌وجۆره به‌رپۆه ده‌چوو وه‌ک له‌خواره‌وه ده‌سنیشانکراوه.

۱ - له تشرینی په‌که‌می ۱۹۹۸ سلیمان دیمیریل ی سه‌رۆکی تورکیا به‌رانبه‌ر

بىيارمەتىدانى (پە. كە. كە) ھوشيارى دەدات بە سورىا.

۲ - لە ۴ ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۹۸ مىسر بە رۆلى ناوبىزىوانىكردى نىوان توركىا و سورىا ھەندەسىت، موبارەكى سەرۆكى مىسر بەسەردانىكى لەناكاو گەيشتە رىيازى پايتەختى عەربىستانى سەودى و لەوئشەوہ لە (۱۰)ى ئەو مانگەدا گەيشتە ئەنقەرە.

۳ - لەگەرمەى ھەرپشەو گورپشەكانى سەر سورىا كەمال خەپرازى وەزىرى دەرەوہى ئىران گەيشتە دىمەشق و بە مەبەستى ناوبىزىوانى نىوان ھەردوو و لات سەردانى ئەنقەرەمىشى كەرد.

۴ - لە (۱۱)ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۹۸ فاروق ئەلشەرع لە قاھىرە سەبارت بەكئىشەى پە. كە. كە ئەنجامدانى گفتوگۆى سىياسى لەگەن توركىا راگەياندا.

۵ - (۱۲)ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۹۸ (عەمر و موسا)ى وەزىرى دەرەوہى مىسر دوونامە بۆ دىمەشق و ئەنقەرە دەگويزىتەوہ.

۶ - (۱۵)ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۹۸ وەزىرى بەرگرى توركىا سەردانى وەزىرانى دەرەوہى مىسر و ئىرانى بۆ ئەنقەرە ئاشكراكردو لەزارىانەوہ داخستنى سەربازگەكانى پە. كە. كە. يان لە سورىا دووپات كەردەوہ.

۷ - (۱۶)ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۹۸ وەزىرى دەرەوہى توركىا ئەنجامدانى ھەر گفتوگۆيەكى سەبارت بەكئىشەى ئاوى كەردە پيش مەرجى راگرتنى يارمەتىدان و ھاوكارىكردن و پشتىوانىكردى سورىا لە پە. كە. كە.

۸ - ۲۰ ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۹۸ بۆ دواچار سلىمان دىمىرئىل حكومەتى سورىا ئاگادار دەكاتەوہ بەراگرتنى ھاوكارىكردنى ئۆجەلان و پارتەكەى.

۹ - (۱۸)ى تشرىنى يەكەمى ۱۹۹۸ بەمەبەستى دنىابوون لە راگرتنى ھاوكارىەكانى سورىا بۆ (پە. كە. كە) و ھەنگرتنى سەربازگەكانى و دەرکردنى عەبدولاً ئۆجەلان و ھىزە جەكدارەكەى، دەستەپەك پشكەنەرى توركى دەگەنە دىمەشق.

۱۰- (۳۱) ى تشرىنى يەگەمى ۱۹۹۸ ئاشكرابوونى گواستنهوۋى عەبدوللا ئۆجەلان بۇ روسيا.

۱۱- (۱۴) ى تشرىنى دووۋمى ۱۹۹۸ دواى گەيشتنى ئۆجەلان بەفپۇكە خانەى لىيۇناردۇ دافنشى، ومزارەتى دەرەۋى ئىتالىا دەست بەسەرگىردن و بەندىگىردنى بلاوكردمو، وەك لەئىدوانەكانى دەسلەتدارانى تورگىادا دەرگەوت ھەۋلىكى زۇر چىپانداۋە لەپىناۋى قايلىگىردنى ئىتالىا بەومرگرتنەۋى.

۱۲- (۱۸) ى تشرىنى دووۋمى ۱۹۹۸ سەرۇك ومزىرانى ئىتالىا دانەۋە دەستى ئۆجەلان ى بەمتورگىا رەتكردمو.

۱۲- (۲۱) ى تشرىنى دووۋمى ۱۹۹۸ سەرھەلدىكى كىشەيەكى سىياسى توندو ترسناك لە نىۋان تورگىاۋ ئىتالىا بە ھۆى تەسلىم نەگىردنەۋى ئۆجەلان بە تورگىا.

۱۴- (۲۲) ى تشرىنى دووۋم دەنگۋى رەزامەندى قەزافى سەرۇكى لىبىيا بەمىواندارىگىردنى ئۆجەلان.

۱۵- (۲۳) ى تشرىنى دووۋم ئەنقەرەمىداشتى نارەزىيى دايە بالۆزى ئىتالىاۋ نامادەيى دەرخت بە لىدان. ى بىپارى دادگاگەى لە ئاستى نازادگىردنى عەبدوللا ئۆجەلان وبە ئاشكرا ھەرەشەگىردن بە دوورخستنهۋى كۆمپانىا ئىتالىيەكان لە زيادو كەمگىردنى بەلئىندە رايەتى پىرۆمپىشەسازىيەكانى بوارى بەرگى تورگىا.

۱۶- (۲۶) ى تشرىنى دووۋمى ۱۹۹۸ لە رىى پارىزەرانىيەۋە ئۆجەلان بىشنىارى ئاستى پىشكەش كىردو لەۋرۋوۋەۋە ئەم پىرۆمپىشە دادەبەزىنى..

- راگرتنى تەۋاۋى كىردەۋە سەربازىيەكان و راگرتنى توندو تىزى و دەستىرئىزى دىبە گوندىشنىانى كورد.

- گىرپانەۋى راگوپىزراۋان بۇ گوندە پىشۋەكانى خۇيان.

- دان بىدانان و جى بەجىگىردنى ئۆتۈنۋمى - ناۋچە كوردىيەكان لەگەل

پاراستنى يەكپارچەيى خاكى تورگىا.

- بە فەرمى ناساندنى تەواوى مافەنە تەواپەتتە گەننى كوردو
دەستبەرگەردنى ئازادىيە ديموكراتىيەكان يەكسانگەردنى
كورد تىياپاندا، لەگەڵ توركەكان.
- داننان بەناسنامەو زمانو رۆشنىرى كوردىدا.
- دەستە بەرگەردنى چالاكى و گارى فرەلاپەنى و سەربەستى ئاپىنى.
- ۱۷- (۱۴)ى كانوونى يەكەمى ۱۹۹۸ ئازانسەكانى دەنگوباسە جىهانىيەكان
وازهىنان لەخەباتى چەكدارى و گرتنەبەرى شىوازى ئاشتى چارەسەرگەردنى
مەسەلەى كوردىان لەسەر زارى عەبدوللا ئۆجەلان بلاوكردهوه.
- ۱۸- (۱۵)ى كانوونى يەكەمى ۱۹۹۸ بۆ ۳۱ى كانوونى يەكەم شاردنەوهو بەنەينى
راگرتنى تەواوى جموجوولەكانى ئۆجەلان، هەمانكات دەنگۆى چەركەدەوهى
هەولەكانى لەوەرگرتنى رەزامەندى هەر دەولەتتە مافى پەنابەرى پى
بەخشىت.
- ۱۹- سەرەتاي كانوونى دووهى ۱۹۹۹ ئازانسەكان لەسەر رەزامەندى توركىا
هەوالى خۆتەسلىم كەردنى ئۆجەلان يان بە نەلبانىا بلاوكردهوه.
- ۲۰- (۱۶)ى كانوونى دووهى پاش رازىبوونى هۆلەندا بەچوونە خاكىهوه
عەبدوللا ئۆجەلان بەرەوشارى مېنسىكى بلاروسىا ئىتالىاي بەجى هېشت.
- ۲۱- راپۆرتەكانى رادىوۆى هۆلەندا دەريانخست، دەولەتى هۆلەندا رېگىبووه لە
پىش عەبدوللا ئۆجەلان لەگەيشتنى بەو ولاتەو نەنجامدانى وتووئىز سەبارەت
بەگىشەى ولاتەكەى لەگەڵ دادومەرانى نىو دەولەتى.
- ۲۲- شوباتى ۱۹۹۹ ئۆجەلان لە فرۆكەخانەى جۆمۇكىنىياتاى نىو دەولەتى
ناپرووبى نىشتەوه.
- ۲۳- (۱۳)ى شوباتى ۱۹۹۹ لەدوونامەى جىاوازدا ئۆجەلان داواكارە لە پۇنانو
روسىا مافى پەنابەرى پى بەخشىنو دەستبەرى پاراستنى ژيانى بكەن.
- ۲۴- لە (۱۷)ى شوباتى ۱۹۹۹ دەزگای هەوالگر (مىت)ى توركىا سەرگەوتنى

خوی له ره‌اندن و ده‌سگیر کردنی (عه‌بدولاً ئۆجه‌لان) راگه‌یاند.

۲۵- (۱۸) ی شوباتی ۱۹۹۹ و رۆژانی جه‌ماوهری و خۆپیشاندانی به‌ربلاوی ناره‌زایی توندی گورده‌مکان له‌نه‌سته‌موول و شاره‌مکانی ئه‌وروپا، له به‌رانبه‌ریشدا خۆپیشاندان و رێپێوانه‌کانی دهربرینی خۆشی له‌چهند شارێکی تورکیا سازکران.

۲۶- (۱۹) ی شوباتی ۱۹۹۹ له‌ناو بازنه‌ی توندوتۆلی سیخوران و پاسه‌واناندا و له به‌ندیخانه‌ی ئه‌میرالی رۆژناوای تورکیا عه‌بدولاً ئۆجه‌لان خرایه ژێرلیکۆلینه‌وه، هاوکات هێزه‌مکانی پۆلیس و ئاسایشی تورکیا به‌ شیوه‌یه‌کی به‌ربلاو که‌وتنه هه‌لمه‌تی ره‌شه‌بگیری کورده‌مکان له زۆریه‌ی شاره کوردنیشینه‌کاندا.

۲۷- (۳۱) ی مایسی ۱۹۹۹ به‌راگرتنی له‌ناو قه‌مه‌سی شووشه‌یی گولله‌نه‌به‌ریدا دادگاییکردنی ئۆجه‌لان به‌رپۆمب‌راو له کۆتاییدا سزای له‌سێداره‌دانی به‌ سه‌رداردا، دواتر له‌ژێر فشاری توندی نیوده‌وله‌تی و به‌تایبه‌تی فشاری یه‌کیتی ئه‌وروپا، که تورکیا له هه‌ولێ بوون به ئه‌ندامه‌ تیایدا، سزاکه بۆ زیندانی هه‌تا هه‌تایی سوککرا، له‌ژێر کاریگه‌ری هه‌مان فشاریشدا تورکیا کرده‌وه سه‌رکوتکه‌ریه‌کانیشی له‌سه‌ر کورده‌مکان که‌متر کرده‌وه تا ناستیک دهرگای له پێش بلاوکردنه‌وه‌ی رۆژنامه‌و گۆفاره‌مکوردیه‌کاندا کرده‌وه و فه‌رمانی دابه‌ نازادکردنی هه‌ندی که‌سایه‌تی زیندانی‌کراوی وه‌ک (له‌یلا زانا) ی په‌رله‌مانتاری پێشوو له په‌رله‌مانی تورکیادا، که پێداگری زۆری کرد که سویندی یاسایی به‌ئه‌ندامبوونی به‌ زمانی کوردی بخوات، به‌لام په‌رله‌مان (حه‌سانه‌) ی په‌رله‌مانی له‌سه‌ر لاداو رووبه‌رپووی دادگایشی کرده‌وه و خرایه زیندانه‌وه. دوابه‌دوای ئه‌م رووداوانه مه‌سه‌له‌ی کورد له‌تورکیا به‌شیوه‌یه‌کی کاتی خرایه په‌خچاله‌وه‌و بۆ ماوه‌یه‌ک س‌پرکرا. هه‌ندی جار ده‌بینین پارتیه‌ کوردیه‌مکان خه‌باتی چه‌کداری ده‌خه‌نه‌لاوه‌و دواتر په‌شیمانده‌ینه‌وه‌و ده‌گه‌رپینه‌وه سه‌ری و به‌وجۆره. س‌پوونی بزوتنه‌وه‌ی کورد له تورکیا کاتیکی زۆری نه‌خایاند سه‌ر له‌نوێ جارێکی تر له س‌پری ناو به‌سته‌له‌کی په‌خچال دهرچومه‌وه دهره‌وه

دووھەم: كوردەمكەنى ئىران

داو بەدوای رووخانى كۆماری مەھاباد لە كۆتايى سالى ۱۹۴۶ و لەسێدارمەدانى رابەرو سەرکردەو فەرماندەمكەنى و دواتر گرتن و زیندانیکردنى تەواوى سەرکردەمكەنى كوردو پارتى ديموکراتى كوردستان شىكستىكى سەختى بەخۆوہ بينى. لەگەڵ بەردەوامى گرتن و زیندانیکردن و راوهدوونانى كادرانى پارتى، ئەو فەرماندەو كادرانەى لە گرتن و كوشتن رزگاربان بوو سەر لەنوێ خۆيان ريكخستەوہو رىگای خەباتى نەينيان گرتەبەرو گوڤارى (رېگا)يان بلاوكردەوہ، لە ريكخستەنەوہىكى نویدا بە هيمنى و لەسەرخۆ (ح. د. ك) كەوتەوہ هەنگاوانانى خۆنزيككردنەوہ لە جەماوەرو توندو تۆلكردنى پەيوەندبەمكەنى.

لەسەرو بەندى ئەم رووداوانەداو لە ئاستى كوردەمكەندا دوو هەئويستى لەپەك جياوازو دژبەپەكى شای ئىران تيبينى دەكریت.. لە كاتيكدا لەسەر خاكەكەى خۆى بەردەوامبوو لەگرتن و زیندانیکردن و كوشتن و دوورخستەوہى شۆرشگيرانى كورد لە ولاتو دژايەتیکردنى سەرچەمى بزووتنەوہى كوردايەتى لە ئىرانداو، بەردەوام لە هەولئى گۆرپنى ناوچەى كوردستان بوو لە كردنى بە سەربازگەپەكى مەزنى ئىرانى و فەرماندەمكەنى سوپای لە هەركارو كردهوہىكى دژ بە تيكراى كوردى ئىران بەگشتى و (ح.د.ك) بە تايپەتى سەربەست كرد هەرچى لە توانايانداپە ئەنجامى بدن، كەچى لەلاپەكى ديكەوہ زۆر بە فراوانى هاوكارى و پشتيوانى لە بزووتنەوہى كوردەمكەنى عىراق دەكردو لە رىئى نيسگەكانىپەوہ گيانى نەتەواپەتى لەناخياندا زیندوو دەكردەوہ هانى دەدان دژبە رژيمەكانى بەغدا زياتر كاريكەن. سالى ۱۹۴۶ (ح.د.ك) بە رابەراپەتى (عەبدولأ نيسحاقى) كۆنگرەى دووهمى گریدا، لە ئەنجامى تاوتوكردنى هەل و مەرجى ئەو سەردەمە چەند بېيارىكى راگەياند، كەتياياندا راگرتنى كردهوہ چەكدارپەكانى وەستراتيزيپەتى ئەوكاتەى دژبە حكومەت راگەياند. لەژېر كاريگەرى بەردەوامى كردهوہمكەنى حكومەتى شای ئىران لەچەوسانلنەوہو

سهرکوتکردنی و زیندانیکردنی کوردهکان، کادرانی (ح.د.ک)ی ئیران ناچاربوون و لات بهجی بیلن و عیراق بکه نه ئارامگای خوڤان، له گه ل بهسه ر چوونی کاتدا دژواری و ناکوکی توند کهوته وه نیوان کوردهکان و حکومه تی شا. کادرانی پارتي هه لی شیواوی بارو دۆخه گه یان له بهرژه وهندی بزووتنه وه ی کوردايه تی خسته بهرنامه و راپه رینی سالی ۱۹۶۷ یان هینایه بهرهم و ماوه ی هه زده مانگی ته و او دژبه دهسه لاتی شا شه ری سهختیان بهرپوه مبرد.

له بهر په رچدانه وه ی راپه رینی کوردهکان و ریکریکردن له روودانی شۆرشى چه کدارى، دهسه لاتدارانى ئیران رپوشوینی توندو تۆلیان گرته پپیش و له په لاماریکدا ژماریه کی فراوانی له کادرانی (ح.د.ک) دهسگیرکردو ژماریه کیشی له سیدارهدان.

له نه یلولی ۱۹۷۲ کونگره ی سنه می پارتي گریندراو له رپه وی کارهکانیدا دهرنجامی راپه رینه که به وردی هه ئسه نگینراو لیکۆلینه وه ی له سه رگرا، کۆنگره گه یشته دهرنجامیک نه بوونی رابه رایه تی به هیزو که م و کورتی ریکخستن، راپه رینی رووبه رووی شکست کرده وه. بهرانبه ر به بارودۆخی ئه و سه رده مه ی کوردهکانی ئیران راگه یانلنی به یاننامه ۱۱ ی ئازاری ۱۹۷۰ و داننان به ئۆتۆنۆمی کوردستانی عیراق، رهنگدانه وه ی کارای هه بوو له سه ر بووزاندنه وه و زیندوکردنه وه ی چالاکیهکانی (ح.د.ک)ی ئیران وئهم ئه رکانه خرا نه ئه ستۆی کۆنگره.

۱ - دهسته بهرکردنی په کیتی سیاسی و ئایدیۆلۆژی ناوخۆی پارتي له سه ر بنه رپه تی بهرنامه یه کی نوی.

۲ - بنیادنانه وه ی لایه نی ریکخستن له سه ر رۆشنایی په پروو پرۆگرام.

۳ - له پیناوی بهرجهسته کردنی دروشمی (دیموکراتی بۆ ئیران و ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان) و یارمهتیدانی کرده و هکانی جهنگاوهران دژبه هیزهکانی ساواک.

۴ - بهرپاکردنی په یوهندی دۆستایه تی له گه ل پارتو هیزو لایه نه

يختىمانى و پيشكەوتوو خوازەكانى ئىران و جيهان و شارەزا بوونيان لە جۈنپيەتى بارو دۆخى كوردستان و مەسەلەى كورد.

كۆنگرە برپاى دا بە دەرکردن و بلاوكردنەهەى رۇژنامەى كوردستان و نەمەزاندنى دەزگاپەكى نووسين و پەخشكردن و دامەزاندنى پەيمانگەى كادرانى مياسى، لەميانەى جالاكيبەكانيدا، پارتى پەيوەندىبەكانى خۆى لەگەل ھەندى نەھيزە نيشتىمانى و پيشكەوتوو خوازەكانى ديكەى ناوخۆى ئىراندا بە ھيزكردو بەرميەكى تىكۆشانى بەتينيان دژبە دەسلەتى شا دامەزاند، كە شەرفى دەست پيشخەريەكەى دەگەرپاەوہ بۇ پارتى ديموكراتى كوردستان.. ھەمانكات رۇژنامەى كوردستان زمانحالى پارتى سەبارەت بەپيەكەيتانى ئەو بەرميەو جۈنپيەتى يەكگرتنى ھيزە بەرھەلستكارەكان و پيشنيارەكانى بەروونى بلاوكردەوہ. بەھۆى زيندانىكردن و كوشتنى ژمارەيك لە كادرانى (حيزبى ديموكراتى كوردستان)ى ئىران گەورەترين زيانى پيەگەيشتەوہو ناچاربوو، لە ئەيلەلى سالى ۱۹۷۲ بەبەستنى كۆنگرەى سېھەمى و ھەلئەزاردنى سەرگرداپەتيەكى نوئى و دارپشتنەهەى بەرنامەيەكى كاراتر.. جگە لەوھيش كۆنگرە برپارى دا لەسەر.

- ديموكراتى بۇ ئىران و ئۆتۆنۆمى بۇ كوردستان.

- ديارىكردنى سنوورى سروشتى كوردستانى ئىران، لەگەل پيش چاوكرتنى

ھۆكارە ميژووبى و جوگرافى و نابووورپەكان.

- خوئندن و ھيژبوونى زمانى كوردى شانبەشانى زمانى فارسى.

راسپاردەكانى كۆنگرە دووپاتى دەكەنەوہ، نامانجە ھاوبەشەكانى نيوان پارتى و پارتەكانى ديكە، دەستەبەرگەرى رووخاندنى دەسلەتى شاى ئىران و كۆتايى ھينانە بەكلتووورى ئيمپرياليزمى و دامەزاندنى حكومەتيكى نيشتىمانى.

لەمەوداى ھەماھەنگى و ھاوكارى بەرەى يەكگرتووى ئىران ريكخراوہەكانى فيداكارانى گەلى ئىران و ريكخراوى خەباتكەران و موچاھيدى خەلك و ژمارەيكەى ديكەى ريكخراوہ سياسىيەكان پشتيوانى تەواوى خۆيان لە خەباتى گەلى كورد

دوو پاتکرده‌وه. له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا به‌هۆی نه‌ینی کاری سیاسی و سنوردار کردنی چالاکیه‌کانیان هه‌ندی سستی و لاوازی رووی تی کردبوون، روودانی مانگرتن و پشپۆی و راپه‌رپینی جه‌ماوه‌ری دژبه ده‌سه‌لاتی شاو به‌شداریکردنی کورده‌کان تیا‌یداره‌بوو به‌ه‌رووی توندو تیزترین په‌لاماری د‌رندانه‌ی هیزه ئیرانییه‌کان بوونه‌وه‌و جارێکی تر حکومه‌ت که‌وته‌وه‌ راه‌وه‌وونانی کادرنی پارتی به‌ناچاری ئیرانیان زیندانی کردنیان، دیسانه‌وه‌ لئ‌پ‌رس‌راوان و کادرنی پارتی به‌ناچاری ئیرانیان به‌جی هیشته‌وه. نه‌و سه‌رده‌مه‌ مۆرکردنی ریککه‌وته‌نی ۱۶ ی نازاری ۱۹۷۵ ی جه‌زایری نیوان شای ئیران و سه‌دام حسه‌ین ی جیگری سه‌رۆکی نه‌و‌کاته‌ی عیراق هۆکاریکی کاریگه‌ر بوو له‌ فشارخستنه‌ سه‌ر کورده‌کانی ئیران و کورده‌کانی عیراق، له‌ ناکامی نه‌و ریککه‌وته‌نه‌دا شای ئیران کۆتایی هینا به‌ یارمه‌تیدان و پشپۆیانیکردنی شۆرشی کورده‌کانی عیراق، به‌رانبه‌ر به‌وه‌پش کورده‌ په‌نابه‌ره‌کانی ئیران له‌ عیراق به‌ره‌و ئیران ده‌رکران و جارێکی تر که‌وته‌وه‌ به‌ر شالۆی گرتن و نه‌شکه‌نجه‌و نازاری ده‌زگا داپلۆسینه‌ره‌کانی ساواک، هاوکات له‌گه‌ل قه‌ده‌غه‌کردنی ته‌واوی چاپه‌مه‌نی و نووسین و دانراوه‌ کورده‌کان و فشارخستنه‌ سه‌ر مامۆستایانی قوتابخانه‌کان له‌ ناوچه‌کانی کوردستاندا ته‌نها به‌ زمانی فارسی قسه‌له‌گه‌ل قوتابیاندا بک‌ریت، که‌ نه‌وه‌ هیمایه‌کی راسته‌وخۆ بوو له‌ قه‌ده‌غه‌کردنی زمانی کوردی، جگه‌ له‌وه‌ له‌ دامه‌زراوه‌ فه‌رمی و به‌رپۆه‌به‌رایه‌تیه‌کان و ئیداره‌کانی ده‌وله‌تیدا، له‌به‌رکردنی جل و به‌رگی کوردی قه‌ده‌غه‌ک‌رابوو، به‌راییکردن و جی به‌جیکردنی نه‌و کارانه‌ سه‌رانه‌ری کوردستانی ئیران که‌وته‌ ژیر نویت‌رین جو‌ری چه‌وساندنه‌وه‌و سه‌رکوتکردن. له‌ بازنه‌ی خۆپیشاندانه‌کانی سالی ۱۹۷۸ هه‌روه‌ک داواکاری رووخاندنی شا ته‌واوی ئیرانی گرتبوویه‌وه، هه‌مانشپوه‌ کوردستانی‌شی گرته‌وه.

که‌سایه‌تی دیارو ناس‌راوی بزوتنه‌وه‌ی کورد (عه‌زیز یوسفی) دوا‌ی گوزه‌رانندی چاره‌که‌ سه‌ده‌په‌ک له‌ زیندان و له‌ پشتی ده‌رگای ناسندا مردو

ئورسىمى بەخاك سپاردنى لاشەكەى وەرگەپا بۇ خۇبېشانىدانى نارەزىيى و توورپىيى كوردەكان دژبە و سىياسەتە جەوت و نارەواپەى شای ستمەكار. لەگەن ئووبەر و بوونەو و سەرکوتکردنى دەستەجەمەى جەماوەرى راپەرپو، دەزگای سىخورى ساواک هەلسا بەدەسگىرکردنى ژمارەپەىكى زۆرى خەلگى كوردو توندکردنىيان لە گرتوو خانە بەدناوەكەى (رەزائىيە - ورمى). ئەو كرىدەو نارەواپە زىاتر هاندەرى جەماوەرى ستمەلیدەى كوردى ئىران بوو لە سەرخۆراگرتن و لە نژوستانى پىياوانى ساواک و هیزە سەرکوتكەرەكانى دىكەى حكومەت و زىاتر تەلەزاندنى بارودۇخەكەو فراوانبوونى تەنگو چەلمەكان. لە تشرىنى پەكەمى هەمانسالدا لە ژىر پالە پەستۆى توورپىيى و ئالۆزى زىاترى كۆمەلانى خەلگى شۆرشگىر زۆربەى دەرگای گرتوو خانە و زىندانە بەدناوەكانى ئىران خزانە سەر پشت و زىندانىكراوان دەرچوونە دەرەو. لە ئاستى توورپىيى و فشارى تىكپراى گەلانى ئىرانیدا، سەرۆكى حكومەت شەرىف ئىمامى نازادى كارکردنى پارتە سىياسىيەكانى راگەياندا. لىرەو هەلئىكى وا رە خسا، (ح.د.ك) ئىران بکەو پتەو و چاكسازى و رىكخستەنەو و رىزەكانى و كادرانى دەرەو بۇ ناوخاكى كوردستان گەپاندەو. لە هەولئىكى ترى حكومەت و رىگرى لەسەر هەلدانەو و بزووتنەو و كورد، دەزگاکانى هەوالگرى ساواک لە هەلمەتئىكى گشتگىردا ژمارەپەىكى لە كوردەكان دەسگىر كرىدو زۆربەى شارەكانىشى خستە ژىر پەستانى سىخوړانىيەو. لە راستیدا ئەو هەلمەتەو هەلمەتەكانى دواترىش كارپان نەكرده سەر خەلگى راپەرپو و شۆرشگىرپى كوردستان كاتىك كە ساپەتى ناپىنى مەزنى ئىران (ناپەتۆلا خومەپنى) نىشتەجىي ئەو سەردەمەى فەرەنسا، چەندىن جار لەو نامانەدا ناراستەى گەلى جەوساوەو ستمەلیدەى ئىرانى دەكردىن پشتىوانى خۆى لەگەلى كورد رادەكەياندىو رۆلى كوردو كەماپەتەپەكانى دىكەى لەسەر كەوتنى شۆرشدا بەرز دەنرخاند. لەگەن سەر كەوتنى شۆرش و بالادەستى پىياوانى ناپىنى شىعەمەزەب لە دەسلانى نوپدا، هەرزوو رۆلى كوردو كەماپەتەپەكانى ئىران

فهرامۆش كراو له نرخ و بهه‌ای خهبات و تىكۆشانىيان كه مكرابه‌وه. ئه‌و پياوانه‌ى له سه‌رمتاوه هيشتا دهسه‌لاتيان جىگير نه‌بوو بوو به شاره‌زاييه‌كى پرله فروفيل و ته‌له‌كه بازى له‌گه‌ل بزووتنه‌وه‌ى كورده‌كاندا په‌يوه‌نديه‌كانيان هيشتوبويه‌وه، بىنه‌وه‌ى هيچ به‌رنامه‌يه‌كى چاره‌سه‌ر كردنى كيشه‌ى كورديان له‌به‌رده‌ستدابه‌يت.. له كۆتاييدا ئه‌وه‌بووه هۆى ئالۆزيبوون و تىكچوونى په‌كجارى بارو دۆخى سياسى ناوچه‌ى كوردستان. تىۆرى ئيسلامى و په‌يره‌و كردنى له‌لايه‌ن كۆمارى ئيسلامى ئيرانه‌وه له‌سه‌ر بنه‌رپه‌تى نه‌ته‌وايه‌تى ئيسلامى (الامة الاسلاميه) په‌وه به‌رپادمه‌كرىت، به‌و پرئىسيپه‌ى باوه‌رى بنه‌رپه‌تى كۆمارى ئيسلامى له‌سه‌ر بنيادنراوه، كه ئايين له هۆزو ره‌گه‌زو نه‌ته‌وه‌وه نيشتيمان و ده‌وله‌تيش به‌رزترو پيرۆزتره. له‌و سۆنگه‌يه‌وه رۆيمى ئيسلامى تاوانى ياخييوون و جياخوازى ده‌مايه پال بزووتنه‌وه‌ى رزگاربخوازى كوردو سه‌راپاى بزووتنه‌وه‌كانى گه‌لانى ئيران و به‌هه‌ره شه‌يان دادمه‌نان له‌سه‌ر په‌كيتى ده‌وله‌ت، به‌و بيانوانه‌وه رۆيمى نوپى ئايينى داخوازيه‌كانى كوردى پشتگوئ خست و تاوانى دوژمنايه‌تيكردنى ده‌وله‌تى دايه پاليان^(٩) له‌سه‌رمتاوه كورده‌كان به‌هيوابوون حكومه‌تى ئيسلامى داخوازيه‌كانيان له‌ چواچىه‌وه‌ى ئۆتۆنۆمى كوردستانى ئيران جى به‌جى بكات، به‌لام زۆرى نه‌خاياند بى هيوايى رووى تىكردن پاش ئه‌وه‌ى له‌وه‌گه‌يشتن ياساى بنه‌رپه‌تى ده‌وله‌ت ده‌ستوورى سالى ١٩٧٩ هيج ئامازميه‌كى به‌ مافى كه‌مايه‌تیه‌كانى ئيران نه‌كردوه، له‌كاتىكدا كه‌مايه‌تیه‌كانى كوردو ئازمى و توركه‌مان و عه‌رب زياتر له‌ نيوه‌ى دانىشتوانى ئيران پىكدين.

دواى بيه‌يوابوون له وه‌لامدانه‌وه‌ى كۆمارى ئيسلامى، جارىكى تر كورده‌كان چه‌كيان به‌رووى رۆمدا به‌رزكردمه‌وه له به‌هارى ١٩٧٩ دا رووبه‌رىكى فراوانى كوردستانيان خسته ژېرده‌سه‌لاتيانه‌وه، به‌تايبه‌تى وه‌ختىك ديان ناكۆكيه‌كانى

(٩) حيزبى ديموكراتى كوردستانى ناوژمه‌ ده‌گرده (ضد انقلاب) واته دژه شوپش. و.ك.

خون پياۋانى ناو دامەزراۋە دەسەلات لەپەرسەنلەندايەو لاۋازىيەكى بەرچاۋ
يۈى لىناون، زۆربەى شارە گەورەكانيان لە دەسەلاتى رۇئىمى مەزەبى رزگار كرد.
برووتنەۋەى كورد لە پىش ھەمواندا (ج. د.ك) دەسەلاتى (ئۆتۈنۈمى) پان
مناۋچەكەدا راگەيانندو زۆربەى بەرپۆمبەرايەتتە گرنگەكانى خزمەتگوزاريان
خستەۋەكارو ئىسگەى كوردى كەوتە پەخشكردنەۋەى بەرنامەكانى.. حيزبى
نيموكرات دروشمى (ديموكراتى بۇ ئيران و ئۆتۈنۈمى بۇ كوردستان)ى بە بەرزى
ھىشتەۋە دەقى ياساىي ئۆتۈنۈمى دارشت كە برىتى بوو لە:

۱ - پىۋىستە ئۆتۈنۈمى ۋەك مافى نەتەۋايەتتى گەل كورد لەدوو توپى ياسادا
تۇمارىكرىت.

۲ - لەسەر خواستى دانىشتوانى ناۋچە كورد نشىنەكان، لەگەل لەبەر
چاۋگرتنى ھۆكارە مېژوۋىي و جوگرافىيەكان سنوورى كوردستان ديارى بكرىت.

۲ - ھەلبۇزاردنى ئەنجومەنى گشتى لەلايەن دانىشتوانى كوردستان و
بېياردانى دەسەلاتى ئۆتۈنۈمى و دامەزراندنى ئىدارەكانى خۇجىيەتتى
لەناۋچەكەدا.

۴ - بە ھەرمى ناساندنى زمانى كوردى شانبەشانى زمانى فارسى لە
كوردستاندا.

۵ - بەرپۆمبەردنى كاروبارى ناوخۇ دىزگاكانى پۇلىس و ئاسايش لە ژېر چاۋ
دىرى دەسەلاتى ئۆتۈنۈمىدا^(۱).

لە ئاستى ئەم بەجىھىتان و رايىكردنەدا رۇئىمى كۆمارى ئىسلامى ھەرمانىدا
بە سېرنەۋەى تەۋاۋى ئەم دامو دىزگاكانى بزووتنەۋەى كورد لە چوارچىۋەى
ئۆتۈنۈمى دا بەرپاي كرىبوون.. بىۋجى بەجىكردنى ھەرمانىكەى ھىزە
چەكدارەكانى كۆ كرىدەۋە بەنيازى پەلاماردانى ناۋچەى كوردستان و دامالىنى
كوردەكان لەچەك و ھەلۋەشاننەۋەى دىزگاكانى ئاسايش و پۇلىسى كورد، بەلام

^(۱) رۇژنامەى (كەمپان)ى تارانى ۱۹۷۹/۴/۳

دهسته كانی سوپای رزگاری كوردستان زۆر به توندی بهرپه رچی په لاملاره كانیان دایه وه و له گه ل شکست پېهینانیاندا زیانکی فراوانیان به هیزه كانی ئیران گه یاند روودانی شهري كوردو حكومهت و سوپای پاسداران له لایه کی تره وه، هه مانكات دهرنجامی شهري شاره گه وره كانی مه هاباد و سنه و بۆگان و بانه و سه رده مشت و ورمی و كامیهران له گه ل خراب شكانه وه یاندا، نه نجومه نی خو جیه ته شی و رشی نیسلامی مه ریوانیش و مدهرنرا. له گه ل دهرهاویشته و ناکامه كاندا، دهرنجامی نه م کارساتانه گفتوگۆی بی ناکامی نیوان شۆرشی نیسلامی و بزووتنه وه ی كوردی لیکه و ته وه. هه ر له و سه رده مه دا كۆماری نیسلامی نیازه خرابه كانی بۆ نه شارانه وه، سه رهتا دهستی دایه دزایه تی و بهر به ره كانی كوردن و تاوانبار كوردنی بزووتنه وه ی كوردو په لاماردانی شاره كان و گرتن و زیندانیکردنی خه لكانی بی تاوان.. نه و هه لۆیسته بووه هۆی سازدانی خو پیشانان له سه ره نسه ری كوردستان و روودانی شهري سخته، كه تیایدا هیزه كانی كۆماری نیسلامی له نه یلوی ۱۹۷۹ چه ندين فرۆكه ی جۆری فانتۆم و كۆپراو تانگو و زرنپۆش و مووشه کی ناراسته كراوو هه موو جۆره چه كێکی سه نگی نیان به كار هینا. له و هه ل و مه رجه دا سه ركر دایه تی بزووتنه وه ی كورد به تابه ته (د. عه بدولپه حمان قاسملو- سكرتیری ح. د. ك - ئیران) و سه رجه می جه نگاوه رانی كورد په نایان برده وه به شاخه كانی كوردستانی هاوړی دیرین و پشت و په نای راسته قینه یان.. سه ختی بارو دۆخ و شهري چارمنووس ساز جاریکی دیکه بزووتنه وه كه ی توشی زیانیکی فراوانكردو دانیشته وانی شارو شارۆچكه كان له ترسی دادگایكردنی هه ره مه کی و بی سه رو به رمی دادگایانی نینقیلابی نیسلامی حال و مالیان جی هیشت و به كۆمه ل و ریگای شاخه سه خته كان و گونده دووره دهسته كانیان گرته پيش^(۱). له لیدوانیکی بۆ رۆژنامه ی (لیراسیۆن) ی فه رمسی د. عه بدولپه حمان قاسملو

(۱) بۆ نه م مه به سته دوو خوینمزی وه كو (خالخالی و چه مران) خانه گه ر. و.ك.

حەيئەت: لە ئىستادا ئىمە نامادەى شەرى پارتىزانى درىژخايەنەن، تاسەرگەوتنى يەكجارى و گەيشتن بەدىموكراتى و ئۆتۆنۆمى و ھاتنەدى تەواوى نامانجەگانمان نرئزە بە خەباتمان دەدەين.

لە پىناوى ھەمان مەبەستدا رابەرى ئايىنى (شىخ عىزەدەين حەسەنى) دژبە ھىزە سەربازىيەكانى كۆمارى ئىسلامى ئىران لە كوردستاندا جىھادى راگەياند. ئالۆزبوانى زىاترى بارو دۆخەكە و پەرسەنەندى ناگرى شەرىكە و كارىگەرى نەسەر كوردو حكومەتەيش لە جەندلاپەكەو دەنگى چارەسەرى كىشەكە بەرزبوانى ھەو و جارێكى ترو بەنەينى و بەبەشدارى سكرتېرى يەكئىتى نىشتىمانى كوردستانى عىراق (جەلال تالەبانى) نوپنەرانى كۆمارى ئىسلامى و بزوتنەو ھى كورد لەسەر مېزى گەفتوگۆ كۆبوونەو، بەو ماوەيەك ئارامى و ناسايش باالى بەسەر ناوچەكەدا كىشا. جىي داخە ئەو رەوشە ئەوئەندەى نەخايند، ھەك دەست پىشخەريەك لە ئالۆزكردن و شىواندەندەو بارو دۆخەكە، چەند كەسايەتەيەكى توندپەوى ئايىنى ناو حكومەتى كۆمارى ئىسلامى كەوتنە ھەلۆئىستى ھەرشە نامىز لە كوردو شۆرش و رابەرانى. لەگەل بەردەوامبوونى ھەولەكانى لاينى كورد بە درىژمەدانى گەفتوگۆكان و راگرتن و ھىشتەندەو بارو دۆخى ناشتى و ئارامى لەناوچەكەدا، نوپنەرانى كۆمارى ئىسلامى كشانەو.

نەو بوو لە ئابى ۱۹۸۰ (ح.د.ك) نامەيەكى ئاراستەى سەرۆكى ئەوكاتەى ئىران (ئەبولىخەسەن بەنى سەدر) كرد.. لە جىياتى راكيشانى دەستى ناشتى، بەم جۆرە ھەلامى داپەو ھەو و تى: ئەگەر كوردەكان خوازىارى ئۆتۆنۆمى دەين لە چواچىو ھى ئىراندا دەبى لە بازنەى ئايدىوئۆزىيەتى كۆمارى ئىسلامى دەرنەچن و پىش ھەموو شتىك ئىسلامبوونى خۇيان بەسەلەين^(۱۲) چۆن دەگرئت ئۆتۆنۆمى

^(۱۲) دۆژمانى كورد فارس بېت يان تورك يان عەرب، لە ئاستى كورد يەك ئايدىوئۆزىيەت دەگرئە پىش، ئەمەتا لە سەرمەتاي بەشى توركىيائى ئەم نووسىنەدا سەرۆك ھەزىرانى توركىيا (عەيسەمت ئىبنۇنۇ) ھەمان ھەوانى سەرۆكى ئىران لىدەداتەو. و.ك.

بەكۆمەلگاپەك بىخەشەت پابەندى ياساكانى ئىسلام نەبىت.

لە ۋەلامەكەيدا سەرۋكى ئىران بەھەموو شىۋەمەك دەزگاكانى ئۆتۈنۈمى ناۋچەى كوردستانى رەتكردەۋە، بەلام دەرختىنى راي خۇپو رۇمەكەى لە ناستى جى بە جىكردىنى جۆرە دەسلەتتىكى-لامەرگەزى-ۋەك پىرۇمەك خستە بەردەستى لىپىرسراۋانى بزوتنەۋەى كورد، كەئەۋىش جۇرئەك بوو لەخۇبەدەستەۋەدان. شەكستى گەتوگۇو رەتكردنەۋەى داخۋازىەكان و ھەلاۋسانى كىشەكانى ناۋخۇى دەسلەلات و سەرھەلەدانى ناكۇكى نىۋان نۋخەبەى دەسلەلاتدارى ئىران و ناكۇكى و گىرورگەتەسىياسىەكانى نىۋان كۆمارى ئىسلامى و ۋىلايەتە يەكگرتوۋەكانى ئەمەرىكا، ھەموو ئەمانە ھۆكارى دروستبوۋنى درزبوۋن لەپىزمەكانى (ح.د.ك) و دابەشبوۋنى بۇ جەندىرەۋەتەك بەرپابەرايەتەى (د. قاسمى) كەچىكردەنەۋەى خەباتى لە پىناۋى بەدبەھىنانى ئۆتۈنۈمەيدا بوو.. ھەمان كات رەۋىتىكى دىكە لەسەر ئەو رايەبوو، دەكرىت بە پىنى ئاپىدىۋلۇجىاي ئىسلامى گۇرئانكارى لە داخۋازىەكاندا بىكرىت.. تەنھا ئەم بۇچوۋنە ھۆكار بوو لە جىابوۋنەۋەى ئەم رەۋتە ۋەك بالئەك لە (ح.د.ك) و ھەلگرتىنى ناۋى لاپەنگرانى كۇنگرەى چۋارەمى پارتى. بىگومان ئەم دابشبوۋن و ناكۇكىە تا ناستىكى دىار بزوتنەۋەى كوردى ئىرانى بەرەۋلاۋازى برىدو ھەلى خۇگورجىكردەنەۋەى لە پىشەى حكومەتى ئىراندا رەخساند زىاتر پەرە بەدات بە كىردەۋە سەربازىەكانى لە ناۋچەكەدا. ئەۋەبوو لە تەموزى ۱۹۸۰ يەكە سەربازىەكانى لە جەندىن قۇلەۋە ھىرشىيان كىردە سەر شارەكانى كوردستان.. ئەۋىش ھاۋكات بوو لەگەن ھەلمەتەكانى گرتن و زىندانى كىردن و ئەشكەنجەدان و لە سىدارەدانى كادىرە كوردەكان. ھەلگىرسانى شەرى عىراق و ئىران، كۆمارى ئىسلامى روۋىكىردە گىرنگىدان و بەھىزكىردىنى بەرەى ناۋخۇو جارىكى تر ناچار بوو بە گەرانەۋە بۇ گەتوگۇ لەگەن شۇرشى كوردا، بەو نىازەۋە پىشنىارى كىرد ھىزە جەنگاۋەرمەكانى

سرووتنەھەي كوردايەتى شانبەشانی سوپای ئىران لە شەرى دژ بە عىراق حەندىرى بکەن. كوردەكان لەلایەن خۆيانەوھ زۆر زوو لەوھ گەيشتېوون ئىران عىھونىت داواكارىھەكانيان جىيەجى بکات، بەو ھۆپەوھ پىشنىيارەكەيان گىرپايە نووھو ئەمجارە ھەلۆپستەكە تونلتر بوويەوھو شەرىتىكى خۆپناوى سەخت لە كوردستان بەرپاكرايەوھ. كوردەكان سى بەرانبەر شەرى نيوان ھەردوو ولاىتى ناگر كەرى كوردستان ھەلۆپستى خۆيان ديارىكردو، لەولايەنەوھ (د.قاسملو) نەلنىت: ئىمە لە ناكۆكى و شەرى عىراق و ئىران ھىچ بەرژەوھنلەكەمان نىيەو ناكۆكىش لە رژیمنىكى پىكھاتوو لە پياوانى ئايىنى و مەزھەبى دژ بە گەلەكەمان ناكەين و ناشمانەوئىت بەرگرى لە دەولەتىكى رەگەز پەرسىتى شۆفنىزىمى زەلنىزىش بکەين و بەردەوامىش دەبين لە دژايەتلىكردنى ئىمپىريالىزم.. سىياسەتى جىگىرى دژبە ئىمپىريالىزم سىياسەتىكە پىش ھەموو شتىك پارىزگارى لە مافى گەل كورد بکات، نەك خەلكى بە بارمتە بگىرىت، رژیمنىك سەرمەتارىن مافەكانى گەلانى ئىران پىشلىل بکات، بىگومان رژیمنىكى شۆرشىگىر نابىت.

لە كانوونى دووھەمى ۱۹۸۱ شەرى نيوان عىراق و ئىران گەيشتېوويە چلەپۆپە. ھەر لەو كاتەدا بوو رژیمى كۆمارى ئىسلامى بەنيازى سەركوتكردنى كورد ھىزە سەربازىھەكانى ناردە ناوچەى كوردستان، بى گەيشتنە ئەنجامدانى كارەكانيان دىسانەوھ كەوتەوھ نەوازىكردن و دلدانەوھى كوردەكان و رازىكردنىيان و راكيشانىيان بەھاوكارىكردنىيان لە شەرى دژ بەعىراق. پاش تاووتووكردى ھەلۆپستى نووى كۆمارى ئىسلامى، بزوووتنەوھ داخوایەكەى بەجىبەجىكردنى ئۆتۆنۆمى كوردستانەوھ گرىدا. لە راستىدا ستراتىزىيەتى ئىران و بەرنامەو رىرەوى ئايىنى و مەزھەبى راشكاوانە رىگربوو لە پىش ھەر جۆرە سازشىك لەگەل بزوووتنەوھى رزگارپخوایى كورددا.. بۆپە لە نامادەكارى سەربازى دژبە خەلكى كوردستان بى ھىچ رووگىرەكى ئايىنى و نىشتىمانى، كەوتە كارو لە حوزمىرانى ۱۹۸۲ دا توانى بزوووتنەوھكە گۆشەگىر بکات و ماوھى زىاتر لە دوو سەد

كىلومەتىرى سنوورى بەرانبەر بە عىراقو تەواۋى رىگا سەرەكى و گىشتىەكانى كوردستان بخاتەوہ ژېر دەسلەتلى ھىزەكانى و لە رىنى دارىشتنى ستراتىژىيەتلىكى تاپبەتەوہ زۆر بە چىرى گوروتىنى دايە بانگەشەكانى دژبە شۆرشى گەلى كوردو بزووتنەوہ رزگارپىخوازەگەى. نكوولى لەوہ ناكىرىت ئەم نەخشە نوپىيەى ئىيران كوردەكانى تووشى پەژارەى سەختكرد، بەتاپبەتى بانگەشەكانى چاكسازىكردن لە بواردەكانى رۇشنىبرى و نابوورى و خزمەتگوزارىيەكان لەناوچەكەداو گورپانكارى لە گوتارمەكانى راگەياندن، جىيا لە گوتارمەكانى جارانى، لەو تىپروانىنەوہ رابەرانى كوردى بەھاۋى بىگانەو خۆ گرىدانىيان بە عىراقەوہ دژ بەكۆمارى ئىسلامى خەتباركرد، زۆر بە ئاسانى ئىران كرۆكى بانگەشەكانى خۆى لە كوردستاندا كرده گورزىكى كوشندە لە لىدان و لاوازكردنى ھىزەكانى شۆرشى كورد.

دەسلەتدارانى تاران بەومشەوہ نەگىرسانەوہ، لە ئەپىلولى ۱۹۸۴ بە نىيازى تەواو پاكسازىكردنى كوردستان زىاتر ھىزە سەربازىيەكانى يەكخستەوہو ناردىنەوہ ناوچەكە. لەگەل دەسپىكردنەوہو بەردەوامبوونى ھىزەشە سەربازىيەكانى دژ بە شۆرشگىپرانى كورد، بەھارى ۱۹۸۵ حكومەت كەوتە ھەولتى دۆزىنەوہى رىگاچارىيەكى نوپى كىشەى كوردو ناردنى نوپىنەرانى بۆ ناوچەكە. رازى نەبوونى (پ. د. ك) بەدانان و وەلاخستنى چەك لەسەر پىشنىيارى كۆمارى ئىسلامى ئىران ھۆكارى پووچەلكردنەوہى ھەولەكان و جارپكى تر پىشكەشكردنى داخوازىيەكانى كوردبوو بە جىبەجىكردنى پىرۆژەى ئۆتۆنۆمى ھەرىمى كوردستانى ئىران بەحكومەتئەو سەردەمە (ح. د.ك)ى ئىران تاكە ھىزى ناوخۆى كوردستان بوو، ھەلسا بە كۆكردنەوہو يەكخستنى ھىزە سىياسى و پارتو توخمە سەرەگىيەكانى ناو خۆى كوردستان و ئىران و كۆكردنەوہىيان لەبەرمىيەكى يەكگرتوودا دژبە دەسلەتلى كۆمارى ئىسلامى. لەگەل ئەم كىردومىيەشدا (ح. د. ك) ھەلسابە دامەزراندنى ئەنجومەنى ناوچەكان بە نىيازى پىشكەشكردنى خزمەتگوزارى و راپەراندىنى كارەكانى خەلكى. ئاشكراپە دىدگای

كوردەكانى عىراق

جىيىنى رەگەزى مەلاكانى شىعە مەزەبى ناو دامەزراوەى كۆماری ئىسلامى ھۆكارو بختىوانى بە ھىزى رەوشى سەرگوتكردى كوردو زياتر خۆ سەپاندن بە سەر كوردستاندا بوون و پائەنەرى سەرەكى ئەو ھەموو ستەمە بوون ھىزەكانى رزىمەكەمیان ئەنجامیان دەداو بوونە ھۆكارى ناساندن و لاوازكردى چالاكیيە سۆرەشگىرپەكانى جەنگاومرانی كورد. دوابەدواى كۆتايى ھاتنى شەپرى نيوان عىراق و ئىران لە تەمموزى ۱۹۸۸ و لەسەرەتاي نەودەكاندا حكومەتى ئىران بەنيازى ئەنجامدانى گەتوگۆ لەگەل رابەرانى بزووتنەوہى كورددا ھەولەكانى چەركردەوہ.. ئەوہ بوو لە ئەنجامدا لە ميوانخانەيەكى فېيەنناى پايەختى نەمسا لەگەل) د. عەبدولپەرحمان قاسملو كۆبوونەوہو لە گەرمەى لەيەك نزيكبوونەوہو كۆتايەنيان بە دانىشتنەكە قاسملو درايبە بەر رېژنەى گوللە وتيرۆركرا، دواتر ھەموو بەلگەكان نامازەميان بە دەزگای ھەوالگىرى (الاطلاعات)ى ئىران دەكرد كە لە پىشتى كردهوگەوہ بووہ. بەكوشتن و لەناوبردى رابەرى بەتواناى كوردو چەند ھۆكارىكى ديكە جارىكى تر بزووتنەوہى كورد لە ئىراندا لە يەخچالنى سياست و سەربازيدا سەركرايەوہ، ھەرچەند ماوہ درېژخايەن يان كورت خايەن بىت ھەل و مەرجى لەبار دەستەبەرەكرى سەر لەنوئى سەر ھەلدانەوہو بەتيناكردىيەتى.

سېيەم: كوردەكانى سوريا

كۆمەلەك پارت و ريكخراوى سوريا لە دەرەوہى ولات، يادداشتىكيان دايبە پەرلەمان و مزارەتى دەرەوہى ئەلمانيا - تيايدا ھاتوہ:
(سەرنجى بەرپزتان رادەكيشين بۆ بارو دۇخى سەخت و ئەوسياسەتە چەوتەى دژ بە گەلى كورد لەو پارچە كوردستانەى بە سوريا و مگريئراوہو بەپرەو دەكرىت. ئەمە پەيغە ھەلگىر تەنھا مانايەكە، ئەوہ ناگەيمەنىت ھەر لە بنەرەتەوہ بەشيك بووبىت لەدەولەتى سوريا و جيابوونەوہى ئەستەم بىت، بەلگو

به زۆرداری و دوور له ویستی گه له گه ی به و لاتی و دهوله ته وه گرێ دراوه). یاد داشته که زیاتر داخوایه له په ره له مان و حکومتی ئه لمانیا فشار بڅاته سه ر رژیمی سوریا و هایلکردنی به چاره سه رکردنی کیشه ی کورد له ریی ناشتی و وتووێژه وه، که له گه ن گیانی سه رده مدابگونجیت و له گه ن یاساکانی مافی مرۆڤو په یمانه نیو دهوله تیه کاندایه کانگریت. له یاد داشته که یاندا پارت و ریکخوا وه کان، باس له سه ته مکاری و گرتن و زیندانیکردنی نایاسایی و نه شه که نه جده ان و کوشتنی کورده کان ده کات و به م جوژه باروو دۆخه که یان پێش چاو خستوه،

- دیدگای ده سه ته و تاقمه ره گه ز په ر سه ته کانی پشتیوانیکه ری هه وله کانی سرپه نه وه ی ناسنامه ی نه ته وایه تی گه لی کورد له سوریا، له وته یه کی (میشیل عه فله ق) دامه زرینه ری به عس به روونی دمه رده که ویت که ده لیت: کارو کرده وه ی نه ته وایه تی به جوژنک شیایو سه رکه وتنه، ره ق و کینه به رانه به ر به که سانیک هه لگری بیرو بۆ جوونی پێچه وانیه ی بیرو بۆ جوونی نه ته وه که مان بیت، له م حاله ته دا پشت گوێخستن و په راویزخستن واقع ی کورده کانه له بیرو هۆش و هزری عه ره ب و حکومته کانیشیاندا.

- گوژرانکاریکردنی بنه په تی ته وایو دیارده و رواله ته جوگرافیه کانی ناوچه که، له رپی جی به جیکردنی چه ند پرۆژه یه که وه وه ک:

ا - پرۆژه ی دامه زرانلنی بازنه یه کی عه ره ب نیشته جیکردن به درێزایی دووسه دو په نجا کیلۆ مه ترو پانی ده تا پانزه کیلۆ مه ترو ناو بنریت کێلگه کشتو کالیه کانی ده ولت.

ب - راستکردنه وه ی یاسای سه ره زمیری نا کاوی سالی ۱۹۶۲ ی پارێزگای چه سه که ی زۆرینه کورد، که له دمه رنه جامیدا نزیکه ی سه دوو په نجا هه زار کوردی سوریا له ره گه زنامه بیبه شه کراون و نازناوی (شاراوه) کانیا ن به سه ردا سه پێنراوه. ❁ کارکردن له سه رتواندنه وه ی گه لی کورد له سوریا له بوته ی نه ته وایه تی عه ره بیدا. که ئیستا ژماره یان له نیوملیۆن زیاتره.

كە ئىستا ژمارەيان گەشتوووتە چارەكە مليۇنىك يادداشتهكە باس لە بىبەشكردنى دوو سەدو پەنجا ھەزار كورد دەكات لە مافى ھاوالاتىبوون و لەو كارە نەجامدراوانە دەكات لە لايەن دەسەلاتدارانى رژىمەكەوھ رايىكراون، وەك لاي خواروھ دەبىنرئىن..

۱ - بىبەشكردنى كوردەكان لە مافى رۇشنىرى و كلتورى و فەرھەنگى نەتەوایەتى، لەرپنى برپارى فەرمىەوھ بەرپىگىرى كردن و قەدەغە كردنى چاپەمەنى و بلاؤكراوھ كوردىھەكان و قەدەغە كردنى مۇزىك و گۆرانى كوردى.

۲ - گۆرپنى ناوى كوردى زۆربەى شارەكان ناوئىنانيان بەناوى عەربى.. وەك

- تەربەى سېى بۆ قحطانىيە

- سەرى كانى بۆ راس العىن

- گۆيانى بۆ عىن العرب

- عەفرىن بۆ العروبه

۳- دەرکردن يان گواستەنەوھى زۆر دارى و ناچارى فەرمانبەران و مووجە خۆرانى دەولەت و دەرکردن و بىبەشكردنى قوتابيانى كورد لە زانكۆو پەيمانگاو قوتابخانەكان.

۴ - سەپاندنى سىياسەتى بەبەعسى كردن لە شاروشارۆچكە كورد نىشەكانداو بەزۆر رىكخستىيان لە رىكخراوھەكانى پارتى بەعەدا.

۵ - بەردەوامى رژىم لە جى بەجىكردنى سىياسەتى نىشتەجىكردنى عەرب لە چوارچىوھى بازنەى عەربىدا.

۶ - گرتن و زىندانىكردنى ناھەق و ناپەوای كوردەكان بى ھىج بيانوويەك، لەگەل درىزكردنەوھى ماومىەك بۆ ماومىەكى دىكەى ناديارو ھىشتەنەومىيان لەزىندا ندا.

لەگەل ئەمانەشدا يادداشتهكە چەند داواكارىەكى لەخۆگرتووه وەك لە دەقەكە پىداھاتووه.

- ۱ - هه‌لگرتنی یاساکانی ته‌نگه تاوی و عورفی یه‌کان و دان پیدانی یاسایی به‌بوونی کوردو ته‌واوی مافه نه‌ته‌وایه‌تیه‌کانیدا.
- ۲ - هه‌لگرتن و سرپینه‌وه‌ی ته‌واوی پرۆژه ره‌گمژ به‌رسته‌یه‌کان.
- ۲ - هه‌رچی زووتر نازادکردنی هه‌موو زیندانیانی کورد له‌گرتوو‌خانه‌کانی رژیمدا.

پیشکەشکارانی یادداشته‌که بریتین له‌م پارت و ریکخراورنه‌ی لای خواره‌وه..

۱- پارتی یه‌کیتی کورد- سوریا.

۲- پارتی یه‌کگرتووی گه‌لی سوریا.

۲- پارتی چه‌پی کوردی سوریا.

۴ - پارتی یه‌کگرتووی دیموکراتی کورد له‌ سوریا.

گرنگه به‌رانبه‌ر به‌ ده‌قی یادداشته‌که هه‌لۆیسته یه‌ک بکه‌مین که ده‌ئیت:

به‌وردبوونه‌وه له‌ مه‌به‌ستی بنه‌رمتی یادداشته‌که،

نه‌بوونی په‌یومندی به‌ ده‌وله‌تی سوریاوه دمه‌خشی‌ت و هه‌ولیکیشه بو لیجیابوونه‌وه‌ی، هه‌مانکات ته‌نها داخوازی هاوالاتی بوونه له‌ چوارچیوه‌ی سوریا. له‌ روویه‌کی تره‌وه نه‌گه‌ری نه‌وه‌یش به‌دی ده‌گرتیت داخوازی‌ه‌کان هه‌نگاوێک بن به‌ره‌و جیابوونه‌وه. له‌ناستی یادداشته‌که‌یشدا چه‌ندین وتارو راوبۆ‌چوونی جیاجیای ره‌خنه‌ نامیز دهبینرین و هه‌رگه‌س و لایه‌نێک شیوازی‌ک ده‌گرتیه‌ پیش و زۆریه‌ی خال و بره‌گه‌کانیشی ره‌ته‌ده‌که‌نه‌وه.

✽ لیپرسراوی خانه‌ی په‌خشی سه‌رگون له‌ سوید شه‌معوف دنخۆ له‌سه‌ر تۆری ناواره سه‌بارت به‌ کوردی سوریا لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی دوورو دریزی نووسیوه، له‌ ژنر سه‌ره‌دیڤی (سوریا له‌ کوپیکردنی نه‌زموونی کورده‌کانی عیراقدایه).. ده‌ئیت: کورده‌کانی سوریا له‌ هه‌ولێ ره‌واجییدانی زاراوه‌ی کوردستان، یان کوردستانی رۆژئاوادان، جگه له‌وه‌ گزنده‌ی نه‌وه‌یش ده‌که‌ن، له‌بنه‌رته‌دا ناوی شاری (رأس العين)ی کوردیه به‌ناوی (سه‌رگانی).. له‌ راستیدا نه‌م شاره

سورىاييهو له ئەنجامى راوهدوونان و دەکردنى كوردەكان لەتوركيا، سالى ۱۹۲۵ بەدواوه وهك پەنابەر روويان له سورياناوهو لهبهشى باكوورى رۆژهلاتى نيشتهجى بوون. نووسەر له ليكۆلئنهوهكهيدا وتهيهكى عەبدولأ ئۆجەلان دەكاتە بەلگەى راستى بۆچوونهكەى كهوتوووه (زۆربهى گەلى كورد له سوريا بههۆى بارودۆخى ناههموارى كوردستانى باكوور ههئهاوتوون و لهسوريا گىرساونهتهوهو نيشتهجى بوون، كهسانىك بانگهشەى زاراوهى كوردستانى سوريا دهكەن بهنادروستى دهيكەن، ناكړيت بهو شيوازه دهربرپكرىت، له راستيدا دهبى به كوردەكانى سوريا ناوبرىن.. داخوازى كوردەكان لهو ولاته داخوازى ناسايين وهك مافى رهواى ههرايهن و هاولاتيهكهو لهو راستيهيش جياناكړيتهوه). ههندى ريكخراوو پارتو كهسايهتى كورد له ههولئى شيواندى ميژووى ئەم ولاتهدان و دەستيانداوته گازندهو ههلمهتى بهكوردکردنى كۆمهلگا، بهنامانجى چهواشهكارىکردنى ميژووو گۆرانكارى و گواستنهوهى وینهو روخسارى دوور له راستى). ليردا لهبلاوكردنهوهى ئەو ئەندازميه لهوليكۆلئينهوه دهوستين و به سهرنجهوه دهروانينه برپهگەكانى.

• ئەگەر بهوردى سهرنج بدەينه ئەو خانەيهو ناوى بهرپۆمبهرهگەى و شيوازى ليكۆلئينهوهكەى، دەزانين نووسەر گاوريكى ئاشووريهو هەر لهسهرهتاوه پيداگره لهسهر بهعهرب كردنى ئەو شارانهو، داخوازى كوردەكان له ئاستياندا بهدرؤ دهخاتهوهو ناوچه كوردنشينهكانيش بهنیشتمانى بنهرمى ئاشووريهكان مهزندههكات.

• ليكۆلەر تهى ئۆجەلان ي رابهرى كوردەكانى توركيا دهكاتە بەلگەى راستى داواكەى وهك لهوليدوانانهدا دهركهوتوووه، پيويسته ههلو مهرجى ئەو وتهيه بهوه بهرچاوبخرىت، ئەو سهردهمه ئۆجەلان نيشتهجى سوريا بووه، تاسەر ههئدانى رووداومەكانى ۱۹۹۹ و دهرکردنى له ديمهشق، دياره خاكى ئەو ولاته لهوسهردهمهدا هوولايى ستراتيزييهتى بزووتنهوهكەى بووه. ليردا پرسىارى

لۆژيكي ئەوهيه.. بۆتاپيش چەند سائىكى كەمى رابردوو، مەسەلەيهكى ديارو ناسراو به بزووتنهوهى كورد له سوريا بوونى نه‌بوو؟.. وه بۆچى له پريكتداو دواى داگرکردنى عىراق دەرکەت؟.. ئايا ئەوه بهيه‌که‌وه گرێدان نيه؟.. له راستيدا چەندىن هۆكارى بابەتى دهبه وهلامى ئەم پرسيارانه.

۱ - نه‌بوونى شاخ به‌شيوازه ته‌قلیديه‌که‌ى وهك پشپتيوانىكى سروشتى بۆ بزووتنهوهى كورد له سوريا، وهك له تورکياو ئيران و عىراق دهبينريت.

۲ - نه‌بوونى شارى گه‌وره‌و کارىگەر له‌كوردستانى سوريا وهك له پارچه‌کانى ديه‌كى كوردستاندا به‌دى ده‌گريڻ.

۳ - به‌شيكى زۆرى كوردەکانى سوريا پاش كۆتايى هاتنى شوپشى سالى ۱۹۲۵ى (شيخ سه‌عيدى پيرانى نه‌قشبه‌ندى) و سه‌رگوتکردنى له‌لايه‌ن حكومه‌تى تورکياوه، به‌نيازى گه‌ران و په‌يداکردنى ژيانى ناسوودميان، به‌ره‌وخاکی كوردستانى سوريا كۆچيانکردووه.

✽ هه‌روه‌ها له‌سه‌ر شوپنى قاميشلى له‌ تۆپى ئەنته‌رنيت- شه‌معون دنخۆ له‌ ليكۆلینه‌وه‌يه‌كى تریدا دهرباره‌ى هه‌رىمى جه‌زیره‌ دهبويت، كه‌هه‌رىمىكى كوردنیشنه‌و كوردمگان به‌نيازن له‌ پاشه‌رۆژدا ده‌وله‌تيكى كوردى سه‌ربه‌خۆى تيا دابمه‌زريڻ.. له‌وباره‌وه‌ دهنوسيت هه‌رىمى جه‌زیره‌ ده‌که‌ويته‌ نيوان هه‌ردوو رووبارى ديجله‌و فورات و له‌نيوان تورکياو سوريا و عىراقدا دابه‌ش بووه‌و رووبه‌رىكى فراوانى نيوان تکریت له‌ عىراق و تاسه‌ر چاوه‌ى رووبارى ئەرمينىاى تورکيا ده‌گریته‌وه‌و تیکه‌لاوه‌ له‌گه‌ڵ ناوچه‌کانى ئەرمه‌نى و باشوورى، له‌پرۆژناواوه‌ سنوورى فوراتى مه‌زن و له‌پرۆژه‌لاته‌وه‌ نازمه‌رباينجانى ئيران و كه‌رتى كوردستانى رۆژه‌لاتى ناوخۆى سنوورى ئيرانى نزيك به‌شارى سلیمانى وهك بازنه‌يه‌ك گه‌مارۆ دراوه‌. گومان له‌وه‌دانیه‌يه‌ وهك راستى مي‌ژوو دووپاتى ده‌کاته‌وه‌، دواتر كوردمگان له‌سه‌ر ئەم به‌شه‌بچووكانه‌وه‌ به‌رميان سه‌ندووه‌و به‌ناوچه‌کانى جه‌زیره‌ دا بلابوونه‌ته‌وه‌و ته‌شه‌نه‌يانکردووه‌. نووسه‌ر له‌ ليكۆلینه‌وه‌که‌يدا په‌يوه‌ندى

مىژووى وابەستەبوونى كوردەكان بەھەرىمى جەزىرە وە دەگىرپتە دواو و دەلتىت: جەزىرە بەشە باكوورى نيوان ولاتى ھەردوو رووبارى (بلاد مابىن النهرين) پىكدەينى، كە لەسەر جاوہ ئەغرىقىەكاندا بە مىسوپۇتاميا ناسراو و لەسەردەمى بلاو بوونەوہى دەسەلاتى عەرەبدا ناوى جەزىرەى بەسەردا سەپىنراو، جگە لەوہ ھەرىمى باشوور لانكەى بەرپاكردىنى شارستانى ناشوورى و كلدانى و سوريان بوو، ديار ئەویش نامازمىيە بۆماناى (سوريا يان ولاتى سورمىيان). نووسەر بەردەوام دەبىت و دەلتىت: تا ئەم سەردەمىشە زۆربەى شارەكانى جەزىرە ھەنگرى ناوى كوردى نىن و بەدەگمەن شوپىنكى تىابەدى بكرىت ناوى كوردى لە خۆگرتبىت، دواتر كوردەكان لەھەرىمەكەدا نىشتەجى بوونو ناوى كوردىشان بەسەر شارەكانىدا سەپاند وەك (ئەربىل - ھەولئىر - دھۆك - زاخۆ - رەھا - ئۆرفە - ئامەد - دياربەگرو ماردىن و حەرەن و سىرت - سەمرەت - و نوسەبىنى نۆئى - و قامىشلى يان (رىش عىنو) و سەركانى (راس العىن) و عامودا و دىر ئەلزورو رەھا. سەبارەت بەنزیكى ھاتن و نىشتەجىبوونى كوردەكان بۆ سەر زەمىنى ھەرىمى جەزىرە نووسەر دەلتىت: پىچەوانەى بانگەشە و گازندەى لایەنى كوردى، عەرەب پىش لە كوردەكان نىشتەجىى ھەرىمەكە بوون.. بۆ وینە شارى (حەرەن)ى بەناوبانگى جەزىرەى سەروو، بارەگای ھۆزى (بەنى تەغلب) بوو، كە (ئەختەل)ى شاعىرى ناودارى عەرەبى تىادا ھەلكەوتوو. دوور لەو راو بۆچوونە جىاوازانەى دەربارەى كوردەكانى سوريا ھەمىە دەلئىن (ئەگەر رووداوەكانى ۲۰۰۴/۲/۱۲ى شارى قامىشلى نەبوونایە، بە دلتىايىوہ باس و خواسى ناسراو بە مەسەلەى كورد لە سوريا بوونى نەدەبوو، ھەر چەند پىشتر لە ناوچەى باكوورى رۆژھەلات لەو بارەوہ چەند نامازمىيەك دەرکەوتن، وەك لە ۲۰۰۲/۶/۲۵ بە ھاوکارى و پشٹیوانى پارتەكانى يەكىتى مىللەتى كورد و يەگبونی كورد و يەكىتى ديموكراتى كورد و پارتى و پارتى چەپى كورد. لە رۆزى جىھانى منالاندا نزیكەى سى سەد منالئىكى كورد لە پىش بارەگای

(یونسیف) له دیمه شق خو پیشاندانیکیان ریکخست و به زمانی کوردی و عمره بی جهند درو شمیکیان بهرز کردبوویهوه، تاج ناستیک دهربری ئیش و نازارو گروفته کانیان بوو به و ناستهیش داخواری گشتی بوون.. وهك (خویندن به زمانی دایک و هسه کردنی کوردی له فوتابخانه کان و سهر بهستی بیروپراو دادپهرومیری و به هیز کردنی گیانی برایمتی نیوان کوردو عمره ب). له پیناوی گه یاندنی داخواریه کانیان و دیداری سهر به رشتیاری لقی ریکخراوی (یونسیف) له دیمه شق، خو پیشاندهران وهك نوینهر دهسته یه کیان دیاری کرد.

لیژنه ی ناوهندی پارتی (یه کیتی کورد) له به یاننامه یه کی بلاوکراوه ی سهرتوپی ئهنه رنییت و له سهر شوینی گوینی هاتووه ده ئیت: گه لی کورد له سوریا هاوکاره له گه ل تهواوی پیکهاته ئه تنییه کانی ناوخوی ولات و خو ی به ئهنه دامیکی کارای ئه و پیکهاته یه ده زانییت، ههر له سهرهتای دامه زرانندی ده و ئه تی سوریا وه تاکوتایی په نجا کانی سه ده ی بیسته م زوریه ی سه رۆکی حکومه ته کان و ئه فسه رانی پله به رزی سوپا له نه ته وه وه ره گه زی کورد بوون.. له وانه -عه لی ئه لعابدی- سه رۆکی یه که م حکومه تی دامه زراوی ولات، یه کیک بوو له و کوردانه.. که وایه کیشه که له کویندایه؟ به یاننامه که ده ئیت: له گه ل دهرکه وتنی هزری توندپه روی و نه ته وه په رستی عمره ب، له سهرهتای پیکهتانی حکومه تی یه کگرتووی نیوان میسرو سوریا، ده ستدرا یه پرۆزه ی پاکسازی نه ته وایه تی و ره گه ز په رستی دژبه ئه فسه رانی کوردی ناو سوپا و دهرکردنیان له ریزه کانییدا، بیگومان جی به جیکردنی ئه م ههنگاوه تا ناستیک بووه هو ی لاواز کردنی رۆلی کورد له زیانی سیاسی سوریا دا. رووخان و ههر سه هینانی یه کگرتنه که ی میسرو سوریا و سهردمه رینان و گه شه کردنی رۆلی پارتی به عس له و ولاته، کارو کرده وه ی پاکسازی دژبه کورد زیاتر هه لکشانی به خو وه بینی.. سه رمه تا له قو ناغی یه که م دا ره گه زه کاریگه رمه کانی ناو سوپا و دامه زراوه ده و ئه تیه کان، که وتنه بهر شالووی گرتن و دوورخسته وه و دا براندنیان، له قو ناغی دووهمدا و له کرده وه یه کی ته نگه

تاويدا سالى ۱۹۶۲ رەگەزنامەى سورى لە دەميان ھەزار ھاوولآتى كورد داپنراو ناوى سنووربپيان لىترا، كەلە نيوانياندا سەرۆكى پيشووى ئەرگانى جەنگ گەواھى ئەو راستىيە. ھاواكاتى پاكسازى سوپاو بەرپومبەراپەتى و دامەزراو دەولەتتەپەكان جى بەجىكردن و رايىكردنى گۆرانكارى بارى ديموگرافى لە ناوچەكەدا دىتەپيش، ديارە ئەمانە ھۆكارى سەرەكى بوون لە دەرگەوتنى رۆلى كوردو ھەلبزاردن رىپرەوى خەباتى ديموكراتى و ئاشتى خوازى بەھيوای گەپشتن بە نامانجەكان، دوور لە توندو تىزى و كەوتنەوھى ناكۆكى ھەك تىيىنى دەرگىت بلاوكردنەوھى بەياننامەكە رازاودىيە بە ئالدى رەنگاو رەنگى كوردستانى گەورە، بەروونى باسدەكات لە سەپاندنى رىپرەوى ئاشتى خوازى پارتە كوردىيەكان لە خەباتى سياسياندا. بەپى دەنگو باسەكانى ئازانسى رۆيتەر، لە كانوونى يەكەمى ۲۰۰۲ نزيكەى سەدكەسايەتى كورد ھەلسان بە سازدانى رىپيوان و خۆپيشاندانى نارامو لەسەرخۆ، تيايدا خوازىيار بوون چەشنى عەربەمكەنى ولآت كوردەمكەنىش مافەرەواگانيان پى ببەخشرىت، لەو رووھە ئازانسەكە زياتر تيشك دەخاتە سەر مەسەلەكەو دەلىت: خۆپيشاندەران لە پيش تەلارى ئەنجومەنى گەلى سوريا كۆبوونەوھو داخوازىيەكانيان لەچەند دروشمىكدا بەرز كردبوويەو، ھەك تياياندا ھاتبوو خوازىيارىن قەدەغەكردن لەسەر بەكارھىنانى زمانى كوردى ھەلگىرىت – سوريا ولآتى ھەموانە، لە عەربو كوردو كەمايەتتەكانى ديكە. ھەرھەك خۆپيشاندانەكە لەلايەن پارتى يەكىتى سوريا ھە رىكخرابوو دەستەبەك لە ئەندامانى لەگەل سەرۆكى ئەنجومەنى گەل كۆبوونەوھو بەتيروتەسەلى دەستەكە لە چارەسەرگردنى داخوازىيەكان زياتر لەيەك مليۆن كوردو ئەوكيشانەى روو بەروويان دەبىتەوھە گەتوگۆيان كردو چاوەرپى ھەرچى زووتر وەلامو جى بەجىكردنى داخوازىيەكانيان بوون^(۱۳).

لە جىي وەلامدانەوھى دروستو گرتنە پيشى شىوازى دىالۆگە، لە رۆزى

^(۱۳) سايتى B.B.C لەسەر تۆرى ئەنتەرنىت.

۲۰۰۴/۲/۱۲ له یاریگای شارهوانی قامیشلی یاریکردنیکې تۆپې پى وهرگه راپو
 ناكوځى و توندو تيزى و رووبه پروو بوونه وهى نيوان هاوالاتيانى كوردو هيزه
 سهركوتكهرمگانى ناسايشى رژيم.. نه وه هه لىك بوو بو بهرزبوونه وهى دمنگى
 ناپرهزى و هاوارى داخوآيزه گانى گهلى كورد. به نيازى كوآيى هينان
 به توندوتيزى و بلاوه پيكردى جه ماوهى رابه پروو، پوليس گازى فرميسك ريزو
 گوللهى زيندووويان به كار هينا. كرده وه ناپره واو نابه جيگانى پوليس زياتر
 خه لكه كهى هه ژاندى توو پره پى گه يشته ناستى به پروودا ته قينه وهى پوليس و
 به لاماردانى بنكه كانيان و سووتاندى جه ند بنكه و دامه زراوميه كى حكومى.

رووداوه گانى قاميشلى و شهرو پيكاندانه گان به گورجى په رميان سهندو بو
 شاره گانى ديكه ته شه نه يان كوردو زياتر كورده گانى هه ژاندى.. سه بارهت به و
 مه سه له يه شوپنى ميدل نىست نه ون لايى راپورتى كى ناماده كرده و
 تيايداهاتووه ده نيت: لىپرسراوى پارتى كى كوردى سوريا به دنيا ييه وه وتى-
 روژانى هه ينى و شه ممه ي پيش رووداوه گانى يارىگاي قاميشلى له رووبه پروو
 بوونه وهى نيوان پوليس و خو پيشاندمراند (۱۴) كهس به گوللهى پوليس و پياوانى
 ناسايش كوژران، كهسى كه سيان منال بوون و (۱۲۴) كهسى ديكه يش برينداركران

سكرتيرى پارتى ديموكراتى پيشكه وتوو خوآزى كورد له سوريا

عبدالعه زيز داود وتى : رىپويان و خو پيشاندمراندانه گانى شارى قاميشلى له روژى
 شه مه دا به رده و امبوون، روونيكرده وه دوپنى هه ينى (۹) كهس كوژران و زياتر له
 سه د هاوولاتى ديكه برينداركران. له دريژهى كارو كروه تيكدمراندانه گان شه پى
 نيوان جه ماوهرو هيزه گانى رژيم پيش دم سپيكردى ياربه گانى نيوان يانه ي
 لاوانى ديرمه زورو تىپى جهاد له يارىگاي شارهوانى قاميشلى (۶) كهس به گوللهى
 پوليسى هه لاجو كردنى توندو تيزى كوژراون، هه مانكات به هوى بلاوه كردنى
 جه ماوهرو خو دم باز كردن له يارىگاهه و تهنگه به پى دمرگاكان و چرى ته ماشاكران
 سى مندال پيشيلكران و كه وتنه ژى رپويان و گيانيان له دم سدا. له دريژهى

قەسەكانىدا عەبدولعەزىز دەئىت: رووداوهكانى رۇزى شەممە كوژرانى (5) كس و برىنداگردنى (24) كەسى ترى لىكەوتەوۋە.. ھەمانكات خۇپىشاندىھرانى- قامىشلى و عامودا و دىرىك نە تۆلەى كوژرانى دوو ھاوولائى رۇزى ھەينى بەردەوامىياندا بە رىپىوان و خۇپىشاندىھكانىيان. لەلايەكى ترەو (ھەيسەل يوسف) ئەندامى مەكتەبى سىياسى پارتى دىموكراتى پىشكەوتوو خوازى كورد لە سوريا لە لىدوانىكىدا دەئىت: كوردەكانى تەدمور نارەزايى و بىزارى خۇيان لە ناستى رووداوهكانى ھەينى و شەممە شارى قامىشلى دەرىپى و لە چەندىن لاوھ رىپىوان و خۇپىشاندىھكانىيان دۇبە بەلامارو دەستدريژيەكانى پۇلىس و ناسايش وەستان و ژمارەيەكيان برىنداكران و ژمارەيەكيش دەسگىرران. ھەر لەو رۇزانەدا كوردەكانى گەرەكى خۇر ئاواى دىمەشق لە پىشتىوانىكردنى خۇپىشاندىھرانى قامىشلى و شارەكانى دىكە رووبەرەوى ھىرش و بەلامارەكانى ھىزەكانى پۇلىس و ناسايش بوونەوۋە. سەبارەت بە رووداوهكان و كارنا بەسەندەكانى پىاوانى رۇيم لەشارى قامىشلى و شارەكانى تر چەندىن بىروپراو لىدوانى جىاواز سەريان ھەلدا.

✽ تەلەھزىۋنى سوريا واى دەبىنى- كارو كرددەوى توندوتىژى رەفتارى كەسانىكى دلرەشى شارى ھەسەكەيە دۇ بە نارامى و ناسايشى ھاوولائىيان و گەل و نىشتىمان، ديارە لەزىر ھەر جۇرە كارىگەرى و بىانوويەكدا بىت رىنگا بە ھىج گىرە شوپىنىك نادرىت ناسايش و نارامى گەل و نىشتىمان و گوژھرانى ھاوولائىيان تىكبات.

✽ ھەيسەل يوسف دووپاتى دەكاتەوۋە دەئىت: ھەندى گىرە شوپىنى دوژمنانى ناشتى و نارامى ھەلىيان لە رووداوهكان و بارودرخەكە وەرگرت و چەندىن كرددەومىيان ئەنجامداو دەستى چەپەلىيان بۇ سەر مال و مولكى گىشتى و تايەتى ولات درىژ كرد، بىگومان ئەم كارانە دۇبە ياسان و دەبى لىپرسىنەوۋە لە ناستىيان ئەنجام بىدرىت.

✽ سەروتارى رۇزنامەى - بەعس - زمانحالى پارتى بەعسى سوريا، دەربارەى

رووداوهمکان دهنووسیت دیمه‌شق هیزه‌دمرهمکیه‌کان به‌نانه‌وهی ئازاوهمگیڤی و به‌رپاکردنی فیتنه له ولاتدا تاوانبار دمکات، که لهو کارانه‌یاندایا مه‌به‌ستیان زیان گه‌یاندنه به‌گهل وولاتو به‌شدارن لهو فشارو گه‌مارۆیهی به‌سهر سوریا‌دا سه‌پینراوه، له راستیدا رووداوی یاریگای شاری قامیشلی رووداویکی دهرووو هه‌ژن و پرنیش و نازارو حیی داخ و په‌ژاره‌ی هه‌موان بوو، هه‌ندی کۆمه‌ل و ده‌سته و تاقم هه‌لی گاولکاری و خاپووورکردنی ده‌زگا گشته‌ی‌کانیان بۆ ره‌خساو زیانی قورسو سه‌نگینیان به‌ به‌رنامه‌ی خزمه‌تگوزاری گه‌یاندو ده‌ستدریژی ناپه‌وایان کرده‌سهر سامانی گشتی و تایبه‌ت و تیکدانی ناسایشی ولات و شیواندنی بارودۆخی نه‌و برایه‌تیه‌ی له سوریا جینگیرکراوه.

✽ له لایه‌کی تره‌وه به‌رانبه‌ر به‌کاره‌ساته خویناویه‌که‌ی قامیشلی پارته کوردیه‌کان به‌یاننامه‌یه‌کیان بلاوکرده‌وه به‌قه‌سابخانه‌یه‌کی که‌م وینه‌یان لیکدا‌بوویه‌وه و تاوانی ده‌ستدریژی‌کردنیان بۆسهر خه‌لگی کورد خسته ئه‌ستۆی هیزه‌کانی ناسایشی سوریا.

✽ له به‌یاننامه‌ی کۆمه‌له پارتیکی دیکه‌دا هاتوو، داواکاره به‌راگرتن و کۆتایی هینان به‌کارو کرده‌وه‌کانی سه‌رکوتکردن و گه‌مارۆدانی رووداوهمکان و راگرتنی په‌ره‌سه‌ندنیان. وه‌ک به‌یاننامه‌که روونی کرده‌وته‌وه، نه‌ده‌بوو به‌و جوژه ریگای په‌ره‌سه‌ندننی رووداوهمکه بخریته سه‌رپشت و بپیته هۆکاری داروووخانی باری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ولات.. بینگومان ئه‌مه‌یش دهرهاویشه‌ی نادیاربوونی ژبانی دیموکراتی و نه‌بوونی نازادی گشتی دهرده‌خات، به‌تایبه‌تی پشتگوێخستنی مافی کوردهمکانی سوریا‌یه. دیسانه‌وه سه‌بارته به‌ بارو دۆخه‌که، رابه‌رانی پارته کوردیه‌کانی سوریا به‌یاننامه‌یه‌کیان بلاوکرده‌وه، تیایدا دلته‌نگی و بی‌زاری و ماته‌مینی خۆیان له ناستی قوربانیه‌یه‌کانی ئه‌م دواپیه‌ی باکووری ولات راگه‌یاندو به‌یه‌کجاری ریگربوون له ناهه‌نگه‌کانی جه‌زنی نه‌وورۆزی سه‌ری سالی کوردی، رابه‌رانی پارته کوردیه‌کان خوازیاربوون به‌ کۆتایی هینان و راگرتنی کرده‌وه

نارەواكاني هيزەمكاني ناسايش و پۆليس. له ههمان كيشەدا كۆمەلەي برائاني موسولمان (جماعه الاخوان المسلمین)ی سوريا بهياننامەي غەمناكي و پەژارەي ناراستەي خيزان و كەس و كاري قوربانياني بيتاوان كردو نزاي چاكبوونەوهي پەلەي بۆ برينداران خواست، بهياننامەكەي برائان زۆر بە توندی و راشكاوی بەر پرسيارهتي ئەنجامدانی تاوانەكاني خستە ئەستۆي حكومەت و دەلێت: رشتني خویني هاوڵاتیان و له كەداركردنی نیشتمانی یەكسانە بەسەپاندنی باری ناناسایی ئەو دەسەلاتە خۆسەپینەرەي لەوكاتەوه تانیستا زیاترله چل سائە بەسەر گەلەكەماندا سەپینراوه.. ناشكرایە پەیرەوكردنی سیاسەتی چەوتی سەركوتكردن و گرتن و كوشتن، هۆكاری سەرەكیە لەسەر هەڵدانی ئازاوه و تەقینەوهي ئەو دەررووانەي چەندەها سائە لە ژێرستەم و خەفەكردنی دەنگو بی بەشكرندناگیرۆدە كراون.. دەبی ئەوهمیش لەبیر نەكردنی خودانەكردە ئەگەر گری دەرروونەكان تاویان سەندكەس نازانیت سەرەنجام بەكۆی دەگات و چۆن و بەچ جۆرێك توورەیی خەلكی گەمارۆ دەدرێت.. كۆمەلەي برائان له بهیاننامەكەیدا رووداوەكاني بە بارودۆخی گشتی سوریاه گریداوه و بەم جۆرە هەلێ دەسەنگینی.. لەمیزە ستەم و سەركوتكردن و بەدواپەكدا هاتنی زەنجیرەكاني چەوساندنەوهي سیاسی و هزری و ئەتني سەرسنگی كۆمەلگای سوریایان داپۆشیوه، داواكارین لەگەلەكەمان لەم كارەساتە دلتهزینانە پەند وەرگریت و بكرینه پردێك بۆ بەیەك گەیشتن و ئەنجامدانی دیالۆگ و بەتینكردنی یەكیتی نیشتمانی.

لەدرێژەي بهیاننامەكەیدا كۆمەلەي ناوبراو پێشنياردەكات بەپێكێنانی لیژنەیهکی لێكۆلینەوهي بیلاپەن و دەست و دەرروپاك بەبەشداری دامەزراوی داكوکیكردن لەمافەكاني مرۆڤو لیژنەكاني گەشەكردنی كۆمەلگای مەدەنی و كەسایەتیە نیشتمانیپەرورە باوەر پێكراوهگان.. له پیناوی دیاریكردنی بەرپرسيارهتي له رشتني خویني بيتاوانان و سزادانی ئازاوه گیرانی تاوانبار بەو

خوین رشتنه تا چیت له ئیستا به دواوه مافی هیج که سیک پیشیل نه کریت. کۆمهلی برابان خواز یاره له پیناوی بهرژمه و مندی به بالاکانی نیشتمان و ههستکردن به بهرپرسیاریهتی و دانانی ئاستیک بۆ دهرهاویشته ناکارو ناخۆرمان تا رێگریه توندو گاولکاریهکانیان به سهر هه مواندا نه شکینهوه. رووداوهکانی قامیشلی رهنگدانهوهی بارو دۆخی نهته وایهتی کوردو به تاپیهتی گهلی کوردی عیراق بوو، نه و موبو پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق به سه رهۆکایهتی (مه سعود بارزانی) به یاننامهیهکی نارمزیی و بیزاری به رانبهر به رووداوهکانی قامیشلی راگه یاند، وهک تیایدا هاتوو ده ئیت: ئیمه له پ. د. ک دووپاتی بریهتی نهته وایهتی نیوان کورد له لایهک و گهلانی دیکه ی دراوسی له لایهکی تره وه ده که ی نه وه و هاوکارین له سه ره ناشتی په رومزی و پیکه وه ژیان، خواز یارین هه موو لایه نه هکان له توندوتیژی و به کارهینانی هیزو هه ژاندنی ههسته هکان دووره په ریزین، به دلنیا ییه وه له په یومندی نیوان گهلاندا توندو تیژی چه ندبی که لکه و زیانبه خشه هینده ییش جیی ره زامه ندی نابیت و په ره سه نندیشی بی بایه خه. له لایه ن خویه وه رۆژنامه ی (التأخی) زمانحالی پ. د. ک نوسینیکی تایبهتی له سه ره وتاری خۆیدا به م جۆره نووسیوه): کارو کرده وه توندو تیژی هکانی نه م دواییه ی قامیشلی به توندی ریسواده که یین، هاوکاری و هاوخه می خۆمان بۆ که سو کاری شه هیدان دهرده برین، هیوادارین زمانی گهتوگۆ له چاره سه ره کردنی کیشه کاندا به سه ره توندوتیژی و به ربه ره کانی دا زال بیت و ناکۆکی وه لابنریت.

هاوکات له گه ل بیرو بۆ چوونه کانی (پ. د. ک) و رۆژنامه ی (التأخی) شه قامی کوردی له کوردستانی عیراق هه ژاندو کاردانه وه ی توندی لیکه وته وه.

پێویسته بزانی داواکاریه کانی کورده کانی سوریا چیه؟

که سایه تی ناسراوو سیاسه ته داری کوردی سوریا (سه لاح به دره دین) به م

جۆره داواکاری کورده کانی سوریا ی خسته روو..

۱ - داننان به بوونی گهلی کورد وهک نهته وه ی دووم له ولاتداو دیاری کردنی له

دەستووردا، ئاشكرايە كوردەكان رېژەمى (۱۵%) دانیشتوانى سوریا پىكىدەھىتىن.
۲ - ديارىكردنى دەقىكى دەستوورى لەچوار چىۋە سورىي ديموكرات و
يەكگرتوودا، مافى چارەنوسى كوردى تىادا ديارى بكرىت.
۲ - فیدرالئەت ئاستى سەرەۋە داۋاكارىەكانە و لای خوارەۋە جۇرىك لە
ئۆتۈنۈمى.

۴ - سىپىنەۋە دووركەۋتەنەۋە لە سىياسەتى چەۋشاندىنەۋە سەرکوتكردن و
لەگەن گىپرانەۋە رەگەزنامە بۇ زىاتر لە دووسەد ھەزار كورد، كەمافى
ھاۋلاتىيوونىان لىزەۋتكرارە، لەگەن دووپاتكردنەۋە بىراپەتى كوردو ەەرەب.
بەبىرو بۇچوونى (سەلاح بەدرەدىن) گرتنە پىشى رىۋ شوىنى پىۋىست بۇ
گەپشتن بەۋ نامانجانە، دەكرىت لە رىۋى گەتوگۋى بىراپانە لەنىۋان بزۋوتنەۋە
كوردو حكومەتدا ئەنجام بىرىت.

بىگومان مەسەلەى كورد لە سوریا رەھەندىكى دىكەى جىاۋازى لە دەۋلەتانى
دراوسى ۋەرگرتوۋە، بەۋەى بزۋوتنەۋەۋەكى نۆۋى ۋ مىزۋۋەكى ديارى ھەپە، جگە
لەۋە رووداۋەكانى قامىشلى ھاۋكات بوون لەگەن گۇرانگارىەكانى عىراق و
ھۆكارىوون ۋەزىرى بەرگرى ئەمەرىكا لە ئامازمەكىدا بلىت: لە رۇژھەلاتى
ناۋدراستدا بارو دۇخىكى نۆۋى سەرى ھەلداۋە ۋەشەى كىردە، پىۋىستە لەسەر
دەۋلەتانى دراوسى ھەستى پى بىكەن.

تەۋاۋى ئەم پىكەتاتانە بوونە سىبەرى سەرگەل سورىاۋ بزۋوتنەۋە
كوردەكان، ئەگەر بەزىرانە ھەنگاۋەكان بىرئىن بەرەۋ لەپەك گەپشتن مەۋداى
گەشەكردن و پىشكەۋتن ھراۋانتر دەپىت.

چوارهم: كورده‌كانی عیراق

بزووتنه‌وهی رزگاربخوازی كورد له كوردستانی عیراق، پهرسه‌ندنیدی مهزنی به‌خۆوه بینی و توانی خۆیشی به‌سه‌رگۆره‌پانی نیو ده‌وله‌تیدا به‌سه‌پینی و ده‌سكه‌وتی فراوان و گرنگیش به‌ نه‌جام بگه‌یه‌نیت و زۆریه‌ی كات له‌ پله‌ی سه‌ربه‌خۆیی و جیابوونه‌وه له‌ به‌غدا نزیك ببیته‌وه.. له‌كاتی‌كدا كورده‌كانی عیراق له‌هه‌ر پارچه‌یه‌گی تر زیاتر رووبه‌رووی دهردیسه‌ری و چه‌وساندنه‌وه و سه‌ركوتكردن و دهربه‌دهری بوونه‌ته‌وه، نه‌ك دهمیان و سه‌دان به‌لگو له‌ نه‌نجامی په‌په‌وه‌كردنی سیاسه‌تی فركردنی به‌كۆمه‌ل و خاگی سووتاو له‌لایهن رژی‌مه‌سته‌مكاره‌كانه‌وه به‌میلیۆن كه‌سیان ناواره‌ی ولاتان كراون، كه له‌ لاپه‌ره‌كانی داها‌توودا به‌ دوورو درێژی باسی لیوه‌ ده‌كه‌ین.

ده روازه می دووهم

کوردده گانی عیراق

بەشىيە كەم

كوردەكانى عىراق و

نەھاتنەدى دەستگە وتەكان بۇ خەلگانى تر

مەسەلەى كورد لە عىراق پېشەنگى بزوتنەوھەكانى كوردى دەولەتەنى
دراوسىيەئايا مانەوھى كورد لە چوارچىوھى دەلەتى عىراق كاتىھ؟.. ئايا ھەوليان
جىابوونەومىھ؟.. ئايا داواكارى تايبەتايان بەفیدرالئىھت دواھەنگاوو دوا
ويستگەيانە؟.. يان ھەنگاوى پېش دواھەنگاوه بەرھو جىابوونەوھ؟.. دواچار
گرنگى كارىگەريان بۇسەر ئاسايشى نەتەوھى عەرەب لە كوئىدا پەناگىرېووه؟.
لەناو كوردانى پارچەكانى دىكەى كوردستان و بزوتنەودەكانياندا، كوردەكانى
عىراق تاكە كۆمەلئى ديارو دەرگەوتوون توانيويانە چەندىن دەستگەوتى گرنگ
بۇ خۆيان بەدى بىنن، كەلە تواناي كوردەكانى دىكەدا نەبووه، ھەمانكات
دەگونجىت لە بەشىكى كوردستان بۇ بەشىكى ترى جىاوازى تىاداىت، ئەومىش لە
لئىدوانەكانى چەند رابەر و سەركردەيەكى كوردەكانى عىراقدا بەدى دەكرىت وھك
وتراوھ: (ئىمە كوردستانمان دابەش نەكردوھ، ماومىھكە بەسەر دابەشبوونماندا
دەگوزمىت و چارەنووسمان بەو جۆرە ھاتووھ كە بەو شىوھىە بىن..
تئىپەرېوونمان بەو رەوشەدا جىاوازى و گۆرانكارى خستومتە نىوان كۆمەلگا
جۆراوجۆرەكان و دابران لە نىوانياندا روويداوھ، ئەو جىايى و دابرانە ھۆكارېووه
لەكاركردى كۆمەلگاي كوردى لەھەر پارچەيەك بەجىاو بەشىوازى گونجاوى

خۆی چاره‌سەری کێشەکانی بکات لەگەڵ حکومەتە ناوهندیەگەیدا، ئەووی بۆ کوردو بۆ دەولەتانی دراوستیسی گرنگە، هیچ بەشیک کێشە و گرفتێ خۆی تیکەن و ناویتە کێشە و گرفتێ کۆمەلگای بەشەکانی دیکە ناکات، کێشە کوردەکانی تورکیا لە ئەنقەرە و کێشە کوردەکانی ئێران لە تاران و کێشە کوردەکانی سوریا لە دیمەشق چارەسەر دەکەین).

دەستکەوتە بەدیھاتوووەکانی بزووتنەووی رزگاربخوای کورد لە عێراقدا دەگەرێتەو بۆ سەر دەمی سەرھتای دامەزراندنی دەولەتی نوێی عێراق، ئەو بۆ بەچاوی دێری (ونستون چەرچل)ی و مزیری موستەعمەراتی بەریتانیا لە ۲۱ ی ئازاری ۱۹۲۱ کۆنگرە قاهیرە تایبەت بە پاشەپۆزی عێراق گریدا. نوێنەران بۆ کۆنگرەگە پێکھاتبوون لە (سێر بێرسی کوکس)ی مەندووبی سامی بەریتانیا و (مەس بیل)ی سکرێتیری رۆژھەلاتی خانە ئینتیداب و راویژکارانی و مزارەتەکانی دارایی و بەرگری و کارو گەیاندن و دوو گەسایەتی دیکە بەریتانی و دوو مزیری عێراقی وەک چاودیڕ بەشداریان دەکرد. بەرنامە کاری کۆنگرەگە بریتی

بۆو لە:

- ۱- پەيوەندی دەولەتی نوێی عێراق بە بەریتانیاوە.
- ۲- دیاریکردنی، کێ دەسەلاتی عێراق دەگەرێتە دەست.
- ۳- دیاریکردنی جۆر و شیوازی دەسەلات لە عێراق.
- ۴- بارو دۆخی ناوچە کوردنشینەکان (کوردستان) و پەيوەندیان بە عێراقەووە. کۆنگرە تا ۲۴ ی ئازار دانیشتنەکانی لە نیوان قاهیرە و قودسدا گریدا، ھەر لە سەرھتای کۆبوونەووی یەگەم و لە چوارچێووی مەسەلە دیاریکردنی پاشەپۆزی ولاتی نیوان ھەردوو رووبار (بلاد مابین النهرین) دا باس لە مەسەلە کورد گرا، ھەر وەک بەوردی لە کۆبوونەووەگەدا ھاتبوو، بەرزەوھندی گشتی دەخوایێت کوردستان راستەو خۆ لە ژێر چاودیڕی مەندووبی سامی بەریتانیاوە

كاروبارەگانی بەرپۆه بیریت، تا ئەنجامدانی راپرسی كوردەگان و کاریگەری رای تەواویان بە گریدان یان گری ئەدانیان بەعیراھەو. راو بۆچوونی بەشداربوانی كۆنگرە لەو دەمکۆلنەو (هەر هەولێك بەسەپاندنی دەسلاتی حكومەتیکی عەرەبی بەسەر ناوچەى كوردستاندا، پێچەوانەى ویستی دانیشتوانەگەى، ھۆكاردەبیت لەخولقاندنی كێشەو روودانی رووبەر و بوونەو بەرگری لە خۆگردن و ناپازیبوون بەو دەسلاتە). دوابەدوای لیکۆلینەو، لیژنەى سیاسى كۆنگرە كۆبوونەوێ چوارەمى تەرخانکرد بە لیکۆلینەو و باسکردن و چارەسەرکردنی مەسەلەى كورد.

ئەوێ لەو دانیشتنەدا وروژینرا، كێشەى كەرکوك و دەوروبەرى بووبۆ مەسەلەى كورد بە تاییبەتى و لەناستی نێودەولەتى بە گشتى، نرخ و بایەخى تاییبەتى ھەبوو، لەگەڵ ئەوھشدا تیشكێكى رووناك و درەوشاوە بوو لەسەر زۆربەى رەھەندە شاراوەگانی مەسەلەى كورد لە عیراھدا. دەرمنجامى گفتوگۆگان و تاوو توویکردنی تەواوی لایەنەگان كۆنگرە رایگەیاندا.

۱ - لەسەر رۆشنایى ماددەگانی (۶۲ و ۶۳ و ۶۴) ی پەیمانى سیفەر و برپارى دەولەتى عوسمانى بەبەخشینى مافی چارەنووس بە گەلى كورد، لیژنەى سیاسى كۆنگرە لەسەر ئەو بنەرەتە مامەنە لەگەڵ مەسەلەى كوردا دەكات و پێشنيار ئەومیە، كوردەگانی باشوور نەخرینە ژێر دەسلاتی حكومەتى عیراق.

۲ - مەندوووبى سامى بەریتانیا جارىكى تر دانیایى دەبەخشیت كە سەرۆك وەزیرانى عیراق (عەبدولرەحمان نەقیب) لەلایەن كۆنگرەو ناگادار كراو، بەپێى بەندەگانی پەیمانى سیفەر لەماوەى سائێك دا كوردەگان مافی سەربەخۆی و مردەگرن و خودى مەندوووبى سامى بەرپرسیار دەبیت و ھەلدەسیت بەدیاریکردن و چۆنییەتى بەرپۆمەردنی ناوچەكە بەكەرکوكیشەو. لێرەدا كۆنگرە بەروونی دەرى برپۆه، مەبەست لەناوچە كوردنشینەگان ئەو ناوچانەى زۆربەیان كوردو ھەردوو كەرتى كەرکوك و سلێمانى و چەند ناوچەىەكى

دیاریکراوی باکووری موسنیش ده‌گرته‌وه.

۲ - جاریکی تر مهندوویی سامی په‌نجه له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌که داده‌نیت و دووپاتی ده‌کاته‌وه، هه‌مانکات که‌رکوک و موسن دووپاریزگا و دوونه‌فسه‌ری به‌ریتانی راویزکار و ده‌سته‌یه‌ک فه‌رمانبه‌ری گورد به‌رپوهیانده‌بن.

۴ - کۆنگره به‌وردی له‌شیوازی ده‌سه‌لاتی به‌خشاو به‌گورده‌مکانی باشووری کۆلیه‌وه و دامه‌زراندنی ده‌ولته‌ی گوردی و راسته‌وخۆ په‌یوه‌ستکردنی به‌ مهندوویی سامیه‌وه په‌نشیارکرا.. له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا مه‌رجی نه‌وه‌میش دیاریکرا، که‌نه‌و ده‌ولته‌ به‌شیک نه‌بیته‌ له‌ عێراق و به‌ویشه‌وه گری نه‌دریت. به‌بروای گورده‌مکان سیفه‌ر به‌دیپه‌نه‌ری نامانجه‌کانیانه، ده‌خوازن ده‌سه‌لاتی داها‌تووی په‌نشیارکراویان له‌ ئۆتۆنۆمی تپه‌ریت و له‌ کۆنفیدرالیه‌وه نزیک بیته‌.

۵ - (ونستون چه‌رچل) رای خۆی به‌وه ده‌ربری گورده‌مکانی عێراق له‌ چاودێریکردنی حکومه‌تی عێراق دوور راگیرین و پێویست به‌وه ده‌کات کاروباری به‌رپوه‌به‌ری ناوچه‌که هاوشیوه‌ی (میری) په‌نشیارکراوی ته‌ختی عێراق به‌ میریکی گورد به‌سپه‌ریت.

۶ - گه‌یشتنی و توویزمه‌کانی کۆنگره به‌ناستی به‌ریاردان و دیاریکردنی زهنجیره شاخی چه‌مرین^(۱۴) به‌ سنووری ناوچه‌ی گوردستان.

له‌ پرۆسه‌ی راپرسی دانانی (مه‌لیک فه‌یسه‌لی یه‌که‌م) له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی عێراق، زۆریه‌ی گورده‌مکان پینچه‌وانه‌ی نامانجه‌کانی کۆنگره‌ی قاهره‌ و په‌یمانی سیفه‌ر، له‌گه‌ل دانانی چه‌ند مه‌رجیک رایان له‌به‌رژه‌وه‌مندی (فه‌یسه‌ن) و دژ به‌ سه‌ربه‌خۆی گورد دا: -

۱ - به‌فه‌رمی ناساندنی زمانی گوردی و به‌کاره‌یتانی له‌به‌رپوه‌به‌رایه‌تیه‌کانی ده‌ولته‌ت و خویندننی له‌ قوتابخانه‌کاندا.

^(۱۴) که‌رکوک و ده‌وروبه‌ری- حوکی میژوو و ویژدان- نووسی د/که‌مال مه‌زه‌هر نه‌حمه‌د.

۲ - رېژگرتن و پاراستنى مافە ياسايى و مەدەنىيەكانى ھاۋلاتيانى كورد.
۳- پاراستنى مافى كوردەكان لە چۆنىيەتى وابەستەبوونيان بە كوردستانى توركييا و لەگەن چاودېرىكىردنى مەسەلەى بەخشىنى سەربەخۆيى بە كوردستانى توركييا. وەك سەرەتاي گۆرانكارى لە مېژووى ھاۋچەرخى عىراقدا و لە ناھەنگىكى شكۆدار و بى وىنە و بە نامادەبوون و بەشدارىكىردنى كوردەكان لە ۲۳ ى كانوونى يەكەمى ۱۹۲۱ (فەيسەن) لەسەر تەختى پاشايەتى عىراق دانرا.
ماومبەك لەگەن كۆنگرەى قاھىرە و ئەنجامدانى دىالۆگەكان و بىرپارەكانى كۆتايى تايبەت بە كوردەكانى عىراق وەستايىن..
تا ئەو ئاستە روون بېيتەو و ھەرچى لە عىراقدا بەدېھاتوو و بۆيان، دەگەرپتەو و بۆ بنجىنە مېژووويەكەى.

دامەزراندنى دەولەتى عىراق

وەك پېشتر روونكرايەو و لە ۲۳ ى كانوونى يەكەمى ۱۹۲۱ مەليك (فەيسەن) بە پاشاى عىراق دانرا (مەبەست لە عىراق تەنھا ھەردوو ويلايەتەكانى بەغدا وەك بەشى ناوەرەست و بەسەر وەك بەشى باشوور دەگرپتەو). ھەمانكات بەشى باكوور كىشەيەكى سەرەكى بوو لەنىوانى توركييا^(۱۰) عىراقى نويدا مابووويەو.. وەك لەداھاتوودا باسى لىو و دەكرپت.

شۆرشى بارزان (۱۹۴۳ - ۱۹۴۵)

لە ماوى جەنگى جىھانى دووھەدا بارزانىيەكان لەناوچەكەى خۆيان بۆ شارى سلېمانى دوور خزانەو و بوونى (مەلا مستەفا) لە سلېمانى ھەلى لە پېشدا رەخساند بەئازادى و دوور لە چاودېرىكىردن پەيوەندى بەرپىكخراو وە سياسىيە

(۱۰) سەرچاوى پېشوو

کوردیه‌کان و که‌سایه‌متیه رۆشنبیر و نیشتیمانپەر و مەرکه‌کانه‌وه بکات.. دیاره له‌و سهرده‌مه‌دا سلیمانی ناوه‌ندیکی مه‌زنی چالاکی و جمو جو‌له سیاسی‌ه‌کان و سهرچاوه‌ی خه‌باتی کوردایه‌تی بوو، ههر له‌و کاته‌دا بوو به‌نیازی خۆسازدان و ناماده‌کاری به‌رپا‌کردنه‌وه‌ی شۆرش (باززانی) په‌یوه‌ندی‌کرد به‌ که‌سایه‌تیه کاریگه‌ره‌کانی ناوچه‌ی باززانه‌وه، له‌و سهرده‌مه‌دا ناوچه‌که گیر‌خواردوو‌ی ده‌ستدریژی و کاره‌ ناپه‌سه‌نده‌کانی پۆلیس بوو بوو، ئالۆزی بارو دۆخه‌که‌ی به‌ره‌و ته‌قاندنه‌وه‌ دهبردو و باززانییه‌کانیش چاوه‌ڕێی شۆرش‌یکێ نوێیان دم‌کرد. له‌و روه‌وه (مه‌لا مسته‌فا) له‌ سلیمانی به‌ هه‌ماهه‌نگی و هاوکاری کۆمه‌له‌ی (ه‌یوا) ده‌ستی دایه‌ دارش‌تنی به‌رنامه‌ و کاری راپه‌راندن و سازدانی نیازمه‌که‌ی، له‌م ئاسته‌دا له‌ سلیمانییه‌وه‌ به‌نه‌ینی به‌ره‌و باززان گه‌رپایه‌وه‌و برپاریدا له‌ویوه‌ راپه‌رین ده‌ست پی بکات و ناوچه‌کانی تری کوردستان بگه‌ڕێته‌وه‌. ههر له‌ سهره‌تای دارش‌تنی نه‌خشه‌که‌یه‌وه‌ باززانی ئه‌وه‌ی له‌به‌رچاو گرتبوو ته‌نها شۆرش تاپه‌ت نه‌کات به‌ ناوچه‌ی باززانه‌وه‌، وه‌ک له‌ شۆرش‌ی سالی ۱۹۲۱ دا روویدا.

ئه‌و سهرده‌مه‌ عێراق و ناوچه‌ی کوردستانیش له‌ژێر کاریگه‌ری بارودۆخی سه‌خت و ناله‌باردا دم‌ژیان وه‌ک :-

۱ - گه‌یشتنی جه‌نگی جیهانی دووه‌م به‌ لووتکه‌، و ستراتیژی پێکهاته‌ی عێراقی ئه‌و سهرده‌مه‌ هۆکاربوو له‌
گرنگی پیدانی له‌ لایه‌ن هاوپه‌یمانه‌ی رۆژناواوه‌ به‌تایه‌تی له‌لایه‌ن به‌ریتانیوه‌.

۲ - سه‌پاندنی ده‌سه‌لاتی ره‌های به‌ریتانیا به‌سه‌ر عێراقدا.

۳ - سهرده‌ره‌هێنان و گه‌شه‌کردنی چینی دهرمه‌گایه‌تی.

۴ - له‌کاتی‌که‌دا بزوتنه‌وه‌ی کورد له‌ پێشکه‌وتنی ته‌واودا بوو، هه‌یشتا بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌واپه‌تی عه‌ره‌ب له‌هه‌نگاو‌مکانی سهرمه‌تادابوو.

۵ - پوچه‌ل‌کردنه‌وه‌ی هه‌وله‌کانی به‌دوژمن‌کردنی کورد و عه‌ره‌ب سه‌یاره‌ت به‌

نەروستى ئەو ھەولانە ھەرلەسەرەتاوہ (مەلا مستەفا بارزانى) ئەم بەياننامەيەى ناراستەى گەل عىراق کرد..وہك تىپاىداھاتوہ:

(نە لەئىستاو نە لەداھاتووېشدا من دزايەتى گەل عىراقم نەکردووہ، لە کاتىکدا من خۆم ئەندامىكى ئەو گەلە مەزنەم، بەلگە ئىمەى كورد خەباتمان دز بە ئىستىعمارى داگىر كەمرو ئەو بەكرىگىراوانەيە خوېنى گەل عىراقىيان مژبوہو سەرورى ولاتو بەرژمەندىيەكانى گەلەكەيان ژىر پى خستووہ). بىنگومان بەياننامەكەى (بارزانى)

لەوھەلومەرجەدا نەك ھەرپوچەلگىرنەوہى ھەولەكانى بەدواداھات، بەلگە كارىگەرى مەزنو فراوانىشى لەسەرناخو دەروونى جەماومرى عەرەب بەجى ھىشت، تا ئەو ئاستەى (عەبدولأ عەزام) ى ئەمىندارى گشتى كۆمەئەى ولاتانى عەرەب لە ژمارەى تشرىنى يەكەمى ۱۹۴۲ ى گوڤارى (الھلال) دا دەنوسىت : - (لەسەرمان پىويستە بەگىرنگى زياترەوہ سەرنجمان بەدەيەنە برا كوردەكانمان لە عىراق، خۆشەويستى و رىزم بەرانبەر كوردەكانى عىراق ھەمان خۆشەويستى و رىزە بۇ گەلەكەم، كورد نەتەوہيەكى وەفادارەو رىگای راستى گرتووہتەبەر و ھەرگىز نازاردانى كەسيان لىناوہشيتەوہ، پىويستە وا ھەست نەكەن يەكگرتنى عەرەب زيان بە بەرژمەندىيەكانىيان دەگەيەنيت، باشەرۇژ پىشكەوتنى عىراق رۆئىكى گىرنگى دەييت لە چارەسەر كىردنى مەسەلەى كورددا، لە سەرنەتەوہى عەرەبىش پىويستە لەدەيدگای ھەست بە بەرپىسارىيەتى مىژووپىيەوہ بەئەندازەيەك سەربەخۆپىيان دەستەبەر بكات بە ئازادى بتوانن چارەنووسى خۆپىيان لەگەل ئىمەدا ديارى بكەن و لە بىرپارداندا سل نەكەنەوہ، بەو مەبەستە ئىمە وازيان لى بىنين بىرپار لە دەستى خۆپانداپىت.. دەرنجام ناكىرت مەسەلەى كورد لە عىراقدا بى چارەسەر بەمىنيتەوہ)^(۱۶)

(۱۶) بارزانى و بزوتنەوہى رزگارپىخوазى كورد (شۇرشى بارزان/ ۱۹۴۲ - ۱۹۴۵) مەسعود

به نیازی دوور په پریزی له هیژمکانی حکومت و روونه دانی شهر پیش د ارشتنی نه خشه و گوگردنه وهی هیژمکان و ناماده کاری ته وای بهرپاگردنی شۆرش (مهلا مستهفا) زور به نهینی گهشتی ناوچهی بارزانی کرد، له وساته وهخته دا نامه یه کی ناراسته ی حکومتی عیراق کرد، تیایدا خوازیا ر بوو دوور له شهر و شۆرو ناکوکی هه وئی له یه گه گیشتن و چاره سه ری مه سه له که بریت، هیچ نه بیت لای که می تا دوومانگی داهاتوو بارودوخه که ناؤز نه کریت و دووره په ریزی رووبه روو بوونه وه و شهر یه که تری بین. به هوی بی دنگی و وه لام نه دانه وهی حکومته وه لیرمه دواوه به کرده وه شۆرشی بارزان هه لگیر سایه وه و سه رته تا بنکه کانی پۆلیسی ناوچه که بوونه نامانجی هیرش و په لامارمکانی شۆرش گپران و له ماوه یه کی کورتدا بنکه کان و ته وای پۆلیسه کان که وتنه ژیر دمه لاتی شۆرش گپران، له گه ل روودانی شهر ی راسته وخوی بهرمان (بارزانی) به حکمهت و ژیری و لیکنانه وهی دروسته وه هه لئس و که وتی له گه ل بارو دوخه که ده کرد و له چهنلین نه بهریددا سه رکه وتنی مه زن و گرنگی به دهسته تینا، که له و ماوه یه دا زیانه کانی حکومت گهیش بوویه کوژرانی (۱۲۰) سه ربازو پۆلیس و به دیلگرتنی (۶۵) که سی دیکه. له گه ل ئه م شکسته ی هیژه کانی حکومتدا، شۆرش گپران دهستیانگرت به سه ر بریکی فراوانی چه ک و که رهسته ی جهنگی و خۆراکی هه مه جوړدا. پاش سه پانلنی دمه لات به سه ر ناوچه که دا، به فه رمانی (مهلا مستهفا) وه ک دیاری شۆرش بو که س و کاریان ته وای دیله کان نازادکران سه رکه وتنه کانی جهنگاوه رانی شۆرش گپر هۆکار بوون له په ره سه نلنی به رده وای له په یوه ندیگردنی هاوالاتیان به ریه کانی هیزی پشمه رگی کوردستانه وه، نه وه نده ی نه خایاند ته وای بنکه کانی پۆلیس له ناوچه که و ده روویه ریددا دهستیان به سه ردا گیرا. حکومت به نیازی گپرانه وهی بنکه کان بو ژیره سه لاتی، هیرشیکی به ربلاوی کرده سه ر ناوچه که و تیایدا رووبه رووی

بەرگرى و داكوڭكىردنى جەنگاومرانى شۆرشگىر بوويەووهو و لەگەل
لەدوابەجىهيشتىنى زەررەو زىانئىكى گيانى و مالى بەتوندى شكستى پىهينرا.
سەرکەوتنە يەك لەدوابەكەكانى شۆرش حكومەتيان ناچارى داواکردنى
کردنەووى دەرگاى گەفتوگۆگۆرد، بى هيج گرفتىك و بەبروايوونى بە زمانى ناشتى
لەچارەسەرکردنى كىشەكەدا (بارزانى) رەزامەندى دەربرى.. لەلايەكى دىكەووه
رىكخراوه سياسىيەكانى كورد، بەتايبەتى (هيووا) هەولەكانى خۆيان لەرپووى
راگەياندنەووه چر كردهووه هەئسان بە بلاوكردنەووهى چەندىن بەياننامە لە
بەغداى پايتەخت سەبارەت بە بارودۆخى كوردو راپەرىنى ناوچەى بارزان و
پەردەلادان لەسەر كارو كردهووى هيزەكانى حكومەت و سەرگوتکردن و زىندانى
کردن و چەوسانندنەووه ئەشكەنجەدانى خەلكى كوردستان. رووداوو گۆرانكارىيە
گرنگەكانى بزووتنەووى رزگاربخوازى كورد بوونە جىي سەرنجى دەولەتانى
عىراق و بەرىتانىا و گۆرانى دىدگا و بۆ چوونيان لەناستى بزووتنەووهكە و
دەرکردنى لە مەوداى ياخييوونى خىلەكى و ناتوانا بوون و دەسەوسانيان لەسەر
كۆتكردنى، دياربوو گەيشتبوونە باومر هينانى تەواو بە بزووتنەووهكە و ناساندنى
بە بزووتنەووهىكى گشتگىرو بەربلاو.. چەسپىنى ئەو بىرپوايە وەك دەست
پىشخەرىيەك بالۆيزى بەرىتانىا نامەيەك ناراستەى (مەلا مستەفا) دەكات،
لەويست و ئارمەزوى حكومەتەكەى لە كۆتايىهينان بەشەرو ناكۆكى و پەنابردنە
بەر گەفتوگۆ لەگەل حكومەتى عىراق و چارەسەرکردنى مەسەلەكە لە رىي
ناشتىووه، بالۆيزى بەرىتانىا لە نامەكەيدا بەئىن دەداتە (بارزانى) لە پىناوى
دەستە بەرکردن و بەدپهينانى مافنەتەوايەتيةكانى گەلى كورددا تەواوى
هەولەكانى بە پەرۆشەووه بخاتەگەر. شكستە يەك لە دوايەكەكان دئىيا بەخش
بوون لە ناتوانايى حكومەت بەسەرگوتکردنى شۆرش و راپەرىنەكەى (مەلا
مستەفابارزانى). وەك ئاشكرايە لەو سەردەمەدا بەتەواوى تواناگانىيەووه بەرىتانىا
خەرىكى بەرپۆمبەردنى بەرەكانى جەنگى جىهانى دووم بوو، كاتى

خۆخه ریککردنی به کیشه لاوه کیه کانه وه له پێشدا نه بوو.. جگه له وه ئه وهی که مێک جێی نیگه رانی به ریتانیا بوو هیشتا تا ئه و کاته له ئاستی جهنگه که دا هه ئۆیستی تورکیا روون نه بوو بوو یه وه و ناشکرا نه کهرابوو، بێگومان شۆرشی کوردو چه کداری له کوردستانی عێراق تورکیای توشی سه رسامی و دلّه راوکییه کی زۆر کردبوو، دواتر به شداری کردنی تورکیا له جهنگ و وه ستانی دژ به ده و ئه تانی (میحوهر) به ریتانیا پێشبینی کرد له ته شه نه کردن و په ره سه نلنی شۆرشی کورد به ره و پارچه کانی دیکه ی کوردستانی گه وره و ده ست تێمه رانی یه کیتی سو فیه ت له کاتی کدا سو پاکه ی به سه ر سنووره کانی ئێران و نزیک عێراقدا جینگه کردوو ه بۆیه به ناچار ی پاله په ستۆی ته واوی خسته سه ر حکومه تی عێراق له گه ل (مه لا مسته فا) دا بگاته شیوه ریکه وتنیکی ته کتیکی و به پێی بارودۆخه که له گه ل مه سه له که یدا بگونجیت. له کانونی دووه می ۱۹۴۲ به دانانی سی و هه زیری کورد نوری سه عید و هه زارته ی پێکه ینا، ماجد مسته فا یه کێک بوو له و وه زیره کوردانه ی بزووتنه وه ی رزگار یخوازی کوردو حکومه تی عێراقی له یه ک نزیک کرده وه، له و هه و ئه دا (مه لا مسته فا) به یادا دا شتی ک داخو از یه کانی کوردی به م شیوه یه ی خواره وه پێشکesh به حکومه ته که ی (نوری سه عید) کرد: .

۱- گواسته وه و دوور خسته وه و ده کردنی ئه و فه رمان به رانه ی به خراپی له ناوچه که دا ده سه لاتیان به کاره ی ناوه و ناویان به به رتیل خۆری زراوه.

۲- پێکه ینانی ویلا یه تی کوردستان له پارێزگا کانی (که رکوک و سلیمان ی و هه ولێر) له گه ل گرێدانی ناوچه کانی (زاخۆ و نامیدی و ده وک و ئاکری و شیخان و سنجان) له پارێزگای موسل و هه ردوو فه زاکانی خانه قین و مه نده ل له پارێزگای دیاله.

۳- زمانی کوردی زمانی فه رمی ویلا یه ته که ده بی ت.

۴- بۆ هه موو وه زی رکی عێراقی جینگه کی کورد دا بنریت.

۵- دیاری کردنی وه زارته ی ک به ناوی (وه زارته ی کاروباری ویلا یه تی

کوردستان) و لەلایەن وەزیریکی کوردەو بەرپۆوە بیری.

6- قەرەو و وکردنەوی زیان لیکەوتوان.

7- کردنەوی قوتابخانە و بنکەکانی تەندروستی و چاکسازی رێگاوبانەکان و

ناومدانکردنەوی ناوچەگە.

8- کاروبارەکانی دەرەوی ولایت و دارایی و سەربازی تایبەت دەبن بە دەولەتی

ناومندیەو.

9- گێرانیەوی دوور خراوان بۆ ناوچەگە و ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی و

زیندانیانی تری بزووئەوی رزگارپخوازی کورد.

دروستبوونی پەيوەندیەکانی شۆرش و حکومەت سەرەتا بەکشانەوی سوپا

لە ناوچەگەدا دەستی پێکردو دەسەلاتی حکومەت تیا دا ها تە کوتایی، لەگەڵ جێ

بەجێکردنی خالە سەرەکیەکان و رایکردنیان (شیخ ئەحمەدی بارزانی) لە دوور

خرانەوی گەراپەو بارزان. لەبەرای زیاتر بەتینکردنی بڕوا بەو ئاراستە

چەند هەنگاوێک نران، وەك دانانی ئەفسەرانێ کورد بە ئەفسەرانێ پەيوەندی

نیوان حکومەت و بزووئەوی کورد و دانانی فەرمانبەری نوێ لە ناوچەگەدا. ئەم

رەوشە ئەوئەندی نەخایاند، حکومەتەگە (نوری سەعید) ناچار بە دەست

لەکارکێشانەو و وازهینان لە دەسەلات کرا، دوا ئەو (حەمدی پاچەجی)

و مزارەتی نوێ پێکھێنا، هەر لەسەرەتای دەست بەکاربوو نییەو رق و کینە و

دوژنایەتی و دژایەتی خۆی بەرانبەر کێشە کورد بۆ نەشاررایەو. لەواتری

وازهینان و دەست لەکارکێشانەویدا لەناستی کێشە کورد (نوری سەعید) بەم

جۆرە راو بۆچوون و دیدگای خۆی رۆشنکردەو و تیا دا نووسیویەو دەلیت: -

پێویستە لەناستی کوردەکانی عێراق و هیوا و نامانجەکانیان وەك هاوولاتی شتیك

بێنەو یاد.. لەناو مەرستی ئەم بارودۆخە ناسك و گرێدارە کە نێمە

تیکیەوتوین، بابزانین روونترین نەخشە پێویست لە بەرپۆبەراییەتیکردنی

کوردەکانی عێراق ئەمەیه، بە بۆچوونی من ئەم کوردانە بەسەر سێ توێژدا

دابه‌ش بوون: -

یه‌که‌م : سه‌رۆک خیل (عه‌شایه‌ر) مه‌کان - دوور له ژه‌انی شارستانی و نزیك له ژه‌انی ناغایه‌تی و دهره‌به‌گایه‌تی به‌سه‌رده‌به‌ن و هیه‌ج هیوا و ئامانجێك یه‌کیان ناخات.. تاكه‌ خه‌م و نه‌ندیشه‌یان ته‌نها مانه‌وه‌ی ده‌سه‌لآته‌ له‌ده‌ستیاندا و خۆسه‌پاندنیانه‌ به‌سه‌ر ناوچه‌ و تیره‌كانیاندا.

دووهم : بازركانان - نه‌مانه‌ توێژنێكن، له‌ پیناوی په‌ره‌پیدانی بازركانیه‌كانیان و پارێزگاری به‌رژه‌وه‌ندیه‌كانیان پشیتوانیکه‌ری ده‌سه‌لآتی ته‌واوی حكوومه‌ت و پارێزگاری ناسایش و هیه‌می ولآتن.

سێهه‌م : روشنه‌بیران - نه‌م توێژه‌ به‌رده‌وام له‌په‌ره‌سه‌ندندان.. به‌لام وسته‌ و ناوته‌كانیان زۆر زیاتره‌ له‌وسته‌ و ناوته‌كانی روشنه‌بیرانی دیکه‌ی عیراق.. به‌رده‌وام خوازیاری فراوانکردن و په‌ره‌پیدانی قوتابخانه‌كان و بلاو بوونه‌وه‌ی زانسته‌ و هۆكاره‌كانی شارستانییه‌تی وه‌ك ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ و بنیادنانی بنكه‌ ته‌ندروسته‌یه‌كان له‌ناوچه‌كه‌دا.. هه‌مانكات به‌هیه‌وی لاوازکردنی توێژی یه‌که‌م، روشنه‌بیران له‌ هه‌ولێ سه‌پاندنی ده‌سه‌لآتی خۆیان له‌به‌رپۆه‌بردنی فه‌رمانگه‌ خۆجێیه‌تیه‌كاندا. دهرباره‌ی ئامانجه‌ سیاسیه‌كانی توێژه‌كه‌ له‌ ئاستی سه‌ربه‌خۆیی كوردستان، پیاوه‌ ژيرو كارامه‌كانیان به‌دروستی لێکیان داوته‌وه‌، بێ پشتیوانی ده‌وله‌تانی مه‌زن ئه‌و بیرویه‌ كه‌یه‌ ته‌نها له‌ بیرو نه‌ندیشه‌دا ده‌مینیته‌وه‌ و سه‌رگرته‌ی مه‌حاله‌. نه‌وه‌ی لای هه‌موان ئاشكرایه‌ نزیكه‌ی (۸۰٪) ی ناوچه‌كانی كوردستان ده‌كه‌ونه‌ دهره‌وه‌ی سنووری عیراق، نه‌گه‌ر به‌وردی سه‌رنج به‌هینه‌ ده‌نگو باسو رووداوه‌كان و به‌دواياندا بچین و له‌روانگه‌ی جه‌نگه‌ به‌ هیزه‌كه‌وه‌ هه‌لسه‌نگاندنیان بکه‌ین، ده‌بینین جاروبار هه‌لئۆسته‌ی هه‌ندێ له‌ ده‌وله‌تانی مه‌زن له‌ پیناوی به‌رژه‌وه‌ندیه‌كانیاندا كیشه‌ی كوردیان به‌كارهێناوه‌.. هه‌ر چه‌ند نه‌م به‌كارهێنانه‌ هیشتا به‌رده‌وامه‌و كه‌شیش لای روون نییه‌ و له‌راستی و دروستی ب. ئینه‌كان نه‌ك هه‌ر تیناگات به‌لكو به‌گومانه‌وه‌ سه‌رنجیان ده‌خریته‌ سه‌رو كاتی.

جىنبەجىكردنجان ناديارە).

لە درىزەى وتارەكەيدا (نورى سەعید) دەئیت (لەم جىهانە پىرچەنجالى و بارودۇخە ناھەموارەى ئىمەى پىا دەگوزەرىن، تا ئەوكاتەى كارەكان جىگىردەبن و راستىەكان دەردەكەون و شتە شاراوەكان ئاشكرا دەبن، پىوئىستە عىراق بەردەوام بىت لەبەپىوئەبىردنى كوردەكان لەناوچەى باكووردا، بەتایبەتى لەم كاتەدا دەبىنن لەناوخواى سنوورى ئىرانەوہ نازاوہ و گىرەشىوئىنى خەرىكە ئەمدىوى سنوورمان دەگرىتەوہ.. سەرۆك خىلە كوردەكانى ئىران دەسلەتى تەواوئان كىشاوہ بەسەر ناوچەكانىاندا و دژ بە حكومەت لەشەردان و دەنگۆى ئەومىش ھەبە لە ناوچە سنوورىەكانى ئىرانى ژىر دەسلەتى سوپاى سوورى سوڤىەتى بەرانبەر بەسنوورەكانى توركىا و عىراق كوردەكان لە بەرپىوئەبىردن و ھەئسووراندنى كارى ئەركە خوچىئەتەكاندا خەرىكى دامەزراندنى نىمچە دەولەتئىكن لەناوچەكەياندا دوور لە دەسلەتى حكومەتى ئىران، بە مەبەستى پاراستنى ھىمنى و ئاسايشى سنوورەكانى حكومەتى توركىا خەرىكى كۆكردنەوہ و جىگىر كردنى ھىزە سەربازىەكانىئەتى بەرانبەر بەھىلى روو بەروو بوونەوہ لەگەل ئىران و عىراق. وەك ئەو زانىارىانەى بە دەستم گەپشتوون، لەم دوایانەدا بە شىوئەكى ديارو لەبەر چاو زىاتر لە جارەن پەيوەندى نىوان چىن و توئزە جىاجىاكانى كوردەكانى ئىران لەپەرسەننەدايە. ھەرەك پىشتەر نامازەم پىكرد گومان لەوھدانىيە دەولەتانى پەيوەندىدارو خاومەن بەرژەومەندى بەرپىوئەبەر و رابەرپنەرى كاروبارى ئەو ناوچە كوردنشىنەن. بەو ھۆبەوہ ھوشىارى دەدەم لەوئبگەن لە ئەمپرودا ئىمە لەچ بارودۇخىكى ناھەموارو نالەباردا گوزەر دەكەبن و لەھەموو لایەكەوہ گەمارۆدراوئىن، پىوئىستە لىپرسراوان زۆر بەئناگابن و بەھوشىارى تەواوہوہ كارەكانىان ئەنجام بەن.. تاجەند لەتواناىاندايە خوڤارىزى بکەن و رىگرىن لە ھەر كارىكى ناپەسەندو دزىوو تىكەدانى ئاسايشى ولات و ھەل وەرگرتن لە بارودۇخى جەنگ.. لەكاتىكدا ئەگەر بوئان دەركەوت كوردەكانى

ناوخۆی عێراق ئامانجیان له ئامانجی عێراقیهکانی تر حیاواز نییه و له پرووی چاکسازیوه خوازیاری بهرپۆمبهردنی بهرومردوه تهندرۆستی و ناومدانی دهبین..
دهبێ ههست بهوه بکهین نهك چاکسازی تهنها لهو ناوچانهدا پێویسته، بهلگوو لهسهرانسهری عێراقدا درهنگ یان زوو جیبی بایهخپێدان و رهزامهنسین و دهبێ جیبهجی بگرین، نهمهیش وهك ئهرکیکی نیشتیمانی لهپیناوی بژێوی و بهرزکردنهوهی ئاستی پینداویستهکانی گهل لهو داهاتهی کهههیهتی، تائهم سنوووه نهمه ئهرکیکی سههرشانی لێپرسراوانه، ناشکریت دواکهوتنی پرۆژهکانی چاکسازی بهخراب کهلکی لێوهگریت و بهتیکدانی پهپوهندی برایانهی نیوان کوردو عهرهب بشکێتهوه.

لێرمدا دهخوازم بهگرنگیهوه سهرنج بهخړیته سههر ناوچهی باکوورو کاری تایبهتیان بۆ بکریت، تهنانهت نهگهر لهسههر حیسابی ناوچهکانی دیکهیش بیت..
دهبێ نهومیش پیش چاو بهخړیت ئهم مهسهلهیه پێویسته لهو بارودۆخه که خستووویهته ئهستۆمان، دهبێ لهدیدگایهکی فرههههندهوه وهك پهکهیهکی پهکگرتوو سهرنجهکان بهخړینه سههر عێراق و بی ههلاوێردن دهستی چاکسازی ههموو ناوچهیهک بگریتهوه کهدهبیته مایهی خۆشبهختی و خۆشگوزهرانی و ئاسوودهبی ههموان)

دئسۆزی گهل نوری سهعهید

وهزارهتهکهی (حهمدی پاچهجی) لهئاستی مهسهلهی کوردو مافهنهتهوایهتی و نیشتیمانیهکانیدا سیاسهتیکي چهوتی شوڤینیزمی و کوێرانهی گرتبوو بهرو تهواوی پرۆژهی چارهسههرکردنی (نووری سهعهید)ی بۆ مهسهلهکه رهتکردهوه.. ههر لهسههرهتای پیکهتانی وهزارهتهکهیهوه ناشکرا بوو بهپشتیوانی راسته و خۆی بهریتانیا (پاچهجی) کهوتبوویه خۆ سازدان و

نامادەمكارى ئەنجامدانى ھېرشىكى بەربىلاو بۆ سەر ناوچە رزگار كراومەكاني كوردستان. بىگومان سەر كوردايەتى شۆرش لەوھىي ناگانەبوو، بۆيە بە رابەرايەتى (مەلا مستەفا بارزاني) بزوو تەنەو ھەرزوو كەوتە خۆ كۆكردنەو ھەو خۆ نامادەم كوردنى رووبەروو بوونەو ھەي ھەر تەنگەتاوى و كتوپرەك و ھىزە چەكدارەكاني سەنگەرەكاني پىشەو ھەي بەرگري كوردنيان گرت. لەلايەكى ترەو لە پىناوى زياتر تۆكەمە كوردنى ريزەكاني بزوو تەنەو ھەي رزگار يخوازي كوردو ريزگري كوردن لە ھەر گيرەشو پىنيەكى ناو خۆو رەچاوكردنى ستراتىژيەتى سەردەمەكە. لە ۱۹۴۵/۱/۱۵ دا (بارزاني) لىزنى رزگار كوردنى كوردستانى پىكھيناو برپارى جىبە جىكردنى ئەم خالانەي راگەياندا: -

۱ - رزگار كوردنى كوردستان و گەل كورد لەستەمى ستەمكاران.

۲ - دامەزراندنى ھىزي بەرگري لە كوردستان.

۳ - كار كوردن لە پىناوى پاراستنى يەكيتى ريزەكاني گەل و رىككەوتنى

نىشتيمانيدا.

۴ - نزيكبوونەو ھەو گریدانى پەيوەندى ھەمەلايەن لە گەل تەواوى رىكخراو و

كۆمەل و پارتە نىشتيمانىيە پىشكەوتوو خوازەكاني كورد لەسەر ئاستى

كوردستانى گەرە.

۵ - گەياندى دەنگى گەل كورد بەرپاى گشتى عىراق و دەولەتانى ناوچەكە و

جىهان لەرپى باليۆزەكانەو ھە بەغداو روونكردنەو ھەي ئەوستەمكارىانەي لە كورد

دەكرىت بۇيان.

۶ - بەكارھىنانى ھۆكارەكاني راگەياندىن لەرپساو كوردن و ئاشكرا كوردنى

سىياسەتە چەوتەكاني حكومەت دژ بەگەل كورد بۆ تەواوى كۆمەلگان.

۷ - داواكارى و بەدواداچوونى بەپەلەي جىبە جىكردنى بەندەكاني

رىككەوتنى سالى ۱۹۴۲. پاش بلاو بوونەو ھەي ئەو بەندانە كۆمەلگا جۆراو جۆرەكاني

كوردەواری زۆر بەگەرمى و بەچاوى ھىواو برپاوى بەتینەو ھە پىشوازيان لەو

لیژنه‌یه کردو له‌تواناکانی و هه‌نگاوانانی به‌ره‌و جییه‌جیکردنی ئامانجه‌گانیان دنیابوون، هه‌مان کات (بارزانی) له‌گه‌شتی ناوچه‌که‌و به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی به‌رده‌وامبوو، له‌لایه‌ک به‌سه‌ر کردنه‌وه‌ی هیزه‌کان و ئاگاداربوونی له‌ژبان و گوزهرانی گه‌له‌که‌ی، له‌لایه‌کی دیکه‌وه زیاتر له‌هه‌ر کاتیکی رابردوو گرنگی خستبوویه سه‌ر په‌یوه‌ندیه‌کانی به‌پارتو و ره‌وته سیاسی‌ه‌کانی تره‌وه‌تانه‌وکاته‌ی گه‌بیشه هه‌ماهه‌نگی ته‌واو له‌گه‌ئیندا.

له‌ نازاری ۱۹۴۵ به‌هه‌ر مه‌به‌ستیک بوو، بالۆیزخانه‌ی به‌ریتانیا له‌ به‌غدا داوایکرد له‌گه‌ن (مه‌لا مسته‌ها) دا کو‌ببیته‌وه.. له‌گه‌ن ئه‌نجامدانی کو‌بوونه‌وه‌که‌دا بالۆیزی ناوبراو چه‌ند مه‌رجیکی له‌پیش رابه‌ری بزووتنه‌وه‌ی کورد دانا:

۱ - رینگری نه‌کردن و دزایه‌تی نه‌کردنی سوپای عیراق له‌کاتی هه‌ئسانی به‌ مه‌شق و راهینان له‌سه‌ر شه‌ری جیایی له‌ناوچه‌ی بارزاندواو له‌ژیر چاودئیری راسته‌وخۆی ئه‌فسه‌ران و به‌شداریکردنی په‌که‌سه‌ربازیه‌کانی به‌ریتانیا، بی‌ئه‌وه‌ی هیچ نیازی سیاسی و سه‌ربازی به‌دواوه‌بیت.

ب - ملکه‌چکردن بو‌ فه‌رمان و رینماییه‌کانی حکومه‌تی عیراق وتینگه‌بستن و ئالوودهبوون له‌گه‌ئیندا.

ج - گه‌رانه‌وه‌ی ئه‌فسه‌رانی کورد بو‌ ناو سوپای عیراق.

وه‌لامدانه‌وه‌ی (مه‌لا مسته‌ها بارزانی) له‌ ناستی ئه‌و داواکارانه‌دا به‌م جو‌ره

بوو:

۱ - هیچ کات له‌شه‌ردا ئیمه‌ ده‌ست پیشخه‌ر نابین و له‌دزی لایه‌نیک ناوه‌ستین ئه‌گه‌ر په‌لامارمان نه‌دات.

۲ - له‌مه‌رجیکدا ملکه‌چی فه‌رمانه‌کانی حکومه‌ت ده‌بین و رینماییه‌کانی په‌سه‌ند ده‌که‌ین ئه‌وه‌ جی به‌جی بکات که‌له‌سه‌ری بیکه‌اتووین.

۳ - هه‌ر له‌سه‌رته‌ای ناماده‌کاری په‌که‌ سه‌ربازیه‌گانه‌وه، گومان به‌وه‌ ده‌به‌ین له‌رپی مه‌شق و راهینانه‌گانیانه‌وه، په‌که‌ سه‌ربازیه‌کان نیازی داگیرکردنی

عوجەكانيان ھەبىت ويىخەنەوھ ژىر دەسەلاتيان.

۴ - نىمە تەنھا دوو ھەلبىزاردەمان لە پىشدايە.. يان رزگارکردنى كوردستان،
ين مردنى سەر بەرزى.. ئەوھى پىويستە ئاشكرا بگىرئ (گەلەكەمان لە بەئىنە
جەوتەكان تىربووه).

كۆبوونەوھەكە بى ھىج دەرنجامىك گەيشتە كۆتايى.

ھەلگىرسانى شۆرشى سالى ۱۹۴۵

دوای چەند پەيوەندىيەكى سەرنەكەوتوو لەگەن ھەردوو لايەنەكانى
حكومەتى عىراق و بەرىتانيا، لە ۸ ئابى ۱۹۴۵ دا و مزارتەكەى (حەمدى پاچەجى)
بەپاننامەيەكى بەم دەقەى خوارەوھ راگەياندا: (پاش تىگەيشتن لەناوھەرۆكى
راپۆرتەكانى تايبەت بە گىرە شوپنى و ناشوو بگىرئ وتىكدانى بارى ناسايش
لەناوچەى بارزان و دەوروبەرى و ئەو كارە دزىوو تاوانكارپانەى (مەلا مستەفا
بارزانى) و شوپنكەوتوانى ئەنجامى دەدەن، وەك ئەركى سەرشەنمان پىويستە
لەگەن دووبارە بوونەوھى تاوانكاريدا ھەولئ گىرپانەوھو سەپاندىنى ياساو
دەسەلات بەدەين.

لەويدىگاپەوھ بەپارماندا بەداگىرکردنى ناوچەى بارزان و گىرپانەوھى
دەسەلاتى دەولتە و دەستگىرکردنى ياخيپوان و تاوانباران و رەوانە كردنىان بۆ
بەردەستى دادو يەكسانى. وەك تىبىنى دەگىرئ وشەى داگىر كردن تەنھا لە رووى
داگىرکردنى ولاتىكەوھ سەرچاوە دەگىرئ، كەخاكى دەولتەتىكى تىرى
داگىرکردىنت). بىرپارى (پاچەجى) سەرۆك و مەزىرانى حكومەتى عىراق لە
راگەياندىنى ئەم جۆرە بەپارەدا لەلايەن خۆيەوھ بەرواى بەوھ ھەيە ناوچەى
كوردستان بەشيك نەبىت لە عىراق تابه ھىزى سەربازى بىھوئىت داگىرى بكاتو
ناسايش و ئارامى بەسەردا بسەپىنى. ئەمە پىرسىارىكە و ھەلامدانەوھى بۆ دواتر

هه‌ئەنگرین. بەراگەیانە بێپارەگە (پاچەجی) لەهەموو ناوچەکانی دیکەووە یەکە سەربازەکان بەرەو ناوچەى باکوور رینگایان گرتەبەر، بەرانبەر بەم پیلانە شۆرشگێران تەنیا رینگای بەرگریکردن و بەرپەرچدانەووی ئەو هێزەیان بۆ مابووێوە. لەکاتیکیدا رۆشنبیران و قوتابییانی کوردستان پشٹیوانی تەواوی خۆیان بۆ شۆرش راگەیان، هەمانکات سەرۆکانی تەرەو خێلە خو فرۆشەکان هەلۆیستی پێچەوانەیان نواندو بەهێزەکانیانەووە پشٹیوانکردە شۆرشى گەلەگەیان و بەیوێندیان بەهێزەکانی حکومەتەووە کرد، کەئەمە خیانەتکاریەکی ئاشکرای دژبە شۆرش بوو، لەسەرەتای هەلگەرسانی شەرەووە هێزە شۆرشگێرەکان چەندین داستانى سەرورمیان تۆمارکردو سەرکەوتنى مەزنیان بەسەر هێزە بەزیوێەکانى حکومەتدا بە دەستەینا و زەرەو زیانى فراوانیان پێگەیان.

جیى داخە خیانەتکاری بەردەوامى خێلەکان و پەيوێندىکردنیان بەهێزە سەربازەکانى حکومەتەووە هاوکێشەکانیان دژبە شۆرش پێچەوانە کردەووە.

لەم ناستەدا سەرەئەندانی کوشتاری نیوان حکومەت و شۆرش گۆرپا بۆ شەرەو کوشتاری ناوخۆى کورد بەکوردو کارمەساتى گەورەو نەخووزراوى لیکەوتەووە. ئاشکرایە ئاسەوارى بارودۆخى شەرەو کوشتاری ناوخۆ زۆر درەنگ دەسپێتەووە، ئەوێبوو رووداوەکانى دواتر راستى مەسەلەگەیان سەلماندو ناچار پاش چۆلکردنى گوندەکان لەخێزانەکان و دنیابووون لێیان بێپاری گشانەووە بەرەو سنوورى ئێران بەجەنگاومەرانى شۆرشگێردرا. شۆرشگێران لە ناومەراسى پەژارەى گشانەووە خووشحالى پێشوازی لیکردنیان لەخاکى کوردستانى رۆژەلەت نوقم بووێوون کاتیک لە ۱۹۴۵/۵/۱۱ شۆرش گەیشتە رینگای داخراو، هەلۆیستىکی لەپاد زیندووو هەرگیز لەپادنەچوو، گەیشتنى خێزانەکان بەخاکى کوردستانى ئێران و لە نامیزگرتنیان بوو، بەتایبەتى دابەشکردنیان بەسەر گوندەکان و هاوبەشى کردنیان لە خۆراک و پۆشاکداو بە نەوازشەووە نیشتەجێکران.

لەو کاتەووە لەگەڵ کۆمارى کوردستانى ئێران و بە تايبەتى لە مەهاباد

سەردەمىكى نوپى رېپىمى بزووتنەۋەى كوردايەتى دەستى پىكردەۋە.

بارزانىيەكان و كۆمارى مەھاباد

ھىزەكانى بزووتنەۋەى كوردايەتى بە بەرزىتىن مەشق و راھىنان نەخشە و پلانەكانى شەپىيان و مەرگرتبىو، لەو رىگايەۋە تۈانىيان بەسەر سەختىرتىن باروۋۇخى شەپدا زالىبن. ئەو سەردەمەى كىشانەۋەى ھىزەكانى شۆپشى بۇ سنوورەكان سەپاند، جىياۋزى فراۋانى ھىزىبوو لە نىۋان بزووتنەۋەى كوردو حكومەتى عىراقداۋا بەتايىبەتى كارىگەرى خەيانەتكارى خىلەكان و دزايەتىكىردنى شۆپش و كەۋتەۋەى شەپى ناۋخۇۋە، لەو ئاراستەيەۋەبوو بەنىيازى پارىزگارىكىردنى ھىزەكان و ھىشتەنەۋەىيان لە سوۋدى داھاتوۋى ناۋچەكە ئەو بىپارە سەنگىن و گرانە بىرئىت. دەبى ئەۋە بزانىن، ۋەك پىۋىستى ئەو ۋەختە دەچوون لەو گىزۋاۋە ناھەموارو نالەبارە روو لەو ئارامگاي لەبارو شاپستەى مانەۋەو پارىزگارىكىردنى ھىزەكانى شۆپشى كوردى عىراق كۆمارى تازە لە دايكىبوۋى كوردستانى ئىران بوو لە مەھاباد.

پىشۋەخت (بارزانى) راستەۋخۇ پەپومنىدىكىرد بەسەر كوردەكانى ئىرانەۋە، دەست بەجى ھەئۆپىستى جوامىرانەى خۇيان نواند بەبىپاردانى پىشۋازىكىردنى ھىزە شۆپشگىرمەكانى كوردستانى عىراق و خىزانەكانىيان لەخاكى كوردستانى ئىران، ئەۋە بوو لەپىشۋازىكىردنىكى جەماۋەرى شكۇدارو بە گوپىرەى رىنمايىيەكانى (قازى مەمەد)ى سەرۋكى (پ. د. ك)ى ئىران و سەرۋك كۆمارى دواترى كۆمارى مەھاباد، ھىزەكان گەپىشتەنە كوردستان و جى ورنى شىاۋىيان بۇ دابىنكرا. لە ۱۹۴۶/۱/۲۲ كۆمارى مەھاباد راگەپەنراۋ دواتر رووداۋەكان سەلماندىيان ھىزەكانى (بارزانى) ھەنگرى قورسايى تەۋاۋى شەپرو كىردەۋە سەربازىيەكان بوون دزبە ھەئەكانى حكومەتى تاران لەگەمارۋدانى شۆپش و لەناۋبىردنى كۆمارى كوردستان.

بارزانیهکان به جۆرێك جوامێری و توانای بهرزو دلسۆزی خۆیان سهملاند بوونه جێی متمانهی فهرماندو سهركردهو جهماوهر و پێشهوا (قازی محهمهد). له بهرگرکردنی کۆماری مههاباد بارزانیهکان چه نهن چهنهین شهڕی گرنگیان دژبه سوپای ئێران نهجامدا، كه ئێرهدا ژمارهیهك لهو شهڕانه دهخهینه روو^(۱۷).

یهگههه : شهڕی قاراوا

تیایدا هیزه سهربازیهکانی ئێران رووبهرووی مهزنترین شکست بوونهوهو زبانیکی گیانی و مائی زۆریان پینگهیهنراو ههشتا کوژراویان له گۆرهبانی شهڕ لهپاش جیما، جگه له بهدیله گێرانی سهو و بیست سهربازو دهست به سهرداگرتهی برێکی زۆری چهك و جیهخانهی سهربازی. بهدیکردنی گرنگی سهركهوتن لهم شهڕهدا سهركهوتنی بارزانیهکان بوو لهیهگههه نهزموونیاندا لهسهر خاکی کوردستانی ئێران بهرانبهر بههیزێکی سهرسهختی دژ بهکورد، لهم نهبهردیهدا بارزانیهکان تواناکانی خۆیان بۆ جهماوهری کوردستانی ئێران سهملاند. بهو هۆیهوه خهلکی شاری مههابادو گوندهکانی دهووبههري له پێشوازیاندا بوون و پێرۆزبایی سهركهوتنیان لێمکردن و لهم بهرو ئهوبههري شهقامهکاندا بۆبیینینی سهربازانی بهدیلهگراوی ئێرانی ریزیان بهستبوو.

دووههه : شهڕی مامهشا

لهگهه فراوانی چهندهایهتی و چۆنایهتی هیزه هێرشبهرهکانی ئێران بۆسهر پینگهه و سهنگهههکانی جهنگاوره بارزانیهکان، ههر لهسهرفتاوه رووبهرووی

^(۱۷) بارزانی و بزوتنهوهی پزگاریخوازی کورد- مهسعود بارزانی

تەكستى گەرەزە زىيانى فراوان بوونەو. لە ئەنجامى شەكستى ھىزەكانياندا،
فەرماندە بالاگانى سوپاى ئىران لە ناتوانايى سەربازىيەكانيان و لە سەختى پىنگە و
سەنگەرى بارزانىيەكان دىنباوون و لەوگەپشتن سەرگەوتن بەسەرياندا مەحالە و
بەئاسانى كارىان بۆ ناچىتە سەر.

لە راستىدا ئەو سەردەمە بە ھۆى نەبوونى پزىشك و دەرمانى پىويستەو
بارزانىيەكان سەختى گوزمەران رووى لىنباوون و نەخۆشى و پەتاي كوشندە
لەناوياندا بلاووبووويەو و لە غوربەتدا زياتر لە دوو سەد كەسيان لى بوو
قوربانى. جگە لەو كۆسپ و ژيانە سەختە، سەربازى ھەمووى ئاشكرا بوو ھىزە
سۆفەتە يارىدەمەركانى كۆمارى مەھاباد لە رىي پەيمانىكى نۆدەوئەتەو لە
سەرمتاي بەجى ھىشتنى ئىراندا، ديارە سەرگرتنى پەيمانەكە لە ئاستى
كرانەوئەى رىگاي كوردستان و مەھابادا دەبىت لە پىش سوپاى ئىراندا و
دەرنجامەكەيشى ئەو بوو وەك نەرىتى ھەمىشەيى زەھىزان و گەمەكردن
بەچارەنووسى كورد ئەمجارەيش لەنىوان بەرژەمەندىيەكاندا كۆمارى كوردستان
گەيەنرايە ئەو چارەنووسە تارىكە. لە جياتى خۆ بەكوشتدان و داكۆكىكردن لە
ژيانى گەلى كورد سەرۆك خىلە يارىدەمەركانى كۆمارى مەھاباد لە
دوژمنايەتيكردنىدا كەوتبوونە پىشپىكى و ناردنى نامە و نىرراوانى تايبەت لە
پەلەكردنى گەپشتنى سوپاى ئىران بە ناوچەكە و بە شارى مەھاباد و بە سنگى
كراووە لە پىشوازيكردنى ھىزەكانىدا بوون.

سەرچاومەك لە رووداوى دوادىدارى (مەلا مستەفا و قازى محەممەد) لە
زارى خودى (مەلا مستەفا) وە دەگىرپىتەو كە وتووئەتى (سەردانى قازى كردو لە
نيازىم پىرسى چى دەكات و بىرپارى چىيە؟ وەلامى ئەو بوو وتى - بە نيازىم لە
پىناوى پاراستنى گيانى خەلكى مەھاباد خۆم بەخت بكەم و خۆم دەدەمە دەستى
سوپاى ئىران.. پاش تاوێك بىدەنگى گەرايەو سەر قسەكەى و وتى: نوپنەرىكم
ناردوئە لاي جەنەرال (ھومايۆنى) و لە نيازى خۆم ئاگادارم كردو. (بارزانى)

دەئىت: (دېم فرمىسك بەخوپ لە ھەردوو جاوى سەر دەكەن، بە دەروونى تەنگو قوركى تاساوموۋە وتى- بەناگابە جگە لە خىلەكەى خۆت بېروات بە كەسى تر نەبىت، ئەوانە ھەموو پېش من بە سوپىندخواردەنەو دەلسۆزىان بۇ كوردو كۆمارى مەھاباد دەربېرى، ھەر ئەوانەشن دەلسۆزى و ملەكەچى خۆيان بۇ سوپاى ئىران دەرخستوۋە). لەم ئاستەدەپە (مەلا مستەفا) روو لە (قازى) دەكاتو دەئىت: (نامۇزگارپەكت دەكەم بېروات بە بەئىنى ئىران نەبىت)^(۱۸). (قازى) لە دەلسۆزى تەواوى خۆپەوۋە دەئىت: (تالە تۈواناتدەپە لەسەرۇك خىلەكان خۆت دوور بگرە، دەئىت بمرانبەر بە ئىوۋە رىگای نادروست دەگرەنە بەر، تكات لىدەكەم لەشەرى سوپاى ئىران خۆپارپىزى بگەو ھەرچى زووتر لەشارى مەھاباد دەرخچۆرە دەروۋە). لە كۆتايى دىدارەكەدا (قازى) بەدەروونى پېر لە پەزارەوۋە لە دوانىازى خۆى پېرسى.. وتم (بەنىيازىم خىزان و كەس و كارەكەم و جەنگاومەران لە سنوورى عىراق نىزىك بگەمەوۋە تا بەھار خۆمان لە ھىچ شەرىك نەدەپەن، ئەوكاتە ھەول دەدەپەن حكومەتى عىراقى رازى بگەپەن لىبوردىنى گشتى بۇ خىزان و مال و مەنلەكانمان دەرىكات.. ئەگەر لە ھىنانەدى ئەو نىازە نا ئومىد بووین بە ناچارى لەگەل خۆماندا دەپانبەپەنە خاكى پەكەتتى سۆفەپەت). لەو دىمەنە پېر ناسۆرو چارەنووسسازەدا (مەلا مستەفا) دەئىت: (تكاپەكى زۆرم كرد لەقازى لەگەلماندا بىت و لەشارى مەھاباد دەربچىتە دەروۋە، بەوشەى شەرەف دەئىتەم كرد تا دوا دەئىتەم خۆپىنمان و كۆتاهەناسەمان لەپىناوى ئەو ھىما مەزنى گەلى كوردا گىمانمان بەخت بگەپەن.. ئىمە بەلامانەوۋە سەختە پەكەم سەرۇك كۆمارى كوردستان

^(۱۸) وشەى نامۇزگارى بمرانبەر بەقازى نەوتراوۋە، بارزانى نامۇزگارى بمرپىز كاك مەسعود دەكات و پىئى دەئىت كە بېروى بە ئىران نەبىت .. وشەكە بە ھەلە لە چاھدا پەرىپوۋتە ئەو جىگاپە .. بىگومان مېژوو لەمۇركردنى پەيمانى جەزاپى/سالى ۱۹۷۵ ى نىوان عىراق و ئىران ئەو پاستىپە سەلماند .. وەك دواتر لە جىئى خۆپىدا باسى لىوۋە دەكرىت. نووسەر.

مەدەنىي ژۇر دەستەي دوژمن بىكرىت.. ھىوادارم بە ھەئۆستەكەتدا بىجىتەوھ. (قازى) بەكۆلى گرىنەوھ لە جىگاگەيدا ھەئساپەوھو بە توندى لە ئامىزى گرتەم نووساندىمى بە سنگىەوھو چەند جارىك رووخسارمى ماچ كىردو وتى: (لە پەروەردگارى مەزن دەخووزم سەرگەوتووتان بىكاتو بتانپارىزى.. دۇنيابە بەخشىنى گىانى من بەم نىشتىمانە ھۆگاردەبىت لە ھىور بوونەوھى بارودۇخەكەو روونەدانى توندوتىزىو كوشتن و تۆقاندنى خەلكەكە). ئەمەى وتو لەگىرفانىدا ئالائى كوردستانى دەرھىناو داپە دەستەم وتى: (ئەمە ھىماي كوردستانە و ھەك ئەمانەتەك دەمدەمە دەستەت، رام واپە شىاوترىن و چاكرىن كەسەك بىت لەگەردنتا بىپارىزىت. لەبارو دۇخى سەخت و نالەبارى گوزەرگارى ئەم ھەمووناكۆكەيانەدا، لە ۱۹۴۶/۱۲/۱۷ بەگەشىتنى سوپاى ئىران بە شارى مەھاباد، بارزانىيەكان تىايدا كشانەوھ.. بەو كارەساتە دلتەزىنەى دارووخانى كۆمارى مەھاباد بى ھىواپى سەرانسەرى كوردستانى گەورەى گرتەوھ. لە ناستى ھەئسەنگاندنى بارودۇخەكەو دىبارىكردنى چارەنووسى ھىزەكان و خىزانە بارزانىيەكان (مەلا مستەھا بارزانى و شىخ ئەحمەد)ى بەرەى لەگەل فەرماندە سەربازىيەكانى ئىراندا كۆبوونەوھو سى ھەئبۇزاردە خراپە بەردەستىان يەكەكەيان بۇ خۇيان ھەئبۇزىرن.

۱ - بەجى ھىشتىنى ھەرچى زووترى خاكى ئىران.

۲ - دانانى چەكەكانىيان و رازىبوونىيان بە نىشتەجىكردنىان لە شارى (ھەمەدان).

۳ - ئامادەى روو بەرپو بوونەوھ لەگەل سوپاى ئىران.

وھلامى (شىخ ئەحمەد) تەنھا ھەئبۇزاردنى رىگای يەكەم بوو رزگاربان بىكات، بە راشكاوى ئىرانىيەكانى لەوھ ھوشياركردەوھ نەگەر ھىرش كراپە سەريان زۆر بەتوندى وھلام دەمدەنەوھو بەرگرى لە خۇيان دىمكەن. ئەوھبووتا ئەوكاتەى ھاتنى بەھار بارزانىيەكان بەپەكجارى لەخاكى ئىران چوونە دەرەوھ، لەگەل روودانى

چەند شەروپىكىدا دانىكىدا ۋەك:

شەرى ئالۋوس

بە تىكشكاندىنى سەختى ھىزە سەربازىيەكانى ئىران كۆتايى ھاتو تيايدا زىيانىكى يەكجار فراوانيان پىگەپىشت لە زىيانى گىيانى و كەلوپەل و كەرەسەى جەنگى لە چەك و تەقەمەنى و بەدىلگرتنى ژمارىيەكى زۆر ئەفسەرو پلەدارو سەرباز، كارىگەرى توندى شەرەكە سەرگردايەتى ئەرکانى سوپاي ئىرانى ناچارگرد ھەئسەنگاندنىكى نوپتر بەرانبەر بەرزانييەكان بىكەن و بەھەئويستەكانى پىشوووياندا بچنەۋە. لەلايەن خۇيانەۋە خىلە كوردەكان بى لايەنى خۇيان لە نيوان حكومەت و بارزانييەكاندا شياوترو گونجاوتر لىكىدا بويۋە ۋە نەياندەويست بىنەلايەنى ناكۆك لەكىشەكەدا.

شەرى خۇشار

دوای دۇنيا بوونى (مەلا مستەھا بارزانى) لەنەمانى بوارى مانەۋە لە ئىران و عىراقدا، كەوتە تاقىکردنەۋەى ئەو رىگايەى بەئىراندا بەرەو خاكى يەكىتى سۇقىمەت تىدەپەپرىت. لەو ۋەختە ناسكەدا زانىارى و سخوپرىكى خيانەتكارى سەر بە ھىزەكانى ئىران ھۆكاربوو لە گەمارۆدانى تەۋاۋى (مەلا مستەھا) و ژمارىيەك لە ھاورپىكانى، بەۋپەرى پالەۋانىيەتى و بە ھىزىكى كەمەۋە توانى گەمارۆكە بشكىنى و ھىزى گەمارۆدەر تونناوتوون بىكات و فەرماندى ھىزمكە و چەند سەربازىكىشيان لى بكوژىت.

شەرىمەكانى شىۋ

ھىزىكى مەزنى پىرچەكى ئىران ھىرشىكى توندى كرده سەر بارزانىيەكان و تە ھەموولايەكەو ھەمارۆدران، بە جۆرىك تانزىكى مردن بىرسى كران و جىگايان جى لىزكرا و ژمارىيەكى زۆرىشان لىكۆزرا.

لەگەل خۆراگرى و بىرۆاى بەھىزمو ھە بارزانىيەكان توانيان گورزى كوشندەو تۆلمەسەن بە سوپاى ئىران بگەيەنن و زياتر لە پەنجاسەرباز وپلەدارى لى قەلاچوبكەن و چلى دىكەيش بەدىل بگرن.. ئەو گورزە كوشندەيە قەرمبووكەرەو ھى شەرو قوربانىدانەكانى پىشتربوو.. بەناچارى لە تۆلەى شكست و زىانەكانىدا ئىران پەناى بىردە بەر فرۆكەكانى ھىزى ناسمانى و بوردمانكردى ئەو گوندانەى پەناگاي بارزانىيەكان بوون.

دواشەرەمگان (يان شەرەمگانى كۆتايى)

بەنيازى جىپىلىزكردن و رامالىنى بارزانىيەكان و دەست بەسەردا گرتنى لووتكەى چىاگان رۆزى ۱۹۴۷/۲/۲۵ ھىزىكى فراوانى سوپاى ئىران ھىرشى كرده سەريان، سەرەتا تا ناستىك ھىزمەكە سەرگەوتنى بەدەستەينا، ئەومندەى نەخپاند لە ھىرشىكى پىچەوانەى غافلگىردا بارزانىيەكان ھىرشەبەرانىان خستە گەمارۆى خۆيانەو ھە بەيەكجارى ھىزمەكەيان تىكشكاندو بەكوشتن و بىرىنداركردى ژمارىيەكى زۆرى سەربازان شوپنەكەشيان لە چىنگ دەرھىنانەو.

چوونەدەرەو لە ئىران

لەو وەختەدا بارزانىيەكان بەرەو خاكى عىراق لەجى بەجىكردى ھەنگاومكانىاندا بوون، دەنگۆى لەسىدارمدانى (قازى مەمەد) ى سەرۆك كۆمارى مەھابادو ھاو رىكانى پىگەيشت. لەوبارەو (مەسعود بارزانى) دەلىت: ئەم رەستەيەم لەپادداشتنامەكەى (بارزانى) دا بەمجۆرە

بهر جا و گهوت که به زمانی عمره بی نووسرابوو (وصلنی نبأ! استشهاد الپیشوا و احمد حسین و صدر قاضی.. إنا لله و إنا إليه راجعون - دهنگوباسی شههیدکردنی پیشهواو محهمهد حسهین و سهدری قازی مان پیگهپشت.. ههموان مولکی خودایین و بۆلای ئهویش دهگهپیننهوه). وهك دهمانین سهردهمیک بزووتنهوهی کورد له عیراقدا گهپشته کۆتایی، لهگهڵ ئهوشدا ئهوه سهردهمه چهند رهههندی نهتهوایهتی لهخۆ گرتبوو، هیواو ئاواتی جارێکی تر ههئسانهوهی لێدهکرا. پیش بهجهپهشتنی سهردهمه که پئویسته بهوردی سهرنجی بدیهین و ههندی تیبینی تایبهمان لهسهری ههپیت.

رهههندی نهتهوایهتی

لهگهڵ بوونی بزووتنهوهی کورد له عیراق، (پ. د. ک) چهشنی (ح. د. ک) ی ئێران بهپاراستنی سهربهخۆیی خۆیهوه دامهزرا.. بهمانا دووپارتو دوو بزووتنهوهی جیالهپهک، ئهوه کاتهی فشاری ههمه لایهنه گهوته سهر مهوادی چالاکی و جموجوولی شۆرشێ بارزان و زۆر بۆ هاتنی بهناچاری جهنگاوهرانی روویانکرده کوردستانی ئێران و لهلایهن جهماومه دلسۆزو کورد پهروهرمهکهیهوه له نامیز گیران و پیشوازی شیاویان لێکرا.

بهراپهر بهوهو بهگیانیکی له خۆبوردنهوه بارزانیههکان خۆیان بۆبهرگریکردن لهکۆماری مههاباد سازو نامادهکردو له پیناویدا دهیان رۆلهی دلیریان کرده قوربانی ئهوه رینگایه، بهوه سهلینرا بزووتنهوهکهیان بهتهنها بزووتنهوهی جهنگاوهران نهبوو، بزووتنهوهیهکی تهواوی ههموو تاک و تیره خیل و توپێژیک بووهو لهههمهههنگی و هاوپهیمانییهکی تۆکههدا سهر رینگای خهباتی گرتبوویه پیش.. وهك دهرکهوت کۆچکردنهکهپشیان کۆچکردنیکی گشتگیربوو له شوپنیکهوه بۆ شوپنیکێ تر لهناو خۆی کوردستانی گهورهدا. لێرمدا

تىگەيشتن لەچمكى بزووتنەو مەكە دوو پات دەبیتەووە بەروونی دەسەلەت كوردستان خاكى كوردەو ھەمووی كوردخاوەننەتە، پێویستە بزانی و خۆمان بەدینە دەستی ئەو واقعە، بوونی سنووری سیاسى لە نێوان دەولەتەکاندا کارێكە پەيوەندى بەگەسەومنییە و بزووتنەو مەكانیش سنوورەكان نابەزینن و لەراستیدا بە سنوورێكى وەھمى سیاسەتى دەزانن. ھەمان كات لەگەڵ خۆشحالی سەرگەردەكانى مەھاباد لە ئاستى دامەزراندنى (پ. د. ك) لەعىراق رێگای كارکردن و چالاكیە سیاسىەكانیشیان لەناوخۆى ئێراندا نەدا، مەترسى لەكاردانەوێ دەولەتانی دراوسێ دەكرا بەرھەندى نەتەواپەتى لێك بەدەنەووە بەزىان بەسەر بزووتنەوێ رزگاربخوای كوردی ئێراندا بەشكێتەو. لێرەدا بەرھەندى نەتەویمی و نیشتمانی دەردەكەوێت. ماوەتەو بەلێن دوا تیبینی بە شیومەكى گشتى و لە ھەموو شتێك گەرنگتر جەنگاومرى كورد ھەلگەرى كلتوورى رەسەنایەتى و گیان بەختکردنە و بپروای بەو ھەمە (مردنە ژبان دەبەخشیت).

جەنگاومرى كورد و شاخ بەتوندى دەستەملان و وابەستەى بەگەرن، ئەوندەى بەچەكى دەستىو ھەو خۆى لە نامیزی شاخ ناو ھەست بە گەرنكى مانەو ھەو دەمكات، بەو ئەندازمە گەلى كورد ھەست بەھاو پەیمانى و بەرژەومندى نێو دەولەتەكان ناكات، لەگەڵ ھەردەولەتێكدا پەیمان دەبەستت لەو مەناكات ئەگەونجیت ئەو دەولەتە لەھەرساتێكدا بزووتنەو مەكە و گەلى كوردیش بەكاتە قوربانى بەرژەومندىەكانى. جگەلەو ئەگەر كورد بەچەكەكەى دەستىو ھەو ھەو تەوانا لەشاخ و مەبگەرن، ئەگەر وازى لێھێنا ھەمان ھەو ھەو تەوانا دەمبێتەو؟.. بى پێچ و پەنا دەلێن لە تەوانا كورددا ھەمە بێتە بەرپۆمبەرى كاری دەولەتى و شاخ بە نووسینگەبگۆرنیت و ھەمان كاریگەرى ھەبیت؟ پەرساړێكە و ھەو دەمبەن دواتر وەلامى بەدینەو.

بەسى دووهم

پارتى ديموكراتى كوردستان

دامەزrandنى (پ. د. ك)

لەنیشانە ديارو بەرچاوهكانى مێزووى بزووتنهوهى رزگاريوخاى كورد دامەزrandنى پارتى ديموكراتى كوردستان بوو، دواى سەرکهوتنى ئەزموونى (ح. د. ك) ى ئىران بەرەبرايەتى (قازى محەممەد) لەگەڵ لىككەنهوهى چىرو پىردا (بارزانى) بىرى لەدامەزrandى پارتىكى هاوچەشنى (ح. د. ك) ى ئىران كردهوه. بۆهينانەدى نيازهكەى پەيوەندىكرد بەچەند پارتو رىكخراوىكى كوردستانى عىراقهوه، لەپهكەم هەنگاوهوه رابەرايەتى كۆمارى مەهاباد بەگەرمى پيشوازى لە بىرۆگەو هەولەكەى كرد، بەلام لەنالەبارى هەل و مەرجى ئەو سەردهمەى ناوچەكەو كۆمارى نوێى مەهابادو مەترسى لەسەر كاردانەوهى ولاتانى دراوسى، بەتايبەتى توركيانو عىراق لەسەر تەواوى بزووتنهوهى كوردايەتى، رابەرانى مەهاباد بەئەنجامدانى جموجوون و چالاكیەسياسیەكانى (پ. د. ك) ى عىراق لەسەر خاكى كوردستانى ئىران رازى نەبوون. بۆ جى بەجێكردنى كارى دامەزrandنى پارتى (بارزانى) پەيوەندى كرد بە پارتەكانى (رزگارى كورد)^(١٩) و (شۆرش)^(٢٠) و (ژ.ك)^(٢١) و (لقى ح. د. ك) ى ئىرانەوه لە سلیمانى^(٢٢). پاش راو

^(١٩) پارتى رزگارى كورد - لەناوهرستى سالى ١٩٤٥ لە رىكخراوى (شۆرش) جىابويەوه.

^(٢٠) شۆرش بائىك بوو لە پارتى كۆمونيستى عىراق و سالى ١٩٤٥ بە كۆمەلى شۆرش

ئێزۆگۆرپنەووە ی بیرو را، پارتەکان بەراگرتن و سەرکردنی چا لاکییە سیاسییەکانیان پەییوەندیانکردبە (پ.د.ک) ی تازەدامەزرارووە. کاتێک (مەلا مستەفا) لەمەهابادبوو، رۆژی ١٦ ی ئابی ١٩٤٦ پارتی لە بەغدا یەکەم کۆنگرە ی گرتداو بەکۆی دەنگ نەو بە سەرۆک و (هەمزە عەبولاً) بە سکرترێر هەلبژێران. پەپرەو پڕۆگرامی پارتی نامانجەگانی گەلی کوردی لە بەدیهێنانی مافەنەتەوایەتی و دیموکراتیەکانی لە چوارچێوەی یەکییتی نیشتمانی عێراقدا

ناسراو نەم کەسایەتیانە رابەراییەتیان دەکرد سالیح حەیدەری سکرترێر و سەرکردایەتیەکیشی بێکەاتبوو لە نافع یونس – عەلی عەبدولاً – عەبدولکەریم توفیق . و.ک

(٨) لقی (ح. د. ک) ی ئێران لە سلێمانی (برایم ئەحمەد) رابەراییەتی دەکرد و پاش رپووخانی کۆماری مەهاباد پەییوەندیکرد بە (پ. د. ک) ی عێراقەووە – و.ک

(٩) بەمەبەستی دامەزراندنی پارتیکی پێشپەرەو، رابەراییەتی جەماوەری کورد بکات لە بەدیهێنانی نامانجەگانی لە رزگاری و دیموکراتی و مافەنەتەوایەتیەکانی، لەمەهاری سالی ١٩٤٦ دا دەستە ی دامەزرێنەری پارتی بریاریدا بەناردنی (هەمزە عەبدولاً) بۆ کوردستانی عێراق و چاوپێکەوتنی بە لێپرسراوانی (رزگاری کوردو شۆرش و پێتخراوی – ز.ک). دەرئەنجام لەرۆژی ١٦ ی ئابی ١٩٤٦ بە بەشداری زیاتر لە حەفتا کەسایەتی بێکەاتوو لە نوێنەرانی (رزگاری کورد و شۆرش و ز.ک و لقی پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە کوردستانی عێراق) لەمائی (سەعید فەهیم) لە بەغدا یەکەم کۆنگرە بەسراو بەکۆی دەنگ (بارزانی نەمر) بەسەرۆک و شیخ لەتیف بەجیگری یەکەم و کاکە زیاد بەجیگری دووەم هەلبژێران و لێزنی مەزگەزیش لە هەمزە عەبدولاً و میر حاج و جەعفر محەممەد کەریم و عەلی عەبدولاً و سالیح یوسفی و عەبدولکەریم توفیق و رەشید عەبدولقادر و رەشید باجەلان مەلا سە ی حەکیم خانەقینی و عەونی یوسف و تە ها مەحیەدین مەعروف بێکەات و هەروەها (عەبدولسەمەد محەممەد) بەنەندامی یەدەک هەلبژێرا

تیبینی – بۆ بەدەستەهێنانی ئەم زانیاریانە ی پەراویز و.ک- سوودی لە (١- تارێخ الحزب الدیمقراطی الكوردستانی وەرگرتووە).

دووپات كوردەتەو، كە تىايدا لەسەر بنەرەتى يەگگرتنى ئىختىيارى براپانەى سەر بەستدا خۆى دەبىنى.

دىارە (پ- د- ك) لە يەكەم كۆنگرەيەو بەرپاى بە براپەتى كوردو عەرەب بەهيز بوو، هەر لەو دىدگايەو دروشمى (لە سەر بەردى بناغەى براپەتى كوردو عەرەب پىلانەكانى ئىستىعمار وردوخاش دەكەين)ى دارشتوو بەم زكردەتەو. لای هەموان روون و ئاشكرايە لە يەكەم هەنگاوى دامەزراندن يەو بەرپاى لە لانكەى ئەم سى رەوتەدا كەوتوو تە سەرە رىگای گەشە كردن.

۱- رەوتى دەسلەتەى خىلەكى (عەشاپەرى) كە لە رابەرپەتەى تىكردن و سەرۇكاپە تىكردنى (باززانى) يەو وەك سەرۇك و دامەزرىنەر سەرچاوى گرتوو.

۲- رەوتى ماركسى - چەپرەو- پىكەتوو لە ئەندامانى پىشوو وەك كۆمەلى شوپش (جماعە شوپش).

۳- رەوتى رۆشنىرانی نەتەوئى - كە (برايم ئەحمەد) رابەرپەتەى دەكرد. بەرپاى وەك لە نەئىبەكى توندو پارىزراودا كارەكانى رادەپەراند رۆژنامەيەكشى بەناوى (رەزگارى) يەو بەلاودە كەردەو، بەو هۆيەو حكومەت بەيەكەك لە رىكخراو كۆمۆنىستىەكانى لىكدايەو.

گەشتىكى ئەفسانەيى بەرەو يەكيتى سۆفەت.

لە مېزوى بزووتنەو رەزگار يخوازەكانى جىهاندا چەند وئىستگەيەك دەبىنرەن، دەچنەخانەى (موجىزە) يان ئەفسانەو، گەشتە ئەفسانەيەكەى (مەلا مستەفا بارزانى) يەكەكە لەو وئىستگانە، كاتىك لە سنوورەكانى عىراق و ئىرانەو دەستى پىكردو لە ژىركارىگەرى هيرش و بەلامارەكانى سوپاكانى عىراق و ئىران و توركيوا بەرپتانىاو لە ژىر بۆردمانى چرى فرۆكە جەنگيەكان و چەكى سەنگىنى تۆپخانەو، لەگەل هاوړىكانىدا بەتپەراندنى چيا سەخت و

سەرکەشەکان گەشتەنە یەکیتی سۆفیەت. بەوجۆرە (بارزانی) لە ولاتەکەمی خۆی دەرگراو ئێرانیش پالی پێوەناو تورکیایش رازی نەبوو بەهیچ جۆرێک بچیتە خاکیهوه.. ئەمی روو لەکوێ بنیت؟.. بالداریش نییە بفرپیت بەئاسماندا، ناچار بەو هەموو دزایەتیکردن و بەربەرەکانیکردن و بارگرانییهوه گەشتە خاکی یەکیتی سۆفیەت. هەرچوار ئەفسەرە هاوڕێگەمی (بارزانی) بەبەئینی (عەبدولئیلا)ی جی نیشینی تەختی پاشایەتی عێراق فریودران و گەرانەوه بەغدا، بی هیچ ماوەپێدان سزای لە سێدارەدان بەسەریاندا سەپینرا دوای کوردەکان رۆژی جی بەجیکردنی سزاکەیان کردە رۆژی شەهیدانی کوردو کوردستان.

ناشکرایە (مەلا مستەفا) بەرانبەر بەو جۆرە بەئێنانەو لەرپی ئەزموونی چەند سالەمی خەباتی شارەزایی تەواوی پەیدا کردبوو، بۆیە هەردەم بە گومانەوه دەپروانییە بەئێنەکانی حکومەتی عێراق و حکومەتە یەک لەدوایەکەکانی و بەتوندی ئەو بەئێنانەمی رەتدەکردەوه. لەو سەردەمەدا راویژگاری بەریتانی لەومزارە ناوخۆی عێراق دەربارەمی (بارزانی) دەئیت: (ئەو بیاوه لەو قارەمانانەمی میژوو ناویان بە ئاوی زێر دەنووسیت).

لەو سەردەمە ناسک و چارەنووسسازەدا، لەسەر سنووری نیوان عێراق و ئێران (بارزانی) هێزەکەمی کۆدەگاتەوه و بەمجۆرە رووی وتاریان لێدەگات و دەئیت: (پاش چەند ساتیکی تر دەچینە ناو خاکی عێراقەوهو روو دەکەینە بەشی سەرروی ناوچەمی بارزان، گومانی تێدانییە حکومەت تەواوی توانا سەربازیهکانی بۆلێدان و لەناوێردنی ئێمە یەک دەخات و بەپشتیوانی چەکدارە بەکرێگر اوەکانی ناوخۆ هێزە سەربازیهکانی کۆدەگاتەوه و بەیارمەتی ئێران و تورکیا هێرش دەگاتە سەرمان، لەم هەل و مەرجەدا دەبی چەند لەتواناماندا هەمیە خۆپاگرو دوورە پەرێزبین لەشەر و رووبەر و بوونەوه، وەک دەزانین ئێمە قوولاییهکی ستراتیژی ئەو تۆمان لە پێشدا نییە بریندارەکانی تیادا چارەسەر بکەین و خۆراک و

پىداوېستى شەرى تىادا دەستەبەر بىكەين، تەنھا ئەوندەشمان ھەبە بەكۆلانەومىيەو ھىچى تر، بېگومان تەواوى ئەم ھۆكارانە زياتر متمانە بەخۆبۈون و خۆزپاگرى و پابەندبوونمان پى دەبەخشن، ھەولەدەم ھەرچى زووتر پەيوەندى بەحكومەتى عىراقەو بەكەم، ئەگەر گەشىتەنە چارەسەرى گونجاوو پەسەند، ھەرچەند ئەگەرى سەرکەوتن تىادا لاوازە، بەلام ئەوگاتە بىر لە چارەسەرىكى گونجاو تر دەكەپنەو. لە درىزەى وتارمەكەيدا (بارزانى) دەلەيت: (من بەرھو چارەنووسىكى ناديار دەپرۆم، نازانم ئاخۆ لەبەرساندا دەمرم، يان سەرما لەناوم دەبات، يان گوللەى دوژمنان دەمكوزىت، وادەبىنم ئەگەرى مردن نزيكترەيت.. لىرەشدا پەشت ئەستورم بەھىزو تواناى پەرورەدگارم و ھەر بە تەنھا ئەويشە لە دەستى دوژمنان دەمانپارىزى.. بەراشكاوى دەيليم ھەر كەسىك لە ئىوہ لەخۆى رانابىنى و تواناى بەرگە گرتنى ئەم ئەركەى نىيە، دەتوانەيت بەگەرپتەوہو خۆى بەداتەوہ دەستى حكومەت و من ھەردەم سوپاسگوزارى ھەرچۆرە ھەلوئىستىكى مەردانەتانم). ھىچ كەسىك نەبوو لەپرىزى نامادەبوواندا بەوہ رازى بىت، بەيەك دەنگ وەلاميان داہەوہ (ئىمە لەگەل تۆدا دەزىن و لەگەل تۆشدا مردن ھەلدەبىزىن و بى تۆ زىانمان ناوېت). وەختىك حكومەت ھەستىكرد (بارزانى) و ھىزەكەى گەشىتوونەتەوہ خاكى عىراق، لە پەيوەندىەكدا داواى خۆبە دەستەوہ دانى لىكرد، بەپىچەوانەوہ ھىرش دەكرپتە سەر ناوچەكە. بارزانى بەحكىمەتەوہ چەند رىگايەكى بۆ خۆى ھەلبىزاردىوو، بۆيە لەسى فۆلەوہ ھىزە سەربازىەكان ھىرشيانكردە ناوچەكە و چەند شەپرو پىكادانىكى سووك روويانداو لەھەردوولا چەند كەسىك كوزران.

ھەر لەسەرمەتاوہ (بارزانى) لە داخرانى دەركاى عىراق بەروویدا ناگاربوو، بەو ھۆبەوہ رۆزى ۱۹۴۷/۵/۶ بېرىارى مېژووېيى و چارەنووسازى خۆى دا بەپەنابردنە بەر يەكەيتى سوڤىيەت. (بارزانى) زۆر پابەندى نەرىت و كلتورەپاكەكانى سىستەمى خىلاپەتى بوو، داواى بېرىاردانى بە رووكردنە

یه کیتی سؤفیهت و ناوارهی و دووره ولاتی، رۆلی (شیخ نه حمهد) ی برا گهورهی له یادنه کردو گه یشته خزمهتی و رمزامهندی له سه رنیا زه که ی لیوهرگرت و له ۱۹۴۷/۴/۱۵ به کوئی گریان و دلگه رمیه وه به کیان له نامیزگرت و به کتریان به پهرو مردگاری بالادهست سپاردو له یه که جیا بوونه وه.. به ره و گوئی؟ به ره و ج چاره نووسیک؟ بنگومان بریاریکی سهخت و گران و بویرانه بوو، رنگای تیپه رین به سنووری سی ولاتی دوژمنی سه سه رختی کوردو (مه لا مسته فا) ی به مدرك چینراو، ریپووانیکی له و جوړه مه ترسیدارو له نیوان سوپاکانی عیراق و ئیران و تورکیا و به ریتانیا داو به چهنین کون و که له بهری سهخت و پینچاوپینچ و هه ورازو نشویدا نه ونده ئاسان نه بوو، له کاتیکدا دمبوو جهنگاو مرانی ریپوهر چه ند بویان بلوایه خوئیان له شه ری راسته و خوئی نه و چوار هیزه دوورگرتبا.. مه گهر ته نها له چارهیان نوسرابویه، دمبوو له و هه ل و مه رجه دا ملکه چ بوونایه و شانیا ن بدایه ته به ری و به رنگار بوونایه ته وه.

ریپووانی میژوویی دهستی پیکرد

به ردموام سوپای عیراق له چاودنیرکردنی جموجوئی بارزانی و هیزه که پیدا بوو، تازانیاری ته وای له شوینی کو بوونه وه و په ناگاکانیا ن به دهسته ئینا و له رۆزی ۱۹۴۷/۵/۲۳ دا چوارده فرۆکه ی جهنگی بۆمب هاویزی نارده سه ریا ن زۆر به خهستی ناوچه که ی بومبارانکردو ژماره یه که شه هیدو برینداری لیکه وته وه. له کات و ساتیکی دژوارو غه مناک و ویزدان هه ژین و پرله نازارو خو ربه ی توندا شه هیدان به خاک سپیرران و برینداری نیش سپیرران به کوئخا (مختار) ی په کیک له گوندهکان به مه بهستی چاره سه رکردنیا ن. دوورکه وته وه له ولات و ناوارهی و له یه که ترازان و جیا بوونه وه سهخت و دژوار بوو، جهسته کان سپرو دهر وونه کان تاریک و چاومکانی پر له نه سرین، به و حاله وه هیزه په رته وازه که پاش بۆردمان

يەكانگىر يۈننەھو كەوتنەھو رېپىئوان. دەبى گوزمىرگى ئەمانە كۆي بىت؟ لە پېشىاندا شاخى بەھراوى و رىگى پىچ و پەناو بەرزى و نشىوى شاخ و قولايى شىوھكان، لە زۆرىيە جىگاكاندا بەرزىي شاخەكان دەگەمىشتە نىزىكە سى ھەزار مەتر، جەنگاھەران لە نىوان ئىيان و مردندا رىگى بە فرىان دەبىرى و بەقوناعى چەكەكانىيان پلىكانەي بە فرىان دروستدەكرد تايەناسانى برىندارەكانىيان بگويزنەھو. بى پشوووان و لەگەل برىنى ئەو رىگىيانەدا بارزانى و جەنگاھەرانى گەمىشتە گوندىكى توركىيا و بەگەرمى پىشوازىكران، پاش تاويك پشوووان و ھەسانەھو، بەمەبەستى سەرلىشىواندىنى ئەو ھىزانەي بەدواياندا دەپۇن و شەپىان دەكەن بەھرو سنوورى ناو ئىران گەرانەھو لەگەل شارمىزىي (بارزانى) و ئەزموونى لە سووسەكردن و دىدەوانىدا زانىان سوپاى توركىيا تەواوى رىگاكانى لىداخستبۈون، بەنىيازى خۇپارىزى و دووركەوتنەھو لەشەر توانىيان لەئىر دارو درەختى چىرى دارستانىكدا خۇيان ھەشاربەدن. لەگەل پەروازى بەرزو نىزمى فرۇكەكانى چەكى ئاسمانى توركىيا و چاودىرى وردى ناوچەكە بى ناكام گەرانەھو لەسووسەكردنى جەنگاھەران وشوئى پى ھەلگرتىنان شىكستىان ھىنا. لەسەر رووبەرى خاك و لەكردەھومىيەكى زىرەكانەي شوئىنگوركى و سەرلىشىواندىنى ھىزمە مېنىيەكاندا بە پىچ لىدانىك لەو ھىزانە دەربازبوون و بەھرو خاكى ئىران سنوورى توركىايان برى و ماھى سى رۇز لە گونەكاندا بەرپىز لىگىراوى مانەھو تا رۇزى ۳۱ مایسى ۱۹۴۷ ھكومەتى ئىران لەگەمىشتىنان ناگاداركرانزۆربە پەلە كرديە سەريان ھەرچى زووتر لە خاكى ئىران بچنەدەرەھو.. تاناچار ھەمان رۇز كەوتنەھو سەرە رىگى رېپىئوان، لەم ناوچە بۇئەو ناوچەو لەم خىل بۇ ئەوئىتر، دىاربوو خەلكى تامەزرۆى نازادى و رىگارى لەو ناوچانەدا بەسنگو سۆزى فراوان و رووى گەشو چاوى پىر فرمىسك لەگەل سۆزو كۆلى دەروونىيان لە ئاستى دىمەنى دەروون ھەزۇنى برىندارەكانى سەرشانى جەنگاھەران پىشوازىيان لىدەكراو خواردن و خواردنەھەيان پىشكەش

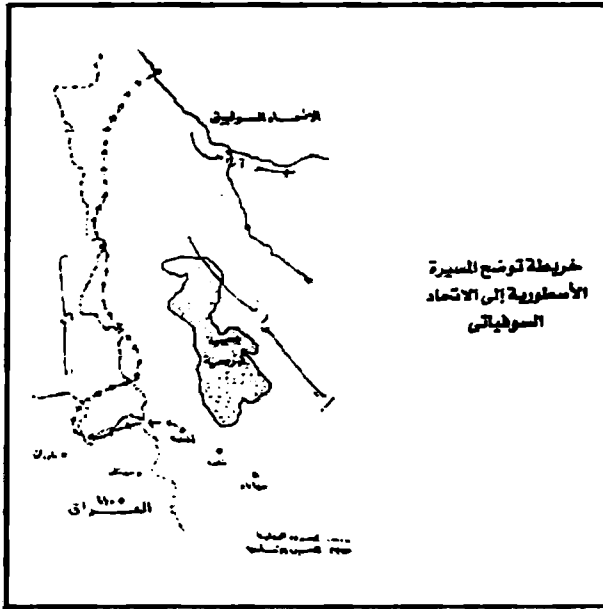
دەكرا. بىنگومان لە پەنای ئەو ھەموو سۆزو بەزەبىيە فراوانەشدا كەسانى قىن لەدەرۋون و بەگىرنگىراو و چاكاو خۇر خۇيان مەلاس دابوو، لەو دەگەران بەفروپىل (بارزانى) و ھىزەكەى تووشى ھەلئىرىكەن و ھەولئى رىگىرى لىبەن.. لەوانە كەسئىك پەيدا بوو بە روالئەت لەگەل دەربىرىنى سۆزى بئى سنوور لە (بارزانى) خۇى نرىك دەكر دەموو لەداخرانى رىگانىش بەروویدا ناگادارى كردهوو و تكاى لىكرد چەند رۇزىكى تر لە ناوچەكەدا بەمىنىتەوو، ھەر ئەو پىاوو نامادەگى ئىرانى لە چارەسەر كرىنى برىندارەكان و ناردىنى خۇراك و پىداووستى تەواو بۇ بارزانىيەكان پى راگەيانەد. ناشكرايە كەسئىكى خاومەن ئەزموون و شارمەزى ھەلس و كەوت پىلانى دوژمنان ھەرگىز ئەو جۇرە پىلانانەيان بەسەرداتىناپەرىت، بۇيە بارزانى ھەر زوو لەو فرۆفئىلەى ئىران تىگەيشت و خۇى دەرباز كرىدو درىژمىدا بەرپەرەوگەى و لەو داوانە تىبەرى بۇ خۇى و جەنگاومەرانى دانرابوون بەمەبەستى سەرلىشىواندىنى ھىزە ئىرانىيەكان ئىوارەى ۱۹۴۷/۶/۵ سەر لەنوئى بۇ ماودىيەكى كورت جەنگاومەران سنوورى توركىيان بەزانەووو بەدەست بەسەرداگرتنى شىوى (قتوورى) و گردەكانى دەوروبەرى مەترسىدارترىن رىگايان بىرى. شارمەزى شەرى شاخ و دەشتاپىيەكان بارزانىيەكانى گەماندە كەنارى ئارامى و رزگار بوون، بەمەزنىدى بارزانى شەرى ئەو شوئىنە زىيانكى فراوانيان پىدەگەيەنىت و رووداومەكان دۇ بەوان دەگوزەرىن و ھەل و مەرجى بزووتنەوى رزگار پىخووزى كوردىش ئاراستەيەكى ناجۇ رو نالەبار وەردەگرىت و لەبەرژەومنىدا نابىت، بۇيە ھەولئەرا بە خۇپارىزى و دەربازبوون. بەگىانى لەخۇ بور دەمى و سۆزى نەتەوايەتىەوو خىلە كوردەكانى توركىا نەركى خۇيان لە خزمەت كرىنى بارزانىيەكان بەجى گەماندو پارىدەدەربوون لەبەردەوامى رىپىوانەكەدا.. تەنھا نىگەرانىيەك دەروونى (بارزانى) و ھىزەكەى داگرتبوو ناشارمەزى ئەو رىگايە بوو دەيگەياندىنە خاكى يەكئىتى سۇفئەت.

لەدوا ھەنگاوى رىپىواندا ھىزىكى مەزنى ئىرانى گەيشتە ئەواناوجەيەى

بارزانىيەكانى لىبوو، لە دەست بېشخەريەكدا لە دوو قۆلەو بە توندى ھىرش بىرايە سەر پىنگەو سەنگەرەكانى دوزمەن و لە شاخ و دەشتايىيەكاندا شەپ تا رۆژى ۱۱ى حوزمىرانى ۱۹۴۷ بەردەوام بوو. لەو شەپە چارەنووسسازەدا بارزانىيەكان بەرزترىن داستانيان لە لاپەرەى مېژووى پېر سەرورى بزووتنەو ھى رزگارپىخووزى كورددا تۆماركردو زىانىكى فراوانى گىيانى و كەلوپەليان بە دوزمەن گەياندا. ھەرماندە بالآكانى سوپاى ئىيران تەواوى تواناكانيان لە رىگرىكردنى بارزانىيەكان و نەگەيشتىنيان بەيەكيتى سۆفيمەت خستبوو ھەكارو نەوشوئىنەى ستراتىژىيەيان ھەئىزارد بەنيزى خۆيان لە باروشياو بوو لە جموجوولگىردنى ھىزەكان و پەرووزى فرۆكە جەنگىيەكاندا.. لەگەئ شكستخواردنىياندا دئىيابوون كە سەرگەوتنيان بەسەر بەرزانىيەكاندا بەدەستھىناو، كەچى بىئاگابوون لەو ھى جەنگاومەران بەدەست بەسەردا گرتنى پردىكى گىرنگ لەو رووبارە پەرىنەو ھەكە دواكۆسپى گەورەى سەرە رىيانبوو. زىانەكانى ئىيران لەوشەپەدا كوزراوو بىرىندارو بەدىلگرتنى (۲۷۱) سەربازو كەوتنى فرۆكەيەكى جەنگى و تىكشكاندن و بەكخستنى چەندىن تانك و زىپۆش و ماشىنى نەفەربەر و دەست بەسەرداگرتنى چەندىن بارگەى خۆراك و تەقەمەنى لىكەوتەو، ھەمانكات لەگەئ نەم زىانانەشدا دەستكەوتى جەنگاومەران بىرىتى بوو لە دەست بە سەراگرتنى سەدان پارچە چەك و پەنجە ھىستى باربەرى خۆراك بەبارگەكانيانەو. زىانەكانى جەنگاومەرانىش تەنھا چوارشەھىدو چەند بىرىندارىك بوو، لەگواستەنەو ھىياندا سوودىكى گەورە لەولآخەكان وەرگىرا. رىپىوانى بارزانىيەكان گەيشتە يەكەم خالى سنوورى يەكيتى سۆفيمەت لەسەر كەنارى رووبارى (ئاراس) و روخسەتى تىپەرانلىنيان پىدرا. بەو ھۆيەو ھە ناوى ئاراس پىرۆزمەندى خۆى وەرگرتو زۆرىك لە كوردەكان ناوى رۆلەكانيان بەو ناو ھە تۆماردەكەن.

ئىتر لەو وختەو ھە لاپەرەيەكى نوئ لە لاپەرەكانى مېژووى خەباتى بزووتنەو ھى نەتەوايەتى كورد بەو رووداو داستانانە نەخشىنراو چوو ھە

تۆمارگه‌ی خهباتی بهردهوامی کوردایه‌تییه‌وه.

پارتی دیموکراتی کوردستان و شۆرشى عبدالکهریم قاسم

أ- پيش شۆرش

له‌گه‌ن دووری (مه‌لا مسته‌فا) و به‌سه‌ری‌ردنی ژبانی ناواره‌یی له‌ په‌گه‌تی سۆفیه‌ت وه‌ك سه‌رۆكێكى كارێگه‌ر چاودێرى خهبات و چالاكیه‌كانی پارتی ده‌كردو هانی نه‌ندامانی ده‌دا له‌ چالاكیه‌ نیشتمانییه‌ عێراقیه‌كاندا به‌شدارى بكه‌ن. له‌رپه‌رینه‌ میژووپییه‌كه‌ی كانوونی ۱۹۴۸ (وئبه‌ كانون) شان به‌شانی نه‌ندامانی بزوتنه‌وه‌ی نیشتمانی عێراق، نه‌ندام و جه‌ماوه‌رى (پ. د. ك) رۆلى كارێگه‌ریان

گىرا لەدزايەتەتەيكردىن پەيمانى دژ بە گەلى نيوان عىراق و بەریتانیا، ئەووە ھۆكار بوو لە گرتن و زیندانیکردنى دەیان كادری پارتى و كەسايەتى كوردو عەرەب لە باكور (كوردستان) و باشوورو ناوهراسى ولات. سالى ۱۹۵۰ (هەمزه عەبدولآ) سكرتيرى پارتى لەلایەن دەزگاکانى ناسایشى عىراقەووە دەسگىركراو بۆ توركيا دوور خرايەووە، لە ئەنجامدا لە رینگايەكى تايبەتەووە لەو ولاتە ھەلھات و گەرايەووە كوردستان و بەنھيتى كارەسیاسیەكانى رادەپەرانند.

لەناو گىزاوى سیاسی و بارودۇخى نالەبارى عىراقدا سالى ۱۹۵۱ كۆنگرەى دووھەى پارتى ديموكراتى كوردستان لە شارى بەغدا گرىندرا، تيايدا سەرھەتاي ناكۆكى ناوخواى پارتى لە نيوانى بالى چەپەرە بەرايەرايەتى (ھەمزه عەبدولآ) و بالى نەتەووە خواز بەرايەرايەتى (برايم نەحمەد) سەرى ھەلدا، بەتايبەتى لە ھەلئىزاردنى (برايم نەحمەد) بە سكرتير و لادانى (ھەمزه عەبدولآ) لە سكرتارايەت. گرىنگرىن برىارى كۆنگرە گۆرپىنى ناوى پارتى بوو لە (پارتى ديموكراتى كوردەووە بۆ پارتى ديموكراتى كوردستان) كە لە روانگەى وابەستە بوونى بەخاك و نەتەووەھەلگرى ئەو مافە قوولەبوو كە پارتى دەبیتە لانكە و سەرچاوەى تەواوى ئەو گەل و نەتەووە تىكۆشەرەنەى لەسەر خاكى كوردستان دەژىن و وابەستەى ئەو خاكەن.

بەستنى كۆنگرەى سىيەمى پارتى لەشارى كەرەكوك و مەرچەرخانئىكى سەردەميانەى ئەو وەختەبوو، تيايدا برىاردرا لەسەر پەپەرەوگردنى بنەماكانى ماركسى لىنينى لە خەباتدا و ھەلئدان و بەدواداچوونى چاكسازى كشتوكاڤ و بەرەھەمكەنىكردنى دەرەبەگايەتى و دامەزراندنى كۆمەلەى جوتياران و داكۆككردن لە مافەكانيان، ھەمان كات كۆنگرە داواكار بوو بە خۆماليكردنى نەوت و پيشەسازيە سەرەكیەكان و داكۆككردن لە مافەكانى چينى گرىكاران و دزايەتەتەيكردىن ئىستىعمارو ھەلئدان بۆ رووخاندنى رژىمى پاشايەتى و رزگار كردنى گەلى عىراق لە كۆت و بەندايبەتى و بەرپاكردنى كۆمارئىكى ديموكراتى

تیایدا مافهکانی گهلی کورد له ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان دهسته بهریکریت، له گهه ئهوشدا هه ئبژاردنی سههرکردایهتی نهجامدراو بهتیکرای دهنگ (مه لا مستهفا) به سهروک و (برایم نه حمهد) بهسکرتیر هه ئبژیران. ئهوهیوو بۆ پهکههجار لهو کۆنگرهیهدا ناوی (جهلال تاله بانی) وهک نه ندامی کۆمیتهی ناوهندی دهرکهوت. له نهجامی کارهکان و راییکردنی برپارهکانی کۆنگرهی سییه م پارتی هه ئسا به پیکهینان و دامه زانندی ریکخراوه جه ماومریهکانی (یه کیتی هوتابیانی کوردستان و یه کیتی لاوانی دیموکراتی کوردستان و یه کیتی ئافرهتانی کوردستان). بۆیه کههجار سالی ۱۹۵۵ به سهروکایهتی شاندى لاوانی دیموکراتی کوردستان (جهلال تاله بانی) به شداریکرد له کۆنگرهی جیهانی لاواندا له (وارشوی پایتهختی پۆلهندا).

له کاتیکی ترداو له ژیر کاریگهری راسپاردهکانی (بارزانی) دا سههرکردایهتی پارتی کهوته هه وئی گیرانه وهی نه وگادرو نه ندامانهی به هوی ناکۆکیه کانه وه له ریزهکانی دابرابوون و دوورکهوتبوونه وه، به تایبهتی (هه مزه عهبدو لا) که دوای دوور کهوتنه وهی له سکر تاریهت له پارتی دابرابوو. لهو سهرده مه دا پارتی له مامه له کردندا ستراتیزییه تیکی نووی گرت ه پيش که له پیناوی ریکخستنی یه کهگرتووی بیری مارکسی له کوردستانی عیراق و له جوار چیوهی دیموکراتی و بهیپه وه کردنی کرۆکی سۆسیالیزی و مارکسی په یوه ندی کرا به لیژنه ی لقی کوردی پارتی کۆمونیستی عیراقه وه^(۲۳).

کاربۆکردنی و هه ماههنگی و په یوه ندییه چرهکان هۆکاربوون له راکیشانی کادرانی نووی گرنگو سوودمه ند بۆ ریزهکانی (پ. د. ک) و گه شه کردن و ته شه نه کردنی ریکخستنه کان بۆ ناو جه ماومر، به تایبهتی بۆ ناو جه ماومری کوردستان. لهو نه رکانه ی شیاوی یاداو مرین، له کۆتایی سالی ۱۹۵۷ (جهلال تاله بانی) به نوینه رایهتی پارتی به شداریکرد له میهره جانی لاوانی جیهانی له

^(۲۳) رهوته سیاسییهکانی کوردستان- سهلاح نه لخرسان.

مۆسكۆى پايتەختى يەكيتى سۆفیهت، لەماوەى مانەومیدا بۆ یەكەمجار ھەرۆك (تالەبانى) ناوى دەبات بە (دیدارى دەروپیش و شیخ و سەرۆكى رىبازەگەى (بارزانى) شادبوو.. (تالەبانى) دەئیت: (لەو دیدارەمدا مەسەلەى روودانى دووبەرەگى و چەندین مەسەلەى گرنگم لەگەن (بارزانى) باس کردو بیرورای ئەویشم لەسەریان وەرگرت، بەرانبەر تەواوى كیشەو مەسەلەكان ئەو پیاوھ لەگەن یەكخستنى ھەولەكاندا بوو، ئەو مەسەلەى بەلایەوھ گرنگ بوو دروستکردنى پردى پەيوەندیەكانى پارتى بوو لە گەل خیل و تیرەكارىگەرەكان و بەھیزکردنى ئەو پەيوەندیانە.. بەرانبەر بەپەوندیەكانى پارتى بەولاتانى دەرەوھ، رینمایى کردین بەوھى كە ناکریت تەنھا پەيوەندیەكانمان لەگەن سۆفیهتدا بە ھیزبکەین، بەئكو پيسويستە لەو چوارچۆمى دەرجین و رووى پەيوەندیەكانمان بکەینە رۆژئاوا، بۆ ئەومەبەستە پشت بە (بابە عەلى شیخ مەحمودى حەفید) بەستین كە پەيوەندى لەگەن رۆژئاوا بەتایبەت ئەمەریكا زۆر بەتینە^(٢٤).

لە گەرانهومیدا (تالەبانى) لە دیمەشق چاوى كەوت بە ژمارەيەك سیاسى سوریاو میسر و ھەولێ دا لە رینگەیانەوھ دیدارێك لەگەن سەرۆك (جەمال عەبدولناسر) رێك بخت، بەونیاژەى دیمەشق و قاھیرە یارمەتى و پشتیوانى لەگەلى كورد بکەن و ئیسگەيەكى كوردی لە قاھیرە بکریتەوھ.

لە كۆتایى سالى ١٩٥٧ بەمەبەستى ھەلمەتەكانى راگەیاندى میسر دژبە پەیمانى بەغداو بەكارھینانى زمانى كوردی وەك ھۆكارێك دژبە حكومەتى عىراق، حكومەتى میسر بەشى كوردی لە ئیسگەى قاھیرە كردهوھ و رۆژانە چەند سەعاتێك بەو زمانە بەرنامەكانى پەخش دەکرد^(٢٥).

^(٢٤) ھەمان سەرچاوەى پيشوو.

^(٢٥) لەگەن یەكەم پەخشى بەرنامەى كوردی لە ئیزگەى قاھیرە بەئیۆزى تورکیا لە قاھیرە بە ھەلمەداوان و ھەناسە سواریموھ خۆى دەگەینیتە پرسگەى كۆشكى كۆمارى و داوى

ب- دواى بهرپابوونى شۆرش

له يهكهم رۆزى بهرپابوونى شۆرش ۱۴/تهمموزى/۱۹۵۸ پارتى ديموكراتى كوردستان سهبارمت به پشتيوانيكردنى شۆرش و جىگريبوونى بهياننامهيهكى بلاوكردهوه تيايدا هاتوووه دهئيت:(پ. د. ك) بهتهواوى تواناكانيهوه پشتيوانى خۆى بۆ شۆرش رادهگهيهئيت و بهرگرى لىدهگات و له پىناوى جىگريبوونيدا نامادهى ههر ئهركىكه بخريته نهستۆى و تهواوى تواناكانى دهخاته ژىر دهستى فهرمانده دلپرهكانى نهو شۆرشه مهزنه، تهواوى نهندامان و لايهنگرانى و جهامورهكهى نامادهى قوربانيدانن و دژبه ئىستعمار دهوستن. ههمانكات (مهلا مستهفا بارزانى) له يهكىتى سۆفيهتهوه به پهله بروسكهيهكى پرۆزبایى سهركهوتنى شۆرشى ئاراستهى (عهبدولكهريم قاسم) كردو وهك سهريازىك نامادىمى خۆى بۆ ههر ئهركىك بخريته نهستۆى دهرپرى. بيگومان دهسهلاتى پاشايهتى له جهوساندنهوهو كوشن و زيندانيكردنى نارهواى رۆلهكانى گهلى كوردو پيشيل كردنى مافهكانيان دريغى نهگرد، بهرپابوونى شۆرشى ۱۴ ى تهمموزى ۱۹۵۸ زيندوو كهروهوى گيانى نيشتيمانپهروهرى و ههنگرو لادهرى نهو ههموو ستهموو كارو كردهوانهيه دژبه مرۆفى كورد نهنجام دهدران.. جگه لهوه شۆرش له بهرژهوهندى گهلى كوردو پارتى ديموكراتى كوردستان جهند برپارىكى گرنكى راگهياند...

هدارى سهروك (جهمال عهبدولناسر) دهكات .. له بيدارهكهدا زۆر به ئالۆزى و پهشوگاوى داواى داخستنى بهشى كوردى ئىسگهى قاھيره دهكات و دهرى دهخات كه زيان به پهيوهنديهكانى ههردوو ولات دهگهيهئيت، سهروك (عهبدولناسر) بهخوين ساردى و لهسهرخۆ له وهلاميدا دهئيت: (ئيوه دهئین كورد له توركيا دا نيبه و نهوانهى بهكورد ناو دهبرين توركى جيايين، كهوابى پهيوهندى ئيوه بهو مهسهلهيموه چيه له وهختيكدا هيچ پهيوهندى به ولاتمهكتهانهوه نيبه) . و.ك

- ۱ - ئازادکردنى تەواۋى زىندانىيانى (پ. د. ك) بەتايىبەتى ئازاد كردنى (شىخ نەحمەد بارزانى).
- ۲ - ھەرھسەيتىنانى پەيمانى بەغدا، كەھوك بازىنەيەكى پىر لە ژىنگ بە گەردنى ناۋچەى كوردستانەوھ ئالابوو.
- ۲ - ئاشكرا كردنى كارو جالاگىيەكانى (پ. د. ك) و دەرچوون لە كارى نەينى و دەرکردن و بلاۋكردنەوھى رۆژنامەى خەبات.
- ۴ - ھاۋبەشكردن و يەكسانكردنى كوردو عەرەب لە عىراقدا بە پىي مادەى (۲) دەستوورى كاتى.
- ۵ - دامەزىراندنى بەرپۆھبەرايەتى (مەعارف) كوردستان.
- ۶ - بىرپاردان بە گەرانەوھى سەرۆكى (پ. د. ك) (مەلا مستەفا بارزانى) ھەك قارەمانىك بۆ عىراق.

گەرانەوھى (مەلا مستەفا) بۆ عىراق

لەگەن گەيشتى بە بەغدا لە رۆژى ۱۹۵۸/۱۰/۶ (مەلا مستەفا) لە بارەگای ھىزارەتى بەرگى لەلایەن (عەبدولكەرىم قاسم) ھە زۆر بە گەرمى پىشۋازى لىكراو خوازىاربوو لە سىبەرى دەسلەتى كۆمارىدا گەلى عىراق بە كوردو عەرەب و كەمەنەتەوايەتەكانەوھ گەشە بكات و لە تەواۋى بوارەكاندا بگاتە سەرگەوتن. پىشتەر لە رىگەى گەرانەوھىدا (بارزانى) سەردانى قاھىرەى كردو لەلایەن سەرۆك (جەمال عەبدولناسر) و حكومەتى مىسرەوھ بە گەرمى پىشۋازى لىكراو بە نىيازى ئاگاداربوون لە دوزىمنكارى سى قۆلىكەى (بەرىتانىا و ھەرفىنسا و نىسرائىل) سەردانى شارى (پۆرت سەئىد) كىرد. حكومەتى نوڤى عىراق لەگەن پىشۋازى شىاۋ بەگەسايەتى بارزانى جى و رىي پىۋىست بۆ خۆيو جەنگاۋەرانى ھاۋرىي دابىنكراو رىزى بەرزيان لىگىرا.

ناکوکی له سه دهسلات له عیراقی نویدا

هر چهند ماومیهکی زور به سه بهر بابوونی شوړشدا نه گوزمربوو له سه هندی مهسه له کیشه و ناکوکی که و ته نیوانی (عبدالکهریم قاسم و عبدالسه لام عارف) هوه، نه م کیشه به ته نها کاری نه کردبوویه سه ناوخوی دهسلاتی نوی، به لگوو کاریشی کردبوویه سه پارتهکان و رایه ره سیاسیهکانی عیراقیش، ناکوکی نیوان لایه نه سیاسیهکان گه یشتبوویه ناستی ته قینه هوه و راکیشانی نه ندامانی هر لایه نیک بو لایه نه که ی تر.. دیاره ره شه که به موه هوه و نه گرسابوویه هوه ناکوکی نیوان زور به ی لایه نه سیاسیهکانی عیراقی گرتبوویه هوه و گه یشتبوویه ناستی دابه شبوون (پ. د. ک) یش په کیک بوو له و پارتانه ی ناکوکی و دوویه رمکی له کرۆکی ریخستنیدا روویدا و دوو بانی لیکه و ته هوه.

یه که م: بانی مارکی - به رایه رایه تی (هه مزه عه بدولا) و مه که ته بی سیاسی.

دوووم: بانی (جلال تانه بانی) - به پشتیوانیلیکردنی زور به ی نه ندامانی لیژنه مهر که زی.. له کاتیکدا (برایم نه حمه د) ی سکرتری پارتی له نیوان هه ردو و باله که دا خوی په کلایی نه کربوویه هوه، تا له کو تاییدا خوی به بانی دووه مددا گریدا. بیگومان دوو به رمکی له سه دهسلات، ره وتی نه ته وایه تی له عیراقدا سست و لاواز کردو خسته په راویزه هوه و بوو به هوی په ره سه نلنی پارتی کومونیستی عیراق (ح. ش. ع) له شه قامی سیاسی عیراقدا.. نه وه بوو له کانوونی یه که می سالی ۱۹۵۸ (پ. د. ک) و (پارتی کومونیستی عیراق) په میمانی هاوکاری و هه ماهه نگیان به ست و له زور بواردا بوو نه پاریدمده ری یه که تی. دیاره نه مه بووه گیزاویک بو (برایم نه حمه د) ی سکرتری پارتی و بانی نه ته وه خوازو کیشه کان که و تنه سه رمپی زیاتر په ره سه نلن..

تا له کانوونی دووه می ۱۹۵۹ دا مه که ته بی سیاسی له بانی مارکیه کان پیگه ی ترا و جاریکی تر به لادانی (برایم نه حمه د) و دوور خسته وه ی له پارتی (هه مزه عه بدولا) به سکرتیتر دانرایه هوه. له لایه کی تره وه به فه رمانی (مه لا

مستەفا) سەرۆكى (پ. د. ك) ئەندامىيەتى (جەلال تالەبانى) سەركراو بۇ ماومىيەك دوور خراپەو.

رووداوه كانى موسل و كەركوك

لە رىڭاى بەستنى پەيمانى هاوكارى و ھەماھەنگى نيوان (پ. د. ك) و پارتى كۆمۇنىستى عىراق) ھو پارتى بەتەواوى توانايەو بەشداريكرد لە رووداوه خويناويەكانى موسل و كەركوك دا، لەكاتىكدا (عەبدولكەرىم قاسم) لە وتارىكى دا زۆر بەتوندى ناپەزايى خوئى بەرانبەر بەو رووداوانە دەرپرئى.

لە چوارچىوئى هاوكارىيەكاندا رۆژنامەى (اتحاد الشعب) ى زمانحالى پارتى كۆمۇنىستى عىراق، رۆژانە نيولاپەرەى لە ژنر ناوئيشانى دەنگى گەل كورد (صوت الشعب الكوردى) دا بۇ كاروبارى كوردستان تەرخانكرابوو. ھەئسوكەوتەكانى (پ.ك.ع) گومانى دەست بەسەرداگرتنى دەسلەلتى عىراقى لاي ھەموان دروستكردبوو، لە ھەنگاويكى نويدا (ھەمزە عەبدوللا) ھەولەكانى خوئى خستەكار بەمەبەستى تەواو يەكخستنى رىكخراوئەكانى (قوتابيان و لاوان و كرىكاران و ئاھرىتانى پارتى و تىكەلكردنئيان لەگەل ھاوتەرىبەكانى لە (پ.ك.ع).. كارگەپشتە ئەو ئاستە ئەندامانى كۆمىتەى ناوئەندى و ئەندامانى مەكتەبى سياسى پارتى دژبەو ھەئوئىستەى (ھەمزە عەبدوللا) وەستان و بەراشاكوئى ناپەزايى خوئان بەرانبەرى تۆماركردو بەرھنگارى بوونەو. ھەئوئىستەكەى (ھەمزە) ئاشكرابوو كە مەبەستى تواندەوئى پارتى بوو لە بۆتەى (پ. ك. ع) دا. لەم ئارپاستەدا (بارزانى) وەك سەرۆكى (پ. د. ك) داواى كۆيوونەوئى لەناكاوى كۆمىتەى ناوئەندى كردد.. پاش تاوو تووكردى ھەئوئىستەكە بپاردرى بەسپركردنى ئەندامىيەتى و بەرپرسيارىيەتى (ھەمزە عەبدوللا) و پشتيوانان و ھاوبىرانى لە مەكتەبى سياسى و دوور خستەوئى لە سكرتارىيەتى پارتى. ھەرچەند ئەو سەردەمە ئەندامىيەتى (جەلال تەئەبانى) لە كۆمىتەى ناوئەندى بە بپارىك

سپرکرايوو، به لآم ريگرنه بوو له پيټسپاردني سه رنووسه ري رۆژنامه ي (خه باتي زمانحالي پارتی ديموکراتی کوردستان).

کۆنگره ي چواره مي پارتی ديموکراتی کوردستان

له تشريني په که مي ۱۹۵۹ (پ. د. ک) کۆنگره ي چواره مي گرنداو تيايدا بپياري دهرکردني (هه مزه عه بدولا) و هاوړيکاني له ريخسته کاندا درا، بهو شيوميه بائي مارکسي له پارتيدا پاکسازي کراو جاريکي تر (براييم نه حمه د) به سکرټير هه لئزيريرايه وهو (مه لا مسته فا) يش له جيبي خۆي وهک سه رۆکي پارتی مایه وه. له سه ر وه ختي به ستني کۆنگره دا له شه قامي ره شيدو به به شداري (سه دام حسه ين) ي که م ته مه نترين به شدار بوان هه وئي کوشتنی (عه بدولکه ريم قاسم) درا، بهو بۆنه يه وه گۆنگره به ياننامه يه که ي نارمزا يي و رسوا کردني هه وله که ي بلاو کرده وه و داوای له تيکرا گه لي عيراق کرد به توندي دژ بهو کارساته نارمزا يه بۆستيت و هاوکاري و هاوخه مي خۆيشي له ناستيدا راگه ياندو تواناکاني خۆي خسته به رده ستی حکومت له رووبه روو بوونه وه ي پيلانگي پان و دوژمناني کوردو عه رهب. له چوارچيوه ي به فهرمي کارکردني پارتی سياسيه کاندا، کۆنگره داخوazi کارکردني دا به حکومت، پاش سرپينه وه ي هه ندي به ندي په يره وو پرۆگرام به ناگاداري و مزارمتي ناوخۆ وهک له خواره وه دهرده که ويټ، ريگاي کارکردن به پارتی درا.

په که م: پارتی ديموکراتی کوردستان له خه باتي سياسي شيکاريه کۆمه لايه تيه کاندا سوود له تيوره زانستيه کاني مارکسي لينيني و مرده گريټ. دووم: (پ. د. ک) خه بات دهکات له پيناوای فراوانکردن و په ره پيداني مافه نه ته واپه تيه کاني گه لي کورد له سه ر بنه رمتي ئۆتۆنۆمي له چواچيوه ي عيراقتيکي ديموکراتيدا.

سپيه م: سرپينه وه ي هه موو ره سته يه که ي (نارمزا يي) له ناستي تورکيا و ئيران.

بەشىسىم

شۆرشى ئەيلول

پېشەكەكان

لە تەبايىه وە بۆ ناكۆكى

گۆرانكارى لە پەيوەندى نيوان (پ. د. ك) و (عەبدولكەرىم قاسم) بە چەند هەنگاوينكى يەك بەدوايەكدا گوزمى كەرد، لە كۆتاييدا گەشتەنە رووبەر و بوونە وە پىكادانى چەكدارى. لە و سەردەمەدا مەسەلەى يەكگرتن و يەكيتى عەرمب لە روالەتدا وەك ناكۆكى سەرەكى نيوان پارتە سياسيه عىراقىەكان دەبينرا، كەچى راستىەكەى جگە لە گەران بەدواى بەرژە وەندىە تەسكەكانى پارتايەتى و راکيشانى پلە و دەستكەوتى سياسى لەسەر حيسابى جەماومر هيچى ديكەى لە پشتەو نەبوو. ديارە ئەمە هەلتيكى گونجاو بوو لە هاتنەدى ويستى (عەبدولكەرىم قاسم) بە چر كەردنە وەى ناكۆكىەكان و دژايەت كەردنى نيوان پارتەكان، تابە ئاسانى دەسەلاتى خوى بەسەر تەواوى گەلانى عىراقدا بەسەپىنى^(٢٦).

لە يەكە مەسالى شۆرش و بلا و بوونە وەى ئەندازە يەك ديموكراتى لە ولاتدا

(٢٦) بارزانى و بزوو تەنە وەى پزگارىخوазى كورد - مەسعود بارزانى.

(عەبدولکەریم قاسم) کەوتە باشگەزیوونەووە لە بەئینەکانی و باشەکشە لە بنەماکانی نێموکراتی و وەرگەرێن بەرەو سەپاندنی دەسەلاتی تاکرەوی و دکتاتۆرییەتی سەربازی لە دەسەلاتدا^(۲۷). لە کاتی کەدا پەيوەندی نیوان (پ. د. ک) و (عەبدولکەریم) لەبەرەودا بوو، هەر لەو کاتەدا لە تەمموزی ۱۹۵۹ پشیتی کردە پارتی کۆمۆنیستی تاکە پشتیوانی شۆرشی تەمموز.

بە گوزمراوەی ئەو رەوشە بزوو تەنەوی نەتەواوەتی گورد بەهەموو رەگەزە جیاوازەکانییەووە تاکە گروپێک بوو لە عێراقدا دەسەلاتی خۆی پاراستی.

ئەو (عەبدولکەریم قاسم) ی توشی لادان کردو لە بنەما سەرەکیەکانی شۆرشی دوورخستەووەو خستیە ناو زەلکاوی هەلەو، شیتی خۆبەزل زانین بوو کە خۆی بەنموونە ی بالای جەماوەرو بەرزتر لە پارتەکانی دەزانی، کە لە سەرەتای شۆرشەووە بەدەر لە پێویست گرنگی پێدا بوون و برەوا متمانە ی خستبوو یە سەریان و هاوکاری پێسنووری دەکردن و هەموو ئاسانکاریەکی لە پێشیاندا رەخساندبوو. هەمانکات پەشیمانبوونەوی لەو بەئینانە ی دابوونی بە پارتەکان بەبەشداریکردنیان لە دەسەلاتدا، ھۆکاریبوو لە هەلۆیست وەرگرتنیان و بەرھەڵستکاریکردنی رژێم. لەو ئاستەشدا (عەبدولکەریم) زیاتر کەوتە دژایەتیکردنیان و خستەووە ی ناکوکی و دووبەرەکی لە نیوانیاندا، بەتایبەتی توانی ناکوکی توند بخاتە ریزەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەووە. هەر لەو سەردەمەدا بە مەبەستی لاوازکردنی (پ. د. ک) و سستکردنی چالاکییەکانی هەمان رینگای بی ناگامی گرتەبەر، بەلام ھۆشیاری سەرگردایەتی و توندوتۆلی کاری ریکخستەکانی و وابەستەبوونی جەماوەر بەو سەرگردایەتیەووە لەسێ لاوە شکستی بە نیازەکانی (عەبدولکەریم قاسم) ھینا:

یەکەم- نەبوونی کۆمەڵە کەسانێکی خۆ فرۆش و باوەرپێکراوی حکومەت لە

(۲۷) عێراق و مەسەلە ی گورد / د/ سەعد ناجی جواد.

كوردستان و لەرىكخستنهكانى(پ. د. ك) دا.

دووهم- ناتوانايى (عەبدولكەرىم) لە پەيداكردن و خەلەتاندىنى چەند دەستەپەكى كارىگەر لە كۆمەلگاي كوردەوارىداو بەكارهينانيان لە بەرزەهوندى رزىمەكەى، جگەلە ھەندى ئاغاو دەرمبەگى چاوجنۆكى رسواى ناوجەماوهر.

سنيەم- ھەست كردنى (قاسم) بەگرنكى جوگرافىاي كوردستان و پارىزگارىكردنى لە بزووئتنەوھى رزگاربخوازى كورد.

دوابەدواى سەرنەگرتن و شكستخواردنى جوولانەوھەكەى (عەبدولوھەباب شەواف) لەشارى موسل، رىكخستنهكانى پارتى كۆمۇنىستى عىراق و پارتى ديموكراتى كوردستان لە ھىرشىكى توندى تۆلەسىندا پەلامارى ئەنجامدەران و پشتىوانانى جوولانەوھەكەياندا.

سەبارەت بەرپووداوەكانى موسل (مەسعود بارزانى) بۆ ئىرانەو بەراشكاوى رەخنەى تال و توند ئاراستەى ئەنجامدەرانى تاوانەكان دەگات و دەئىت: (پووداوەتالەكانى موسل ھەر لە سەرمتاوە تا كۆتايى، دروستكەرى سەردەمىكى نوپى ناكۆكى خويىناوى بوون لە عىراقداو ھىچ كەسك لە شىوعىيەكان و لە كوردەكان لەو تاوانانە دەرنانچن، بەرانبەر بە خۆيان ولات و گەليان و بەرانبەر بە عىراق و عىراقىيەكانىش گەورەترىن ھەلە يانكردووه). پاش سەركوتكردنى جوولانەوھەكە، ئەوندەى نەخاياندا ياخيپوونەكەى (شىيخ رەشىدى لؤلان) بەھاوكارى و پشتىوانى ئىران و توركييا دژبە حكومەتى عىراق روويدا و (پ. د. ك) لەسەر كوتكردنىدا رۆلى سەرەكى گىرا و لەئەنجامدا دووكاردانەوھى ليكەوتەوھ:

يەكەم: سەرھەندان و پەرسەندنى ناكۆكى لە نيوان } (پ. ك. ع) و (پ. د. ك) و گەيشتنى بە ناستىك سەر لەشكرى^(٢٨) دووى سەربازى كەركوك بە ئاشكرا دژبە كادران و لايەنگرانى (پ. د. ك) يارمەتى ھىزى بەرگرى مىللى (المقاومە الشعبىه) بدات و چەند كەسكىيان لىدەسگىر بكات.

^(٢٨) عەمىد روكن داود سەلمان ئەلجەنابى - وەك:

دووم: دهرکه‌وتنی که‌سایه‌تی (مه‌لا مسته‌فا) و گرنگی مه‌کانه‌تی و سه‌لانندی نه‌و راستیه‌ی وه‌ک سه‌رۆکی گه‌لێک تا نه‌و سه‌رده‌مه‌ هه‌یج به‌ره‌ه‌ئس‌تکارێکی نه‌بوو، بێگومان نه‌ومیش دژبه‌ ویستی (عه‌بدولکه‌ریم) بوو، له‌ کاتێکدا خۆی به‌ تاکه‌ سه‌رۆک و فه‌رمانده‌و پێش‌ره‌وی عێراق ده‌زانی، له‌ ئاماژه‌یه‌کی ئاشکرای نیازبێسی به‌رانبهر به‌ (بارزانی) برپاری لێبوردنی دابه‌ به‌خشینی (شیخ ره‌شید) له‌ یاخه‌بوونه‌که‌ی.. دواتر دهرکه‌وت نیاز له‌و لێبوردنه‌ پێکه‌ینانی هه‌یزێکی هاو سه‌نگ بوو دژبه‌ (پ. د. ک) و سه‌رۆکه‌که‌ی له‌ کوردستانی عێراقدا.

کورده‌گان شاری که‌رکوک به‌ دلی کوردستان ده‌زانن، تورکه‌مانه‌گانی که‌رکوک که‌وتبوونه‌ ژێر کاریگه‌ری فه‌رمانبه‌ره‌ بیانییه‌گانی کومپانیای نه‌وت له‌و شارهدا. له‌ په‌نای نه‌وانیشدا کونسولگه‌ری تورکیا ده‌ستی بالای هه‌بوو له‌نانه‌وه‌ی ئاژاوه‌ و دروستکردنی کێشه‌و ناکۆکیه‌گانی نیوان کوردو تورکه‌مان. یادی یه‌که‌می شوێشی ۱۴ ی ته‌مموز که‌رکوک له‌ ئال و والاترین پۆشاکدا رازینرابوو یه‌وه‌و خۆی ناماده‌ی ئاهه‌نگ گێران کردبوو.. جێی داخه‌ ریبێوان و خۆپیشاندانه‌گانی ده‌ربیرینی خۆشی و شادی له‌ناکاویکدا گۆرانیان به‌سه‌رده‌هات و له‌ نه‌نجامی سه‌ره‌له‌دانی چه‌ند رووداویکه‌وه‌ سه‌رانسه‌ری شار خۆنپه‌زی گرتیه‌وه‌و بووه‌ گۆماوی خۆین، که‌ خالێکی ره‌شی له‌ مینزوی برایه‌تی کوردو تورکه‌مان تۆمارکرد^(۲۹).

کێشه‌که‌ گه‌یشته‌ نه‌و ئاسته‌، ده‌ست به‌سه‌ر داکیشان و گه‌مارۆدانی کارێکی نه‌سته‌م بوو، شار ببوو یه‌ گۆره‌پانی کوشتار. سه‌باره‌ت به‌ چۆنیه‌تی هه‌ئسه‌نگاندنی نه‌و کاره‌ساته‌ (مه‌سه‌عود بارزانی) ده‌لێت: (پێویسته‌ له‌ هه‌ر جێگا و سه‌رده‌مه‌یکدا شو‌فینیزی و ده‌مارگیری و ره‌گه‌ز په‌رستی هه‌بوو گه‌لی کورد دژایه‌تی و به‌ر به‌ره‌کانی بکات، کورد له‌هه‌ر گه‌ل و نه‌ته‌وه‌یه‌کی دیکه‌ زیاتر شارمه‌زایه‌ له‌ به‌گژدا چۆنه‌وه‌ی نه‌و بیرو بۆچوونه‌وه‌ ده‌بێت هه‌میشه‌ تیایدا

(۲۹) بارزانی و بزووته‌وه‌ی رزگاریخوازی کورد- مه‌سه‌عود بارزانی.

پيشەنگىبىت و ھەمانكات ھەولنى بەھىزکردنى ھزرى ديموكراتى بدات لە كۆمەلگاي كوردەواريدا، لەگەڵ پيويستى بيكە و ھەژيانى برايانە لەگەڵ نەتە و ھەكانى بيكەدا.. رووداو ھەكانى كەرگوك لەناخەو ھە (عەبدولكەرىم قاسم) يان ھەژاندو تووشى دلە راوگى و خورپەى تونديانكرد، بۆيە ھەرمانيدا بە ھەلۆھشاننەو ھى بەرگرى ميللى (المقاومە الشعبىه). لەناستى ئەو خوینەرپىزى ھەر لايەنەو لۆمەو سەرزەنشتى نەو پىترى دەكرد، من لەو برۆايدەدام بەر پىرسارى ھەتى ئەستۆى ھەموانى گرتو ھەتەو ھو ناكرىت كەسى لىھەلاو پىرد بكرىت. بەمەبەستى دنيا بوون رۆزى ٢٠/ تەمموزى/ ١٩٥٩ ھەخت و سەردەمى رووداو ھەكان باوكم سەرقالى سەردانى بارزان بوو، بە ناماد مېوونى خۆم دەستەيەك كە ساپەتى ديارو ناسراوى تورگمان لە شەقلاو ھەتايبەتى سەردانىانكردو پيشوازى گەرم و شياويان لىكراو لە دانىشتنى كەدا بە گيانى برايانەو ھە رووداو اكانيان كۆليەو ھو زۆر بە توندى لە ناسياندا دلتهنگى و ناپەزايى دەبرە، ھەمانكات لەگەڵ دەربىنى ناپەزايى بارزانى ميوانەكانى دنيا كەردەو ھەردەم پابەندى بەھىزکردنى براپەتى نيوان كوردو تورگمانە.

سەرھەتاي ناكۆكى

و ھەك پيشتر نامازەى پىكرا ھەلگەوتنى كەساپەتى (مەلا مستەفا) و باومپى جەماومر بەو كەساپەتەيە لەسەر دەروونى (عەبدولكەرىم قاسم) بارستاپەكى سەنگىنى دروستكردبوو، كوژرانى سەرۆك خيالىكى كورد بە دەستى چەند ئەندامىكى (پ. د. ك) و كاردانەو ھى كوژرانى چەند كوردىك لە تۆلەيدا ناكۆكيەكى توندى لىكەوتەو ھە، سەبارەت بەو رووداو ھە بە گوپەرى رىككەوتنى نيوان (عەبدولكەرىم) و (مەلا مستەفا بارزانى) لەسەر نەھىشتنى ناكۆكى و تەنگزەكان، بىرپارداپە داخستنى ئەو لاپەرەپەر لە ناكۆكيەو كەردنەو ھى

لاپەرپهه کی نوئ له په یوه ندىه گانی (بارزانی) و سه روك خیل و ناغاگانی ناوچه كه و داخستنی دهرگای ناكوکيه گانی نیوانیان.

هاوکاتی رووداوه گانی موسل و كهركوك و كووزانی سه روك خیله كوردكه، دهستدریژه ترسناك و سه رنه گرتوو هگهی به عسیه گان بو سه ر گیانی (عهبدو لکه ریم قاسم) و بریندار کردنی.. سه ر دانی (بارزانی) بو خهسته خانه و پیشنیاری دانانی پاسه وانانی تایبته له بارزانیه گان، نهك لای (قاسم) جینی سوپاس و پیزانین نه بوو، به لکو به گومانه وه دمپر وانییه نه و پیشنیاره و له دواندنی كهسانیک سه ر دانیان ده کرد به ناشکرا (بارزانی) فه راموش ده کردو پیشنیاره گهی به سوو کایه تی پیکردن و به گه م زانینی خوی لیکده دایه وه. بیگومان نه م جوړه هه لویستانه به سه ر كه سیکی به نه زموونی وهك (مهلا مسته فا) دا تیناپه رن، له گه گاردانه وهی نه و مه سه له یه و قورسی له سه ر دموونی، له سه ر دانی دووه میدا بو خهسته خانه بوپرانه و به راشکاوی به پر سیاریه تی كوشتنی سه روكی خیلی زیباری له نه ستوگرت، بویری دهرخستنی نه و هه لویسته بوو زیاتر (قاسم) ی هاندا له کاریگه ری ده سه لاتی (مهلا مسته فا) كه م بکاته وه و سنووړنکی دیاریکراوی بو دابنی. جگه له هه لاوسان و په نگخواردنه وهی گومانه دهر وونییه گانی، (عهبدو لکه ریم قاسم) هه ستیکرد نواندنی نه رمی و ناسانکاری له ناستی (پ. د. ك و پ. ك. ع) و رینگه دانی بیسنووړ به هیزی به رگری میلی هوکار بوون له هه ولی بئ ناکامی به عسیه گان، گه شته بر وایهك نه گه ر به وریاییه وه رهفتار نه کاتو كه میک به خویدا نه چیته وه (مهلا مسته فا) زیاتر هاندمردمبیت له سه ر دزایه تیکردنی و مه ترسی ده بیت بو سه ر ده سه لاتی^(۲۰). له ناکامی نه م رووداوو گوړانکاریانه دا، هه لویستی عهبدو لکه ریم به ران بهر به كوردو بارزانی به م شیوهیه روویکرده گوړانکاری..

۱ - كه مکردنه وهی گرنگیدان به مهلا مسته فاو زیاتر ریزگرتن له

(۲۰) سعد ناجی جواد - سه رچاوهی پیشوو.

مىارمەكانى.

۲ - كەم كىرنەۋە نىزىم تەماشىكىلىنى بەھى كەسەپى تەتەۋە كوردو پىشكىگۈنچىسى مەسەلە كورد.

۲ - جگە لە شۆپشەكانى (۱۹۲۰-۱۹۳۶) پىناسە كىرنى شۆپشەكانى دىكە بە بزوتتەۋە ئىستىمارى، لە نامازمەكى ئاشىرا راستەۋخۇدا مەبەستى لەكەداركىرنى بزوتتەۋە شۆپشەگىرپەكانى گەلى كورد بوو.

۴ - گۇرپانكارى لە دەقى (بىرى يەككىتى نىشتمانى عىراق) بۇ (بىرى يەككىتى نەتەۋەبى عىراق) كە مافە نەتەۋەبەتەكانى كورد پىشكىگۈنچىسى دەخات.

۵ - گۇرپانكارى لە گوتارى حكومەت لە ئاستى كوردەكان و ناۋەبىنەبىن بەمەرمەبى باكور، لەگەل گۇرپىنى كۇمارى عىراق بە كۇمارى مەرمەب.

۶ - پىناسەكىرنى ھەموو تاكىكى عىراق خۇى بە عىراقى بزانتى، كورد بىت يان زىجى يان ئەرمەنى و لە دەۋلەتى مەرمەبىدا ژىان بەسەر بىبات دەبى خۇى بەمەرمەب بزانتى. ۋەك لە رۇژنامە (ئالورە) زىمانچالى حكومەتى عىراقدا بىلاۋكراۋتەۋە.

۶ - بەرانبەر بە دەقى لە رۇژنامە (الپورە) دا ھاتو رۇژنامە خەبەت زىمانچالى (پ. د. ك) ۋەلامىكى رەخنە ئامىزى توندى داۋەتەۋە دەلىت: (بىونى نەتەۋەبەتە كورد راستىكى مىزۋوبى حاشا ھەلنەگرو بە ھىزە ھەموو ھەۋلىكى تاۋانكارى وردوخاش دەكات). خەبەت لە دىزى نووسىنەكەيدا دەلىت: (پەپرو كىرنى سىياسەتى تاۋانلەۋە سەركوتكىرنى لە ناۋبىرن، يەككىتى نىشتمانى لەبەر يەك ھەلنەۋەشىنى.. ئەو رىبازە دەۋلەتى لەسەرە سىياسەتى دۇبەگەل بىپادە دەكات لە رزۇك دەبىت و ناخى دەپزىت و زو بەرە پوۋكانەۋە دەچىت و گەلەكەشى لەزىر كارىگەرى ستەم و بەندەبەتەدا دەمىنەتەۋە).

دەپزىنى نارمەزى دۇبە ھەۋلەكانى تاۋانلەۋە نەتەۋە كورد دىسۇزىبە بۇ يەككىتى نىشتمانى و براپەتى كوردو مەرمەب.

دابیران

دهسه‌لانداری عیراق جگه له راگرتن و قه‌دهغه‌کردنی ته‌واوی چاپه‌مه‌نییه کوردییه‌کان له نازاری/۱۹۶۱ دا رۆژنامه‌ی (خه‌بات)ی زمانحالی پارتی دیموکراتی کوردستان یان داخست^(۳۱). له‌هه‌وئی چاره‌سه‌رکردنی ناکوکییه‌کان و ره‌واندنه‌وه‌ی گرزییه‌کان و ناساییکردنه‌وه‌ی بارودۆخه‌که، له حوزمه‌یرانی/۱۹۶۱ به‌مه‌به‌ستی دیداری (عه‌بدولکه‌ریم قاسم) ده‌سته‌یه‌ک له نوینه‌رانی گورد سهردانی به‌غدا یانکردو بیگه‌هیشتنه مه‌به‌ست به ناچاری گه‌پانه‌وه بۆ کوردستان. له هه‌وئیکی دیکه و له ته‌موزو ئابی هه‌مانسالدا مه‌کتبه‌ی سیاسی پارتی دوو یاداشتی به‌جی به‌جیکردنی ئۆتۆنۆمی ناوچه‌ی کوردستان دایه حکومه‌ت. ناردرنی هیزه سهربازییه‌کان بۆ ناوچه‌که وه‌لامی هه‌ردوو یاد داشته‌که بوو. دیاره (قاسم) به‌هه‌شه‌وه نه‌گیرسایه‌وه، بی رووگیربوون، له ئه‌یلولی ۱۹۶۱ دا فرۆکه‌کانی هیزی ئاسمانی له ده‌ست پیشخه‌ریدا زۆر به توندی ناوچه‌ی بارزان و چه‌ند ناوچه‌یه‌کی تری هه‌ستیاری کوردستانیان بوردمانکرد. به تیپه‌پرانلنی چه‌ند رۆژیکی تر دیسانه‌وه له ۱۱ ی ئه‌یلولدا ناوچه‌ی بارزان و ناوچه‌کانی دیکه که‌وتنه‌وه ژیر هیرشی فرۆکه جه‌نگیه‌کانی عیراق.. به‌کرده‌وه ئه‌و رۆژه به‌سه‌ره‌تای هیرشه سهربازیه‌گشتگیره‌کانی بۆسه‌ر ناوچه‌ی کوردستان و راگه‌یانلنی شه‌ری دژیبه کورد دیاریکرا، هه‌مانکات به‌یه‌که‌م رۆژی راپه‌پینی کوردو شو‌پشی به‌رگری له خۆکردنی ئه‌یلول له میژووی بزووتنه‌وه‌ی رزگار یخوازی کورد ناسراو هه‌ر ئه‌و کاته (ل. ش. ک) له ده‌سته‌و په‌ل و لقه‌کان پیکه‌ینرا. به‌رانبه‌ر به‌رپاییکردنی کاره‌کان حکومه‌تی به‌غدا له هه‌لۆیستی دوژمنکارانه‌ی له ناستی گه‌لی کورد گه‌مارۆی ئابووری خسته سهر ته‌واوی ناوچه‌ی کوردستان، به‌شکسته‌هینان و سه‌رنه‌گرتنی ئه‌و هه‌نگاوه حکومه‌ت که‌وته په‌لاماردانی دانیشه‌توانی بیدسه‌لاتی شارو شارۆچکه‌کان و گرتن و زیندانیکردن و سه‌رکو‌تکردنی هاو‌لاتیان.. شکسته‌کان

(۳۱) جه‌لیلی جه‌لیل.

ه نەندازمىهك حكومەتيان توشى سەرشىتى (هەستريا)ى دژبە كوردكرد بوو له
تخىرنى يەكەمى سالى ۱۹۶۱ دا بەفەرمانى دەسەلاتداران پۆشاكى نەتەوايەتى له
فەرمانبەرانى كورد قەدەغەكرا. پىويستە لىرەدا راشكاوى و بوپىرى مەسعود
بارزانى فەرماؤش نەكرىت كەدەلەيت: (بىويژدانىيە بەرپرسىارىيەتى هەموو ئەو
تاوانانەى بەرانبەر بەگەلى كورد ئەنجامدراون، بە تەنھا بخەرنە ئەستۆى
(عەبدولكەرىم قاسم)، نەك تەنھا دەبى، بەلكوو نەكرىت لەو راستىە دەرئەچىن و
دان بەو دەبابنىين، زۆربەى كات كارگردنى ئىمەيش لە ئاستى خۆيو رژىمەكەيدا
وردبىنى و دووربىنى تىادا رەچاوانەكراوو پىروو لەپەلەكردن و هەندى جار
هەلەشەيى، بى كۆيدانە ئەو مەترسىانەى دبوونە هەپشە بۆ سەردەسەلاتى و
رژىمەكەى، ئەوەى بۆ ئىمە شىاوانەبوو وەك دەولەتەك لە ناوخۆى دەولەتى
ناومنىدا هەئسو كەوتمان دەكرد، بىگومان هەر ئەوەيش بوويە سەرچاوەى
گومان و دلەراوكى دەسەلاتداران و هەپشە لەپاشەپۆزى يەكىتى نىشتمانى، ديارە
ئەمەو چەند هەلۆيستىكى دىكەمان كرددبوو نەبىانوو دانمانە دەستى كەسانىكى
شۆقىنى لەناوخۆى دەسەلاتدا، كەبەهيج شىومىهك دلۆزىيان بۆ ئەو رژىمەنەبوو،
لەگەل ئەوەشدا بەرانبەر بەئامانجە بنەرمەتەكانى كورد دلەرش وەقەين
لەهەناوبوون و توانىشان (عەبدولكەرىم قاسم) بۆ سەنگەرى خۆيان راکىشن و
ديوارىكى بەد گومانى و نياز خراپى لە نىوانى ئەوو (بارزانى) و (پ. د. ك) و گەلى
كورد دروست بكەن).

رووخانی عهبدو لکه ریم قاسم

وهك نه ریتی باوی شۆفینیزی و ره گمز به رستی گوتاری فه رمی حكومهت له كه داركردنی بزووتنه وهی نه ته وایه تی كورده و تۆمه تباركردنییه به بزووتنه وهیه کی كۆنه به رست و به كریگراوی نیستیعمار، كه چی هه ر نه و بزووتنه وهیه بوو گۆرانكاری گرنگو کاریگه ری له ناخی ژبانی سیاسی ناوخۆی عیراقددا درووستكردو بووه هۆكاری سه رمگی له په رمپیدانی رقو تووپی جه ماومر دژ به حكومهت و به رنگاربوونه وهی به به شداریكردنی راسته و خۆی به عسیه كان و ئه فسه رانی نه ته وه خوازی عه رب به رابه رایه تی (عه بدولسه لام عارف) و هاوكاریكردن و به شداریكردنی ناسریه كان كووده تای ۸ ی شوباتی ۱۹۶۳ روویدا و تیایدا (عه بدولکه ریم قاسم) گولله بارانكرا و كۆتایی به رژیم و دهسه لاته كه ی هینرا.

هه ر له یه كه م رۆزی كووده تاكه وه، رژیمی نوئ به چاره سه ركردنی كیشه ی ره وای كورد نامادیمی خۆی دهرخت.

ئه ونده ی نه خایاند نوینه رانی هه ردوولا له سه ر میزی گه توكۆ كۆبوونه وه و داخوازیه كانی بزووتنه وهی كورد به مشیوهیه ی خواره وه خرا نه به رده ست:

۱ - ئۆتۆنۆمی:

هه رچی زوو تر سه لانندی ئۆتۆنۆمی ناوچه ی كوردستان و جیگیركردنی له ده ستووری هه میشه یی و بلاوكردنه وهی له رۆژنامه ی فه رمی و بلاوكردنه وهی له رۆژنامه ناوخۆیه كان و خویندنه وهی له نيزگه داو له ری و مزاره تی دهره وه گه یانندی وینه یه کی پڕۆژه كه به رپنكخراوی نه ته وه میه كگرتووه كان.

۲ - سنووری جوگرافی كوردستان:

له باكووره وه توركیا و له رۆژه لاته وه ئیران و له رۆژئاوا وه سواریا و له باشووره وه زنجیره چیاكانی هه مرین.

۳- زمان :

لە كوردستاندا زمانى كوردى زمانى فەرمى دەبىت و خويندن لە قوتابخانەكاندا بەهەمان زمان بەرپۆە دەبریت، هەمانكات ئەو ناوچانەى كەمايەتیهكانى جگە لە كوردیان تىادانىشتەجین خويندن بە زمانى خۆیان دەبیت شانبەشانى خويندن بەزمانى كوردى.

۴- دەسەلاتى پەرلەمان :

أ - ئۆتۆنۆمى كوردستان لەسەر بنەپرەتى دەسەلاتى پەرلەمانى ديموكراتى دەبیت و جىگرى سەرۆك كۆمارو جىگرى سەرۆك وەزيران كورد دەبن و ناوچەى ئۆتۆنۆمى دەبى خاوەنى ئەنجومەنى خۆى بىت.

ب - ديارىكردى ئەندامانى ئەنجومەنى وەزيران و نوینەرانى ئەنجومەنى نىشتمانى بەرپۆەى دانىشتوانى ناوچەى كوردستان ديارى دەكریت لەگەن هېشتنەوى وەزارەتەكانى دەرەوو داراىى و بەرگرى لە ژېردەسەلاتى حكومەتى ناوەندى و بۆهەر وەزارەتیکيان وەزیرىكى دەولەت لە كورد دابنریت، لەگەن دامەزراندنى وەزارەتیکى نوئى بەناوى وەزارەتى دەولەت بۆ راپەراندنى كاروبارى دەسەلاتى ئۆتۆنۆمى.

۵- سوپا :

أ - پىكەينانى يەكە سەربازىەكان لە ئەفسەرو پلەدارو سەرباز بەرپۆەى دانىشتوانى كوردستان لە خەلكى كوردستان و جىگرىكردىيان لە ناوچەى ئۆتۆنۆمى.

ب - ئەو يەكە سەربازيانە بریتى دەبن لە تەواوى بەشەكانى هېزى ئاسمانى و پىادە وزرپۆوش و بىتەل و هەوالگرى و ئەندازيارى و تۆپخانە و دژە ئاسمانى.

ج - دامەزراندنى دەزگاگرنگەكانى هاوچەشنى دەزگاگرنگەكانى دىكەى سوپاى عىراق لە كوردستان.

۶- بوودجەى كوردستان :

پيكنيت له داھاتی باجو گومرگو داھاتەکانی دیکەو بەرپژمیهکی یەکسان لەگەڵ وەرگرتنی ریزمیهکی عادیلانە لەداھاتی نەوت، بە مەرجیک لە ریزەى دوو لەسەرسینی داھاتی كوردستان كەمتر نەبیت.

۷- هیزى پيشمەرگەى كوردستان :

هیشتنه‌وهی هیزى پيشمەرگەى كوردستان تانەوكاتە میلایى سوپاپردەكریتەوهو مووچەو خۆراك و پۆشاك بۆ یەكە سەربازیه‌كان دیاری جینگیر دەكریت.

۸ - حكومەتى ئۆتۆنۆمى :

بەپێى تەواوی داخوازیەكان حكومەتى ئۆتۆنۆمى چاومپروانكراو لە كوردستان دادەمەزریت.

لەدیدو بۆچوونی حكومەتى نوێ سەبارەت بە مەسەلەى كوردو بزووئەوهی رزگارپخوازی، ئەنجومەنى سەركرایەتى شۆرش بەم شیۆهیه بەیاننامەى خواره‌وهی راگەیان.

(بژی كورد بژی عەرەب.. كوردەكان برامانن و برەواو بەرژەوه‌ندیه‌كانمان بەیه‌كەوه ئاویزان و گری‌دراون، هیچ وەخت دوزمانمان لە ئیستیعمارو بەكرینگیراوانی ناتوانن پاكی و بیگەردی ئەو برایەتیەمان بشیۆینن.. هەرەك لە دەقى یاسایی دەستووری كاتی‌دا هاتوووە ئەو راستیهی سەلماندووە، شۆرشى ۱۴/تەمموز لە پیناوی رزگارکردنى گەلى عێراق و بەهیزکردنى ئەو برایەتیەدا بەرپاكر، بەلام هەرەك لادان و ستەمكارى (عەبدولكەرىم قاسم) لەگرتن و كوشتندا جەماومرى عەرەبى گرتبوو یەوه، هەمانشیۆه كوردیشى گرتبوویەوه و فیتنەكارى و دووبەرەكى و ناكۆكى جیى برەواو متمانە بە یەكبوونى گرتبوویەوه و چەندین بەلای بەسەر ولاتدا هینابوو. شۆرشى ۱۴ ی رەمەزانى

بىرۆز-۸ ى شوباتى ۱۹۶۲ لە پىناوى رامائىنى ستمەكارى و سەپاندى سەربەخۆيى و نازادى و دادپەرومىدا بەرپاكارا.

لەو دىدگاپەووە كوردو عەرەب و نەتەووە براكانى دىكە بە بنەپەرتى يەكئىتى و يەكگرتنى ھەموو عىراق دەبينى، پىشترۆ ئىستا ئامانجى بنەپەرتى شۆرشەكە دامەزراندن و رىكخستنى دەزگاپەكى ھاوچەرەخە لەبەرئۆمبەرپەرتى و دەسلەت و سىستەمى دەسلەتتى لامەرگەزى، وەك لە چەندىن شوپىنى جىھاندا پەپەرە دەكرىت و ئامانجەكانى لەبەرئۆمبەردى گشتى تەواو دەبىت، بەجئى بەجىكردنى ئەو شوپۆزەو بە گوپەرى بنەماسەرەكپەكانى شۆرش وەك لە بەياننامەى يەكەمىدا ھاتووە، بە شوپۆمەك پارىزگارى لە براپەرتى كوردو عەرەب دەكات و سوود بە بەرئۆمبەردى خۆى بگەپەنەت و خەباتى ھاوبەشىان دژبە ئىستىعمار بە ھىز بەكات و رىز لەمافى كەماپەتەكانى پىكھاتەى و لات بەكرىت و ھەموان پىكەووە بەشدارى لە ژيانى گەل و نىشتماندا بگەن، لەو پىناویدا ئەنجومەنى سەرگرداپەرتى شۆرش بىرپار دەدات لەسەر جئى بەجىكردنى مافە نەتەواپەتەكانى گەل كورد لەسەر بنەپەرتى (لامەرگەزى) و دەجئە دەستوورى كاتى و ھەمىشەپى لەكاتى بوونى بەياسا، لە پىناوى ئاسانكارى لە ديارىكردن و دانانى خالە بەراپەتەكانى دەسلەتتى لامەرگەزى، بىرپاردا بە پىكھاتەى لىژنەپەكى پىسپۆر بە ئەنجامگەپاندى ئەو ئەركە)^(۳۲).

بەو ھۆپەووە رژىمى نوئى چارەسەرى گونجاو و دادپەرومانەى مەسەلەى كوردى لە دەستدانەبوو، ھەمانكات لەسەر داواكارپەكانى بزووتنەو مەكەپش رازى نەدەبوو.. رژىم بە دئىپاى تەواووە بىرپار بە جىگىر بوون و مانەو دەسلەتتى خۆى ھەبوو، بە نىازى خۆى پىووستى بە گەتوگۆنابىت بەو ھۆپەووە پشتى لىكردو كەوتە پاشەكشەو تەفەردانى مەسەلەكە، بەتاپەرتى لەو سەردەمەدا بەعسى سورپا لە رىئى كوودەتووە گەپشە دەسلەت.

(۳۲) بارزانى و بزووتنەو پىرگارىخووزى كورد - مەسعود بارزانى

گفتوگۆکانی به کگرتنی سی قوئی

گفتوگۆکانی پرۆژهی یه کگرتنی سیقوئی نیوان میسرو عیراق و سوریا له ۱۷ ی نیسانی ۱۹۶۲ دهستیان پیکرد، حکومتی به عسی خه ریکبوونی بهو گفتوگۆیانه وه به هه لیککی گونجاوو له باریزانی له دوا خستنی گفتوگۆکانی له گه له بزووتنه وهی رزگار یخوازی کورد. له وه خته دا بائی دهسه لاتداری به عس به رابه رایه تی (ئه حمه د حه سه ن ئه لبه کر) له چاره سه رکردنی بنه رمقی کیشه ی کورد مه ترسی خوئی هه بوو، دیاره (ئه لبه کر) له وه ده ترسا رۆژیک له رۆژان له کاتیکی هه ستیاردا (جه مال عه بدولناسر) چاره سه رکردنی مه سه له ی کوردو جیگیر کردنی مافه کانی بکاته چه کی پر وپاگه نده دژ به خوئی و پارته که ی. به مه به ستهی ده برپینی دیدو بۆچوونی بزووتنه وهی کورد له گفتوگۆکانی یه کگرتنی عه رمیدا (جه لال تاله بانی) به شانیدی عیراقه وه په یوه ست کرا. سه باره ت بهو مه سه له یه (د. جه مال ئه لئه تاسی) له پیشه کی کتیه که ی (مونزر ئه لوسلی - کوردو عه رمب) دا دنوو سنیت ده سته یه ک راویژکاری هه ئبزارده له بزووتنه وه نیشتمانییه کانی عیراق له ناویاندا چه ند فه رمانده یه کی بزووتنه وهی کورد له گفتوگۆکانی یه کگرتنی سیقوئیدا هاوړینی شانیدی عیراق بوون. له ماوه ی درێزه بیدانی گفتوگۆکاندا، به راشکاوی و بی پیچ و په نا (جه لال تاله بانی) دیدو بۆچوونی سه رکردایه تی بزووتنه وهی رزگار یخوازی کوردی خسته پیش چاوی نوینه رانی هه رسنی ولات و وتی (ئه گه ر ئیوه له هه ولئی یه کگرتنی هه رسنی کۆماره که دا بن وه ک (ده قی پرۆژهی یه کگرتنی هه رسنی ولات) له وه حالته دا داخوازیه کاتمان وه ک خویمان ده میننه وه که ئۆتۆنۆمی ناوچه ی کوردستانه له جواچیوه ی ئه و شیومه کگرتنه دا.. به لām ئه گه ر نیازتان بیکه یینان و دامه زرانلنی یه ک کۆماری عه رمبی بیته له سنی هه ریمدا.. ده بی ناوچه ی کوردستان هه ریمی جواره م بیته له نیوانی هه ریمه کانی ئه و کۆماره دا).

له دريژهی نووسينه کهيدا (د. ئەلنەتاسی) دەلێت: (هەرودەک ناگادار بوونەم و شارمزايم لەو مەسەلەيەدا، بۆم دەرکەوت (جەمال عەبدولناسر) بە ناسوودەي دەرروونيه و سەرنجی خستبوويه سەر داخووزيەکانی کورد، لەو دلتياوو هيوو نامانجە ستراتيژيە دوور مەوداگانى کورد لەگەڵ پاشە رۆزی چاوپر وانکراوی عەرەبدا يەک دەگرنەو. لەناستی گۆرناکاريەکاندا (عەبدولناسر) هەلويستی نەگۆری هەبوو، هەميشە هيوو خوازی مانەوہی عيراقيتکی يەکگرتووو يەکپارچە و ناسوودەو ئارام بوو، بە تەواوی هەست پاکيەو لەبەرژەووندى پەرەپيدان و بەهيزکردنی بريايتی کوردو عەرەب کاری دەرکرد، لەگەڵ پشتيوانیکردنی لە مافەکانی کوردو جی بەجیکردنیان). بەگەمێک گەرانهوہ بۆ داوای دهبينين بزووتنەوہی کورد لە ۱۱/نەيلولی/۱۹۵۸ دا هەمان ئەو داخووزيانەي پيشکەش بە (عەبدولکەريم) و عەبدولسەلام عارف) کردبوو^(۳۳). وەک دواتر ئاشکراوو ئەو داخووزيانە بوونە هۆکاری بەر هەلستی کردنی (قاسم) لەپەرژەي يەکگرتنی عيراق و کۆماری عەرەبی يەکگرتوو، جگە لەوہ بووہ بەردی بناغەي ئەو ناکۆکيەي کەوتە نيوان هەردوو بائی (عەبدولکەريم و عەبدولسەلام). لە ۱۷/ نيسانی/ ۱۹۶۲ بى هيج نامازە کردنيک بە کوردو مافەرەواکانی، هەرسى ولاتانی ميسرو عيراق و سوريا بەياننامەي ریککەوتنی دامەزرانسنی کۆماری عەرەبی فيدراييان بلاوکردهو. سەرکردەکانی کورد گەيشتنە ئەو پرۆايە دەرمنجای ریککەوتنەکە پشتيوانی تەواو بوو لە هەلويستی عيراق دژبە مافەکانی گەلی کوردو بزووتنەوہکەي، ئەوہ بوو پاش چوارمانگ سوريا و عيراق بپرياری تیکەلبوون (الاندماج) و يەکگرتنی تەواويان راگەياندو سوريا لەيارمەتيدانی سوپای عيراق لەشەري دژبە کوردەکان و شوپشی ئەيلول يەک لە شکر (هرقە) ي سەربازی پیکهاتوو لە پينج هەزار سەربازی بۆ کوردستانی عيراق بەرپیکرد^(۳۴).

(۳۳) عيراق و مەسەلەي کورد. د. سەعد ناجی جواد.

(۳۴) ئەو لەشکرە بریتی بوو لە هەردوو هيزی (يەرموک و بەرمەدا). و.ک

كودەتاكەى عبدولسەلام عارف

پاش ناكۆكيەكى دوورودرىژ بە ھاوكارى و پشتىوانى (عبدالولپەرحمان عارف)ى براى و كۆمەئىك ئەفسەرى سوپالە دژە كوودەتايەكدا (عبدالولسەلام عارف) بائى بەعسى لە دەسەلات دوورخستەوہو لەبازنەى دەسەلاتىكى بىرۆكراتى خۆسەپىنى سەربازى لاوازو بىتوانا لە چارەسەر كىشى كىشەكانى ولات بەتايەتى لە ئاستى كىشەى كوردو لە بەدپەيتانى دوو نامانجدا دەسەلاتى رە ھاى بەخۆى بەخشى.

نامانجى يەكەم: بەھىز كىشى پىنگەو دەسەلات.

نامانجى دووہم: كۆتايى ھىنان بە شەرى كورد، كە توانا بەخشەبە نامانجى يەكەم، بەبۆچوونى عبدولسەلام چارەسەر كىشى كورد دەبى لەپىسا سەرەكەكانى دەسەلاتەكەى بىت، بەو مەسەلە يەكەم كۆنگرەى رۆژنامەوانى پاش سەر كەوتنى كوودەتاكەى وتى (لەگەل برا كوردەكانمان پىكەوہ لەم ولاتە زيانىكى ھاوبەشمان بەسەربردوہ، بەپشتىوانى پەرورەدگارى مەزن لە ئىستاش بەدواوہ ھەروا دەزىن)^(۳۰). نەرمى ھەلۆئىستى (عبدالولسەلام) دەگەر ايبەوہ بۆ لىكدانەوہى روودانى كوودەتاكەى و لاوازى و بىتوانا بوونى ھىزە سەربازىەكان و كوژران وتياچوونى سەدان ئەفسەرى شارمزاو بەتوانا و پلەبەرز، جگە لەدەر كىشى تەواوى ئەفسەرانى كورد لە سوپا و دوورخستەوہى سەدان پلەدارو سەرباز بۆ باشوورى ولات، ھەر لەوكاتەدا ھەلۆئىستى رژیمی بەرانبەر پارتى كۆمۇنىستى عىراق ھۆكار بوو لە خۆدووورگرتنى يەكىتى سۆفیهت لە عىراق و راگرتنى ناردنى بارگەكانى چەك بۆ سوپا، لە كاتىكدا ئەو سوپايە تەنھا پىويستى بەچەك و تەقەمەنى و پىداويستى سەربازى سۆفیهتى ھەبوو، ئەمە بووہ كىشەيەكى ئەوتۆ (عبدالولسەلام عارف) پەلەبكات لە ئەنجامدانى كوودەتاكەى و دوور خستەوہى

بەعس لە دەسهلاتى ولات. (عەبدولسەلام) ھەرزوو ھەستىکرد مانەوہى زياترى ئەو لەشكرەى سوريا لە عىراقدا كارىكى تەواو نادروست و ترسناكە، لەو ئاستەدا بېرىدا ھەرچى زوتر ئەو ھىزە لە كوردستانى عىراق بچنە دەرەوہو بەرەو ولاتى خوڤى بگەرپتەوہ.

لەلایەك سەختى زستان و رىگرى لە ھەر كوردەوہىەكى سەربازى و لەلایەكى ترموہ تواناى بەرزى ھىزى پېشمەرگەى كوردستان لەناست رووہداوہكانو چەند ھۆكارىكى دىكە، سەرۆك كۆمارى بەگرتنەبەرى رىكاي گفتوگۆو رىككەوتن لەگەل بزووتنەوہى رزگاربخوازى كورد ناچارکرد.

سەر لەنوڤى گفتوگۆو رىككەوتن

يەكەم: بەياننامەى حكومەت.

لە كانوونى يەكەمى ١٩٦٢ جارىكى ترو سەر لەنوڤى گفتوگۆكان لە نيوانى بزووتنەوہى كورد بەرەبەرەىەتى (مەلا مستەفا بارزانى) و حكومەتى (عەبدولسەلام عارف) دەستى پىكردەوہ، بەو بۆنەىەوہ حكومەت بەياننامەىەك و (بارزانى) نامەىەكى ئاراستەى گەلى عىراقى كرد. سەرەتا بەياننامەى حكومەت.

١ - بېرىدان لەسەر سەلماندى مافنەتەوایەتەىەكانى براكوردەكانمان لە چوارچىوہى گەلى عىراق و يەكيتى بىرەىەتى نىشتمان، لەگەل جىگىرکردنى لە دەستووردا.

٢ - ئازادکردنى تەواوى زىندانىيان و سزادراوان بە ھۆى رووہداوہكانى باكوور (كوردستان) ھوہو راگەياندىنى لىبوردىنى گشتى و دەست ھەلگرتن لەسەر مال و مولكى گوڤزراوہ و جىگىرى ئەو كەسانەى مان و مولكيان ژىر دەستە كراوہ.

٣ - سەر لەنوڤى گەراندىنەوہو دامەزراندنەوہى تەواوى بەرپۆمبەرەىەتەىە

خۇجىيەتتە تەكشۈرۈلگەن بۇ ناوچەگە.

۴ - گىرپانەۋە تەۋاۋى قەرىمانبەرەن و كرىكاران و خزمەتگوزارانى دەرگراۋ بۇ سەرگارىمەن.

۵ - ھەلگرتى گەمارۋى ئابوورى لەسەر ناوچەگە و كەوتنەۋەمگارى ناردنى بارگە جۇراۋ جۇرمەكەنى بازارگەنى و خۇراك و پىداۋىستىيە سەرەمكەگەنى زىان بۇ كوردستان.

۶ - ھەرچى زووتر راکىشانى دەستى ئاۋەدانكردنەۋە ناوچەگە و پىكەيتەنى لىزىنەى جۇراۋ جۇر بەمەبەستى ئاسانگارى لە راپەراندىنى كارمەگەن و رىگىرى لە رۇتىن و دواخستىن، لەگەل بەرچاۋگرتى قەرمبوۋكردنەۋە زىان لىكەۋتەن.

۷ - قەرمبوۋكردنەۋە ئەۋ خاۋەن زەۋى وزارانەى زەۋىيەگەنى كەۋتەۋە زىر ئاۋى پەنگخوار دۋۋى بەندەۋەمگەنى دەر بەندىخان و دۋۋەگەن، بەقەرمبوۋ كوردنەۋەمەكى دادبەرەۋەرانە.

۸ - گىرپانەۋە بەرقەرار كوردنى بارى ئاسايش بۇ ناوچەى باكوور.

بەم بۇنەپەۋە خاۋازيارىن براكوردەگانمان بگەرتنەۋە سەر زىانى سروسىتى و ئاسايش خۇيان، تاھەموان پىكەۋە لە خىرو خوشى ئەم ولاتە بەھرەمەنلىبن و يەك رىز دژبە پىلانگىرەن و ئىستىعمار بوستىن.. دەپى برا كوردەگانمان ھەست بەۋە بگەن و بزەنن ئىمە كارلە سەردەستەبەر كوردنى مافەرەۋاگانىان دەگەين، ۋەك مافى ھەموۋ ھاۋلاتىيەكى دىكەى كۇمارى عىراق. خودا زاناۋ ئاگادارى مەبەستەگانمانە.

۹ - لەسەر تەۋاۋى ۋەزارەتە پەيۋەندىدارەگان پىۋىستە ئەم كارانە جىى بەجى بگەن و كارئاسانى بگەن لەسەر تەۋاۋى خالئەندىيەگانى ئەم بەياننامەيە.

عەبدولسەلام مەھمەد سەرف

سەرۆك كۇمارى عىراق

دووم؛ نامەى مەلا مستەفا بارزانى.

لەسەر ويستو نيازپاكي سەرۆك كۆمارى عىراق موشىرېكن (عەبدولسەلام محەمەد عارف) بەپاراستنى يەككىتى نىشتىمانى و وازەينان لە خوئين رشتنى بىن تاوانان و كۆتايى هينان بە برا كوژى و لەپىناوى سەلماندىنى ئەو نيازپاكيەى دەسلەتتى فەرمانرەوا بىر پارماندا لەلەين خۆمانەو دەست پىشخەرى بگەين لەپراگرتنى شەر، داوا لە براگانمان دەگەم بگەپنەو سەر نىشتەجىگانيان و خەرىكبوونيان بەكارو نەرگە ئاسايەگانيانەو، لەمەدا بوار لەپىش دەسلەتتى نىشتىمانيدا دە رەخسىنين بتوانىت بەرەو بووزاندىنەوئى ژيانى سروشتى و ئاسايىكردەنەوئى بارودۆخەگە هەنگاوبىنىت و هەرچى زووتر كارىكات لەسەر جى بەجىكردىنى داخووزيەگانى بزووتنەوئى رزگارپخووزى كوردو هينانەدى مافە نەتەوايەتتەگانى لە جوارچىئەوئى يەكپارچەيى گەلى عىراق و لەمەوداى بە هيزكردىنى برايەتى كوردو عەرەبدا پارىزگارى تەواوبكرىت و لەپىلانەگانى ئىستىعمارو چاوچىنۆكان دوور بخرىتەو.. بالا دەستى ياساو سەپاندىنى ئاسايش و نارامى لەناوچەكەدا دەستەبەر كەرى چارەسەركردىنى تەواوى گرى و كۆسپەكانە ئەگەر گرانىش بن. پەروردگارى مەزن يارمەتيدەرى دلسۆزان بىت و هەولەگانيان سەرگەوتوو بكات و هەر ئەو ئەگەى لە مەبەستەكانە.

مستەفا بارزانى

سەرھەلدىنى ناكۆكى و كەوتنەوئى دووبەرەكى

پىشتر باس لە سەرھەلدىنى دووبەرەكى نىوان (ھەمزە عەبدوللا) و (برايم ئەحمەد) كرا كە دواى شۆرشى ۴ ى تەموزى ۱۹۵۸ لەپىزەمكەنى (پ. د. ك) روويدابوو. دواى رزگاربوون لە (ھەمزە) و دوورگەوتنەوئى يەكجارى لە پارتى،

جاریکی تر ناکۆکی کهوته نیوان (مهلا مستهفا بارزانی) و (م.س) بهراپه رایهتی (برایم نهحمهد) و دووبالی لیکهوتهوه.

بالی یهکه م بروادار به بههاو نهریته بهرزهکانی خیلهکی و عهشایهیری و بالی دووهم بیوانی سیاسی و رۆشنیریانی له خۆگرتبوو، دیاره نهویش هۆکارێک بوو (بارزانی) بهتاک لایهنی لهگهه حکومهتدا بگاته نهو ریکهوتنهی پێشتر باسی لیهوهرگراو بهناوی خودی خۆیهوه بهیاننامهی ریکهوتنهی راگهیاندا.

بالی (م.س) زۆر به پهلهو بی لیکدانهوهو و ئارامگرتن، بهتوندی دزی ریکهوتنهکه وهستاو بهیاننامهی ناپرمزایی له ئاستیدا بلاوکردهوهو بهوهی خهتابارکرد که بهروونی و ناشکرا هیچ نامازهیهک بۆ ئۆتۆنۆمی کوردستان نهکراوهو نهوهی له ریکهوتنهکهدا هاتوووه که متره له داخوازیهکانی کوردو هۆکاریشه له جیگیرکردن و بههیزکردنی (عهبدولسهلام عارف) له دهسهلاتدا. لهو ئاستهیدا نهوهبوو حکومهتی (عهبدولسهلام) ههپهشهی بهکارهیتانی هیزی کرد له ههردهستهو تاقمیک بهرههستی (مهلا مستهفا) بگات. ههرچهند ریکهوتنه نیوان بارزانی و حکومهت کرۆکی ناکۆکیهکه نه بوو، چهند هۆکارێکی دیکه ههبوون زیاتر ناکۆکیهکهیان قوولتر کردبوویهوه.. وهک.

- سهروکایهتیکردنی پارتی له لایه ن سهروک و فهرماندیهکی خیلهکیهوه، لهگاتیکدا (م.س) له لایه ن کۆمه لێک رۆشنیری چهپهوه رابه رایهتی دهکرا که بهشاده ماری رهسه نی پارتی دهناسراو ناکۆکی ناوخۆیی و جیاوازی بیروپا بهشیومهکی سروشتی ومردمگرن⁽³⁶⁾.

⁽³⁶⁾ لێره دا نووسهر بهو شیومه له مهسه لهکه گهیشتهوه.. دیاره شاده ماری رهسه نی پارتی دهگه رپه تهوه بۆ سهروکایهتیکردنی بارزانی و نهو رێپاژه رهسه نی کورداپه تی ههر له دامهزراندنی پارتیهوه تا نهو کاتهو نیستا و دواتریش.. نهمه له لایهک.. له لایهکی دیکهوه نهو هههالانهی بهناوی (م.س) هوه له رهسه نیامه تی پارتی جیابوونهوه نهبه تمنه نهوان رۆشنیری بوون و نه بالی بارزانی تهواو خیلهکی بوو.. دیاره سهمرگر دایه تیهکه

بەو ھۆيەو (بارزانى) كە سايەتەكى كارىگەر و ناسراوى ناوجەماومرى بەرىنى كوردو سەرگردەيەكى عەشايەرى كۆمەلگا و لەپىناوى نەتەو كەيدا خاوەنى رېپىوانى ئەفسانەيى بوو بۆيەكىتى سۆفەت و بەتواناترين كەس بوو لە

لەھەردوو نوخبەكە پىكەتاتوو بىر وادار بەپرنسىپەر سەنەكانى نەتەوايەتى و پەرەپىدانى خەباتى سايى مەعريفى .. كەزۆر بەى رۆشنىبىرانى لە خو گرتبوو، كۆنگرەى گوندى (بوسكىن ي نزيكى قەلادزەو بەشكىكى لە گوندى گردەسپان) پىكەتاتى ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش دەسەلەمنى كە لە زۆر بەى رۆشنىبىران و سايستەمدارانى (م.س و سەرگردايەتى پارتى) لەگەل ئەو بالەدامانەو كە بارزانى رابەريەتى دەگرد كە لەم بەرپزانە پىكەتاتوو:

۱- مستەفا بارزانى - سەرۆكى پارتى - سەرۆكى ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش.

۲- حەبىب مەممەد كەرىم ۲- د. مەحمود عوسمان ۴- عەلى عەبدوللا.

۵- سالىح يوسفى ۶- عەقىد عەزىز عەقراوى ۷- د. فواد جەلال.

۸- يەدوللا كەرىم ۹- عەلى سنجارى ۱۰- نو عمان عيسا ۱۱- ئىسماعىل عارف

۱۲- هاشم عەقراوى ۱۳- ئىسماعىل مەلا عەزىز ۱۴- شىخ مەممەد ھەرسىن

۱۵- مستەفا قەرداغى ۱۶- مەممەد ئەمىن عەلى ۱۷- عمر شەريف

۱۸- رەمەزان عەقراوى.

جگە لە پىكەتاتى ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش پىنج لىزنەى سەرەكى پىكەتاتىران.

۱- لىزنەى دەستور ۲- لىزنەى قەزايى ۳- لىزنەى سەربازى

۴- لىزنەى ئىدارى ۵- لىزنەى ئابوورى.

لىزنەى سەربازىش بىرىتى بوولە:

۱- عەقىد عەبدولپەرھەمان قازى ۲- عەقىد نورى مەلامارف ۳-

عەقىد كافي مەممەد نەبەوى ۴- المقدم نافز جەلال ۵- المقدم نورى مەلا

حەكىم. ئەمانەو جگە لە چەندياساناس و ماف پەرور و رۆشنىبىرى ناودارى

و دەك (عيسمەت شەريف وانلى و موحسن دزەيى .. ھتد). و.ك

كۆكرىنەنە ۋە راكىشانى لايەنگرانى ۋە خاۋىندارىيەتى ھىزىكى تايىبەتى خىلەكەى خۇى بوو، جگە لەۋەى تەمەنى لەبەر بەرەكانىكىردن ۋە خەباتدا بەسەربرد دژبە رزىمەيەك لەدۋايەكە دۋىمەنەكان بەكورد. ئەۋ ھەموو خەسئەتەنە جگە لەۋ پياۋە مەزىنە لەكەسدا كۆنەبوونەتەۋە. (بۆيە جىبى خۇيەتى بەتەنەنە ئەۋ تاكە سەرۋك ۋە ھىماى كوردىيىت — گ.ك) رووداۋەكان ۋە چەند ھۆكارىكى دىكەيش بە كرىمۋە مەلا مستەفا يان خىستىبوۋيە دەرەۋى ۋەقى بەرەركانىكىردن ۋە سەلماندىان زۆربەى رىكخىستەنە بىنچىنەيەكانى (پ. د. ك) ۋە رۇشنىران بە تەنەنە لايەنگرو پىشتىۋانى ئەۋ بوون. دوۋبەرەكى لە نىۋان ھەردوۋ بەرەكەدا تادەھات زىاترتىنى دەسەند، تائەۋ ۋەختەى بالى (بىرايم ئەحمەد) كۆنگرەى ماۋتى بەست ۋە بەتۋىندى بىرپارەكانى بارزانى سەرۋكى پارتى رەتكردەۋە بەخۇبەدەستەۋەمدان تۆمەتبارى كىرد... كەچى بارزانى زۆر بەحىكەمت ۋە قەلىبەتتىكى بەرزەۋە كەۋتە مامەلە لەگەن باروۋخەكەۋ كۆنگرەى ماۋتى بى ئامادىبوۋنى سەرۋك ۋە زۆربەى نۆينەرانى بەنادروست ۋە ناشەرى لىكدايەۋە، لەكاتىكدا (بىرايم ئەحمەد ۋە جەلال تالەبانى) دەرزابوون ۋە گەپشەنە ئىران، چەندىن كەسايەتى تىران لەلايەن (ھىزى پىشمەرگەى كوردستان) ۋە دەسگىران.

بەمەبەستى دارپشتىنى پاساۋ دەستوورى شۆرشى كوردستانى عىراق لە ۱۹۶۶/۱۰/۷ دا كۆنگرەى قەلادىزى گرىندراۋ بەرپىنمايى (مەلا مستەفا بارزانى) ئەنجۈمەنى سەرگردايەتى شۆرش پىكەينىرا، بەھىنادى دوۋ نامانچى سەرەكى كەدوۋەمىيان سەر لەنۆى پىكەينانەۋەى (م.س) پارتى بوو لە فەرماندەكانى ھىزى (ل. ش. ك) ۋە چەند سەرۋك خىل ۋىمارەيەك پىۋانى ئاپىنى، كە زۆربەيان لە پىشتىۋانە بەھىزو تەۋاۋ دىسۆزەكانى بارزانى بوون^(۲۷).

ئەۋە بوو ئەۋ سەردەمە ھەستىيارە دوۋ كەسايەتى كوردى (لوپ) ۋە دوۋ كەسايەتى (مەسىحى) بەشداربوون كە لەۋەدا مەبەست دوۋپاتكرىنەۋەى دروشمى

(۲۷) عىراق ۋە مەسەلەى كورد. د. سەعد ناچى جواد

پارتى بوو لەبەكوردستانى كردندا، بەو مانایەخەبات لە پیناوی ئەو خاگەدایە تەواوی ھاوڵاتیانی گرتوتەووەو لەسەرى دەژین و لەهەر تیرەو ئایینیك بن. ئەندامانى كۆنگرە بەتێكپرای دەنگ (بارزانى) یان بە سەرۆكى ئەنجومەنى سەرگردایەتى شۆرشى كوردستان ھەلبژارد، بەو جۆرە تەواوی رێكخستەكانى پارتى و ھیزەكانى (ل. ش. ك) كەوتنەووە ژێر دەسلەتى ئەسەرۆك و رابەرەمەزنە.

سەر لەنوی ھەلگیرسانەوہى شەر

مۆرکردنى رێككەوتننامەى ۱۰ ی شوباتى ۱۹۶۴ بەو ئەندازە بەپشوووان و ھەناسە ھەلگیرسان و ھاتنەدى ھەندى سوودى ھەردوولا بوو بەو ئەندازەى چارەسەرکردنى كیشەكەى ئى بەدى نەدەكرا.

بە تێبەراندى سەردەمىكى ھێمنى و ئارامى و تەفردان بە بیانوى درێژەدان بە گەتوگۆ، جیاوازی بیروپراو ناکۆکیەكانى نیوان بزوتنەوہى كورد بە (پێكھاتە نوێكەىوہ) و نیوان حكومەتى عىراق لەناسۆ سەریان دەرھینا، لەجیاتى گەپان و قسەكردن لە دۆزینەوہى چارەسەرى گونجاوى مەسەلەى كوردو بەئەنجامگەیاندى ئەو پرۆژەى لەسەرى پێكھاتوون، (عەبدولسەلام عارف) زیاتر قسەو باسى لە عروبەو یەكگرتنى عىراق و میسرو براىەتى ئىسلامى دەكردو لەوسەردەمەدا لەسیاسەتیدا شیوازىكى جیاوازی گرتەپیش و لە ۸ ی ئازارى ۱۹۶۴ لەسەر شیوازو نمونەى میسرى یەكگرتنى عىراق دامەزراند، بەو نیازەى (پ. الأشرافی العربی) وەك پارتى ھەموو گەلانى عىراق دامەزراند، بەو نیازەى (پ. د. ك) یش پابەندى ئەوسىاسەتەبیت و نیازەكانى خۆى بەسەردا بەسەپت.

بێگومان ئەو سیاسەتە مەبەست تەنھا لە باربردنى مەسەلەى كوردو بزوتنەوہكەى بوو، بۆیە (پ. د. ك) سەرپای بیروكەكەى رەتكردەوہ، ھەمانكات دەستووورى عىراق لە ۱۵ ی مايسى ۱۹۶۴ بى ھیچ نامازەو ھێمايەك بەمەسەلەى كورد ئەو پارتە راگەيەنراو بەشیوہیەكى رەھابە تەنھا گرنكى خستبوویە سەر

لايهنى يه‌كيتى عه‌رب، هه‌روه‌ك به‌ندى نۆزده‌ى ده‌ستووره‌كه ناماژمى پي‌ده‌مكات و ده‌لئيت: (عيراقيه‌كان له ياسادا يه‌كسان و له‌مافو نه‌ر‌كه گشته‌كاندا چوونيه‌كن و هه‌موو هاو‌لا‌تيان به‌ كوردو عه‌ربه‌وه هاو‌كارن له‌سه‌ر پاريزگار يكردى كيان و سه‌رومى نه‌م ولا‌ته، بى جياوازيكردى ره‌گه‌زو بنچينه‌و زمان و ناين، هه‌مانكات نه‌م ياسايه له‌چوارچيه‌ى يه‌كيتى گه‌لى عيراق و يه‌كپارچه‌ى خاكي ولا‌تا بپريارى مافه نه‌ته‌وايه‌تیه‌كاني گه‌لى كورد ده‌دات). بى ناماژمكردى به‌ سه‌روشتى بوون و چوونيه‌تى نه‌و مافانه سى به‌ندى سه‌رمه‌تاى باساکه به‌م چۆره‌هاتووہ..

۱ - كۆماری عيراق ده‌وله‌تيني ديموكراتي سۆشاليستي و له‌مه‌شدا سوودي له‌كلتووري عه‌رمي و گياني نيسلام وهرگرتووہ، گه‌لى عيراقيش به‌شيكه له‌نه‌ته‌وه‌ى عه‌ربه‌و نامانجى يه‌كگرتنى ته‌واوى نه‌ته‌وه‌و خاكي عه‌ربه‌و حكومه‌ت پابه‌نده له‌ نزيكترين كاتدا هه‌نگاو بنيت به‌ره‌و يه‌كگرتن له‌گه‌ل كۆماری عه‌رمي يه‌كگرتوو‌دا.

۲ - عيراق ده‌وله‌تيكه خاومنى سه‌رومى خۆيه‌تى و ناكرتت ده‌ست له‌ هيچ به‌شيكى به‌ربدرت.

۲ - نيسلام ناينى ده‌وله‌ته‌و به‌نه‌رتى ده‌ستوويه‌تى و زمانى عه‌ربه‌ى زمانى فه‌رميه‌تى.

به‌ هيوای به‌ديه‌ناني يه‌كگرتن و جى به‌جيكردنى به‌نده‌كاني (عه‌بدولسه‌لام) و (جه‌مال عه‌بدولناسر) بى هيچ ناماژمكرديك به‌ كوردو مه‌سه‌له‌ى كورد پهماني يه‌كگرتنيان مۆركرد. له‌و ئاسته‌دا (مه‌لا مسته‌فا) زۆربه توندى نه‌و ده‌ستووره‌ى ره‌تكردوه‌و نا‌ره‌زايى به‌رانبه‌رى ده‌ربېرى و به‌ باشگه‌زبوونه‌وه‌و گه‌رانه‌وه له‌ به‌لئنه‌كاني زانى و هوشياريدا به‌رپه‌گه‌نده‌دان به‌و ده‌ستووره‌ى پشتگوپخستنى مافه نه‌ته‌وايه‌تیه‌كاني كوردى تيا‌دا به‌دى ناكرتت. له‌و باره‌وه له‌يادداشتيک و چه‌ند نامه‌يه‌كدا (عه‌بدولسه‌لام) له‌سه‌روشتى

داخوازىيەكانى كوردو ئۆتۈنۈمى و مەسەلەى كەرگوك و مافە رۇشنىرىيەكان ناگاداركرايەوہ. يەگتر خەتابارگىردن سەر لە نوئى زمەينەى شەريان سازو نامادەكردوہ، (بارزانى) حكومەتى بەپشتگوئىخستنى مافە نەتەوايەتيەكانى كوردو باشگەزبوونەوہ لە بەئىنەكانى خەتابارگىرد.

لەلايەن خۇيەوہ حكومەتئىش بزووتنەوہى كوردى بەتەفرمدەرو هيشتنەوہى هيئى پيشمەرگەى كوردستان و بازدان بەسەر بەياننامەى ۱۰ شوباتدا تاوانبارگىرد. ديارە بۇ ھەئوھشاندىنەوہى هيئى پيشمەرگەى كوردستان و جى بەجىگىردنى بەندەكانى يادداشت و دەقى نامەكان، دەبوو حكومەت (بارزانى) دئىيايگات، بىئى برپاردانى مافەكانى گەل كورد ھەئوھشاندىنەوہى هيئى پيشمەرگەى كوردستان كاريكى نادروست و نارەوايە. لەو ئاستەدا سوپاي عىراق چارەسەرگىردنى سەربازى كرده بيانووى ھەلگىرسانەوہى ئاگرى شەرو لە ۱۱ شوباتى ۱۹۶۵ دا وەزىرى ناوخۇ نامەيەكى پىر لە ھەرپەشە ئامىزى ئاراستەى سەرگىردايەتى شۇرئى كورد كىردو تىايدا بنەماى ئۆتۈنۈمى و هيشتنەوہى هيئى پيشمەرگەى رەت كىردبوويەوہ، لە كۆتايى نامەكەيدا وەزىرى ناوخۇ رايگەياندىبوو، ھەرچى زووتر سەرگىردايەتى بزووتنەوہى كورد ملكەچى خۇى بۇ دەولەت رابگەيەنىت، بەپيچەوانەوہ حكومەت ناچار دەبىت لە پىناوى گىرپانەوہى ئارامى بۇ كوردستان و سەپاندىنى ياساتىايدا ھەموو رىگايەكى كاريگەرىگىرتەبەر. بىئى سەرگەوتنى لايەنىك بەسەر لايەنەكەى دىكەدا ماوہى سائىك شەپ درىئزەى كىشا، نوئىبونەوہى شەپ ھۆكاربوو لەگەرپانەوہى بالى دابراوى مەكتەبى سىياسى بۇ رىزى شۇرئى و بزووتنەوہى كوردايەتى بەسەرۇكايەتى (مەلا مستەفا بارزانى).

ئەوہ بوو لە ئەيلولى ۱۹۶۵ (عەبدولرەحمان بەزاز) بە سەرۇك وەزىرانى عىراق دانراو لەنىسانى ۱۹۶۶ لە كارەساتى تىكشكانى ناديارو شاراوہى فرۇكەدا (عەبدولسەلام عارف) گىيانى لە دەستداو بەدوايدا (عەبدولرەحمان عارف)ى براى سەرۇكايەتى عىراقى گرتە دەست.

به‌ياننامه‌ی عه‌بدولپ‌رحمان به‌زاز له ۲۹ ی حوزە‌ییرانی (۱۹۶۶)

به برۆای (به‌زاز) کورد گه‌لیکه‌ خاوه‌نی تايبه‌تمه‌نهبه‌ نه‌ته‌وه‌ییه‌تیه‌گانی خۆیه‌تی. له‌گه‌ل تیه‌گه‌یشتنی (مه‌لا مسته‌فا) له‌و برۆابه، له‌ نیاز پاکی خۆیه‌وه‌و به‌مه‌به‌ستی ماوه‌ به‌خشین به‌و حکومه‌ته‌ که‌به‌داخوازیه‌گانی بزووتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی کوردابخیته‌وه‌، برپاری راگرتنی شه‌ری بۆ ماوه‌ی مانگیک راگه‌یاند. گه‌یشتن به‌ مۆرکردنی ریککه‌وتننامه‌ی نیوان کوردو حکومه‌ت له‌ ۲۹ ی حوزە‌ییرانی ۱۹۶۶ دا، (عه‌بدولپ‌رحمان به‌زاز) دیاریکردنی مافه‌ نه‌ته‌وايه‌تیه‌گانی کوردو جیگیرکردنیانی له‌ دستووردا راگه‌یاند، که‌تیايدا به‌ فه‌رمی ناساندن و به‌کاره‌ینانی زمانی کوردی شانبه‌شانی زمانی عه‌ره‌می له‌و ناوچانه‌دا زۆرینه‌ی دانیه‌ستوانی کورد بیکه‌ه‌ینن دیاریکردوه‌، هه‌مانکات به‌یاننامه‌که‌ رو‌شنای ده‌خاته‌ سه‌ر نه‌نجامدانی هه‌لبژاردن و دیاریکردنی نوێنه‌رانی کورد له‌ په‌رله‌مان، که‌ له‌گه‌ل ریزه‌ی دانیه‌ستوانیدا بگونجیت، له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا ده‌قی به‌یاننامه‌که‌ خوازیاری به‌ده‌سته‌ینانی هه‌لیکه‌ کادرانی نیه‌تمانپه‌روه‌ری کورد به‌شداری بکه‌ن له‌ به‌رپۆبردنی ولاتو دانانیان له‌ پۆسته‌ دیپلۆماسی و سه‌ربازی و زیاترکردنی ریزه‌ی قوتابیان ووه‌رگرته‌یان له‌ زانگۆکان و له‌ خۆیندنی بالآ له‌ ناوخۆی ولاتو ناردنی ریزه‌یه‌کی دروستیان بۆ دهره‌وه‌. به‌یاننامه‌که‌ پینداگره‌ له‌ سه‌ر راگه‌یاندنی لیبوردنی گشتی و گیرانه‌وه‌ی نه‌و خیزانانه‌ی به‌زۆره‌ ملی له‌زیدی خۆیان دهرکراون و دوور خراونه‌ته‌وه‌.

ریککه‌وته‌نی ۲۹ ی حوزە‌ییرانی ۱۹۶۶ سه‌رده‌میکی گرنگی دی له‌ میژوو‌ی خه‌باتی کوردو بزووتنه‌وه‌ شو‌رشگیریه‌که‌ی و له‌ پیناوی به‌دییه‌ینانی ئۆتۆنۆمی بۆ ناوچه‌ی کوردستان.. به‌لام بالی سه‌ربازی رژی‌م له‌و حکومه‌ته‌دا تـوانی (عه‌بدولپ‌رحمان به‌زاز) له‌ ده‌سه‌لات لابدات و سه‌رۆک وه‌زیریکی سه‌ربازی له‌ جیگای دابنی. نه‌و ته‌نگزیه‌ی رۆژه‌لاتی ناوه‌راستی گرتبوویه‌وه‌، به‌رپوودانی

شەپرى حوزمىرانى ۱۹۶۷ى نىوان عەرمب و ئىسرائىل سوپاى عىراقى لە دزايەتلىكردى بزووتنەوہى رزگاربخوازى كورد بى ھىوا ھىشتەوہ. لە ئەنجامى شكستخواردنى عەرمب لەشەپرى حوزمىران و لاوازابوونى سوپاى عىراق رۆزى ۱۷ ى تەمموزى ۱۹۶۸ ئەفسەرانى نەتەوہخوازى عەرمب بەبەشدارىكردى ژمارمىەك لە ئەفسەرانى سەر بە پارتى بەعس ھەئسان بە ئەنجامدانى كوودەتاو لە ۳۰ ى تەمموزدا ئەفسەرانى بەعس لە كوودەتايەكى ناوخۆيىدا ئەفسەرانى نەتەوہخوازيان لە دەسەلات لاداو لەبەرژەومندى خۆيان دەسەلاتيان يەكلايىكردەوگ.

بەو گۆرانكارىە سەردەمىكى نوئ لە سەردەمەكانى خەباتى بزووتنەوہى رزگاربخوازى كورد دەستى پىكرد.

بەشى چوارەم

گەشتنەوہى بەعس بە دەسلات

پيشەكى

گەرانبەوہى پارتى سۆشايلىستى عەرمب بۆ دەسلات لەپىنى كۆودەتاو سەرگەوتنى بەسەر (عەبدولپەرەحمان عارف) و لادانى لە دەسلات لە رۆژى ۱۷ تەمموزى ۱۹۶۸، بۆ بزووتنەوہى رزگاربخوازى كورد رووداويكى كتوپرۆ لەناكاو نەبوو، لە راستيدا رژیمی (عەبدولپەرەحمان عارف) بە چەندین شیواز رینگای سەرگوتکردن و چەوساندنەوہى دژبە گەلى كورد گرتبوو یە بەر.. لەحالیەتیكدایا ئەگەر نیاز لە پەيوەندى نیوان بەعس و بزووتنەوہى كورد بەشداریکردنى سەرگردایەتى بزووتنەوہى كە بوو بێت لەو كۆدەتا چاوەروانكراو مەداینكومان گرزى و ئالۆزى نیوان بەعس و (پ. د. ك) و دژایەتیکردنى گەلى كوردو بزووتنەوہى كە لە دژایەتیکردنەكەى رژیمی (عارف) كەمتر نەبوو.. بەتایبەتى بپروانەبوونى گەلى عىراق بەگشتى و گەلى كورد بەتایبەتى بە پارتى بەعس و كارمناپەسەندەكانى سەردەمى دەسلاتی پيشترى، كە لە ئاستى بەئینەكان گومانیان دروستكردبوو.. ئەمە لەلایەك، نەبوونى متمانەى (بارزانى) بەسەرگەوتنى كۆودەتاكو رازیتەبوونى بەشداریکردن تیايدا لەلایەكى ترەو. بۆ ئەو مەبەستە (ئەحمەد حەسەن ئەلبەكر)

پەيوەندى دەكات بە (جەلال تالەبانی)پەوہ. وەك (تالەبانی) دەئیت: (پارتىكى بچووك هیچ حیسابىكى بۆ نەدەكرا). ئەوہ بوو بەو ھۆیەوہ (تالەبانی)

بیرۆکه‌ی به‌شداریکردنی ره‌تکرده‌وه. دواى سه‌رکه‌وتنى کووده‌تاله ١٧ ى ته‌مموزى ١٩٦٨ رژیى نوئى پێشتیاری کرده سه‌ر (پ. د. ک) به‌به‌شداریکردنى بزوو‌تنه‌وه‌ی کورد له حکومه‌تى نوێدا، وه‌لامدانه‌وه‌ی بزوو‌تنه‌وه‌ ده‌سنیشانکردن و دانانى (موحسَن دزه‌ی و ئیحسان شێرزاد)بوو به‌به‌شداریکردنى پارتى له حکومه‌تدا. له‌گه‌ڵ گوزهراندنى چه‌ند رژیى که‌م له‌دژه کووده‌تایه‌کى ناوخۆییدا رژی ٢٠ ى ته‌مموز بائى به‌عس له یه‌کلایبیکردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتدا ئه‌فسه‌رانى نه‌ته‌وه‌خوای سه‌ربه‌شۆرشی عه‌ره‌بى هاوکارىانى له ده‌سه‌لات دوورخسته‌وه، له کاتێکدا ده‌ستى بالایان هه‌بوو له‌سه‌رخستنى کووده‌تای رژی ١٧ ى ته‌مموزدا. سه‌بارت به‌مه‌سه‌له‌ی کورد له ١٩٦٨/٨/٢ ئه‌نجومه‌نى سه‌رکردایه‌تى شۆرش به‌یاننامه‌یه‌کى سه‌بارت به مه‌سه‌له‌ی کورد بلاوکرده‌وه.. تیايدا هاتوووه (ئه‌نجومه‌نى سه‌رکردایه‌تى شۆرش ته‌واوى لایه‌نه‌کانى مه‌سه‌له‌ی کورد و تێپه‌رانیان به‌سه‌رده‌مه‌کانى رابردوودا تاوو توو کردو خسته‌ به‌ر باس و لیکۆئینه‌وه، له‌گه‌ڵ ره‌جاو کردنى به‌رژه‌وه‌ندیه‌ بالاکان و دابینکردنى ئارامى و ئاسایش له ولاتدا، بې‌یاردرا له‌سه‌ر گرتنه‌پێشى به‌ ئاشتى چاره‌سه‌رکردنى مه‌سه‌له‌ی کوردو دیاریکردن و جێ به‌جیکردن وه‌ینانه‌دى مافه‌نه‌ته‌وايه‌تیه‌ره‌واکانى، ئه‌نجومه‌ن پابه‌نده به‌ده‌قى به‌یاننامه‌ی ٢٩ى حوزه‌یرانى ١٩٦٦ وه‌ک بنه‌رته‌ له‌چاره‌سه‌رکردنى کێشه‌که‌و هه‌رله ئیستاوه ده‌ست به‌کارده‌بین له جێ به‌جیکردنى به‌یاننامه‌ی ناوبراو).

دیو بۆچوونى و لیکدانه‌وه‌ی سه‌رکردایه‌تى کورد له‌مه‌سه‌له‌که‌دا ته‌نها جێ به‌جیکردن یان جێ به‌جینه‌کردنى به‌یاننامه‌یه‌ک نه‌بوو، به‌لکوو چۆنییه‌تى و شیواى چاره‌سه‌رکردن له‌نه‌بوونى دیموکراتیدا ده‌بینرا.. وه‌ک پێویست نه‌گه‌ر له‌ سایه‌ی سیسته‌مى دیموکراتى راسته‌قینه‌دا نه‌بیت هیج کات مافه‌ نه‌ته‌وايه‌تیه‌کانى کوردو ده‌سته‌برکردنى مانه‌وه‌ی یه‌کیتى ده‌ولته‌ى عێراق ناپه‌نده‌ی.

بزووتنەوہى كوردو پارتى سۆشبالىستى عەرب

باش يەكلايىكىردنەوہى دەسەلات لە ۲۰ى تەمموزى ۱۹۶۸ پەيوەندىيەكانى نىوان كوردو پارتى بەعس چەشنى ترازىدىيە ئەغرىقىيەكان دەبىنراو لە نىوان تەبائى و ناكۆكى و لەشەرپەوہ بۇ ھاوپەيمانى و لەپراگەياندىنى ئۇتۇنۆمىيەوہ بۇ بۇردمانكردن و قەلاجۆكردنى كورد بەگازە كوشندەكان و ويرانكردنى گوندەكان و سوتاندىنى تەرپو وشك تىاياندا، كە ئەمانە پېشتر روويان نەدابوو رەنگى دابوويەوہ، پىويستە لە ئاستياندا ھەئوئىستەيەك بكرىت و تىبىنى تەواويان لەسەر بكرىت.

۱ - ديدو تىروانىنى بەعس لەسەر كەمايەتيە جياكان لە عەرب لەناوچەى عەرەبىدا. بەوردى سەرنجدان لە فەلسەفەى بەعس، دەردەكەوئىت سەرانسەرى ناوچەكە دەريايەكى بان و بەرىنى عەرەبىيە، دەبى ئەم تىراوانىنە لە چ سەرچاومىيەكەوہ ھەلگۆزرايىت؟! لەگەل خۇ سەپاندى بەسەر چەندىن ناوچەو چەندولاتو نەتەوہى جيا لەعەرب، تىروانىنەكە دەگەرپتەوہ بۇنەو سەرچاومىيەى كە بزووتنەوہى رزگاربخوازى عەرب خۇى بەدوور لە ئىستىعمارگەرايى دەبىنى. بىگومان ئەمەيە ئەو فەلسەفەيەى بەعس ھەئىگرتووەو لەناخى كەمايەتيەكاندا گومانى دروستكردووە، بەشۆمىيەكى تايبەت لەناخى كوردەكاندا، كەبەرەستى لە نيازە ناپاك وچەوتەكانى بەعس گەيشتوون.

۲ - كيشەو گرتەكانى سنوورى نىوان عىراق و ئىران. لە چوارچىوہى پەيمانى (سەعد ئاباد) ھىلە سنوورىيەكانى نىوان عىراق و ئىران كىشران، بەوہ رووبارى شەتولعەرب رىرەوئى گرنكى ناوى بەتەواوى كەوتە سنوورى عىراقەوہ بە تىپەراندنى ھىلى سنوورى ئىران بەرۆژھەلاتىدا. دواتر شاي ئىران چەندىن جار ھەوئى گۆرانكارى پەيمانەكەى دا، بەونيازەى ھىلى

سنوورى (ھىلى تالووك) كە بە قوئىن خالى رووبارمكەدا تىبەرنىڭ دەسلەتتە سەرورمى خۇي بەسەر نىوھى ئاومكەدا بسەپىنى. لەگەل گەشەكردى رەوتى نەتەوايەتى عەرب لە عىراق و مەترسى شا لە كشانى ئەو رەوتە نەتەوايەتتە بەرمو ناوچەى عەربىستانى زۇرىنە عەرب لە ئىران، بەردەوام ھەولەكانى لە گۇرپانكارى پەيمانى سەعد ئاباد رووبەرووى شىكست دەبوونەو. بىگومان مەترسىەكانى شا ھۆكاربوون لەدژايەتتىكردىنى حكومەتتەيەك لەدوايەكەكانى عىراق.

كوودەتا بەردەوامەكانى بەغدا و تياچوونى ئەفسەرو فەرماندە سەربازيەگان ھەئوئىستى عىراقىيان لە ناستى ئىران لاواز كىردبوو، نەگەشىتن بەچارسەرى بىنەپەرتى كىشەى كورد، ھۆكارىكى دىكەبوو لەلاواز كىردىنى تىوانا جۇراو جۇرەكانى عىراق و بەفەرۇدانى ئابوورى و دارايى ولات. دواى ھاتنى دەسلەتتە عەبدولسەلام عارف جارىكى تر داخوازىە مېژووپیەكانى ئىران، سەبارەت بەدیارىكرىدەئەوھى سنوور بى ئاكام سەريان ھەئدايەوھ.. لەو ناستەداو لەكاردانەوھىكى گورج و گۆل دا شاى ئىران پەرمەدبا بە پارمەتتىدانى بزووتنەوھى كورد و ناردىنى شارھزايانى بواری مەشقى سەربازى و خاكى ئىرانىشى كىردە ھوولایى ستراتىژى بزووتنەوھەكە، حكومەتى بەغدا گەپشتە ئەو بىروايە، مانەوھى ھىزو تىواناى بزووتنەوھى كورد بەسراوھ بەپارمەتتىدانى ھىزى پىشمەرگەى كوردستانەوھو دەست بەسەرداكىشان و سەركەوتن بەسەرىدا نەستەمە، بەنیازى لاوازكردىنى شۇرشى كوردستان چەند ھەولتىكى سەرنەكەوتتو لەگەل ئىراندا درا، دياربوو ئەو نرخەى ئىران داواكارى بوودا بەشكردىنى سەرورمى بوو بەسەر شەتولەمەرب داو دوور كەوتنەوھى عىراق بوو لە سەربازگەى پەكىتتى عەرب، ئەوھىش نىرخىكى گران و سەنگىن بوو. لەگەل بەسەرىدىنى كاتدا بەردەوام ئىران زىاتر دەسلەتتە ئابوورى و سەربازى بەسەر بزووتنەوھى كوردا دەسەپاندىو چارەنووسى دەخستە ژېر دەستىەوھ، بە جۇرئەك

پاش سالى ۱۹۶۶ بە يەكجارى ئابوورى كوردستان تىكەل و وابەستە بە ئابوورى ئىران كرا. لە ئەنجامى سەپاندى گەمارۆى ئابوورى بەسەر كوردستانى عىراقدا، بەشى سەر رىزى كشتوكالى و دانەوئە، راستەو خۆ دەنئىرايە ئىران، ھەمانكات كوردستانىش كرابوويە فرۇشگاي كەل و پەل و بەرھەمە بازگانىيەكانى. پاش گەيشتنى بەعس بە دەسلەت، ئىران توانى بارودۇخى داوى كوودەتاي ۱۷/تەمموز لەبەرژموندى خۆى قۇرخ بكات و سەرلەنوئ داوى گۇرپانكارى و راستكردنەوى پەيمانى سەعدابادى سالى ۱۹۲۷ بكاتەو.. كەچى زۇر توندتر لە دەسلەتەكانى پيش خۆى بەعس داخوازىەكانى ئىرانى داىە دواو و زياترخستىە سەر رىى چەركردنەو و فراوانكردنى يارمەتتەكانى بۆ بزووتنەوى كورد و ھاوگارىكردن و پشتيوانىكردنى، تائە و ئاستە ھىزى پيشمەرگەى كوردستانى توانى ھىرش بكاتە سەر دامەزراو و نەوتتەكانى كەركوك.

ھەرسەپنەنى گەفتوگۆ و پاشگەزىبونەوى حكومەتى بەعس و نكولىكردنى لە جى بەجىكردنى پەرژەى نۆتۆنۆمى ناوچەى كوردستان و نوپىبونەوى شەپ، جارىكى تر ئىران بەسوودەرگرتن لەوبارودۇخە لەمايسى ۱۹۶۹ بەتەنھا لەلايەن خۆپەو و پەيمانى سەعدابادى پووجەلكردەو. ناكۆكى نيوان ھەردوو بالى بزووتنەوى كورد، لە پەيوەندى رژیى نوپى بەعس بەسەرگرداپەتى شۆرشەو و بارزانى و مەكتەبى سياسى پارتى رۆلى گرنگان گىرا. جارىكى تر سەرگرداپەتى شۆرشى كورد بەم شىۆمەھى لای خوارمەو داخوازىەكانى خستەو بەردەستى رژیى بەعسى.

- ۱ - بەشەدارىكردنى پ. د. ك بە چوار و مزارەت لە حكومەتدا، بە مەرجى دوور راگرتنى ھەر توخمىكى دوژمن بە شۆرشى كورد، بەتايبەتى ئەندامانى (م.س)ى دابراو لە پارتى سەربەتاقمى - برايم ئەحمەدو جەلال تالەبانى.
- ۲ - فرە لايەنى لە دەسلەتداو بەشدارىكردنى نىشتمانپەروران تيايدا.

۲ - راگه‌يانندن و بلاوکردنه‌وهی به‌ياننامه‌ی تايبه‌تی حکومت به‌چاره‌سهرکردنی مه‌سه‌له‌ی کورد له‌سهر بنه‌رته‌تی به‌ياننامه‌ی ۲۹ ی حوزمه‌یرانی ۱۹۶۶.

۴ - راگه‌يانندی لیبوردنی گشتی بۆ ته‌واوی زیندانانی سیاسی له‌و ماوه‌یه‌دا بی‌گه‌یشتن به‌ نه‌نجام گفتموگۆی نیوان بزووتنه‌وه‌ی کوردو حکومت ده‌ستی بیکرد. هه‌رچه‌ند حکومت ناماده‌ی جی به‌جیکردنی داخوایه‌کان نه‌بوو، به‌لام ناکۆکی قوولی نیوان هه‌ردووپالی بزووتنه‌وه‌که نه‌و هه‌له‌ی له‌پیش حکومتدا ره‌خساند به‌ ئاسانی له‌ به‌ئینه‌کانی پاشگه‌ز ببیته‌وه. گرنگیدان و بپرواخستنه‌ سهریالی برایم نه‌حمه‌دو جه‌لال تاله‌بانی هۆکاربوو له‌ هه‌لگه‌رسانه‌وه‌ی ئاگری شه‌رو به‌کاره‌ینانی هه‌یزه‌ چه‌گدارمکانی م.س نژیبه‌ شو‌رش.

له‌گه‌ل پشتیوانیکردنی ته‌واوو هه‌مه‌لایه‌نه‌ی حکومت له‌و هه‌یزه‌ چه‌گداره‌ دابراوانه‌ له‌ بزووتنه‌وه‌که‌دا وه‌ك خۆی مابوو‌یه‌وه.....به‌رده‌وامی شه‌رو به‌ فیرۆدانی سامانی ولاتو فشاری ناوخۆیی و دهره‌کی سه‌نگینی به‌سهر به‌عسدا سه‌پاندو سه‌ره‌تای ناکۆکی له‌ ریزی نوخبه‌ی ده‌سه‌لاتداردا دهرکه‌وت.. نه‌و هۆکاره‌ بوو ئیرانی راگیشا بۆ بووچه‌لگردنه‌وه‌ی په‌یمانی سه‌عدابادی سالی ۱۹۲۷و زیاتر گرنگیدان به‌ شو‌رشی کوردو فراوانکردنی یارمه‌تیه‌کانی بۆی. له‌ ناستی فشارو داخوایه‌کانی ئیران، ته‌نها دوو رێگا له‌پیش به‌عسی عیراقدا مابوو‌یه‌وه..

۵ - رازیبوون به‌ ملکه‌چکردن به‌رانبه‌ر داخوایه‌کانی ئیران، به‌تایبه‌تی له‌مه‌سه‌له‌ی ده‌سه‌لاتو سه‌روه‌ری به‌سهر نیوه‌ی شه‌تولعه‌ره‌به‌دا.

۶ - ملکه‌چکردن بۆ بزووتنه‌وه‌ی رزگاربخوای کوردو جی به‌جیکردنی داخوایه‌کانی و دهرکردن و دوورخستنه‌وه‌ی ئیران له‌ هاوکیشه‌که‌دا.

گفتوگۆ

سەرھتا رژىمى نوئى، بەھىوابوو يەككەك لە بالە ناکۆكەكانى ناو بزووتنەھەى كورد بەسەر بالەكەى دىكەدا زال ببىت، ئەوھ بوو بە جەك و پشتىوانى تانك و زرىپۆش و فرۆكەكانى دەستىدايە يارمەتيدانى بالى دژبە مەلا مستەھاي بارزانى، دواتر لە بى سوودى ھەولەكانى تىگەيشت. ھەرۆك كوردىكى نىشتىمانپەرۆر، راستى مەسەلەكەى خستبوويە پيش ئەو لىزنەيەى سەھردانى كوردستانيانكردبوو، كەلەنزىكەوھ سەرنجى باروودۆخەكە بدن، وتبووى (ئىوھ بەناھەق و ناپەواخۆتان بەم كارەوھ ھىلاككردووھ.. نەئىمەو نە خۆفرۆشى مۆدىلى لەيەك جىاوازينىن بتوانىن نوينەرايەتى گەلى كوردبەكەين، ئەوھى بەپراستى نوينەرايەتى كوردى لە ئەستۆگرتووھ تەنھا مەلا مستەھاو پيشمەرگەكانىيەتى، ئەگەر رىككەوتنتان دەويت ھەرموون بچنە خزمەتى ئەو بياوھ، چارەسەرى كۆتايى تەنھا لای ئەو دەست دەكەويت).

لىرەوھ پەيوەندى راستەوخۆى نىوان حكومەتى بەغداو بزووتنەھەى رزگارپىخووزى كورد بەپرايەتى بارزانى دەستپىكرد. نوينەرى بارزانى بو گفتوگۆ دارا تەووفىق دەئىت: (وھك سەرھتا بۆم دەرکەوت كەسايەتى بە ھىزو توانادارو كارىگەرى ناوبارتى بەعس ئەو لاوھ بوو بەناوى سەدام حەسەين تەكرىتى كەجىگىرى سەرۆكى پارتى بەعس بوو، لە ھەريەى عىراق و جىگىرى سەرۆكى ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش و خاومنى يەكەم وتەو دواو تەبوو لە دەسلەتدا).

لە بەرايى گفتوگۆو باسو خواسى مەسەلەكاندا سەدام حەسەين مەسەلەى دەسلەتتى نۆتۆنۆمى دەوروزىنى و نوينەرانى بارزانى و شۆرشى كورد، ئەو ي پيشچاومدەخاتو پىنى دەئىت: (ئىوھ نامادەن دوور لە ھەستيارو ھەزاندىنى

گوڭبېستى ئەو وشەيمەن وپىي رازى بىن؟^(۳۸). ھەرچەند داخوۋازى ئۇتۇنۇمى مەسەلەيەكى ئوئ نىيە داخوۋازى لە مېزىنەى كوردەگانە بە پىي شايەتيدانى دارا تەوھىق-سەدام نىسەين ھاوکارىکرد بخرىتە گفتوگوۋوہو لەكۇتايىشدا بىرپارى لەسەردرا^(۳۹).

^(۳۸) بارزانى و بزووتنەوہى پزگارىخوۋازى كورد- مەسعود بارزانى.

^(۳۹) ومنەبى مەسەلەى ئۇتۇنۇمى وەك داخوۋازى گەل كورد لە دايك بووى سەردەمى دەسەلاتى سەدام حەسەين بوو بىت، بەلگوو لەسەرمەتاي شۇپشى ۱۴ تەمموزى ۱۹۵۸ بە يادداشتىك نەو پىرۇزمىيە درايە عەبدولكەرىم قاسم و وەك مافى رەواى گەل كورد راگەيمىنراو ھەر لە دامەزراىلىنى (پ. د. ك) ھوہ ئۇتۇنۇمى ئامانجى سەرمكى بووہ. و.ك.

بەشى پىنجىم

ئۆتۈنۈمى

حكومةتى عىراق لەئاستى چارسەرگردنى كىشەى كورد لە ۱۱ ى نازارى ۱۹۷۰ بەم دەقەى لای خوارەو بەیاننامەى ئۆتۈنۈمى راگەياند :-

هاتنى شۆرشى ۱۷ ى تەموز دەرەنجامى بىزارى و توورەبى نەتەوہى عەرەب، لە ئاستى شكىستى حوزەيران و برىارى گەلى عىراقەوہ بوو بە تاوانبارگردنى رژیى تاكپەوو كۆنە پەرست و بەشداربوونى لەو شكىست و نسكۆ نەتەوہپيەدا..

دابرانى تەواوى رژیىم لەگەل بىتوانايى لە چارسەرگردنى كىشە نىشتمانىيەگان و چەندىن مەسەلەى دىكە بوو، بوونە مۇزانەو بەناخى گيانى نىشتماندا چووبوونە خوارەوہ، گەچارسەرگردنىان پىش ھەر مەسەلەو كىشەپەكى تر پىويستى و ئەركى نىشتمانى بوو، جگە لەوہ دەبوو بە پلەى يەگەم و سروشتى ھەولەكانى لە سوودو بەرزەوہندى ھىلەپەگەمەكانى شەرى چارەنووسازى نەتەوہى عەرەبدا چىرپىكرداپەتەوہو بەو ئاراستەكارى لە سەربىكراپە، ديسانەوہ دەبوو وەك پىويست لە كۆگردنەوہو بەكاربردنى تەواوى توانامادى و مرۆپيەكانى عىراق ھەولى پىويست بەراپە گەبە رىكوپىكى و رىگى گونجاو و شياوو لە شوپنى خۇياندا كارىان پى بىكراپە و كەلكيان لىومرېگراپە. بەو ھۆپەوہ وەك جى بەجىگردن و بەدھىنانى ئەركى پەكىتى نىشتمانى گەلى عىراق، بى جياوازىگردنى رەگەزو زمان و ناپىن و پىكھاتەى كۆمەلاپەتى لەگەل دستەبەرگردنى تەواوى مەرچە سياسى و كۆمەلاپەتى و ئابوورپەگان، كەپىويستى

ته‌واوی نه‌و یه‌گییه‌تیه‌ن، هه‌ر له‌رۆژانی سه‌ره‌تاوه شو‌ریش نه‌وه‌ی به‌رچا‌و‌گرتب‌وله‌و‌بئنا‌وه‌دا‌عیراق رو‌وب‌کاته‌شه‌رپ‌ی به‌رگری نه‌ته‌وا‌یه‌تی چاره نو‌وساز، که‌له‌ دیدو‌ بۆ‌چو‌ونیدا‌ چله‌‌پۆ‌یه‌ی نه‌و‌ نا‌کو‌کیه‌ تال‌یه‌ له‌ نی‌وان نی‌ستی‌عمارو‌ زای‌ونیزم‌ و‌ چاو‌چنۆ‌کان‌ و‌ شه‌ره‌نگیزانی‌ نا‌و‌ نی‌شتمانی‌ عه‌ره‌ب له‌لایه‌ک‌ و‌ له‌ نی‌وان به‌رژه‌وم‌ندیه‌کانی‌ رزگار‌یخ‌وازی‌ نه‌ته‌وه‌ی‌ عه‌ره‌ب‌ و‌ خه‌بات‌ له‌ پئنا‌وی‌ نامانجه‌ پێش‌که‌وت‌وو‌خ‌وا‌زو‌ مرۆ‌بی‌ه‌کانی‌ له‌لایه‌کی‌ تره‌وه‌، له‌گه‌ل‌ فراوانی‌ کۆ‌سپ‌ و‌ ته‌گه‌ره‌و‌ گرێ‌کو‌پ‌ره‌ به‌جی‌ما‌وه‌کانی‌ رژی‌مه‌کانی‌ پێش‌ترو‌ و‌ه‌ستانیان‌ له‌پیش‌ رپ‌ره‌وه‌که‌یدا، شو‌ریش‌ به‌ بر‌وا‌ی‌ به‌تینه‌وه‌ له‌ پئنا‌وی‌ رزگار‌کردنی‌ عیراق‌ له‌ پاش‌ما‌وه‌کانی‌ نی‌ستی‌عمارو‌ به‌کر‌ی‌گیرا‌وانی‌ و‌ نه‌و‌ هه‌له‌چ‌و‌ونه‌ سیاسی‌ و‌ کۆ‌مه‌ل‌آ‌یه‌تیه‌ رێ‌گای‌ گو‌رپ‌ان‌کاری‌ گرت‌وو‌ته‌ به‌رو‌ کار‌ ده‌کات‌ له‌سه‌ر‌ ده‌سته‌ به‌ر‌کردنی‌ ته‌وا‌وی‌ مه‌رحه‌ پێ‌ویسته‌کانی‌ بیناد‌نانه‌وه‌ی‌ عیرا‌قی‌ نو‌ی‌ و‌ هینانه‌دی‌ یه‌کسانی‌ ره‌ها‌ له‌ماف‌ و‌ نه‌رکه‌کان‌ و‌ ره‌خساندن‌ هه‌ل‌ له‌ بار‌ به‌نامانجی‌ ریک‌خستنه‌وه‌ی‌ باری‌ کۆ‌مه‌ل‌آ‌یه‌تی‌ ها‌ولاتیان‌ و‌ گه‌ردنه‌وه‌ی‌ ناسۆ‌کان‌ به‌رو‌وی‌ جه‌ما‌وم‌ردا، هه‌مانکات‌ شو‌ریش‌ به‌و‌ په‌رپ‌ی‌ گیانی‌ له‌ خۆ‌بو‌رده‌یی‌ و‌ له‌مه‌ودای‌ پابه‌ند‌بوونی‌ نی‌شتمانی‌ و‌ دلسۆزی‌ له‌ ناستی‌ یه‌کیتی‌ خا‌ک‌ و‌ یه‌کیتی‌ گه‌ل‌ و‌ هینانه‌دی‌ نامانجه‌ مه‌زنه‌ بنه‌رپ‌تی‌ نه‌ته‌وا‌یه‌تیه‌کاندا‌ کاره‌کانی‌ راده‌په‌رینیت. چاره‌سه‌ر‌کردنی‌ کێشه‌ی‌ کورد‌ له‌ عیرا‌قدا‌ پێشه‌نگی‌ نه‌و‌ کێشه‌نی‌شتمانیانه‌بو‌و‌ رو‌وبه‌رو‌وی‌ شو‌ریش‌ بو‌وبو‌ونه‌وه‌، له‌گه‌ل‌ رۆ‌لی‌ نی‌ستعمار‌ له‌دانان‌ و‌ سه‌نگین‌ کردنی‌ جه‌ندین‌ کۆ‌سپ‌ له‌ پیش‌ رژی‌مه‌کان‌ و‌ هه‌مانکاتی‌ تینه‌گه‌یشتن‌ و‌ نه‌بوونی‌ نیازپاکی‌ نه‌و‌ رژی‌مانه‌ له‌چاره‌سه‌ری‌ بنه‌رپ‌تی‌ کێشه‌که‌و‌ به‌رده‌وامی‌ جه‌ندین‌ سالی‌ شه‌رپ‌ و‌ کوشتارو‌ بوونی‌ توند‌وتیژی‌ و‌ نه‌بوونی‌ ره‌وشی‌ دیموکراتی‌ و‌ بزربوون‌ و‌ توانه‌وه‌ی‌ گیانی‌ براهه‌تی‌، له‌گه‌ل‌ سروشتی‌ نی‌شتمانی‌دا‌ رێ‌گه‌ربوون‌ له‌دیار‌یکردن‌ و‌ چه‌سپاندنی‌ ته‌وا‌وی‌ مافه‌ نه‌ته‌وا‌یه‌تیه‌ ره‌وا‌و‌ دادپه‌رو‌م‌ریه‌کانی‌ به‌شیک‌ی‌ گه‌لی‌ عیراق.

هه‌ر‌ له‌ رۆ‌ژانی‌ په‌که‌میدا‌ به‌گیانی‌ هه‌ستکردن‌ به‌ به‌رپرس‌یاره‌تی‌ و

بروآبوون بە دوورترىن سنوورى پابەندبوون بەبنەماكانى ديموكراتى شوڭشگىڭ، شوڭپش كەوتە كارگردن لەسەر چارەسەرگردنى ئەم كىشە نىشتەمانىيە.. ديارە شوڭپش ھەل قولآوى چاوكەى تيۆزى پارتى بەعسى عەرەبى سۆشئاليستەو بروادارە كەمافە نەتەوايەتەكانى كوردو زنىدووگردنەوہى كلتوروو روڭشئيرى و زمانو نەرىتو بە ئازادى پەپرەوگردنىان و بەھىزگردنىان لە نىوان نەتەوہى جىاجىاكاندا لە كرۆكى ديموكراتىن، بۆيە پىويست دەكات بە دۆزىنەوہى پەيداگردنى رىڭكاي يەكخستىن و بەھىزگردنى پەيوەندىەكانى نىوان ئەو نەتەوانە، بەشيوآزىك يارمەتيدەرىيت لە راپەراندنن و گەشەپىگردنى ھەمووياندا.

گومان لەوہدانىيە تەواوى ئەو پىرۆژەو نەخشەنەى بەرەو لاوازگردنى پەيوەندىەكان سەردەكىشن و تۆوى دووبەرەكى دەچىنن، دژبە بەرژمەونىيە ھاوبەشەكانى ولاتن، بەپىچەوانەشەوہ رىكخستنى رىزەكان و پتەوگردنى پەيوەندىە نىشتەمانى و مروفدۆستىەكان لە نىوانىانداو بەكاربردنىان لەخزمەتى پىشكەوتنىاندا ھۆكاردمىن لە پاراستنى يەكپىتى و ژيانى ھەمەلاپەنەو رەخساندىنى كەش و ھەواى پىر لە خۆشەويستى و دەستە بەرگردنى براپەتى.

لە چوارچىوہى سىروشتى ئەم بنەمايانەداو لە كۆتايى سالى ۱۹۶۸ و سەرھتاي سالى ۱۹۶۹ كۆنگرەى ھەوتەمى ھەرىمايەتى پارتى بەعس گرىندرا، دەست پىشخەرىوو لەديارىگردنى ھەلۆپىستى ئايدىيۆلۆژى خۆى بەرانبەر بەو كىشەنىشتەمانىيەو نەخشەكىشان لە دۆزىنەوہى رىڭكاي گونجاوو دروست لەچارەسەرگردنى، ەوہك لەبىرپارەكانى پاش كۆنگرە راگەيەنران و تىياندا ھاتووە :

كۆنگرە جەخت لەسەر ئەوہ دەكاتەوہ، ھىنانەدى ئامانج و خواستە نەتەوايەتەكانى گەل كورد لە عىراقدا پىشەنگى ئەو مەسەلانەن رووبەرپرووى نەتەوہى عەرەب بوونەتەوہ. پەپرەوگردنى توندوتىژى ھىزى سەربازى لەچارەسەرگردنى كىشەى كوردا مەوداپەكى ترسناك و زىانىكى فراوانى بەھەردوو نەتەوہى كوردو عەرەب گەياندو ھىزە نىستىعمارى و كۆنەپەرست و

به‌کریگر اوانی نهو هه‌له‌یان بۆ له باربردنی ههر چاره‌سه‌ریک له به‌رژه‌ومندی دوزمنکارانه‌ی خۆیان، له‌پێی چه‌ندین پیلانه‌وه ده‌ستیان خستبوویه کاروباری عیراق و هشاریکی نهو تۆیان به‌سه‌ردا سه‌پاند بوو، مافه‌کانی ههر دوو نه‌ته‌وه‌مگه‌یان تیادا زه‌وت کردبوو، به‌رده‌وام له هه‌ولێ له‌ناوبردن و له‌باربردنی نهو ده‌ستکه‌وتانه‌شدا بوون که رێی خه‌باتی دووردریزو قوربانیدانی فراوانه‌وه به‌دیها‌ت‌بوون. له‌ته‌وه‌ریکی دیکه‌دا کۆنگره‌ دووپاتی ده‌کاته‌وه‌وه ده‌ئیت: جاریکی تر کۆنگره‌ دننیا‌به‌خشه، به‌وه‌ی له خه‌باتی سیاسی خۆیدا پارتی به‌عس له‌دیدگای برابوونی نه‌ته‌وايه‌تی و مرۆفایه‌تی و سۆشیا‌لیستی و دیموکراتیدا خه‌بات ده‌کات و له‌بازنه‌ی نیشتمانی و پێشکه‌وتوو خوازیه‌وه ریز له خواسته نه‌ته‌وايه‌تیه‌کانی جه‌ماوهری گه‌لی کورد ده‌گریت و به‌و په‌ری ریزه‌وه ده‌روانیته مافی ره‌وای جه‌ماوهر له عیراقدا و رووکردنه پاکسازیکردنی کاروکرده‌وه ناپه‌سه‌نده به‌جیماوه‌کانی دواي ئیستیعمار و خۆسازدانی ته‌واو بۆجه‌نگی چارهنووسازی ئیستامان له فه‌له‌ستین و چرکردنه‌وه‌ی خه‌بات و قوربانیدان له پیناوی به‌دیهيانی یه‌کیتی عه‌ره‌بی و سه‌ربه‌خۆیی و سۆشیا‌لیستی. ناشکرایه شۆرش ههرده‌م پابه‌نده به‌بنه‌ماکانی پارتی به‌عسی عه‌ره‌بی سۆشیا‌لیست و بر پارمکانییه‌وه، به‌و هۆیه‌وه بریاریدا به‌داننان به‌مافه نه‌ته‌وايه‌تیه ره‌واکانی گه‌لی کورد و په‌ره‌پیدانی تایبه‌تمه‌ندیه‌کانی له چوارچۆیه‌ی یه‌کیتی گه‌ل و نیشتمان و دستووردا.

له‌م کاته‌دا نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌ب له خه‌بات و تیکۆشانی به‌ریلا‌وو بی وچاندايه دژ به ئیمپریالیزم و زایۆنیزم و کۆنه‌په‌رستی و هینلی یه‌که‌می خه‌باتی له رۆژه‌لاتی ناوهراستدا گرتوه، ههر له‌م کاته‌دايه خه‌بات و تیکۆشانی گه‌لی عیراق، په‌یوه‌ندی توندوتۆلی به خه‌باتی نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌به‌وه گرێداوه و له پیناوی به‌دیهيانی دیموکراتیدا دژبه نه‌خشه‌و پیلانی هیزه کۆنه په‌رسته‌کانی جیهان و ناوخۆ وه‌ستاوه، شۆرش ههر دوو بزوتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی کورد و بزوتنه‌وه‌ی

نەتەوايەتى عەرەب، بە بنەپەرتى يەكەمى يەكەتتى نىشتەمانى و يەكەتتى و براپەتى و يەكەپىزى كوردو عەرەب دەزانىت لە عىراق، دژ بەو ھىزە دواكە و تووھ كۆنە پەرسەنە دەجەنگەت و روودانى لە بېكەتتەنى بزووتنە و ھەبەكى ئازادىخووزى يەكگرتوو دژ بە ئىمپىريالىزمە، كە زياتر براپەتى و ھاوكارى دىرىنى كوردو عەرەب پىكەوھ گرىدەدات و كۆسپەو زيان بەخشەكانى سەرھەپىگاي خەباتى ھاوبەشىان رادەمالى.

ئىمپىريالىزم و زايۇنىزم لە مېژە ھەستىان بەوھ كوردو، گرىدانى خەباتى ھاوبەش گورپو تىنى زياتر دەداتە ھەردوو بزووتنە و ھەكەو لە زۆر بەى شوپنە گرىگەكانى رۆژ ھەلاتى ناوھەستەدا، بە تايبەتى لە ھەلەستىن سەرگەوتنى مەزن بەسەر نەخشەو پىلانەكانىاندا بەدەست دەھىنن. ئەوھ ھۆكار بوو لە ھاندانى ئىمپىريالىزم بەكەرىگىراوانى لە نانەوھى تەنگزەو زياتر شىواندىنى يەكەتتى و براپەتى نىوان جەماومرى كوردو عەرەب و لاواز كرىنى خەباتى نىشتەمانى شۆپىشگىر لە عىراقدا. لە كاتىكدا شۆپىش گەپىشتوو، راستىە مەسەلەى كورد بەشىكى گرىگەو شۆپىشكە دژ بە ئىمپىريالىزم و كۆنە پەرسەتى، لە ھەر كاتىك زياتر پابەند دەھىت بەجى بەجىكرىنى ماھە نەتەوايەتەكانى گەل كوردو چارەسەر كرىنى بنەپەرتى كىشەكەو بەبەشىك لە كىشەى نىشتىمانى دادەھىت. پىلانەكانى ئىمپىريالىزم و زايۇنىزم و كۆنە پەرسەتى دژ بەگەل و كۆمارى عىراق، خۆپاوكوپىرانە مىلى رىگايان نەگرتووھ و بەپىكەوتىش نەھاتوونەتەپىش، بەلكوو دەرنجامى ھەولنى دىلسۆزانەى ھكومەتى شۆپىش و ھاتنى مەزدەى ناشتى لە باكوورى ولات (كوردستان) و ولەمدانەوھى پەرسۆزو مېھەبەنى و دىلسۆزى سەرگەرداپەتى بەرىز (مستەھا بارزانى) يەوھ ھات. ھەر لەسەرھەتاوھ لەلاپەن خۆپەوھ شۆپىش، دەستەبەرى ھەموو كارىكى شىاوو پىنووستى رەخساند، لە پىناوى كىرپانەوھى ناشتى و سەلماندىنى ھۆكارمەكانى ناسايش و دىنباوون لە كوردستانى خۆشەوېستەدا، سەرھەتا كەوتە جى بەجىكرىن و راپىكرىنى ئەم كارانە:

أ - ره‌وايه‌تيدان به‌نه‌ته‌وهی كورد وهك راستی بوون و داننان به‌مافه‌نه‌ته‌وايه‌تیه ره‌واكانیدا، وهك له برپاره‌گانی كۆنگره‌ی چه‌وته‌می پارتی به‌عسی سۆشیالیستی عه‌مه‌یدا هاتوو، له‌گه‌ل راگه‌یاندن و بلاوكردنه‌وهی له‌پرتی به‌یاننامه‌ی فه‌رمی و رۆژنامه‌گانی ده‌سه‌لاتی شۆرش‌گێپر و تۆماركردنیان له‌ده‌مه‌گانی ده‌ستووری هه‌میشه‌یی و به‌كرده‌وه‌كار له‌سه‌ر كردنیان.

ب - دامه‌زراندنی زانكۆی سلیمانی كۆپی زانیاری كورد و ناساندن و سه‌لماندن و جیگه‌ركردنی ته‌واوی مافه‌ رۆشنبیری و كه‌لتووری و زمانه‌وانییه‌ نه‌ته‌وايه‌تیه‌گانی كورد، له‌گه‌ل پێویستی خویندن به‌ زمانی كوردی له‌ته‌واوی قوتابخانه‌ و به‌یمانگا و زانكۆكان و خانه‌ی مامۆستایان و كۆلیژه‌گانی سه‌ربازی و پۆلیس دا، له‌گه‌ل پێویستی بلاوكردنه‌وهی نووسین و دانراو (مؤلفات)ه‌ زانستی و ئه‌ده‌بی و سیاسیه‌كان، كه‌ ده‌ربیری خواست و ئامانجه‌ نیشتمانی و نه‌ته‌وايه‌تیه‌گانی گه‌ل كوردن، تاله‌ و ئاراسته‌یه‌وه‌ نووسه‌ران و شاعیران و ئه‌دیبان‌ی كورد بتوانن رێكخراوو سه‌ندیکا تایبه‌ت‌كانیان دامه‌زرێنن و كاته‌كانیان له‌ پێناوی ده‌رخستن و په‌ره‌پێدانی توانا و به‌هره‌ زانستی و هونه‌ریه‌كانیان ده‌سته‌به‌ر بكهن، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ بریاردارا به‌دامه‌زراندنی خانه‌ی چاپ و په‌خشی كوردی و دامه‌زراندنی به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی رۆشنبیری كوردی و بلاوكردنه‌وهی رۆژنامه‌ و چه‌فته‌نامه‌ و گۆفاری مانگانه‌ به‌زمانی كوردی و فراوانكردنی ماوه‌ی به‌رنامه‌ی كوردی له‌ ته‌له‌فزیۆنی كه‌ركوك، تانه‌ و كاته‌ی كه‌نالی تایبه‌ت به‌ په‌خشی كوردی سه‌ربه‌خۆ داده‌مه‌زرێت.

ج - له‌چوارچۆیه‌ی مافه‌ ره‌واكانی كورد داداننان به‌ماقی زیندوو كرده‌وه‌مه‌به‌ره‌رزراگرتنی جه‌ژنه‌نه‌ته‌وايه‌تیه‌گانی رۆله‌كانیاندا. ئه‌نجومه‌نی سه‌رگر دایه‌تی شۆرش برپاریدا به‌وه‌ی جه‌ژنی نه‌ورۆز بكرێته‌ جه‌ژنی نیشتمانی له‌كۆماری عێراقدا.

د - ھەروھە ئەنجومەن بېريارى ياساى پارىزگاگانى راگەياندكە (لامەرگەزى نىدارەى خۇجىيەتى دەگرىتەو، لەگەل بېريارى بوون بەپاريزگاي دەۆك.

ھ - ھەر لە پىناوى پەرمپىداني گياني برياەتى نەتەوايەتى گشتگىرو ھەمەلايەن و لە پىناوى سىرپىنەوھى شوپىنەوارە خراپەكاني بارودۆخى نالەبارو ناھەموارى رابردووو پەرمپىداني دياردەمكاني ژيانى نوپى شارستانى و نىشتىمانى دەستەبەرکردنى خۇشگوزمەرانى، سەرگردايەتى شۆرش بېريارىدا بە راگەياندننى لىبوردنى گشتى لە تەواوى خەلگانى مەدەنى و سەربازى لە بەشداربوانى کارمەساتە دلتەزىن و توندوتىزىھەكاني باكوورو بەخشىنيان لە ھەر تاوان و کارىكى ناياسايى پەيوەندىدار.

جەماومەرى عىراق بەگوردو عەرمبىھو پىشوازى گەرمى لە بېيارمەكاني ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش کرد، بەمە جارىكى تر ھىواى بە ژيانىكى ئارامى پىر لە ئاسودەيى و خۇشگوزمەرانى پەيداکردوو. ھەروەك ئەنجومەنى سەرگردانى شۆرش پىشتر راستەوخۇ پەيوەندىکرد بە بەرپىز (مستەفا بارزانى) سەرۆكى پارتى ديموکراتى کوردستانەو، پاش تاووتووکردنى مەسەلەگەو ئال و گۆرکردنى بىروپراگان، لەلایەنەكاني پەيوەندىدار، گەشتنە بىروھىتان بەپىويىستى رازىبوون بە ناومرۆكى ئەم بەياننامەيەو جى بەجىکردنى، بە بىروى ھەردوولا بەياننامەگە لە گەل بەخشىنى دلتىايىدا، سوورە لەسەر قولکردنەو پەرمپىداني و بەجى ھىنانى تەواوى ھۆکارەكاني بووزانەوھى بارى ئابوورى و بارەكاني دىكە لەناوچەى كوردستان، كە بە پلەى يەگەم ئامانچ و تواناي جەماومەرى كوردە لە مومارسەکردنى مافە رەواگانىداو بەشدارىکردنى لە بنيادنانەوھى نىشتمان و خەبات لە پىناوى ئامانچە نەتەوايەتيە مەزنەگاندا. لەو دىداگايەو ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش بېريارىدا:

۱ - زمانى كوردى شانبەشانى زمانى عەرمبى زمانى فەرمى دەبىت لەو ناوچانەى زۆرىنەى دانىشتوانى كورد پىكدەھىتن، ھەمانكات زمانى كوردى

زمانی خویندن ده‌بیت له و ناوچانه‌دا، و مزمانی عهرمبیش له ته‌واوی نه‌و قوتابخانانه‌دا ده‌خوینریت که به‌زمانی کوردی تیاپاندا ده‌خوینریت، هه‌مانشیوه زمانی کوردیش له ته‌واوی ناوچه‌گانی دیکه‌ی عیراق وه‌ک زمانی دووهم به پیتی دیاریکردنی یاسا ده‌خوینریت.

۲ - بی جیاوازیکردن له نیوان کوردو نه‌ته‌وه‌گانی دیکه‌دا به‌شداریکردنی برا کورده‌کانه‌مان له به‌پۆمبیردنی دمه‌سه‌لاتدا و دانانیان له به‌پۆمبهرایه‌تی و فه‌رمانگه‌ گشتیه‌گان و فه‌رمانگه‌ گرنگو و هه‌ستیاره‌گانی ده‌ولت و و مزارته‌گان و سوپا، که‌نه‌مانه له کاره گرنگو له پیتش چاوانه‌بوون جی به‌جیکردنیان ئامانجیک بووه له ئامانجه سه‌ره‌گییه‌گانی شوپش.. له کاتی‌کدا بریار له‌سه‌ر ئهم بنه‌مایه‌ دهدات، هه‌مان کات جه‌خت ده‌کاته‌وه له‌سه‌ر پۆیستی هه‌رچی زووتر ده‌ست به‌کاربوون له پیناوی به‌ نه‌نجام گه‌یاندنیان به‌پۆزمیه‌کی دادپه‌روهری و له‌گه‌ل پیتشچاوخستنی توانا و ریزه‌ی دانیش‌توان و بیه‌شبوونی برا کورده‌کانه‌مان له‌سه‌رده‌مه‌گانی رابردوودا.

۲ - له ناستی چاره‌سه‌رکردنی بنه‌رپه‌تی بارودۆخی دواکه‌وتنی لایه‌نه‌گانی رۆشنبیری و په‌روهرده له ناوچه‌ی کوردستاندا نه‌خشه‌یه‌کی به‌م جوهری خواره‌وه دارپۆترا :

أ - په‌له‌کردن له جی به‌جیکردنی بریاره‌گانی نه‌نجومه‌نی سه‌رکردایه‌تی شوپش، سه‌بارت به‌زمانی کوردی و مافه رۆشنبیره‌گانی گه‌لی کوردو په‌یوه‌ستکردن و ئاماده‌کردن و ئاراسته‌کردنی به‌رنامه‌ تایبه‌تیه‌گان به‌ کاروباری نه‌ته‌واویه‌تی کورد، له ئیسه‌گو ته‌له‌فزیوون و به‌پۆمبهرایه‌تی گشتی رۆشنبیری و راگه‌یانینی کوردیه‌وه.

ب - گێرانه‌وه‌ی نه‌و قوتابیانیه‌ی به‌هۆی ناله‌باری بارودۆخی ناوچه‌که‌وه له خویندن دابراون، له‌گه‌ل چاوپۆشیکردن له‌ته‌مه‌نیان و چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کانیان.

ج - گردنەھەي قوتابخانەو پەرمپىدان و فراوانگردنى پړوسەي خوښندن
لەناوچەي كوردستان بەرزگردنەھەي ناستى پەرومردەو ڤيرگردنو و مرگرتنى
قوتابيانى كورد لە زانكۆكان و كۆليژى سەربازى و مرگرتيان لە خوښنى بائو
ناردنيان بۇ خوښندن لە زانكۆكانى دەرھەي ولات بەرپړمپەھى رەواو يەكسان
لەگەل ريزەي دانىشتوانى ناوچەي كوردستان.

٤ - لەناوچەكانى زۆرينەي كورددا فەرمانبەرانى كورد كاروبارى يەگە
نيدارمپەگان ھەلدەسورپتن، يان كەسانىك بەباشى زمانى كوردى دەرزان، تائەو
كاتەي ژمارەي پيويست لە فەرمانبەرانى شارەزاو پسيپۆر لەو زمانە
دەستەبەردەمگرين، لەگەل دانانى لپرسراوانى سەرھى وەك (پاريزگار - قائمقام
- بەرپۆمبەرى ناحيە- بەرپۆمبەرى پۆليس - بەرپۆمبەرى ناسايش) و
ھاوشپۆھگانيان لە ناوچەي كوردستان.... لە ناستى پيشخستن و پەرمپىدانى دام و
دەزگاكانى دەولەت لە ناوچەكە، بە راويژ لەگەل ليژنەي بالاي چاوديزى بەسەر
جى بەجيكردنى ئەم بەياننامەيە، ھەرچى زووتر دەست بەكاردەبين لە
راپەراندو جى بەجيكردنى بېرگەكانى، بەتايبەتى كارگردن لەسەر ھيوركردنەھەي
بارودۆخەكەو بلاوكردنەھەي ھىمنى و نارامى و ناسايش لە ناوچەكەدا.

٥ - وەك مافىكى سروشتى گەل كورد، بپاردر لەسەر بەرپاگردنى
ريكخراومەكانى قوتابيان و لاوان و مامۆستايان و نافرمتان و كارگردنيان لە پيناوى
دەستەبەرگردنى تەواوى مافەگانيان و دياريكردنى ئەركەگانيان لە خزمەتگردن
بە گەل و نىشتمان.

٦ - بېرگەي / ١: دريژمدان بەكارگردن بەھەردووبېرگەي (١،٢) لەبپيارى
ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش ژمارە (٥٩)ى بەروارى ١٩٦٨/٨/٥ تا بەروارى
راگەياندى ئەم بەياننامەيە، كەھەموو ئەو كەسانە دەگرپتەھە بەشدارى
كارە توندوتيزيەگانيان كرددووە لە ناوچەكەدا.

بېرگەي / ب: گپرانەھەي تەواوى فەرمانبەران و كريكاران و راگويزراوانى

مەدەنی و سەربازی، بۆ سەر کار و بیشەکانیان و سوود لیۆەرگرتنیان بەپێی پێویستی ناوچەى گوردستان، بى بەستنه‌وه‌میان بەمیلاکه‌وه.

۷- بره‌گه‌ى / ا: وه‌زاره‌تى کاروبارى باکوور هه‌ڵ ده‌ستت به پێک هێنای لیژنه‌یه‌کى تابه‌تى پ‌سپۆر له‌ ب‌واری گه‌شه‌پێدان و بو‌وژاندنه‌وه‌ى ناوچەى کوردستان و هه‌رچى زووتر قه‌رمبوو کردنه‌وه‌ى زیان لێکه‌وتوانى نهم چه‌ند ساڵه‌ى دوایى و ته‌رخانکردنى بو‌ودجه‌ى پ‌یویست و هه‌رچى زووتر ده‌ست به‌کاربوون به‌رپه‌راندنى کاره‌پ‌ی‌ی‌سته‌کان.

بره‌گه‌ى / ب: ناماده‌کارى نه‌خشه‌و پلانى پ‌یویستى به‌ره‌پ‌ی‌دان و پ‌یش خستنى ئابوورى له‌ناوچه‌ جۆر به‌جۆره‌کانى ع‌ی‌راق له‌گه‌ڵ چاودیریکردنى بارودۆخى دواکه‌وتنى ناوچه‌کوردیه‌کان.

له‌گه‌ڵ به‌رچا‌وگرتنى دواکه‌وتن و لا‌وازی بارودۆخى ب‌واری ئابوورى له‌ ناوچه‌ى کوردستان و گرنگى پ‌یدانى.

بره‌گه‌ى / ج: - دهرکردنى یاسای تابه‌ت به‌دیاریکردنى مووچه‌ى خانه‌نیشنى گونجاو بۆ خ‌یزانى شه‌هیدان و که‌م ئه‌ندامانى پ‌یشمه‌رگه‌ى کوردستان.

بره‌گه‌ى / د: - لیژنه‌ى بال‌ا هه‌ڵده‌س‌یت به‌ج‌ى به‌ج‌یکردنى پرۆژه‌کانى ن‌ی‌شته‌ج‌یکردن و چاکسازى و خ‌زمه‌تگ‌وزاریه‌کان و یارمه‌تیدانى هه‌موو زیان لێکه‌وتوان و ده‌سته‌به‌رکردنى کار بۆ ب‌یکاران له‌گه‌ڵ دیاریکردنى دراوى پ‌یویست به‌یارمه‌تیدان و چاککردنى بارى گ‌وزه‌رانیان.

۸ - گ‌یرانه‌وه‌ى ن‌ی‌شته‌ج‌یکراوان له‌عه‌رمبى هاورده بۆ ناوچه‌کانى خ‌ۆیان، هه‌مانکات له‌گه‌ڵ گ‌یرانه‌وه‌ى کورده راگ‌و‌یزراوه‌کان بۆ ن‌ی‌شته‌ج‌یکانى پ‌یش‌وویان، له‌گه‌ڵ ن‌ی‌شته‌ج‌یکردنه‌وه‌ى دان‌ی‌شتوانى گ‌ونده قه‌دمغه‌کراوه‌کان له‌ شو‌پنه ن‌زیکه‌کاندا و قه‌رمبووکردنه‌وه‌میان له‌و زیانانه‌ى به‌و ه‌ۆیه‌وه به‌ریانکه‌وتوه‌وه.

۹ - به‌له‌کردن له‌ج‌ى به‌ج‌یکردنى یاسای چاکسازى کشتوکال له‌ناوچه‌ى

كوردستان و پاگسازىكردن و سرپىنەوھى ھەموو پەيوەندىيەكى دەرەبەگايەتى و دىبەشكردنى پارچە زەوى كشتوكالى بەسەر جوتياران و بەخشىنيان لە تەواوى باجە كشتوكاليەكە ئەكە بوومەكانى سالانى رابردووى ماوھى شەروكوشتار.

۱۰ - بە پىي رىككە و تىننامەى ۱۱ ئازار، راستكردنەوھى دەستوور بەم شىوھىيەى خوارەوھ رايىكرا.

۱ - گەل عىراق لە دوونەتەوھى سەرەكى (نەتەوھى كوردو نەتەوھى عەرەب) پىكھاتووه، ئەم دەستوورە برپاردەرى مافە نەتەواپەتەيەكانى گەل كوردو مافى ھەموو كەماپەتەيەكانە، لە جوارچىوھى يەكىتى خاكى عىراقدا.

ب - زمانى كوردى لە گەل زمانى عەرەبى زمانى فەرمى دەبن لە ناوچەى كوردستان.

ج - جىگىر كوردنى برگەكانى پىشەوھ لە دەستوورى ھەمىشەيىدا.

۱۱ - گەپاندنەوھى ئىسگەو چەكە قورسەكان بۆ حكومەتى ناوھندى و بەپلە بەندى جى بەجىكردنەيان.

۱۲ - يەككە لە جىگىرەكانى سەرۆك كۆمار كورد دەبىت.

۱۳ - راستكردنەوھى ياساى پارىزگاگان، بەمەرجى گونجاندن لە گەل ئەم بەياننامەيە و گۆپانكارى تىادا كوردنى.

۱۴ - داوبەدوای راگەيانىنى بەياننامەكە.

۱ - بە راويز كوردنى لە گەل لىژنەى بالاي چاودىرى لەسەر جى بەجىكردنى بەياننامەكە، رايىكردن و جى بەجىكردنى كارى پىيوست لەسەر يەكخستەنەوھى ئەو يەكە ئىداريانەى زۆرىنەى كوردەكانى تىادا نىشتەجىن و بەپىي سەرژمىرىكردنى نوئى رايىدەكرىت، ھەمانكات دەولەت لە ھەولنى پەرمپىدان و پىش خستنى ئەو يەكە ئىداريانەداپە و كارناسانى دەكات لەسەر راھىنانى گەل كوردو مومارسەكردنى ھەموو مافەكانى بۆ گەيشتن بە ئۆتۆنۆمى و بەھىز كردن و گەشە پىكردنى يەكەئىدارىيەكان.

ب- هه ماهه نگیکردنی کاروباره نه ته وایه تیه کانی کورد له ریی کورو
کۆبوونه و مکانی لیزنه ی بالاو پارێزگا کانی ناوچه که و رایبکردنی کاره گرنگه کانی
په یه و مندیدار بهم هه ماهه نگی کردنه وه.

ج- به کاربردنی سامانه سروشتیه پابه نهبوو هکان به دهسه لاتی ناومندی
کۆماری عێراقه وه.

۱۵ - گهلی کورد به پێژهی قورسای دانیشتوانی کوردستان به رانبهر ئاستی
کۆی دانیشتوانی عێراق، به شداره له دهسه لاتی پاساداناندا.

هاولاتیانی کورد... هینانه دی په کیتی نیشتمانی به تهنها ویستی ئیویه
له سه به ردی بناغه ی هۆشیاری و به رپر سیاریه تی میژوو بیتان، ته وای ئه و
هه و لانه وردوخاش دهکات بیان هویت ئه و په کیتی په لاواز بکه ن، به یه گگرتنی
خهباتی به رده و امتان، نه مرۆ ئه و ته م مژه پرفرت و فیله ی دوزمان و چاو چنۆگان
ده و ئینیته وه و پیکه وه له گه ل برا عه ره به کانتان ریگای هیژو هۆشیاری و ویستی
ئه رک و خهبات ده گرنه به ر له پیناوی کیشه ی مه زنی نه ته وایه تی عه ره ب
(کیشه ی فه له ستین).

ئه ی جه ما و مری تیکۆشه ری نه ته وه ی عه ره ب..

به م شیویه لاپه ریه ک له لاپه ره شکۆمه نده کانی میژوو ی ئه م هه ریمه
خهباتکه رو تیکۆشه ره هه لدرایه وه، تاله سه رده ستی رۆله شۆرشگێرو نازاد پخوازه
به نه مه که کانی لاپه ریه کی نوئ و پرشنگدار والا بکریته وه و جارێکی دیکه
میژوو ی پر له روونگی له سه ر ئه م خا که پا که، مه رجه کانی خۆشه ویستی و
برایه تی و پیکه وه زیان به رجه سه بکه نه وه و سه ر له نوئ میژوو ی هاو به شی
هه ردوو نه ته وه نوئ بکه نه وه، هه ره وک نه مرۆ و سه بینه ی هه تا هه تایه هه رواریگا
برپیت و شه ره فی خهباتی هاو به ش به شیوازیکی نویتر به په که وه گری بده نه وه و
ده ست له ناو ده ست له هه وئی له ناو بردنی دوزمانی هه ردوو نه ته وه و دوزمانی
گه لان و مرۆفایه تیدا کار بکه ن و په کریز دژ به ئیمپریالیزم و کۆنه په رستان

سەنگەر بگرن. لەم ئاراستەییەوه دەتوانین شارستانییهتی سەر دەم و میژووی هاوچەرمان لەسەر بنه‌رەتی داد پەرۆمەری و یەکسانی و زیاریان لەگەڵ گەلانی بیشکەوتووخوازدا پەرە پێ بدەین و نوێ بکەینەوه. بەرەو خەباتی هاوبەش و هیواو نامانج و سەرگەوتنە نەتەوایەتیە هاوبەشەکانمان.

نەنجومەنی سەرکردایەتی شۆرش

۱۱ ی نازاری ۱۹۷۰

بەرەهە ئستیگار یەکانی کورد

لە ناستی هەندێ بەند و برگە ی بەیاننامە کە و پرۆژە ی یاسایی، کوردەکان چەندین تێبینی و رەخنەیان دەری پری وەك:

۱ - بیشکەکی ناو نەهێنان و دیاری نەکردنی رۆژی کورد و (باززانی) و پ. د. ک لە هەولێ بە ناکام گەیانندی ناستیدا.

۲ - سێنەوهی مەشخەلان و سەرۆمەریەکانی شۆرش کورد و گرنگی نەخستە سەر رۆژی چەکی بەرگری لە مافە نەتەوایەتیەکانی گەلی کورد و کە مکردنەوهی نرخێ ئەو لایەنە گرنگە.

۳ - ئەو برگانە بەگشتی لە ناستیدا رۆژی بنه‌رەتی و سەرەکیان بەخودی حکومەت بەخشیوه، کە دەرجوونە لە کاراگردنی چەندین کاری سەرەکی و گرنگی و بەگومانەوه سەرنجی خستە سەرزمانی کوردی و سەلمانندی رێژە ی دانیشتوانی کورد لە دام و دەرگاکانی دەوڵەت و تەگەرە خستە پێش دانانی ئەو پۆستانە ی لە بەرپۆمەردنی ناوچە کەندا دیاریکرا بوون.. هەر لەو سەرەتایەوه ئەمانە و چەند بەرگە یەکی تریش بوو بوونە مین (لغم) ی سەرە رێگای ناستی و لە سالانی داها تووی پاش راگەیانندی بەیاننامە ی ۱۱ ی نازاری ۱۹۷۰ تەقینەوه و چەندین رووداو کارەساتی مەترسیداریان لیکەوتەوه. جگە

لەم بېرگانە، گرنګرتینی ئەو خالانەى بە هەلپەسێراوى مابوونەوه، بەنیازی گفتوگۆ لەسەر کردنیان لەسەر دەمی ماوهی گواستنه وەدا، کە لە ۱۱ ی نازاری ۱۹۷۴ دەهاتە کۆتایی، مەسەلەى سنوورى ناوچەى کوردستان و دیاریکردنی ئەو سنوورە بووه، هەر وەك لەبەندى (۱۴) ی رێککەوتننامەى نۆتۆنۆمى دا هاتوووه.. دەلێت: بەراویژ لەگەڵ لیزنەى بالای چاودێرى لەسەر جى بەجێکردنی بەیاننامەى ۱۱ ی نازاری ۱۹۷۰ کار بۆکردن و گرتنەبەرى رێوشوونى پێویست لە پێناوی یەكخستنى پارێزگاگان و ئەو یەكەئیداریانەى بەپێى ئامارى فەرمى و سەرژمێرەك بېراره ئەنجام بەریت دانیشتوانیان زۆرینەى كورد پێكدههێنن. بېرار وابوو لە ماوهیەكى دیاریكراودا لە رێى ئاماریكى داد پەر وەرمانەى فەرمیەوه سەرژمێرى ناوچەى کوردستان ئەنجام بەریت، نەك هەر ئەنجام ئەدراو سەرى نەگرت، بەلكوو حكومەتى بەعس پێچەوانەى بەیاننامەى ئازارو بەئاراستەیهكى دیکەدا رێوشوونى چارەسەرکردنی ئەو بېرگانەى گرتە پێش، لەهەندى ناوچەى هەستیارداو بەنیازی شێواندن و گۆرانکاریکردن لە پێكهاى دانیشتواندا، هەلسا بەجى بەجێکردنی كرده و مەیهكى ئەندازمى (هندسى) نیشته جێکردن، بەتایبەتى لەناوچەگانى دەوروبەرى كەركوك و دابراوندنیان لە کوردستان و لە چوارچێوهى نۆتۆنۆمى.

ماوهى گواستنه و پەرەسەندنى گومانەگان

د. عەبدولرەحمان بەزاز و تەیهكى هەیه دەلێت: (بەهرمتى كێشەگە نەبوونی بېراو متمانەیه لەنیوان كوردەگان و حكومەتدا). لە دەقى بەیاننامەى ۱۱ ی نازاری ۱۹۷۰ دا هاتوووه دەلێت: (ماوهى گواستنه و چوارساله، ئەوهى لەسەرى پێكها تووین جى بەجێدەكریت). لەراستیدا دەبوو ماوهى گواستنه و ماوهى بەهێزکردن و

دروستكردىنى متمانەنى نيوان بزووتنەوھى رزگاربخوازى كوردو حكومەتى بەعس بوايە، بەلام گومان بردن بە بەعس شتىكى شاراۋە نەبووھە و نىيە، ھەك پىشتر نامازەى پىكرا، ھەمىشە ئەو پارتە بەگومان و دوودئىھوھ سەرنجى لەكوردو كىشە رھواگەى داوھ.

تېروانىن و لىكدانەوھى بارودۇخى چوارسالى سەردەمى گواستەنەوھ بەمجۆرەى خوارەوھ نىازەنپاكەكانى حكومەتى بەعسىان بەرانبەر بەكوردو بزووتنەوھەكەى ناشكراكرە.

۱ - ھەولى تىرۆركردنى مەلا مستەفا بارزانى

رۆزى ۲۹ ئەيلولى ۱۹۷۱ حكومەت بەنەيازى گەتوگۆ شاندىكى لە پىاوانى نايىنى سوننەوشىعەى پىناگا لەمەبەست و چەند سىخوړپىكى نارەدە حاجى ئومەران و سەردانى بارەگاي بارزانىانكرد، بى ئەوھى ھەندىكىان لە سروشتى ئەو سەردان و پىلانە دارپىزراۋە ناگاداربن كە بۆ كوشتنى بارزانى دارپىزراۋو، بە پىانوى تۆماركردنى قسەو گەتوگۆكانى ماوھى كۆبوونەوھەكە، لەلەپەنى بەرپرسى جى بەجىكارى پىلانەكە نامىرى تۆماركەرى بەسەر ئەندامانى شاندەكەدا دابەش كرىبوو، لە ساتەوھختىكى گونجاو لەباردا تەواوى نامىرەكان بە جەستەى زانا نايىنىيەكانى شاندەكەدا تەقىنەوھە، ھەمان كات لە دەوروبەرى بارەگاگەيشدا ئۆتۆمۆبىلىكى مىنرپىزكراو بە رۆكىتى ناراستەكراو روو بە شوپنى كۆبوونەوھەكە تەقىەوھە، بى ئەوھى بارزانى زىانىكى ئەوتۆى بەرەكەوېت، تەواوى ئەندامانى شاندەكەو سىخوړپەكانى ھاوړپىيان لەت و پەت كران. گومان لەوھدا نەماو ھەرزوو دەرگەوت، پەكك لەدەزگا سىخوړپەكانى رۆژم بەناوى دەرگاي ناساپشى نەتەواپەتى لە پىشتى پىلانەكەوھ بوو، جگە لە بەجى ھىشتنى چەندىن شوپنەوارى ترسناك و ناچۆر لەسەر پاشە رۆزى پەيوەندى نيوان بزووتنەوھى كوردو حكومەت، دەرەنجامى ئەم پىلانە زىاتر پىرۆزمەندى مەزنى

به خشیه که سایه تی مه لا مسته فا. دوی نهو هه وئه نه گریس و ناپه سه نده، له گه له به خۆداهاتنه وهی دهمزگاکانی شوپش و ریڅخستنه کانی پارتی، دهمزگای پاراستنی بزووتنه وهی رزگار یخوازی کورد توانی چهند هه وئیکدی دیکه ی دوژمنانی کورد پوو چهل بکاته وه.

۲ - هه وئی تیرۆرکردنی نیدریس بارزانی

جگه له هه وئی تیرۆرکردنی نیدریس بارزانی، سه ره جهمی کادرو لیبهرسراوانی پارتی و فه رمانده کانی هیزی پئیشمه ره گه ی کوردستان به ناشکراو به دیدار دیدی دامو دهمزگاسیخو پیه کانی رژیمی به عسه وه کارمه کانیان راده پهراند، له گه له پهرسه نندنی نیازه خرابو چه وته کانی ئهم دهمزگایانه داو به ره وه کوئیایی چوونی ماوه ی گواستنه وه، هه موو ئهمانه که وته نه ژیر باری هه پهرشه ی تیرۆرو له ناو بردن.

حکومه ت و جی به جیگردنی ئۆتۆنۆمی

به رانه بر به رازی نه بوونی بزووتنه وهی رزگار یخوازی کوردو ره تکرده وهی پرۆزه ی ئۆتۆنۆمی سه قه ت، حکومه تی به عس که وته هه نگانوانی په له له جی به جیگردنی نهو پرۆزه سه قه ته ی به ناو ئۆتۆنۆمییه ی له لایه ن خۆیه وه وه دوور له وپستی سه رکر دایه تی (پ. د. ک) به م شیوه ییه ی خواره وه دایر شت بوو..

۱ - له سه ر بریاری کۆنگره ی هه شته می هه ریمایه تی گریندراو له کانونی دوومه ی ۱۹۷۴، ئهم برگه یه خرابه سه ر ده ستووری به عسی سۆشیالیستی عه ره ب.. له گه له نهو کۆسپو ته گه رانه ی له میژوودا ریگه یان له پئیشکه وته ی بزووتنه وهی کورد گرتووه، بوونی لایه نی دواکه وتوو کۆنه به رستو دایراو له گه لی کورد، گرنه گرتینی نهو کۆسپانه بووه، که هه ندی ره گه ز تیایدا به ناشکرا په یوه ندی به

نېمېرياليزم كۆنە پەرستانەۋە گرىداۋە، بەلام لەكرۆك و بنەرەتيدا بزوتتەنەۋەمىھكى نەتەۋايەتتى و خاۋەنى ئەو مافە رەۋايەتەكەلە چوار چىۋەى كۆمارى عىراق ۱. بەبەشىكى گىرنگى بزوتتەنەۋەى نىشتىمانى ھەرىمى عىراق دادەنرەت، لەو ئاراستەيەۋە مافى ئۆتۈنۈمى بنەمايەكى سىروشتىە لەو مافە رەۋايانەى گەلى كورد لە عىراقدا پىي دەبەخىرەت.

بەو ھۆيەۋە پارتى سۆشئالىستى عەرەب لە بىرۋېرۋايدا پارتىكى نەتەۋەمى مەۋقۇدۇستى سۆشئالىستى دىموكراتىيە، ئاسايە تىگەيشتى تەۋاۋى بېيىت لەسەر مافە رەۋاكانى جەماۋەرى كوردستان و تىكۆشەت لەپىناۋى دەستەبەر كىردىيان، لەم رەۋە بەرپىر سىيارىيەتتى بنەرەتتى و مېژۋۋى لە زامنىردىنى ئەو مافانەدا لە ئەستۇدەگىرەت ۋەك دەقتىكى ياسايى و دەستۋورى جى بەجىكردىيان دەچەسپىنى. ئەۋبەرنامە جىگىرۋگىنچاۋەى پارتى بەعسى سۆشئالىستى عەرەب پەپرەۋى دەكات، ھەلقولۇۋى بنەماكانى دىموكراتى و ئاشتىخۋازى و پىشكەۋتنخۋازىيە، كەدەگىنچەت لە رىنى ھەماھەنگى و ھاۋكارى دىلسۆزانە لەگەن ھىزە خىرخۋازە نىشتەمانىيەكاندا بىتەدى كەلەبەرەى نىشتەمانى نەتەۋەمى پىشكەۋتۋوۋخۋازدا دەبىنىتەۋە. ھەر لە سەرەتەى شۇرشى ۲۰ تەمەمۋى ۱۹۶۸ ۋە بە لە بەرچاۋگىرەتتى بنەماكانى سۆشئالىستى و دىموكراتى، پارتى بەعس چارەسەر كىردى بنەرەتتى ئەو كىشە ئالۋزۋ لىك ئالۋەى كوردى ۋەك پلەى يەكەمى كارەكانى گىرە ئەستۇ، بەشىۋازىك دە قى تىۋرى و كىردارى شىۋا ۋەمىگىرەت و دەقاۋدەق لەگەن ھىۋاۋ خۋاستە نەتەۋايەتتەكانى گەلى كوردو يەكەتتى ۋلات و بزوتتەنەۋەى نىشتەمانى پىشكەۋتۋوۋ خۋازدا يەك بىگىرەتەۋە ۋووربېيىت لە دزايەتەكەردىنى خەبات و تىكۆشەنى نەتەۋەى عەرەب. لە راستىدا پارتى بەعسى سۆشئالىستى عەرەب، لەدەلگەى سىياسى خۇپەۋە تۋانى دەقتىكى گىنچاۋو دروست، ۋەك بەلگەنامەيەكى مېژۋۋى مەزنى ھەلقولۇۋى بەياننامەى ۱۱ ى ئازارى ۱۹۷۰ لەزمەينەى ۋاقەدا بەرجەستەبكات، كەدادەنرەت بەخالى

ۋەرچەرخانى مىژۋىيى لەخەباتى جەماۋىرى كوردو بزوتنەۋەى كوردايەتيدا .
۲- لە كۆبوونەۋەى رۇژى ۱۱ ئازارى ۱۹۷۴، ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش
بەناۋى گەلەۋە، بەم شىۋەيەى لاي خوارەۋە بېرىارى ژمارە (۲۴۷)ى سەبارەت
بەپراستكردنەۋەى دەقى دەستورى كاتى راگەيەنراۋى ۱۶ ى تەمموزى ۱۹۷۰ى بلاۋ
كردەۋە.

بەندى يەكەم - ئەم بېرگەيەى خوارەۋە دەخرىتە سەر بەندى ھەشتەمى
ياساى كاتى.

ج- بەگويەرى ديارىكردنى ياساۋ ئەۋ بەلگەنامانەى ئۆتۈنۈمى لە
چاپمەنىيەكانى ئەمىندارىەتى گشتى رۇشنىرى و لاۋاندا ھاتوۋە، ئەۋ ناۋجانەى
دانىشتوانيان زۆرىنەى كورد بېك دەھىنن دەسلاتى ئۆتۈنۈمى دەيانگرىتەۋە.

۳- دەركردن و راگەيانلنى ياساى ئۆتۈنۈمى لەسەر رۇشناى بېرىارى ژمارە
۲۴۸ ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش بەم شىۋەيەى خوارەۋە ھاتوۋە:
بە پىشت بەستىن بە بېرگەى (۱) لە بەندى ۴۲ ى دەستورى كاتى، لە دانىشتنى
رۇژى ۱۱/۲/۱۹۷۴يدا ئەنجومەنى سەرگردايەتى شۆرش بە ناۋى گەلەۋە ياساى
ژمارە ۳۳ سالى ۱۹۷۴ ى دەركرد.

بەندى يەكەم :

أ - بەخشىنى ئۆتۈنۈمى بەناۋچەى كوردستان، ۋەك لەم ياسايدە
ديارىكراۋە، بەناۋچە ناۋدەبىرېت.

ب - بەپىيى زۆرىنەى دانىشتوانى كوردو سەرژمىرى گشتى سنورى ناۋچەى
كوردستان ديارى دە كرېت، ھەرۋەك لەدەقى بەياننامەى ۱۱ ى ئازارى ۱۹۷۰
داھاتوۋە، سەرژمىرى سالى ۱۹۷۵ دەكرېتە بنەپەتى ديارىكردنى سروشتى

نەتە واپەتە، بەرانبەر زۆرىنەى دانىشتوانى ئەوش وىنانەى سەرژمىرى دەيانگىرتەو.

ج - ناوچەكە يەكەيەكى ئىدارى خاومن كەسايەتى (مەعنەوى) دەبىت، لە جوارچىوئە دەسەلاتى ياساى و ئابوورى كۆمارى عىراقداو لە ژىر چاودىرى نەم ياساى و ياسا پارىزگاكاندا ئىدارەكان دابەش دەكرىن.

د - ناوچەكە بەشىكى دانەبىراو لەخاكى عىراق، گەلەكەيشى بەشىكە لە گەلى عىراق و جىيا نابىتەو.

ه - شارى ھەولير ناومندى ئىدارەى ئۆتۆنۆمى دەبىت.

و - يەكە ئىدارى يەكانى ئۆتۆنۆمى بەشىك دەبن لە يەكە ئىدارى يەكانى كۆمارى عىراق.

بەئدى دووم:

أ - زمانى كوردى شانبەشانى زمانى عەرەبى زمانى فەرمى دەبىت لە ناوچەكەدا.

ب - زمانى كوردى لە ناوچەى ئۆتۆنۆمى زمانى پەرورمردەو فىرکردن دەبىت و زمانى عەرەبى شانبەشانى زمانى كوردى لەتەواوى پلەكانى پەرورمردەو فىرکردندا دەخوئىرئىت.

ج - دامەزراندنى بنكەو قوتابخانەى خوئىندنى عەرەبى تايبەت بە دانىشتوانى بەرپەگەز عەرەب لەگەل خوئىندن بەزمانى كوردى تىپاندا.

د - دانىشتوانى ناوچەى كوردستان مافى خوئانە بە ئارموزومەندى خوئان، لەھەر قوتابخانەيەكداو بە ھەر زمانىك جگە لە زمانى داىك بخوئىن.

ه - تەواوى پلەكانى پەرورمردەو فىرکردنى ناوچەكە لەژىر دەسەلاتى پەرورمردەى گشتى دەولەتدا دەمىنئىتەو.

رەجائى فايد

بەندى سى يەم:

أ - بەپىي دەسلەتلى ياسايى ئەو بېرارانەي لەو روهوه راگەپەنراون، مافو ئەرك و ئازادى دانىشتوانى بەرەگەز عەرەب و گەماپەتپەكانى دېكە لە ناوچەكەدا پارىزراو دەبن و ئىدارەي ئۆتۈنۈمى لە ئاستياندا بەرپرسىار دەپت.

ب - لەبەر رۇشنايى ياسا و ئەو بېرارانەي لەم روهوه دەرگراون، دانىشتوانى بەرەگەز عەرەب و بەشداردەبن لە نوپنەراپەتتى كىردن و وەرگرتنى بەرپۆمبەراپەتتە گشتپەكاندا.

بەندى چوارەم:

قەزا سەربەخۇپە و هېچ دەسلەتلىك بەسەرىدا بالا دەست نىپە، پېكەتەكانى لەناوچەكانى كوردستاندا بەشېك دەبن لە سىستەمى قەزايى لە كۆمارى عىراقدا و جىابوونەوى نىپە.

بەندى پىنچەم:

لە چوارچىۋەي دارايى دەۋلەتتى ناۋەندىدا، ناوچەي كوردستان پەكەتتىكى دارايى سەربەخۇ دەپت.

بەندى شەشەم:

أ - بوودجەي ناوچەي ئۆتۈنۈمى، لە چوارچىۋەي بوودجەي پەكەرتوۋى دەۋلەتدا بوودجەپەكى تاپىمەت دەپت.

ب - بوودجە و نامادەكردنى لەناوچەكەدا لەسەر ھەمان سىستەمى نامادەكراۋى بوودجەي پەكەرتوۋى دەۋلەت دەپت.

بەندى ھەوتەم:

بوودجەى ناوچەى ئۆتۈنۈمى لەم بەشانەى خوارمۇه پىكەمھىنرەيت:

- ۱ - بوودجەى ئاسايى.
- ۲ - بوودجەى ومبەرھىنانى سالانەى ناوچەگە.
- ۳ - بوودجەى دەزگا و دامەزراومەكانى ومبەرھىنانى ناوخۆيى و دامەزراومەكانى ناوچەگە.

بەندى ھەشتەم:

داھاتى بوودجەى ناوچەى ئۆتۈنۈمى لەم رەگەزانە پىك دىت..

- ۱ - داھاتى خودى ناوچەگە پىك دىت لە:
- ۱ - داھاتى باج و داھاتى بىراردراوى شارموانىيەكان و ئىدارمەكانى و رىكخستىيان بەپىيى ياساى تايبەت.
- ۲ - نرخی كەل و پەل و كالا فرۇشراومەكان و دەرامەتى خزمەتگوزارىمەكان.
- ۳ - بەشى دىارىكرا و لەسوود و قازانجى ئەو دەزگايانەى لەناوچەگەدا بوودجە دەيانگرەيتەو.
- ۴ - باجى خانووبەرە بىنەرمەتەكان و بەشەكانى دىكەى وابەستە لەناوچەى ئۆتۈنۈمىدا.
- ۵ - باجى زەوى و زارى كشتوكالى و بەشى چاگسازى كشتوكال.
- ۶ - باجى تەرىكە.
- ۷ - باجى تۆمارگەى خانووبەرە.
- ۸ - باجى دادگاكان و ئەو بىزاردنانەى وەك بىزاردنى ياسايى دەسەپىنرەيت.
- ۹ - پوولى دارايى.
- ۱۰ - باجى تۆماركردنى ئۆتۈمبىل و گواستەوھى خاومندارىەتى.
- ۱۱ - باجى پوولى پۆستە و گەياندىن.

رەجائى فايد

ب - ئەو بەشەى لەبوودجەى دەولەتو لەبەرنامەى ومبەرھىنانى سالانەى پلانى پەرھىپىدانى نەتەومىى دىارى دەكرىت، بەمەبەستى پىركردنەوہو داپۇشىنى خەرجى بوودجەى ناوچەى ئۇتۇنۇمى و يەكسان كردنى لەگەل پەرھىپىدانى ناوچەكانى دىكەى كۆمارى عىراق.

بەندى نۆھەم:

ژمىرىارى ناوچەى ئۇتۇنۇمى دەكەوئتە ژىر جاودىرى راستەوخۇى دىوانى جاودىرى داراى.

بەندى دەھەم:

لەناوچەكەدا ئەنجومەنى ياسادانان دەستەى ياسادانەرى ھەلئىژىراو دەبىت، پىكھىنان و سىستەمى كارگردنى بەپىى ياسا بەرىوہ دەجىت.

بەندى يانزەھەم:

أ - سەرۆك و جىگىرى سەرۆك و راستگىرى نەئىنى ئەنجومەنى ياسادانان، لە ئەندامانى ئەنجومەن ھەلئەبىژىرىن.

ب- بەئامادىبوونى زۆرىنەى ئەندامان كۆبوونەوہەكانى ئەنجومەن دەبەسرىن و بىرپارەكان دەردەكرىن، ئەگەر دەقەكان لەگەل ئەم ياساىە و ياساى ئەنجومەنى ياساداناندا جىاوازيان تىايدا نەبىت.

بەندى دوانزەھەم:

أ - دانانى پەپىرەوى ناوخۇ

ب - بىرپاردانى پىوىست بەپەرھىپىدان و راپەراندنى پىرۇزە كۆمەلاىەتى و رۇشنبىرى و ئابوورىە ناوخۇپىەكان و ئاومدانگردنەوہى ناوچەكە لە سنوورى سىياسەتى گشتى دەولەتدا دەمىنىتەوہ.

ج - بىرپاردانى ياساى پىوىست لە ئاستى پەرھىپىدانى رۇشنبىرى و كلتورى

نەتەۋىيى لەناۋچەكەدا.

د - بېياردانى ياسايى تايبەت بە فەرمانگە و ئىدارە و بەبەرژەۋەندىيە ھاۋجۇرەكانى حكومەتى ناۋەندى، پاش راۋىزگرىن لەگەل لايەنە بەرپرسە تايبەتەكاندا.

ه - دەرپىنى رەزامەندى لەسەر ئەو پىرۋژە درىژخايەنانەى ئەنجومەنى جى بەجىكرىن لەكاروبارى ئابوورى و كۆمەلەيەتيدا ئامادەيان دەكات، لەگەل پىرۋژەكانى پەرەپىدان و كاروبارى پەرۋەردە و فىركارى و تەندروستى و كاركرىن بەگوپرەى پىۋىستى نەخشەسازى ناۋەندى دەۋلەت و پىۋىستى جى بەجىكرىن.

و - پىشنياركرىنى بوودجەى تايبەت بەناۋچەى ئۆتۈنۈمى.

ز - بېياردان لەسەر ژمىريارى كۆتايى، پاش سەرنجىدانى لەلايەن دىۋانى چاۋدىرى دارايى و بەرزكرىنەۋەى بۇ دەسەلاتى ياسادانان بەمەبەستى بېيار لەسەردانى.

ح - راستكرىنەۋەى بوودجەى تايبەت بەناۋچەى ئۆتۈنۈمى و بېياردانى كۆتايى لەسەر دىاريكرىنى لەحالىتەتەىدا پىچەۋانەى ياساۋ نەخشەكانى پەرەپىدانى دەۋلەت نەۋەستىتەۋە.

گ - لىكۆلىنەۋە و لىپرسىنەۋە لەئەندامانى ئەنجومەنى جى بەجىكرىن لە مەۋداۋ سىۋورى كارە دىاريكراۋەكاندا.

ى - بەخشىنى مەمانە بەئەنجومەنى جىبەجىكرىن، يان بەئەندامىك يان بە زۆربەى ئەندامانى، ھەرۋەھا ۋەرگرتنەۋەى مەمانە لەھەر ئەندامىكى لادراۋ بەزۆرىنەى دەنگى ئەو ئەندامانە دەبىت ئەنجومەنى ياسا دانانيان لىپىكھاتۋە.

بەندى سىنزەھەم :

أ - ئەنجومەنى جىبەجىكرىن دەستەى جىبەجىكەرى ئىدارەى ناۋچەى ئۆتۈنۈمىە.

ب - ئەنجومەنى جىي بەجىكردن پىكىتتە لە سەرۆك و جىگرى سەرۆك و ژمارەيك لە ئەندامانى بەپەكسانى لەگەل ژمارەى ئەو بەرپۆمبەراپەتياىەى لەبەندى چوار دەهەمدا ناويان ھاتوو، يان بەدووئەندام زياتر.

ج - سەرۆكى راسپىراو لەنيوان ئەنجومەنى ياسا داناندا، يان ھەرکەسىكى تر مەرجى ئەندامبوونى تىدا بەدى بکرىت، ئەندامانى ئەنجومەنى جىي بەجىكردن و سەرۆك و جىگرى سەرۆك ھەل دەبىزىررىت و داوا لە ئەنجومەنى ياسا دانان دەكرىت بە بەخشىنى متمانە، لەگەل بەدەستەينانى متمانەى زۆر بەى ئەندامانى ئەنجومەن، مەرسوومى كۆمارى بەپىكەينانى ئەنجومەنى جىي بەجىكردن دەردەجىت.

د - سەرۆك و ئەندامانى ئەنجومەن بەپەلى وەزىر دادەنرىن.

ھ - سەرۆك كۆمار دەسلەلتى لادانى سەرۆكى ئەنجومەنى جىي بەجىكردىنى ھەيە لە پۆستەكەى، لەو ھالەتەدا ئەنجومەن ھەل دەووشىتەو.

و - لە ھالەتى وەرگرتنەو ھى متمانە لە ئەنجومەنى جىي بەجىكردن و ھەلومشاندىنەو ھى، ئەنجومەن بەرپرسىار دەبىت لە رايىكردىنى تەنھا كارەگانى رابردووى بەردەستى و بەردەوام دەبىت تا پىكەينانى ئەنجومەنى نوئى، بەمەرجىك مانەو ھى لە پانزە رۆژ تىپەرنەكات.

بەندى چوار دەھەم:

أ - پارىزگاگانى ناوچەى ئۆتۆنۆمى وابەستە دەبىن بەسەرۆكى ئەنجومەنى جىيە جىكردىنەو.

ب - لە رايىكردىنى دەسلەلتەگانىدا، ئەنجومەنى جىيە جىكردىن پشت بەم نووسىنگانە دەبەستىت:

۱- نووسىنگەى ئەنجومەنى ياسا دانان.

۲- نووسىنگەى پشكنين و بهدوادا چوون.

۳- نووسىنگەى نامارو پلاندانان.

يهگەم:

نەم بەرپۆمبەرايه تيانە بە نە نجومەنى جى بە جيكر دئەو دەبە سرنەو.

۱ - بەرپۆمبەرايه تى پەرومردەو فيرگردن.

۲ - بەرپۆمبەرايه تى كارو نيشتە جيكردن.

۳ - بەرپۆمبەرايه تى كشتوكال و چاكسازى كشتوكال.

۴ - بەرپۆمبەرايه تى كاروبارى ناوخۆ.

۵ - بەرپۆمبەرايه تى گواستەو دەو گەياندن.

۶ - بەرپۆمبەرايه تى رۆشنىرى و لاوان.

۷ - بەرپۆمبەرايه تى شارەوانىيەگان و گەشت و گوزار.

۸ - بەرپۆمبەرايه تى كاروبارى كۆمەلايه تى.

۹ - بەرپۆمبەرايه تى دارايى و ئابوورى.

دوووم:

كاروبارەكانى نەم بەرپۆمبەرايه تيانەى خوارمۆ بەم جۆرە ديارى دەگرين.

۱ - بەرپۆمبەرايه تى كاروبارى ناوخۆ، بەرپۆمبەرايه تى هەكانى پۆليس - بەرگرى

شارستانى - بارى كەسايە تى دەگرينتە خۆى.

۲ - بەرپۆمبەرايه تى كاروبارى كۆمەلايه تى - بەرپۆمبەرايه تى هەكانى

تەندروستى و كاروبارى كۆمەلايه تى دەگرينتە خۆى.

۳ - بەرپۆمبەرايه تى كاروبارى ئابوورى بەرپۆمبەرايه تى گشتى دەبىت.

ج- بەرپرسيارىيه تى بەرپۆمبەرايه تى هەكانى لاي سەرەو، لە نەستۆى

نەندامانى نەجومەنى جى بە جيكر دندا دەبىت، لەژىر ناو نيشانى (نەمىندارايە تى

گشتى) و هەريەگەيان بە پلەيەگى تايبەت دادەنرين.

به نندی پانزدهم:

نه نجومه نی جی به جیکردن نه دمسه لاتانه به ریووده باتا،

ا - دمسته بهرگردنی یاسا و ریگخستنی جی به جیکردنی.

ب - پایه ندیوون به دمسه لاته گانی هه زاوه.

ج - بلاوگردنه وهی دادپهرومیری و دابینگردنی ناسایشی گشتی و

پاریزگاریکردنی بهرژوهنندیه نیشتمانی و ناوخوییه گان و پاراستن و

چاودپیریکردنی مال و سامانی گشتی و تایبه تی دهولت.

د - برپاردان لهسمر هه موو پیویسته ک و دمسه لاتی جی به جیکردنی برپاره

یاساییه ناوخوییه گان.

ه - ناماده گاری و پلانندانان لهناستی پرؤزه دریزخایه نه گانی کاروباری

نابووری و کومه لایه تی و پرؤزه گانی پهره پیدان و کاروباری پهرورمه ده و فیکردن و

تهندروستی و کارکردن به پیی پلانه درپیزراوه گانی ناومندی گشتی دهولت و

پیویسته گانی جیبه جیکردن و بهر زگردنه وهی ناستیان.

و - چاودپیری پرؤزه زیندوه گان و تهواوی دام و دمزگا و دامه زراوه گشتی و

خوجییه تیه گانی ناوچه ی ئوتونومی.

ز - دامه زرانندی فهرانبه رانی ئیداره ی ئوتونومی به پیی یاسا گانی

خزمه تکردن و میلک له و پؤستانه ی پیویست به فهران، یان برپار (مرسوم) ی

کۆماری، یان رهمه نندی سه رۆک کۆمار ناکهن، دمسه لاته گانی نه و یاسایانه یان

به سه ردا داده نی ریئت، وه ک لهسمر فهرانبه رانی کۆماری عیراق دانراوه، به و

مه رجه فهرانبه رانی به شه ئیداریه گان که زۆرینه ی کوردپیکده هیئن له کورده گان

بیئت، یان له وانه بیئت که شارمزیی تهواویان له زمانی کوردیدا هیه، له گه ل

چاودپیریکردنی دهقی به نندی سییه می نه م یاسایه.

ح - جی به جیکردنی بوودجه ی ناوچه ی ئوتونومی، لهسمر رۆشنایی بنه ما

سه ره گیه باوهرپیکراوه گانی سیسته می ژمیریاری دهولت.

گ - ئامادەكردنى راپۇرتى سالانە لەسەر بارودۇخى ناوچەكە و بەرزكردنەوہى بۇ سەرۇك كۇمارو ئەنجومەنى ياسادانان.

بەندى شانزەھەم :

جگە لەو دەسلەلاتە ياسايبانەى ليژنەو دەستەكانى ئىدارەى ئۆتۈنۈمى بەرپۈوہى دەبن، مومارسەكردنى دەسلەلات لەھەموو شوپىنىكى كۇمارى عىراقدا دەگەرپتەوہ بۇ دەستەكانى ناومند، يائەوانەى نوپنەرايەتيان دەكەن.

بەندى جەقدەھەم :

ا - پىكھاتەكانى پۇليس و ئاسايش و رمگەزنامە لەناوچەى ئۆتۈنۈمىدا وابەستە دەبن بەبەرپۈوہى بەرايەتيەگشتيەكانيانەوہ لەومزارمتى ناوخۇ و نەو رىنمايى و دەسلەلات و ياسايبانە دەيانگرتتەوہ لەكۇمارى عىراقدا راپيدەكرىن.

ب - سەرۇكى ئەنجومەنى جى بەجىكردن، يان ھەر دەسلەلات پىدراوئىك لە ئەندامانى ئەنجومەن، دەسلەلاتى ھەيە لەسنوورى كارو ئەركەكانىدا ھەر ئەركىك بخاتە سەر ئەو پىكھاتانەى لەناوچەى ئۆتۈنۈمىدان و لەبرگەى (ا)ى ئەم بەندەدا ناويان ھاتووہ، بە شىوازىك لە جوارچىوہى سىاسەتى گشتى دەولەت تىپەرپنەكات. ج - دامەزراندن و گواستنەوہى بەرپۈوہى بەرايى پىكھاتەكانى برگەى (ا)ى ئەم بەندە بمفەرمانى و مزىرى ناوخۇ و بەراوئىكردن لەگەل سەرۇكى ئەنجومەنى جى بەجىكردن دەبىت.

د - گواستنەوہى ھەرامانبەرانى پىكھاتەكانى پۇليسى ناوچەى ئۆتۈنۈمى، لەگەل چاودىرىكردى برگەى (ج)ى ئەم بەندە بمفەرمانى ئەمىندارى گشتى كاروبارى ناو خۇ دەبىت.

ه - لەگەل پىش چاوخستنى دەقى برگەى (د)ى ئەم بەندە، دامەزراندن و گواستنەوہى ئەو ھەرامانبەرانەى لە برگەى (ا)دا ناويان ھاتووہ، لە جوارچىوہى ئەو دەسلەلات و رىنمايىبانەدايە لە كۇمارى عىراقدا بەپرەو دەكرىن.

بەندى ھەژدەھەم:

أ - ھەرمانگەكانى سەر بەدەسەلاتى ناومندى لە ناوچەگەدا سەر بە مزارمەتەكانى خۆيان دەبن و لەسنوورى تايبەتمەندى خۆياندا ئەركەكانيان بەرپۆھ دەبن و كارەكانيان رادەبەرپنن.. دەستەو پىكھاتەكانى دەسەلاتى ئۆتۆنۆمى دەتوانن لە ناستى ھەرتىبىنى كردنىكدا بەراپۆرت مزارمەتەكانيان ناگادار بكەن.

ب - لەسنوورى تايبەتمەندىەكانى خۆيدا، دەسەلاتى ناومندى مافى رىنمايىكردنى بەرپۆھبەرايەتە خۆجىيەتەكانى ھەيە، وەك لە بەندى چواردەھەمى ئەم ياسايەدا ناوبراوه.

ج - مەزىرى دەولەت لەلایەن دەسەلاتى ناوھ نەدوھ دادمەنریت، ھەلدەسیت بەھەماھەنگى كردن و يەكخستنى ئەو چالاكیانەى حكومەتى ناومندوپەكەكانى ئىدارەى ئۆتۆنۆمى ئەنجامى دەدەن، بۆى ھەيە نامادەى كۆبوونەوھەكانى تەواوى ئەوپەكە ئىداریانەبیت، ھەمانكات دەسەلاتى ناومندى بۆى ھەيە ھەرومەزىرىكى تر بۆ ئەوگەرە ديارى بكات لە جىيى ئەو پتر كارەكەى پى بسپىریت.

د - سەرۆكى ئەنجومەنى جى بەجىكردن لە كۆبوونەوھەكانى ئەنجومەنى وە زىراندا نامادەو بەشدار دەبیت.

بەندى نۆزدەھەم:

أ - لىژنەيەكى ھەلبىزىراو لەئەندامانى دادگای پياچوونەوھە (مەكەھە التەمىيز) پىكھاتووه لەسەرۆكى دادگاو چوار ئەندام، بۆ ماوھى سى سال چاودىر دەبن لەسەر بېرىارەكانى دەستەو لىژنەكانى دەسەلاتى ئۆتۆنۆمى، دەكرىت كارى چاودىرى لىژنەكە بۆ دوومەجار نوئى بكرىتەوھە.

ب - مەزىرى داد يان مەزىرى دەولەت دەتوانن لەماوھى سى رۆژ دواى راگەياندىنى ھەربېرىارىك لەبېرىارەكانى لىژنەو دەستەكانى دەسەلاتى ئۆتۆنۆمى

بەدىن، لە ھالەتتە كەڭەش دەستور و ياسا و رېنەمەيە گەشتەكاندا جىاوازى بكت. ج - لەنەنجامى يەكلەيىكردنەھى بېيارەكانى لىژنە و دەستەكانى دەسلەتتى ئۆتۈنۈمى، جى بەجىكردن لەلىدانى بېيارەكان رادەگىرەت.

د - لەماھى سى رۆژلە پېشكەشكردنىان لىژنەى چاودېرى مەسلەى لىدان لە بېيارەكان يەكلەيىدەگاتەھە و دەبنە دوا بېيارى كۆتەيى.

ھ - بېيارەكانى لىژنە و دەستەكانى دەسلەتتى ئۆتۈنۈمى لى لىژنەى چاودېرى ناپەوادەبن و لەبەرەوارى دەرجوونىانەھە، ھەموويان يان بەشىكىيان دەدرىنە دواھە و لەگەڭ ھەموو شۆينەوارەكانىاندا دەسپرىنەھە.

و - لىژنەى چاودېرى بېيارەكانى خۇى بۆلەينى لىدراو و سەرۈكى ئەنجومەنى ياسادانان و ئەنجومەنى جى بەجىكردن رادەگەيەنەت و لەرۆژنامەى فەرمىدا بلا و دەكرىنەھە.

بەندى بېستەم:

أ - لەم ھالەتەندا سەرۈك كۆمار دەسلەتتى ھەئەشاندەھەى ئەنجومەنى ياسادانانى ناوچەى ئۆتۈنۈمى ھەيە.

يەكەم: ئەگەر ئەنجومەن بەھۇى دەست لەكاركىشانەھەى نىوھى ئەندامانىيەھە، تەگەرە كەوتە كارەكانى و ناتوانابوو لەبەكارەينانى دەسلەتەكانىدا.

دوھەم: داواكردنى ئەنجومەن بۇ كۆبۈنەھە، ئەگەر لەبەرەوارى داواكردنەھە بۆماھەى سى رۆژ (ژمارەى دىيارىكراوى ياساى - النصاب القانونى) تەواو نەكردىت بۇ زىاتر لەدووجار.

سەيئەم: بەھۇى پېنەدانى مەمانەى ياساى ھەك لەبەرگەى (د) بەندى سىنرەھەمدا ھاتوھە، يان لەھالەتى گۆينەدانە بېيارەكانى لىژنە چاودېرى، ھەك لەبەندى نۆزدەھەمى ئەم ياساىدا دىيارىكراوھە.

ب - له حاله تی هه لوه شاننده وهی ئه نجومه نی یاساداناندا، ئه نجومه نی جی به جیکردن له راییکردنی دهسه لاته کانیدا بهردهوام ده بییت، تا سه ره له نوی هه ئیزار دنه وهی ئه نجومه نی یاسادانان، به مه رجیک دوای دهرکردنی فه رمانی کۆماری (المرسوم الجمهوری) به هه لوه شاننده وهی له نه وه د روژ تیپه رنه کات.

به ندی بیستو یه که م :

ئهم یاسایه له بهرواری بلا بوونه وهی له روژنامه ی فه رمیدا جی به جی ده کړیت.

له روژی ۱۷ی سه فه ری / ۱۳۴۹ - ک - ریکه وتی روژی ۱۱ی مانگی ئازاری سالی ۱۹۷۴ ئه م یاسایه را که یه نرا.

هه نگاهه گانی جی به جیکردن

دامه زانندی دمه زگانی نۆتۆمی :

۱ - پیکه یانی ئه نجومه نی یاسادانان له کوردستانی عیراق له وه که سایه تی هه کوردستانیانه پیکدیته که له سه ره خاکی کوردستان ده زین، کورد بییت یان عه ره ب یان هه ره نه ته وه یه کی دیکه، له گه ل له به ره چاوگرتنی نوینه رایه تیکردنی زۆرینه ی که سایه تی کورد له ئه نجومه نه که، له گه ل نوینه رایه تیکردنی ئه ندامانی سه ره کردایه تی پارتی به عسی عه ره ب سو شیا لیستی نی شه ته جیبوانی کوردستان. به به رواری ۱۹۷۴/۱۰/۵ ئه نجومه نی یاسادانان، یه که م کۆبوونه وهی خو ی گری داو به رپز به کر مه حمود پشه دهری به سه روکی ئه نجومه ن هه ئیزارا، له گه ل هه ئیزاردنی ته وای پیکه اته گانی دیکه ی ئه نجومه ن.

۲ - دوابه دوای پیکه یانی ئه نجومه نی جی به جیکردن و ئه مینداره کان، وه که له یاسا که دا هاتوو، به رپز ئه حمه د عه بدولقادر نه قشه بندی به سه روکی

ئەنجومەنى جىي بەجىكردن دانرا، لەگەن دانانى ئەمىندارانى گشتى بۇ ھەرىكەتكە ئەمەمىندارىەكان. بەم ھەنگاۋە لەدىدگای خۇپەۋە حكومەتى عىراق پىرۇۋەى نۇتۇنۇمى جىي بەجىكرد.

گرزى ۋە لەچوون و نازارەكانى شەر

جىي بەجىكردنى پىرۇۋەى نۇتۇنۇمى لەدىدگای حكومەتى بەعسەۋە، ناپىزايەكى بەرفراوانى لای كوردەكان لىكەۋتەۋە، لەئاستى سەقەتى پىرۇۋەكەى حكومەت، سەركردايەتى شۇرشى كورد بەدواداچوونىكى فەرمى دۇ بەو دەقە راگەياندا، ۋەك تىايدا ھاتوۋە دەئىت: (ياسايەكى لەتو پەتو نۇتۇنۇمىەكى سەقەت كارتۇنى بىي ناۋەرۇك). ديارەسەركردايەتى شۇرشى كورد پابەندىبوو بەدروشمى (ئىموكراتى بۇ عىراق نۇتۇنۇمى راستەقىنە بۇ كوردستان)^(۴۰).

لەگەن سەر لەنوئى ھەلگىرسانەۋەى ئاگرى شۇرش زۇربەى زۇرى چىن و توىزەكانى جەماۋەرى كوردستان پەيوەندىان پىۋەكرد... سەپىر لەۋەدا بوو نەك ھەر حكومەت رىگىرى لىنەدەكردن بەلگىو زىاتىر ھاندەرو پالئەرى پەيوەندىكردنى ئەو خەلگانە بوو بەپىزەكانى شۇرشەۋە بىي ھىچ پشكىن و لىپىرسىنەۋمىەك بە بازگەسەزبازىەكاندا تىدەپەرىن. ديار بوو ئەو سەردەمە سەرنجى حكومەت لەو ئاستەدا بوو، پەيوەندىكردنى بەللىشاۋى خەلگى كوردستان بەپىزەكانى شۇرشى كوردەۋە، لەپروۋى بىزىۋى و دەستەبەركردنى گرانى نىشتەجىكردنىانەۋە قورسايى و بارگرانى تەۋاۋ دەپن لەسەر بزوتنەۋەى كوردو پاشماۋەى سەخت و سەنگىن بەجىي دەھىلن، نكوۋلى لەۋە ناكىرئىت ئەو رەۋشە پاشماۋەى ناكارو نالەبارى لەسەر شۇرش و بزوتنەۋەى رىزگارخۋازى كورد جىي ھىشت. سەبارەت بەو مەسەلەپە مەسعود بارزانى دەئىت: (دەرچوونى ئەو ژمارە گەرەۋە فراۋانە لە خەلگى شارو شارۋچكەۋ گوندەكانى كوردستان و گەپىشتىان بە

(۴۰) كوردستان و بزوتنەۋەى كورد - مەسعود بارزانى -

ناوجه گانی ژیر دسه لاتی شۆرش، هه له یه کی یه کجار ناکارو کرده و مبه کی سهر مرقی نابه جی بوو، هه رگیز بهو جوړه چاومروانیمان نه دمکردو هه ستیشمان بهو ناسه واره رووخینه ره نه دمکرد تا رووبه پرووی بووبینه وهو که وتینه ناومراستی واقعی چونییه تی له خوگرتنیان و بهر تو مبردی گوزهران و نیشته جیکردنیان. گومان له وهدا نه بوو، ریکردنه وهی حکومت له پیش نهو خه لکانه ی ریگای ناوجه گانی ژیر دسه لاتی شۆرشیان گرتبوویه بهر، مبه ست تیایدا سه بانندی نهو سهنگو قورساییه بوو له سه ر شۆرش، کۆچکردنی به کۆمه لی لهو شیویه زۆر خراب به سه رماندا شکایه وه، جگه له که وتنه وهی کاریگه ری ناکارو خراب له سه ر چالاکیه سیاسیه کانمان له ناو شارو شارۆچکه گان و چۆل بوونیان له نیشتمان په روه رانی کارامه و گۆرانیان بۆ بنکه و مۆلگه ی سیخو رانی رژیم و به کریگراوانی و بوونه هوی دابران و بیبه شبوونی شۆرش له سه ر چاوه گانی خۆراک و زانیاری گرنگ دهریاره ی راییکردنی سیاستی چه وتو کارو چالاکیه گانی حکومت.. نه وهی جی سه رنج بوو جه ماوه رو زماریه ک له فه رماندمکانی ناو بزووتنه وهی رزگاریخوازی کورد گه یشتبوونه بریوی دووبارمه بوونه وهی رووداوی بهنگلادیش، کوردستان له عیراق جیاده بیته وهو ده ولته تی سه ربه خوی دادمه زرتینی^(۴۱).

سه ر له نوی شه ر له کوردستان

بزووتنه وهی کورد نامادمو سازی کارساته گانی روژانی داهاتوو بوو، لهو شه ره چاومروانکراوهی له گه ل هیزه گانی حکومت، بهو هویه وه دهسته یه ک پسپۆری فه خشه دارپژمیری سه ربازی پیکهینا و له به هاری سالی ۱۹۷۴ دا به ده ست پیتسخه ری هیرشی به ربلاوی حکومت بۆ سه ر ناوجه گانی ده ستی هه ولیرو شاخی سه فین، به کرده وه شه ر ده ستی پیکردمه، له گه ل هه ئسانی فرۆکه جهنگیه گانی

^(۴۱) سه ر چاوه ی پیتشو.

هيزى ئاسمانى بە بۆردمانكردنى سەختى شوپنەكانى كۆبۈنۈش ۋە نىشتە جېبۈۋى كوردەكان و رووخانلىنى پىردە ستراتىجىيەكان و هيرش كىرنەسەر قوتابيانى ئاۋارەبۈۋى زانكۆى سىلمانى و موشكبارانكردنى ژمارەيەك شارو شارۋچكە و گوندەكان، هيزمەپەلاماردەركانى عىراق تەۋاۋى تۈانا سەربازىيەكانىيان لە چەك و تەقەمەنى سەنگىن و كوشندە لەسەر خاكى كوردستان بەكارهيننا، لە راستىدا سەرھتا ئەو هيزانە لەسەر رووبەرى خاك ھەندى سەركەوتنىيان بەدەستەيننا و زيانىكى يەكجار گەورە و فراوانىيان بەھيزى پيشمەرگەى كوردستان گەياندا، لە پېناۋى سەركەوتن و يەكلايىكردنەۋەى شەپەكە، هيزمەكانى حكومەت فشارى تۈنلىيان خستبۈۋىيە سەرنناۋچەكە، بەۋھىۋايە پيش ھاتنى وەرزى زستان و كەلەكەبۈۋى بەفرو سېرپۈۋى كىردەۋە سەربازىيەكانى، بگاتە سەركەوتنى يەكجارى. لەگەل سەركەوتنى سوپاى عىراق لەچەند كىردەۋىيەكى سەربازىيدا، بەۋتەى خودى عىراقىيەكان زيانە گىيانى و مادىيەكانى حكومەت لەژمارە نەدەھاتن.

بۇچى ئەزموۋنى ئۆتۈنۈمى شگىستى هيننا؟

لەگەل دەست خستتە دەستۈۋو گۆرانكارىكردن لەمادەى ھەۋتەمى دەستۈۋرى خودى پارتى بەعس و بەناۋى راستكردنەۋەى دەستۈۋرى كاتى عىراق و گۆرانكارى كىردن تىايدا، حكومەت ھەئسا بەپرايىكردنى كارى پىكھىننى دام و دىزگاگانى ئەنجۈمەنى ياسادانان و ئەنجۈمەنى جى بەجىكردن و ئەمىندارىيەكان و بەلئشاۋ رژانلىن پزانلىنى دەستكەۋتى تاپبەت و پەخشكردنى بەسەر كارمەندانى بالى دامەزراۋەكانى ئۆتۈنۈمىدا.. جگە لەدانانى ھەردوۋ سەرۋكانى ئەنجۈمەنەكانى ياسادانان و جى بەجىكردن بەپەلەى وەزىر لە ئەنجۈمەنى وەزىرانى حكومەتى عىراق، ھەمانكات ئەمىندارەكانىش پەلەى وەزىريان پى بەخشاۋ نىشتەجى شىاۋيان بۆتەرخانكراۋ بە ۋەزىرتنى

ئۇتۇمۇبىلى نوئۇ دىيارى دارابى لەخەلکانى دىكە جىكارانەوہ. حکومەتى عىراق جى بەجىکردنى ئۇتۇنۇمى، بەدەستکەوتىكى تەواو گىرنگو مەزنى خۇى لىکدەداپەوہ، لەھەموو بۇنەو ياداومرپەکدا ناماژەى پىئەمگىردو تىشكى دەخراپە سەرو بەو پەرى شانازىوہ دەردەخرا کەھىچ حکومەتتىكى عىراقى لە رابردوودا توانای بەدپەننى ئەو خواستانەى نەبووہ، تەنانەت حکومەتى بەعس وەك تانەو ناوزپاندىك ناراستەى تورکياو سورياو ئىرانى دەگردو ناماژەى بەناتواناى ئەو دەولەتانە دەگرد لە چارسەرگردنى كىشەى كورد لە ولاتەکانياندا. دەگونجا ئۇتۇنۇمى چارسەرگى گونجاو بوايەو كوردەگان لەسايەيدا بەمافەنەتەواپتەکانيان شاد بوونايەو ژيانى پىر لە ئاسوودجى و پىر بەختەومىرى دوور لە خوینپىژى بەسەر برداپە، ھەرچەند سەقتى جى بەجىکردنى ئەو ئەزموونە نەبووہ ھۆکارى شکستى تەواوى مەسەلەکە. دەپىنن خویندەنەوہى ياساى ئەنجومەنى ياسادانان لەکوردستانى عىراق، ھۆکارىك بوو لەو ھۆکارانە، جگە لە ھۆکارى تىرىش، کە نووسەرى ئەم دىپرانە لە دىمانەپەکىدا لەگەل يەکەم سەرۇكى ئەنجومەنى ياسادانانى ناوچەى کوردستانى عىراق، بەپىز بەکر رەسول پىشەرى ئەنجامداوہ، ئەوہ ئاشکرا دەکات کە بەپىزان لەپەکەم كۆبوونەوہى رۇزى ۱۹۷۴/۱۰/۵، تا كۆبوونەوہى ھەوتەمى سالى سىيەمى دەورەى ناسايى ۱۹۷۶/۱۲/۱۱ سەرۇکايە ئەنجومەنى لە دەستدا بووہو دواتر پۇستى و مزارەتى کاروبارى كۆمەلپەتى لە بەغدا پى سىپىرا، دواترىش دانرا بە بەرپومبەرى رىكخراوى كارى عەرەبى (منظمة العمل العربى) بۇ زياتر شارەزابوون لە کارەکانى ئەنجومەن لىرە دا چەند بىرگەپەكى ئەو دىمانەپە دەخەپنە بەردەست. سەرۇكى ئەنجومەن وەك کەسايەتپەكى كارىگەرى ناو دەسەلاتى ئۇتۇنۇمى، باس و خواس لە ئەزموونى خۇى و ئەو كىشەو ئاستەنگانە دەکات، رووبەرپووى ئەنجومەنەكەى بوونەتەوہ، وەك خۇى دەئىت: (ھۆکارى سەرمكى بوون لە خنکانىنى ئەزموونەكەو داپىنى لە ناومرپۆکەكەى، تا ئەو کاتەى رووداوى دىكەپان بە دواى

گرنگو سهرمکی شاندى كوردى بووه، له گفتوگوكانى پرۇژەى يەكگرتنى سيقۇلى قاھىرەى سالى ۱۹۶۲. وهك پيشتر نامازەى پيدرا، له كاتىكدا هەست و سۆزو خەونى كوردستانى گەورە له خوینو و گيان و هزرى كوردەكاندا بنجى داکوتاو، هيج ژىرى و لۆژىكىك بەووه رازى نابىت خويان له پیناوى هینانەدى ئامانجە نەتەوايەتیهكانى عەرمېدا بەخت بکەن.

له و هەلومەرجەد چى لەسەر كورد پئويست دەبىت؟.. پئويست بوو به ناراستەى بەهيزگردنى چەمكى ئۆتۆنۆمى راستەقىنە له زەينى پياوى راستە شەقامى كوردیدا خەبات بكرىت. بەلام مەخابن هەر له سەرمتاو هەسەلهكان به رپرهوئىكى دىكەدا گوزەريان پىكراو دەبوو پياوانى بەرپومبەرى دەسەلاتى ئۆتۆنۆمى به وىستى رژیى بەعس مامەلەيان له گەل كارەكانیادا بكردايو هەر لهو رینگاپهوه هاوولاتى ئاسایى كورد له ریزهكانى بەعس دا بەناچارى رىك دەخران^(۴۲)، دياره بۆ هەندى كەسى سوودمەند وهك دياردمیهك له پیناوى بەرژدوهندیه تاكهكەسیهكانى خويان دەچوونه ریزى رىكخستنهكانى پارتى بەعس و كرددبوویانه هۆكارى گەيشتن بەپۆستەتایبەتە ئیداریهكان. ئەمانە له بۆنەو یادهكاندا له بەمژۆر كۆگردنەوهى جەماوەرو بەناچارى وتنەوهى دروشمەكانى بەعسى وهك (نەتەوهى عەرمبى يەكگرتوو خاوفنى پەيامىكى نەمر) (امة عربية واحدة ذات رسالة خالدة) و دروشمى ئامانجە سەرەكیهكانى بەعس له يەكئیتى و سەرپەخۆیى و سۆشیاالیستى (الوحدة والحریة والأشتراكیة) كه به سىكوجكەى پیرۆز دەناسرا رۆلى گرنگیان دەگىرا.

^(۴۲) كەسانىك بەناچارى له رىكخستن و رىكخراوهكانى بەعسدا له كوردستان رىكدهخران لەرئى فۆرمىكەوه دەبوو كەمەرجى ئەوهى لەسەر دانرايوو ئەگەر دە كەوت لەهەرپارت و رىكخراوئىكى دىكەدا كارەكات سزای لەسیدارەدانى خۆى لەسەر مۆردەكرد... دياره مۆركردنى ئەو فۆرمە تەنها بەو كوردانە مۆردەكرا كه رىكدهخران . و.ك

چاودىرى لەسەر كارەكانى ئەنجومەن

لەسەر بنەپەرتى (دەسلەتلى بالاً نوینەرى گەلە).. گریمان هیچ چاودىرىەك بەسەر كارەكانى ئەنجومەنى ياسادانانەو دەنەراوہونىيە، ھەرچەند نەبوونى چاودىرى لەسەر ئەنجومەنى نوینەرانى دەولەتى سەربەخۆو خاوەن سەرورەرى راسترە، بەو ھۆيەوہ ئەنجومەن خاوەنى دەسلەتلى بالاً دەبىت لە بىرپارداندا. لەبەرئەوہى ئەم ئەنجومەنە ھەرىمىيەو لەجوارچىوہى دەولەتى ناوئىدىداو بەپىيى ياساى تايبەت ئۆتۆنۆمى پىادە دەكرىت، دەنگونجىت لەلایەن دەسلەتلى ناوئىدىوہ چاودىرى لەسەر كارەكانى و بىرپارەكانى دابىرئەت.

بەندى نۆزدەھەمى ياساى ئۆتۆنۆمى نامازە دەكات بەدانانى چەندىن لىژنەى چاودىرى بەسەركارووبىرپارەكانى ئەنجومەنەوہو لە لىژنەيەكى سەرەكىو تايبەتيدا كۆكراونەتەوہ كەومزىرى داد سەرۆكايەتى دەكاتو دەسلەتلى رەخنەگرتن و دانەدواوہى ئەو بىرپارانەى لە ئەستۆدايە پىچەوانەى دەقە دەستوورىەكانو بەندە ياسايەكان دەوئستەنەوہ، لەگەل كارپىكردن و رايپكردن ئەو بىرپارانەى لەلایەن سەرۆكى لىژنەى چاودىرىوہومزىرى داد لىيان نەدرايىت.. پىويستە ئەوہ بزانىن لەسەر زەمىنەى واقع ومزىر چۆن كارەكان رايپدەكات. لەم كاتەدا سەرۆكى ئەنجومەنى ياسادانانى ناوچەى كوردستان ئەم راستىيەى دركاندو وتى: (لە راستيدا چەند لايەنىكى چاودىرى جىاواز دوور لە ياساو دەسلەتلى ياسايى وەك دەزگاي ناسايشى تايبەتو ھەوالگرىو نووسىنگەى باكوورى پارتى بەعس، بەسەر تەواوى كاروچالاكىەكانى ئەنجومەن و بىرپارەكانيدا سەپىنراون، ھەر لايەنىكىش لەم لايەنانە لەگەل زىادە رۆيىو بازدان بەسەر ياساو پىشلىكردى دەستووردا بالاً دەستى تەواويان ھەبوو، جگەلەوہ تواناداربوون بەختكاندن و سەرىنەوہى ھەر بىرپارىكى ئەنجومەن پىش دەرچوونى لەبنكەكەيدا).

به جیهینان و رایگردنی کاره گانی نه نجومهن له نیوان دوو

سه رده مدا

یه گهم: پیتش ریگکه وتنی جه زایرو نسکۆی شوړش و بزووتنه وهی
رزگار یخوازی کورد.

دووم: دواى نسکۆی بزووتنه وهی رزگار یخوازی کورد.

له سه رده می یه گهمدا نه نجومهنی یاسادانان دوور له چاودیریکردن
کارونه که گانی خوئی راده په پړاندو حکومتی ناوهندی چاوپوښی ته وای
له بپیاره گان ده کوردو نه نجومهن سه ربه ست بوو له چوښیه تی باسکردنی
مهسه له گانیدا، نه وهی جیی سهرنج بوو به چاک و به خراب هیج وته بهک سه بارت
به بزووتنه وهی کورد باس و خواسی لینه ده کرا.. نه گهر له بواریکدا پیویست به ناو
هینانی بکرایه، وته بیژ خوئی له ناو هینان و قسه و قسه لؤک و وتهی نه شیاو دوور
ده گرت، توندترین ناوبردنی بزووتنه وهی کورد لهو سه رده مه داته نها به یاخیبوو
یان تاقمی مه لامسته فا بارزانی ناودمبرا. گومان له وهدا نه بوو نه ندامانی
نه نجومهنی یاسادانان لهو خو پاریزیاندا، له تولهی بزووتنه وهکه ده ترسان. لهو
رووه وه سه روکی نه نجومهن ده ئیت: (له کاتیکدا ئیمه وهک دامه زراویکی یاسابی
بیده سه لات بووین له پاریزگار یکردنی گیانی خو مان، جاریک نارنجوکیک
هه لدرابوویه مالی نه ندامیکی نه نجومهن و له ترساندا بوورابوویه وه، ئیمه
بو خو مان لهو حالته دا ده ژیاين، نه ویش داوای لیده کردین بیپاریزین، وینه
هاو جوړه گانی نهو مه سه لانه ی له سه رده می یه گهمدا روویاندا بوو، جاریک له
جاران لیژنه ی بالای کاروباری باکور (اللجنة العليا لشؤون الشمال) به برووسکه بهک
داوای لادانی (حسانه) ی له سر نه ندامیکی نه نجومهن کردبوو، له راستیدا نهو
نه ندامه به تاوانی دژ به ناسایشی ده ولته دستگیر کرابوو.. لهم ناسته دا
سه روکیا به تی نه نجومهن له وه لومی برووسکه که ی لیژنه ی بالای کاروباری باکووردا

هەلۆئىستىكى توندى گرتە بەرو سەرزەنشتى گرتنى پىشوەخت و بى ناگادارکردن و
وەرگرتنى رەزامەندى ئەنجومەن کرد، بى ئەوەى لەلایەن حكومەتەوه هيج
كاردانەومىهكى خرابى لى بگەوێتەوه، ئەو هەلۆئىست و وەلامدانەومىه نە پىشتر و
نە دواتر لە ناوخۆى سىستەمى دەسەلاتداردا رووى نەداوه و رویش نادات.. لەگەن
نەومىشدا دەرگەوت كىشەى دەستگىركردنى ئەو ئەندامە بە هۆى
پەيوەندىكردنىيەوه بوو بە بزووئەوهى كوردەوه كەلە شەرى نژبە حكومەتدا
بوو.. لەگەن ترسناكى مەسەلەكەيشدا ئەندامانى ئەنجومەن لە هەلۆئىستىكى
جوامىرانەدا بەرەنگار بوونەوه و كەوتنە بيانوو هينانەوه و داكوكىکردن لەو
كىشەيه. ماومىهك پىش رىككەوتنى جەزايرو لەكوپوونەوهى سىنزمههەمى رۆزى
۱۹۷۵/۲/۱۰ ى ئەنجومەنى ياساداناندا ئەم رەستانە پىش چا و دەگەوتن..

- داواكارىن بە ناگادارکردنمان لەسەر دەقى دۆسيەى لىكۆلینەوه لەگەن ئەو
ئەندامەى ئەنجومەن، بەمەبەستى شارەزابوون لە دەقى دان پىدانانى ئەو
تاوانەى خراوتە ئەستۆى.

- نىگەرەن و نارازىن لەسەر شىوازى دەستگىركردنى ئەندامىكى ئەنجومەن،
دپارە دەزگای ناسايش جگە لەپەلەکردن سەربىچى ياسايشى كردوه.
- ئەو رووداوه پىشەيهكى ترسناكى دەبىت لەسەر پاشە رۆزى ئەندامانى
ئەنجومەن.

- پىويستە لىزنەيهكى تاپبەتى لە ئەندامانى ئەنجومەن پىكەهينرىت و
پەيوەندى بەو هاوړپىهوه بكات و بەرپاؤرتىك سەرۆكى ئەنجومەن لە راستى
رووداوه كە ناگاداربكات، دواتر ئەنجومەن دەروانىتە مەسەلەى لادانى (حەسانە)
لەسەرى.

- ئەنجومەن مافى هەيه لەدۆسيەى لىكۆلینەوه لەسەر ئەندامىكى ناگادارى
ببىت، بەمەبەستى دلتىابوون لەراستى و رەوينەوهى گومان لە هەلبەسراوى و
داتاشراوى ئەو تاوانە و تۆمەت خستەسەرە.

- پئویسته له ناستی کاردانه وه سیاسیه کاندای سهرنجی تایبته هه بیته و هه ئویستیان له سهر وهرگیریت و رای گشتی بهرانبهریان ناگادار بکریته.
- بۆ سه پانلنی تاوان و داننان به تاواندا بهس نییه، هاورپنگه پشمان هیشتا بیتاوان و له سهر گومان گیراوه.

- داواکردنی لادانی (حه سانه) به دهقی یاسایی له دهسه لاتی قهزادایه و هیچ لایه نیکی دیکه نه وه دهسه لاته یی نه به خشراوه.
- له کاتیکیدا ئیمه نه ندامانی نه نجومه ن توانای پارێزگاریکردنی ژانی خۆمانمان نییه نایا ناگونجیت نه ندامی تاوانبارکراو له مه ترسی ژانی خۆی په یوهندی به بزووتنه وه ی کورده وه کردبیت؟.

نه وه ی گرنگ بوو له ناستی نه وه دهقانه ی له کۆنووسی کۆبوونه وه که دا هاتبوو هیچ کاردانه وه مه کی ناکار (السلی) حکومه تیان نه که وته سه رو خاوه نی نه وه وتانه یش رووبه رووی هیچ جۆره بهرپر سیاریه تی و لیبیچینه وه مه ک نه بووه. که چی دوا ی مۆرکردنی ریککه وتنه نامه ی جهزایرو نسکۆی شوپش و بزووتنه وه ی کورد و دهستپیکردنی سه رده می دووه می نه نجومه نی یاسادانان، مامه له وه هه نس وکه وتی حکومه ت له گه ل بارودۆخه نوپکه گۆرانی په کجاری به سه رداهات. نه گه ر تیبینی بکریته مامه له ی حکومه ت له گه ل نه نجومه نی سه رده می پيشوو، که چی له نیوان شه وو رۆژیکدا مامه له ی نه رم و نیانی پینچه وانه بوویه وه، نه وه بوو له کۆبوونه وه ی نانسایی رۆژی ۱۹۷۵/۳/۲۴- ته ها یاسین ره مه زانی گه و ره لیپرسراوی حکومه ت تیایدا نامادبوو، دوو نه ندامی نه نجومه ن مه سه له ی (حه سانه) و رادهرپرینی نه ندامان له کۆبوونه وه کاندای رای جه ماومرو گه یانلنی داخوازیه کانیا ن خسته به رده ست سه رۆکی نه نجومه ن..

ته ها یاسین ره مه زان زۆر به توندی به ره نگاریان بوویه وه دوور له هه موو نه ریتیکی دیپلۆماسی و سیاسی له روویاندا وه ستاو نه وه جۆره دهرپرین و داخوازیانه ی به ناره واو نا جۆر وه سف کردو وتی: (ئیمه به هیچ شیومه ک رپگه

نادەمىن لە ناوچەكەدا مەلا مستەفا بەرزانییەكى ترسەر دەربەینى). دواتر ئەم وتەبەشى رەمەزان وەك بەجێهێنانى ئەركىكى مەزن و پىرۆز لە ئەنجومەندا بەپەرەوگرا. هەرچەند مەبەستى خراب و هىچ مەترسەك لە داخووزى ئەو دوو ئەندامەدا نەدەبىنرا، كەچى بوو بەبەیانووى لادانىان لە ئەندامىەتى ئەنجومەن، لە كاتێكدا دەقى بەندى پانزەهەمى ياساى ئەنجومەنى ياسادانان نامازە بەو مەسەلەيە دەكات و دەلێت: (ئەندامىەتى ئەنجومەن، پان هەلۆشاننەو، پان وازەهێنان و دەست لە كاركێشانەو، ئەندامىكى ئەنجومەن لەبەروارى رەزامەندى زۆرینەى ئەندامانى ئەنجومەنەو، پان نەمانى مەرجىك لەمەرجەكانى پالۆتن بۆ ئەندامىەتى ئەنجومەن، ئەویش هەمانشێو لەسەر رەزامەندى زۆرینەى ئەندامانى جێبەجێ دەبێت). و تەگەى تەها ياسىن رەمەزان و دەركردنى نایاساى دوو ئەندامى ئەنجومەن، نامەيەكى كراو بەو ئاراستەى ئەنجومەنى ياسادانان كرا وەك تايادا هاتوو.. (ئێمە لە سەردەمىكى نوێدا دەژین، بزوو تنەو، كورد تێشكانى بەسەردا هاتوو). نامەگە هەنگرى ئەو مانايە بوو ئەنجومەن جگە لە دىكۆرێكى بى قەبارەو بى ناوەرۆك شتىكى دىكە نىبەو تەنانەت بوونىشى پىويست نىبە. ئەندامانى ئەنجومەن زۆر بە روونى و هەستى كراو بوو ناوەرۆكى نامەكەيان وەرگرتو لى گەشتن و هێلى سوورىان لە پىش خۆياندا داناو نەدەبوو لى تىبەرن. هەر لەو سۆنگەيەو كەوتنە قسە و قسەلۆكى هەلبەسراو دژ بە بزوو تنەو، رزگارخووزى كورد، وەك لە دووتۆى راپۆرتەكانى كۆبوونەو، دانىشتنەكانى ئەنجومەندا ئەم رستانە دەخوینرێنەو..

هەرمەشەينانى سەركردايەتى بەكرێگىراوى پاخيوو.

هەرمەشەينانى سەركردايەتى عەشايەرى.

بەهاندانى لايەنە ئىمپىريالىزمى و زاپۆنىزمى و كۆنەپەرستانى ناوچەكە، سەركردايەتى عەشايەرى بەكرێگىراو لە دىدگای بەرزموهندىيە جىنايەتيەكانىيەو دەستياندايە شتواندى دەستكەوتەكان.

رووتكردنه و هو ريسواكردنى جه مك و دسه لاتی سه پینراو نه و بیره
تهسكانه ی سهرگردایه تی عه شایه ری به کریگیرا و له شهسته کانه وه په پره وی
دهکردن.

دپرووخان و شکست خواردنی تاهمی به کریگیرا و.

به پیی فه رمانی کارگیرى ژماره ۴۲۶ بهرواری ۱۹۷۵/۵/۲ دیوانی
سهرۆکایه تی نه نجومه نی یاسادانان، به مه بهستی تۆمه تبارکردنی بزووتنه وه ی
کوردو له ژیر په رده ی - روونکردنه وه ی هه لۆیست و رۆلی سهرگردایه تی
عه شایه ری به کریگیرا و ئاژاوه گیر- دا، چند لیژنه یه کی له ئەندامانی نه نجومه ن
پیکه ئنا و به مهستی روونکردنه وه ی هه لۆیستی بزووتنه وه ی کورد له خوینریژی و
خه یانه تکاری سهرگردایه تی عه شایه ری، سهردانی کوردستانیان کردو بۆ
جه ماومریان روونده کرده وه، نه و سهرگردایه تی هه چۆن له پێش خۆپراگری و هیزی
نیشتمانی نه ته وه یی پێشکه وتووخوازدا ترسنۆکانه هه له ات. له وته کانیاندا
ئه ندامانی نه نجومه ن باسیان له گرنگی رۆلی پارتي به عسی عه ره بی سۆشالیست
ده کردو وه ک پێشپه وی بزووتنه وه و خاوه ن خه باتی نیشتیمانی ناویانده بردو
میشکی خه لکیان به وه زاخا و ده دایه وه، که شکسته خواردنی بزووتنه وه ی کورد
ده رنجامی ریکه وتنی جه زاير نه بووه، به لکو و ده رنجامی دژایه تیکردنی گه ل
کوردو به ره ی نیشتمانی پێشکه وتووخوازبووه، که دسه لاتی نیشتمانی له سایه ی
سهرگردایه تی به عسدا ده سته به ری کردبوو^(۴۲).

سهرۆکی نه نجومه نی یاسادانان هۆکارکانی شکستی نه نجومه نی له
سهرنه که وتنی نه و کارانه ی پیویست بوو بکریژن و نه کران و شکسته خواردنی
نه زمونه که هیشیان گیرایه وه بۆ نه م خالانه ی خواره وه :

۱ - هه ر بپاریکی نه نجومه ن ده درایه لیژنه ی چاودیری له به عدا، بی وه لام
ده مایه وه و ده خرایه به رگه ه ی ره شه با.

(۴۲) کۆنوو سی کۆبوونه وه ی ژماره ۲۲ رۆژی ۱۹۷۵/۵/۱۵ نه نجومه نی یاسادانان.

۲ - بوونى بىروراي جياواز له نىوان ئەندامانى ئەنجومەندا و نەبوونى
هەماهەنگى له نىوانياندا، جگە له هەولئى هەندئ لايەنى ناوچەگە (ناوچەى
ئۆتۆنۆمى) بەنانەوهى كىشەى جۆراوجۆر له پىش ئەندامان.

۳ - بىباومەرى لىپرسراوانى بالئى بەعس لەناوچەگەدا بەرانبەر بە سەراپاي
پەرۆزەى ئۆتۆنۆمى و دامەزراوه ياسايەكانى و دەستومردان لەكاروبارمەكان.
سەرۆكى ئەنجومەن لەدرپۆزەى قسەكانىدا وتى: (لىرمەدا وینەيهكى ئاشكرا و
سەيرى سووكايەتیکردن بەبەپارەكانى ئەنجومەن دەبينن كە بەم دەقە
هاتووە.. - بەپارماندا لەسەر بەچاپگەيانننى سائنامەيهكى تايبەت
بەناوچەى كوردستان و رازاومبەت بەدیمەنە سروشتیه دلگەرەكانى ناوچەگە،
بۇ ئەم مەبەستە ژمارەى پىويستمان بەچاپ گەياند.. لەگەن ئەوهدا
وەزارەتى راگەياندن هيج پەيوەنديهكى ياسايى لەچاودىرکەردنى كارەكانى
ئەنجومەنى ياسادانان نەبوو، بيانووى بەچاپگەيانننى سائنامەى لەو
جۆرەى گەراندهوه بۇ دەسلاتى ناوهندى و بەفەرمانىكى دوور لەياسا تەواوى
ژمارەكانى سووتىران، بى ئەوهى ئەنجومەن تواناي رووبەروو بوونەوهى
ئەو وەزارەتى لەدەستدايەت).

وینەيهكى لەوهسەيرو سەرنج راكیشتر هەيه..!!! كەسايەتیهكى دەرەوه
سەردانى عىراق دەكات و دیتە ناوچەى كوردستان و فەرشىكى ساختى كارگەى
چينى هەولير، نەخشىنراو بەوینەى تەلارى ئەنجومەنى نىشتيمانى و چەند
نووسينىكى عەرەبى و كوردى پيشكەش دەكریت، لەناكاوێكدە ئەنجومەن
بەنووسراویكى وەزارەتى راگەياندن بەم دەقە هۆشيار دەكریتەوه.. (نەخشاندى
وینە لەسەر فەرش تەنها بەوینەى سەرۆكى فەرماندە دەيەت و نووسينىش تەنها
بە زمانى عەرەبى دەنووسریت).. بەو هۆیهوه هيج گرنگیهك بەرپەخنەى ئیمە
نەدەدراو هيج نر خيكيشمان بۇ دانەدەنرا، وەك ئەنجومەن له توانای ئیمەدا
نەبوو رەخنە ئاراستەى ئەو وەزارەتە بكەين.

لە راستىدا ئەگەر حكومەتى عىراق لە جىبەجىكردى ئۆتۈنۈمىدا رىگاي دروستى بىش گرتبا، ئەزموونىكى سەرگەوتوو دەبوو، لەلايەك دەبوو پەردىك لە بەھىزكردى پەيوەندى ھەردوو نەتەوگەو لەلايەكى تىرەشەو دەبوو پەردى پەيوەندى نيوان پياوانى دەسلەتدارى ئۆتۈنۈمى و جەماومى گەلى كوردو متمانە كىردن بەيەكتى.. بەلام تەنھا كارتۇنىكى بى ناومرۇك و بى بارسايى دانرابوو.. ھەرەك ھاۋلاتيانى كورد ناوى (كارتۇنى)يان بەسەردا سەپاند بوو. بەو جۆرەو بە يەكجارى گىرنگىن ھەلى چارەسەرى كىشەى كورد بە چارەسەرىكى واقع بىنانەو زىرانە لە دەسترا).

بەشى شەشم

رېككە وتىننامەى جەزايرو دەرھاوئىشتە كانى

پېشتر نامازە بەوہ كرا لە كۆبوونەوہى ۸ى ئازارى ۱۹۷۴ سەدام حەسەين بە ئىدىرىس بارزانى راگەياندىو وتبووى: (ناچارمان مەكەن ملكەچى داخوازىەكانى شای ئىران بىين، بىنگومان بەو بەرى خوشحالىەوہ بە پىرمانەوہ دىتو نامادەپە بەرانبەر بەوہ شتىگمان پيشكەش بکات)^(۱۱). بەسەر دەستپيكردەوہى شەرەگەدا ئەوئندە دريژەى نەكيشا، بە ھۆى گيپرانى رۆلى گرنكى ھنرى كيىسنجەرى وەزىرى دەرھوہى ئەمەرىكا، پەيوئندى نەينى لە نيوان عىراقو ئىران دەستى پيكرد، سەرەتا ئەستەمبوولى تورکيا يەكەم كۆبوونەوہى سەعدون حەمەمادى وەزىرى دەرھوہى عىراقو عەباس عەلى خەلەتتەرى وەزىرى دەرھوہى ئىرانى گرتە خوۋى. كۆبوونەوہەكانى ھەردوولا بەردەوام بوون تا مانگى ئازارى ۱۹۷۵و لە ساتو وەختى بەستنى كۆنگرەى رېكخراوى (ئۆپك) لە جەزايىرى پايتەخت سەدامو شای ئىرانى بە يەك گەياندىو رېككەوتنى جەزايەرى لېكەوتەوہ، كە دواتر لە كۆبوونەوہى ۱۳ى حوزەيرانى ۱۹۷۵ى نيوان ھەردوو وەزىرانى دەرھوہى عىراقو ئىران وردەكارىەكانى رېككەوتىننامەگەيان لە بەغدا مۆر كرد.

^(۱۱) مەبەستى سەدام حەسەين لەو وتە ھەر شە ناميژەى ئەوہ بوو، تەنانت ئەگەر بەشيك لەخاكى عىراقيش بدات بە ئىران بەرانبەر بەپشتكرنە بزوتنەوہى كوردو شۆر شەكە بەلایەوہ گرنگ نىيە. و.ك

به‌گه‌م: ده‌قى رېځکه‌وت‌نامه‌ى جه‌زائير

له پېناوى جېگير كړدنى بڼه‌ماكانى پاراستنى خاك و سنوورو رېگرتن له دستومردانه كارو بارى ناوخو، هه‌ردوو لايه‌نى عيراق و ئيران برپارياندا له سه‌ر..

۱ - رايكردن و جې به‌جېكردنى نه‌خشه‌ى سنوورى زمينى هه‌ردوولا به‌پېي پرؤتؤكؤلى قوسته‌نته‌نييه‌ى سالى ۱۹۱۳ و كؤنوسه‌كانى كؤمسيونى نه‌خشه كيشانه‌وى سنوور له سالى ۱۹۱۴.

۲ - نه‌خشه كيشانه‌وى سنوورى زمينى به‌گوپره‌ى هيلى (تالوك) كه هيلى سه‌ره‌كى ناومرپاستى ناوه له به‌رژموندى كه‌شته‌وانى دهرپايى، له هيلى زمينىيه‌وه دست پيدكات به‌ره‌و قوولايى ناومرپاستى شه‌تولعه‌رمبو به‌ره‌و دهرپا دريژ دمبيته‌وه.

۳ - به‌جې به‌جېبوونى ئه‌م مه‌به‌سته‌و پابه‌ند بوون و دانانى چاودپري توندوتؤل و كاريگه‌ر، به‌ دريژايى سنوورى هاوبه‌شى هه‌ردوولا متمانه‌و ناسايشى په‌كجارى ده‌ گه‌رپته‌وه‌و له پېناوى بڼر كړدنى هه‌ر جوړه كاريكى تيكدهرانه له هه‌ر شوپنيكه‌وه بيت.

۴ - هه‌ردوولا له‌سه‌ر ئه‌و خالانه‌ى سه‌ره‌وه گه‌يشتنه رېككه‌وتن و وه‌ك ره‌گه‌زيكى دانه‌براو له چاره سه‌ر كړدنى هه‌مه‌لايه‌نه‌و گشتگر په‌سه‌ندكران.. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا شكاندنى سنوورى هه‌ر بڼه‌مايه‌ك له بڼه‌ماكان دژبه رېككه‌وت‌نامه‌ى جه‌زايير ده‌وستيت.. له‌و ئاراسته‌يه‌وه‌و به‌مه‌به‌ستى وهرگرتنى يارمه‌تى برپايانه له پېناوى جې به‌جېكردنى ئه‌م برپاره له په‌يوه‌ندى به‌رده‌وامدا دمېن، له‌گه‌ل سه‌رؤك هه‌وارى بومديه‌ن. جگه له‌وه هه‌ردوولايه‌نى عيراق و ئيران به‌فه‌رمى پاريزگار يكردنى تلعايشى ناوچه‌كه‌و دوور رگرتنى له هه‌ر جوړه دستيومردانيكى دهره‌كى راده‌گه‌يه‌نن.

دووهم: پەيمانى سنوورى عىراق و ئىرانى سالى ۱۹۷۵

دەقى پەيماننامەى سنوورى نىودمۆلەتى، رىز له دراوسىيەتى نيوان عىراق و ئىران و ھەر سى پىرۆتۆكۆلى وابەستە كراوانى تايبەت بە ئاسايشى سنوورى زەمىنى و ناوى دەگرىت، وەك له ۱۳ى حوزەيرانى ۱۹۷۵ دا ئەو دەقە له لايەن وەزىرى دەرەوى عىراق سەعدون ھەمەمادى و وەزىرى دەرەوى ئىران عەباس عەلى خەلەتەبەرى و وەزىرى دەرەوى جەزايىر عەبدولەھمەزىز بوتە فليقەوہ بەم دەقەى خوارەوہ مۆرکرا..

ويستى دلسۆزانەى سەرۆك كۆمارى عىراق و خواوہن شىكۆ شاھنشای ئىمپىراتۆرى ئىران له سەر ئەو ھەلۆيستەبوو بە رىككەوتنى ئازارى ۱۹۷۵ ھەردوولا گەيشتنە چارەسەرى كۆتايى و ھەميشەى تەواوى كارە ھەلپەسىرراوہكانى نيوانيان.. تيايدا ھەردوولا ھەلسان بەراپىكردن و جى بەجىكردى كارەكان و سەرلەنوئى دارشتەوى نەخشەى سنوورى زەمىنى، له سەر رۇشنایى پىرۆتۆكۆلى قوستەنتەنيەى سالى ۱۹۱۳ و تەواوى كۆنووسى دانىشتەكانى كۆمىسيونى رەنگر شتنەوہو نەخشە كيشانەوى سنوور له سالى ۱۹۱۴ له سنوورى ناويدا، بە گويزەى ديارىكردى ھىلى تالوك كە شەتولەرمب دەكاتە دووبەشەوہ. له روانگەى پەيوەنديە لەمىژينەكانى دراو سىيەتى و نايىنى و رۇشنبرى و ژيارىەكانى نيوانيان، ھەردوو گەلانى عىراق و ئىران نارمزوو مەندن له سەر بەھىزكردن و بە تىنكردى پەيوەندى دۆستانەو قولتر كردنەوى پەيوەنديەكان، له بوارەكانى نابوورى و رۇشنبرى و گەياندىيان بەبەرزترين پلەو كار كردن لەسەر بنەماى ئاشتى و ئاسايشى ھەرىمايەتى و رىزگرتنى سنوورو دەست نەخستەكارووبارى ناوخۆ. لەسەر ويستى ھەردوولا لەسەر ھىنانەكايەو بەرپاكردى سەردەمىكى نوئى له پەيوەندى دۆستايبەتى نيوان ھەردوو ولات و رىزگرتن لە سەرەومرى نىشتىمانى و يەكسانى ھەردوو دەولەت لەسەرەومرى و بىروابوونيان بەو شىوازە له چەسپاندى بنەماكان و بەجىگەباندى ئەو ئامانج و

مه بهستانه‌ی له به لگه نامه گانی نه ته و مه کگرتوو و مه گاندا دارپژراون، برپار له سهر بهستنی ئەم پهیمان نامه به دراو، دمه لات درابه نوینه رانی دیاریکراوی ههردوولا به به نه نجام گه یاندنی.

سەرۆك كۆماری عێراق

به‌رپێز سه‌عدون چه‌ممادی و مزیری دهره‌وه‌ی عێراق

خاو منشكو ئیمپراتۆری شاهنشای ئێران

به‌رپێز عه‌باس عه‌لی خه‌له‌ته‌به‌ری و مزیری دهره‌وه‌ی ئێران.

له‌سه‌ر ئەم به‌نه‌مایانه‌ی خواروه‌هه‌ پیکهاتن..

به‌ندی یه‌گه‌م:

هه‌ردوولا یه‌نی به‌رپێزو مه‌زن و په‌یمان به‌ستوو جه‌ختیان کردوه‌ له‌سه‌ر سنووری نیوده‌له‌تی نیوان عێراق و ئێران، که‌ ئەو سنوورمه‌ له‌سه‌ر به‌نه‌رته‌ و دمه‌لاتی پرۆتۆکۆلی سنووری زه‌مین و پاشکۆکانی پرۆتۆکۆلی ناوبراو هاوپێچی ئەم په‌یمان نامه‌یه‌ نه‌خشه‌ گێشراوته‌وه‌.

به‌ندی دووهم:

هه‌ردوولا یه‌نی به‌رپێزو مه‌زنی په‌یمان به‌ستوو جه‌خت له‌سه‌ر ئەوه‌ دمه‌که‌نه‌وه‌ سنووری نیوده‌له‌تی له‌شه‌تولعه‌ره‌ب، ئەو سنوورمه‌ له‌سه‌ر به‌نه‌رته‌ی ئەو دمه‌لاتانه‌ی پرۆتۆکۆلی سنووری ناوی و پاشکۆکانی پرۆتۆکۆلی ناوبراوی ئەم په‌یمان نامه‌یه‌ دیاریکردوون.

به‌ندی سێیه‌م:

به‌پشتبه‌ستن به‌و حوکمانه‌ی له‌ پرۆتۆکۆلی ناسایشی سنووری وابه‌سته‌گراو به‌م په‌یمان نامه‌یه‌وه‌ هه‌ردوولا یه‌نی به‌رپێزو مه‌زنی گرتبه‌ستوو، به‌ئین دمه‌دن

كوردەكانى عىراق

بەدانانى چاودىرى توندو كارىگەرى بەردەوام لەسەر سنوور، بەمەبەستى راگرتنى ھەموو جۆرە ناسانكارى و رىگرتن و بەربەستکردنى ھەموو جۆرە شىوازىكى تىكدەرەنە لەھەر شوپىنكەوھە بىت.

بەندى چوارەم:

ھەردووولايەنى بەرپىزو مەزنى پەيمان بەستوو جەخت دەكەنەوھە لەسەر جەسپاندىن و جىگىرکردنى بىرگەو ناوھەرۆكى ھەرسى پىرۆتۆكۆل و باشكۆكانى نامازمىپىكراو لە بەندەكانى (۱ و ۲ و ۳) وەك يەكەيەكى گشتگىر و لەيەك دانەبىراو، بەھەر ھۆيەكەوھە بىت لە رىككەوتنەكە جيانابنەوھو بەزاندىن پەسەند نىيە، دەستپوھردان و گۆرانكارى لە ھەر بىرگەو بنەمايەكدا بە ناشكرا دژ بە كرۆكى رىككەوتنەنامەى جەزايرە.

بەندى پىنجەم:

لە بازنى پارىزگارىکردنى بەندو بىرگەكانى سنوورو رىزگرتنى وردى سەلامەتى ھەريمايەتى نىشتمانى ھەردوو ولات، ھەردووولايەنى پىكھاتوو جەخت دەكەنەوھە لەسەر ھىشتەوھى ھىلە سنوورپەكانى زەمىنى و ئاوى، وەك ھىلى ھەمىشەيى و جىگىر وەك لە رىككەوتنەكەدا ھاتووھە.

بەندى شەشەم:

۱ - لە سەرو بەندى سەرھەلدىنى ھەرجياوازيەك سەبارەت بە لىكدانەوھى چۆنىيەتى جىبەجىكردنى ئەم رىككەوتنەنامەيەو ھەرسى پىرۆتۆكۆل و باشكۆكانىيان لە چوارچىوھى رىزگرتنى وردى ھىلە سنوورپەكانى ديارىكراو لە ھەردوو بەندەكانى (۱ و ۲) سەرھوھە چارەسەر دەكرىت، لەگەل تىيىنى كرىنى پارىزگارى لەسەر ئاسايشى سنوورى عىراق و ئىران بە پىي بەندى سىيەم.

۲ - ههنگاوی بهکهم ههردوولایهنی پیکهاتوو، لهزیگی گفتوگۆی راسته و خووی نیوانیانهوه لهماوهی دوو مانگ لهبهرواری پیشکەشکردنی داواکاری ههرا لایهنهکیانهوه، ناکۆکیهکان چارهسهردهکهن.

۳ - له حالهتی نهگهیشتنه چارهسههر، ههردوو لایهنی بهرپرزو مهزنی پهیمانبهستوو بههۆی لایهنی سییهمهوه له ماوهی سێ مانگدا پهنا دهبریته بهر ههولێ چاکهخوازی له چارهسههرکردنی ناکۆکی نیوانیان.

۴ - له حالهتی سههرنهگرتنی ههولێ چاکهخوازی یان رهتکردنهوهی پهکێک له لایهنهکان، له ماوهی پهک مانگداو له رێی ناوبژیوانهوه ناکۆکیهکان رێگای چارهسههر دهگرنه بهر.

۵ - له بارودۆخی شکستی ههولێ ناوبژیوانی نیوان ههردوو لایهنی پهیمانبهستوو، دواي بهرواری نهگهیشتنه ئهنجام، لایهنهکیان مافی ئهوهی ههیه له ماوهی پانزه رۆژدا پهنا بباته بهر دادگای ناوبژیوانی به نامادهبوونی نوینهری ههردوولاو ههلبژاردنی نوینهری بالآ له نیوانیاندا.. نهگهر له ماوهی سێ رۆژدا نوینهریان دیاری نهکرد، یان نهگهیشتنه رێککهوتن، لایهنی داواکار به پنی رینماییهکانی دادگای ناوبژیوانی ههمیشهیی، داوا له دادگای دادی نیودهولتهتی دهکات به دانانی دوو نوینهر یان نوینهرێکی بالآ.

۶ - دادگای ناوبژیوانی ههمیشهیی ههردوولایهنی بهرپرزو پهیمانبهستوو ناچار دهکات به جیبهجیککردنی بریاری کۆتایی.

۷ - ههردوولایهنی بهرپرزو مهزنی پهیمانبهستوو پیکهوه به هاوبهشی خهرجی دادگای ناوبژیوانی ههمیشهیی دهکیشن.

بهندی ههوتهم:

ئهم پهیمان ههرسی پرۆتۆکۆل و باشکۆکانیان به گویرهی بهندی ۱۰۲ ی

پەيماننامەى نەتەوہ يەگگرتوو مەكان تۆمار دەكرين.

بەندى ھەشتەم:

ھەردوو لايەنى پيكتاتوى پەيمانبەستوو، بەپيى ياساى ناوخۇ رەزامەندى دەمدن لەسەر ئەم پەيمانەو ھەرسى پىرۆتۆكۆل و پاشكۆكانيان... لەبەرورى ئالو گۆرگىردنى بەلگەنامەكان لەتاران پاش مۆركردنيان لەنيوان ھەردوو نوپنەرانى دەسلەت پيىراوى ھەردوولايەنى گرىبەستوى ئەم پەيمانەو ھەرسى پىرۆتۆكۆلى وابەستەگراو، دەچنە مەوداى جى بەجىكردەوہ.

لە ۱۳ ى حوزەيرانى ۱۹۷۵ لە بەغدا نووسراوہ

سەعدون ھەممادى

عەباس عەلى خەلەتەبەرى

وزىرى دەرەوہى عىراق

وزىرى دەرەوہى ئيران

ئەم پەيمانەو ھەر سى پىرۆتۆكۆلى وابەستەگراو بە ئامادەبوونى بەرپىز عەبدولعەزىز بووتە فليقەى ئەمىندارى ئەنجومەنى شۆرش و وزىرى دەرەوہى جەزائىر گەبىشتە مۆركردن.

پىرۆتۆكۆلى يەكەم: ديارىگردنى سنوورى ئاوى

لەسەر بنەپەتى بىرپارى راگەيەنراوى جەزائىر لە ۶ ى ئازارى ۱۹۷۵ ھەردوولايەنى پيكتاتوو بىرپارىياندا لەسەر:

بەندى يەكەم:

ھەردوولايەنى پەيمانبەستوو دان بەوہ دادەنن ديارىگردنى سنوورى ئاوى نيودمۆلەتى نيوان عىراق و ئيران بەم شۆمەيە لاي خوارەوہو بە گوپىرەى ھيلى

تالووك لەناوەرپراستی شەتولعەرمب راپیدمگریت..

۱ - پرۆتۆكۆلى تاران لە ۱۷ ی نازارى ۱۹۷۵

۲ - راپۆرتى وەزیرانى دەرەو لە ۲۰ ی نیسانی ۱۹۷۵ لەبەغدا، لە دووتۆی مەسەلە پەيوەندیدارەکانى دیکەدا، بېریار درا لە سەر راپۆرتى لیژنەى روولینراو بە دیاریکردنى سنوورى ئاوى مۆرگراو لە ۱۶ ی نیسانی ۱۹۷۵ لەسەر پشٹی کەشتى عێراقى (شۆرش) لەناو رووبارى شەتولعەرمب.

۳ - راستکردنەووە لیکۆلینەووە لە نەخشە ئاویە ھاوبەشەکان و گواستنەووە تیبەراندنى خالە جواگرافیه سنووریهکانى سالى ۱۹۷۵ و دیاریکردنیاى لەسەر ئەو نەخشانەى پسپۆرانى تايبەت بە زانستى ناوو دەریاوانى لە لیژنەى ھونەرى تیکەلاو مۆرگرنیاى بە مۆرى سەرۆکانى شاندهکانى عێراق و ئێران و جەزائیر لەو لیژنەیه، ئەو نەخشانەى لەسەرەو دەستینیشانکراون و لەخوارەووە دەرکەوتوون بەم پرۆتۆكۆلەووە پەيوەستکراون و بوونەتە بەشێكى لیدانە بېراوى.

نەخشەى ژمارە (۱):

دەروازەى شەتولعەرمب/ ژمارە ۲۸۴۲ لەلایەن ئەدمیرالیەتى بەریتانیاووە بىلاوکراوئەووە.

نەخشەى ژمارە (۲):

لە بەنداوى ناوخۆووە بۆ خالى ناوجەرگەى ژمارە ۲۸۴۲ راگەيەنراوو بىلاوکراووەى ئەدمیرالیەتى بەریتانى.

نەخشەى ژمارە (۳):

لەخالى ناوجەرگەووە تا عەبادان ژمارە ۲۸۴۴ راگەيەنراو ئەدمیرالیەتى بەریتانیا.

نەخشەى ژمارە (۴):

لە عەبادانەووە بۆ دوورگەى (ام الطويله)ى ژمارە ۲۸۴۵ راگەيەنراوى ئەدمیرالیەتى بەریتانیا.

بەئىدى دووم:

۱- ھىلى سنوورى شەتولەمرەب لە ھىلى زمىنى نىوان ئىران و عىراقەوہ بۇ ناومپراستى شەتولەمرەب (ھىلى تالووك) دەستبىدەكات و بەرەو دەريا شۇردەبىتەوہ.

۲ - ھىلى سنوورى ناوبراوى ناسراو لەبەرگەى بەكەمى سەرەوہ لەگەل ئەو گۆرانكارىانەدا گۆرانكارى بەسەردادىت، كەبەنەرتىان دەگەرپتەوہ بۇ ھۆكارە سروشتىەكان و بەھىچ گۆرانكارىەكى دىكە كارناكرىت، ئەگەر ھەردوولايەنى پەيمانەستوو نەگەشىتنە رىككەوتنىكى تايبەت لەو بارەوہ.

۳ - بە بەشدارى دەزگا ھونەرىە پىپۆرەكانى ھەردوولايەنى پەيمانەستوو، لىكۆلپنەوہ دەكرىت لەو گۆرانكارىانەى لەبەرگەى دووہمى سەرەوہدا ديارىكراون.

۴ - لەحالىتى گواستەنەوہ، يان گۆرانكارى لە رىپرەوى ناوى شەتولەمرەب، يان گۆرانكارى لەسەرچاومكەيدا بەھۆى دياردە سروشتىەكانەوہ، لە حالەتىكدا كاربىكاتە سەر خاوندارىەتى نىشمانى ھەرىمايەتى ھەردوو دەولەت و مالى مولك و سامانى جىگىرو نەگوپىزراوہ لەخانوو بەرە، يان ھەرشىتىكى تر، ھىلى سنوورى تالووك وەك لە بەرگەى (۱)ى سەرەوہدا ھاتووہ وەك خۆى دەمىنپتەوہ.

۵ - ئەگەر ھەردوولايەنى پەيمانەستوو نەگەشىتنە رىككەوتنى ھاوبەش، ھىلى سنوورى نوئ لە رىپرەوى ناوى دەگىرپتە پىش و لەسەر خەرجى ھەردوولا ھىلەكە دەگەرپتەوہ سەر رىپرەوى ديارىكراون سالى ۱۹۷۵ وەك لە ھەرچوار نەخشە ھاوبەشەكەدا نامازەى پىكرارەو لەبەرگەى (۲)ى بەئىدى بەكەمى سەرەوہدا ھاتووہ، ئەگەر ھاتو لايەنىك لەلاپەنەكان لەماوہى دووسالدا ئەوہى لەلاپەنى بەرانبەر داواكرد.

۶ - ئال و گۆرکردنى زانىارى لە نىوان ھەردوولايەنى دەسەلات پىدراوى

هردوو دولتت سهبارمت بهمسه و گهرکردنی ناسانترین ریگای پاراستنی ستوونه سنووریهگان (الدعائم الحدودیه).

۷ - هردوولایهنی پهیمانبهستوو بهئین دمدن بهجی بهجیکردن و راییکردنی ههمووکاریکی پیویست، لهپیناوی مسه و گهرکردنی پاریزگاریکردن لهستوونه سنووریهگان و دادگاییکردنی کهسانیک گۆرانکاری تیایاندا دمکات و له ری و شوینی دیاریکراوی خوین لایاندمدات. هردوو لایهنی پهیمانبهستوو ریگکهوتن لهسه ر حوکمهگانی ئەم پرۆتۆکۆله و بی پهر و مؤرکرا، لهمه به دواوه ههرگیشه بهکی سنووری لهنیوان عیراق و ئیراندا ریگ دهخریت.

له ۱۲/حوزمیرانی/۱۹۷۵ له بهغدا نووسرا

عهباس علی خهلههتبهری
سهعدون حهممادی
وهزیری دهرهوهی ئیران
وهزیری دهرهوهی عیراق

عهبدولعهزیز بوتهفلیقه

ئهندامی نهنجومهنی شوپش و وهزیری دهرهوه جهزائیر

پرۆتۆکۆلی دووهم: په یوه نیدیدار به ئاسایشی سنووری عیراق و ئیران

له بهر رۆشنایی بریارهگانی ریگکهوتنی جهزایهری ۶ ی نازاری ۱۹۷۵ و له گه له بهر چاوگرتنی گپرانه وهی بر و بۆ سروشتی چاران و پاریزگاریکردنی ئاسایشی سنووری عیراق و ئیران سوور بوونی هردوولا لهسه ر چاودیری بهردهوام و توندو تۆلی، وه لهپیناوی ریگرتن له ههموو رووداوو سسررر بهزانسنی شیوازمیتیکه مرانه و کردهوهی سه رپیچی و یاخیبوون، نامازه به پرۆتۆکۆلی تاران

له بهرورارى ۱۷ى نازارى ۱۹۷۵ و راپورتى كۆببوننهوى مۆركراوى ومزيرانى دمروهه له ۲۰ى نىسانى ۱۹۷۵ى بهغداو راپورتى ۲ى نازارى ۱۹۷۵ى مۆركراوى ومزيرانى دمروهه له جهزائىر، هەردوو لايەنى پەيمانبەستوو رێككەوتن لەسەر ئەم بېرارانە..

بەندى يەكەم

۱ - ئالو گوڤکردنى زانیاری له نیوان هەردوو لایەنى پەیمان بەستوو، سەبارەت بەجموچوونى ئەو رەگەزە نازاوه گێرانەى بەنیازی کردموهوى تێكدەرانهو سەرپێچى و یاخیبوون دەیانەوتت دزه بکەنه ناوخاکی یەکیک لەو دوو ولاتە..

۲ - گرتنەبەرى جیى و رێى گونجاو بەرانبەر جموچوونى ئەو رەگەزانەى له بېرگەى (۱) دا نامازەى پێکراوه، هەروەك لەسەرى رێككەوتوون، هەرچى زوو تر هەرلایەنىك ئەوى تر ئاگاداربكاتەوه، لەگەل دیاریکردنى ناسنامەو ناساندنى ئەو كەسانەو رێگریکردنىان له ئەنجامدانى هەر كردهوهیهكى تێكدەرانهو لەگەل جیى بەجیكردنى كارى پێویست دژ بە كەسانیک بە نیازی ئەنجامدانى تاوان له ناوخۆى هەریەى یەکیك لەو دوو دەولەتەدا دژ بە هەریەكەى تر كۆدەبیتهوه.

بەندى دووهم

هاوكارى هەمەجۆر له نیوان هەردوو لایەنى دەسلەلات پیلراو سەبارەت بە داخستنى سنوور بە مەبەستى رێگرتن له دزهكردنى رەگەزە تێكدەرەكان، لەگەل پابەندبوونى دەسلەلاتدارانى سنوورو بەرزترین ناستى ومزارەتى بەرگرى ومزارەتى دمروهو ومزارەتى ناوخۆى هەردوو ولات.

به‌ندی سینه‌م

که‌لین و که‌له‌به‌رمانی دزه‌کردنی ره‌گه‌زتی‌کده‌رو یا‌خی‌بووه‌گان به‌م شی‌ومی‌هی
خواره‌وه دست‌نیشان کراون..

۱ - ناوچه‌ی سنووری باکوور - له خالی دووریانی سنووری عیراق -
نی‌رانه‌وه تا خانه‌قین و قه‌سر شیرین - له ناوخی (۲۱) خالدا.

۲ - ناوچه‌ی سنووری باشوور له خانه‌قین و قه‌سر شیرین - دهره‌وه تا کوتایی
سنووری عیراق و نی‌ران (۱۷) خال.

۳ - خاله دیاری‌کراوه‌گانی دزه‌کردنی سه‌روه له پاشکودا دیاری‌کراون.

۴ - هه‌رخالیکی دیکه‌ی دیاری‌کراوی دزه‌کردن ده‌گه‌وێته ریزی نه‌و خالانه‌وه‌و
دواتر دهره‌مه‌گه‌وێت و پتی دهمانریت، هه‌ردوولا پابه‌ند دهبین به‌ داخستن و
چاودنیرکردنی.

۵ - ته‌واوی خاله‌گانی ریزه‌وه سنووریه‌گان جگه له‌و خالانه‌وه‌و ته‌وونه‌ته ژیر
چاودنیری لی‌پرسراوانی گومرگه‌وه، قه‌دمغه‌کراون له تی‌په‌ری‌بوون.

۶ - له چوارچی‌وه‌ی په‌ره‌پیدانی په‌یومندیه هه‌مه‌لایه‌نه‌کاندا، هه‌ردوو ولاتی
دراوسی به‌ پتی ریککه‌وتنی نیوانیان ریزه‌وی دیکه‌ی گومرگی داده‌مه‌زریت.

به‌ندی چواره‌م

۱ - هه‌ردوولایه‌نی په‌یمانبه‌ستوو به‌لین دهمدن به‌دانان و دیاری‌کردنی هۆکاره
مرۆیی و ماده‌ی پی‌ویسته‌گان، به‌مه‌به‌ستی زامنکردنی داخستن سنوورو
چاودنیرکردنی به‌شی‌ومی‌ه‌کی کاری‌گه‌ر، که‌رێگره‌بیت له‌ پیش دزه‌کردنی
هه‌موو ره‌گه‌زتیکی تی‌کدارانه له‌خاله‌دیاری‌کراوه‌گان، وه‌ک له‌ به‌ندی سینه‌مدا
روونیکردومه‌وه.

۲ - به‌هۆی شاره‌زابوونی پسپۆزان له‌و مه‌سه‌لانه‌دا، دهبی له‌ حاله‌تی
درووستبوونی ناکۆکی له‌ نیوانی لی‌پرسراوانی سنووره‌گاندا، سه‌رۆکانی

ئىدارە پەيوەندىدارەكان لە بەغدا يان لە تاران لە پىناۋى نزيكبوونەوھو يەكخستى ديدو بۇچوونەكانيان كۆبىنەوھو دەرمنجامى كۆبوونەوھوكانيان لە راپۇرتى خۇياندا تۇمار بىكەن.

بەندى پىنچەم

۱ - كەسانى تىكدەرو گىرەشىۋىنى دەستگىركراۋ لە ھەر ھەرىمىك، دەدرىنەوھ بە دەسلەتدارانى تايبەتى لە لايەنى بەرانبەرۋ بە پىنى ياساى ديارىكراۋ سزادەدرىن^(۴۵).

۲ - ھەردوولايەنى پەيمانبەستوو ۋەك لە بىرگەى (۱)دا ھاتووھ، سزاگان ديارىدەكەن و يەكتر لە جىبەجىكردنيان ئاگادار دەكەن.

۲ - بە گورجى و بى داۋكەوتن ئاگادارکردنى لىپرسراۋانى بەرانبەر لە كەسانى ھەلاتوۋى سنوور بەزىن و ئەنجامدانى كارى پىۋىستو ھەماھەنگىكردن لە دەستگىركردنيان.

بەندى شەشەم

لە پىناۋى رىگىركردن لە كەسانى تىكدەرو ياخيپوو لە بەجىھىنانيى نيازەكانيان، بە پىنى بىرپارى ھەردوولايەنى پەيمانبەستوو ناۋچە قەدەمگەرۋەكان ديارىدەمگىرن.

بەندى ھەوتەم

پىكھىنانيى لىزىنەيەكى ھاوبەش لە سەرۋۆك و لىپرسراۋانى ئىدارە

^(۴۵) يەكەم قوربانى ئەم بەندە ھەرسى شەھىيان ((جمعفر عبدلولواحد و ئەنومرزوراب و شىخ شەھاب بوون كەمزىمى شا دەستگىرى كردن و دانىبەوھ دەستى رۇئىمى بەمس و لەسندارەدران. و.ك

سنوورپەكان و نوپنەرانى و مزارتەكانى دەرەۋەى ھەردوولا، بە مەبەستى زياتر پەرھېيدان و چرگردنەۋەى ھاۋكارى بەسود، كە پېۋىستە لېزىنەكە سالانە لە سەرەتاۋ ناوھېراستى سالدا دوو كۆبوونەۋە گرىيدەن. لە ھەمان كاتداۋ بە مەبەستى لېكۆلېنەۋە لەسەر بەكارھېنانى گونجاوترىن ھۆكارە (مادى و معنوى) وپەكان، لەسەر داخۋازى پەككە لە لاپەنەكان كۆبوونەۋەى ناھاسايى بە داخستنى سنووروچاۋدېرى توندو، كارايى لە جېبەجېكردى دەسلەلەتە بىنەرھتپەكانى ھاۋكارى و ديارىكاراۋى ئەم پىرۆتۆكۆلە دەبەسرىت.

بەندى ھەشتەم

بىرپارەكانى پىرۆتۆكۆلە پەپوھندىدارەكان بەچاۋدېرىكردى سنوور، رېگرناپىت لە پېش رېككەوتنە تايبەتەكانى نىوان عىراق و نىران، سەبارەت بە ماھەكانى لە ھەرگاگان و كارەكانى كۆمىسيۆنى سنوور.

بەندى نۆيەم

بە مەبەستى داينكردى ئارامى و ئاسايشى سنوورى ھاوبەش لە شەتولەھرىب و بەرپەستكردى رېگا لە پېش رەگەزە گىرەشىۋېن و تىكدەرەكانى ھەردوولا لە دزەكردى، لېپرسراۋانى ھەردوولا ھەلدەسن بەجېبەجېكردى كارى پېۋىست لەسەر دامەزراندنى چەندىن ناوھندى چاۋدېرى و بە ھىزكردى و پىشتىۋانىكردىيان بە پاسەۋانانى دەرپايى و كەشتىە دەرپايپەكان.

سەعدون ھەممادى

عەباس عەلى خەلەتەبەرى

ۋەزىرى دەرەۋەى عىراق

ۋەزىرى دەرەۋەى نىران

بە نامادەبۋونى بەرپىز عەبدولعەزىز بوتەمفلىقە ئەندامى ئەنجومەنى شۆرش و

ۋەزىرى دەرەۋەى جەزائىر

دەر ھاۋىشتەگانى رېككەوتنى جەزائىر

۱ - سەبارەت بە دەۋلەتى عىراق:

دەست ھەلگرتن و ۋازھىنان لەسەرۋەرى نىۋەى شەتولەرمەب و چەند شۋىنېكى خاكي عىراق لە بەرژەۋەندى ئىران، بەمەش ئەو داخۋازىيە دېرىنەى شای ئىران ھاتەدى، كە لە رابردوۋدا ھەموو حكومەتە پىشۋومكانى عىراق رەتبان دگرددەۋ. ديارە ئەم مەسەلەيە تۆۋىك بوو رووداۋمكانى سالانى داھاتوۋى لىكەوتەۋەو بوونە ھۆكارى ھەلگىرسانى شەرى نىۋان عىراق و ئىران، ۋەك دواتر دېنە باسكردنى.

۲ - سەبارەت بە كوردو بزووتنەۋەكى:

رېككەوتنەكە شۋىنەۋارىكى رووخىنەرو و پىرانكەرى لىكەوتەۋە، راستەۋخۇ لەگەل گەرانەۋەى لە جەزائىر و گەپشتەۋەى بەتاران شای ئىران فەرمانىدا بەسەرۋكى ئەركانى سوپابەگشانندەۋەى تەۋاۋى دام و دەزگاۋ كەرەسە سەربازىيەگان لە بزووتنەۋەى كوردو گىرانەۋەيان بۇ ناۋخاكي ئىران، كەزوو بەزوو فەرمانەكە جى بەجىكرا. سەبارەت بەو بارودۇخە رۆزى ۱۱ ى نازارى ۱۹۷۵ شا پىشۋازى كرد لە مەلا مستەفا بارزانى و پىى وت: (من ناچار بووم بەمۆركردنى ئەو رېككەوتنە، ئەگەر نەمكردايە لەگەل بەعسىيە عىراقىيەگان توۋشى شەرىكى سەخت دەبووم، ئەۋكاتە سۆفەيت بەتەۋاۋى قورسايىيەۋە بەشدار دەبوو، لەبارىكى ترمەۋ بەتەۋاۋى ئەم رېككەوتنە لەبەرژەۋەندى ئىران بوو، ھەرۋەك دېتان چۆن رېككەوتنى ۱۱ ى نازارى ۱۹۷۰ لە بەرژەۋەندى نىۋەدا بوو). لەدرېژەى قسەگانىدا شا وتى: (تاكۆتايى مانگى نازار ماۋەتان پىدراۋەو سنوور لە پىشتاندا كراۋمىيە، ھەر كەسىك بىيەۋىت بىتە ئىران و تىايدا بىننيتەۋە سەربەستە، بەكۆتايىيەتتى ئەو ماۋمىيە سنوور دادەخرىت). لە ئاستى ئەم رووداۋەدا بە جۆرىك چەۋاشەبوون و

شلەژاوی روویکردبوویه کودمکان نه پاندمزانی چۆن هه‌ئس و کهوت بکه‌ن و رووله‌کوئ بنین.. نایا به‌رده‌وامین له‌سه‌ر شو‌رش؟ یان بزووتنه‌وه‌که‌یان هه‌ئو‌ه‌شین و ده‌ست‌بده‌نه شه‌ری پارێزانی و به‌نا‌بر‌دنه به‌رشاخ و چیا‌کان؟ یان تانه‌م ناسته‌ ئه‌وند‌ه‌یان به‌سه‌گ‌یشه‌که‌یان گه‌ش‌تو‌مه‌ ناستی نی‌وده‌وله‌متی؟ له‌م باره‌وه بارزانی ده‌ئیت: (په‌ری‌بووم و ته‌مه‌ن یارمه‌تیم نادات له‌سه‌ر شه‌ری پارێزانی و گورجو‌گوئی و جموجوئی شاخه‌وشاخ‌کردن له‌شه‌وو رۆژمه‌کاندا به‌ه‌وه‌یه‌وه‌ ده‌بینم درێژ‌مدان به‌شو‌رش له‌به‌ر‌ژه‌وه‌من‌لیمان نابیت، زیانیکی نه‌وتۆی تیا‌دا به‌دی ناکه‌م نه‌گه‌ر ما‌ومیه‌ک خه‌باتمان را‌گرین، ده‌بی هه‌لیکی دیکه‌ بۆ‌گه‌لی کورد به‌ره‌خسیت و درێزه‌ به‌خه‌باتی بدات، نه‌گه‌ر که‌سیک توانای سه‌ر‌کر‌دایه‌تی په‌رتی و رابه‌رایه‌تیکردنی شه‌ری پارێزانی ببیت ناماده‌م ده‌ستی هه‌موو یارمه‌تی و هاو‌کاریه‌کی بۆ درێژ بکه‌م). دواتر وه‌ک دمه‌ر‌که‌وت را‌گر‌تنی یارمه‌تیدانی بزووتنه‌وه‌ی کورد له‌لایه‌ن شای ئی‌ران‌ه‌وه‌ کۆتایی مه‌سه‌له‌که‌ نه‌بوو، به‌ل‌کوو له‌وه‌یش مه‌تر‌سیدار‌تر‌بوو. له‌و باره‌وه‌ نو‌ین‌ه‌ری هه‌له‌ستین له‌تاران هانی نه‌لحه‌سه‌ن ده‌ئیت: (ئا‌گادار‌بوونم له‌سه‌ر به‌لگه‌نامه‌ نه‌ینیه‌کانی و مه‌زاره‌تی دمه‌ره‌وه‌ی ئی‌ران، دنیا‌بووم ئه‌و پیلانه‌ی دژبه‌ ئی‌وه رێک‌خرا‌بوو تر‌سنا‌کترین کاری‌گه‌ری هه‌بوو بۆ‌سه‌ر چار‌نووسی گه‌له‌که‌تان). هه‌روه‌ک ئاش‌کرا‌بوو شای ئی‌ران رازی‌بوو له‌حاله‌تی به‌رده‌وام‌بوونی شو‌رش، یه‌که سه‌ربازیه‌کانی سوپای عی‌راق له‌با‌کووره‌وه‌ بچنه‌ ناوخاکی ئی‌ران و به‌هاو‌کاری سوپا‌که‌ی له‌ پشت‌ه‌وه‌ گه‌مارۆی شو‌رش‌گێ‌پان بدن و هێ‌رش به‌ربلا‌و بکه‌نه سه‌ریان، له‌و مه‌سه‌له‌یه‌دا شای ئی‌ران به‌نامه‌یه‌که‌وه جه‌نه‌را‌ل عه‌بدوله‌ه‌لی مه‌نسوری سه‌رۆکی ساواکی راسپارد‌ه‌لای (مه‌لا مه‌سته‌فا بارزانی) وه‌ک تیا‌یدا هاتووه.. (له‌دیداری جه‌زا‌یر به‌ئین دراوه به‌عی‌راق رێگه‌ی شه‌رو کوش‌تار له‌ کورد بگریت.. به‌و هۆیه‌وه‌ له‌به‌ دوادا‌چوون و دژایه‌تیکردنیان و له‌ جی به‌جیکردنی رێک‌که‌وتنه‌که‌

له‌پێش هیزه‌سه‌ربازیه عێراقیه‌کاندا سنووری ئێران گراوه‌یه^(٤٦). جگه لهو بارودۆخه ناهه‌موارو دژواره‌ی رووبه‌ه‌رووی کوردو بزووتنه‌وه‌که‌ی بووبوو، هه‌موانیش پشیمان لێکردو لێی دوور په‌ریز وه‌ستان.

- جگه له وازه‌یتان و کشانه‌وه له پارمه‌تیدانی شوێرش و بزووتنه‌وه‌ی کوردو پشتلێکردنی، ئێران ئاماده‌یش بوو به‌یه‌کجاری بیتوینیته‌وه‌وه شوێنه‌واریشی بسپێته‌وه.

- له‌گه‌ڵ پشتلێکردنیدا، ولاته په‌کگرتوووه‌کانی ئه‌مه‌ریکا ئاماده‌نه‌بوو ته‌نانه‌ت وه‌لامی په‌رسیارمه‌کانی بزووتنه‌وه‌که‌ بداته‌وه.

- په‌کیتی سوڤیه‌ت به‌و بارودۆخه ناهه‌مواره‌ی کورد ته‌واو ناسووده‌و خوشحالیوو، به‌زمانی حال به‌ناشکرا ده‌یگوت، ئه‌وه‌یه دهرمه‌جانی هاوکاریتان له‌گه‌ڵ رۆژئاوا و بپروا کردنتان به‌ به‌ئینه‌کانیان.

- ته‌نانه‌ت ئه‌و ئیسرائیه‌ی دژیه حکومه‌تی عێراق و لاوازکردنی توانا‌کانی بوو له هه‌موان زیاتر یارمه‌تیدهری بزووتنه‌وه‌ی کورد بوو، به‌هۆی په‌یوه‌ندی به‌تینیه‌وه له‌گه‌ڵ شای ئێران، به‌یه‌کجاری هه‌لوێستی گۆرا. سه‌باره‌ت به‌وه مه‌سه‌ود بارزانی ده‌ئیت: (پێشتر ئیسرائیل ئه‌و به‌ئینه‌ی دابوو ئه‌گه‌ر ئێرانیش سنووری به‌ه‌رووی شوێرشدا دا‌بخات، ئه‌و یارمه‌تیدانی به‌رده‌وام ده‌بیت و له‌پێی ناسمانیه‌وه پێداویستیه‌کانی بۆ داده‌به‌زینی بۆ ئه‌م مه‌به‌سه‌ته ده‌ستایه‌یه‌کانی (قسرت و هێرت) ده‌ستنیشانکران. له‌دەرژه‌ی وته‌کانیدا مه‌سه‌ود بارزانی له ناستی هه‌لوێستی نوێی ئیسرائیلی دوا‌ی بارودۆخی نسکۆ ده‌ئیت: (ئیسرائیل رایگه‌یاندا دژواری بارودۆخی ستراتژی رێگره له جێ به‌جێکردنی به‌ئینه‌کانی له ناستی شوێرشێ کورد).

لێرهدا مه‌لا مسته‌فا بارزانی له‌به‌رگریکردن و رووبه‌ه‌روو بوونه‌وه‌ی هه‌ردوو سوپای هاوچه‌رخێ ئێران و عێراق بێ هیوا بوو، له‌وه گه‌یشت له سێبه‌ری

^(٤٦) روه‌ته سیاسیه‌کان له کوردستانی عێراق/د/ سه‌لاح ئه‌لخرسان.

بەيدىنكى و چاۋ داخستى كۆمەلگەي نىۋەدەۋلەتيدا بزۋوتنەۋەكە دەخەنە ناۋ بازىنەيەكى تەسكەۋە.. ئەۋمبۋو شەۋى ۱۹۷۵/۲/۲۰ كۆتايپەينان بە شۇرش و كشانەۋە بۇ خاكى ئيران راگەپەنراۋ (مەلا مستەفا) لەگەل مەسعود و ئىلېرىس بەرەۋ تاران ناۋچەكەيان بەجى ھىشت و دواتر بەرەۋ و يلايەتە يەكگرتوۋمكەنى ئەمەرىكا و مانەۋەي تاكۇچكردن و لەدنيا دەرچوۋنى لەخەستەخانەي ھىزى دەريايى لەيەكەم رۇزى مانگى نازارى ۱۹۷۹ دا. بەم شىۋەيە لا پەرىيەك لەلا پەرىمكەنى خەباتى بزۋوتنەۋەي رزگارپخۋازى كورد لە عىراق دادرايەۋە.

لە خەيال و ئەندىشەكەنى خۇيدا، حكومەتى عىراق گومانى بەۋە بردېۋو، لەرپى رىككەۋتنى جەزاير و ملكەچكردنى بۇ ۋىست و داخۋازيە دىرىنەكەنى شاي ئيران و دەستەلگرتنى لە سنوورى ناۋى و ناۋچە زەمىنيەكەن و دوۋبەشكردنى سەرۋەرى بەسەر شەتولئەرب، كە پىشتەر بە تەۋاۋى لە بازىنەي سەرۋەرى خۇيدا بوۋ، لەگەل پەپىرەۋكردنى سىياسەتى خاكى سوۋتاۋ (سياسە الراج المحروقه) و دانانى پىشتىنەي داپراندن و ديارىكردنى خاكى قەدەغەكراۋ و راگۋاستنەۋەي ھاۋلاتيانى كورد و كۆكردنەۋە و نىشتەجىكردنەي لەكۆمەلگا زۆرە مليەكەن و دامەزراندنى دام و دەزگا كارتۇنيەكەنى ئۆتۇنۇمى، بەيەكجارى و بۇ ھەتاهەتايى بزۋوتنەۋەي كوردى لەناۋ بردوۋە. ديارە ئەۋ نامانجە نەك ھەرنەھاتەدى، بەلكوۋ رايىكردن و جى بەجىكردنى ئەۋ ھەموو كارانە نەبوۋنە ھۆى سەر ھەلدانى بچوۋكترىن ناكۆكيش لە كوردستاندا. ئەستەمى يەكەم ئەم قەقنەسە بالدارمېۋو لەژىر تىشكى گەرمى سوۋتېنەرى خۇرمتاۋدا دەزى و دەسوتىت و سەرلەنۇى بىچوۋمكەنى لە خۇلەمىشەكەيدا سەردەردىننەۋە.. ئەمەيش تا ناستىك ئەستەم نەبوۋ.. بەلام ئەۋ ئەستەمەي لە كوردستان بەدېھات و بە دامەزرانلىنى (ى. ن. ك) و گەپرانەۋەي بە پەلەي (پ. د. ك) بۇ گۇرپمانى خەبات و بەرپاكردنەۋەي شۇرش، لەژىر ناۋى سەرگرداپەتى كاتيدا كاركردنەي لە ناۋچەكەدا، سەرلەنۇى و جارپكى تر بزۋوتنەۋەي رزگارپخۋازى كورد بەخۇيدا ھاتەۋەو جارپكى تر بەرۋوى دوژمنانيدا راپەرىۋە، ئەمەكارپكى ئەستەم نەبوۋ، بەلام ئەۋەي لە

كوردستان هاتەدى، راپەرىنەھەى بزووتنەھەى كوردو ھەلگىرسانەھەى بىئىسەى ناگرى شۆرش بوو، كە ئەمجارەيان لەسايەيدا پارتو رىكخراوھ كوردەمكانى دىكەپىش لە خەباتى سىياسى و چەكداريدا شوپن پىنى ھەردوولابەنى سەرەكەيان ھەلگرت. ھەرچەند لەو سەردەمەدا شۆرشەكە كەمىك سنووردارو تاناستىك بەرتەسك دەبىنرا، ئەھەى كارىگەرى ھەبوو، دەستپىكرنەھەى بەگزداجوونەھەى چەوساندنەھەى خەفەكرنى گىانى نىشتەمانپەرورەى بوو، كە رژیىمى بەعس لە ھەولنى رەگەز پەرستانەيدا، راستى بەرپابوونەھەى شۆرشەكە و سەرىنەھەى سەرکووتكرنى بەلاومەنگ بوو، كە ھەك كىشەى گەل و نەتەھەىك ناسراوھ بەمەترسى دەزانىت بۆسەر دواروۆزى دەسەلاتەكەى.

دامەزراندنى (ى. ن. ك)

پىشتەر سەبارەت بەدووپەرەكى و دووگەرتبوونى بزووتنەھەى كوردو دوا ناكۆكى نيوان (م.س) و (بارزانى) و بارزانىيەكان وەستائىن^(۳) - سەردەمىكى دوورودرئىز بەيوەندىيەكانى ھەردوولا لە نيوانى دۆستايەتى و مەملانىدا دەگوزەرا. لەگەن بەدوايەكداھاتنى رووداوەكان و پاش مۆركرنى رىككەوتنەنامەى جەزائىر، جەلال تالەبانى ھەك بالۆنيزىكى گەروك لە دەرھەى ولات چالاكەى دىپلۆماسىيەكانى بزووتنەھەى كوردى گرتە ئەستۆى، لەوسەردەمەدا نامەىكى ئاراستەى مەلا مستەھا بارزانى كرد، تىايدا دەئىت: (تواناى بەرگرىكرەتەمان ھەبە،

^(۳) وانبارە نووسەر كەمىك لە تىنەگەپىشتنى پىومەباربىت، لەپراستىدا ناكۆكى لە نيوان (م.س) و بارزانىيەكاندا نەبوو، ناكۆكى و دابراى تاقمىك لە ئەندامانى (م.س) بوو لەسەرگردايەتى بارزانى و ناوى بالى م.س ي بىرى بەسەرخۆيدا، بەلام پ. د. ك ھەك زۆرىنەى سەرگردايەتى و ھىزەكانى ل. ش.ك لەگەن بېروبوونيان بەرپابرايەتى بارزانى نەمەر ھەك خۆيان مابوونەھەى لەجاران زياتر گۆرو تىنداربوون لە خەباتى سىياسى و پىشمەرگايەتىدا. و.ك

سوریایو لیبیا و فهلهستین و تهواوی جیهان هاوکاریمان دمکهن، نهگهر نیود بۆماوهی شەش مانگ خوڤراگربن و بهرگری بکهن، نیمیە وهک پشتیوانیک دمگهرپینهوه لاتان). لهگهڵ تیگهیشتنی تهواوی لهبارودۆخهکه مهلا مسته بارزانی بهمجۆره وهلامی نامهکهی دایهوهو ههنگرهکهی راسپارد بهگهیانلنی و دهلیت: (لهکوێوه هاتویت لهو شوپنهوه بگهپیرهوه، جهلال تالهانی چۆن دمهویت بهردهوامبین له شوپش و بهرپاگردنهوهی.. نهگهر من نهو توانایمه نهمابیتهوه چۆن دهتوانیتهوه نهو نهگره له نهستۆبگریته^(٤٨). دوابه دواي نهو مهسهلمیه جهلال تالهانی بریاریدا نهگره سهرلهنوێ بهرپاگردنهوهی شوپش بگریته دهست، بۆ نهو مهبهسته سهردانی جهند ولاتیکی عهرهبی کردو پهپوهندی چپو بهردوامی کرد به ژمارهیهک کهسایهتی و سهرکرده کوردهکانهوه. وهک تیبینی دمگریتهوه وهخته حکومهتی عیراق جگه له مهلا مستهفاو ههردوو کورمهکهی مهسهودو نیلریس، بریاری لیبورنی گشتی بۆ تهواوی بهشداربوانی شوپشی کورد له کوردستان راگهیانلنبوو. نیتر لهوه بهدوا (ی. ن. ک) دامهزراو له رۆژی ۱۹۷۵/۵/۲۲ له چایخانهیهکی دیمهشقی پایتهختی سوریا کۆبوونهوهی دامهزراندنی گریڤرا. لهسهرمقای دامهزراندنی پهکیتی پهوه لایهن و کۆمهله نیشتمانییه بهرهههستکارهکانی رژیمی عیراقهوه بهگهرمی پیشوازی و پشتیوانی لیکراو له دهستپیشخهریهکدا کۆمهلهی رهنجدهرانی کوردستانی مارکسی لینینی، پهکگرتنی خۆی بهو ریکخستنه نوپیهوه راگهیانندو بوویه برپهری پشتی، بهمهبهستی زیاتر پیشخستنی پهکیتی جهلال تالهانی و جهند سهرکردهیهکی دیکه، کهوتنه بیرکردنهوه له جۆنییهتی جی بهجیکردنی تیورهکانی بیرمهاندانی جیهانی سهربهپربازی مارکسی و سهپاندنیان بهسهرکۆمهلهگای کوردواریدا له کوردستانی عیراق. لهناستی پراکتیزهکردنی نهو تیۆرانهدا نهزموونی ولاتی چین له نهزموونی سۆفیته گونجاوترو لهبارتر دهزانرا، کهتاییدا برپا خرابوویه

^(٤٨) سهرچاوهی پیشوو - سهلاح نهلخرسان.

سەرچىنىكى كىرىكىرى يەككىرى، لەكاتىكىدا كۆمەلگى كوردى بەسروشت جووتىارىيە و لەمدا لەگەل كۆمەلگى چىنى يەككىرىتەو.

لەو دىدگايەو جەلال تالەبىنى يەكەم كۆلەكەى بىنەرمى ماركىسى لەناو بزووتنەو كوردا پىكەنىناو كۆفارىكى بەناوى رىزگارى دەر كوردو بەرنامەيەكى رۇشنىبىرى رىككىست بۇ كەسەنىك بىنەوئىت پەيوەندى پىوەبەكەن، مادەكەنى بىرىتى بوون لە وانەبىزى و خوئىندى نامىلكە ماركىسەكان و لىكۆلەنەو و شىكىردنەو چىن و توئىزەكەنى كۆمەلگى چىن و چى بىكەن. لىنىن و بەياننامەى (مانىفىست) كۆمۇنىست و نووسىنەكەنى ماوتسى تۇنگو و مىزووى پارتە كۆمۇنىستەكان لە جىهاندا و يادداشتەكەنى كىم ئىل سۇنگو جەنلەن نامىلكەى دىكە. لەگەل بانگەوازى دامەزراندىنى (ى. ن. ك) و ھەلبىزاردىنى جەلال تالەبىنى بەسكىرىتىرى كشتى و ھەستەنى بەگەشت و سەردانى ولاتانى عەرمەبى و ئەورپاى، بەمەبەستى ناساندى مەسەلەى كوردو رىككىستى جەنلەن دىدار لەگەل لىپىرسراوانى ئەو ولاتانەو كەسەپتەى كارىگەرەكانىان. بەھۇى نىزىكى بەخاكى كوردستانى عىراقەو ى. ن. ك سورپاى كوردە پەناگا و بىكەى سەركرداپەتى و خالى دەرچوونى بەرەو راپەراندىنى ئەركەكان لەخاكى كوردستان و بەرپوەبىردىنى كارەكانى بزووتنەو و ناراستەكردىنى ھىزەكەنى بەنەنجەمدانى جالاگىەكانىان. لە پىناوى بە ناشتى چارەسەركردىنى كىشەى كورد، دەستەى دامەزىنەرى (ى. ن. ك) روياننا لە جۇرچ جەبەش ى ئەمىندارى كشتى بەرەى مىللى رىزگارپىخوازى فەلەستىن بە ھەلسانى رۆلى ناوبىزىوان لە نىوان پەكىتى و حكومەتى بەغدا. لە ۋەلامدانەوئى ئەو ھەولەدا سەدام حەسەن دەئىت: (ى. ن. ك) تواناى ناردىنى دە جەكدارى بۇ شاخەكەنى نىبە^(۴۹). بە مەبەستى زىاتر ناشابوون بە شۇرپى كوردو ناساندىنى سەركرداپەتەكەى و دىارىكىردىنى ۋەك بەشىكى كارىگەرى شۇرپى گەلى عىراق، دۇ بە رۇئىمى بەغدا، ى. ن. ك

(۴۹) سەرچاومى پىشوو.

له‌گه‌ل به‌ره‌ی نيشتمانی عيراق گه‌يشتنه ريککه‌وتنو نه‌نجامدانی کرده‌موگان. له‌سهر گۆره‌پانه‌که. له‌سهر بنه‌مای ريککه‌وتنه‌که په‌گيټی چهندين ده‌سته‌ی چه‌کداری بچووکي به‌ته‌واوی چه‌ک و جبه‌خانه‌ی جه‌نگی و پيدا‌اويسته‌کانيانه‌ود ره‌وانه‌ی ناوچه ديار يکراوه‌گان کرد، هه‌مانکات شه‌پۆله‌گانی نيزگه‌ی راديؤی که‌وتنه په‌خشی به‌رنامه‌گان. به‌تپه‌راندنی سنووری تورکيا، په‌که‌م ده‌سته‌ی چه‌کداری کورد له‌ حوزمه‌رانی ۱۹۷۱ له‌ شاری قاميشلی سورياوه به‌ره‌و خاکی کوردستانی عيراق په‌رينه‌وه‌و گه‌يشتنه نزيکی زاخۆ^(۵۰). له‌گه‌ل گه‌يشتنی نه‌و ده‌سته‌يه به‌ خاکی کوردستان، هيزه ناوخۆی و ريکخسته‌گانی کۆمه‌له‌ی ره‌نجده‌ران که‌وتنه جموجوول و چالاکي شو‌رشيگيري، له‌و ئاسته‌دا په‌گيټی بانگه‌وازی خه‌باتی چه‌کداری راگه‌ياند. له‌سهر و به‌ندی په‌ره‌سه‌ندنی کرده‌وه شو‌رشيگيري په‌گانی دژبه رژيمي به‌عس، له‌ شاری به‌غدا ريکخراوی (تۆله‌ی خوینی شه‌هيدان) به‌ هه‌ماهه‌نگی ريکخراوی کۆمه‌له‌ی ره‌نجده‌رانی کوردستان (ی. ن. ک) دامه‌زراو لقيکی تايبه‌ت به‌ نه‌نجامدانی کرده‌موگانی تۆله له‌ ژير ناوی ريکخراوی (هه‌لۆی سوور)^(۵۱)ی له‌ به‌غدا ليکه‌وته‌وه‌و دژبه تاوانه‌گانی دژ به‌ گه‌ل ده‌ستيدايه گوشتنی ژماره‌يه‌ک له‌ تاوانباران و بلاوکرده‌وه‌ی به‌ياننامه‌گانی له‌و باره‌وه. له‌گه‌ل به‌سهرچوونی کاتو له‌ چوارچيوه‌ی به‌ره‌يه‌کدا په‌گيټی له‌گه‌ل هه‌ردوو بانی - (کۆمه‌له‌ی مارکسی لينيني) و (بزووتنه‌وه‌ی سۆشياलिستی کوردستان) په‌کی گرت‌ه‌وه، به‌لام جيا‌وازی تيگه‌يشتنی سياسي و ئايدیۆلۆژی هۆکارنيک بوو له‌ سه‌ره‌له‌دانی ناکوکی و دژايه‌تی له‌ نيوان هه‌ردوو بانی کۆمه‌له‌و بزووتنه‌وه‌ی سۆشياलिستی، که له‌و هه‌ل و مه‌رحه‌دا سروشتی ئاييني و کلتووری

^(۵۰) به‌ره‌رسی نه‌و په‌که‌م ده‌سته‌چه‌کداره نيراهيم عمزۆ بوو. و.ک

^(۵۱) به‌ره‌رسی ريکخراوی هه‌لۆی سوور مولازم (جوامير) بوو. که‌پاشان له‌ره‌نی

خه‌يانه‌تکار يک‌ه‌وه رژيمي به‌عسی ده‌ستگيري کردو له‌سيداوه‌ی دا. و.ک

عەشاپەرى لە كۆمەلگەى كوردەوارىدا ترسناكتىن مەسەلەيەك بوو رووبەرۋى يەككىتى دىبوويەو، لەكاتىكدا دەبىنرا بالى كۆمەلەى رەنجدەرانى ماركسى لىنىنى لە رووى دزايەتلىكىدىن ئاينىيەو بى ئابروو بەشئويەك لە شىئوكانى گومرايى و بىباومەرى و دزايەتلىكىدىن ئاينى سەرنج ئەدراو بووبويە جىي بى مەمانەيى خەلگى كوردستان. بەلام بوونى بزووتنەو سۆشالىستى لە رىزى ئەو رىكخستەداو رابەرايەتلىكىدىن لەلايەن ھەندى كەسايەتى بەتەمەن و خاومەن ئەزمومونەو، تائاستىك بەشداربوون لەكەمكردنەو ئەو مەترسىيەو فراوانكىردن و پەرمەيدانى دەسلەتتى يەككىتى لە زۆربەى ناوچەكانى كوردستانى عىراق. ناكۆكى نيوان بالەكانى ناو يەككىتى، تەنھا لايەن تىۋرى و ئايدىۋلۇزى نەگرتبوويە خۆى، بەلكو چۆنىيەتى شىۋازى شەركىنىشى گرتبوويەو، لەلايەن خۆيەو كۆمەلەى رەنجدەران بىرواى خستبوويە سەر ئەزمومونى فىتنام و كەمبۇدىا لە رىكخستى دەستەى چەكدارى بچووك و گورزوھشىن و دەربازبوون و دووركەوتنەو، لەكاتىكدا بزووتنەو سۆشالىستى ۋەك ئەزمومونى شۇرشەكانى ئەيلول و گولان شىۋازى شەرى بەرمەيى و رزگاركىردى رووبەرى فراوانى خاك و گوندەكانى لاپەسەنلىبوو.

بەشى حەوتەم

قەقنەس لە خۆلەمىشى سووتاوى خۆيدا دەژىتەوه

پ. د. ك. سەرکردايەتى كاتى

نەسكۆى بزووتنەهوى رزگاربخوازى كوردو پچپرانى پەيوەندى لە رىزى شۆرشى نەيلول و كەسايەتية كاريگەرەكانيدا ئىدىرىسو و مەسعودى كورپانى مەلا مستەفا بارزانى لە هەولئى يەكخستەهوى دابەشبوون و پەرتەوازهى لە رىزمەكانى پارتيدا كەوتنە پەيوەندىكردن، لەگەل نالەبارى دۆخى دەربەدەرى و ئاوارەبووندا، چەندىن كۆبوونەهوه و دیدارى تايبەتيان لەگەل خەلگانى ئاوارەبووى ئىراندا ئەنجامدا، بەنيازى گىپرانەهوى بپوا بەيەكترىبوون و هيواخستەهوه دەروونەكان، لىژنەيهكى تايبەت بەكارى رىكخستن و زىندوو كەردنەهوى كارى پارتايەتى پىكەيتنراو لە مانگى گولان (ئەيلول) ى ۱۹۷۵ سەرکردايەتى پ. د. ك - لە سەروشت و سەردەمىكى تەواو نالەبارو ناهەمواردا دەستىدايە كارمەكانى و چەندىن شانەى رىكخستنى رهوانەى كوردستان كەردەهوه.. ئەم هەنگاوه هاوكاتبوو لەگەل دامەزراندنى ى. ن. ك-و راگيشانى ژمارەيهك كادروفەرماندەى پ. د. ك- بۆ رىزمەكانى و جارىكى تر سەرھەلدانى ناكۆكى و زىندوو بوونەهوى دژايەتية كۆنەگەى نيوان هەردوولا. لەپلانئىكى توكەمو پەرسەندوودا، سەرکردايەتى كاتى توانى پەيوەندى بكاتەهوه بەو كادرو پيشمەرگانەى لىبورنى گشتى رژىم كرتبوونىيەهوه و گەرابوونەهوه ناوخۆى كوردستان. مەترسيەك جىي نىگەرانى و دژايەتكردى سەرکردايەتى كاتى بوو، هەلئويستى توندى دەسەلاتدارانى رژىمى

شاپوو له ناستی ئهجامدانی ههر چالاکیهکی سیاسی له ریزی پهنا بهرانی کوردا، بهران بهر هه ئو پستی رژیمی شا به ناچاری و به نه پیتی و خو پاراستن و هه شاردان له په ناگاشاخاویه سه خته کانی سه ر سنووری عیراق، هه ندی دهسته ی چه کدار ناو دیوی خاکی تورکیا کران. هه لگیر سان دنه وه ی شو پشی چه کداری که به کرده وه پاش سائیک له نسکو، له رۆزی ۱۹۷۶/۵/۲۶ به که م مه شخه لی گر کانی شو پش به ئه جامدانی چه ندین چالاک ی له نا کاوو غافلگیرو هیر شبر دنه سه ر سه ر باز گه کانی سو پای رژیمی عیراق له ناوچه سنووریه کانی نزیک ی خاکی تورکیا داگیر ساو (پ. د. ک) جاریکی تر به رابه رایه تی سه ر کردایه تی کاتی ریگیای سه ختی خه بات و تیکۆشانی گرته وه بهر.

جاریکی تر نو یبوونه وه ی نا کوکی کورد و کورد

بئو یستبوو هیزه کانی ی. ن. ک بو گه یشتنیان به خاکی کوردستان به هیلی سنووری نووساو به تورکیادا گوزهریان بکردایه، جیگر بوونی هیزه کانی پ. د. ک (سه ر کردایه تی کاتی) له وه هیله سنووریه دا گه وره ترین مه ترسی بوو له پیش هیزه کانی په کیتی و به تپه پر کردنیان رووبه پرووی شه پتیکی سه خت بوونه وه و شکست و زیانیکی فراوانیان پیگه یشت، له پیناوی راگرتنی شه په که دا پار تی به عس بالی سوریا به رۆلی ناو بیژوان له نیوانیاندا که وته کارو هه ردوولایه نی نا کوک و به ره ی نیش تیمانی عیراقی گه یانده ریککه وتن و پیکه پینانی به ره ی بهر منگار بوونه وه له دژ وه ستانی رژیمی به غدا، له و باره وه ریککه وتن نامه یه کی سی قۆلیان به م ده قه ی خواره وه مۆر کرد.. له پیناوی بهرزه وه مندی گشتی ولآت و به نیازی هه ماهه نگی کارای کرده وه شو پشگی پر په کان له سه ر خاکی کوردستان و په گختنی توانای جهنگا وه رانی شو پشگی پر دژ به ده سه لاتی فاشیزم و گه یان دن و به ده سه ته پینانی چه ک و تها قی جهنگی و یار مه تی دارایی به جهنگا وه ران و ده سه ته بهر کردنی پیداو یستیه کانی در یژ ه دان به سه ر که وته تی شو پشی بهر پا کراوی

كوردستانى عىراق، وەك بەشىكى گىرنگى شۆرشى گەلى عىراقى ديموكراتىخوازو خەباتكېرى، بەرەى يەككەرتوو زەمىنەپەكى لەبارە بۇ يەكخستنى تواناگانو جىگىر كىردنى ئەم ھەنگاوانەى لای خوارەوہ..

يەكەم: بى لىكدانەوہى نىنتىماى سىياسى و حىزبى سەرچەم جەنگاومرانى شۆرشكېرى دژ بەفاشسىزم لە كوردستانى عىراق، سەربازدەبن لە سوپاى شۆرشكېرى عىراقى ديموكراتى، لە رووى چەك و خۇراك و تەقەمەنى و داىبنكىردنى پىداوويستەكانى پشتىوانى درىژدەدان بە شەر، بى جىياوازى يەكساندەبن.

دووم: ھاوكارى و ھەماھەنگىكردنى مەيدانى لە نىوان ھەرسى لايەن و جىگىر بوونيان لەناوچە جۇراو جۇرەكان و ئەنجامدانى كىردەوەكانيان لەسەر يەكخستنى تواناكانى ھىزى پىشمەرگە وەك ھىزىكى يەككەرتووى ھاوكار لە شەرى دژ بە رۇيمى فاشسىزم.

سىيەم: لە پىناوى مسۇگەركردن و گەياندىنى تىفاقە جەنگىەكان بەجەنگاومران، بەپى رىككەوتنى پىشووخت، ھەرچى زووتر جىگىر كىردنى لىژنەكانى ھاوكارى و ھەماھەنگى لەرپەرەو ستراتىژى و لەناوچە گىرنگەكانى سەر خاكى كوردستان و چىركىردنەوہى ھەولەكانيان لە ھىنانەوہى جەنگاومرانى نىشتەجىبووى دەرەوہ و پەيوەستىكردنەوميان بەبىراجەنگاومرەكانيان لە كوردستان.

چوارەم: ھاوبەشىكردن و ھەماھەنگىكردنى تاكو بەكۆمەل لە بەدەستەھىنانى چەكى پىشكەوتوو پىويست، لەپىناوى درىژدەدان بە شۆرش، لەگەل پىكەپىنانى لىژنەى ھاوبەش لە بەدواداچوون و بەدەستەھىنانى سەرچاوى چەك و كرىنى و، ھەرچى زووتر يەكخستنى ھەولەكان لەيارمەتىدانى جەنگاومران.

پىنجەم: ناراستەكردنى شانەو دەستەكانى رىكخستن و كاركردنىان بەگىانى ھاوكارى و براپەتى و راگرتنى شالائەكانى راگەياندىنى دژبەپەك.

شەشەم: ھەرلايەنك لەم سنى لايەنەھەلدەسەيت بەناگادارکردنى سەرگردايەتى و دەزگای بەرپرسی خۆى بەجى بەجىکردنى ئەم رىككەوتننامەيە.

پارتى بەعسى سۆشيايىستى عەرمبى ى. ن. ك پ. د. ك (سەرگردايەتى كاتى)
باقر ياسين جەلال تالەبانى مەسعود بارزانى

سەرلەنوئى کردەومكانى بزووتنەوى كورد دژبەحكومەت لەلايەك و شەرى دژبەيەكى ناوخۆ و جياوازی بيروورای تاقم و رەوت و لايەنەكانى لە لايەنى ديكەو، ناوچەى كوردستان جاريكى تر چالاکى و کردەوى فراوانى لە خۆگرتەو، تاناستىك حكومەتى بەغدا توانای شارنەوى ئەو مەترسيەى لە دەستدابوو.. ھەرەك لە راپۆرتى دەزگايەكى ھەوالگريدا ھاتبوو دەئيت: (لەگەل بەسەربردنى كات و شارمزابوونى ھيزمەكانى پيشمەرگە، لەسەر ھونەرى شەرى نوئى پارتيزانى (حرب العصابات) توانيان لەكاريگەرى ھيزوتوانای تانك و زريپوشەكانمان كەمبەكەنەو و پەكەسەربازيەكانى ھەيللەھى يەكيش توشى شەكەتى و ماندوبوونى و ھيلاكى سەخت بکەن، جگە لەو ھەسەر رووبەريكى فراوانى نيوان شارۆچكەى زاخۆى سەرسنوورى توركيا و باكوورى شارى موسل و باشوورى خانەقين کردەومكانيان ئەنجام دەدەن. لەوبارودۆخەدا مەودای ھەلکشان و فراوانبوون و پەرمسەندنى کردەو شۆرشيگيرپەكان بەھۆى نوپبوونەوى شەرى نيوان } (ى. ن. ك) و (پ. د. ك) تووشى جۆرە دارووخانك بوونەو دەمرنجام لەسەر بنەرەتى رىككەوتنى پيشوويان گەيشتنە كۆتايى و راگرتنى شەرمەكان.

گفتوگۆى. ن. ك له گەل حكومهت

ى. ن. ك و حكومهت كهوتنه گفتوگۆ - پيشتر روونمان كردهوه، له گەل ههنگاوى يه كه مى دامه زراننيدا و به مه به ستى چاره سه كردنى كيشه ى كورد به شيوازي ناشتى يه كيتى نوينه ى ناره به عدا، ههروهك ئه و جاره گوڤى لينه گيرا دواتر وهك له خواره وه هاتوو ه چهند جاريكى تر گفتوگۆ له نيوانياندا ئه نجامدراوه.

گفتوگۆى سالى ١٩٧٧

له رنى كه سايه تيه كى كورده وه (ى. ن. ك) بيروبووچوونى خوڤى دمبارهى گفتوگۆ راگه ياند، روونيكورده وه كه عىراق به ته واوى لايهن و پيكهاته كانيه وه نامانجيكه له ئامانجه كانى ئيستيمارو زايوونيزم و كوئه به رستى، بيگومان به هيز كردنى براهه تى و په يوهندى ميژووى نيوان ههردوو گه ل برا كورد و عه رهب روڤى كاريگه رى ده بىت له روو به روو بوونه وه و به رهنكار بوونه وه ئه و نه خشه و پيلانانه، به دئنياييه وه (ى. ن. ك) برواداره به به كخستنى خه باتى چاره نووسسازى نيوان ئه م دوو گه له و بره ودان به مه سه له هاوبه شه كان و به رز راگرتنى ئه و براهه تيه و دووركه وتنه وه له ناكوكى و دزايه تيكردنى يه كترى. يه كيتى له ناستى چاره سه كردنى كيشه كاندا به م شيويه ى لاي خواره وه ديدو بووچوونى خوڤى پيشكesh دمكات..

١ - گيرانه وه ى برپا له نيوان ده سه لات و گه ل كوردا.

٢ - كوئاپه ينان به سياسه تى راگواستن و گيرانه وه ى راگوپزراوان بو شوينه كانى پيشوويان.

٣ - نازاكدردنى زيندانيان و ده ستگيركراوان و ده ست به سه ركراوان.

٤ - جى به جيكردنى ته واوى به نده كانى به يانى ١١ ى نازارى ١٩٧٠ و جى

به جيكردنى ياسا ئوتونۆمى به سه ره رشتى نوينه رانى كورد.

۵ - رینگه‌پیدانی نازادیه دیمواکراتیه‌کان و نازادی کاری سیاسی.

۶ - بروابوون به‌هیزی پېشکه‌وتوو خوازی کوردو رینگه‌پیدان به‌گېرانی رۆلی

به‌رپرسیاریه‌تی له دهسه‌لاتی ئۆتۆنۆمیدا.

له‌گه‌ل بېناکام بوون و نه‌گه‌یشتنه نه‌نجامی گفتوگو، جارێکی تر هه‌لگیرساندنه‌وی شه‌ری نیوان هیزه سه‌ربازیه‌کانی حکومه‌ت و هیزمه‌کانی په‌کیتی لیکه‌وته‌وه و گفتوگوگۆیش گه‌یشه‌ کۆتایی. له‌سه‌ر ده‌میکی دواتر و جارێکی تر شه‌ری نیوان (ی. ن. ک) و سه‌رگرده‌یه‌تی کاتی (پ. د. ک) سه‌ری هه‌لدايه‌وه و به‌گشتی زیانی گه‌وره به (ی. ن. ک) گه‌یشت. هاوکات شه‌ری کورد به کورد به‌هاوکاریکردنی رژیمی شای ئی‌ران سوپای عی‌راق هیزشیکي به‌ریلاوو راماله‌ری کرده‌سه‌ر هیزمه‌کانی (ی. ن. ک)، پېش گه‌یشتن به نامانجه‌کانی، بارینی به‌مفریکی زۆر هۆکاربوو له‌به‌ر په‌رچدانه‌وه‌ی هیزشه‌که و کوژران و به‌هه‌لاکه‌ت گه‌یانسنی ژماره‌یه‌کی زۆری سه‌ربازانی و ژېر به‌هرخستیان.

ئهم کرده‌وه‌یه راستی ئه‌و په‌نده کوردیه ده‌سه‌لیننی که ده‌لیت: (هه‌موان پش‌تیان به‌رداین و هیج هاوکاریه‌کمان بۆ نه‌ماوته‌وه جگه له شاخ).

ده‌رنجام له‌گه‌ل سه‌رکه‌وتنی هیزمه‌کانی په‌کیتی دا هیزمه‌کانی سوپای عی‌راق به‌سه‌ر شو‌ری به‌ره‌و دوا کشانه‌وه.

گفتوگۆی سالی ۱۹۸۲

بۆ جارێکی تر و به‌هه‌ولی ناوبژیوانیکردنی د. عه‌بدوڵه‌رحمان قاسملوی سه‌کرته‌یری گشتی ح. د. ک - ئی‌ران جارێکی تر (ی. ن. ک) و حکومه‌تی به‌غدا گه‌یشتنه‌وه سه‌رمیزی گفتوگو.

به‌لیکدانه‌وه و بۆچوونی په‌کیتی شه‌ری به‌رپاکراوی ۱۹۸۰/۹/۲۲ عی‌راقی خسته‌بووه لاوازترین بارودۆخه‌وه، زیاتر شکسته‌یه‌ک به‌دوا په‌که‌کانی سوپای عی‌راق و تووشبوونی به شه‌ری به‌رمه‌کانی باشوورو ناوه‌رسته‌وه، کیشی هیزی

لەبەرژەھوندى ئىران راستکردبوویەوھو بوو بووھە ھۆی پەرسەندىن و ھەلگشانى کردەھومكاني بزوتنەھەى كوردو زیاتر گورو تىندانە کردەھە شۆرشگىرپەگان لەناوچەكەھو رزگارکردن و ژىر دەست خستنى ناوچەھەكى بەربلاو لەخاکی كوردستان.. لە ھەمانكاتیشدا ناوچەى كوردستان كەتبووێە بەر ھەرەشەى پەلاماردانى ئىران و داگیرکردنى خاکی عىراق. لەو بارەھە جەلال تالەبانی دەلیت: (بەدوو ھۆكار ئىمە رازى نابىن ئىران خاکی عىراق داگیركات..

پەكەم: لە ھالەتى بەرپابوونى رژىمىكى ئىسلامى لەسەر شىۋازى ئىران لە عىراقدا، كەتيايدا ئىمە دەكەوینە نىوان دووبەرداش و دەپلېشىینەھە.

دووم: ئىمە عەلانین و ئەو سەردەمە زیاتر لە ئىستا چەپەرەو تریبووین، بەئىكمان مارکسى لىنینى و بەئەكەى دىكەمان سۆشالیستى، بەو ھۆیەھە بەدەست پىشخەرىکردنى گەتوگۆ لەگەل ھۆكۆمەت قایل بووین). ئەھەبوو لە رۆژى ۱۹۸۲/۱۲/۱۰ گەتوگۆ لە نىوان ھەردوولادا لە دىمەشق دەستى پىكردو كوردەمگان جارىكى تر ھەمان داخووزى پەيوەندىدار بە ئۆتۆنۆمى و ديارىکردنى سنوورى جوگرافى ناوچەكەھو نوپنەرايەتى كورد لەدام و دەزگا و دامەزراو دەولەتپەكەگانی ناوەندىان پىشكەشكردەھە، ھەرچەند تاناستىك گەتوگۆ بەرپۆھەرا، كەچى ئەو جارەیش ھىچ دەرنجامىكى باشى لىنەكەوتەھە، لە ناوھەراستى كانوونى پەكەمى ۱۹۸۵ گەمىشتە رىگای داخراو. پەكىتى لەو گەمىشت ھۆكارى گۆرانكارى ھەلۆپىستى رژىمى بەغدا لە ناستى راگرتنى گەتوگۆ لەو كاتەدا دەگەرتتەھە بۆ دەستپۆمردانى توركىيا و خۆ ھەلقورتاندىنى لە كاروبارى عىراق. سەرنەگرتنى گەتوگۆ و پووكانەھەى نامانجەكەگانی كوردو لە دەستدانى دەستكەوتەكەگانی بۆ توركىيا گرنكى سىاسى ھەبوو، دۇنيابوو ھەردەستكەوتىك بۆ كوردەمكاني عىراق، كارىگەرى توندى دەبىت بۆسەر كوردەمكاني توركىيا، بەتایبەتى لەو سەردەمەدا بزوتنەھەى كورد بەرپابەرايەتى پارتى كرىكارانى كوردستان (p.k.k) بە جۆرىك لە گەشەكردنداھوو، بۆ ھۆكۆمەتى ئەنقەرە بووبووێە كىشەپەكى ترسناك.

ههرچهند سهبارت بهو مهسه له گرنکه بهلکه نامه کانی په کیتی ناماژ میان بهو راستیه نه کردوه که هۆکاری رازی بوونی رژیمی بهغدا له سه ر ئه نجامدانی گفتوگو، مه بهست پیچه وانه بوونه وهی هاوسهنگی بوو له شه ر مه که داو گوڤرانی بارودوخه که له بهر ژه وهندی ئیران و بوونی خاکی عیراق به شه ر که ی نیوان هیزه کان و کوژران و به دیلگرتنی همزاران سه ربازی عیراقی له شاری خوڤه م شه هر (المحمره) و به داوا هاتنی شه ر کهانی دیکه. له و هه ل و مه ر جه دا رژیم پیویستی به هه ناسه هه لگیشان و پشوویه ک هه بوو، بۆیه به م مه به ستانه ی خواره وه رازی بوو به ئه نجامدانی گفتوگو له گه ل ی. ن. ک.

دابیراندنی ناوچه ی باکوور (کوردستان) و په کلایی کردنه وه و راکیشانی بزووتنه وه ی کوردو شه ر پی کردنی جهنگاوهرانی شان به شانی سوپای عیراق دژبه ئیران، له و کاته دا سه دام حسه یین له ووته یه کیدا ده ئیت: (شاخ خه لکه که ی ده یپاریزیت). زیاتر درزخسته نه ریزه کانی بزووتنه وه ی کوردو دوورخسته نه وه ی باله کانی له یه کتری و په ره پیدانی ناکوکیه کان و لاواز کردنی بۆ ماوه یه کی دوورودریژ مه به ستی سه ره کی سه ره کی رژیم بوو. سه رنه گرتنی گفتوگو په یوه ندی بزووتنه وه ی کوردی به ئیرانه وه گریدا و هه ردوولایه نی گه یانده مۆر کردنی ریککه و تننامه ی بهرگری سه ربازی و سیاسی، له گه ل ئه وه ی شدا به ناویز یوانی کردنی ده سه لاتی تاران له رۆژی ۱۹۸۶/۱۱/۷ (ی. ن. ک) و (پ. د. ک) گه یشته ریککه و تن و کو تاییه یان به ناکوکیه کانی نیوانیان.

بىشىنچى قىسىم

بزووتنەۋەى كوردو شۆرپى ئىسلامى لە ئىران و شەرى عىراق و ئىران

شۆرپى خومەينى

لە ۱۹۷۹/۲/۱۱ بەسەر كەۋىتى شۆرپى ئىسلامى دەسلەپتى شا لە ئىراندا رووخا، پىش رووخانى، سەر كىرەپەتى (ى. ن. ك) لە پارىس چاۋى كەۋىتى بە ناپەتۇلا خومەينى و نامادەبى خۇى بۇھەر كارىك لەپارمەتيدانى شۆرپى ئىسلامى چاۋمپروانكراۋ دەر خست، بەخۇشجالى و سوپاسەۋە خومەينى پى راگەياندىۋ وتى: (ئەگەر خودا وىستى لەسەر بىت بەم نىزىكانە ئىران رزگار دەكرىت و لەتاران دەتانبىن) (۵۲).

شەرى عىراق و ئىران

پىشتر سەبارەت بەگىشەى سنوورى نىۋان عىراق و ئىران باسى لىكرا، كە ھۆكارى سەرەكى و راستەوخۇ بوو لە پىشتىۋانىكىردن و پارمەتيدانى بى سنوورى بزووتنەۋەى كورد. ھەرۋەھا باسى رىككەۋىتى جەزائىر كرا چۇن عىراقى ناچار كىرد بە ملكە چكىردن بۇ داخۋازىەكانى شاى ئىران لەشەتولولعەرەب و

(۵۲) سەرچاۋەى پىشوو / سەلاح ئەلخىراسان

مۆرکردنی ئەو رێککەوتنه له نازاری ۱۹۷۵. به‌سه‌رکه‌وتنی شۆرشی ئێران درزێکی به‌ره‌راوان که‌وته ریزه‌مکانی و ناکۆکیه‌کانی ناوخۆی گه‌یاندیانه نزمترین ناستی لاوازی، هه‌مانکات بیرکردنه‌وه‌ی خومه‌ینی له هه‌ناردی شۆرش بو‌ دهره‌وه‌ی ئێران بشیوی و دل‌ه‌راو‌کێیه‌کی زۆری خسته ناوخۆی عێراقه‌وه‌و کاریکرده‌ سه‌ر په‌یوه‌ندیه‌کانی هه‌ردوو ولات و هه‌ر زوو که‌وتنه شالۆی راگه‌یاندن و خه‌تابارکردنی په‌کترو تۆپیارانکردنی سنووره‌کان له ۱۹۸۰/۹/۱۷، گزربوونه‌وه‌ی به‌رده‌وامی بارو‌دۆخه‌که‌ نه‌نجومه‌نی نیشتمانی عێراقی ناچارکرد له رۆژی ۱۹۸۰/۹/۲۲ دا په‌ک لایه‌نه‌ ب‌پاریدات له‌سه‌ر سه‌رینه‌وه‌ی رێککەوتنه‌وه‌ی جه‌زائیر و په‌نا‌بردنه‌به‌ر هێزی سه‌ربازی و په‌لاماردانی ئێران و چوونه‌ناو خاکی و گێرانه‌وه‌ی شه‌توله‌ه‌رب بو‌ ژێر ده‌سه‌لات و سه‌روه‌ری وولاته‌که‌ی. به‌و جو‌ره شه‌ری نیوان عێراق و ئێران هه‌لگه‌رسا و هه‌شت سا‌ن درێژه‌ی کیشا. هه‌لگه‌رسانی شه‌ری عێراق و ئێران هه‌لیکی می‌ژوویی ره‌خساند له پێش په‌ره‌سه‌ننی شۆرشی کورد و گه‌شه‌کردنی چالاکی و کرده‌وه شۆرشگێرپه‌کانیدا. له‌مه‌ودای چۆله‌وانی سه‌ربازی رژێم له‌ناوچه‌ی کوردستان و خه‌ریک بوونی هێزمه‌کانی به‌شه‌ری ئێرانه‌وه‌، بزوووتنه‌وه‌ی کورد زیاتر په‌یوه‌ندی خۆی له‌گه‌ڵ کۆماری نیسانی ئێران چ‌پ‌تر کرده‌وه‌ و گه‌یشه‌ ناستی هاوکاریکردنی نیوان لایه‌نه‌ کوردیه‌کان و هێزمه‌کانی ئێران.. زۆربه‌ی کات سه‌دام حه‌سه‌ینی سه‌روکی عێراق ئەو لایه‌نانه‌ی به‌خیانه‌تکار و رێشانده‌رو گه‌یه‌نه‌ری هێزه ئێرانییه‌کان به‌ناوچه‌ی کوردستان و هاوکاریکردنیان تۆمه‌تبارده‌کرد.

ئه‌فقال و تۆله‌سه‌ندن و له‌ناو‌بردنی به‌کۆمه‌ل

رژیمی به‌غدا له ته‌واوی ناوچه به‌رینه‌کانی هه‌ریمی کوردستاندا ده‌ستی دایه په‌یره‌وه‌کردنی سیاسه‌تی خاکی سووتاوو له‌ناو‌بردن و گوشتنی به‌کۆمه‌ل. دوا‌به‌دوای رێککەوتنی جه‌زائیر له نازاری ۱۹۷۵ و دا‌روو‌خاندنی شۆرشی

ئەپلول و بزووتنەھەي گوردایەتى ھۆكۈمەتى عىراق ھەستا بەدانانى ھىلى سنوورى ديارىكراو و قەدەغەکردنى ھەر جۆرە نىشتەجىبوون و جموجوولتىكى گومان لىكراو لە بەشىكى فراوانى خاكي كوردستاندا، ھەندىك جارىش بە گوپرەي پىويستى ناسايشى سەربازى ھىلەكە تەسكتر دەگرايەو ھە دانىشتوانى ئەو ناوچانەي بۆ ناوچەيەكى تر دەگواستەو، ئەو خىزانانەي ياساى لىبوردين دەيگرتنەو ھە دەگەرپانەو، راپىچى ناوچەكانى باشوور دەگران، پاش چەند سالىك ھىشتنەو ھىيان دەيانگىرپانەو ھە بۆ ناوچەي كوردستان و لەنىشتەجى زۆرەملىەكاندا نىشتەجى دەگران.

پىش باسکردنى كوردەھەي ئەنفال كە عەلى ھەسەن ئەلەجىد- ناسراو بە عەلى كىمىاوى - نامۆزاي سەدام ھەسەن- و راسگرى نووسىنگەي باكوورى پارتى بەعس بۆ جى بەجىكردنى نىازەكانى و سەپاننى ناسايش لە كوردستان، دەسلاتى رەھاي سەرۆك كۆمارى پى بەخىراو، ئەم بەلگەنامەيە دەخرىتە بەردەست مەوداى توندى و بىويژدانى لە جى بەجى كوردنى ئەو ئەركە ناشكرادەكات كەپى سىپىراو..

بەلگەنامە

نامەي فەيلەقى يەك (س. ف/ ۱۷۲۵ بەروارى ۱۹۸۷/۶/۲۱) راسپىراو بەنامەي (ف. ل. اس/ ۱۰۸۹ بەروارى ۶/۲۲) بەم شىوئە دەستپىدەكات..

۱ - سەرچەم گوندە قەدەغەگراوكان لەرووى ناسايشەو تانىستا پەناگاو نارامگاي گىرە شىوئەن و تىكەرانى بەكرىگراوى نىران و ھاو شىوەكانىيان لەخىانەتكارە عىراقىەكانى دىكە.

۲ - گۆرانى ناوچەكە بۆ ناوچەي قەدەغەگراوى سەربازى و نەھىشتنى نازەندارى و نىشتەجىبوون تىايداو گوللەبارانکردنى ھەر جۆرە بزوان و جموجوولتىك، بى وابەستەبوون بەھەر رىنمايىەكەو.

۲ - قەدەغە كىردى ھاتوچۇ بەمەبەستى و مېرھىنانى كىشتوكال و بەخىو كىردى ئازەل، تەواوى دامو دەزگا بەرپىرسەكان بەرپىرسىارى لەدواداچوون و بەگىرنگ وەرگىرتنى ئەم مەسەلەمەن، ھەرىكە لە بازىنەى تاپبەتمەندى خۇيدا.

۴ - بەگوپىرى نەخشەدارپىزاوھكان، لەسەردەمىكەو بە سەردەمىكى دىكە سەركىراپەتە بەرپىرسەكان ھەلەستىن بە تۇپبارانكىردن و بەكارھىنانى فرۇكەى سەمتى و فرۇكەى جەنگى دۇ بەگەو ەرتىن و فراوانتىن خۇ ھەشاردەران و پەناگىران لەناوچە قەدەغەكراوھكاندا.

۵ - ھەركەسىك تەمەنى لەسەرووى پانزە سالئەو بە ھەفتا سال لە بازىنەى ناوچە سەربازىيە قەدەغەكراوھكاندا دەسگىر بىكىرت، دواى لىكۆلئىنەو ھى دەزگاكانى ناسايش و سوود وەرگىرتن لە زانىارىيەكان سزاي لە سىدارەدانى بەسەردا دەسەپىنرىت.

۶ - دەزگا جۇراو جۇرەكان ھەلەستىن بەئەنجامدانى لىكۆلئىنەو لەگەل ئەو كەسانەى خۇيان دەدەنەو دەستى دامەزراو ھكۆمىيەكان.

۷ - ھەركەلو پەللىك دەكەوئە چىنگى راوئىزكارانى فەوجەكانى بەرگىرى نىشتەمانى و چەكدارەكانىيان بى بەرانبەر دەدرىتەو بەخۇيان.

لەسەر بەرپىو مېرھىنانەى جەھەلەكان پىوئىستە تەواوى راوئىزكاران و نامىرسىيە و نامىر مەفرەزەكان ئاگادارىكەن راپۇرتى تىروئەسەل لەسەر چالاكىيەكانىيان بەرزىكەنەو. جگە لەم بەلگەنامەيە چەندىن بەلگەنامەى دىكە ھەن مەو داي دلپەقى و توندوتىزى دوور لە وىژدان و دەرون ھەژنى ئەو كىردەوانە دەردەخەن دۇ بە كوردەكان ئەنجامدراون.

عەلى كىماوى بەلئىنى دابە سەدام ھسەين پاش سالىك لەو ەرتىنى دەسەلاتى و بەرپىرسىارىيەتى سەر ناوچەى باكوور (كوردستان)، دەتوانىت بەو پەرى سەربەستىيەو لەھەر بەشىكدا ھاتوچۇبكات.

لەبەدپهينانى ئەو ئامانجەدا ئەلى كىمياوى بىرۆى خستەسەر بەپىرەوكردىنى
سىياسەتى خاكى سووتاوو رىنمايىدان بەنەهئىشتن و سىرپنەوى شوپنەوارى
تەواوى گوندەكانى ناوچەى كوردستان و فراوانكردىنى پشتنەى ئاساپشى دواى
رىككەوتنى جەزانىر، بەو نىازەو بەپىي نەخشەپەكى دارپىزراوى پىشەوخت و پلە
بەپلە، تەواوى ناوچەى كوردستان بگىرتەو، جگە لەو شارو كۆمەلگا زۆرەملئ
يانەى بۆ راگوپىزراوانى گوندەكان بەرپاكراون.. ھەمانكات جگە لەرپىگا و بانە
گشتىە سەرەكە ديارىكراوەكان، لەھەر جىنگاپەكى دىكەى دەرەوى ئەو
رپىگانەدا ھەر جۆرە جموجوولئىك دەكەوتتە بەرپەلامارى ھىرش ئەو فرۆكە
سەمتیانەى بە بەردەوامى جاودپىرى ناوچەكان دەكەن و بەناسمانى ئەو ناوچانەدا
دەسوورپنەو. لەگەل جئ بەجىكردن و راپىكردىنى كارەكان و رىنمايەكاندا دوو
كردەوى ئەنقال كە ناوھەكى لە سورمەتئى قورئانى پىرۆزەو وەرگىراو ھەرخانە
مەوداى جئ بەجىكردنەو. بىكەو بارەگاكانى (ى. ن. ك) ئامانجى سەرەكى
كردەوى يەكەمى ئەنقال بوو كە بەتۆپبارانى چىرۆ بە كارھىنانى چەكى
كىمياوى دەستپىكردو بەدوايدا ھىرش و پەلامارى ھىزە زەمىنپەھەكان
بەپشتيوانىكردى سەكۆ مووشەك ھەلگرەكان و فرۆكە ھىلىكۆپتەرە
سەربازپەكانى ھىزى ئاسمانى ئەجامدرا. ھەرچەند يەكئىتى مگۆرپوو لەسەر
بەرنكاربوونەو ھەو لە دزۆھستان و بەرگرىكردن بەلام بىكەكانى يەك لەدواپەك
كەوتنەكشانەو. بە كۆتايپھاتنى كىردەوى يەكەم، كىردەوى ئەنقالى دووھم
بەھىرشىردنە سەربىكەو بارەگاكانى يەكئىتى لە شوپنەكانى دىكە دەستى پىكردو
ھىزەكانى رۇپىم بەپەكجارى دەستيان كىشا بەسەر ئەوناوچانەى جئى مەبەست
بوون. رۇپىم بەردەوام بوو لە سەرجئ بەجىكردىنى نەخشەكەى و بئ خۆتەفرەدان
كەوتە جئ بەجىكردىنى كىردەوى سىپەمى ئەنقال و پەلاماردانى ناوچەكانى
چالاكى يەكئىتى، كەلە راستىدا ئەم ناوچانە پىرپوون لە خەلكى جىگىرو
دانىشتوانى بىلاپەن، ھەر چەند لەدو بۆچوونى رۇپىمدا بەپارىدەمەرو ھاوكارى

هیزه‌کانی په‌کیتی لیک ئه‌درانه‌وه، به‌وه هۆیه‌وه ئه‌م کرده‌وه‌یه له‌کرده‌وه‌کانی په‌که‌م و دووهم خویناویتر و درندانه‌تر بوو، له‌کاتی‌کدا به‌هه‌زاران هاوولاتی بیتاوان کرانه‌قوربانی، له‌م چوارچیمیه‌شدا هه‌شت هه‌زار بارزانی پاش دستگیرکردنیان راپیچی ده‌روه‌ی ناوچه‌که کران و تانیستایش چارهنووسیان به‌نادیاری ماوته‌وه. کورده‌کان تیکرا قوربانیانی کرده‌وه‌کانی ئه‌نقال به (۸۲۰۰۰) هاوولاتی مه‌زنده ده‌که‌ن، به‌لام دوا‌ی شه‌ری گه‌رده‌لولی بیابان و له‌ماوه‌ی گه‌توگۆ‌ی سالی ۱۹۹۱ ی نیوان بزووتنه‌وه‌ی کورد و حکومه‌ت له‌پرسیاری‌کدا عه‌لی حه‌سه‌ن ئه‌له‌جید ناسراو به‌عه‌لی کیمیای دانی ته‌نها به‌سه‌د هه‌زار ئه‌نقال‌کراوی بی سهروشوینکراو دانا، بی‌شه‌رمانه بزووتنه‌وه‌که‌ی به‌زیاده‌ی رۆ‌یی له‌و ژماریه‌دا خه‌تابارکرد.

به‌پیی ئاماری تۆمارکراوی ریکخراوه نیوده‌وله‌تیه‌کانی دوا‌ی کشانه‌وه‌ی ئیداره‌کانی رژیم له‌کوردستان، جگه له‌زیانه‌کانی سه‌ره‌وه، زیانه‌مادیه‌کانی کرده‌وه‌کانی ئه‌نقال بریتی بوون له‌وئیرانکردنی (۴۰۰۰) گوند و (۹) قه‌زا و (۳۰) ناحیه و تیکرای ژماره‌ی خانوه‌کانیان بریتی بوون له (۱۳۴۶۷۵) خانوو، جگه له‌نیشته‌جیکانی پرۆژه ئابووری و خزمه‌تگوزاریه‌کانی وه‌ک قوتابخانه‌و خه‌سته‌خانه‌و مزگه‌وت و ناوه‌نده‌کانی رۆشنگیری و پرۆژه‌کانی به‌ره‌مه‌پێنان و له‌ناوبردنی سامانی نازه‌لداری.

کاره‌ساتی کوشتاری هه‌له‌بجه

له‌بازنه‌ی هه‌ماهه‌نگی و هاوکاریکردنی نیوان بزووتنه‌وه‌ی کورد و هیزه‌کانی سوپای پاسدارانی ئێران نازانسه‌کانی دهنگوباس هه‌والی داگیرکردنی شاری هه‌له‌بجه‌ی سه‌رسنووریان بلاوکرده‌وه، لایه‌نه‌کانی بزووتنه‌وه‌ی کورد له‌و برپاوه‌دابوون کردنه‌وه‌ی به‌رمیه‌کی نویی شه‌ر فشاری هیزه سه‌ربازیه‌کانی رژیم له‌سه‌ر هیزه‌کوردیه‌کان له‌کرده‌وه‌کانی ئه‌نقالدا که‌م ده‌کاته‌وه. ئه‌وه بوو له‌ ۱۶ ی

نازارى ۱۹۸۸ فرۆكە جەنگىهكانى عىراق نزيكهى (۱۰۰) تەن گازى كىمىياوى نەبوردەمانى شارى ھەلەبجەدا بەكار ھىناو لە چركە ساتىكدا پىنج ھەزار ھاوولتى كوشتو زياتر لە دەھەزاري ديكەى برىندارکرد، كە زۆرىبەيان گواززانەو ھە بۆ خەستەخانەكانى ئىران، ئەنجامدانى تاوانى ھەلەبجە لە ژىركارىگەرى پەردەپۆشكردنى راگەيانندنەكاندا بەزەقى دوو رووىى و خۆلى گىل كردنى نىودەولەتى پتوھەدياربوو بەھىچ شىئومىھەك باسو خواسى لەسەر نەكرا تادواى كۆتايىھاتنى شەرى دوومى كەنداو، ديارە مانەوھى بەرژەومندىھەكانى رۆژناوای ئەو سەردەمە لەسەرگەوتنى عىراق لەشەرى دژبە ئىراندا دەبىنرا..

لەناستى راستى ئەو مەسەلەھەدا جەلال تالەبانى دەلتىت: (حكومەتى ئەمەرىكا بەفەرمى لە ھىشتنەوھى رژیى بەعس ئاگادارى كردوھو رىگای سەرگەوتنى ئىرانىش لەشەرەكەدا نادات، تەنانەت ئەگەر پىوېستىش بكات لەبەرژەومندى عىراق ھىزى سەربازى بەكاردېنى)^(۵۲).

بەشىئومىھەكى ئاشكرا كردوھو ناپەسەندو نارەواكانى حكومەت كاردانەوھى خرابيان لەسەردەررونى كوردەكان بەجى ھىشتو بۆيان روونبووېھو بەغدا لەجى بەجىكردنى نەخشەى لەناوبردنیاندا بەردەوام دەبىت.

لەو بارەو دۆخەدا كوردەوكان مەودايەكى بەربلاوو فراوانيان گرتبووېھەبەرو لەسىنارىئۆيەكدا جى بەجى دەكردن، سەرمتا بەكارھىنانى چەكى كىمىياوى و بەدايدا ھىرشى سەربازى بەمەبەستى پاكسازى لەھەرنەوچەھەك ئەنجام دەدرا.

^(۵۲) رۆژنامەى شىجائى ئەردەمنى / سەلاح ئەلخەرسان.

راگرتنی شهري عيراق - ئيران

له ۲۲ ی تهمموزی ۱۹۸۸ شهري نيوان عيراق و ئيران راگيراو هه‌لی يه‌کلایي بوونه‌وه‌ی کرده‌وه سهربازيه‌گان دژبه بزووتنه‌وه‌ی کوردو په‌لاماردانی ناوچه‌ جۆربه‌جۆرمه‌کانی کوردستان هاته ده‌ست. ناوچه‌ی باديه‌نان که هيزمه‌کانی (پ. د. ك) يان تيادا بوو رووگه‌ی سه‌ره‌کی هيرشی سه‌ربازی دواي شهري نيوان عيراق و ئيران بوو، له‌يه‌که‌م په‌لاماردانيدا جگه له ويرانکاری و كوژرانی زياتر له سي هزار كه‌سی دانيشتوی بيتاواني ليكه‌وته‌وه‌و هه‌زارانیش به‌ناچاری په‌نايانبرده خاکی ئيران و تورکیا، مه‌ترسی نه‌و دوو ولاته له‌به‌نا به‌ران و کاریگه‌ريان بۆسه‌ر كورده‌کانی خۆيان هۆكاربوو له دوورخستنه‌وه‌يان و گيركردن و توندكردنيان له‌چه‌ندين خيوته‌گای داخراو و له‌ژير چاوديري توندی پاسه‌وانه‌كانيانه‌وه.

كوټاييهاتنی شهري عيراق و ئيران گه‌لی كوردی به‌ره‌و تاريكترين رۆژگارمه‌کانی بردو له ژير سيبه‌ری بيده‌نگی به‌نه‌نقه‌ستی كۆمه‌لگای نيوده‌وله‌تيدا رووبه‌رووی ناله‌بارتري و ترسناكترين شالوی درنده‌بوويه‌وه.. وه‌ك دمه‌رگه‌وت له‌وه‌دا ده‌وله‌تان سه‌رنجيان خسته‌بوويه سه‌ر عيراقی دواي شه‌رو به‌ده‌سته‌هينانی گريبه‌سته‌كانی ئاوه‌دانكرده‌وه‌ی، هاوكاريكردنی نيوده‌وله‌تی عيراق سالی ۱۹۸۹ گه‌يشته نه‌و ئاسته به‌به‌شداريكردن زۆربه‌ی ده‌وله‌تان پيشانگايه‌کی چه‌کی له‌به‌غدا كرده‌وه. بيگومان به‌شداريكردن له‌و پيشانگايه‌دا مانای پيروژ راگرتنی نه‌و كرده‌وه سه‌ربازيانه بوو عيراق ئه‌نجامی دابوون و چاو داخستن و خۆه‌له‌كردنیش بوو له‌و تاوانانه‌ی له عيراقدا دژبه مروفايه‌تی نه‌نجامده‌دران.

بەشی نۆهەم

بۆ یەكەمجار دوور له بەغدا

راپەرین

له ئابی ۱۹۹۰ سەدام حسەین کوهیتی داگیرکردو بەناوی پارێزگای نۆزدههەمی عیراقهوه ناوی (گازمه)ی بەسەردا سهپاند. لهگەڵ بەزین و پاشهکشهپێکردنی سوپای عیراق، راپەرینی خەلگی شاری بەسرە روویدا، ئەفسەریکی پلەنزمی وره رووخاوی سەرشوژی سوپای عیراق، گاتی گەرانهوهو تێپەرپوونی بەدهورو بەری شاری بەسەردا رووبەرپووی پەیکەریکی سەدام حسەین دەبیتهوه بەهەلگرتنی هەموو رەق و خەم و شیوازی باری دەروونی خۆیهوه بەدەمانچەکە دەستی چەند گوللەیهک ئاراستە پەیکەرەکە دەکات.. ئەم کردەومیه دەبیته سەرەتای دەستپێکی راپەرینی جەماوەری لەمانگی شەعباندا، که بەراپەرینی شەعبانی ناوی دەرکرد، زووبەزوو کێپە گری هەموو شوینیکی عیراقی گرتەوه و گەیشته باکووری ولات (کوردستان) و شارۆچکە ی رانییه بووه سەرچاوهی تەقینەوهی گڕکانی راپەرپوان و بە دەروازە ی راپەرین خۆی ناساندو هەموو کوردستانی گرتەوه و لەماوەیهکی زۆر که مەدا رزگار کراو کهوتە ژێر دەسلاتی کورده شوێرگیرو راپەرپوهکانهوه، هۆکاریکی سەرکهوتنی راپەرین له کوردستان، هاوکاریکردنی فەوجە کدارەکانی بەناوبەرگری نیشتمانی سەریهەرژیم بوو. لێره هەلوێستەیهک دەکەین لەناستی ناساندنی ئەو

فهوجانهدا، بزانی کین و کاریان چی بوو. زۆربهی کوردەکان لە چوار چیۆهی کۆمه‌لگای خێله‌کی و عه‌شایه‌ریدا ژيان ده‌گوزمه‌ریزن، به‌چه‌ند هۆکارێکه‌وه له‌ناو خۆیاندا به‌شهر ده‌هاتن، وه‌ك دهمانن حكومه‌ته‌یه‌ك له‌دوايه‌كه‌كانی عێراق له‌ به‌رزه‌ومندی ده‌سه‌لاتی خۆیان هه‌ندیکیان بۆلای خۆیان راده‌كێشاو دژبه‌ نه‌یاره‌كانیان هانی دهمان، به‌تایبه‌تی دژ به‌ بزوتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی كورد به‌كاریان ده‌هێنان و پشتیوانیان لێده‌كردن.. له‌و دیدگایه‌وه‌ كه كوردەكان به‌رده‌وام سه‌وداسه‌ری هه‌لگرتن و به‌كارهێنانی چه‌ك بوون، حكومه‌ت تاكه‌كانی هه‌ندی له‌خێله‌كانی وه‌ك میلیشیا دژبه‌ بزوتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی كورد چه‌كدارده‌كرد، نه‌مه‌لای زۆربه‌ی زۆری گه‌ل كورد به‌ (جاش ناسران). هه‌لگه‌رسانی شه‌ری عێراق و ئێران پێویستی به‌ره‌كانی شه‌ر به‌سه‌ربازو په‌لكێشكردنی هاوڵاتیان بۆ ریزی سوپا و توندكردنیان له‌به‌ره‌كاندا، له‌ باومه‌رنبه‌بوونی خه‌لكی كورد به‌و شه‌ره‌و خۆدزینه‌وه‌و خۆقوتاركردن له‌ داخوازیه‌كانی سه‌ربازگیری رژیم پێچه‌وانه‌ی عێراقیه‌كانی دیکه كوردەكان به‌ تۆماركردنی ناوه‌كانیان لای سه‌رۆك جاشه‌كان له‌سه‌ربازگیری و خزمه‌تكردنی سوپا رزگاریان ده‌بوو. له‌راستیدا هه‌ندی له‌و چه‌كدارانه‌ دلسۆزه‌کی ئه‌و تۆیان بۆ حكومه‌ت نه‌ده‌بوو، جگه‌ له‌وه‌ی له‌ زۆر رووه‌وه‌ یاریده‌ده‌ری بزوتنه‌وه‌ی كوردایه‌تی بوون، له‌گه‌ل روودانی راپه‌ریندا به‌ته‌واوی چه‌كه‌كانیان هه‌و دژ به‌هێزمه‌كانی حكومه‌ت و مستان و تێكه‌ل به‌خه‌لكی راپه‌ریوو شوێشگێرانی بزوتنه‌وه‌كه‌ بوونه‌وه. به‌هۆی لێكده‌نه‌وه‌ی نادروست له‌ناستی راپه‌رین و دهره‌نجامه‌كه‌ی و مه‌ترسیكردنی له‌دابه‌شبوونی عێراق و دامه‌زراندنی كیانیه‌کی كوردی و به‌دواداها‌تتی چه‌ندین دهره‌واوێشته‌ی نه‌خوازاراو په‌یه‌وستبوونی باشووری شیعنه‌شین به‌ كۆماری ئیسلامی ئێرانه‌وه.. ئه‌مه‌ریكا بێ هیچ رووگه‌یه‌ك پشتی كرده‌ خه‌لكی راپه‌ریوی عێراق.. له‌گه‌ل نه‌گه‌نجانگی بارودۆخه‌كه‌و مه‌ترسیه‌كانیشدا به‌دوور نه‌دما‌نرا، دواتر خودی ئه‌مه‌ریكا بیرله‌و دابه‌شكردنه‌ بكاته‌وه، هه‌رچه‌ند له‌گه‌رده‌ لوولی بیاباندا ئه‌مه‌ریكا له‌بێخدا

نينۆكى سەدام حسەينى دەرھىنا، بەلام لەبەدەيھىنانى ويستەكان و پاراستنى بەرژەومەندىيەكانىدا بەرژىمىكى نموونەيى و بىھاوتاي دەزانى لەناوچەكەدا، لەو دىداگايەو بەرپارى سەركوتكردى راپەرىنى داو، رژىمى ھاندا لەبەكارھىنانى فرۆكەكانى و ھىزمەكانى گاردى كۆمارى دژبە راپەرىن و خەلكى راپەرىوو. ھىزە سەربازىيەكانى عىراق لەباشوورەو كەردەوكانىيان چەركەدەو، لەگەل سەركوتكردى خەلكى باشوورو كەكرىنەوھى راپەرىنەكەيان ھىزەكان روويانكردە كوردستان، باش شەرىكى سەخت لەشارى كەركوك و ھەوليرو سلیمانى، لەگەل قوربانيدانىكى فراواندا جەنگاويرانى كورد پەنايان بەردەو بەرشاخەكان. نەم رووداوانە جارىكى تر ئىش و ئازارو مەينەتەيەكانى رابردووى ئەنفال و كيمياپارانى ھەلەبجەيان ھىنايەو يادو ترسو دلاپراوكى بالى بەسەر تەواوى دانىشتوانى شارو شارۆچكەكاندا كىشاو بەكۆمەل كەوتنە كۆچ كردن بەرەو ناديارو زياتر لەيەك مليۆن ھاوولاتى بەرەو ئامىزى گەرمى شاخە سەختەكانى سنوورەكانى توركيوا ئىران رىنگايران گرتەپىش، بەھۆى نالەبارى كەشو ھەواو بەفرو باران و سەرماو گىرېووون و چەقین لەناوقورپو لیتەدا ژمارەيەكى زۆرگيانيان لە دەستدا. ئەو كارساتە مەريپە ترسناكەى كەنالە ناسمانىيەكان و مېدىا جېھانىيەكان راستەو خو گواستيانەو، بوو ھۆى توورمېووون و ھەزانىنى و يژدانى كۆمەلگا رۆژئاوايىيەكان و ھەلوئىست و مەگرتىيان لەئاستى ئەو كارساتە مەريپە ناھەموارەدا. لە 5 ئىيسانى 1991 بەرپارى ژمارە (688)ى ئەنجومەنى ئاسايش كەردەو ترسناكەكانى سەركوتكردىن و چەوساندنەوھى دانىشتوانى مەدەنى لەزۆربەى ناوچەكانى عىراق و بەتايبەتى لەناوچەى كوردستان زۆر بەتوندى ريسواو خەتاباركرى داوايشى لەرژىمى بەغداكرد ھەرچى زووتر دەست لەو كەردەوانە راگرىت.. ھەرلەو ميانەدا بەرپارەكەى ئەنجومەن داواكاربوو لەحكومەت لەئاستى ئەنجامدانى كارەكانى رىكخراوہ خىرخوازەكان ئاسانكارى بكاتو لەگەيانىنى خزمەتگوزارىيە

مرۆبیه کانیان رینگری نه کات^(۵۴). له ناو پرستی مانگی نیساندا به بریاری هیزه هاو پهمانه کان، باکووری هیللی ئاسۆیی (۳۶) به ناوچهی ئارام و پاراستنی کورد دکان دیاریکرا، که تیایدا هیزه کانی پيشمه رگهی کوردستان سه ربه (پ. د. ک) هاوکات له گه ل هه ره شه ی هی رشی هیزه کانی هاو پهمانان دۆبه هیزه سه ربازیه کانی رژی می به غدا له ناوچه ی (کوړی) ی نوان هاوینه هه واری سه لاهه دین و شاروچکه ی شه قلاوه له داستانیکی که م وینه و نه به ر دیکي دلیرانه دا به رهنگاری هیزه په لامار دمه رگانی عیراق بوونه وه و شکستیان به پیشه رپه وه که ی هینا^(۵۵). دوا به دوا ی شه رکه، که ی شتمه ناوچه که و به چاوی خۆم ته واوی تانک و زریپۆش و زیله سووتاوه جیماوه کانی گاردی کۆماریم بینی، به هه لم زانی وه ک له خواره وه داهاتووه، گه توگۆیه کی له ناکاوو کتوپر له گه ل سه روکی (پ. د. ک) به رپرز مه سعود بارزانی ساز بکه م و به م پرسیاره بچه ناو مه سه له کانه وه.

- یاداو مریه کانتان له سه ر شه ری کوړی؟

- پیش وه لامدانه وه، له زرده خه نه یه کی دوور د رپزی روخساریدا وشه کانه

خوینده وه، به م جوړه که وته گپرا نه وه ی یاداو مریه کانی.

(رۆژی ۱۲ ی نازار له شه قلاوه بووم نامه یه کی سه روکایه تی کۆمارم پیگه یشت، بریتی بوو له پیشنیاری گه توگۆکر نمان له گه ل حکومه ت.. له لایه ن خۆمه وه پيشنیاره که م خسته به رده ستی سه رکر دایه تی به ره ی کوردستانی، که پیکه اتبوو له } (پ. د. ک) و (ی. ن. ک) و (پارتی سۆشیالیستی کورد- پاسۆک) و (پارتی سۆشیالیستی کوردستان) و (پارتی کۆمونیستی عیراق) و (پارتی گه ل دیموکراتی کوردستان) و (پارتی زه حمه تکینشانی کوردستان) و (بزووتنه وه ی دیموکراتی ئاشووری }.. له ۱۴ ی نازاردا وه لامه که ناماده کرا و به نیروا وه که ی حکومه ت سپیرا، له کاتی گه پرا نه وه یدا له سه ر رینگای هه ولیرو که رکوک ئۆتۆمۆبیله که ی

(۵۴) کورد هکان - دافید ماکنۆیل/ له چاپکراومبانی ناومندی نیبن خه لدون بۆ په ره پیدان.

(۵۵) سه رچاوه ی پیشوو.

دەكەوئىتە بەربوردومانى ھىزەكانى رژیىم، ھەرچۆرئىك بوو نىرراومكەى سەرۆكايەتر كۆمار لەرپووداوەكە قوتاردەبىئىت، بەلام نامەكەى ئىمە لەئۆتۆمۆبىلەكا پىدا بووبوو بە خۆراكى ناگر.. ديارە ئىمە بىئاگای ئەو رووداوە بووین، بە بۆچوونى ئىمە نامەكەمان گەشتووتە جىئى مەبەست و پشستگوى خراوە، ودختىك لەوئەلامەكەى بى ھىوا بووین كەوتىنە خۆسازدانى رزگاركرىنى كەركوك و لەرپۆژى نەورۆژدا كەوتە ژىر دەسەلاتى ھىزەكانى پششمەرگەى كوردستان، لەھەلىكى دىكەدا نىرراومكەى حكومەت گەراپەووە لامان و لەرپووداوە بەسەرھاتەكەى خۆى ئاگادارى كردين. ھەمان كات لەھىرشىكى پىچەوانەدا ھىزەكانى گاردى كۆمارى شارى كەركوكيان گىراپەووە ژىر چنگى خۆيان. وەك لەبارودۆخى دواكەوتنى نامەكە گەشتىن و بەرپىگايەكى تردا وئىنەيەكى وەلامەكەمان نارەدەو، حكومەت لەو مەسەلە بىئاگا بوو، بەو شىوئىيە لىكى دابووئىووە پاش لەدەستدانى كەركوك، لەرپووى لاوازىمانەووە وەلامەكەمان داوتەووە و ئەمەپش نامەى خۆبەدەستەووە دانمانە، ھىزەكانى رژیىم بەرھەو ھەولير كەوتنە پشپرھوى و تەنھا ھەئىزاردەى خۆبەدەستەوومدانى بى مەرجيان خستەبەردەستى ئىمە و دانەوھى چەكەكانمان بەوان. لەو ئاستەدا ھىچ وەلامى حكومەتمان نەداپەووە، تەنھا بەسەر زارەكى نىرراوئەكەمان راسپارد رژیىم لەو ئاگادارىكات، ئىمە زۆربە توندى ئەو شىوئە داخوازىيە رەت دەكەپنەووە، لەو زمانەپش ناگەين و نامادەپش نىن لىى بگەين و تاكۆتايى نامادەى بەرگرى لەخۆ كرىنن ئەگەر بە راستى لە واقىعەكە بکۆئىنەووە، ئەو ھەئۆپستە لەھاوكيشەى ھىزو بارودۆخى ئىمە بەراورد بگەين، زۆربە باشى حكومەت ھەستى بەوئەكرىبوو بۆيە بەو زمانە وشكە قسەى لەسەر دەگرد.. رژیىم دەيزانى لەرپووى ژمارەو چەك و پىداويستى جەنگىووە ھىزەكانمان لاوازن، ھەمان كات بوارى بەراوردكارى لە نىوانى ئىمە و ھىزەكانى گاردى كۆمارىدا نەدەبىنرا.. لەگەئ ھەموو ئەمانەپشدا بۆ ئىمە لایەنى وەرەو بپوابەخۆبوون گرىنگى خۆى ھەبوو

نهمه‌له‌لایه‌ك و له‌لایه‌کی دیکه‌وه یاده‌ومریه‌کانی ئه‌نفال و چه‌کی کیمی‌او‌ی و کوشتاری به‌کۆمه‌لی هه‌لمبجه له‌بیر و هۆشدا ماونه‌ته‌وه، جه‌ماومری گه‌لی کورد له‌وه دلتیایه هیزه سه‌ربازیه‌کانی عێراق له‌خۆئاماده‌کردنی سه‌رله‌نوێ دووباره کردنه‌ومیان‌دان، هه‌ولماندا دیسانه‌وه گیانی به‌رگری و به‌رنگاربوونه‌وه لای هاوالتیان به‌هه‌یتر بکه‌ین.. له‌پیش جه‌ماومری ره‌واندزدا به‌ئینم دا یه‌که‌م که‌سبم له‌سه‌نگه‌ری پێشه‌وه‌ی به‌ره‌ی شه‌رو به‌رنگاربوونه‌وه‌ی هیزه‌کانی رژێم.. من بۆ خۆم بپروام به‌وه به‌تین بوو هیج وه‌خت ناماده نه‌بووم دهریه‌ده‌ربیمه‌وه و ژبانی ناواری له‌ ئێران و ویلایه‌ته یه‌گه‌رتوو‌ه‌کانی ئه‌مه‌ریکا هه‌لبێژمه‌وه، یان سه‌ربه‌ستی و نازادی بۆ گه‌له‌که‌م به‌دی دینم، یان له‌ناوخاکی خۆمدا گۆرێ خۆم به‌ده‌ستی خۆم هه‌لده‌که‌تم.. نا.. هه‌زاران نا.. جارێکی دیکه ناگه‌رپیمه‌وه بۆ ژبانی دهریه‌ده‌ری و په‌نابه‌ری. له‌کاتی وتاره‌که‌م له‌ ره‌واندز ته‌نها ۹۷ پێشمه‌رگه‌ له‌گه‌لدا‌بوون، کاریه‌که‌یه‌کی ئه‌وتوێ له‌سه‌رده‌روونه‌کان جێ هێشتبوو بووه هۆی راکێشانی زیاتر له‌ (۲۰۰) که‌سی تر، که‌ ده‌بوو به‌رنگاری ئه‌و سوپا به‌هه‌یزه ببوونایه‌ته‌وه. لێکماندا‌یه‌وه له‌به‌رته‌ری شوینی به‌رنگاربوونه‌وه‌ی هیزه هه‌رزه‌به‌رمانی گاردی کۆماری ناوچه‌ی کۆرێ به‌و ناوچه‌یه‌کی به‌رز و نزم و هه‌وراز و نشیوو سه‌خت و پێچاو‌پێچه و رنگای تێپه‌رپوونی هیزه‌کان روو به هه‌ولێر لێزاییه‌کی زۆر تونده‌وه له‌پشته‌وه به‌ربه‌سته‌یی ناوی شاخێکی بلنده‌وه لای چه‌پیشی شاخێکی بلنده‌وه دهر‌باز‌بوون له‌و نیوانه‌دا کارێکی ئه‌سته‌مه.. بیره‌کردنه‌وه‌ی سه‌ره‌کی په‌نابردن به‌پشتیوان و هاوڕێی هه‌میشه‌یی و دێرینی کورد (شاخ) بوو، که‌ پێشمه‌رگه‌کان به‌دێزایی و به‌راینی ناوچه‌که‌ چه‌ندین پێگه‌و سه‌نگه‌رو بۆسه‌یان نابوو‌یه‌وه‌و به‌یه‌که‌جاری با‌لیان کێش‌ابوو به‌سه‌ر رینگاو رێپه‌رو ته‌واوی گوزمه‌گا‌کاندا. رۆژ ۷ ی نیسانی ۱۹۹۱ له‌کاتی‌که‌دا تانکه‌کانی گاردی کۆماری به‌ره‌و ناوچه‌ی کۆرێ له‌ پێشه‌روه‌یدا بوون و که‌وتبوونه‌ ژێر چاو‌ پێری دیدهبانی هیزی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان، پیاوانی بۆسه‌کان ئارام و دلتیا له‌جینگاو سه‌نگه‌ره

دياريكراوهكاني خۆيانهوه چاومرئ بوون، تاتانكهكان گه‌يشتنه مه‌وداي ناگري چه‌كه‌كانيان، ئيتر نه‌وه‌بوو يه‌كه‌م مووشه‌ك راسته‌وخۆ ناراسته‌ي تانكيك كراو تيکشکيزا، ئەم په‌لاماره سه‌ره‌تاييه ترسو بييمكي زوري خسته ده‌رووني هيژه هيرشبه‌ره‌كانو مووشه‌ك دواي مووشه‌ك رووبه‌روويان ده‌بوويه‌وه، پاش تيکشکاندني سي تانكي ديکه هيژه‌كان به‌ناچاري گه‌رانه‌وه نه‌و شوپنانه‌ي ليوه‌يان ده‌رچوو بوون. له‌گه‌ل گه‌يشتنی هه‌والی ئەم سه‌رکه‌وتنه مه‌زنه به‌هاولايتيان و ده‌نگدانه‌وه‌ي له‌ته‌واوي ناوچه‌که‌و ناوزه‌ده‌کردني به‌شه‌رپيكي نه‌فسووناوي، ژماره‌يه‌كي زور په‌يوه‌نديان کرد به‌هيژه‌که‌مانه‌وه. له‌ رۆزي ١٠/نيسان دواي سي رۆژ هيژه به‌زيوه‌كاني گاردی کۆماری توندتر و چرتر له‌ هيرشي پيشوو ديسانه‌وه هيرشيان هينايه‌وه سه‌رناوچه‌که، نه‌وه‌ي گرنگتر بوو هيژه‌كاني نيمه له‌ شه‌ري پيشوو ناماده‌ترو توکه‌ه‌ترو وره‌به‌رزتر بوون، توانيمان به‌سه‌رکه‌وتووي ئەم هيرشه‌يش تيك بشکينين و ژماره‌يه‌كي زوري نه‌فسه‌راني گاردی کۆماريش به‌ديل بگرين دواتر له‌ ژير چاوديري هيژه‌کانماندا درانه‌وه به‌ده‌سه‌لاتداراني عيراق، پاش ئەم سه‌رکه‌وتنه مه‌زنه نه‌ه‌ونده‌ي نه‌خاياند، برووسکه‌ي براي به‌رپزمان مام جه‌لال م گه‌يشته ده‌ست، له‌وه ناگاداري کردم سه‌ره‌له‌نوئ به‌غدا داواي گه‌فتوگوي کردوته‌وه، به‌خوشحاليه‌وه پيشوازيما له‌وه هه‌نگاوه کردو گه‌فتوگو ده‌ستي پيکرد.

گه‌فتوگو له‌ گه‌ل به‌غدا

پاش مانگيک له‌ کۆبوونه‌وه‌ي لايه‌نه به‌ره‌هه‌ستکارمکاني عيراق به‌لايه‌نه کوردیه‌کانيشه‌وه، بپريادرا به‌بپرواخسته‌سه‌ر تواناي خودی عيراقيه‌گان کار له‌سه‌ر رووخاندني رژيمي دکتاتوري بکړيتو شوپنه‌واري ياسا سه‌پينراوه‌مکاني بسپرته‌وه. له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا به‌ره‌ي کوردستاني له‌سه‌ر داخوازي رژيم بپريادا

بجیته ناو ئەو گفتوگۆیەوه.. دواى لىكدانه‌وهو تاووتویكردنى لایه‌نه كاراو ناكاراكان و گریڤانی چەندین كۆبوونه‌وهو راویژی چرو به‌ره‌ه‌ستكاری هەندى لایەن، لەكوټاییدا راكان لەسەر ئەنجامدانی گفتوگۆ یەکیان گرت.. بەلیكدانه‌وهی لایه‌نه‌كانی به‌ره‌ دوابه‌دواى دەرمنجام و دەر‌هاو‌یشتە‌كانی گەردەلوولی بیابان و برپاری ئەنجومەنى ئاسایش و برپاری تایبەتی هیزه‌ هاو‌په‌یمانە‌كان بە‌دیاریکردنى ناوچه‌ی ئارام، سەدام حەسەین و حکومەت و سوپاکە‌ی لە‌لا‌وازترین بارودۆخدا دە‌بێ‌نران، لە‌بارودۆخ و هە‌لیکی لە‌و جو‌رمدا دە‌توانرێ‌ت مە‌زنترین دە‌ستکە‌وت بۆ گە‌ل کورد بێ‌تە‌دی، وە‌ هەر دە‌سه‌لاتێ‌ک بە‌دوا‌یدا‌هات پابە‌ندی جی‌ بە‌جیکردنى دە‌بێ‌ت. دیاره‌ ئەم برپاره‌ ئە‌وه‌یشی بە‌رجاو‌گرتبوو کە‌ چارە‌سە‌ری کێ‌شە‌ی کورد لە‌ناو‌خۆ‌ی عێ‌راقدا دە‌کرێ‌ت. بێ‌ هیج نا‌کامی‌ک بە‌ره‌ی کوردستانی لە‌رێ‌ی شاندىکە‌وه ما‌وه‌یه‌ک خە‌ریک بوو بە‌ گفتوگۆ‌کردن لە‌گە‌ل رژێ‌می بە‌غدا. داخ‌وازی کورده‌کان فراوانکردنى ناوچه‌ی ئۆتۆنۆ‌می بوو بە‌گریڤانی کە‌رکوک و خانە‌قین و مە‌ندە‌لی بە‌خاکى کوردستانه‌وه، لە‌گە‌ل قایل نە‌بوونی بە‌غدا بە‌و خواسته‌، کورده‌کانیش داخ‌وازی رژێ‌میان بە‌چپ‌راندنى په‌یوه‌ندیه‌ دەرە‌کیه‌کانیان رە‌تکردە‌وه. لە‌ بێ‌نا‌کامبوونی گفتوگۆ هیزه‌‌کانی پێ‌شمەرگە‌ی کوردستان شارە‌ سەرە‌کیه‌کانیان خسته‌وه ژێ‌ر دە‌سه‌لاتی خو‌یان، بە‌نیازی بە‌جیه‌یشتنى چۆ‌له‌وانی لە‌به‌رپۆ‌مبە‌ردنى ناوچه‌کە‌و دروستکردنى بارگرانی لە‌سەر بە‌ره‌ی کوردستانی، لە‌تشرینی یە‌که‌مدا بە‌برپاری سە‌دام حەسەین تە‌واوی بە‌رپۆ‌مبە‌رایە‌تى و دامە‌زراوه‌ مە‌دە‌نییه‌ دە‌وله‌تیه‌‌کان کشانه‌وه بۆ ژێ‌ر دە‌سه‌لاتی رژێ‌م لە‌کاتی‌کدا کوردستان وە‌ک هە‌موو ناوچه‌‌کانی دیکە‌ی عێ‌راق کە‌وتبوویه‌ ژێ‌ر کارىگە‌ری ئاب‌لۆ‌قه‌ی ئابووری نی‌وده‌وله‌تیه‌وه، هە‌مان کات رژێ‌میش ئاب‌لۆ‌قه‌یه‌کی تاسینە‌ری لە‌سە‌ردانا.

بەرپۆه به رایه تی کوردی له ناوچه که دا

به مه بهستی نانه وهی بشیوی و ناچار کردنی بزووتنه وهی کورد به په نابردنه بهر به غدا و گه پانه وهی دهسه لاتی رژیم، چالاکى ته واوی بهرپۆه به رایه تیه کان راگیرا.. به لام وهك ئهرکیکی نیشتمانی پێویست به ره ی کوردستانی له ئاستی ئه و دۆخه هه لۆیستی کارای و مرگرت و بریاریدا له سه ر بهرپۆه بردنی ناوچه که و هه ئسووراندنی کاروباره کانی وهك جاران، بی بهر هه ئستیکردنی هیج لایه نیک به کرده وه بهرپۆه به رایه تیه کان درێژمیان به کاره فه رمیه کانیاندا.. به لام کتیه رکی نیوان پارتیه کوردیه کان له سه ر دهسه لات به تابه تی گیه بهرکی نیوان { (پ. د. ک) و (ی. ن. ک) } وهك دووپارتی سه ره کی گه یشته ناستیکی ته واو مه ترسیدار و له هه ر ساتیکدا چاوهرپی ته قینه وهی لینه کرا. له پیتاوی نه هیشتنی ئه و بار گرزیه په نا برایه بهر هه لبژاردنی گشتی و رای گه ل له نیسانی ۱۹۹۲ دا. دواتر به پیتی پێویست باس له ریزه کان ده کړت. له گه ل بهر ده وامبوونی ناکۆکی نیوان (پ. د. ک) و (ی. ن. ک) که هه ره شه یه کی مه ترسیدار بوو بۆ سه ر پاشه پوژی ده سته که وته کانی کورد و بهرزه وه ندیه بالاکانی.. ئه نه جو مه نی وه زیرانی پیکه یئرا.

له خواره وه که مێک له گه ل ناکۆکیه کاند ده وه ستین:

ناکۆکی نیوان کورد

سه ره تا ده بی دووباتی ئه و مبه که یه وه، بزووتنه وهی رزگار یخوازی کورد یه که م و دوای بزووتنه وه یه که نییه ناکۆکی که وتبیته ریزه کانی، ته واوی بزووتنه وه رزگار یخوازه کان له م سه ر بۆ ئه و سه ری جیهان، له رۆژه لاته وه بۆ رۆژناوا له و شیوازه توندتر و مه ترسیدارتر ناکۆکیان به خویانه وه ده وه. بارو دۆخی بزووتنه وهی کورد له عێراق و هاوچه شه نه کانی له ناو ده ولته تانی دراوسی گیرانی

رۆلى كارايان و جاروباريش رۆلى ناكارا و پشتيوانيكردنى نهم پارت لهسهرحيسابى پارتىكى ترو سروشتى ناوچهكه و پهيوهنديه دهرمكيهكان لهپنى دهولهتانى دراوسى و ههمان كات پهيوهنديهكانى حكومهتى عىراق و دهولهتانى دراوسى و ههلكشان و داكشانى نه و پهيوهنديانه لهكاتيكهوه بو كاتيكى ترو راکيشانى رهوتيك بو ريزى خوى دژ به رهوتى بهرانبهرو ههندي كاتيش زور بهگورجى پشتكرنه رهوتى دوست و لاكرنهوه بهلاكهى ديكه، ههموو نهمانه و چهند هوكارىكى تر پهرسههننى ناكوكيهكانى ناو بزوتنهوهكهيان خستبوويه ريزى پيشهوهى مهسهلهكان و ههندي كاتيش جيگرهوه و بهديهينهرى نياز و نامانجهكانى ولاتانى دهرمه بوون. ليرمدا بهگورتى نامازه بهناكوكيهكانى كورد و كورد دهكهن و لهسهريان دهدوين.

۱ - دوابه دواى دامهزراندنى - پ. د. ك - له ۱۶ ي ئابى ۱۹۴۶ تيايدا سى رهوت سهريان ههندا..

أ - رهوتى جهماوهرى مهلا مستهفا بارزانى رابهرايهتى دهرمكرد، لهوهختيكدا كهوتبوويه سهر رپرهوه بهناوبانگه ميژووويهكهى بهرهو يهكىتى سؤقيمت.

ب - رهوتى چهپى ماركسى، پيگهاتبوو لهئهندامانى پيشووى پارتى شوپش بهرابهرايهتى ههمزه عهبدولا.

ج - رهوتى نهتهومى شوپشگير، بهرابهرايهتى برايم نههمه دو دواتر جهلال تالهبانى.

۲ - بههوى كارىگهرى كهسايهتى بارزانى و رۆلى سياسيهوه بهردوام سهركرديهتى پارتى لهدهستدا دهمايهوه، لهكاتيكدا بهگوپهرى پيوستى سهردهم سكرتاريهت له نيوانى ههمزه عهبدولا و برايم نههمه د نال و گوپ پندهكرا.

۳ - به دوورخستنهوهى ههمزه عهبدولا لهپارتى، ئهندامانى چهپى ماركسى روويانكرده رهوتى رۆشنبرانى نهتهوه خوازو پارتى لهم دوو رهوتهدا مايهوه.

بيگومان له دووتوى نهم بىرو بوجوونه حياوازانهدا دهبى ناكوكى

لەھەلۆیستەكاندا روويدات. نكوولى لەھەلۆیستەكاندا لەھەموو گىروگرفتو ناكۆكيەكاندا لايەنى سەرگەوتوو تەنھا ئەولايەنە بوو مەلا مستەفا بارزانى رابەرپەتە دەکرد، ديارە دواجار ئەو ناكۆكيانە لەسەر دەسەلات گەيشتنە ئاستى تەقینەووە سالى ۱۹۶۴ بەم جۆرەى خوارووە دووبەرەكى و ناكۆكى ريزەكانى پ. د. ك و بزوووتنەوہى رزگارپخوآزى كوردى گرتەوہ.

- چەند مانگىك پاش دژە گوودمتاكەى عەبدولسەلام عارف و وەلانانى بالى بەعس لەدەسەلات، لە ۱۰ى شوباتى ۱۹۶۴ بارزانى و حكومەتى نوئى گەيشتنە رىككەوتنى ناشتى.

- لە كاتىكدا بارزانى و عەبدولسەلام عارف گەيشنە مۆركردنى رىككەوتنى نيوانيان، برايم ئەحمەد كۆتايى بە گەشتەكەى ئەوروپاي هينا و گەراپەوہ بۆ كوردستان، بەبيانووى بپياردانى لانى كەمى داخوآزپەكانى كورد كەوتە دژايەتپكردنى رىككەوتنەكە.

- لە ۱۹۶۴/۲/۲ برايم ئەحمەد بەناوى مەكتەبى سياسى پارتپەوہ سەبارەت بە چارەسەر كردنى كيشەى كورد يادداشتىكى داپە حكومەت.

- زۆر بەپەلە بارزانى بەغداى لە بپناگايى خوئى لەو يادداشتەى بەناوى مەكتەبى سياسىپەوہ ئاگادار كردهوہ دەريخست كە رەزامەندى ئەوى لەسەر نەبووہ.

- بەناوى مەكتەبى سياسىپەوہ برايم ئەحمەد كۆنفرانسى ماووتنى رىكخست و تپايدا بپيارى لادانى مستەفا بارزانى لەسەرۆكايەتى پارتى راگەياند.

- لەكاردانەوہپەكى زۆر خپرادا هيزەكانى پارتى و خپلەھاوئپەيمانەكانى كۆبوونەوہ و ژمارەپەكى بەشداربووى كۆنفرانسى ماووتيان دەستگير كرد، لەكاتىكدا ژمارەپەكيان بەرەو ناديار هەلەاتن.

- لەو باروودۆخەدا بەسەرۆكايەتى خوئى، بارزانى كۆنگرەى شەشەمى پارتى گرپداو سەر لەنوئى پارتى رىكخستەوہ و بپيارەكانى كۆنفرانسى ماووتنى

هه‌ئوه‌شانده‌وه‌وه‌و برائیم نه‌حمه‌دو جه‌لال تاله‌بانو و دوانزه نه‌ندامی مه‌کته‌بی سیاسی دهرکرد.

- بانی داب‌پراوی مه‌کته‌بی سیاسی شال‌اوئیکی چ‌پ‌ری راگه‌یان‌دنی دژ به رابه‌رایه‌تی بارزانی ریک‌خست و هانی هیزه‌کانی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان و ریک‌خستنه‌کانی پارتی د‌م‌دا، به‌یا‌خ‌ی‌بوون له‌و رابه‌رایه‌تیه. له‌م ئاسته‌دا هیزی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان، به‌سه‌ر په‌رشتی ئیدر‌یس بارزانی هیرشی کرده‌سه‌ر بنکه‌و باره‌گا‌کانی ماومت و ناچارکردنیان به‌هه‌له‌هاتن به‌ره‌و سنوور.. نه‌و تاقمه‌ چ‌هند جارێک هه‌ولیاندا ده‌ست به‌سه‌ر باره‌گا‌کانیاندا بگرنه‌وه، جار دوای جار رووبه‌پرووی شکست ده‌بوونه‌وه. هاوکاتی شکست خواردنی گ‌فتوگ‌ۆو نه‌گه‌یشتنه ئه‌نجام له‌ نه‌یلوولی ۱۹۶۵ جارێکی دیکه‌ دژ به‌ ده‌سه‌لاتی عه‌بدولسه‌لام عارف شه‌ر هه‌لگیرسایه‌وه، به‌نیازی گه‌رانه‌وه‌ی چه‌کدارانی بانی برائیم نه‌حمه‌دو یارمه‌تیدانی شو‌رش دژ به‌ حکومه‌ت، ئیران بو‌ گ‌رێدانه‌وه‌یان به‌ر‌ۆلی ناوب‌زیوان خو‌ی دهر‌خست، نه‌وه‌ بوو جگه‌ له‌ برائیم نه‌حمه‌د سه‌رکردایه‌تی شو‌رش به‌گه‌رانه‌وه‌ی هه‌موویان ره‌زامه‌ندی نواند.

- له‌گه‌ڵ هاتنی به‌عس بو‌ ده‌سه‌لات له‌ ۱۷ی ته‌مموزی ۱۹۶۸، به‌مه‌به‌ستی که‌ئک وهرگرتن له‌ ناکوکی نیوان ریزه‌کانی بزوتنه‌وه‌ی کوردو دوو به‌شبوونی حکومه‌تی نو‌ی ته‌واوی سه‌نگو قورسای خ‌ۆی خسته‌ سه‌ر گ‌ۆمه‌لی داب‌پراوی دژ به‌ سه‌رکردایه‌تی مه‌لا مسته‌فا بارزانی و له‌رووی سیاسی سه‌ربازیه‌وه‌ پشتیوانی لێده‌کرد.. رژیمی به‌عس به‌فه‌رمی دانی نا به‌ره‌وايه‌تی نه‌و باله‌ به‌ناوی (پ. د. ک) و ریکه‌ پێدانی به‌دهرکردن و بلا‌وکردنه‌وه‌ی ر‌ۆژنامه‌ی (نور) و سپاردنی سه‌ر‌ۆکایه‌تی ک‌ۆری زانیاری کورد به‌ برائیم نه‌حمه‌د. رژیمی به‌عس هاندهری سه‌رمکی سه‌ره‌له‌ئدانه‌وه‌ی شه‌ری نیوان چه‌کدارانی له‌ شو‌رش داب‌پراوو هیزه‌کانی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان بوو.

- چه‌کداره‌کانی م.س هاوشانی هیزه‌سه‌ربازیه‌کانی رژیم به‌شداری

هیرشه‌کانیان بۆ سەر هیزه‌گانى پيشمه‌رگه‌ى كوردستان ده‌كرد. له‌گه‌ن نه‌وشدا بارودۆخه‌كه‌ بى‌ هيچ گۆپرانكاريه‌ك وه‌ك خۆى مایه‌وه. پاش تيبه‌رپوونى سائيك له‌ ده‌سه‌لاتى به‌عس دا، سه‌رانى رژيم گه‌يشته‌ نه‌و بپروايه نوينه‌رى كارىگه‌رو راسته‌قىنه‌ى بزووتنه‌وه‌ى كورد ته‌نها مه‌لا مسته‌فا بارزانى يه‌و ده‌خوازيت له‌گه‌ن نه‌ودا بگه‌نه چارسه‌رى كيشه‌كه‌و له‌گه‌ن نه‌وه‌يشدا گفتوئه‌نجام بده‌ن..

نه‌وه بوو له‌كو‌تاييدا هه‌ردوولا گه‌يشته‌ن مۆركردنى به‌ياننامه‌ى ١١ ى نازارى ١٩٧٠ و بپياردانى ده‌سه‌لاتى ئۆتۆنۆمى ناوچه‌ى كوردستان.

- دوابه‌دواى ريكه‌وتنى جه‌زايى سالى ١٩٧٥ و نسكۆى شۆرش، جه‌لال تاله‌بانى له‌دانانى چه‌ك كه‌وته به‌ره‌ه‌ئستى و له‌هه‌ولئى به‌رده‌وام بوون و دريژه پيدانى شه‌رو رووبه‌رپوو بوونه‌وه‌ى دوژمناندا كارى ددكرد.. له‌گه‌ن بى‌ ناكامبوونى له‌و هه‌ولئه، هه‌ستابه‌دامه‌زراندنى (ى. ن. ك) كه‌پيشتر باسى ليوه‌كرا.

هه‌لبژاردن

به‌مه‌به‌ستى دارپشتنى پرۆژه‌ى ياسايى هه‌لبژاردنى نه‌نجومه‌نى نيشتمانى كوردستانى عىراق، سه‌رگرديه‌تى به‌ره‌ى كوردستانى، له‌دادومه‌رگه‌ن و پاريزمه‌رانى كورد، ليژنه‌يه‌كى پسپۆريان بيكه‌ينا، له ١٩٩٢/١/٢٨ پرۆژه‌كه هاته‌ كو‌تايى و له‌ئير ناوى ياساى ژماره (١) له‌لايه‌ن به‌ره‌ى كوردستانىيه‌وه په‌سه‌ندكرا^(٥٦). دواى په‌سه‌ندكردنى ياساكه رۆژى ١٩٩٢/٥/١٧ به‌رۆژى هه‌لبژاردن ديارى كرا و داوا له‌ كو‌مه‌له‌ى چاكسازى به‌ريتانياكرا به‌يارمه‌تيدانى هه‌لبژاردن و چاوديريكردى و وه‌لامدانه‌وه‌ى كو‌مه‌له‌ ناردن و گه‌يانلنى پيداويسته‌گان بوو به‌سه‌رگرديه‌تى به‌ره‌ى كوردستانى، له‌نيوان نه‌و پيداويستيانه‌دا مه‌رگه‌بى نيشانه‌كردنى په‌نجه‌ى دمنگه‌مران هۆكارى دووباره نه‌بوونه‌وه‌ى دمنگدان بوو. له‌و روه‌وه كيشه‌يه‌ك سه‌رى هه‌لدا، نه‌وه بوو رۆژيك پيش نه‌نجامدانى هه‌لبژاردن، يه‌كيك له‌ ليژنه‌گان

^(٥٦) ديموكراتى- په‌رله‌مان- له‌چاپه‌كراوه‌مكاني پ. د. ك.

ليژنه‌ی بالا‌ی سهرپهرشتيارو چاودپیری له‌ئەندازەو پلە‌ی کاریگەری مەرەكەبەكە ناگاداركرده‌وه، كه زوو ئاسە‌وارەكە‌ی نامینی‌و كالج دهبیتە‌وه‌و بە‌ناسانی رێگای ساخته‌كاری پێ‌ ده‌گیرێته‌بەر‌و هە‌لبژاردن دە‌خاته بەر هەر‌پە‌شە‌ی شكسته‌وه. بۆ چاره‌سەر‌كردنی ئە‌و كێشە‌یه‌ پێشتر هیچ لیكدانه‌وه‌یه‌كی بۆ نه‌كرا‌بوو، لیژنه‌ی بالا بۆ چە‌ند رۆژێك هە‌لبژاردنی دوا‌خست.. پاش بە‌دوادا‌چوون‌و راویژی چ‌پرو پ‌ر، مامۆستا‌یانی كۆلیژی زانستی دە‌ست‌نیش‌ان‌كران‌و ئە‌ركی چاره‌سەری ئە‌و گ‌رفته‌یان پێ‌ سپی‌را. مامۆستا‌یان له‌و كارەدا پە‌نایان ب‌ردە‌بەر (نه‌ترانی زیوی)‌و دە‌سته‌بەر ك‌ردنی له‌رپێ‌ تافیگه‌و كارگه‌كانی وێنه‌ی فۆتۆگرافه‌وه.. له‌ما‌وه‌یه‌كی كورت‌دا هە‌موو كاریكی پ‌یویست ئە‌نجام‌درا‌و مەرەكە‌بی پ‌یویست دە‌سته‌بەر ك‌را‌و بە‌سەرته‌واوی لیژنه‌كانی هە‌لبژاردندا دابه‌ش‌كرا‌و له‌كاتی دیاری‌كرا‌ودا هە‌لبژاردن ئە‌نجام‌درا. نامانجی سەرە‌كی هە‌لبژاردن له‌دوو مە‌به‌ستی سەرە‌كیدا بە‌دی ده‌كرا..

١ - پێك‌هێنانی پەرله‌مانی كوردستانی عێراق.

٢ - هە‌لبژاردنی رابه‌ری بزووتنه‌وه‌ی رزگاری‌خوازی كورد.

ئە‌و پارتانە‌ی له‌ هە‌لبژاردندا بە‌شداریان ك‌رد بریتی بوون له‌:

١ - پارتی دیموكراتی كوردستان.

٢ - یه‌كیتی نیشتمانی كوردستان، به‌ها‌وپه‌یمانی پارتی سۆشالیستی كوردستان.

٣ - بزووتنه‌وه‌ی ئیسلامی كوردستان.

٤ - بزووتنه‌وه‌ی دیموكراتی ئاشوری.

٥ - پارتی كۆمۆنیستی عێراق - رێكخستنی كوردستان.

٦ - لیستی دیموكراتی مە‌سیحی.

دەرئە‌نجامی هە‌لبژاردن گە‌یشتە ئە‌و ئاسته‌ پارتی دیموكراتی كوردستان رێژه‌ی (٥٠,٦٨%)‌و یه‌كیتی نیشتمانی كوردستان (٤٩,٣٢%)‌ی دە‌نگه‌كانیان بە‌ده‌سته‌ئینا، پاش به‌یه‌كه‌وه‌ گ‌رێدانی لیسته‌كانی دیکه، هێشتا نه‌گە‌یشبوونه

ريژەى (۷۰%)ى دەنگەكان.. پارتى و يەكئىتى رېككەوتن لەسەر دابەشكردى سەد كورسى پەرلەمان لەنيوان خۇياندا، لەكاتىكدا پىنج كورسى بۇ لىستى مەسئەلەكانىش ديارى كرا.. دوا ھەنگاوى ھەلبۇزاردن ديارىكردى پۇستى رابەرى بزووتنەوھى رزگاربخوازي كوردبوو، پىكھاتبوو لە:

۱ - مەسعود بارزانى

۲ - جەلال تالەباني

۳ - شىخ عوسمان عەبدولعەزىز

۴ - د. مەحمود عوسمان

بەلام رىژەى دەنگى بەدەستھاتووى ھىچ يەكك لەو كەسايەتايانە نەگەپشتە ئاستى و مەرگرتنى پۇستى رابەر، لەو روومو بە پىويست زانرا ھەلبۇزاردنى رابەرى بزووتنەوھى كورد بۇكاتىكى ديارى نەكراو دوابخريت. دواى ھەموو رېكخستن و نامادەكارىك رۇژى ۴ ى حوزمېراني ۱۹۹۲ بەسەرۇكايەتى جەوھەر نامق سالم لە (پ. د. ك) پەرلەمانى كوردستان يەكەم كۆبوونەوھى خۇى گرىنداو تيايدا بەسەرۇكايەتى(د. فوناد مەعسوم - ى. ن. ك) حكومەتى ھەرىمى كوردستان پىكھيترا. ھەردوو پارتى سەرەكى بەيەكسان كردن و ھاوبەشى دەسەلات قايىل بوون و پۇستى جىگرى سەرۇكى حكومەت سېئىرا بە (د. رۇژنورى شاوھيس - پ. د. ك).. جگە لەوھىش تەواوى پۇستەكانى و مزارتەكان لەنيوان ھەردوولايەنى سەرەكىدا بەيەكسانى دابەشكران، لەگەل بەخشىنى پۇستى و مزارەتىك بەپارتى كۆمۇنىست و پۇستىكىش بۇ بزووتنەوھى ديموكراتى ئاشوورى تەرخان كرا. يەكك لەبېريارە گرنگەكانى پەرلەمانى كوردستان لە ۱۹۹۲/۱۰/۴ بېريارى ديارىكردى چارنووسى ئەو سەردەمە بوو لەسەر بنەپەرتى يەكگرتنى فېدېرالى لەچارچىوھى عىراقىكى ديموكراتى فرەلايەنى بېروادار بە تەواوى پەيماننامە نيودەولەتەيەكان. دواترو لەھەلىكى دىكەدا دەگەپتەينەوھە بۇدەقى ئەو بېريارە.

له هاوکار به وه به ره و ناکوکی

ئهو شیوازی دابهشکردنه یه گسان و هاوبه شهی له نیوان پارتی و یه کیتی دا هاته کایه وه شوینه واریکی ناکارای له سمر رایبکردنی کاره ناو خۆبیه کانی حکومت به جی هیشت و ته گهره و بهر بهستی فراوانی له و باره وه دروستکرد، جگه له وهی وهك له رووی زانستی وه دهرکهوت مملانی و ناکوکی جیی هه ماههنگی و هاوکاری نیوان ههردوو پارتی سه رهکی گرته وه و کاریگه ری سه نگی هه بوو بۆ سه ر لایه نه کانی به ره ی کوردستانی و قولترکردنه وهی کیشه کانی نیوانیان. ئه وهی زیاتر بارو دۆخه که ی ئالوز کردبوو، و مزیری هه ر پارتیک بریکاره که ی له پارتیه که ی دیکه ده بوو، که ده بوو دهسه لاتی هه ر و مزیر و بریکاره که ی یه گسان بوایه .. ئه م ره وشه له هه ر دهسه لاتیکدا ناکوکی و مملانیی فراوانتر ده خاته وه، ئه مه بوو مملانیی نیوان ههردوو پارتی گواسته وه بۆ ناو پیکهاته ی حکومت و وهك په تایهك ته شه نه ی کرد.. و مزیر و بریکار و بالاترو خوارتر و ته نانه ت نیوان حکومت و سه روکی په ره له مان و جیگره که شی گرته وه. دهسه لاتی سه روکی ههردوو پارت له دهسه لاتی سه روکی حکومت و په ره له مان به هیزه تر بوو، به و هۆیه وه له و پیکهاتانه خۆیان به دوور گرتبوو، له کاتیکدا ههردوو له کیشه که شی گه رمدا له هه ولی په ره پیدانی ریکه خسته کانی خۆیان بوون و جگه له بهر ژه وه مندی خۆیان بیران له شتیکی دیکه نه ده کرده وه. دیاره له و حالته دا جموجوو و کاره کانی حکومتیش رهنگدانه وهی حالته تی کاری پارتیه تی بوون له سه رگۆر په پانه که، له و ئاسته دا بوو هه ریبه کیک له و دوولایه نه سه ریبه خۆ له گه ل پارتیه بچوو که کاندایه میمانی ده به ست و هه ندی جاریش له ناکوکیه کاندایه نزیکه ده بوونه وه و ده که وتنه ناو به ره ره مگانیکانه وه.

پاش تیپه پڕاندنی حه فته یهك له شه ری نیوان (ی. ن. ك) و بزووتنه وهی نیسلامی، ئه وه بوو له ئه یلولی ۱۹۹۲ شه ری نیوان (پ. د. ك) و پارتی سۆشیالیستدا روویدا و هه ندی ناوچه ی کوردستانی گرته وه. له م سنوور هه دا بوو (پ. د. ك) داوای

گەرپرانەھوى كرد بۆ جى بەجىكردى دەرەنجامە راستىھەكانى ھەلبىزاردن، يان سەرلەنوى ئەنجامدانەھوى ھەلبىزاردنى گشتى.

كىشە و گرفتى خاوەندارىھتى

لەكىشە دىرىن و چەق بەستووھەكانى عىراق بەگشتى و كوردستان و ناوچە ھەستىارمەكانى ھەك كەرگوك بەتايبەتى، خاوەندارىھتى زەوى و خانووبەھرىيە، تا كاتى نووسىنى ئەم دىرپرانەھىش ئەو كىشەھەك خۆيان بەھەلئاسراوى ماونەتەھوو لەتەھواوى ھەلە رەخساومەكاندا تەھواوى ھەولەكان روو بە شكست بوونەتەھوو، بەگورتى ستراتىجىيەتى بەپىرەوكرەوى رۆژم لە ئاستى ئەو كىشەھەدا بەجۆرئەك رايى دەكرا، ھەر ھاولاتىھەكى كورد لەلایەن حكومەتەھوو بى سەر و شوین دەكرا، يان بە ھەر ھۆكارو بىانوويەكەھوو ديار نەدەما، لە پىناوى ھىنانەدى نەخشە و مەبەستەكانىدا، ديارنەبوونى ئەو كەسانى لەرۆژنامەكاندا بلاودەكردمە ھەك راگەيانلنىك ماومىھەكى بۆ گەرپرانەھوى ديارىدەكرد.. ئەگەر لەو ماومىھەدا دەرئەكەوتبا، تەھواوى مال و سامانى گوپزراوو نەگوازراوى ژىر دەستەدەكرد، لەدەيدگای حكومەتەھوو ديارنەمانى ھەر ھاولاتىھەك بەھەلئەكەھرايەھوو پەيوەندى كەردبىت بەلایەنە بەرھەلئەستكارەكانەھوو، بەرپايكردنى ئەوكارانە و لەھەنگاويكى دىكەدا، تەھواوى مال و سامانە دەست بەسەركرەھەكى بەناوى پياويكى رۆژمەھوو تۆماردەكرد. لەگەل روودانى راپەرىنى سالى ۱۹۹۱ و جىگىر بوونى دەسلەلەتى كوردى گەرپرانەھوو دەرگەوتنەھوى كەسايەتىھەكان، بەگويەرى پسوولەى فەرمى و بەلگەنامەكانى خاوەندارىھتى و سەلماندى راستى، لەگەل سەرھەلئەدانى چەندىن كىشەپشدا مافى خاوەن مافەكان وەرگىرايەھوو و سەرلەنوى مال و سامانىان بەناوھ رەسەن و بنەرتىھەكانى خۆيان تۆماركرەيەھوو، بەلام ھەندى جار كىشەى خاوەندارىھتى ھەر مال و مولكىكى تۆماركرەو بەناوى دووكەسەھوو زياتر گرۆى و ئالوزى تىدەكەوتو بى چارەسەر دەمايەھوو.. كىشەى خاوەندارىھتى

مولکتيک لهقه لادزه كهوته مهودای چارهسهری عهشایهیری، كهسی داگیركهه سهر به (ی. ن. ك) و خاوهنه بنه پرتیه كهی سهر به پارتی دیموكراتی كوردستان، نه و جوره چارهسهره هۆكاربوو له نانهوهی شه پێکی نهوتۆ له نیوان همر دوو پارتداو بۆماوهی چهند سالیك هه موولایهه و پێكهاته كانی كوردستانی عیراقی گرتوه، له هه موو لایه كه وه هیزه كانی پێشمه رگه كه وتنه په لاماردانی بنكه و باره كاكانی په كتری، هه ر پارت و له لایهه خۆیه وه ئیرانیان به هه لگه ر سینه ری نه و شه ر و فیتنه به خه تبار كرده. رووداوه كانی شه ر و كوشتار به په كجاری به ر پۆمه به ر یه تیه مه ده نییه كان و دامه زراوه سیاسیه كانی په كخست و بووه هۆی لاواز كردن و دارووخاندنی توانای به ر گه ر یكردن له كوردستان و هه لومه شاننده وهی و مزاره تی پێشمه رگه و سوپای به ر گه ر ی كوردستان، كه له یه كه م پێكهاته ی فه رمیدا له بیست و نۆ هه زار جهه نگاوه ر ی سهر به پارتی و په كیتی و پارته كانی دیکه ی ناو به ره ی كوردستانی، جگه له بزوو تنه وهی ئیسلامی پێك هاتبوو. رووداوه كانی شه ر ی نیوان پارتی و په كیتی كه وه ر فترین مه ترسی بوون بۆسه ر دوو رۆژی گه له كورد و له ده ستدانی ده سته كه وته كانی. له پیناوی ناشتی و گه یشتن به چاره سه ر ی كۆتایی ناكۆکی و گه ر فته كان له ۱۹۹۴/۵/۲ ده سه ود بارزانی سه رۆکی (پ. د. ك) له دیدگای هه سته ر دنی به به ر په ر سیاریه تی په یام و بانگه وازی راگرتنی شه ر و ناشت بوونه وهی به م ده قه ی خواره وه راگه یاند..

به ناوی خودای مه زن:

له گه ل په رۆشیمان له سه ر ئاسایشی گه له كه مان، هه ست به وه ده كه یه ن چاره نووسی روو له مه ترسیه، هه مان كات هه سته ر د نیشته مان به وهی له م رۆژانه ی دوایا چهن دین جار له قه لادزه و رانییه و سلیمانی، ده سته ر پێژی كراوته سه ر بنكه و باره كا و نه ندامان و لایه نگرانی پارتیمان و زیانیکی فراوانیان پێگه یاندون و نازار دراوون.. له پیناوی به ر به سته و رێگه ر یكردن له كار سه اتی ناهه موار و دته زین، داواكارم هه موو لایه ك خۆرا گه رین و هیمنی و ئاسایش

بىيارىزن، لەگەل ھەرچى زوو تر راگرتنى شەرپ و ئاگرىبەست، ھەروھە دەخووزم سەرگردايەتى سىياسى بەرھى كوردستانى بەئامادەبوونى ھەردوو مەكتەبى سىياسى (پ. د. ك) و (ى. ن. ك) سېھىنى ۱۹۹۴/۵/۴ كۆبوونەوھىەك گرىئىدەن بەمەبەستى ھەئسەنگاندن و لىكۆئىنەوھو چارەسەرگردنى ئەو بارودۆخە نەخووزراوھى ھاتووتە پىشەوھ، وەك سەلئىنراوھ ھەمىشە ئىمە بەرزەووندىبە تايبەتەكانمان لە پىناوې بەرزەووندىبە بالاكانى گەل كوردو كوردستاندا بەختكردوھ، وا ئەمجارمىش لەو پىناوھو لەپىناوې پاراستنى مافو دەستكەوتەكانى كوردا، وا لەمافەكانى خۆمان دىئىن.. بەو بۆنەبەوھ سوپاسى ھەئوئىستى جوامىرانە و دەست پىشخەرى ھىزە سىياسىەكان و كەسايەتە خىر خووزمەكان دەكەم، كە ئەو نەركە مەزنىان گرتە ئەستۆو پىشەنگبوون لەچركردنەوھى ھەولەكانىان لەو پىناوھدا.

سلاو و سۆزى خوداتان لەسەربىت

مەسعود بارزانى

۱۹۹۴/۵/۳

لەسەر داخووزبەكەى مەسعود بارزانى سەرۆكى (پ. د. ك) رۆزى دواتر ۱۹۹۴/۵/۴ لەھاوینە ھەواری سەلاحەدىن كۆبوونەوھ لەنىوان ھەردوو مەكتەبى سىياسىدا گرىئىراو گەيشتنە ئەم رىككەوتنەى لای خووارەوھ..

۱ - پىكھىئانى لىژنەبەكەى ھاوبەش لەنوئىنەرانى پارتى و بەكىتى و رووگردنە ناوچەكانى سلیمانى و كەركوک و رانىبەو قەلادزە، بەنىازى ھىورگردنەوھى بارودۆخەكەو كېكردنەوھى ئاگرى شەرپكە.

۲ - لىژنەكە بەتەواوې دەسەلاتبەوھ سەردانى دەووك و زاخۆو ئاگرى و دەوروبەرى شارى دەووك بكات و بەجۆرىك دەست بەسەر بارودۆخەكەدا بكىشىت شەرپ روونەداتەوھ.

- ۲ - نازادکردنی سهرجهه بهدیل گراوانی ههر دوولا.
- ۴ - ههرچی زووتر و بی دواکه وتن چۆلکردنی تهواوی بارهگا دهست بهسهردا گراومکان له لایهن هیزهکانی ههر دوو پارتیه وه.
- ۵ - گپرانهوی تهواوی بهلگهنامه و پسووله و نامپرو پیدایسته زپیر چهپۆک خراومکان بۆ بارهگاکانی ههر دوولا.
- ۶ - کسانهوی هیزه چهکدارمکانی ههر دوولا بۆ بارهگا سهرمهکیهکانیان، بۆ هیچ هیژنک نییه بههیچ شپوهیهک لیدوان و باس لهو مهسهلهیه بکات، مهگهر تنهنا بهرپنمای سهرکردایهتی ههر دوولا و لهکاتی پنیوستدا.
- له نهنجامی پیکهاتی ههر دوولا لهسهر راییکردنی گهتوگۆ لهپاریس، له تهمموزی ۱۹۹۴ کۆبوونهوی ههر دوولا گهیشه نهنجام.. برپاریبوو فرهنسوامیتهران ی- سهرۆکی فهرنسا لهسهر روبهندی مۆرکردنی ریککهوتننامهکه نامادمبیت، بهلام ههلوپستی بهرهههستکارانهی حکومهتی تورکیا له ناستی کیشهکه داو فشار خستنه سهر حکومهتی فهرنسا بووه هۆی بهشداری نهکردنی میتهران.. لهو ههلوپستهدا تورکیا مەترسی لهوه دهکرد، بهشداریکردنی سهرۆکی فهرنسا لهوهها کۆبوونهوییه کدا ری خوشکهر بیت لهدامهزراندنی دهولهتیکی کوردی له کوردستانی عیراقد.. دیاره بهو هۆیهوه ریککهوتنهکه پینش نهوهی رووناکي ببینی رووبهرووی شکست بوویهوهو هیچ توانایهک لهسهرگرتنیدا نهما، بهتایبهتی پاش یهکخستنی ههولهکانی دهولهتانی سوریا و ئیران و تورکیا لهناستی نهو مهسهلهیهدا، کهچی دواتر ههر تورکیا بوو فشاری دهختهسهر ههر دوو پارتی کوردی بهگهتوگۆ لهگهه بهغدا. لهجیاتی هیوربوونهوی بارودۆخهکهو جی بهجیکردنی بهندهکانی ریککهوتننامهکه، جاریکی تر لهکانونی یهکهمی ۱۹۹۴ شهرمهکه بهرپاگرایهوهو هیزهکانی (پ. د. ک) بارهگای شهقلاوهی (ی- ی. ن. ک) یان داگیرکرد. لهو بارهوه جهلال تالهانی هوشیاری دههاته (پ. د. ک) بهراگرتنی شهر و دووباره نهکردنهوی نهو کارو کردهوانه. لهم ناستهدا مهسعود

بارزانى رووبەروى ئەم ھەلۆيىستە دنووسىت و دەئىت (جگە لە تىكدان و نارووخاندنى بارودۆخەكە ھىج بواریكى دىكەتان نەھىشتوتەو). لەسەر زەمىنەى واقەدا شەروكوشتار لەو پەرى توندو تىزىدا راى دەبوو، ھەر لایەنىك لەھەولئى دەستبەسەرگرتنى ناوچەى لایەنەكەى دىكەدا بوو، كەھۆكارى ناكۆكى بەردەوامى نىوان ھەردوولایەنى ناكۆك بوو. لەوكاتە پەر تەنگزەو ئالۆزەدا نامە گۆرپنەو لەنىوان ھەردوو سەرگردەدا نەدەوستا و ھەریەكە و لەلایەن خۆیەو بەرپرسىاریەتى رووداوەكانى دەخستە ئەستۆى ئەوى دىكە. بەرانبەر بەشەرو كوشتارى ناوخۆ لە كاتىكدا دەنگى نارەزایى جەماوەر بەرزبوویەو، لەدەرووبەرى ھەولیر كوشتار لەچلەپۆپەدا بوو، ھەر لەوكاتەدا بەمەبەستى رزگارگردنى گەل كوردو دەربازگردنى لەكارەساتى شەرو كوشتارى زیاترى ناوخۆ، كەسایەتیە كۆمەلایەتى و ئایىنى و ئەكادىمى و سیاسىەكان كەوتنە ناوبىزىوانى و ھاتوچۆى بەردەوام لە نىوان ھەردوولایەنى ناكۆكدا، دەرنجام ھەولەكان ھاتنە بەرھەم و ناگرەبەستى لى كەوتەو.

توركيا سنوور دەبەزىنى

دەبى كوردەكانى عىراق خۆيان كىشەو بەلاكانى سەرسەريان كەم بىت، وا توركيا دز بەبىنكە و بارەگاكانى چەكدارانى (پ. ك. ك) لەناو خاكى كوردستانى عىراقدا دەستلرێزى و ھىرشى بەربلاودەكات و لەزىر ناوى كردەوى (پۆلا) وە زیاتر لە سى وپىنج ھەزار سەربازى بە پشٹیوانى چەكى سەنگىن و فرۆكەى جەنگى بومب ھاوێزەو خستوتە ئەو ھىرشەو، كەناوارەبوونى بىست ھەزار ھاوولاتى و كوشتن و زیان پىگەیاندى سەدانى دىكەى لىكەوتوتەو، جگە لە زەرەرو زیانەكانى دىكە. مەبەست ونامانجى شاراوى توركيا لەم ھىرشە سەربازى، ئاراستەكردنى نامەپەكى كراو بوو روو بە رابەرانى كوردو كوردستانى باشوور (كوردستانى عىراق).

جاريكى تر ھەلگىرسانە ۋە ھى شەر

بەھۇي بەردەۋامى گىرژى و ئالۋىزى نىۋان(پ. د. ك) و (ى. ن. ك) و چارمەرنەبوونى خالە ناكۆكى لەسمەركان، ئاگرىبەست ئەۋندى نەخايند، لەھەندى پىشلىكارى و دەستىۋەردانى دەۋلەتانى دراوسى بەمەبەستى جۇراۋجۇرو زياتر بەتتىن كىردى ناكۆكىەكان ئاگرى شەر جاريكى تر ھەلگىرساپەۋە پەلاماردانەۋەي پەكتىر لە جاران چىرتىبوۋپەۋە. لەم سەردەمە نۆپىدە ھىزەكانى (ى. ن. ك) زياتر بالادەست و لەپىشپەۋىدا بوون و دەستيان گىرت بەسەر زۆرىبەي ناۋچەكاندا.. دياربوو مەترسى روۋىكىرەبوۋپە(پ. د. ك) و ناچار بوو لە پىناۋى دەرجوون لەو قەپرانە داۋاي ھاۋىكارى لەحكومەتى بەغدا بىكات، ئەۋمىبوو بەرە بەيەنى ۱۹۹۶/۸/۲۱ ھىزىكى مەزنى گاردى كۆمارى بەتەۋاۋى چەكە سەنگىنەكانىيەۋە بە پىشتىۋانى ھىزى پىشمەرگەي كوردستان بۇ چەند كاتىمىرىك پەلامارى ھەۋلىرىانداۋ تەۋاۋى بارەگاكانى يەكىتى نىشتىمانى كوردستانىان رامالى، بەو جۇرە پارتى دىموكراتى كوردستان، پاش كىشانەۋەي ھىزەكەي گاردى كۆمارى ھەۋلىرى خىستە ژىر دەسەرلاتى خۇپەۋە. كىردەۋەكە لە ناۋچەكەدا چەند دەستكەۋىكى خىستەبەردەستى رۇم و سەلىنرا كە كوردستان بەشىكى دانەبىراۋە لە عىراق و لەكىانەكەي، لەگەل ئەۋمىشدا ھەستابە دەستگىر كىردى ژمارەيەكى زۇر لە كەساپەتە بەرھەلىستكارە عىراقىيەكانى نىشتەجىبوۋى ئەو شارە. ھىزەكانى (پ. د. ك) لە ۱۹۹۶/۹/۹ بەرەو شارى سلىمانى و شارۋچكەكانى دەۋرۋبەرى كەۋتتە پىشپەۋى، بەھۇي كىشانەۋەي ھىزەكانى يەكىتى بەرەو سىۋورى ئىران، بەناسانى و بى گىرت دەستيان گىرت بەسەر تەۋاۋى ناۋچەكاندا. دواتر جەلال تالەبانى ھىزەكانى خۇي رىكخىستەۋەو لەرۋى ۱۹۹۶/۱۰/۱۲ لەدزە ھىرشىكدا بۇسەر ھىزەكانى (پ. د. ك) جگە لە ھەۋلىر

زۆربەى ناوچە لە دەست جوومەكانى بۆ ژېر دەسلەتتى ھېزەكانى گىرەپايە ۵۷. دواى چەند ھەولتتى دىكەى ناوخۆى و دەرەكى رۇزى ۱۹۹۶/۱۰/۲۲ پارتى و يەككىتى گەيشتنە ناگرېست و كۆتايى ھىنان بەستەم سەردەمى شەرو كوشتار، ناگرېستى ئەم جارە، لە ناوچەكەدا واقىقتى نوپى دوو ئىدارەى خولقاند،

يەكەم: ئىدارەىكە لەبندەستى پارتى كە لە ھەولتتى پايەختى ھەرىمى كوردستان و بارەگاي پەرلەمان و سەرۆكايەتتى حكومت، دەسلەتتى ئەم حكومتە، ئىدارەى ھەولتتى دھۆك و خالى گرنكى سنوورى برايم خەليل رېرەوى دەرەو لەسەر سنوورى توركييا و رېرەوى فېشخاپورى سنوورى سورييا لەسەرە، گرنكى ئەم رېرەوانە بۆ ئىدارەى ھەولتتى لەوھدا دەبىرنىت، ناوارە عىراقىيە پەنابەرەكان لە ئەوروپاوە لەو رېرەوانەو دەگەرپنەوھو سەردانى ولات دەكەن.

دووم: ئىدارەىكە دىكە لە ژېر دەسلەتتى يەككىتى دا پىك ھىنراو شارى سلېمانى و شارۆچكەى كۆپە و شارۆچكەى چەمچەمالي گرتبوويەو. ديارە دوژمنانى كورد بەرژمەندىان لە ناشتى ناوخۆى كوردستاندا نەبووھو نىيە، بۆپە حكومتەى بەغدا چەندىن جار ئامازەى دەدايە پارتى بەشكاندىنى ناگرېست و درېژمەدان بە شەرو كوشتار، لەكاتىكدا وىلايەتە يەكگرتووەكانى ئەمەرىكا لە دەست پىشخەرىكەدا پىشنيارى رىككەوتنى خستەپىش ھەردوو پارتى ناكۆك و لە ۱۹۹۶/۱۰/۲۱ رىككەوتنى ئەنقەرەى بەدوادا ھات. بەلام ديسانەو بەھۆى ھىرشى توركيياى رۇزى ۱۹۹۷/۵/۱۴ بۆ سەر ھەرىمى كوردستان، بەبىانوى راوھدوونانى(پ.ك.ك) رىككەوتنەكە گرتتى تى كەوت.

۵۷ ھەروەك(پ.د.ك) بەپشتىوانى گاردى كۆمارى ھىرشى كرده سەر ۵ ھەولتتى، ھەمانشېوھ
(ى.ن.ك) پىش بەپشتىوانى و ھاوكارى سوپاى پاسدارانى كۆمارى نىسلامى ئىران ئەم
ھىرشەى ئەنجامدا. و.ك

(پ. د. ك) پېیوابوو زهمینهی خهباتی (پ. ك. ك) خاکی كوردستانی تورکیایه و بوونی بنكه و بارمگاگانی له كوردستانی باشوور تهنا پېشیلكردنی سهرومری ههریمه نهیه و لهدهروونی هاوالاتیانیشدا شوپنهواری خراب و ناكار بهجی دههئیت و ناچاردهكرین به دابینكردنی خۇراك و شوینی حهوانهوه و نارامگای ئەندامانی ئەو پارتە و هەندێجار ناچارکردنی لاوانیان بەچەك هەلگرتن لەریزەمگانیندا، بەو هۆیهوه (پ. د. ك) تاناستیک لهو هیرشەدا بەشداری کرد. بیگومان بوونی بنكه و بارمگاگانی (پ. ك. ك) لهو ناوجانهدا لهههرگاتیكدا دهبیته بیانوو، تورکیا نهك جارێك چهندی جار سنوور ببهزینیت و چهندی كارساتی ناههموار بهدوای خویدا رابكیشیت، ئەمه لهلایهك لهلایهکی دیکهوه.. وهك تیبینی دمكریت تهماعکاری دیرینی تورکیا بهگرێدانی ناوجهكه بهخاکی خۆیهوه بهدوور نازانریت، لهپاشه رۆژیکی نزیكداو لهگهڵ تپهپرانندی كات بنكهی سهربازی جیگیر دابمهزینت و ببیته واقعیکی بهزۆر سهپنراو بهسهر خاکی كوردستانی باشووردا. له ئاكامی ههموو ئەمانهشداو وهك جارانی پېشوو ناگرهست درێزهی نهكیشا، لهسهر لهنوێ بهپشتیوانی چهكدارانی (پ. ك. ك) بهگیتی دژ بهپارتی ئاگری شهری ههلگیرساندهوه.

ئاگر بهستی جیگیر و بهردهوام

ههردوولایهنی بهشهپهاتوو گهیشتنه ئەو راستیه بهناكۆکی و مملانی كردنی یهكتر ناگهنه ئەنجام، ئەم ههموو كوشتارو كارساته ناههموارانه جگه لهدهستدان و به فیرۆدانی تواناو دهستكهوتهگانی گهلی كورد بهرههمیکی دیکه نابیت.

ئوهوو بوو دواي دمست بهرسهرداگرتنی ههولیر بهفهرمانی (جهلال تالهانی) له تۆربینهگانی دووگان و دهربهندیخانهوه كارمبا بر او ماومیهکی زۆر شاری ههولیر لهتاریکی تهواودا دمژیا.

سەرەتای رێککەوتنی هەمیشەیی

سەرەتای راگرتنی شەڕ و ناگر بەست، رۆژی ۱۹/۱۲/۱۹۹۷ بە دەست پێشخەری و نامەیهکی (جەلال تالەبانی) بۆ (مەسعود بارزانی) نوسی که لە نامەیهکی تایستە و دەربری بڕایەتی و دۆستایەتیدا وەلامی دایەو. بەو هەنگاوه دواتر چەندین نامە دیکه له نیوانیاندا ئالوگۆر کرا. وەك پێویست له خواروه دهقی نامەکان دەخەینه بەردەست..

دهقی نامەگە (جەلال تالەبانی) بۆ (مەسعود بارزانی)

بەرپێز مەسعود بارزانی سەرۆکی پ. د. ک

سلاویکی گەرم

لە پێناوی بەدی هێنانی نامانجەکان و پارێزگاری کردنی بەرژموندییه گشتیهکان و جێگیربوونی ناشتی و بەردەوام بوونمان لە سەر بەدی هێنانی دەستکەوتە سەرەکیهکانی گەلی کوردستان و دروست بوونی تەبایی و بڕایەتی لە نیوان هەردوو پارت و رێکخراوه کوردستانییهکان و جەماوهری گەلی کوردستان و بنێر کردنی شەڕی ناوخۆ بۆ هەتاهەتایی و کۆتایی هێنان بە شەڕی کوردکوژی لە کوردستان، بەو هیوایه سالی نوێ بکەینه سالی ناشتی و رێککەوتن و سەر به خۆیی و شادبوونمان بە دیموکراتی له پێناوی هەموو ئەمانەدا، دەستی بڕایەتی و رێککەوتنتان بۆ رادهکێشین، له پێناوی رێککەوتنێکی راستهههینهی گشتگیر و جێ به جێبوونی ئەم نامانجانە لای خواروه..

۱ - ریشه‌گیش کردنی هۆکارەکانی شەڕی ناوخۆ.

۲ - چارەسەر کردنی سیاسی راستهههینه و دادگەری هەموو کێشه‌کان و ئەو

مەسەلانەکانی ناگۆکیان لە سەرە بەشیوازی ناشتی و دیموکراتی.

۲ - په کڅسټنه وهی حکومتی ههریمی کوردستان و سهر لمنوی پیکهینانه وهی بهرپوښه رایه تیه کان و راییکردنی کار و نهرکه کان، له رپنی حکومتی سهردمی گواسته وه و کیشانی دهسه لاتی به سهر هه موو ناوچه کاندا.

۴ - هه ستانی حکومت بهرپه خساندن سهردمی کی گونجاو و له بار، سه باره ت نه نجامدانی هه لېزاردن و دیاری کردن و دهستنی شان کردنی نه ندامانی نه نجومه نی نیشتمانی کوردستان، که پیکهینانی حکومتی داهاتوو ده که وپته نه ستوی، له گه ل بهره وام بوون له سهر چاره سهرکردنی ته وای نه و کیشه و گرفتانه ی له گه ل حکومتی عیراق و حکومتی تورکیا هه ن.

۵ - ناساییکردنه وهی بارو دوخی شارمکانی هه ولیرو سلیمانوی دهوک و هه موو شارو شارو چکه کانی دیکه ی کوردستان و بوونیان به شارو شارو چکه ی هه مووان و ناو مندی چالاکیه سیاسی و کومه لایه تی و هزریه کان بی هه لایو یردن کردنیان.

۶ - دیاریکردنی سهردمی کی گونجاو به جی به جیکردنی هه موو نه و خالانه ی له سهریان ریک ده که وپن.

له دهست پېشخه ریه کدا (ی. ن. ک) له لایه ن خو پیه وه بریاریدا له سهر :
په که م:

راگرتنی ته وای هیرشه کانی راگه یانندن، له ماوه ی مانگی رهمه زانی پیرۆزدا.. به هیوای کارکردنمان له سهر دوا بریارو بهره وام بوونمان وه که هوکاریک له سرپینه وهی شوپنه وارمکانی شه ری راگه یانندن و گه رانه وه بو شیکاره بابه تی و زانسته ییه کان، له ناستی باس کردنی کیشه و ناکوکیه کان و راجیواوزمکانی نیوانمان، به زالبوونی ره خنه ی بنیادنهری تیکه ل به تیگه یشتنی بریانه و دمرخستنی روهی راستی رووداوه کان، له گه ل هه موو نه مانه یشتا راسته وخو گپړانه وهی وزه ی کارمبا بو شاری هه ولیر له ماوه ی مانگی رهمه زانی پیرۆزدا.
دووم:

خسستنه بەردەستى ئەم پېشنيارانە :

۱ - راگرتنى شالۆمكاني بەناچارى راگواستنى هاوالاتيان و پېكھينانى لىژنەيەكى هاوبەش و بەشدارىكردى كەسايەتيە نىشتمانپەرورەو كەسايەتيەكاني ناوپارته كوردستانىيەكان، بەمەبەستى گېرانهوى تەواوى راگوپزراوان و كۆچكردوان بۆ نىشتهجىكاني پېشوويان.

۲ - ھەرچى زووترە ئازادكردى تەواوى بەدىلگىراوان و بەندىگراوانى ھەردوولا.

۳ - بەزووترىن كات راگرتنى شالۆى دەركردىن و بەدواداگەران دژ بە ئەندامان و لايەنگرانى ھەردوولا و ئەندامان و لايەنگرانى پارته هاوپەيمانەكانمان لەھەموو شوپىنكى كوردستان.

۴ - دەستەبەركردى سەربەستى و ئازادكردى بلاوكردىھوى راگەياندىن و چالاكيە سىياسى و كۆمەلاپەتى و ھزرىەكان لەسەرانسەرى كوردستاندا.
سېئەم :

بەنامادەبوونى نوپنەرانى دەسەلات پېدراوى ھەردوو مەكتەبى سىياسى و بەبەشدارى بەرپز عەزىز مەمەدو نوپنەرانى ھەندى لە پارته كوردستانىيەكان و دانانى ميكانىزىمىك بۆجى بەجىكردى ئەو خالانەى لەسەرى رىككەكەوين، كۆبوونەووبەكى بەپەلەبىكرىت
چوارەم :

بەم بۆنەيەو بە. د. ك ناگاداردەكەين..

۱ - ھەئىزاردنى يەگىك لە رىككەوتنە مۆركراو بەرپار لەسەر دراومكاني نيوان ھەردوولا، وەك رىككەوتنى پارس و رىككەوتنى دووہم، يان گەرانەو بە برپارەكاني ئەنجومەنى نىشتىمانى كوردستان.

۲ - گەرانەو بە پېشنيارە پېشكەشكراومكاني ئەمەرىكا و بەرىتانىا، لەلايەن (رۆبەرت دويچ) ھو بە ھەردوولا.

۳ - پیشنیاره‌گانی هه‌ردوو به‌پێزان ((عه‌زیز محهممه‌دو د. مه‌حمود عوسمان كه له‌رێی ئه‌نجومه‌نی ناشتی و ته‌بابی نه‌ته‌وايه‌تیه‌وه پێشكه‌ش كرابوون.

پینچهم:

۱ - به‌پێی رێككه‌وتنی نوێنه‌رانی هه‌ردوو مه‌كته‌بی سیاسی، دۆزینه‌وه‌ی چاره‌سه‌ری گونجاو، به‌دابه‌شكردنی داها‌تی كوردستان به‌سه‌ر ته‌واوی فه‌رمانبه‌ران و پرۆژمه‌كانی ئاوه‌دانی و په‌رمپێدان و پێشكه‌ش كردنی خزمه‌تگوزاریه‌ بپووسته‌كان و گرنگیدان به‌خیزانی شه‌هیدان و پێشمه‌رگه‌ی.

۲ - والا‌کردنی رێگای بازرگانی و ناسانکاری گواستنه‌وه‌و گه‌پاندن و ها‌توچۆو سه‌ردانی خزم و كه‌س و كاری هه‌ردوولا. له‌كو‌تاییدا به‌ دیدو تی‌پروانیی به‌رپرسیاریه‌تی و نیشتمانپه‌روهری می‌زووبیه‌وه سه‌رنجتان ب‌خه‌نه سه‌ر نامه‌كه‌مان و چاوه‌ڕێی وه‌لامی كاراو دروستانین، له‌گه‌ڵ ریزماندا.

جه‌لال تاله‌بانی

ئهمینداری گشتی ی. ن. ك

۱/ رهمه‌زانی/ ۱۴۱۸ ك

دهقی وه لآمی مهسعود بارزانی

بهپرز جهلال تالهبانی- نه مینداری گشتی ی. ن. ک
سلاویکی گهرم

سوپاس بۆ نامهی بهپرزتان له ۱۹۹۷/۱۲/۳۱.. ههروهک پێشتر له پێی بهپرز
عهزیز محهممهدهوه ناگادارمان کردن، دواکهوتنمان بۆچهند رۆژیک له وهلام
دانهوهی نامه که تان دهگه پرته وه بۆ بهستنی زهنجیره کۆبوونه وه میهکی (م. س) و
سهرگردایهتی پارتیمان، له گه ل سهرهتای سالی نویدا هاتنه گردان، گومانی تیدا
نییه شهرو کوشتاری ناوخۆ له چهن دین لایهنی جیاوازه وه مهزنتین زیانیان
به گه له که مان گه یاندوه، گه ل کوردمان پێویستی به پێشکهوتنه، و ناشتی و
تهبابی و ریککهوتن ریخۆشکهرن له پێش چاره سهری دادمه رانه و شهرفه مهندهی
کێشه ی گه له که مان و هینانه دی ئامانج و خواسته رهواکانی له جوار چینه ی
نیشتمانی عێراقدا. ئیمه بهرده و امین له سه ر دهست پێشخه ریه کانی هاوین و
پایزی رابردوو، گه له توانادا ده بوو زۆریک له ئیش و ئازارو نه هاهمه تیه کان که م
بکاته وه، نه گه ر خاله شیاوو به جیکانی نامه ی ۱۹۹۷/۱۰/۱۲ تان پێش نه و بهرواره
بوایه، نه م پرۆژه یه ی ئیستا ده خه ی نه روو به ئامانجی کۆتاییه ی نهان به بارودۆخی
شه ری مایسی ۱۹۹۴. پێش چوونه ناو کرۆکی پرۆژه که وه، به شیاوی ده زانین نه وه
دوو پات بکه ی نه وه..

أ- له گه ل پێشوازی کردنمان له ته واوی هه و له ناشتی خوازیه ناوخۆیی و
ده ره کیه کان، جی به جیکردنی پرۆژه که له جوار چینه ی کرده وه ی ناشتی
نه نه قه ردا راییده کریت.

ب- دۆزینه وه ی شیوازیکی گونجاو و دادمه رانه له جی ئه زموونی
به نه جابه په نجا.

ج- ریکه‌وتنه پئیشومکان مهرجدار بوون به‌کات و سه‌رده‌می تابه‌ت به‌خویان، سهر له‌نوئ گه‌رانه‌وه بو‌یان و کار له‌سه‌رکردنیان له‌توانادا نابیت و پیویست به‌ئامازه پیکردن و هه‌ئدانه‌وه‌ی لاپه‌رمکانی ناکات، وه‌ک ئامازمیه‌ک مۆرکردنی ریکه‌وتنی پاریس، یان په‌یره‌وکردنی برپارمکانی په‌رله‌مان و حکومه‌تی هاوبه‌ش، له‌کاتی‌کدا پیویست بوو به‌هه‌ردوو لامان هه‌وئلی ته‌واوبه‌مین له‌سه‌ر پیکه‌ینانه‌وه‌ی حکومه‌تیکی دیکه‌ی هاوبه‌ش.

قونافی په‌که‌م:

۱ - هه‌دمه‌گردنی شه‌ری ناوخۆو پابه‌ندبوون به‌ئاگره‌سه‌ت وه‌ک بنه‌رمتی گونجاو شایسته‌ی رایپکردنی هه‌نگاوه‌کانی، له‌گه‌ئ چاودپیری باری سه‌ریازی نیستا.

۲ - کۆتاییه‌ینان به‌بوونی (پ. ک. ک) له‌کوردستانی عێراق و ده‌ستیومردانی زیانبه‌خشی بئ بیانوو له‌کاروباری گه‌له‌که‌ماندا.

۳ - پابه‌ندبوون به‌بنه‌ماکانی دۆستایه‌تی له‌گه‌ئ ده‌وله‌تانی دراوسنی له‌هه‌رمه‌که‌و مامه‌ئه‌کردنیان له‌بازنه‌ی یاسای نیوده‌وله‌تی و پاراستنی په‌گیتی و سه‌روهری خاکی عێراق.

۴ - ریسواکردنی تیرۆرو رینگریکردنی په‌نابردن بو توندوتیژی له‌چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کانی کوردستان.

۵ - راگرتنی شالۆوی راگه‌یاندن، که‌هۆکاری سه‌ره‌کیه له‌هه‌زانندن و بریندارکردنی هه‌سته‌کان و نه‌هیشتنی برۆای هاوڵاتیان به‌کرده‌وه‌ی ناشتی.

۶ - نازادکردنی هه‌موو دیل و به‌ندکراوان و حوکمدراوان به‌هۆکاری سیاسی.

۷ - راگرتنی راگواستن و به‌زۆر دهرکردنی هاوڵاتیان و گه‌راندنه‌وه‌ی کۆچ پیکراوان بو‌شاروشارۆچکه‌و گونده‌کانیان و پارێزگاریکردنیان، له‌گه‌ئ پیکه‌ینانی لیژنه‌یه‌ک له‌هه‌یزه‌ سیاسییه‌ کوردستانییه‌کان، به‌به‌شداری

نوینەرانى {پ. د. ك} و {ى. ن. ك} بەمەبەستى چاودىرى كردنى ئەوگاره.

۸ - خۆدووورگرتن و دەست و مرنەدانە كارى پىرۆزە و دامەزراوە خزمەتگوزارىە گشتىەكانى وەك كارمبا و بازرگانى و هاتوچۆى هاولاتيان.

۹ - بەند نەكردن و زىندانى نەكردنى هاولاتيان بەهۆكارى سياسى.

۱۰- بىكەينانى لىژنەيەكى پسپۆر و شارمزا بەمەبەستى بەدواداچوون و چاودىرى جى بەجىكردنى بىريارى ژمارە (۹۸۶) ى ئەنجومەنى ناسايش، لەبىناوى زياتر خزمەتكردنى گەلەكەمان بەباشترين شىو، هەمان كات بىكەينانى لىژنەى هاوكارىكردن و هەماهەنگى پەرمبىيدانى بوارەكانى تەندروستى و پەروەردەو وزە وەتەد.

۱۱- رىگىكردن لەهەرگارنىكى ناپەواو نادروستى دژبەيەك.. وەك ناشكرايە كردهوى ناپەسەندو نادروست هۆكارە لەتىكەن و لەبەريەك هەلۆشاندىنى كارە پەسەندەكان.

۱۲- دەستەبەركردن و مسۆگەركردنى كارى هاتوچۆكردنى كەسايەتيةكانى {ى. ن. ك} بۆ دەرەوى هەريەم و تىپەراندىيان لە سنوورى زاخۆ و ميكانىزمىك بۆجى بەجىكردنى كارەكان.

۱۳- هەروەك لەماوەى سالانى ۱۹۹۱ بۆ ۱۹۹۴ هىچ گىرفتىكى داهاات لەنيوان هەردوو لادا نەبوو، نامادەين بەشدار ويارمەتيدەريش بين لەدەستەبەركردن و بىيدانى مووچەى فەرمانبەران، لەبەريۆبەرايەتيةكانى ژىردەسەلاتى {ى. ن. ك} هەروەك لە كۆبوونەوى ۱۹۹۷/۱۰/۶ لەلەندەن بىياردرا.

۱۴- بىكەينانى لىژنەى هەماهەنگى لەهەردوو {م. س} و بەبەشدارىكردنى بەرپىز عەزىز محەممەد، بەمەبەستى بەدواداچوون و رايىكردنى كارەكانى رىككەوتنەكە.

قۇناغى سېيەم:

بەسەرپەرشتى نىۋەدەۋلەتى و زەمانەتى ھەرسى دەۋلەتى سەرپەرشتىارى كىردەۋى ئاشتى، حكومەتى سەردەمى گواستەۋە ھەلدەستىت بەئەنجامدانى ھەئىزاردنى گشتى، لەپىش گەل و راى گشتى دا ھەردوولا بەئىن دەدن بە پابەندىۋونىان بەدەرەنجامەكەى. لىزنى ھەماھەنگى و ھاوكارى بالا بۇ ھەرقۇناغىك سەردەمىك دەستىشان دەكات و گواستەۋە لەقۇناغىكەۋە بۇ قۇناغى دواتر، پاش راىكىردن وتەۋاۋبوونى كارەكانى قۇناغى پىشتر دىت. گومان لەۋەدانىيە خالى ھاۋبەشى زۇر لە پىرۇزەكەدا دەبىنرىن و ھۇكاردەبىن لەئاسانكارى لەبەردەم كىردەۋى ئاشتىدا. لەكۆتايىدا ھىۋادارىن نامە گۆرپنەۋە و ئەم پىرۇزانە، لەماۋەى مانكى رەمەزانى پىرۇزو لەگەل دەستىپىكى سەرمەتاي سالى نويدا راكىشەرى خىرو خۇشى و كىردنەۋەى دەرگاي ئاسۋىەكى نوئى بن لەھىتانە بەرھەرمى براىەتى و ئاشتى ھەمىشەبى و ھەموو رۇلەكانى گەلەكەمان بگىرپتەۋە. لەگەل پاكترىن سلاۋو رىزدا.

مەسعود بارزانى

۱۹۹۸/۱/۱۴

نامه‌ی دووه‌می جه لال تاله بانى

به‌ریز مه‌سعود بارزانی - سه‌رۆكى پ. د. ك

سلاویكى گهرم

وه‌لامدانه‌وه‌ی نامه‌ی پیشوومان له به‌روارى ۱۹۹۷/۱۲/۲۱ به نامه‌ی رۆزى

۱۹۹۸/۱/۱۴ تان و له رۆی به‌ریز (عه‌زیز محهمهد)وه، جینی ریزو سوپاسمانه..

(م. س) به گرنگیه‌وه سه‌رنجى داو وردبىنى له‌سه‌ر كردو له ناوه‌رۆكى

گه‌پشت، یه‌كسانى له بۆچوونى له و جۆره و یه‌كگرتنه‌وه‌ی ژماریه‌ك له خاله‌كانى

له‌گه‌ل پڕۆژه ته‌واوكاریه‌كه‌مان مایه‌ی به‌خته‌وه‌ریمان بوو، ده‌گونجیت به‌ خالى

هاوبه‌ش تۆماریان بکه‌ین و به‌ هه‌ردوولامان بکه‌وینه جی به‌جیکردنیا.

به‌ بروای ئیوه ناوه‌رۆكى نامه‌كه‌مان پڕۆژه‌یه‌كى ته‌واوكارو گونجاوو فره

ره‌هه‌نده.. ده‌كریت وه‌ك پڕۆژه‌ی ناشتى و له‌پیناوی به‌رژه‌وه‌ندى گشتى دا

وه‌ربگیریت، به‌تابه‌تى ئیمه وه‌ك مه‌به‌ستمانه به‌له‌كردنه له‌دانانى میکانیزمى

گفتوگوو سه‌پاندنى ناشتى و هیئانه‌دى رێكکه‌وتنى هه‌مه‌لایه‌ن و گشتگیر،

هه‌مانكات وه‌ك دهرده‌كه‌ویت ژماریه‌ك خالى جیاوازو دژبه‌یه‌كى نیوانمان هۆكاره

له‌دووړكه‌وتنه‌وه‌مان، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا له‌لایه‌ن خۆمانه‌وه به‌بیر و هۆش و

دئسۆزیه‌وه هه‌ولماندا پڕۆژه‌كه‌مان له‌دهروازى رێكکه‌وتن و براهیه‌تیه‌وه

تێپه‌رپینین.. بیگومان راكه‌تان په‌سه‌ند ده‌كه‌ین، شه‌رى ناوخۆ چ له‌ناوه‌وه‌و چ

له‌دهره‌وه زیانى به‌گه‌له‌كه‌مان گه‌یاندوه.. ئیمه‌ش رامان وایه رێكکه‌وتنى پاريس

به‌هاوكارى ژماریه‌ك له‌ده‌وله‌تانى مه‌زنى جیهان و كۆكبوونیا له‌سه‌ر

دامه‌زراندنى چوارچیه‌ی كیانی فیدرالی دیموكراتى بۆ گه‌لى كوردستان، هه‌ولتیکى

میژووپی له‌ده‌ستچووی جه‌ماومرى گه‌له‌كه‌مان بوو. روون و ناشكرايه گه‌شه‌كردن و

پێشكه‌وتنى كوردستان ته‌نها به‌ناشته‌یه‌وه نه‌به‌سه‌راوه، به‌ئكوو پاريزگاریكردن و

هێشتنه‌وه‌و گه‌شه‌پیکردن و پێش خستنى نه‌زموونى دیموكراتیمان وابه‌سته‌ی

كردەمەكە دەبىت، بىگومان ئەوئىش بى چارسەرى تەواوى كىشەكان نايەتەدى.. لەم ئاراستەيەو، لەو بىروايەداين پابەندبوون بە ناومرۆكى رىككەوتنەكانى بىشترەو دەستەبەرگەرو بەدەيھىنەرى ئامانجە زىندەكان دەبن و لەرپووى گىرنگى مېزووويانەو چارسەرى زۆرىك لەو كىشانە دەگەن، ئەمە لەلایەك، لەلایەكى ترەو دووركەوتنەو لەو ئاراستەيە چ لەلایەن ئىمەو بەتت يان لەلایەن ئىووە دەمانگىرپىتەو بۆ خالى سەرەتايى و سەر لەنوئ دەستپىكردەوئەى كارەكان. وەك راستىەك ھەموان دەزانين قەدەغەكردن و رىسواكردنى شەرى ناوخۆ قەدەغەكردن و رىسواكردنى پەلكىشكردن و راكىشانى ھىزە دراوسىكانى ھەرىمەكەو بەشدارىكردن يان لەشەرى ناوخۆ، نەھىشتن و قەدەغەكردنى بوونى چەگدارى (پ.ك. ك) و بەستنى پەيوەندى دۆستايەتى لەگەل دراوسىكان و رىسواكردنى تىرۆرو كوشتن و راوەدوونان و فراندن و زىندانى كردن، دەستەبەرگەردنى دىموكراتى لەسەرانسەرى ھەرىم و زۆر مەسەلەى دىكە، لەو رىككەوتنەدا بىرابوونەو. لەو دىدگايەو پىيوستە بەوردى لەو مەسەلانە بكۆلىنەو ھەندى لەو خالانى لەئاستى بەرژھومندى دەستكەوتى پارتەيەتيدا دەوستانەو بەخىرنە لاو.. لەگەل ئەوھشدا سىرپىنەوئەى ئەو خالە گىرنگە ھاوبەشانە بەچاوترو كاندىك رەوا نىيە. لەگەل ئەم راستيانەى ئامازەيان پىدرا باشترەكەوينە پىكھىنانى لىزنەى بالى ھاوبەش لەھەردوو (م. س) بە بەشدارى مامۇستا (عەزىز محەممەد)، نەك ھەر تەنھا بەمەبەستى چاودىركردنى ئەو خالانى لەسەريان رىككەكەوين، بەلكو لەپىناوى گەيشتن بەچارسەرىكى رەواو دادپەروەرى تەواوى مەسەلەو كىشە ھەلواسراوەكان. باوەك دوو پىرۆزەى پىشنىاركراو، ھەردوو نامەكانى (ى. ن. ك) و (پ. د. ك) ى بەروارەكانى بەجىكردى خالە ھاوبەشە ھاتووەكان لەھەردوو پىرۆزەكەو لىزنەى بالا بىانكاتە سەرەتاي بەتىنكردنى ئاشتى و ھەنگاوانان بەرەو رىككەوتنى تەواو.. ھەمان كات

ليژنه‌به‌كى بسپۆرى هاوبه‌ش پيويسته، به‌مه‌به‌ستى به‌دواداچوون و جى به‌جيكردنى برپارى (۹۸۶)ى نه‌ته‌وه يه‌گگرتووهمكان و باشتري رىگاي خزمه‌تكردن به‌جه‌ماومرى گه‌له‌كه‌مان.

به‌رپز مه‌سهود بارزاني: له راستيدا نامانه‌ويت وه‌لامى خال به‌خالى نامه‌كه‌تان بدمينه‌وه، به‌جىي ديلين بو ليژنه‌ى بالا كه‌له هه‌ردوو (م. س) پيكلت، با به‌ شيوازيكى زانستى و بابته‌ى ده‌كرت له روژنامه‌و ميدياكاندا به‌هيمنى له‌سه‌ريان بدوين، له‌گه‌ل ره‌جاوگردنى ئەم خالنه‌دا..

۱ - به‌هيزگردنى ناشتى و گه‌يشتن به‌رپككه‌وتنى گشتى (خودى و بابته‌ى)، نه‌وميش وه‌ستاوه له‌سه‌ر چاره‌سه‌رگردنى هه‌موو مه‌سه‌له‌كان و نه‌هيشتن و بنپرگردنى هوكارمكاني هه‌لگيرساندنى شه‌رى ناوخوو ده‌سته‌به‌رگردنى داخوازيه‌كاني جه‌ماومرو گرتنه ناميزى داخوازيه ره‌واكاني هه‌ردوو.ل. خوازيارين سوور بوون و پابه‌ندبوونمان به‌ناشتى و رپككه‌وتنه‌وه هاندرو پالنه‌ربيت له‌سه‌ر هه‌رچى زوووترى چاره‌سه‌رگردنى كيشه‌كان و له‌ناوبردن و بنپرگردنى هوكارمكاني كوشتار، نه‌مه‌يش راو بوچوونى هاوپيكانمان له‌مه‌ريكايى و به‌ريتانييه‌كان و هه‌مووپارته كوردستاني و عيراقيه‌كانيش.

۲ - هيووربوونه‌وه و ناگره‌به‌ست ماناي ناشتى و ناشتبوونه‌وه و رپككه‌وتن ناگه‌يه‌نيت، به‌لگوو ته‌نها هه‌نگاويكى سه‌رمتابه، دريژمدانه به‌م بارودوخى نيساو جيجيرگردنى به‌م شيوازه يارمه‌تيدهرى چه‌سپاندنى ناشتى نابيت و رىگاي رپككه‌وتنى گشتى به‌ته‌ماوى ده‌هيايتيه‌وه، دياره نه‌وميش نه‌ك لاي كه‌سان و لايه‌نه‌كاني ديكه، به‌لگوو پارته هاوپه‌يمانه‌كاني ئيوه‌يش به‌ومپرازي نابن، ئيمه هه‌موومان به‌پارتى و په‌كيتى شه‌وه خوازيارين كوئايى به‌م بارودوخه‌بيت و به‌و په‌رى دلسوزى و نيازپاكيه‌وه بوئانى به‌سليئين، ئەم بارودوخى شه‌ر سه‌پاندووپه‌تى و سوپاي ده‌ولمئانى دراوسى به‌شداريان تيادا كرد، ده‌گرا لئيان دووره په‌رپزبوونياه، به‌شداريكردن و ده‌ستيوهمردانى ئەم

دەولەت و ئەو دەولەتەن پووجە ئىكەن دەريا و ئىگەمان نەدەبا گەمەبە چارەنووسمان بىكەن و بەردەوامىن لەسووكايەتى پىكرىنمان. ئاشكرايە سوور بوون و بەتەنگەو هاتنمان لەسەر ئاشتى هاندەرمەن دەبىت لە بەردەوام بوونمان و گەشتنمان بە چارەسەرى سىياسى دادپەرورە و دەرچوون لەم بارودۇخە ھەنووكەيەو ھەنگاونان بەرەو ئاسۆى رىككەوتنى سەرانسەرى.

۳ - لەنامەگەتەندا ھاتوو (ئەو پىرۆژمىيە سەودەمەندىت دەبىت لەجوارچىوئەى كەدەوى ئاشتى ئەنقەرە داچى بەجى بىكرىت). لەپراستىدا ئەم دەستەواژمىيەمان بۆ روون نەبوويەو، ھەرەك دەزانن كەدەوى ئاشتى ئەنقەرە لەتشرىنى يەگەمى ۱۹۹۶ دەستپىكرەو پابەندىبوونى ھەموو لايەنەكانى راگەيانە، (ئەمەرىكا و توركيا و نو ئىنەرانى (ى. ن. ك و پ. د. ك) كەچى دواتر پارتى لەكوۆى (۲۲) بەند تەنھا پىنج بەندى راگەيانەكەى ھەلبۇزاردو بەندە گىرنگو بەنەرتىيەكانى دىكەى رەتكەدەو، ئىستا ئىو تەواوى بەندە راگەيەنراوكانى تشرىنى دوومى ۱۹۹۶ ى ئەنقەرەتەن بەسەندكردەو).

۴ - ئىو لەلايەن خۆتەنەو داواكارى جىگەرەمىيەكى دادگەر و راستكارانەى شىوازى (بەنجا بەپەنجا) ى شىكست خواردوون.. لەپراستىدا تائىستا ھەردوو لامان بەو شىوازە رازىن، كەچى ئىو قسەو باس لەدەرنجەمەكانى ھەلبۇزاردنى ۱۹۹۲ دەكەن، ئىمە لەو بىروايەداين دەرنجەمەكانى ھەلبۇزاردن پىراوپىر بەمجۆرە ھاتوون.. لەكەركوك و سلىمانى و ھەولئىر (ى. ن. ك) زۆرىنەى دەنگەكانى بەدەستەيناو، بەلام (پ. د. ك) تەنھا لەدەووك زۆرىنەى دەنگى بەرگەوتوو، ھەرەك لەكاتى خۇيدا بەرپىز (سامى عەبدولپەحمان) دەرىخست فرۆفيل و دەستپەردانى ئاشكرا لە كەدەوى دەنگداندا كراو لەكاتىكدا زىاتر لە سەدو پەنجا ھەزار دەنگەر لەخەلكى سلىمانى و كەركوك بىبەش كران.. ئەو دووپارىزگايە دەنگيان بە (ى. ن. ك)

داوه.. هه‌رومک له کۆبوونه‌وه‌ی دوو‌هۆلیمان له‌پیش لیژنه‌ی بالای به‌ره‌ی کوردستانیدا دهره‌نجامه‌کانی هه‌لبێژاردنتان به‌په‌راو راستکار لێکدا‌یه‌وه، بۆ ده‌بیته‌ وه‌ک پێشتر نه‌وه‌تان لایه‌سه‌ند نه‌بیته‌؟.

۵ - وه‌ک تێبینی ده‌کریت بێ دیاریکردنی کات دیاریکردنی سه‌رده‌مه‌کان له‌به‌یه‌ک گه‌یشتن دوورمان ده‌خاته‌وه، باش‌تر‌وايه کاتی دیاریکراویان بۆ دا‌بن‌ریت.

۶ - ئیوه داخوازی دامالینی(په. که. که) له‌چه‌ک ده‌که‌ن له کوردستانی عێراقداو دانانی سنووریک بۆ زیانه‌کانیان و ده‌ست‌بهرانیان له کاروباری گه‌له‌که‌مان، به‌شی‌او‌ی ده‌زانین وه‌ک ئه‌رکیک رای خۆمانتان سه‌بارته به‌ پرگانه بۆ دهر‌برین. له‌کاتی خۆیدا هه‌ردوو‌لامان له‌سه‌ر نه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ پێکهاتین، ته‌نها مایه‌وه چۆنییه‌تی چه‌سپاندنی، به‌لای ئی‌مه‌وه چاره‌سه‌ری ناشتی و گرتنه‌به‌ری شی‌وازی سیاسی و به‌رمه‌زانه‌ندی لایه‌نه‌کان له‌رێی گه‌تو‌گۆوه‌ بیته‌ کۆتایی.) په‌سه‌ند‌تر بوو، نه‌ک شه‌پرو کوش‌تار یان شان به‌شانی سوپای تورکیا. ئی‌مه به‌رومان به‌وه هه‌یه ده‌سته‌به‌رکردنی ئارامی و جیگیرکردنی ناسایشی هه‌رمی کوردستان و ته‌نانه‌ت سنوورفکاتی تورکیا و ئێرانیش وه‌ک بێ‌هۆسته ده‌که‌ویته‌ نه‌ستۆی حکومه‌تی په‌گه‌رتووی کوردستانه‌وه.. نه‌وکاته نه‌گه‌ر (په. که. که) له‌و سنووره دهر‌چوو، وه‌ک ئیستا پابه‌نده‌و به‌ئینی نه‌به‌زانینی داوه، ئه‌وکاته په‌ناده‌بریته به‌ره‌مه‌وولایه‌نه کوردستانیه‌کان و به‌رپه‌نگا چاره‌ی سیاسی و جه‌ماوهری کێشه‌کان چاره‌سه‌رده‌کرین، به‌لام شه‌پکردنیان به‌هاوکاری سوپای تورکیا کرده‌وه‌یه‌کی نادروست و نار‌ه‌وايه، نه‌سوود به‌خش ده‌بیته‌ نه‌ (په. که. که) پش له‌ناو ده‌جیت. به‌تایبه‌تی نه‌زموونی پارسا‌لمان سه‌لماندی ئه‌م شه‌په ته‌نانه‌ت به‌رژموه‌ندی حکومه‌ت و گه‌لی تورکیایشی تیا‌دا به‌دی نا‌کریت، جگه له‌وه‌ی ده‌بیته‌ هۆکاری ئیش و ئازار و دهر‌دی سه‌ری و مه‌ینه‌تی سه‌خت بۆ‌جه‌ماوهری کوردستان به‌گه‌شتی و جه‌ماوهری بادینانی شه‌ره‌مه‌ند به‌تایبه‌تی،

جگە لە بەجى ھىشتنى برىنىكى قوول لەجەستەى كوردستان و بەكوردى كردنى شەرەگە و كوشتنى كورد بە دەستى خودى كورد.

بەريز مەسعود بارزانى

بەبۆنەى ھاتنى جەژنى رەمەزانى پىرۆزەو، بەناوى خۆمەو پىرۆزىيى لەسەرگردايەتى و كادران و ئەندامانى (پ. د. ك) دەكەم، بەم بۆنە پىرۆزەو پىشنيار دەكەم ھەرچى زووتر ھەردوولامان زىندانىيان و دىل و دەست بەسەرداگىراوان ئازادبكرىن و برىارى گەرانەوھى ئاوارە و دەربەدەران بۆ ناو كەس و كاريان و بۆسەر مال و مولكى خۆيان رابگەيەنين، لەگەل پىكھىنانى لىژنەيەكى تايبەت لە ژىر چاودىرى بەريز (عەزىز محەممەد) دا بەنيازى دەستەبەركردنى ژيان و گوزەرانى ئەوانەو تەرخانكردنى قەبارەى زيانەكانىيان و قەرمبووكردنەوميان بەشيوەيەكى گونجاو لەو داھاتە فراوانەى لە ژىر دەستى پارتىدايە. لە كۆتايىدا ھىوادارىن ھەول و كۆشى ھەردوولامان و ھەولى ھاوپى و دۆستانى گەلەكەمان و ھەموو خىرخواز و پارتە كوردستانى و عىراقىيەكان بىھوودە نەبن و بەرھەمى باشيان لىبگەويتەو، ھەمانكات ھىوادارىن ئال و گۆرگىردنى نامەكانى نىوانمان، سەرھتاي پىكھىنانى ھەردوو لىژنەكانى بالۆ تايبەت بن و دەستبەجى بكەونە كارەكانىيان بۆچارەسەركردنى تەواوى كىشەكان و دانانى ميكانىزمى جى بەجىكردن و پەلەكردن و جى بەجىكردنى خالە ھاويەشە تەواو پىويست و گرنگەكان و بەدواياندا چارەسەركردنى خالەكانى دىكەيش.. بەلكوو بەو ھۆيەو بتوانىن خۆشى و شادى بگىرپنەو بە ناو دل و دەروونى قارەمانانى گەل كوردستان و بەجىگىركردنى ئاشتى و دنىيايى و خۆشەويستى و ھاوكارى و بەختەومريان بكەين. لەگەل رىژمدا.

جەلال تالەبانى

١٩٨٨/١/٢٦

وه لآمی دووه می مه سعود بارزانی

به پیز جهلال تآله بانی- نه مینداری گشتی (ی. ن. ک)..

سو پای بۆ وه لآمدانه وهی نامه ی ۱۹۹۸/۱/۱۴ مان به نامه تان له بهرواری ۱۹۸۸/۱/۲۶.. وهک پیویست ده مانه ویت چند تیبینییه که له سهر هندی خالی هاتوو ی نامه ی دوایی تان دهر پین، به هیوای رووناک ی خستنه سهر راستیه میژوو ییه کان و دوو باتکردنه وهی هه وئه کانمان له دۆزینه وهی چاره سهری داد پهرومرانه ی ته وای کیشه هه لآسرا وه کان.

۱ - تیبینی له وه ده که یی نه م نامه یه جۆره گشانه وه میه که بیت له ناو مپۆکی نامه ی پیشووتان به بهرواری ۱۹۹۷/۱۲/۳۱ که زیاتر دروست و به جیتر بوو.

۲ - نیمه له گهل راکه ی نیوهداین، جیگیر بوونی ناستی گه یشتن به پیککه و وتنی گشتی په یوه سته به چاره سهری داد گهرانه ی کیشه کان و سر پینه وهی هۆکاره کان ی هه لگیر سانندی شهر ی ناو خو. ناشکرابه لآمان هۆکاری سهر مکی کیشه کان و گریدار کردنیان ده گهر پته وه بۆ بینه ماکانی په نابردنه بهر هیزی چه گداری له گۆرآنکاری بارودۆخ له چاره سهر کردنی کیشه ی ده سلات له کوردستان، له کاتی که دا په رله مان و حکومتی هاوبهش هه بوو. له و بر وایه داین له ما و میه کی دیاری کرا و دا ره خسانندی زه مینه یه کی له بار و ده سته بهر کهر ده بیت له گهرانه وه بۆ رای گهل له پنگای هه لآب زاردنیکی نازادی سهراسهری و سهر به سته و به پشتیوانی و زه مانه تی نیو ده و لته تی، له پیناوی گه یشتن به چاره سهری ریشه یی کیشه کان.. ههروهک له پرۆژه که ی پارتیدا هاتوو.

۳ - به لئی شهر و کوشتاری ناو خو رۆلی کاری گهری بووه له گه یشتن به م بارودۆخه، دیاره بهر پر سیاریه تی ده که ویته نه سته ی هه لگیر سینهری

شەركەو ئەو لایەنەى دەست پېشخەرى كرده لەپەنابردنە بەرھیزی دەركى. پرۆژەكەمان بە شىوازىكى ديموكراتى رىك و پىك چارەسەركردنى بارودۇخە ۶ نووكەپىيەكەى دەستنىشانكردوو.

۴ - گومان لەومدانىيە پاش ھەموو رووداوەكانى چوار سالى رابردوو بەمەبەستى گەپشتن بە ھەلبۇزاردن كردهوى ناشتى بەراگرتنى شەرك دەستپىكرد، كۆتايى ھىنان بە ھەر رىككەوتنىك و جىگىركردنى، پىويستى تەواوى بەچاودىرى و زەمانەتى تەواو ھەپە. ئىمە دەبىنين چاودىرى سى ولات لە كردهوى ناشتى ئەنقەرەو پىشوازىكردن لە ھەول و كۆشە ناوخۆيى و دەركىەكان كاريگەرى خۇيان بوو، ھەمان كات ترسو بىمى رەواھەپە كە چارنووسى ھەر رىككەوتنىك بى چاودىرىكردن و زەمانەتكردنى، رووبەررووى ھەمان ئەو چارنووسە دەبىتەو كە رووبەررووى رىككەوتنەكانى دىكەبووتەو. بەو ھۆپەو تىبىنى دەكەين بەرژەومەندى ھەمەلایەنەكان و بەرژەومەندى خودى كردهوى ناشتى پىويستيان بەچاودىرى و زەمانەت ھەپە.

۵ - كاتى خۆى سەبارەت بەدەرنجامى ھەلبۇزاردنەكانى ۱۹۹۸ زۆر و ترا، ژمارەكان ئەو راستەپەيان سەماند كە پارتى لە پارىزگای دەوك لە (۸۶٪) دى دەنگەكانى مسۆگەر كەردبوو، ھەمانكات لە ھەولپىرىش پارتى زۆرىنەى دەنگەكانى بەدەستەپنا، نەك (ى. ن. ك) و پارتە ھاوپەيمانەكانى. لەگەل ئەو ھەموو فرۆفیل و ساختەكارپە گەورەپەشدا كەلە ھەردوو پارىزگاكانى سلیمانى و كەركوكدا كرا كەچى پارتى لەو دوو شوپنەدا نىزكەى لە (۳۰٪) دەنگەكانى بەركەوت.. ئەو بوو پارتە بەشداربووكانى ھەلبۇزاردن جگە لە پەكيتى لەبەياننامەپەكدا دەرنجامى ھەلبۇزاردنەكانى ئەو دوو پارىزگاپەيان رەتكەردوو. لەگەل ھەموو ئەمانەشدا لەسەر ناستى كوردستان پارتى زۆرىنەى دەنگەكانى بەدەستەپنا، بەلام بەھۆى ھەرپەشەكانى پەكيتى

بهههنگير سانلنى شهرى ناوخۆ، ئيمه لهسهر بنه ماى (نيوه بهنيوه) رازى بووين و مافى خۆمان كرده قوربانى روونهدانى شهر، بهو هۆيهوه لاي ئيمه بهسه ندىنييه پاش چواركاپهى شهر و كوشتار جارىكى ديكه بگه پيئنه وه بۆسهر نهو سيسته مه.

٦ - هيج كاتيك ئيمه خوازيارى نهوه نه بووين له ريگاي هيزموه چاره سه رى كيشه كان بگه ين، به لام له ماوهى پينج سالى رابردودا (په. كه. كه) سى هيرشى مه زنى كردوته سه ر رۆله كانى كوردستانى عيراق و هميشه ويستووويه تى له رپى هيزه وه ده سه لآتى خۆى به سه ر گه له گه ماندا بسه پينى، كۆتايى هينانى ده سه لآتى (په. كه. كه) ته نها داخو ازى ئيمه نييه، به لكو و داخو ازى به ره ي كوردستانى و حكومه تى هاوبه ش و لايه نه سياسيه كانه له بهر له مانى كوردستان.. جگه له وه پيش هه ر داخو ازى و هه ولئى هه ر لايه نيكى ديكه، يه كيتى له گه ل حكومه تى توركي ا گه بشته ريككه وتن له ناستى سنووردار كردنى كرده وه نادروست و نارپه واكانى (په. كه. كه) له كوردستانى عيراقدا. جارىكى تر ده ئين جىگير بوونى سه ر يازى (په. كه. كه) له كوردستان ده بىت بپته كۆتايى.. نه گه ر به شيو ازى ناشتى نهو داخو از به هاته دى زۆر باشتره، به لام تا ئيستا لهو بارم وه ئيمه هيج نامازميه كمان و مر نه گرتو وه، بۆيه هيوادارين به مه به ستى چاره سه ر كردنى نهو كيشه يه له لايه ن ئيوه وه ناماده كارى ته وا و دمركه وي ت، گومان له وه دا نييه خۆسه پاندى و جىگير بوونى (په. كه. كه) له سه ر خاكى كۆردستان بۆما و ميه كى دوورو دريژ ده بپته يه كيك له هۆكاره سه ره كيه كانى به رده وا مى نازا وه و نالۆزى.

٧ - له گه ل نه ودا تايستا ئيمه له لايه ن خۆمانه وه زياتر له سه د زيندانيمان نازاد كردو وه، جيسى نيگه رانييه تازه به تازه له م رۆژه ي دو اييدا و له ناوچه كانى ژيهر ده سه لآتى به كيتى دا ده ست درا و ته گرتن و زيندانى كردنى

لايهنگرانمان، ئىمە بەختەومر دەبىن ئەگەر لىزنەيەك بۇ ئازادکردنى تەواوى زىندانىيان و دەست بەسەرگراوانى ھەردوولا لەپارتە كوردستانىيەكان بىكەھيئەتتە و ئەركى گىرپانەوہى دوورخراوان و راگوئىزراوان و بەزۇر كۆچ پىكرراوان، كە بەنزيكەى شەست ھەزار ھاوولائى مەزندە دىكرىن بخرىتە ئەستۆى.. لەو بىروايەداين ئەنجامدانى ئەم كارەو فراوانکردنى ھىمنى و ئارامى و جىگىرکردنى زىاترى بارودۇخەكە پىش ھەموو ئەو ئەرك و كارانە دىت و پىويستە جارىكى تر رووبەرووى چەوسانەوہ و ئىش و نازار نەبنەوہ. جارىكى دىكە پىشتىوانى خۇمان لەسەر پىرۇژەى پارتىمان لە ۱۹۹۸/۱/۱۴ و پىرۇژەى يەگىتى لە ۱۹۹۷/۱۲/۲۱ دووپات دەكەبنەوہ وەك دووپىرۇژەى نامادەى لىكۆلئىنەوہ لەسەر كردنىيان لەلايەن لىزنەى پىشنىيار كراوہوہ، ھەمان كات خوازىارى پىكەھىنانى لىزنەيەكى ھەماھەنگى ھاوبەشىن، تاپبەت بە دواداچوون و جى بەجىكردى بىپارى (۹۸۶) و لىزنەيەكى دىكەى ھاوكارى و ھەماھەنگى لەبوارەكانى تەندىروستى و پەروەردە و وزەو.. ھتە.

ھەروەك لەپىرۇژەكەماندا ھاتوہ، گەلەكەمان چاومپى و گوئ بىستى دىدو بۆچوونەكانى ھەردوولا مانە و چاومپى ھەنگاومكانمانە بەرەو رىگائى ناشتى و رىككەوتن.. وەك دەزانىن كاتى دەست بەركار بوونمانە.

لەگەل پاكترىن رىزو سلاومان

مەسعود بارزانى

۱۹۸۸/۲/۲

كەسايەتى ناسراوو ناودارى كورد (عەزىز محەممەد) ئەمىندارى گىشتى (ح. ش. ع) لە ئالوگۆرکردنى نامەكانى نىوان (پ. د. ك) و (ى. ن. ك) و بىكەھىنانى لىزنە ھاوبەشەكانى ھەر دوولا و لەژىر چاودىرى خۆيدا رۆلى گىرنگ و كارىگەرى گىراو لە ۱۹۹۸/۲/۱۲ يەكەم كۆبوونەوہى گرپدا، وەك لە خوارەوہو لە راگەيانلىنى رۆژنامە نووسىدا نامازەى داوئە دەرنەجامەكانى كۆبوونەوہكە:

راگه یاندنی روژنامه وانی

به ناماد مهبوونی مامۆستای تیکۆشهر (عمزیز محهممد) ئەمڕۆ پینچ شەممە رێکەوتی ۱۲ / شوباتی ۱۹۹۸ هەردوو شاندى مەکتەبى سیاسى (پ. د. ك) و (ى. ن. ك) كۆبوونەوه.. شاندى پارتى پێكەاتبوو لە بەرپێزان (سامى عەبدولپەحمان و جەوھەر نامق سالم و روژ نوری شاوھیس).. هەر وەها شاندى پەكیتی پێكەاتبوو لە بەرپێزان (كەمال فونادو عومەرى سەمید عەلى و ئەرسەلان بايز). گریڤدانى ئەم كۆبوونەومیە بە مەبەستى دارشتنى نەخشەى ناشتى و لیکۆلینەوه لە هەردوو پرۆژمەكە بوو، كە نزیكەى چوار كاتزمیری خایاندو هەردوو لەسەر ئەم خالانەى خوارەوه پێكەاتن:

- ۱ - پابەندبوونی هەردوو بەناگربەست و جیگیرکردنى و پەپەرھوکردنى شیوازی گەتوگۆ لە چارەسەرکردنى كێشەكان و هەلگرتن و وەلانی شیوازی توندوتیژی لە چارەسەرکردنى تەواوی كێشە كوردستانیەكاندا.
- ۲ - پابەند بوون بە راگرتنى شالۆهەكانى راگەیانندن و پرکردنەوهى كەلینەكان، لە پێناوی گێرپانەوهى بېروا بە پەكتریبوون لە نێوانى هەردوو لەسەر خستنى پرۆژەى ناشتى، و دەمبى تەواوی لایەنەكان راگەیانندنەكانیان لە بەرژمۆندى كردهوهى ناشتیدا بەكاربێنن.
- ۳ - نازادکردنى تەواوی بەدیگراوان و زیندانیان بى هیچ مەرجێك و لە ماوهى یەك هەفتەدا. هەردوو رێككەوتن لەسەر بەرنامەى جى بەجیگردنى ئەم بېرپارەو دەستەبەرکردنى بە شێمەیهكى گونجاو.
- ۴ - راگرتنى كردهوهكانى راگواستن و دوورخستنهوهى هاوڵاتیان و رازیبوون لەسەر كردهوهى گێرپانەوهى تەواوی راگوێزراوان و ئاوارەبوان بۆ ناوچهكانى خۆیان و دەست هەلگرتن لەمال و سامانى دەست بەسەرکراویان.
- ۵ - قەدەغەکردنى راوه دوونان و گرتنى هاوڵاتیان بەهۆكاری سیاسى.
- ۶ - پێكەینانى لیژنەیهك لە شارمزاوان و پەسپۆران، بە مەبەستى

بەدواداچوون و جى بەجىكردى مەسەلە پەيوەندىدارەكان بەبىرىارى (۹۸۶) و لە ھەفتەى داھاتوودا كۆبوونەھەى خۇى گرى بەدات.

۷ - بىكھىنانى لىزنىھى ھاوبەشى ھاوكار لەناستى دەستەبەركردى تەھاوى خزمەتگوزارىھە گشتىھەكانى بوارى تەندروستى و پەرومردەھە وزە و.. ھتە.

۸ - كاركردى و بەردەھام بوون لەسەر پىشكەش كرىدى خزمەتگوزارىھە گشتىھەكان لەبوارەكانى وزەى كارمبا و ئالووئىركرىدى بازىرگانى و جموجوولى گواستەھەى ھاولاتىيان، ھەردوولا بىرىارىاندا ھەفتەى دوایى لىزنىھى شارمزاىيان و پسپۇرانى تاىبەت بەجى بەجىكردى ئەھكارانە كۆبوونەھەى خۇيان گرى بەدەن.

۹ - بىرىارىدا لەسەر بەردەھامى دىدارەكانى ھەردوولا لەھەفتەى داھاتوودا لەكاتو شوپىنى دىارىكرادا كۆبوونەھەى دووھە گرى بەرىت.

د. كەمال فوناد

ى. ن. ك

سامى عەبدولرەھمان

پ. د. ك

بەشى دەپىم

سەردەمى ئەمەرىكا

دوا بەداۋى كۆبۈنۈنەۋە بەردەۋامو يەك بەدۋايەكەكانى لىژنەى ھاۋكارى و
ھەماھەنگى بالى نىوان (پ. د. ك) و (ى. ن. ك) بەسەرۋكاپەتى سەرپەرشتىارى
پرۇسەى ناشتى (عەزىز محەممەد).. لىژنەكە ھەقتانەۋ ھەرچارەۋ لەناۋچەى
ژىر دەسلەلاتى لاپەنىكىياندا كۆدەبۈۋىيەۋە، لەگەل كۆتايى ھاتنى
ھەر كۆبۈنۈنەۋەمىيەك، سەبارەت بەگەپشتنى ئاستى چۈنپىيەتى چارەسەر كەردنى
كىشە گرئدارو ھەئاسراۋەكان، راگەپاندىنىكى رۇژنامەۋانى بلاۋدەكرابەۋە،
لەھەمان كاتدا مەسلەكە ۋابەستەى كاتو گرئدانى چەند كۆبۈنۈنەۋەمىيەك
كرابوو، تادۋاجار گەپشتن بەرىككەۋەتنى كۆتايى. ھەرۋەك ئىستا لەو
سەردەمەداين كەبە سەردەمى ئەمەرىكا ناسراۋەۋ لەھەموو كاروبارىكدا نامادەپى
ھەپە، ۋەك پىۋىست دەكرىت رىككەۋەتنو پىنكەتتەۋەى ھەردوۋلاپەنى كوردى
لەچاۋدېرى ئەو دوور نەبىت.. لەو ناراستەپەۋە خاتوو (مادلىن ئۆلبرائىت)ى
ۋەزىرى دەرەۋەى ئەمەرىكا بەمەبەستى چارەسەر كەردنى كىشە گرئدارەكانى
نىۋانىان بانگەپشتى ھەرىكە لە (مەسعود بارزانى و جەلال تالەبانى) بۇ ۋاشنتۇن
كرد.

ئەۋمىبوو رۇژى ۱۹۹۸/۹/۱۷ لەژىر چاۋدېرى خاتوو (ئۆلبرائىت) و نامادەبۈۋىنى
جېگرى يارىدەمدەرى ۋەزىرى دەرەۋە بۇ كاروبارى رۇژھەلاتى ناۋمپراست (دېقىد

ويٽش)) كه دواتر كرايه بالويڙي نه مهريكا له ميسر، كؤبوونه وميهك گريډراو همدوولا گه پشته مۆر كړدني ريځكه وتننامه ي ناشتي، كه بهر ريځكه وتننامه ي واشنتون ناوبانگي بلاو بويوه وه.. وهك له دمقه ي خواره ومدا هاتوه.

ريځكه وتننامه ي ناشتي مۆر كراوي بهرواري ۱۷ي نهيلوولي ۱۹۹۸ له واشتون

به نوپنه رايه تي (پ. د. ك) و (ي. ن. ك) سوپاسي حكومه تي نه مهريكا و وزير خاتوو (نؤلير ايت) دهكه يڼ، بهراني بهر به ناسانكاري كړدنيان له گريډاني زنجيره يهك كؤبوونه وه و ديداري دؤستانه ي بنيادنهر، به دريڙايي نه م چه ند رؤڅي رابردوو ليږه له واشنتون. يارمه تيدانمان له مه داي په ككرتنه وه و ناشتبوونه وه مان، بهرز دهنر خيڼين و هاوكاري كړدنيان له خولقاندن و هينا نه بهرهمي جوارچپوه ي هاوكاري نيوانمان له پاشه رؤڅدا بهرزو مهزن راده گرڼ. ديدار و گفتوگوگواني بهره و ريځكه وتني ته واوو ناشتي هه ميشه يي، بؤ ني مه ي كوردو توركمان و ناشووريه كاني هه ري مي كوردستان دهسكه وتي مهزن و سوودبه خش بوون. هه مان كات به گه رمي پيشوازي دهكه يڼ له هه ول و په يوه مندي ه بهر ده و امه كاني توركي او بهر تانياو گريډانيان به كرده وه ي ناشتي و ريځكه وتن و بيك هاتنه وه ي ني مه.. دووپاتي دهكه يڼه وه راويڙو پرس و راكردنمان له گه ل نه نقه ره و لهن دن هاتنه بهرهم و گفتوگوگوان له سه ركه وتني باش و بهرچاويان ليكه وته وه. به پيش چاوگرتن و په پره وكردني ري نمايي ه كاني ريځكه وتني نه نقه ره ي تشريني په كه مي ۱۹۹۸، گفتوگوو ديدار ه كانمان له واشنتون گرنگيان خستبوويه سه ر چؤنبي ه تي چاكسازي و بهر پوه بردي هه ري مه كه و هه رس ي پاريزگاكاني باكوورو چاره سه ر كړدني ناكؤكيه سياسي ديږينه كانمان، به و هؤپه وه

له زۆر بوارى گرنگدا دەر بارهى چۆنیههتى جى به جىكردى رىككهوتنهكان يهكانگىرو تهباو كوكن. لهبارىكى ترهوه دلئىايى دهمىن بهپارىزگارى كردنى يهكىتى خاكى عىراقو ههرسى پارىزگاكانى دهوكو ههولئىرو سلئمانى بهبهشىكى گرنكى خاكو دهولتهتى عىراق دهزانين. پارتى ديموكراتى كوردستانو يهكىتى نىشتيمانى كوردستان، بهنيازى پاكو بى هيچ مهبهستىك برودارن بهسنوورى ديارىكراوى نيودهولتهتى عىراقو پابهندن به پاراستنى له چاوچنوكانو تيرورستانو دوژمنان. ههردوولا له ئاستى بهديهينانى مافه سياسىو مرؤفايهتبهكانى گهلى عىراقو زامن كردنى مافهكانى گهلى كوردو لهپئناوى عىراقىكى يهكگرتووى ديموكراتو فرهلايهن كاردكهنو بهو ئاراستهيه ههولنهكانيان

دهخهنه گهر، كهتايىدا تهواوى گهلانى عىراق لهسهر بنههتتىكى سياسى برپارى لهسهر بدن.

دوو پاتى دهكهينهوه ههر دوو لايهنى پارتىو يهكىتى پىكهوه بهگرنگيهوه سهرنج دهدهنه بنياد نانهوهى عىراقى نوئى لهسهر بنههاى فيدرالى كهپارىزهرى يهكىتى گهلى عىراقو يهك پارچهيى خاكهكهى دهبيت. ئيمه لهوه گهيشتووين ويلايهته يهكگرتوووهكانى ئەمهريكا رىز له ويستو تيروانينى گهلى عىراق دمگرتت، بو ئيمه ههر دوولامان شهرى ناوخو ريسوادهكهينو بهئىن دهمىن رىگرى بكهين له راكيشانى هيزه دهرمگيهكانو دهستيو مردانيان لهكاروبارى كوردستان، ههمان كات لهئاستى چارهسهر كردنى ناكۆكيهكانماندا توندوتىژى وهلاهدنئين. لهروويهكى ديكهوه بهههموو توانامانهوه ههولئهدمىن ئەوانهى سنوورى ياسا پئيشل دهكهن سهربه ههر لايهنو تاقهو گروپىك بنو ههر پائنهرىكى سياسيان لهپيشهوه بيت، بدرينه دهستى ياساو دادگايى بكرين، جارىكى ديكه دوو پاتى دهكهينهوه ههردهم دهبى عىراق ملكهچى برپارهكانى نهنجومهنى ناسايشى سهربه نهتهويهكگرتوووهكان بيتو پهپهروى برپارى

(٦٨٨) ی سهارمت به مافه گانی مروؤف بکات.

له پیناوی ناساپیکردنه وهی بارودوؤخی کوردستان و گه یشتن به ریکه و تن و ریزگرتنی ناگر بهس و راییکردنی کارو ئه رکه کان و ناسان کاری له هاتو چوؤکردنی هاوالاتیان به نازادی، هه وه کانه مان چرتر دمکهینه وه و ریزگیش دمبین له لیدوانی ناکارو نادرسته گانی راگه یانندن له ناستی پرؤسه ی ناشتی.

سه ره ده می گواسته وهی ده سه لات

له پیناوی زامنکردنی داخوازیه ره واگانی گه له که مان له هه ریمی کوردستانی عیراق و زامنکردنی مافه مرویی و سیاسییه گانی، هه ردوولامان هه ماهه نگو یاریده دهر دمبین له سه ر به هیزکردنی پیگه ی لیژنه ی هاوکاری بالا. به تیکرپای دمگ لیژنه برپاره کان راده گه به نیت و بارودوؤخی گونجاوی ریکه و تنی نیوان پارتی و یه کیتی دهره خسینی و کارمکانی ناساپیکردنه وهی بارودوؤخی (هه ولیرو سلیمان و دهوک) به پرئومه دبات و سه ر له نوئ له سه ر به نه رتی دهره نجامی هه ئبازردنی سالی ١٩٩٢ به پرئوه به رایه تیه یه کگرتو وه کان و ئه نجومه نی یه کگرتو و ریکه خاته وه و جاریکی تر ده سه لاتی به سه ر ته واوی به ره هه م و داهاته گاندا ده کیشیته وه و له به پرئوه بردنی هه ریمه که دا به کار ده یتریت، دوا هه نگا و مگانی لیژنه ی بالا سه ره به شتیارو ریکه خه ری هه ئبازردنی نوئ و هاوکارو هه ماهه نگی نه و و مزارماته دمبیت خزمه تگوزاریه گشته کان له ناوخوی هه ریمی کوردستان به خه لگی پیشکesh ده که ن. له ناستی رایه پراندنی کارو ئه رکه و چالاکي و مزارمته گاندا، پارتی و یه کیتی بوودجه ی پیویست ته رخان ده که ن.. له برپاریکیدا (پ. د. ک) گواسته وهی بری داهاتی پیویست و جیاوازی خزمه تگوزاریه مروییه گانی له ناوچه گانی ژیر ده سه لاتی خو یه وه بو ناوچه گانی ژیر ده سه لاتی یه کیتی خسته ئه ستوی خو ی. له ئه نجامی کیشه و ناکوکیه پیشوه گاندا، لیژنه ی بالا هه لده سیت به جیبه جیکردن و راییکردنی سه ر له نوئ

كارى نىشتە جىكردنەوھى خەلگانى بەناچار كۆچ پىكاراۋو راگوۋىزراۋان و بەجىھىشتىنى مان و سامانەكانيان، لەپارىزگاگانى دەۋك و ھەولپىرو سلىمانى و گەپراندىنەوھى ئەو مان و سامان و كەلوپەل لەدەست چووڧيان، يان قەرەبىو و كردنەوميان. بەھاوكارى و ھەماھەنگى لىزنى بەلا پارتى و يەككىتى رىگى دەكەن لە ھەر پىشلىكارى و بەزانىنى سنوورەكانى ئىران و توركىا و بەرپەستكردىنى جموجوۋلى تىرۇرىستان لەو سنوورانەوھو دزەكردىيان بۇ ناوخاكى ھەرىمى كوردستان، لەلەيكى دىكەوھە ھەرسى لا ھاوكار دەبن لەقەدەغەكردن و رىگىكردىنى (بە. كە. كە) لەبەرپاكردى و دانانى ھەر بىكە و بارەگايەك لەناو خاكي ھەرىمى كوردستان، لەگەل ھەلگرتن و نەھىشتىنى بارەگاۋ و پەناگاگانيان لەناوچەكەدا و رىگەنەدانى بەنانەوھى ئازاۋەو بشىۋى و شىۋاندىنى ئاسايش و ئارامى ھەرىم و دزەكردى بۇ ناوسنوورى توركىا. لەماۋى سى مانكى داھاتوۋدا، لىزنى ھاوكارى بەلا دەكۆشپىت حكومەتى كاتى ھاوبەشى ھەرىم دابمەزىنپىت و ئەنجومەن پىرواى پىببەخشپىت.

بەرىۋەبەرپاھەتى ھاوبەشى

لەماۋى سى مانكى پىكەپىنانىدا ئەنجومەن لەتەلارى خۇى لە ھەولپىر يەكەم كۆبوۋنەوھى گرپدەدات و بەدوايدا كۆبوۋنەومكانى داھاتوۋى لە سلىمانى و دەۋك دەبەستپىت، لەگەل ئەوھشدا پىۋىستە روون بىكرپتەوھە ئەندامانى ئەنجومەنى نوئى ھەمان ئەو ئەندامانە دەبن بۇ پەرلەمانى سالى ۱۹۹۱ ھەلپىزپىرراۋوون. دوابەدواى گرپدانى كۆبوۋنەوھى يەكەم، دەبپىت ئەنجومەن دەسلاتى تەواۋ بدات بەھەموو ئەو پىپارانەى لە لىزنى بەلاۋ لە حكومەتى ھەرىمەوھە دەردەچن. لەكاتى پىۋىستدا ئەنجومەنى كاتى بەپىپارىك نەركى زىاتر دەخاتە ئەستۆى لىزنى ھاوكارى بەلا، وەك نەركى يەكخستەوھى پەيوەندپەكانى ھەرىم لەگەل كۆمەلگى نپودەولەتى و چەند كارىكى ھاۋچەشنى دىكە. لە پىناۋى زامەن كردنى كارەكانى

هه‌ئێزاردن له ههرێم و له‌بێناوی راکێشانی دهستی یارمهتی له ناساییکردنه‌وهی بارو دۆخی هه‌ولێرو دهۆک و سلێمانی، لیژنه‌ی بالا و نه‌نجومه‌ن ده‌توانن هه‌یژیکێ ناسایشی هاوبه‌ش له یه‌کێتی و پارتی و تورکمان و ناشووری یه‌کان دابمه‌زرێنن، وه له داها‌توودا حکومه‌تی نوێی هه‌رێم ده‌توانی‌ت بپارێت بده‌ت له‌سه‌ر کرده‌وهی دیکه‌ و هه‌نگاوێنانه‌ به‌ره‌و یه‌کخسته‌نه‌وهی پێکهاته‌ و رێکخسته‌نه‌ بالاگانی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان.

دوای هه‌ئێزاردنی داها‌تووی پێشنیارکراو، نه‌نجومه‌نی نوێی هه‌رێم جێگای نه‌نجومه‌نی کاتی ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ و به‌بڕواخسته‌نه‌سه‌ر هه‌یژیکێ هه‌ئێزاردنی هه‌موو پارتیکێ به‌شداربووی په‌رله‌مانی کوردستان حکومه‌تی نوێی هه‌رێم پێکه‌ده‌هێنێ. له‌گه‌ڵ به‌خشی‌نی ده‌سه‌لات به‌حکومه‌تی هه‌رێم، نه‌نجومه‌ن و حکومه‌ت له‌ماوه‌ی سی سا‌ن له ده‌سه‌لاتدا ده‌مێنه‌وه.

هاوبه‌شی له‌داها‌ته‌کاندا

به‌هۆکاری بوونی جیاوازی له‌داها‌تی ته‌واوی ناوچه‌کاندا، تانه‌وکاته‌ی حکومه‌تی نوێی کاتی هه‌رێم داده‌مه‌زێت، به‌شێوه‌یه‌کی به‌رده‌وامی رێک و پێک بپری خه‌رجی پێویستی ئه‌و وه‌زاره‌تانه‌ی خه‌زمه‌تگوزاری گه‌شتی پێشکه‌ش ده‌کهن، له‌ناوچه‌کانی (پ. د. ک) ده‌گوازی‌ته‌وه‌ بۆ ناوچه‌کانی (ی. ن. ک). لیژنه‌ی هاوکاری بالا به‌راوی‌ژ له‌گه‌ڵ وه‌زاره‌ته‌کانی باج و ده‌رامه‌ت و دارایی به‌رپرسیارده‌بن له‌دیاری کردن و ته‌رخان کردن به‌ره‌مه‌ و ده‌رامه‌ت و دابه‌شکردنی به‌سه‌ر ته‌واوی به‌رپرسیاره‌یه‌یه‌کانی هه‌رێمدا، له‌گه‌ڵ دامه‌زراندنی حکومه‌تی کاتی هاوبه‌ش به‌رپرسیاریه‌تی کۆکردنه‌وه‌ و دابه‌شکردنی هه‌موو داها‌ته‌کان ده‌که‌وتێته‌وه‌ نه‌ستۆی. به‌ لێبوونه‌وه‌ له‌ کرده‌وه‌ی هه‌ئێزاردنی نه‌نجومه‌نی نوێی هه‌رێم، وه‌زاره‌تی باج و ده‌رامه‌تی هه‌رێم جگه‌ له‌وه‌رگرتن و کۆکردنه‌وه‌ی داها‌ته‌ هه‌مه‌چه‌شنه‌کان له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا دراوی کۆکراوه‌ ده‌که‌وتێته‌ ژێر ده‌سه‌لاتی

حكومەتى ھەرىم و بەپىي رېنمايى و بېرىارى ئەنجومەن لە خزمەت كردندا بەكار دەھيترىت.

بارودۆخى ھەولير و دەوك و سلیمانى

بەرلەمان و لیژنەى ھاوكارى بالآ ھەلەسن بەكارى ناسايى كردنەوى بارودۆخى ھەولير و دەوك و سلیمانى و شارەكانى ديكە، ئەگەر لیژنە بەشیاوو گونجاوى زانى بۆ زیاتر ناسانكارى دەتوانییت داواى یارمەتى ناوبژىوانى نیودەولەتى بكات. پىویستە بەئەندازمیهكى باش بارودۆخى ئەو شارانە ناسايى بكریتەوه تالە توانا دابىیت ھەلباردنیکى نازادو دادومر بىتەدى.

ھەلباردن

ئەنجومەنى كاتى و لیژنەى بالآ بەرپرسيار دەبن لە رىكخستنى ھەلباردنى نازادو بىگەرد، بەبرپواخستنه سەر زانیارى و نامازە راگەپەنراومكانى سەبارەت بە ژمارەى دانىشتوانى ھەرسى پارىزگاكانى باكوور، بەلەبەرچاوغرتنى دابەشبوونى رگەزى و ناپینەكان لەناوچەكەدا، كە دەمبىت لەماوى شەش مانگى پاش پىگەينانى ئەنجومەنى كاتى (سەردەمى گواستنهوه) ئەنجومەنى ھەرىم پىگەيترىت و تىايدا رىژەى ئەندامانى لە كوردو توركمان و ناشوورى و كلدانەكان ديارى بكرىت. ئەگەر لەكاتى خۆيدا یارمەتى نیودەولەتى نەگونجا، ئەنجومەنى كاتى و لیژنەى بالآ بەبرپواخستنه سەر زانیاریەكانى بەردەستیان و بەراوئىزگردنى بسپۆزان و شارەزایانى نیودەولەتى و برپواخستنه سەر راسترىن و رەواترىن ژمارەى دانىشتوان، بەتەنھا كردهوى سەرژمىرى بەرپۆه دەبن. بەمەبەستى وەرگرتنى یارمەتى و رايەنانى چاودیرە خۆجى يەتیهكان، ئەنجومەنى كاتى و لیژنەى ھاوكارى بالآ دەتوانن لە بەرپۆمبەردنى پرۆسەى ھەلباردندا بانگەيشتى چاودیرانى نیودەولەتى بكەن.

بارو دۆخی هه‌رێمی کوردستان

برپاری (٦٨٨)ی ئه‌نجومه‌نی ئاسایشی سه‌ربه‌ نه‌ته‌وه‌یه‌ کگرتووهمکان به‌گرنگیه‌وه‌ دهروانیته‌ ئیش و نازارو مه‌ینه‌تیه‌کانی گه‌ل عێراق به‌گشتی و ئیش و نازارو مه‌ینه‌تیه‌کانی گه‌ل کورد به‌تایبه‌تی. دیاره‌ نه‌گه‌ره‌کانی چه‌وسانده‌وه‌و سه‌رکوتکردنی گه‌ل کورد به‌سالی ١٩٩١ ی سالی دهرچوونی ئه‌م برپاره‌وه‌ نه‌گه‌رساوخته‌وه‌، به‌لکو ئه‌وه‌ی جینی سه‌رنج و رامانه‌ سالی رابردوو برپار نووسی تایبه‌تی سه‌ربه‌نه‌ته‌وه‌ یه‌کگرتووهمکان و لیپرسراوی کاروباری عێراق، راپۆرتیکی پیشکesh کرد، تیایدا چه‌ندین به‌لگه‌ی به‌هیزده‌داته‌ ده‌ست سه‌بارته‌ به‌ ئه‌نجامدانی چه‌ندین رووداوی له‌ سێداره‌ دانی به‌کۆمه‌ل له‌به‌ندیخانه‌کانی عێراق، ئه‌مه‌و جگه‌ له‌به‌رده‌وام بوونی رژێم له‌سه‌ر سیاسه‌تی پاکتاوی ره‌گه‌زی و دهرکردنی کوردو تورکمان له‌که‌رکوک و شارمه‌کانی دیکه‌و ده‌ستگرتن به‌ سه‌ر ته‌واوی سامان و مال و مولکیانداو به‌خشینیان به‌که‌سانی به‌ره‌گه‌ز عه‌ره‌بی هاورده‌و نیشته‌جێکراو له‌و شارانه‌دا. له‌سه‌ر رۆشنایی هه‌په‌شه‌ به‌رده‌وامه‌کان، به‌سوپاسه‌وه‌ ئێمه‌ خۆمان به‌منه‌تباری راکێشانی ده‌ستی یارمه‌تیه‌کانی کۆمه‌لگای نیو ده‌ولته‌ی ده‌زانین، به‌دابینکردنی گه‌ل و په‌ل و پێداویستیه‌ مرۆپیه‌کان و هه‌ولدان له‌ ئاستی دووباره‌ نه‌بوونه‌وه‌ی رووداوه‌ دلته‌زین و پرله‌ نازارمه‌کانی سالی ١٩٩١ و جاریکی تر روونه‌دانه‌وه‌ی هێرشه‌ سه‌ختو مه‌ترسیدارمه‌کانی سالی ١٩٨٧ و ١٩٨٨. نکوولی له‌وه‌یش ناکریت، به‌رنامه‌ی تایبه‌ت به‌نه‌ته‌وه‌ یه‌کگرتووهمکان (نه‌وت به‌رانبه‌ر به‌خۆراک) کاریگه‌ریه‌کی مه‌زنی هه‌بوو له‌ سووک کردنی ته‌نگی ژیان و بارو دۆخی ناله‌باری مرۆپی گه‌لی کوردستانی عێراق... له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشدا پێشوازی گه‌رم ده‌که‌ین له‌به‌رده‌وامی به‌رنامه‌که‌و ئه‌و به‌شه‌ هاوکاریه‌ تایبه‌ته‌ی بۆ هه‌رێمی کوردستانی عێراق ته‌رخان کراوه‌، خوازیارین له‌ پێناوی هه‌ماهه‌نگی و هاوکاری باشترو زووتر گه‌یانندی یارمه‌تیه‌کان، له‌پاشه‌ رۆژیکی نزیک دا نووسینگه‌ی تایبه‌ت به‌کرده‌وه‌ مرۆپیه‌کان له‌ باره‌گای (Ecosoc)

دابكرىتەو. ديسانەو ھېوادارېن لەنەگەرى راگرتنى (بەرنامەى نەوت بەرانبەر بەخۇراك) لەلايەن رۇمى عىراقەو، نەتەومىيەگگرتوومگان بەردەوام بىت لەدابينكردنى پىويستىيە ئابوورىيەگانى كوردستانى عىراق، كەبەو بەشىكى گەورەى مەينەتى و نەھامەتيەگانى گەل كورد چارەسەردەگرېن. ھەريەك لەويلايەتە يەگگرتوومگانى ئەمەريكا و كۆمارى توركييا و بەرپانيا لە رىي كەردەو ھاوئىرەي كەردنى باكوورەو يارمەتيدەر بوون لە پاراستنى ناوچەكە، لەبەرئەومىيە داوا لەوان و لەلايەنەگانى ديكەى كۆمەلگاي نۆودەولەتى دەكەين، لەپىناوى پاراستنى ئاسايشى ناوچەى كوردستان زياتر بەناگا و چاوكراوە بن.. ئەو لەبەرچا و دەگرين، ئەو رىكخراوە ناھكومىيانەى لەھەرسى پارىزگاگانى باكوور چالاكەيەگانيان ئەنجام دەدەن، بەئەندازمىيەكى ديار لەو دابىران و دوورمەپرىزيەى تىيدا بوون دەرچوون، بەچەندىن رىگا و ھۆكارى فراوان دەستى ھاوكارى و يارمەتيان بومان راكيشاوە.

دیدارەکانى داھاتووی نیوان سەرۆكى پارتى و سكرتیری

یەكینی

بەپى رىككەوتنى ھەردوو سەرۆك و سكرتیری پارتى و یەكیتی، لای كەمى دوومانگ جارێك لەناووە یان لەدەرەو ھى كوردستان، لە شوپىنكى پىشتر ديارىكراو كۆدەبنەو.

لەچاومرپوانى رەزامەندى حكومەتەكاندا، بەو ھىوايەى يەكەم دیدار لە ئەنقەرە دووھم دیدار لە لەندەن بىنەكۆتايى. بىگومان دیدارى يەكەم لە ئەنقەرە دەبىت، لەگەل ئەنجامدانى گەتوگۆ و راگەياندى بىرارى ھاوبەش لەناستى بنرەكردن و رامالینى تىرۆر ديارە جىبەجىكردنى ئەو بىرارىمىش بە بەرپاكردن و دانانى پاسەوانانى توندوتۆل و تو كەم دەكرىت لەسەر سنوورى

عیراق. دواى دیدار و کۆبوونه‌وهى ئهنقه‌ره‌دا کۆبوونه‌وهى لهنه‌ن دپته پيشه‌وه، تيايدا له‌کيشه‌و گه‌رفته په‌يوهنه‌دیاره‌کانى بارودۆخى هه‌ولترو دهۆک و سه‌لیمانى ده‌کۆلرتیه‌وه‌و یاریده‌ده‌رى ده‌بیست له‌سه‌ر جینگير کردنى میکانیزمى به‌ئه‌نجامگه‌ياندننى هه‌لبزاردننى نازاد و دادپه‌روه‌رو بینگه‌رد.

مه‌سه‌ود بارزانى
پارتى ديموکراتى کوردستان

جه‌لال تاله‌بانى
په‌کيتى نيشتمانى کوردستان

شاپه‌ت

دپه‌دوێنێش

جینگيرى یاریده‌ده‌رى وه‌زیرى دهره‌وه

واشتۆن

دیارى کردنى گانه‌کان

له‌ ١/تشرینی په‌که‌م -یان پيشتر له‌وکاته‌.. پارتى ديموکراتى کوردستان مانگانه هه‌له‌ده‌سیت به‌ پيشکه‌شکردنى یارمه‌تى دارایی پيويست به‌و وه‌زاره‌تانه‌ی له‌ناوچه‌کانى په‌کيتى نيشتمانى کوردستان خزمه‌تگوزارى پيشکه‌ش ده‌گه‌ن.

* ١٥/تشرینی په‌که‌م.. ده‌سته‌به‌رکاربوونى نيشته‌جیکردنه‌وه‌ی خه‌لگانی کۆچکردوو له‌ئاکامى کيشه‌و ناکۆکيه‌کانى رابردوو، وه‌ به‌پارदान و رازيبوون له‌سه‌ر گيرانه‌وه‌ی سامان و دارایی و که‌ل و په‌له‌کانیان، یان هه‌رمبووکردنه‌ومیان له‌لایه‌ن پارتیه‌ به‌رپرسه‌کانه‌وه‌.

* ١/تشرینی دووهم -..راویژى هاوبه‌ش له‌گه‌ن حکومه‌تى تورکیا- هاوکارى و هه‌ماهه‌نگى نيوان وه‌زاره‌ته‌کانى کاروبارى مرۆیى- دیارى کردنى نه‌و داها‌ت و

دارايىھى لەلايەن (پ. د. ك) موه پارمەتى ناوچەگانى ژىر دەسەلاتى (ى. ن. ك) ى پىدەدرىت.

★ ۱۵ / تشرىنى دووھم... پيشكەشكردنى راپورتى مەوداى پيشكەوتن لە نىشتە جىگردنەوھ. - يەكخستەنەوھى وھزارمەتەگان و دابەشكردنى داھات و بەرھەھە.

بەبۇنەھى مۆرگردنى رىككەوتننامەگەھى نىوان (پ. د. ك) و (ى. ن. ك) .. نووسەرى ئەم كىتەبە دوونامەھى پىرۆزبائى ناراستەھى ھەردوو رابەرى كورد (مەسعود بارزائى و جەلال تالەبائى) كرد، ئەوانىش بەدوو سوپاس گوزارى وھلاميان داىوھ، كەئەمەھى لای خوارموھ دەقى وھلامەگەھى (جەلال تالەبائى) يە..

يەكىتى نىشتىمانى كوردستان

لەندەن

۱۹۹۸/۱۰/۵

برام: رەجائى فايد

زۆربەگەرمى سوپاسى سۆزى برايانەتان دەگەم، ھىوادارم وھك ھاورپىيەكى گەلى كورد پيشوازى شياوو گونجاوتان لىبكرىت، تكام ئەومىيە جوانترىن و رازاوھترىن سلاوم بگەيەنە تەواوى خۆشەويستانم لەخەلگى مىسر لەگەل ھىواى تەمەندىرئىزىتان

براتان

جەلال تالەبائى/لەندەن

ناماده سازی شهر

هاوکاتی هه‌لکشانی هه‌ره‌شه‌گانی سالی ۲۰۰۲ی نه‌مه‌ریکا دژ به عێراق، جالاکو و گه‌رم و گورپی که‌وته په‌یوسفندیه‌گانی نیوان ویلایه‌ته په‌گگرتوو‌مگانی نه‌مه‌ریکا و کوردو هیزه به‌ره‌ه‌ئستکاره عێراقیه‌گان و که‌وتنه راویژکردن و لیکۆئینه‌وه سه‌بارت به‌وه‌ی نه‌م هیزانه چ پشتیوانی و یارمه‌تیه‌کی نه‌و شه‌ره و ریکخسته‌نه‌وه په‌گگرتنه‌وه‌ی مالی عێراقی سه‌رده‌می دوا‌ی رووخانی چاو‌مه‌روان‌کراوی رژیمیان له‌ده‌ستدایه، له‌کاتی‌کدا نه‌مه‌ریکا سه‌ره‌گه‌رمی ناماده‌کردنی شانۆی کرده‌وه‌گانی شه‌ری داهاتوو‌یه.. هه‌روه‌ک دياره شانۆکه باگووری تورکیا و له باگووری عێراقیشه‌وه کورده‌گان ده‌گرێته‌وه، نابێ نه‌وه فه‌رامۆش‌بکریت تورکیا به‌هۆی نه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ی که‌به‌مه‌سه‌له‌ی موسڵ ناسراوه به‌رانبه‌ر به‌گورده‌گانی عێراق هه‌ستیاریه‌کی تایبه‌تی هه‌یه، ته‌نانه‌ت (بو‌له‌ند نه‌جه‌وید)ی سه‌رۆک و‌ه‌زیرانی پێشو و له‌سه‌ره‌تای هه‌ل‌بژاردنی سالی ۲۰۰۲ به‌ راشکاوی و بێ په‌رده رایگه‌یاند. موسڵ و که‌رکوک نه‌مانه‌تن له‌گه‌ردنی حکومه‌ته په‌ک له‌دوايه‌گه‌گانی عێراق، ئیستا‌گاتی و‌ه‌رگرتنه‌وه‌یان هاتوو. دياره مه‌سه‌له‌ی به‌شداری‌کردنی تورکیا له‌شه‌ری چاو‌مه‌روان‌کراودا مه‌ترسیه‌کی په‌گجار گه‌وره‌ی ده‌بی‌ت بو‌ سه‌رگورده‌گان.. که‌دواتر ده‌چینه نه‌و باسه‌وه. له‌ روانگه‌ی نه‌م خو‌سازدانه‌وه ده‌توانین سی‌ تیبینی بکه‌ین..

یه‌که‌م- به‌ته‌ینکردن و به‌هیزکردنی په‌یوسفندی نیوان کورده‌گان و هیزه به‌ره‌ه‌ئستکاره عێراقیه‌گانی دیکه.

دووم- ریکخسته‌نه‌وه په‌کانگیرکردنه‌وه‌ی مالی کورد.

سێهه‌م- هه‌لوێستی تورکیا له‌ناوچه‌که و کاردانه‌وه‌ی به‌رانبه‌ر به‌و مه‌سه‌له‌یه.

يەكەم: پەيوەندى لەگەل ھىزە بەرھە ئىستىكارە كان

لەو كاتەى زور لەحكومەتى ناومندى لەبەغدا، كوردەمكەن بەسەر بەخۆيى خۆيان بەرپۆە دەبەن، ناوچەى كوردستان بوومتە پەناگايەكى بەھىزى بەرھە ئىستىكارانى عىراق و ھاولاتيانى ئاسايى، لەكاتىكدا ژىنگەى ماددى و سياسيان لى بەرتەسكىر ابوويەو و بەناچارى رىگاي كۆچيان بەرەو ئەوروپا گرتبوويەبەر.. پاش جوولانى سۆزو خۆشەو ىستان بۇ عىراق نيازى ديدار و گەيشتن بەكەس و كار، ھەرىمى كوردستان ئارامترين و لەبارترين ناوچە بوو بۇ گەيشتن بەو مەرامە.. ھەمان شىو پەناگايەكى ھىمەن و خالى بە يەكگەيشتنى دەستەبەرھە ئىستىكارە كان و لانەى كۆبوونەو مەكانيان بوو، بەرپۆە چوونى كۆبوونەو مەكان لەسەر خاكى عىراق واتايەكى بەرزى دەروونيان دەبەخشى. لەكاتىكدا ھەندى دەستەو گروپى بەرھە ئىستىكار لەدەرەو پەنايان گرتبوو، بەرھە ئىستىكارانى ناو (ئوتىل و دژسەنگەر) ناوژەد كرابوون، ھەمان كات بەرھە ئىستىكارانى رژیمى بەغدا لەسەر خاكى عىراق لەكوردستان تەواوى چالاكیەكانيان ئەنجام دەدا، ديارە ئەو ھۆكاربوو ھەمیشە بەدیدو گیانى ریزەو سەرئەجەكانيان بختەسەر گەل كورد. لەبەر ئەو ى وىلايەتە يەكگرتوومەكان سەرگەرمى خۆ ئامادەکردنى شەربوو، جگە لە دەستەو ھىزمەبەرھە ئىستىكارو ھىزە بەرگى كەرە عىراقیەكان كەسى دیکەى بەدەستەو نەبوو لە پاشە رۆزى عىراقدا رۆلى خۆى بىيىنى، بۆیە ھەر لەسەرمەتاو كەوتە ھەولتى كۆکردنەو و يەكخستنى ریزەكانيان و ھاوكارىکردنى نىوانيان.

لە لىدونىكى بۇ رۆژنامەى (ئەلحەيات) ى لەندەمنى لە (۲۰۰۲/۱۰/۱۱) دا مەسعود بارزانى وتى: (پ. د. ك) لەبازنەى لایەنە بەرھە ئىستىكارە عىراقیەكاندا رۆلى خۆى گىرپاوە، ھەمان كات رۆلى تايبەتى خۆى ھەبوو، بەلام لەو بېروايەدانىم بەرھە ئىستىكاران پىش لىدانى رژیم رۆل و كارىگەرىەكى ئەو توپان بووبىت، بەلكوو دواى ئەو لىدانە ئەو رۆلەيان سەرى ھەلدا.

لهو لآمی پرسیار سهبارت بهبهستنی کۆنگرهی هیزه بهرهه ئستکارهکان له نهو روپا (مهسعود بارزانی) وتی: (ئامانج دیاریکردنی پاشه رۆژی عێراق و چۆنیهتی شیوازی جیگرتنهوهی رژیم بوو، دیدو پیتشنیاری ئیمه لهو کۆنگره و کۆبونوهوانه دا سهبارت به پاشه رۆژی عێراق دیدیکی تایبتهت بوو بهسیستهمی فیدرالی، که بهرای ئیمه باشترین و لهبارترین چارهسهره بۆ تهواوی کیشه و گرفته ناوخویهکانی عێراق). لهئیدوانیکیدا بۆهه مان رۆژنامه له (۲۰۰۲/۱۰/۸) جهلال تاله بانی دهئیت: (رۆلی ی. ن. ک یهکخستنی ریزهکانی بهرهه ئستکاران بوو، ئەمهیش له بیروبوچوونی ئەمه ریکادا چهسپی بوو، بهو هۆیهوه په یوهندی توندو توژ و باشمان هه بوو له گهه هه موو لایه نهکانی وهک - کۆنگرهی نیشتمانی په گرتووو کۆمهلهی چوار لایهن و ریکخستنهکانی دیکه ی بهرهه ئستکاران. له راستیدا دهرباره ی گۆرانکاری و رۆلی ئایینده ی هیزه بهرهه ئستکارهکان.. ئەمه ریکه هیج ده برینیکی نه بووه. بهمه زنده ی من تائهم ساته وه ختیشه بریاریکی لهو جۆرنه دراوه، کێ به شداریده کات یان رۆلی ده بێت.. ئەگه ری گۆرانکاری له چه ند سیناریویه کدا و ئەگه ری داگیرکردنی عێراق له لایهن ئەمه ریکه کانه وه ده بێنم، گومانی ئیدانییه پاش داگیرکردنیشی وهک چۆن له بابان مانه وه هه مان شیوه له عێراقیشدا ده میننه وه، به بی نه وه ی به رهه ئستکارانی عێراق و (ی. ن. ک) و هیج لایه نیکی دیکه رۆلی نه و تو یان پی بیه خشریت.. ئەوه نده هه یه له سیناریویه کدا هه مان رۆلی ئەهفانییه کان له مامه له کردنی به رهه ئستکاراندا له عێراق دووباره ده بێته وه و چه ند مه رجیکیان له سه ر دادهنریت).

له درێژه ی لیدوانه کهیدا پاش گه رانه وه ی له واشنتۆن - تاله بانی - وتی: (ئهمه ریکه کان ئەوه یان نه شاردوه و به ئیمه یان راگه یاند، به رهه ئستکاران هیزی بنه رته ی جیی بروا و متمان ه یانه و به پیاوانی پاشه رۆژو رابه را ته ی ده سه لات و حکومه تی داها تووی عێراقیان ده ناسن).

ماوميهكي كه م پيش رووداني شهر بهنامادمبووني نوينهري سامي نه ميريكا بآلويژ (زهلماي خهليل زاد) بهر هه ئستكاراني رژيمي بهغدا، له لهندهن كۆنگريمهكيان گرنداو ههردوو پارتي سه رهكي كوردی رۆلي گرينگ و دياريان گيرا، تيايدا برپيار له سهر سيسته مي فيدرالي درا، وهك پهيوهندي ههري مي كوردستان به حكومهتي ناوهندي پاشه رۆژي بهغداوه. دوا بهدواي كۆنگريمي لهندهن كۆنگريمي هاوينه ههوارى سه لاهه ديني باره گاي (پ. د. ك) گريندرا، بهو ههنگاوه نه ميريكا له گه ل باومر هينانيدا دنياييدا كه به كردهوه بزووتنه وهى كورد رابه رايه تي ته واوي دهسته و تاقم ولاينه بهر هه ئستكاره كاني عيراق دمكات و پاشه رۆژي نه و ولاته له رۆلي كاراي نه و بزووتنه وميه دا خۆي ده بينيته وه.. وهك له خواره وه دياريكراوه.

بزووتنه وهى كورد پيشهنگه له رابه رايه تيكردي دهسته و لاپه نه بهر هه ئستكاره عيراقيه كاندا.

وهك به شيك له خاكي عيراق ههري مي كوردستان به خشرا به بهر هه ئستاران به مهبهستي نه جامداني چالاكيه كانيان و كۆبوونه وه كانيان.

بزووتنه وهى كورد وته بيژي فهري بهر هه ئستكاران بوو، له و ناراسته يه وه بيوو بۆچوونه كاني ده خسته پيش هه موان.

بزووتنه وهى كورد رهامه ندي لاپه نه بهر هه ئستكاره كاني له ناستي داخوازي سيسته مي فيدرالي و پهيوهندي به حكومه تي ناوهندي پاشه رۆژه وه به دهسته يينا.. هه ر چهن د پاش گه يشتن به ده سه لات گۆرانكاري له هه لويستي هه نديك لاپه ندا روويدا.

دووم: ریکخستنەوهی مالی کورد

هەر چه‌ند ریککه‌وتنی ۱۹۹۸/۹/۱۷ نیوان (پ. د. ک) و (ی. ن. ک) له واشنتۆن له ژێر چاودێری (مادلین ئۆلبرایت) وه‌زیری دهره‌وه‌ی ئەمه‌ریکا‌دا مۆرکرا، که‌چی هێشتا به‌یوه‌ندی نیوان (پ. د. ک) و (ی. ن. ک) له جیبی خۆیدا دهبزویت و وه‌ک دوو دهره‌لات و دوو به‌رپۆمه‌رایه‌تی ناوچه‌که به‌رپۆه دهبه‌ن و ته‌نانه‌ت سنووری نیوانیشیان هه‌لنه‌گیراوه و دوو ئالای له‌یه‌ک جیاوازی‌شان هه‌لگرده‌وه. له‌گه‌ڵ مانه‌وه‌ی هه‌ستیاری له نیوانیاندا، راسته شالای توندی راگه‌یان‌دن راگیراوه و بار‌دو‌دۆخه‌که له پیک‌دادان قوتاری‌بووه، به‌لام له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا هێشتا توندپه‌وه‌ی له هه‌لئۆیستیاندا نه‌رپۆمه‌وته‌وه، هه‌رلایه‌نه‌و لۆمه‌ی هێشتنه‌وه‌ی بار‌دو‌دۆخه‌که ده‌خاته ئەستۆی ئەوه‌ی دیکه. له‌و ناسته‌دا و له جوارچێوه‌ی زه‌مینه‌سازی و خۆنامه‌ده‌کردنی رووبه‌رپۆبوونه‌وه‌ی رووداوه‌گانی داها‌توو، ویلایه‌ته‌ یه‌گه‌رتوو‌هه‌کانی ئەمه‌ریکا که‌وته‌ هه‌ولێ یه‌کخستن‌ه‌وه‌ی هه‌ردوو به‌رپۆمه‌رایه‌تی‌هه‌که‌ی هه‌ولێرو سلیمانی، یان لانی که‌م خولقاندنی زه‌مینه‌ی هاوکاری له نیوانیاندا. له لیدوانیدا بۆ رۆژنامه‌ی (ئه‌له‌مه‌یات) رۆژی ۲۰۰۲/۱۰/۱۱ (مه‌سه‌ود بارزانی) ده‌لێت: (له‌رێی گه‌رانه‌وه‌ی له واشنتۆنه‌وه رۆژی ۹/۷ به‌رپۆز (جه‌لال تاله‌بانی) سه‌ردانی کردین، پیکه‌وه ریککه‌وتین له‌سه‌ر نه‌هه‌یشتن و هه‌لگرتنی کۆسپه‌کان و کارکردن له‌سه‌ر جیبه‌جی‌کردنی ریککه‌وتنی واشنتۆن، له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا چوار لیژنه‌ی لیکۆلینه‌وه‌و جیبه‌جی‌کردنی کاره‌کان بۆ پێش‌گرێدانی گۆنگه‌ری چواره‌م له‌م مانگه‌دا پیکه‌پێنران. زیاتر به‌هۆی ته‌م و مزاوی‌بوونی گۆرانکاری‌هه‌کان و نه‌زانینی رووگه‌یان و له‌هه‌ست‌کردنمان به‌به‌رپرسیاریه‌تی له‌پێش‌گه‌له‌که‌ماندا و به‌هه‌یوای یه‌کخستن‌ه‌وه‌ی مالی کورد، به‌پۆیستم زانی سه‌ردانی برای به‌رێزمان (جه‌لال تاله‌بانی) بکه‌م. دواتر له رۆژی ۲۰۰۲/۲/۱۸ له هه‌مان رۆژنامه‌دا (جه‌لال تاله‌بانی) هاوکاری نیوان یه‌کیتیی و پارتی به‌ ده‌ست پێش‌خه‌ری کوردی و هه‌ول و کوششی کوردی دووپات‌کرده‌وه‌و

دەئىت: (جىيى شانازى و خوش حالىمانە رىككەوتن و لەيەك گەشتن و نزيكبوونە وەمان دووربوو لە دەستپومردانى دەرەكى ئەمەرىكى و بەرىتانى و توركى، بەلكو بەويستى خودى كورد ھاتوووتە بەرھەم و بووھمايەى رەزامەندى ھەرمى ئەمەرىكا، لەكاتىكدا نيمە و واشنتۆن لە ئاستى كيشەكاندا يەك راو يەك دەنگين، ھەمان كات لەپشتيانىكردنى ئەمەرىكا بەئەندازەيەك بەدەرنەبوو)

بەرلەمانى كوردستان لەبارەگای خۆى لە ھەولير رۆژى ۴/۱۰/۲۰۰۲ بە سەرۆكايەتى (د. رۆژنورى شاوميس) و بەئامادەبوونى بەرئزان (مەسعود بارزانى و جەلال تالەبانى) كۆبوونەوى يەكبوون و يەكخستەوى گرىدا.. لەو كۆبوونەومىيەدا خاتوو (دانىيال مېتەران)ى ھاوسەرى سەرۆكى لە دنيا دەرچووى ھەرنسا (ھەرنسوا مېتەران) ى دۆستى گەلى كورد ئامادەبوو ھەردوو سەركرەدى كورد (بارزانى و تالەبانى) لەدوو وتارى دۆستانەى پىرسۆزدا دەرگای وتوويزمەكانيان بۆ سەرۆك و ئەندامانى بەرلەمان والا كرد. ئەنجومەن بەكۆى دەنگ بىرپارى رەزامەندى لەسەر رىككەوتنى واشنتۆنى سالى ۱۹۹۸ راگەياندو ئەركى جىبەجىكردنى ھەرچى زووترى بەندەكانى رىككەوتنەكەى ديارىكرد. ھەك پىويست ئەنجومەن بەھەلوەرگرتن لەكاتو ساتى كۆبوونەوى يەكبوون، بەم دەقەى خواروھ برووسكەى پىرۆزبایى لە (كۆلن پاوڤ) ى ھەزىرى دەرھوى ئەمەرىكا پىگەيشت..

۴ ى تشرىنى يەكەمى ۲۰۰۲

بۆ كۆبوونەوى ھاوبەشى بەرلەمانى كوردستان لەئاستى كۆبوونەوى ھاوبەشى ئەنجومەنەكەتان (بەرلەمانى كوردستان) پىرۆزبایى خۆمانتان ئاراستە دەكەين، لەپىناوى گەشتن بەم وىستگەيە رىكايەكى دوورو درىژو ھەندىك كات ھورس و گرانتان بىرى.. دەبينين لە ھۆلى ئەنجومەندا پىكەوھ دادەنیشنەوھ، لەويدىگايەوھ، ھەستدەكەين ئەم يەكگرتنەوھيەتان پابەندبوونتانە لەبەدەپھىنانى

ئاسايىش و خوشگوزەرانى و ئازادى بۆسەر جەمى عىراقىيەگان، ئەگەر لەنىشتىمانى خۇتاندا بىت كە ئىوہ نوينەر ايەتى دەگەن، پان لەخاكى عىراقدا.. بىگومان ھىنانەدى حكومەتتىكى پەرلەمانى، كارىكى ھىندە ئاسان نىيە و بۆ چارەسەرگىرنى كىشەگان پىويست بە قوربانىدان دەگات. ئەم دانىشتنە مېزووييە سەلانىدى تاج ئاستىك ئىوہ ھەست بە كرۇكى راستىەگان دەگەن.. بە و ھەنگاومتان و بەقوربانىدان تان تان بەرەو چارەسەرگىرنى كىشەگان تان بىنەوہ و بەسەر ستەمەگانى رابردوودا تىپەرن.. ئەوھىش لە ئەمپرۇدا ديارە كەوہك دەستەيەكى دىسۆزو رايۇنكارى لەيەككەپشتو كۆبوونەتەوہ. بەبروای ئىمە رىگاي بەردەستان رىگايەكى سەخت و ناھەموار و گرانە و لەم خەباتەتاندا ھىوای پاشەپۇژىكى گەش و پىرشنگدار بۆ ناوچەكەتان و بۆ عىراق دەبىنرېت.

من ھاندەرتانم لەسەر بەردەوام بوونتان لەتتېپەراندنى ئەم رىگايە و بەھەمان گىانى لىبووردەيى و يەكىتى و يەكسانىيە ئىوہى گەياندەتە ئەم وپستگەيە ئەمپرۇ كاربەن. لەگەل شانازى كىرنەم بە ئىوہوہ، بەھاوپەيمان و ھاوبەشى وىلايەتەيەكگرتوہگان تان دادەنم لەشەرى دژمىرۇردا.. بەراستى ئىوہ بەشدارن لەدەيدو بۆچوونەگانمان لەئاستى پاشەپۇژى عىراقىكى يەكگرتووى دىموكراتى و پارىزراو بە يەكىتى خاكى ھەرىمايەتتەن و لەدامەزاندنى حكومەتىك رىز لەدەسلاتى ياسا و مافى ھەموان بگىرت. داواكارم لەپەرەردىگارى مەزن ئەزموونەكەتان بلاوبىتەوہ تا ئەو رۇزەى بەچاوى خۇمان بىينىن كە تىپدا عىراقىيەگان يەكەدەگىرن و رىزگاربان دەبىت و ئاسوودەيى و سەربەخۇي، و خوشگوزەرانىيەك كەشياويانە بەدەستى بىننەوہ.

كۆلن پاول

وزىرى دەرەوى ئەمەرىكا

لەلایەن خۆیەووە ئەنجومەنى نیشتمانى كوردستانى عىراق بەم جۆرە وەلامى
نامەگەى (كۆلن پاول)ى وەزىرى دەرەوێ ئەمەرىكای داپەووە:

(بەریز كۆلن پاول)

ووزارتى دەرەوێ ئەمەرىكا – واشنتۆن D.C –

بە بەختیارىەووە ریزو سوپاسى بى پاپانمان ئاراستەى بەریزتان دەكەین
سەبارەت بەو نامە پەرسۆزەى ئاراستەى كۆبوونەووەى میژووویى و ھاوبەشى
پەرلەمانى كوردستانتان كەردبوو.. ديارە دەقى نامەكەتان ھاندەرمانە لەسەر
چالاككردنى كارەكانمان و گورپو تین دان بەو رەوشە دیموكراتىەى بەتەواوى
تواناوە پێوێ پابەندىن.. دلئابىن ئەوندەى لەتواناماندا بىت لە پیناوى
پتەوكردنى پایەى ئەنجومەنى یەگگرتوودا ھەولەكانمان دەخەینەگەرپو
تواناكانمان یەكدەخەین.. لەپراستیدا نامەكەتان زیاتر زیندوكردنەووە و چالاكى
خستە ناخمان، نەك ھەر لە رووى داننانتان بە خەبات و تىكۆشانى لە میژینەى
رەواى گەلەكەمان و وەستانتان لەگەلمان دژبە چەوساندنەووە و لەپیناوى ھینادى
دیموكراتى لەھەرىمەكەماندا. نامەكەتان دلئابى بەخشە لەسەر ھاوكارى و
پشتیوانى ویلاپتە یەگگرتووھەكان لە خواست و مافە رواكانمان و خەباتمان لە
پیناوى بنیادنانى عىراقىكى دیموكراتى و ھەرلایەنى یەگگرتووى دامەزراو لەسەر
بنەماى دەستوورى و كاركردن لەسەر چەسپاندنى سەرورەى یاسا و ریزگرتن
لەمافەكانى مرۆف. گومان لەوھەدانىیە ئەم دیدو لەبەر چاوكرتنەتان رۆلى كارای
دەبىت لەسەر پاشەپرۆزى نیشتمانىكەمان، جگە لەو ھۆكارىكە لەسەر بزواندن
ویست و ھەستى كوردەكانى عىراق و كارىگەرى سەرنەخیان، ھەمان كات
پشتیوانیتان زیاتر پالئەرمان دەبىت زیاتر ھەولەكانمان چەركەینەووە لە پیناوى
ھینانەدى زیاتر سەربەستى و نازادى گەلى عىراق بەگشتى، كە مەخابن ئەو
بەدیھینانە زۆر دواكەوت. ئەنجومەنى نیشتمانى كوردستان وەك دامەزراویكى

ههئېژېراوى گهلى كورد له عىراق، شانازى دهكات به رابهراندنى نهركو و رۆلى خوى له دهست پېشخهريدا وهك پېشهنگ له دامه زراندى حكومهتېكى بهرپرس له زامن كردنى دهولتې ياساو بنيادنانى كۆمهلگايهكى مهدهنى سهر به خۆ له گهلى ته شه نه كردنى دادپهرومى تيايدا. تهواوى ئەندامانى ئەنجومهن ههست بهو راستيه دهكهن، يهكبوونو يهكخستنى گوتارى سياسى و هاتنهدى نامانجه ههنووكه ييهكان لهم كاتهدا گرنگى مهزنيان دهبيت، پابهنبوونمان بهكارو نهركى هاوبهش، ههلقولاوى ناخى ههموانه و بهديهاتنى نامانجهكانيش له ناكامى ههول و تيكوشان و ماندوو بوونى ههموو پارتەكانه، له پيناوى كۆكردنه وهو كۆدەنگى له په رله مانى كوردستان و كار كردن بۆ ههرچى زووتر گهيشتن به جيبه جيكردى ريكهوتن نامهى واشنتون. لهكاتيكدا بهرهو پاشه رۆژنكى گهشى پر له نهگهر دهبينه وه، سهر له نوئ پشتيوانى و هاوكارى ويلايهته يهكگرتوو هكان دهكهن له شهري دژبه تيرۆرو به تهواوى تواناكانمانه وه دژ بهو لايهن و كۆمه لانه دهجهنگين هه ره شه له ديموكراتى و نازادى دهكهن. جارېكى ديكه بهرانبهر به پاريزگار يكردى ئەزموونى كوردستانى عىراق سوپاس و پيزانينمان ناراستهى گهلو حكومهتى ئەمهرىكا دهكهن، گهورهترين هيومان له وهدايه بتوانين ئەم ئەزموونه له خزمهتى بهرژهوهندى كوردو توركمان و كلدانهكاندا بيت و پيگهى به هيزترو رۆلى كارىگهر بيت له گۆرانكار يهكان و له هينانهدى عىراقىكى نازادو ديموكراتو يهكگرتوو.

د. رۆژنورى شاوميش

لهبرى تهواوى ئەندامانى ئەنجومهنى نيشتمانى كوردستان

هەردوو بەرپێزان (بارزانی و تالەبانی) یەكەم كۆبوونەوهی پەرلەمان گریڤدیریت. دیارە گریڤدانی ئەو كۆبوونەوهیە راگەیانندی چوونە ناوسەردەمیکی نوێ بوو، ئەك تەنها لە نیوان (پ. د. ك) و (ی. ن. ك) دا، بەلگوو لەچوونە ناو سەردەمیکی دیکەى خەبات و تیکۆشانی عێراقیەکان و رزگاربوون لە چنگی دكتاتۆرییەت و بەدیھینانی دیموکراتی. دەبێ ئەوەی بەیادنەگرت، كۆبوونەوهی ئەنجومەنى نیشتمانی كوردستان راگەیانندی خۆناساندن نییە، بەلگوو رێكخراویکی عێراقیە لە ھەلگرتنی بەرپرسیاریەتی بەرانبەر بەپاشەرۆژی عێراق. لەگەڵ بەردەوامی پیلانگێڕانی دوژمنانی گەلەكەماندا، ئەزموونی كوردستان لەسەر رێپەروی بەرزو مەزنی خۆی بەردەوامەو لە گەشەکردن دا، بەدڵنیاییەوه دەبێتە ئەزموونیکی عێراقی و بەوپەڕی شانازییەوه پشتیوانی لێدەگرت. دەگرت لەم ناستەدا ھەلۆیستەییەك بەگەین و لەوه بەگەین و بزانی پیلانەکانی رژیمی عێراق و دوژمنانی دیکەمان گۆرانکاریەکانی سەرگۆرەپانی كوردستان بەج ئاقاریكدا دەبەن.. لەكاتیكدا لەوه گەیشتووین رژیمی بەعس ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانى بۆ ئیمەى كورد نەویستوو و لەئێستا و داھاتوویش لەسەر ئەو دوژمنکاریەى بەردەوام دەبێت و لە مێژیشەوه گەمە بەچارەنووسمان دەكات و لەناستیکی نزمدا سەرنجمان دەمات. ئەزموونی سالانی رابردو و خۆراگری و ئارامگرتنی گەلەكەمانی لە ناستی نەھامەتیەكاندا سەلماندوو و لە ئیستایشدا خۆراگرە لە جاریکی دیکەى ھەلگرتنەوهی بەرپرسیاریەتی لەبنیادنانەوهی ئەو بارە كۆمەلایەتیەى دكتاتۆرییەت لە ریی چەو ساندنەوه و تیرۆر و ترساندنەوه ریشەكێشی كردبوو. دیارە ئەركیکی سەنگینی لەم چەشنە لەگەڵ ویستی كۆمەلگای نیودەولەتی و یارمەتی و ھاوکاری راستەوخۆی دۆستانی گەلەكەمان و داكۆکی كەرانى نازادی و دیموکراتی و گوروتین دانە توانای یارمەتیدان لەسەر بنیادنانەوهی ئەو كۆمەلگایانەى تێئوگلاوی دەستی دكتاتۆرییەتن. لەراستیدا ئەستەمە بنیادنانەوه و پێشكەوتن و گەشەکردنی ھەر كۆمەلگایەكى ژێرچنگی

دكتاتوریهته دەولەمەندەگانی خاوەن داھات و دارایی بە ھیزی وەك عیراقدە دەبیریت بیتەدی. بەم بۆنەیهووە لێردا سوپاسی خۆمان ئاراستەیی ئەولایەنانە دەکەین، پاراستنی ناوچە رزگارکراوەکانمانیان گرتە ئەستۆ سوپاسی ھاوڕێ نیو دەولەتی و ھەریمایەتی و ئەو عیراقیانەیش دەکەین، لەچوارچێوەی عیراقی دیموکراتی و فیدرالددا پشتیوانی خواستەگانی جەماوەری کوردستان بوون لە بنیادنانی دەزگاکانی ھەریمدا.. لەگەڵ ئەوھدا ئەزموونەگەمان بووبە ھیمای عیراقی پاشەپروژ، بەتەواوی توانامان و دوور لە خۆبایببوون، لە چوارچێوەی ستراتیزیەتی عیراقی یەگرتوودا، پشتیوانی زیاتری دۆستایەتی و بەرزەوھەندبە ھاوبەشەگانمان، بەرھ و بنیادنانی عیراقی دیموکرات و فیدرال. لە کۆتاییدا بەم بۆنەیهووە پیرۆزبایبیتان لێدەکەین ھیوای سەرکەوتن بۆ ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان دەخوازین لەکارمەکانیدا، ھەرھەھا خواریارین لەپاشەپروژێکی نزیکداو بەلەنامیز گرتنی ھەموو رەنگەگانی کۆمەلگای کوردستانی، ئەنجومەن روخسارو سیمای خۆی بگەینەیتە تەواوکاری^(۵۹).

سێھەم: ھەلۆیستی تورکیا و کاردانەووە بەرانبەر بەناوچەگە

ھەلۆیستی تورکیا بەرانبەر بەتورکمانی عیراق و داگۆکیکردن لەسەریان و پارێزگاریکردنیان، بەتایبەتی ھەلۆیستی لەناستی گەرکوک، دەستیوھردانی سەریازی لەناوچەگەدا بەبیانوی راوھدوونانی جەنگاومەران (پە. کە. کە) و ھەلگەندنی بنکە و بارەگاکیان، وھەلۆیستی لەھەر گۆرپانکاریەکی سیاسی لە کوردستانی عیراق و کاریگەری و رەنگدانەووەی بۆ سەر باروودۆخی کوردەگانی تورکیا، لەبەر ئەوھووبو ھەزاران لێکدانەوھیان بۆ دەرکرا، ئەمە لەلایەک، لەلایەکی ترەو دەبوو بەرھەمی باکوور لەرێی خاکی تورکیاوە و الایکرایە و لەو بارەووە و یلایەتە یەگرتووەکان گەتوگۆی لەگەڵ ئەنقەرە ئەنجام بەدایە و لەبەشیکیدا

^(۵۹) رۆژنامەی (الاتحاد) زمانحالی (ی. ن. ک) رۆژی ۴/۱۰/۲۰۰۲.

باس و خواس له به‌شداريكردى هيزمكاني توركييا بکرايه لهو بهرميه‌دا، به‌لام نهو نياز له‌لايه‌ن کوردمكاني عيراقه‌وه به‌توندى به‌رپه‌رج درايه‌وه، به‌و هويه‌وه مه‌سه‌له‌که له نيوان به‌شداريكردى سه‌ربازي توركييا و به‌شداري نه‌کردني‌دا و له‌نيوان کاردانه‌ومكاني کورد دا مابوويه‌وه. له ليدواننيکيدا بو رۇژنامه‌ي (ئه‌لحه‌يات) ي لهنده‌ني رۇژي ۲۰۰۲/۲/۱۸ (جه‌لال تاله‌باني) رايگه‌ياند (کوردمکان هيوپان به‌رزه به‌وه‌ي، نه‌مه‌ريکيه‌کان ريگرمين له ناستي ده‌ستيوهمرداني توركييا و هر ولات و لايه‌نيکي تر له‌کاروباري کوردستاني عيراق). له‌وه‌لامي پرسيارنيک ده‌رباره‌ي چاوهروانيکردن له‌ده‌ستيوهمرداني هه‌رئمايه‌تي وتي: (ناکرتت به‌يه‌کجاري و به‌شيومه‌يه‌کي ره‌ها چاوهرواني بکه‌ين، نه‌گه‌ر توركييا نه‌و هه‌نگاوه‌ي نا، ده‌کرتت ئيرانيش هه‌مان هه‌نگاو بنيت و به‌پيچه‌وانه‌شه‌وه، نه‌وميش له‌سه‌ر نه‌مه‌ريکيه‌کان وه‌ستاوه، نه‌گه‌ر ريگريان کرد له‌پيشياندا، هيچ لايه‌کيان به‌و کرده‌وميه هه‌ئناستن). له‌مه‌ودايه‌کي ديکه‌دا و له هه‌مانديمانه‌دا (تاله‌باني) وتي: (ئيمه داخوازي هه‌لوئاستمان له‌نه‌مه‌ريکيه‌کان کرد، وه‌لاميان نه‌ومبوو که ريگا به‌هيچ ده‌ستيوهمردانيکي ده‌ره‌کي ناده‌ن).

سه‌روکي ده‌سته‌ي نه‌رکاني هيزه شه‌رگه‌رمکاني نه‌مه‌ريکا جه‌نه‌رال (پيتشارد مايرز) له ديداره‌که‌دا ئيمه پرسيارمان له هه‌لوئستي تورکياکرد... له‌وميش دئني‌اي کردين که تورکيا له نياز له نه‌و هه‌وله‌دا نييه، نه‌ومنده‌ي له مه‌به‌ست و نياز له‌مه‌ريکيه‌کان گه‌يشتووم دژبه هه‌رده‌ستيوهمردانيکي هه‌رئمايه‌تي له کاروباري عيراق ده‌وه‌ستن، نه‌وان لايان روونه، هه‌ر جوړه ده‌ستيوهمردانيک ده‌بيته هوي شه‌ري ناوخوو خولقاندني گيروگرفت بو سه‌رده‌مي دواي رۇژمي سه‌دام، دياره نه‌وميش له‌به‌رژه‌ومندي نه‌واندا نابيت). هه‌مان کات له ليدواني رۇژي ۲۰۰۲/۱۰/۱۱ ي (مه‌سه‌ود بارزاني) بو رۇژنامه‌ي (ئه‌لحه‌يات) و له‌وه‌لامي پرسيارده‌رباره‌ي هه‌لوئست و رۇلي تورکمان ده‌ليت (ئيمه هيچ هه‌ستياريه‌کمان به‌رانبه‌ر مافه‌کاني تورکمان نييه، وه‌ک ئيمه هاوولاتي عيراقين و برامانن.. مافي خويان بو

دەستەبەركراو، ھىچ بىنانوويەك بۇ تورگيا نەماوھ ناوى لىبىنىت داکۆكى و بەرگىرىكىدن لىيان و بتوانىت دەست بخاتە كاروبارى كوردستانى عىراق، لەلايەن خۆمانەوھ بە ھىچ دەست تىۋوردانىكى ھەرىماھەتى رازى نابىن، ئەگەر دەستىۋوردان روويدا دەستىرىزى گرايە سەرخاك و ولاتمان، بىگومان بەتەواوى توانامانەوھ بەرگىرى لەخۆمان دەگەين، ديارە ئەوھىش مافى سىروشتى خۆمانە). لەوھلامى پرسىارى رۇزنامەگەدا سەبارت بە نووسىنىكى رۇزنامەى (خەبات)، تىايدا ھاتووھ (كوردستانى عىراق گۇرستانى سوپاى تورگيا دەبىت) بارزانى وتى: (ئەوھ ولەمىك بوو بەرانبەر لىدوانەكانى سەباھەدىن شىكماك ئۇغلو ى وەزىرى بەرگىرى تورگيا، كە باكوورى عىراقى بەئەمانەتەك ناوبردو تورگيا بۇى ھەيە لەچارچىۋەى سنوورى پەيمانە نىشتمانىيەكانىدا دەستى تىكىشى).

لەيدارىكى دىكەى بەرپىز (بارزانى)دا لەگەل كەنالى ئاسمانى (C.N.N) ى توركى سەبارت بەپەژارەو ئەندىشەكانى ئەو ولاتە لەپرووداۋەكانى كوردستانى عىراق و مەترسىيەكانى لەبەرپاگردنى دەولتەى سەربەخۆ، ولەلامى چەندىن پرسىارى دايەوھ و تى: (ھەموو ئەم قسەو باسانە جگە لەئەندىشە ھىچى ترىن، ئەوھى ئىمە پىى ھەستاوين و ئەنجاممانداۋە، لەچارچىۋەى سنوورى عىراق دەرنەچووھ، لەو بارەوھ بەرنامەى روون و ئاشكرامان ھەيەو لەھەولتى بىيادنانى عىراقىكى دىموكراتى و فرە لايەن و پەرلەمانى فېدرالىداين و بەوناراستەيە كار دەگەين، نەپىنگامانداۋەو نەداۋاى سەربەخۆيى و جىابوونەوھشمان كردووھ.. بەپىچەوانەوھ، ئىمە دز بەو پارچە پارچە بوونەى عىراقىن كەبووتە ئەندىشەى ئەوان، ئەوھى داخوازى ئىمەيە ھەپشە نىيە بۇ تورگيا، بەلكو زىاتر رىز لەسەرورى و ئاسايشى ئەم ولاتەو بەرزەۋەندىيەكانى دەگرىن و ناگونجىت بىينە سەرچاۋەى ھەپشە بۇى.. ئىمە لەجىى تورگيا بوويناپە بەگشتى دەستى ھاوكارى و يارمەتىمان بۇ گەلى عىراق و بەتايبەتى بۇ گەلى كورد رادەمكىشا.. ئىمە لەلايەن خۆمانەوھ لەگەشەكردن و پىشكەوتنى ھىچ گەلىكى ناوچەكە مەترسىمان

نییه، به‌رای من به‌هه‌ر ئه‌ندازه‌یه‌ک ری‌زی به‌رانبه‌ر بگری‌ت، به‌هه‌مان ئه‌ندازه یارمه‌تیدم‌ر ده‌بیت له به‌هیزکردنی باری ئاسایش و سه‌ربه‌خوئی و پارێزمری به‌رژه‌موندیه هاوبه‌شه‌کانی گه‌لانی ناوچه‌که ده‌بیت). له‌وه‌لامی پێداگری کورده‌کان له‌سه‌ر که‌رکوک و ناوه‌ینانی به‌ پایته‌ختی کوردستان بارزانی ده‌ئیت: (یه‌که‌م له‌وه‌ناگه‌م په‌پومندی که‌رکوک به‌ تورکیاوه چیه.. که‌رکوک شاریکی عێراقیه، به‌گه‌رانه‌وه بۆ سه‌ر ژمی‌ری سالی ۱۹۵۷ ی عێراق و خو‌دوور راگرتن له مه‌به‌ستی سیاسی ئه‌وه‌ی سه‌لماندووه کورده‌کان زۆرینه‌ی دانیش‌توانی که‌رکوک پیک ده‌هینن، هه‌موان ده‌زانین پاش ئه‌و سه‌رژمی‌ریه، له‌پێی چه‌وساندنه‌وه‌و سه‌رکو‌تکردن و گرتن و ده‌رکردن و دوورخستنه‌وه‌ی دانیش‌توانی له‌خه‌لکی کورد و هینان و نیشته‌جێکردنی خه‌لکانی دیکه‌ی نامۆ تیایدا، به‌رده‌وام هه‌وێی چ‌ر دراوه له‌سه‌ر گۆپانکاری سروشتی نه‌ته‌واپه‌تی له‌و شارهدا. ئه‌گه‌ر گرنگی که‌رکوک له‌نیاز و ئه‌ندیشه‌ی خه‌لکانی تردا ئه‌وه‌بیت له‌سه‌ر ده‌ریای نه‌وته، بۆئیمه له‌وه‌وه سه‌رچاوه ده‌گری‌ت که هینمای ئه‌و هه‌موو سه‌تم و چه‌وساندنه‌وه‌و نه‌هامه‌تیانه‌یه که‌به سه‌ر گه‌له‌که‌ماندا سه‌پینراوه، ئیمه‌له ره‌سه‌ناپه‌تی ناسنامه‌ی که‌رکوک ناکو‌ئینه‌وه‌و دان به‌وه‌شدا ده‌نیین که شاریکی عێراقیه و کورد و تورکمان و عه‌ره‌ب و کلدان و ئاشووری تیایدا ده‌ژین و پێویسته هه‌موان له‌سامانی نه‌وتی که‌رکوک به‌مافی خو‌یان بگه‌ن و سوودمه‌ندبن و به‌یه‌کسانی به‌سه‌ر هه‌مواندا دابه‌ش بکری‌ت. هه‌روه‌ها سه‌بارت به‌پیشنیاری ده‌ست‌نیشانکردنی که‌رکوک به‌پایته‌ختی کوردستان پێشنیاری‌که‌و له‌بازنه‌ی پرۆژه‌یه‌کدا به‌ده‌گری‌ت باس و خواسی له‌سه‌ر بکری‌ت، ئه‌وه‌ی لامان جیی قسه‌و باسیک نییه ناسنامه‌ی کوردستانی بوونی که‌رکوک). به‌رانبه‌ر به‌هه‌ر شه‌کانی تورکیا (بارزانی) وتی: (له‌لایه‌ن هه‌ندی لێپرسراوانی تورکیاوه لێدوانی هه‌ست و روژینه‌رو هه‌ر شه‌ نامی‌زکراوه، نه‌ک له‌لایه‌ن ئیمه‌وه.. خوازیا‌رین له جی‌گی‌کردنی ئاسایش و ئارامی ناوچه‌که‌دا تورکیا هه‌ماهه‌نگ و هاوکارمان بیتی، نه‌ک زیاتر گرژکردن و

ئالۆزگاندىنى باروۋۇخەگەو پائىتان بە مەسەلەكانەو بەرەو رووبە رووبوونەوھى سەربازى، ھەموو خەلكو ئىمەپىش خاكو كەرامەتو پىرۆزمەندى خۆى لا خۆشەويستە، نەگەر ئەو خاكو كەرامەتو پىرۆزمەندىبە كەوتە بەرھىرشى بىگانەو داگىركرا دەستەوسانو لە دوورەو تەماشى ئەو پىشلىكارپانە ناكرىت.. بەدئىياپىيەو نەگەر دىمان سوپايەك خاكمان داگىردەكات، مافى رەواى خۆمانەو بەرگى لەخۆمان دەكەين. لەگەل ھەموو ئەمانەدا لەو بىروايە دانىن توركىا ھەنگاوى لەو جۆرە بەرەو داگىركردنى ولاتمان بنىت، بەلكوو زياتر چاوپرېنى پارمەتپەكانى دەبىن لەبنىدانانەوھى وولاتمان وكارکردن لەسەر جىگىركردن و بەھىزکردنى ئاسايش تپايداو لەبەرزەوھەندى ھەردوو گەلى عىراقو توركىا دەستى ھاوكارى و پەيوھەندى دۆستانەمان بۆ درىز بكات).

كۆبوونەوھى شوباتى ۲۰۰۲ ى پەرلەمانى كوردستان لە ھەولېر، داواى كرد لە واشنتۆن لەسات وكاتەكانى ھىرشى ھىزەمكەنى ئەمەرىكاو ھاوپەيمانىنى بۆ سەر عىراق رىگىرى بكات لەھەر دەستپۆردانىكى توركىا بۆسەر كوردستان، پەرلەمان لەپراگەياندىنى بەياننامەپەكدا داواى لەويلاپەتە پەكگرتووھەكانو ھاوپەيمانىنى دىكەى كرد رىگا نەدەن بەتوركىا و ھەر دەولەتتىكى تر بىنە خاكى ھەرىمى كوردستانەوھ.. لەوبارەو سەرۆكى پەرلەمانى كوردستان وتى: (داوامانكردوھ ئەمەرىكا دەسلەلاتى خۆى لەرپىگىرى كردنى ھىزە ھەرىمەكان لەپەلاماردانى ناوچەكەمان بەكاربىنى.. لەگەل رىزگرتنمان لەسنوورى دەولەتانى ناوچەكە توانادارىشىن لە پارىزگارپىكردنى سنوورەكانى كوردستانو ھىچ كات بەدەستپۆردانى ئەو دەولەتانە لەكاروبارى ناوخۆمان رازى نابىن). رۆژنامەى (ئەلسە فىر) ى لوبنانى رۆژى ۲۶/۲/۲۰۰۲ دا زياتر تىشكى خستبوويە سەر راپۆرتەكەى پەرلەمانى كوردستانو لەوتارىكىدا دەئىت: (لەرپو بەرپووبوونەوھو روودانى شەرى خۆپىناوى نىوان سوپاى توركىا و جەنگاومرەنى كورددا مەترسى راستەقىنە دەكرىت.. روودانى شەرىكى لەم جۆرە تەگەرە دەخاتە پىش

نامادهگاریهکانی ئەمەریکا لە کردنەوهی بەرهی باکوورو هێرشکردنە سەر بەغدا.. بەو ھۆیەوه ویلایەتە یەگرتووھکان و تورکیا و تووینژمەکانیان چەرتکردەوهو یادداشتی لەیەک گەشتنیان پێکەوه مۆرکرد.. بەو پێیە بەرهی باکوور لەپێی خاکی تورکیاوه دەکرێتەوهو تیایدا پانزە ھەزار سەربازی تورکیا بەتەواوی چەک و تفاقى جەنگیەوه بەشداری ھێزەکانی ئەمەریکا دەکات. بەمەبەستی رایبکردنی ئەو کردەویە، کەشتیە جەنگیەکانی ھیزی دەریایی ئەمەریکا بەتەواوی تفاقى جەنگی و پێداویستیەکانی لەشکری دەیەمیەوه گەشتنە بەندەری (میرسین) و (ئەسکەندەرونە)، لەچاوپێی گەشتنی تەواوی ئەو لەشکرە لە ویلایەتی تەکساسەوه لەپێی ئاسمانییەوه لەنگەریانگرت.

(عەبدول لەتیف سیفی) ی جینگری سەرۆک و زەیرانی تورکیا لە لێدوانیکی دەلیت: (بەریار وایە لەماوی چەند سەعاتی داھاتوودا پەرلەمانی تورکیا سەبارت بە رینگەدان بەبلاوبوونەوهی ھێزەکانی ئەمەریکا لەخاکی تورکیادا ھەلۆیست وەرگیریت).

ھەمانکات رۆژنامەى (حورپیت) ی تورکی ئەوهی پشتراست کردەوه کەتورکەکان و ئەمەریکەکان بەپێی ئەنجامدانی و تووینژی چەند ھەفتەى رابردوو چەند خالیکی جیاوازیان تێپەراند، بەلام ئەمە پێش گەشتنی گەفتوگۆکان بەپەلەى کۆتایی لە نامازمەکی ھەمان رۆژنامەدا ھاتوو: (ھەردوولا لەسەر دامائینی چەکی ھیزی پێشمەرگەى کوردستان لە باکووری عێراق گەشتنە رێککەوتن). لە ئەنجامی دزەکردنی باسو و خواسی یادداشتی لێک گەشتنی نیوان تورکیا و ویلایەتە یەگرتووھکان، جۆرە بشیوی و ئالۆزبەک کۆمەلگای کوردستانی عێراقی گرتەوه. لەلێدوانی لێپرسراویکی کورددا ھاتوو دەلیت: (تورکەکان سنوور دەبەزینن و تێدەپەرن، بەلام بەسەرلاشەکانماندا)^(١٠).

بەریاری لەناکاوی رۆژی ٢٠٠٢/٢/١ ی پەرلەمانی تورکیا و رێگری لە کردنەوهی

(١٠) لێدوانیکی بەرپێز مەسوود بارزانی . و.ک

بەرەى باكوور لەرپى خاكى توركياو، لەگەن رەوينەوئى مەترسيەكاندا كارىكرە سەر دەروونى كوردەكان و هەناسەى ئاسوودمىي و هئوربوونەوميان هەلكيشا. ئەوندەى نەخايند كوردنەوئى بەرەى توركياو بەشئوازىكى ديكە، سەرلەنوئ مەترسيە دەرونيەكانى دانىشتوانى هەرئەمەكەيان نوئكرەوئە.. بەرانبەر بەدەستكرانەوئى لەسەر باكوورى عىراق، توركييا ئاسمانى و لاتەكەى لەپيش پەرۆزى فرۆگە ئەمريكەكاندا كوردەو^(٦١) بەمە سەرلەنوئ پەرۆزى دەستئومردانى سەربازى سەرى هەلدايەوئە. لەهەوئى دەربازبوون لەو قەيرانە ئالۆزە (جەلال تالەبانى و نيچىرئان بارزانى) سەردانى ئەنقەرەيان كورد و لەگەن لئپرسراوانى توركدان كۆبوونەوئە و كيشەى دەستئومردانى ئەو و لاتەيان لەكاروبارى كوردستان و پەيوەنديەكانيان خستەبەر باسو و لئكۆلئينەوئە. پاش تئگەيشتن و دنئابوون لەنئيازەكانى حكومەتى توركييا بەرانبەر بە كوردستان ناچاربوون بەگەرانهوئە^(٦٢). سەردانى بالۆئزى ئەمەريكا (زالماى خەلئلزاد) بۆهەولئبرى پائتەختى كوردستان، جارىكى تر پەنجەرەى رووناكى بەرووى تەنگزەكەدا كوردەوئە هەر جۆرە رئككەوتنئىكى دژ بەكوردستانى عىراقى رەتكردەوئە، هەمان كات لەسەر رۆشنايى لئدوانەكانى ئەوچارەى سەرۆكى ئەركانى سوپاى توركييا، هەر جۆرە دەستئومردانئىكى لەكاروبارى كوردەكانى عىراق بە دوور زانى. (مەسعود بارزانى) لەلایەن خۆيەوئە دوالىدوانى سەرۆكى ئەركانى توركيياى بەكاراو لەبار لئكدايەوئە و پئىداگرى زياترى كرد لەسەر بەرپاكردى پەيوەنديەكانى كوردو توركييا و پابەندبوون لەسەر پارئزگارى كردنى بەرژەوەنديەكانى سەبارت بەوئە (بارزانى) بەدنئايەوئە دەلئت: (لئدوانەكانى بالۆئز خەلئلزادمان بيستو لەوئە گەيشتن سوپاى توركييا بە نئياز نئيبە بئتە

(٦١) رۆژنامەى (ئەلحەيات) ى لەندەنى ٢٠٠٢/٢/٢١

(٦٢) سەرچاوئى پئشوو ٢٠٠٢/٢/٢٢

خاکی کوردستانهوه^(۱۳). له دیمانهی ۲۰۰۲/۴/۴ یدا له گهڼ رۆژنامهی - نه لشرق نه لئه ووسهت (الشرق الأوسط) دا بارزانی وتی: (له ئه نجامی دوا سهردانی وهزیری دهره وهی ئه مه ریکا بۆ ئه نقه ره و وتووێژی له گهڼ بهرپرسیانیدا، پێده چیت له مه سه له ی ده ستیومردانی تورکیا له کاروباری ههریمی کوردستان، حکومه تی تورکیا پاشگه زیووبیته وه، بێگومان ئه مه یش کاریکی باشه و پێشوازی لێده که یین.

رۆلی کورد له شهردا

پاش وه لانان و سرپینه وهی بیرۆکه ی به ره ی باکوور، بیر له به کاره ی تانی ئاسمانی تورکیا له تیبه پرکردنی فرۆکه کان کرایه وه. پێشتر له کاتی شه ری له گهڼ ئێران به مه به سه تی ئاسانکاری گه یانندی یارمه تی سه ربازی به به ره کانی شه ر، حکومه تی عێراق هه سه تا به دامه زراندن و نۆژه نکرده وه و فراوانکردنی فرۆکه خانه کانی :-

۱ - فرۆکه خانه ی بامه رنی - سه ربه پارێزگای دهۆکی نزیک به سنووری تورکیا.

۲ - فرۆکه خانه ی ههریر - له پارێزگای ههولێر.

۳ - فرۆکه خانه ی به کره جو - له پارێزگای سلێمانی نزیک به سنووری ئێران.

ئه وه بوو دواتر له شه ری رزگاری عێراقدا ئه ندازیاران و پسه پۆرانی ویلایه ته یه کگرتوه کانی ئه مه ریکا هه سه تان به چاکسازی کردن و پینه کردن و به ره پیدانی ئه و فرۆکه خانانه، تابه ئاسانی پێشوازی له فرۆکه جهنگیه کان بکه ن، که هه لگری جهک و جبه خانه و پێداویستی سه ربازین.. ئه م هه ولانه ی ئه مه ریکا کردنه وهی به ره یه کی سنوورداربوو، له پێناوی سه ره قان کردنی هێزه

^(۱۳) سه رچاوه ی پێشوو ۲۰۰۲/۲/۲۹

سەربازىيەكانى عىراق لەكاتى بۆيۈستدا.

لەگەن ئەوھشدا سەرگردايەتى كورد ھاوكارى و پارمەتى بەردەوامى پېشكەش بەھىزەكانى ھاوپەيمانان دەكردو رېوشوۋىنى ھەوانەوھە و نىشتەجىكردنى دەستەكانى كارگوزارى و بەرپۆھبەردىيان لەشارۆچكەى (عەنكاوھە)ى مەسىحى نشىنى نرىكى ھەولپىر بۇ دەستەبەركرد).

لەلەيەكى ترموھ ھىزەكانى پېشمەرگەى كوردستان خۇيان بۇ رۇزانى داھاتوو سازو نامادە كرىدبوو. كۆتايى ھەفتەى دووھەى شەپ، بەم جۆرە بەرھە ناوچەى باكوور (كوردستانى عىراق) جموجوول و چالاكى تىكەوتو كۆتايى بەسىنارىۆكە ھىنا، ھاوكاتى بۆردمانى خەستى پىگەو سەربازگەكانى رۇپم و كارىگەرى گورزى فرۆكەكانى ھىزى ئاسمانى ئەمەرىكا، سوپاى عىراق لە ژپىر گورزە كوشندەكانى پېشمەرگەى كوردستان لەسەر ھىلە سنوورپەكانى ھەرىم كشانەوھە. ھەفتەبەك پىش رووخانى رۇپمى بەعس، لەپىش كۆمەلئىك ھاوولاتى دەركرارو و كۆچپىنكرارو راگوپزراوانى خەلكى كەركوك (مەسعود بارزانى) راپگەياندو وتى: (گەپرانەھوتان بۇ كەركوك و ناوچەى نىشتەجىكانى پېشوووتان نرىك بووھتەوھە، پېويستە لەسەرتان، بەتەواوى چاودپىرى و پارىزگارى لەبەھا مرۆپىيەگان و ئاكارو رەوشتى بەرزو مەزنى كوردايەتى بكەن و بەنا نەبەنە بەركار و كرىدەوھى توندوتىزى و تۆلەسەندەوھە و روژانلەن و برىنداركردى ھەستى كەسانى تر، بۇ زياتر دىئىابوونتان، حكومەتى ھەرىم ھەموو ئاسانكارپەكى گەپرانەوھەى ئىوھى گرتووھتە ئەستۆى، ھەمان كات رىگرە لەروودانى ھەر كرىدەوھىكى توندوتىزى و ئازاوھ نانەوھە).

(بارزانى) خەلكى دەركراروى كەركوك بەتايبەتى و خەلكى كوردستانى بەگشتى دىئىا كرىدەوھە وتى: (ئەگەر پىشتر سامانى عىراق لە كرىنى چەك و كەرسەى سەربازىدا خەرج كرابىت، لەسەردەمى نوپدا دەبىتە سامانى گەل و بەسەر تەواوى چىن و توپزەكانى گەلى عىراقدا دوور لە جىاوازى ئايىنى و

رهگهزی و ناوچهگهري دابهش دمهكریت، جكه له و مېش همم عیراقیهك له نهنجامی سیاسهته چهوتهكانی رژیم كهوتبیته بهر شالوی دمهكردن و راگواستن، قهرمبووی زبانهكانی دمهكریتهوه. لهراپورتیكی رۆژنامهی (ئهلهشهرق ئهلهئوسهت)ی رۆزی ۲ نیسانی ۲۰۰۲ دا هاتووه نووسیویه: (ژماره‌ی دمهكران و راگوئیزارانی كهركوك و دمورویه‌ری، بهنزیكه‌ی نیومیلۆن كهس مهزنده دمهكریت، هممهچهند دهگونجیت له‌دیاریكردنی نهو ژماریه‌دا زیاده رۆیهك كرابیت، بهلام دهبی لیکۆلینهوه‌ی ته‌واوی له‌سهر بكریت). له‌گه‌ل هه‌لگشان و داكشانی بارودۆخه‌كه‌یشدا هیشتا مهترسی و دلته‌راوکی هاتنی هیزه سه‌ربازیه‌كانی توركیا بۆ كوردستان نه‌ره‌وی بوویه‌وه، له‌كاتیكدا دمه‌نگۆی نیازه‌كان له‌هاتنه‌ ناو‌كوردستانی نهو هیزانه‌ جۆراوجۆرو جیاواز بوون، بهلام سه‌رچاوه‌كانی سوپای توركیا هه‌ر كرده‌مویه‌کی له‌و جۆرمیان دابه‌ دواوه. نهو هه‌ولانه‌ی پېشتر له‌سهر گه‌یشتنی هه‌زار سه‌ربازی توركی بۆ ناو خاکی كوردستانی عیراق بلاوكرابوونه‌وه، له‌گه‌ل كه‌وته‌وه‌ی مهترسیدا، گيرو گرفت و ناكۆكیه‌كان په‌رمیان سه‌ندو گه‌یشتنه‌ ئاستی رووبه‌رپووبوونه‌وه له‌گه‌ل كورده‌كاندا.. سه‌رله‌به‌یانی ۱۲ی نیسان- (جیف هون)ی ومزیری به‌رگری به‌ریتانیا به‌زاندنی سنووری هه‌ریمی كوردستانی له‌لایهن سوپای توركیاوه‌ ئاشكراکرد.. هه‌مان كات له‌گرنگی مه‌سه‌له‌كه‌ كه‌م ده‌كاته‌وه‌وه‌ ده‌ئیت: (مه‌سه‌له‌كه‌ په‌یومنی‌داره‌ به‌رپك‌ه‌وتنی نیوان رژیم‌ی عیراق و حكومه‌تی توركیاوه، كه‌ هیزکی بچووكی سوپا به‌مه‌به‌ستی پاراستنی سنووره‌كانی خۆی سنووری هه‌ریمی كوردستانی به‌زاندوه).

له‌په‌ره‌ سه‌ندنیكی ديكه‌دا كیشه‌ی به‌زاندنی سنووری باكوورو هاتنه‌ ناوه‌وه‌ی هیزه‌كانی توركیا چه‌ندین ره‌هه‌ندی نیوده‌ولته‌ی گرتووته‌ خۆی..(پوشكافیش)ی ومزیری دمه‌وه‌ی نه‌لمانیا نه‌وه‌ی روونكرده‌وه‌ نه‌گه‌ر توركیا بیه‌ویت خۆی به‌شه‌ری باكووری عیراقه‌وه‌ خه‌ریك بكات، حكومه‌ته‌كه‌ی ناچارده‌بیت

بەكشاندىنەۋەى فرۇگەكانى جۇزى (ئەۋاگس) كەلە چۈرچىۋەى ھىزى ناسمانى پەيمانى ناتۇدا چاۋدىرى ناسمانى سەر توركىا دەكەن. ھەرومھا سەبارت بەو مەسەلەيە رۇزى ۲۰۰۲/۴/۱۴ لىپرسراۋىكى پلە بەرزى پەرلەمانى روسيا وتى: (بلاۋوكرىنەۋەى ھىزەكانى توركىا لە باكۋورى عىراقدا بە جۇرئك تەشەنەدەمكات مەترسىيەكەى ناوخاكى توركىايش دەگرئتەۋە).

ھاۋكاتى ئەم پەرسەندىنانە (عەبدولأ گول)ى ومزىرى دەرەۋەى توركىا لە لىدوانىكىدا دەئىت: (ئەو چۆلەۋانىيەى لە باكۋورى عىراقدا كەوتوتەۋە، ۋەك راستىەك گۇراۋە بۇ سەربازگەى چالاكى تىرۇرىستى و ئىمەى ناچاركردوۋە بچىنە ئەو ناۋچەيەو چۆلەۋانىيەكە پىركەينەۋە). ھەۋالەكان ئەۋمىان دەرختوۋە تەنگزەۋ ھاتنى سوپاى توركىا بۇ باكۋورى عىراق، پىكھاتنى لىزنەى ھەماھەنگى و ھاۋكارى نىۋان ۋىلايەتە يەكگرتوۋەكان و توركىا و ھەردوۋ پارتى سەرەكى كوردى (ى. ن. ك و (پ. د. ك) ى لىكەوتەۋەو سلۋىي نىك بە سنوور كرايەبارەگا.. لەگەن ۋەرگرتنى دەسەلاتى تەۋاۋادا لەكاتى پىۋىستدا لىزنەكە بىرپاردەر دەبىت لەسەر ھاتنە ناۋمەۋەى ھىزە توركىەكان، بەتايبەتى لەكاتى نەگەرى روۋدانى كارەساتىكى مرۇيى، يان روۋدانى ھەرپەشەى تىرۇرىستى دۇبە توركىا، يان ھەر مەسەلەيەكى پەيوەندىدار بەچارمنوسى كەمىنەى توركىمان.

پىنج بەرەى كوردى

لەگەن بەردەۋامى و تىپەپراندىنى رۇژانى شەپدا، ھىزەكانى پىشمەرگەى كوردستان دۇ بە ھىزەكانى سوپاى عىراق لەپىنج لاۋە بەرمكانيان كىردەۋە.. بەرەى يەكەم – ھىزەكانى (پ. د. ك) لەدھۆكەۋە بەناحيەى فايدەدا كەوتنە پىشەرۋى و ھىرشىيان كىردە سەر سەربازگە و سەنگەرەكانى موسل و دەۋورۋىيەرى. بەرەى دوۋەم – ھىزەكانى پىشمەرگەى كوردستان لە ھەۋلىرەۋەو بەتپەپروۋىيان بەشارۇچكەى ناسكى كەلەكدا ھىرشىيانكىردە سەرىپىگەو

سهنگهرمکانی پېشه‌وهی سوپای عیراق له‌موسل و دهوروبه‌ریدا.

به‌ره‌ی سیه‌م- هیزه‌کانی (ی. ن. ک) له‌رپې شاروچکه‌ی چه‌مچه‌ماله‌وه په‌لاماری سهربازگه‌کانی سوپای عیراقیانداو له‌ماوه‌یه‌کی کورتدا ده‌ستیان گرت به‌سمر که‌رکوک و دهوروبه‌ریدا.

به‌ره‌ی چوارم- له‌لایه‌کی تره‌وه هیزه‌کانی (پ. د. ک) له قوشته‌به‌ی نریکی هه‌ولیره‌وه هی‌رشیانکرده سهر ته‌واوی پېگه‌و سهربازگه‌و سهنگهرمکانی پېشه‌وهی سوپای عیراق و له‌ماوه‌یه‌کی کورتدا گه‌یشتنه‌شاری که‌رکوک و له‌ته‌واوی دامو ده‌زگا سیخو‌ری و سهربازیه‌کان پاکسازی کرا.

به‌ره‌ی پینجه‌م- هیزه‌کانی (ی. ن. ک) له‌رپې سهره‌کی مهنده‌لی و خانه‌قینه‌وه هی‌رشیان کرده‌سهر به‌غدا‌ی پایته‌خت و له‌ماوه‌یه‌کی دیارپیکراوداو له‌گه‌ل پاکسازی کردنی ریگای سهره‌کی و بان‌تایی ناوچه‌که گه‌یشتنه جیې مبه‌ست.

نکوولی له‌وه‌ناکریت هیزه‌کانی پېشمه‌رگه‌ی کوردستان له‌سهر قالكردن و په‌شوکاندن هیزه به‌زیوه‌کانی رژیمدا روئی گرنگو مه‌زنیان گپراو به‌شداریه‌کی به‌رچاویان هه‌بوو له‌ههره‌س پېه‌ینان و داروو‌خاندنی رژیمی دیکتاتوری به‌عس له ۱۹ ی نیسانی ۲۰۰۲.

په‌یوه‌ندیه‌کانی کوردو عه‌ره‌ب رووبه‌رووی مه‌ترسی ده‌بنه‌وه

له‌گه‌ل ههره‌سه‌ینان و داروو‌خانی خپراو له‌ناکاوای رژیم و هه‌لته‌کاندن پنه‌رمتی سهره‌کی ده‌ولت، بارودوخه‌که له‌باربوو له شیانندن پهیوه‌ندیه‌کانی نیوان کوردو عه‌ره‌ب، هه‌مان کات هه‌ره‌شه‌یه‌کی گه‌ورمیش بوو له‌سهر چارمنووسی حکومه‌تی دوا‌ی رژیمی به‌عس. نه‌وه‌بوو له‌رووداوای روژی ۱۰/۴/۲۰۰۲ ی شاری که‌رکوک و روژی ۱۱/۴/۲۰۰۲ ی شاری موسل رهنگی دایه‌وه.

مه‌ترسی زیاتر له‌وه‌دا به‌دی دمکرا، روژی پینج شه‌ممه ۱۰/۴/۲۰۰۲ له‌کاتیگدا هیزه‌کانی (ی. ن. ک) و خه‌لگی دهرکراو و کوچ‌پیکراوی شاری که‌رکوک

بەئۆتۆمۇبىلى گەورەو بچووك كۆمەل كۆمەل و لەپىڭدا خۇيانكردەو بەشارەكەياندا ھەرچەند لە رىككەوتنى پىشتردا لايەنە كوردى بەكان كەركوكيان بەھىلى سوور دەستنىشان كرىبوو، بەلام ھەنچوونى بارودۇخەكە پائەنەرىبوو لەوھى پىشمەرگەكانى (ى. ن. ك) بى كىشەو گرفت دەست بكىشىن بەسەر زۇربەى ناوچەكانى شارەكەدا.

كوردەكان لە ئاستى رووبەرۋوبوونەوھى مەسەلە پەيوەننىدارەكان بە كەركوك و موصل نەخشەو پلاننىكى ئەوتۇيان لەبەردەستدا نەبوو. لە لىدوانى بەرپرسىكى كورددا ھاتووە دەئىت: (ھەرچەندەمافى خۇمانە ھەك عىراقى رووبەكەينە ھەر شارىكى عىراق بەلام لەم كاتو ھەلومەرچەدا، (پ. د. ك) لەنيازىدا نىيە ھەستى تورگەكان بەھزنىت). ھەفتەيەك پىش رووخانى رزىم (بەرھەم صالح)ى سەرۇكى حكومەتى سلىمانى و (دواتر جىگرى سەرۇك وەزىرانى عىراق) دنئايىدا لەمەوداى كرىنەوھى بەرھى باكوور ھىزمەكانى پىشمەرگەى كوردستان ناچنە ناو شارى كەركوك.

لىرەدا پرسىيارىك سەر ھەلەدەتات – ئەم ھەئۆستە كتوپرەى كوردەكان لەئاستى چوونە ناوكەركوك چى بوو؟ ديارە ئەوان لە ھەستىارى شارەكەو مەترسىەكانى توركياو كاردانەوھى لەسەر ناوچەكە شارمزاى تەواويان ھەيەو دەزانن چى دەبىت ئەگەر بەلامارىاندا.

لىرەدايە ھەست بەو دەكرىت وىلايەتە يەكگرتووەكان بۇ چوونە ناو كەركوك رەنگى سەوزيان بە كوردەكان بەخشىبىت، يان لای كەمى خۆى لەئاستىدا وىل و بىئاگا كرىبىت.. لەم ميانەدا ھىزمەكانى (ى. ن. ك) بەھەلكردى ئاللى سەوزو بەرزكرنەوھى وىنەى (تالەبانى) و ھىزمەكانى (پ. د. ك) پش بە بەرزكرنەوھى ئاللى زەردو وىنەى (مەلا مستەفا بارزانى) و چەكدارەكانى بەرھى توركمان بەئاللى شىنەوھى خۇيان كرى بە شاردا، ھەر لايەنەو ھەولى سەلمانننى خۆى لەو شارەدا دەدا.. ئەوھى نەخوازراو بوو نانەوھى ئەوبشىوى و ئازاوە گىرپە

بوو خه‌لکانیکی زۆر کهوتنه په‌لاماردانی به‌رپۆمبه‌رایه‌تی باری شارستانی که‌رکوک و سووتاندنی ته‌واوی تۆمارگه‌کانی، ئهم کرده‌وه‌یه گومانیکی نه‌وتۆی دروستکردو له‌خۆیدا بوو به‌و پرسیاره (ئایا ده‌بیت ئه‌و کرده‌یه دهرمنجای به‌عه‌رمبکردن و سه‌رینه‌وه‌ی ناسنامه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌وه سه‌ری هه‌له‌دابیت؟). به‌تێپه‌رانلنی ماوه‌یه‌کی که‌م به‌سه‌ر ته‌واوی کرده‌وه‌که‌دا رقی کۆن و نوێی تورکیای بزوانده‌وه‌و بی لیکدانه‌وه‌و چاوه‌ڕوانی، په‌رله‌مانی تورکیا به‌ ناماده‌بیونی سه‌روکی ئه‌مرکان کۆبوونه‌وه‌یه‌کی ته‌نگه‌تاوی گرێداو له‌ویدا رایگه‌یانند و تی: (جیی ره‌زامه‌ندی نییه هیزه‌کانی پێشمه‌رگه‌ی کورد بچنه شاریکی ده‌وله‌مه‌ندی پر له نه‌وت و تیایدا بمینه‌وه، هه‌رچه‌ند نه‌گه‌ر ئه‌و هیزانه له‌خۆراو به‌بی نه‌خشه‌و به‌رنامه‌ رێژی به‌و کرده‌وه‌یه هه‌ستابن، هه‌رده‌بی بکێشنه‌وه، مانه‌وه‌ی به‌رده‌وامیان لای ئیمه کاریکی نادرست و ناپه‌سه‌نده^(٦٤).

ویلایه‌ته‌یه‌که‌گرتووه‌کانی ئه‌مه‌ریکا زوو له‌هه‌لۆیستی تورکیا گه‌پشت و به‌په‌له له‌په‌یه‌مه‌ندیه‌که‌دا نه‌نقه‌ره‌ی هۆشیار کرده‌وه، له‌و روه‌وه (عه‌بدول‌ا‌گول)ی وه‌زیری دهره‌وه‌ی تورکیا ده‌لێت: (به‌نیازی جیگرتنه‌وه‌ی هیزه‌کانی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان ئه‌مه‌ریکا هیزه‌کانی خۆی ده‌نیرێته که‌رکوک).. هه‌روه‌ها رایشیگه‌یانند (له‌سه‌ر پێشنیازی ئه‌مه‌ریکا و ره‌زامه‌ندی نه‌وان پێکهاتن به‌ناردنی چه‌ند چاوه‌دێرێکی سه‌ربازی بۆشاری که‌رکوک.. تابه‌کرده‌وه جیگرتنه‌وه‌ی ئه‌و هیزه کوردیانه‌مان بۆ به‌سه‌لینریت).

دوا‌به‌دوای راگه‌یاننده‌که‌ی (گول) لایه‌نی کوردی له‌ ناستی بارودۆخه‌که هه‌لۆیستی خۆی وه‌رگرت، هه‌ر ئه‌و رۆژه لێپرسراویکی (ی. ن. ک) رایگه‌یانند و

^(٦٤) دیدی که‌سانیکی کاریگه‌ری سه‌ربازی سوپای تورکیا به‌رانبه‌ر به‌کورد و مه‌سه‌له‌ی که‌رکوک، جگه له‌وه ده‌سنیومرانه له‌کاروباری گه‌ل و ولاتیکی دیکه، هه‌مانکات هه‌لۆیستی ناخی ره‌گه‌ز به‌رستیگه‌ نوقوم بووی هه‌زی تۆرانیزی و که‌مالیزی دێبه کورد و خاکی کوردستان. و.ک

هیزه چه کدارمگان به پۆشاکى کوردیه وه وه به دیمهنى پێشمه رگه وه هاوارياندمکرد (پێشمه رگه په رزگار کهرى سامانى بانكى ناوهندى له چنگى تالانچيان). ئه وه چه کدارانه به دهم ته قه کردنه وه به سهر خه لکه که دا خۆيان گه يانده ناو بانكى ناوهندى موسل، جه ماوهر له وه باوهره دا بوو ئه م تاقمه چه کداره بانک رزگار کهرن و ناسايش و ناراميش ده گيرنه وه..

که چى ئه وهى روويدا پێچه وانهى هه موو راستيه کان بوو، هه تا بۆيان کرا سندوقه پاره وه نه ختینه کانين به کۆمه ل و سه رشان گه يانده دهره وه وه له چاو تروو کاندننیکدا توه نه وه وه ديار نه مان. پياوێكى نزيك له کاميراي که نا ئيکى ناسمانيه وه هاوار يکرد پێشمه رگه دزن پارهى بانکيان به تالان برد. ئه وه ديمه نانهى به حيه اندا په خش ده کران، ته نها مانايه کيان ده به خشى گوايه هيزى پێشمه رگه ی کوردستان به تالان بردنى بانكى ناوهندى موسل هه ستا وه وه ده ستر ئيزى کردو ته سه ر ئه وه شاره.

بئگومان ئه وه جوژه بانگه شه وه دروشم و بئرو بۆچوونانه به ناشکرا وه به نه قه ست وه ک پيلانێک دژ به پێشمه رگه ی کوردستان و زراندى ئابرووى رێکخه را بوو، به وه مه به سه ته ی له رپى که نا ل و ميديا کانه وه ئابرووى پێشمه رگه له که دار بکه ن. نامانجى سه ره کى له وه جوژه پيلان و بئر کردنه وه به ته نها ليدانى کورد و تیکدان و درز خسته ناو په يو منجه کانى هه ردوو گه لى کورد و عه ره ب و تیکدانى په کيتى و په کپار چه يى گه لى عئراق.

وه ک گه ران به دوای راستيدا، ئايا تالان کردنى بانكى ناوهندى موسل به پۆشاکى کوردى تايه بت به پێشمه رگه ی کوردستان.. له راستيدا هيزى پێشمه رگه بوون؟!.. دياره نه خير.. ئه وه له ره فتار و هه ئسوکه وتى رۆله دئسووز و به نه مه که کانى گه لى کورده وه زۆر دووره وه به هيج شيوه يه که ئه وانه نه چوو بوونه ناو ئه وه شاره وه، به لکوو ته نها وه ک چاو دپير له سه ر بارو دۆخه که له دهر گا کانى شار به ره و ناوه وه تپه ريان نه کرد بوو، سه ر کردايه تى کورد به وه نه يده ويست جار يکى

تر ئەزموونى تالى رۇژانى رابردووى كەركوك دووبارە بىيىتەو.

سەبارەت بەدەست كىشانى پىشمەرگەى كوردستان بەسەر شارى كەركوكدا، سەرۆكى (پ. د. ك) مەسعود بارزانى دانى بەوهدانا جوونە ئەو شارە ھەلەپەكى ديارو لەبەر چاوبوو، روودانى دزى و ناژاوە گىپرى تيايدا پابەند نەبوونى ھەندىك بوو بەو رىككەوتنەى پىشووخت كرابوو^(٦٥).

لەپراستيدا رىنماپەكانى سەبارەت بە نەچوونە ناوشارى موسل و مانەو لەقەرراغەكانيدا فەرمانىكى دروستو گونجاو بوو، ئەو بوو لەكاتو سەردەمى كوردەوكانى دزىكردن وتالانىيەكاندا پەيامنىرى كەنالىكى ئاسمانى چەند دىمانەپەكى لەگەل ھاوالاتيانيدا ساز كرىبوو.. ھەموان خوازىارى ئەو بوون بەمەبەستى پاراستنى ھىمنى و ئاسايشى شارەكەيان (مەسعود بارزانى) ھىزەكانى پىشمەرگەيان بۆ بنىرىت..

بەلام (بارزانى) دەيزانى ئەگەر ھىزەكانى بنىرىتە ناوشارى موسل چ ناژاوەو دزايەتپەك بەرپادەپىتەو رووبەروو بوونەو ھى چەكدارىشى بەدوور نەدەزانى، بەو ھۆپەو رىگاىپەكى ترى گرتەبەر.. كەلەلاپەن خۆپەو پىشنىارى كوردەلاى سەرۆكى خىل (شەممەرى) مەزنىرىن و بالا دەست ترىن خىلى عەربى ناوچەكەو داواى لىكرد رازى بىت بەدابىنكردن و پاراستنى ئارامى و ئاسايشى شارى موسل، بەدانانى سى ھەزار جەنگاومر لە ھىزەكانى پىشمەرگەى كوردستان و دانانىان لە ژىر فەرمان و رابەراپەتى راستەوخۆى ئەودا كارى پىويست نەنجام بەدن.. دواتر ئەو تاوانبارانەى بە پۆشاكى كوردپەو بانكى ناومندى موسل يان تالانكردبوو دەستگىر كران و بۆھەموو لاپەك روون بووپەو لەچەكدارەكانى رۆژمى رووخاو بوون، لەپىناوى پاراستنى بەرژەوھندپەكانى حكومەتى بەغدا وەك دەستەى چەكدارى كوردى ناوچەى كوردستان چەكدار كرابوون، كەبەلىكدانەو ھى كوردەگان بە (چاش) ناومزەدە كرابوون.

(٦٥) سەرچاوە (الأهرام العربى) - ٢٦/٤/٢٠٠٢

به‌گرتنه‌بهری نهم ریگایه توانرا نهو ناگره خه‌فه‌بکریت که ههرشه‌یه‌کی کاریه‌گربوو له‌تیکدانی په‌یومندیه‌کانی نیوان کوردو عهرمب.

کوردده‌کان و ده‌وله‌تی نویی عیراقی پاشی رووخانی رژیم

دوابه‌دوای دارووخانی رژیمی به‌عس له ۲۰۰۲/۴/۹ به نامانجی قسه‌و باس له پاشه‌پرۆزی سیاسی عیراقی نویی و سهر له‌نوئی بنیادنانه‌وه‌ی، به‌هه‌موو سه‌نگو قورسای خۆیانه‌وه کوردده‌کان روویانکرده به‌غداو له‌بواری قسه‌کردن و باس و خواسی ناوچه‌که‌یان، له‌چوارچێوه‌ی عیراقی فره‌لایه‌ندا خوازیری په‌پره‌وکردنی سیستمی فیدرالی بوون له‌په‌یومندیه‌کانیان به حکومه‌تی ناومنده‌وه.. له‌گه‌ل دهرخستنی هه‌ندی بیرو بۆچوون و هه‌ومس و ئارمزوی جیاخوازانه‌ی هاوالاتیانی ناسایی، یان لای هه‌ندی نوخبه‌ی سیاسی و رۆشنبیر، نکوولی ناگریت له‌و ئاسته‌دا سهرگردایه‌تی کورد به‌ناسنامه‌ی نیشتمانی عیراقیه‌وه پابه‌نده‌و دووره له‌و بیرو بۆچوونه جیاخوازیه.

رۆزی ۲۰۰۲/۴/۹ به‌ بۆنه‌ی رووخانی رژیم و رزگاربوون له‌ دمه‌لاتی دکتاتۆری (مه‌سه‌ود بارزانی) بانگه‌وازیکی ئاراسته‌ی ته‌واوی برا عهرمبه‌ خێله‌کیه‌کانی دراوسێی گه‌لی کورد کرد، تیایدا پابه‌ندبوونی خۆی وگه‌لی کوردو پارتی دیموکراتی کوردستان و هی‌زو پارتیه‌ نیشتمانییه‌ کوردیه‌کانی نوپکره‌وه‌و به‌ئینیدا به‌پاریزگاریکردن و به‌هیزکردنی په‌یومندیه‌کانی نیوان هه‌ردوو گه‌لی کوردو عهرمب، وه‌ک له‌بانگه‌وازه‌که‌دا هاتوووه.. (ئه‌ی بریانی هاوبه‌ش له‌یه‌ک نیشتمان -که‌ نیشتمانی عیراقه‌-، پابه‌ندبوونی خۆم به‌ نامۆزگاری و رینماییه‌کانی فه‌رمانده‌ی خودالیخۆشبوو -مسته‌فا بارزانی- و به‌رینماییه‌کانی په‌رله‌مانی کوردستان و به‌رنامه‌ و رینبازی (پ. د. ک) نویی ده‌که‌مه‌وه‌و به‌بۆنه‌ی رزگاربوونمان له‌چنگی دکتاتۆریه‌ت و سته‌م، پرۆزایی له‌ خۆم و نیوه‌و له‌هه‌موو عیراقیه‌کان ده‌که‌م، روو ده‌که‌مه‌ کوردو عهرمب و تورکمان و هاوالاتیانی تری

ناوچەكەو داخووزىم ئەومبە بەگىانى برايمەتپەو پارتىزگارى ناشتى و پىكەومەزىيانو يەككىتى نىشتامانمان بەهيز بەگىن و رىگىرىن لەگىرە شىوئىنى و ھەموو ھەولتىكى تىكەمرانە لەھەر لاپەن و كۆمەن و دەستەپەكەو بەتت و ھۆكارىيەت لەنەنەوئى ئازاھو دروستكردى كىشە و خستەنەوئى دووبەرەكى و تىكەدى رىزەكان، برايان نىمە ھەموومان لەرەردوو ئىستا و لە چەندىن سەدەو پىكەو ئىياوئىن و يارمەتى دەرى يەكتر بووئىن، ئەمەز ھەلىكى مېزووئى گرنگ ھاتوتە پىشەو داتوانىن سەرلەنوئى وولاتمان بنىاد بنىنەوئى پاشەپۇزۇئى باشتر بۇ نەوھەكانى داھاتوومان بىننەدى.. تانىستا جىياوئى سىياسىمان لەگەل رۇيمە پىشووھەكاندا بوو، بەتايبەتى لەگەل رۇيمى رووخاوى بەعسدا، ناشكراپە سالانى دەسەلاتدارى ئەو رۇيمە لەنەنەوئى دووبەرەكى و لە دەركردى كوردەكان لەسەر زىدى خۇيان و راگوستىيان و دوورخستەنەوئىمان لەشارو شاروچكە و گوندو خاك و كىلگەكانىيان و نىشتەجىكردى عەربى خىلەكى لە جىياندا نكوول نەكرد، بەدرىزى ماوئى ئەم چارەكە سەدەپەئى دوئى تىكۇشاوئىن لە پىناوئى ھەلگرتن و لادانى ئەو گۇرانكارىيە نامۆپەئى لە ناسنامەئى نەتەواپەئى و بارى مېزووئى ناوچە بەرھراوانە كوردىيەكاندا كرا.. بىگومان ئەم شىوازە رەگەزپەرسىتە گەل كوردى تووشى چەندىن گرفتى زۇر تال و بارودۇخى پەر لەئىش و نازاركرد.. خەم و ئەندىشەئى بنەپەتسىمان ھەلگرتن و لادان و سەپنەوئى ئەو بارودۇخە نامۆپەئى و گەرانەوئى دانىشتوانى راگوئىزراو و كۇچپىكراو بوو بۇسەر مال و مولك و خاك و خانوھەكانىيان.. سوپاس بۇ پەروەردگارى مەزن، ئەو رۇزە ھاتەدى.. جگە لەوئى دەرمخست بۇ ھىچ كوردىك نىيە نەگەر بى لاپەنە پان لە ھەر پارتو لاپەنىكى سىياسى كوردىدا، دەستىزى بكا تە سەر ھاولاتىيانى عەرب و پەلامارى ھەر گوندو نىشتەجىيەكى خىلە رەسەنە عەربىيەكان بەدات، ھەمان كات رىگا بە ھىچ كوردىك نادىت دەستىزى بكا تە سەرمان و گىيان و سامان و شەرفەمەندى ھىچ ھاولاتىيەكى عەرب لە ھەر گوندو شاروچكە و شارىكى سەرەكىدا بىت.. جىئى

داخ و په‌زاره و بيزاريمانه كه سانيكى كورد ده‌ستدرېزيان كردوته سهر هه‌ندى گوند نشين و شار نشينى بېده‌سه‌لات، به‌رانبه‌ر به‌و هه‌لويسته نامرؤپيانه نارپه‌زايى و دلگرانى خؤمان راده‌گه‌په‌نين و هه‌مان كات دلنپاييش دمدمين له نيوان ئيمه‌دا هيج په‌ناگا و نارامگايه‌ك بؤ نه‌وانه نيبه‌و نارمزوومه‌ندين هه‌رجى زووتر بناسرېن و لېپرسينه‌وه‌يان له‌گه‌ل بگرېت و سزاي ياساي ته‌واويان به‌سهردا به‌پنېرېت و ببه‌ پهنه‌ پهنه بؤ هاوچه‌شنه‌گانيان. رايده‌گه‌په‌نين هه‌ر براهيكي عه‌ره‌ب مافى خؤپه‌تى به‌رانبه‌ر به‌هه‌ر ده‌ستدرېزيه‌ك به‌رگرى ته‌واو له‌خؤى بگات، تاكه‌سانى ديكه نه‌توانن تايبه‌تمه‌نديه‌گانى و خاك و شه‌رفمه‌ندى پئيشل بكه‌ن. داواكارين به‌ده‌ستيگر كردنى هه‌رده‌ستدرېزكارنېك و دانى به‌ده‌ستمانه‌وه، تابتوانين به‌سزاي ته‌واوى خؤى بگه‌په‌نين و ريسواى بكه‌ين.. ئيمه دووپاتى ده‌كه‌په‌نه‌وه هه‌رده‌م پيداگرى ته‌واو ده‌كه‌ين له‌سهر پابه‌ندبوونمان به‌پاراستنى گيانى براهه‌تى و هاوكارى نيوان كورد و عه‌ره‌ب له ناوچه‌كه‌دا و جيگر كردنى ناسايش و پاراستنى هيمنى و نارامى تيايدا، هه‌رده‌م ناماده‌ى وه‌لامدانه‌وه و جيبه‌جيگر كردنى هه‌ر جوړه داخوازيه‌كين له به‌رژموه‌ندى گشتى و بنيادنانه‌وه و ناومدانكر دنه‌وه‌ى نيشتيمانى هاوبه‌شمان - عيراق - دابيت).

ناسووده و سهر‌فرازى لاي په‌زدان بن

براتان مه‌سعود بارزانى^(٦٦)

ئهم نامه‌يه له ئه‌نجامى ده‌ستدرېزى كردنه سهر ئه‌و عه‌ره‌بانه‌وه هات له‌لاپه‌ن هه‌ندى له‌و كورده دهر‌كراو و راگوپزاوانه‌وه كرا بوويه سه‌ريان، له كاتيكا دميانويست بگه‌رپنه‌وه سهر شوينه پيشومكاني خؤيان.

^(٦٦) رؤژنامه‌ى (الزمان) ٢٠٠٢/٤/١٥ - له رؤژنامه‌ى براهه‌تيموه وهر‌گيراهه.

بەستنى كۆنگرەى ناوهراستى مانگى نىسانى ۲۰۰۲ ى نوخبە سىياسىيەكانى عىراق لە شارى ناسرىيە، بەتەواوى سەنگو توانايانەوہ كوردەمگان بەشداريان تىاداكرد.. ھەرۈھما بەبەشدارىكردنى لايەنە بەرھەئستكارەكان كۆنگرەى سەلاھەدىن بەسترا.. لەسەر بېريارى كۆنگرە، شەش ئەندام لە رابەرەن و بىواونى سىياسى دىيارىكرەن بەدامەزراندنى حكومەتى عىراق دواى سەدام حەسەين، كەتيايدا جەلال تالەبەنى و مەسعود بارزانى نوپنەرايەتى كوردىان دە كرد.

چاودىران تېبىنى دەكەن، سەركردايەتى كورد لە خۆسازدان و پشتىوانىكردن و ھاوكارىكردنى حكومەتى داھاتوو لەسەر خۆكارىكردووہ^(۱۷).

لەسەر ئاستى شەقامى كوردى زۆربەى دانىشتوانى كوردستان لەگەل راگەياندىنى پشتىوانىكردنىان لە دامەزراندنى حكومەتى فېدرال لەبەغدا، خوازىارى رەوشى سەربەخۆيى ئىستاي ھەرىم و مانەوہى پېشمەرگەى كوردستان و نوپنەرايەتى ئاسايى لە حكومەتى ناوئىدىيا پارىزراو بىت. بەئامادە بوونى (مەسعود بارزانى و جەلال تالەبەنى) ژمارەيەك لەسەر كوردەو رابەرە ديارەكانى پارت و بزووئەوہ سىياسىيەكان لە عىراق رۆژى ۲۰۰۲/۶/۹ پەرلەمانى كوردستان بەسەرۆكايەتى (د. رۆژنورى شاوھيس) دانىشتنى خۆى گرىدا، تەواوى ئامادەبووان لەوتارەكانياندا ئەزموونى نيموكراتى و رۆلى پەرلەمانى ھەرىميان لە بېياردانى چارەنووس سازى يەكئىتى نىشتمانى و سەلماندىن و جىگىر كوردنى برايەتى كوردو ەھرب بەرز نرخاندى. لەروويەكى دىكەوہ بەشداربووان داواكاربوون لەنەھىشتن و ھەلگرتنى ئەو كۆسپ و كېشانەى لە سەردەمى رووخانى رۆژىم و رزگار كوردنى عىراقەوہ سەريان ھەلداو خوازىارى ھەرچى زووتر پىكەينانى حكومەتى كاتى سەردەمى گواستەوہ بوون.

(۱۷) رۆژنامەى (الشرق الاوسط) ۲۰۰۲/۵/۲۸

به رزی و جیاوازی بله و پایه ی کورده کان

به چهند هوکارێك و لهناكاوێكدا كوردهكان لهپیزی پێشهوهی دیمهنی عێراقیدا دمرکهوتن.. ئەزموونی چهند ساله ی بهرپۆمهبردنی ناوچهکه میان دوور لهدمسه لاتی بهغدا، له سالی (۱۹۹۱) هوه تا رووخانی رژیم و توانایان له رێكخستن و ئەنجامدانی ههلبزاردنی سهرکهوتووی پهسه ندرکرای لایه نه ههریمی و دهرمکیهکان پالنهری سهرکهوتنیان بوون، جیا لهمانهیش سهرکردهکانی کورد توانیان تۆرپکی کاریگهری چالاک له دروستکردنی پهپومنهپهکانیان لهگهڵ هیزه ههریمی و نیودهولتهی و رێکخراوه ههرمی و رێکخراوهکانی کۆمه لگای مهدمنیدا پیکبهینن. ههروهک ئاشکرایه لهو ماومهیدا کوردهکان تاکه لایه نێك بوون هیزی چهکداریان بیهت، که له هیزی پێشمهرگه ی کوردستاندا بهدرده کهوت. لهپیکهتییان و دامهزراندنی دام و دمرگاکانی دوا ی رووخانی رژیمدا کوردهکان پۆست و بله و پایه ی بهرز و جیاوازیان له دهمسه لاتدا بهرکهوت، بهتایبهتی لهپیکهتییانی ئەنجومه نی حوکمدا له کۆی پینچ کورسی دوو کورسیان بهرکهوت که مهسعود بارزانی و جهلال تالهبانی بهرپۆمهبرایهتیان گرت ههست. کوردهکان بهم جوړه ی لای خواره وه پۆستهکانی حکومهتی عێراقیان گرت ههست..

پۆستی جیگری سهروک کۆمار خرایه ئەستۆی سهروکی په رلهمانی کوردستان (د. روژنوری شامیس).

پۆستی جیگری سهروکی ئەنجومه نی ومزیران درابه ((د. بهرهم نهحمه د سالح) ی سهروکی حکومهتی (بهرپۆمهبرایهتی) سلیمانی.

پۆستی سهروکی ئه رکانی سوپای نووی عێراق درابه ژهنه رال (بابه کر زیباری).

پۆستی سهروکایهتی لیژنه ی بالای کۆنگره ی ئاماده کاری نیشتمانی عێراق سپێررا به (د. فوناد مهسوم) ی بهرپرسی نووسینگه ی پهپومنهپه دهرمکیهکانی

ى. ن. ك)، كە نوپنەرايەتى ھەموو بېكھاتەو رەوتە سىياسىيە جۆراو جۆرو نەتەوھىيى و مەزھەبىيەكان دەكات.. دواتر سەرۆكايەتى كۆمەلەي كاتى نىشتەمانى بى سېئىرا.

كۆنگرەي ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى

وھەك نەوھى كوردەكان ھاوولائى و نىشتەمانپەرورەي عىراقىن و پاشەپرۆزى ولاتەكەيان لاگرنەگە، لەو جوارچىئوھ يەدا (مەسعود بارزانى) تەواوى پارتو گروپو دەستەو سەرگردە سىياسىيەكانى عىراقى بانگھىشتى كۆنگرەي ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى كىرد بۆ ھەولئىر، پىئىشتر كۆنگرەي گىشتى ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى و لەئزىر دروشمى (ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى رىگامانە بەرەو ئاشتى كۆمەلەيەتى) رۆژانى ۲۶ و ۲۷ نازارى ۲۰۰۴ لە ھەولئىر كۆنگرەي ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى گىرئىراو بەمشىوھىيەي لاي خوارەوھە بەياننامەي كۆتايى راگەياند.

(لەسەر بانگھىشتى بەرپىز مەسعود بارزانى و لەئزىر دروشمى - ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى رىگامانە بەرەو ئاشتى كۆمەلەيەتى و بنىادنەوھى عىراق - رۆژانى ۲۶ و ۲۷ نازارى ۲۰۰۴ كۆنگرەي گىشتى ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى لە ھەولئىر گىرئىرا.. لەووتارى كىردنەوھى كۆنگرەكەدا بەرپىز بارزانى راىگەياند..

(ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى بىئويستى تەواوى رووبەرروبوونەوھە و لەدژوھستانى ستەم و كارە دژوارەكان و ئەوكىشە كەلەكەبوانەيە عىراق و كەلەكەيان بەرەو گىزىاوى چەندىن كارەساتى ناھەموار راكيشاوە، ھەمان كات بەبىرو ھزرى نوئى و مىكانىزمى نوپوھ بىئويستى تەواوى ھەنگاو نانەمانە بەرەو پاشەپرۆز و بنىادنەوھى عىراقى نوئى).

لەووتارەكەيدا بارزانى داواكارە بەشدارىوان بەگىيانى براىەتى و زۆر بەراشكاوى و بىكەوھ لە دارشتنى بەرنامەيەكى دىموكراتى بەدەيئەنەرى ئاشتىبونەوھى نىشتەمانى و بەمىكانىزمى نوپوھ لەسەر ئاستى عىراق كارىكەن.

دوا بهدوای وتاری کۆنگره هەریەك له ئەندامانی ئەنجومەنی حوكم و مزیرەكان و نوێنەرانى پارتە سیاسیهكان و رێكخراوەكانى كۆمەلگای مەدەنى و نوێنەرانى خێلەكانى ناوچە جۆراوجۆرهكان لەعێراق، وتارەكانى خۆیان بەدەرخستنى بیروپراو بۆچوونەكانیان لەپێش كۆنگرەدا خوێندەوه.

بەمەبەستى هینانەدى پرۆسەیهكى بنەرەتى له هینانەدى حالەتى پێكهوه ژيان و ناشتبوونەوهى كۆمەلایەتى لەنیوان پێكهاته جیاجیاكانى عێراقدا، كۆنگرەى ناشتبوونەوهى نیشتمانى، بە نوێنەرایەتى رەوتە سیاسى و پێكهاته كۆمەلایەتى و نایینى و مەزھەبیهكان زیاتر له (٦٠٠) كەسایەتى لەخۆ گرتبوو. له پیناوى بەدیھینانى نامانجەكانى كۆنگرە لە ناشتبوونەوهى نیشتمانى و دیاریکردنى میكانیزمى سەرلەنوێ بنیادنانەوهى عێراق، سێ لیژنەى لێكۆڵینەوه و بەدواداچوون لە ئەندامانى كۆنگرە هەلبژێران، لەگەڵ دەستبەكاربوونیان، ئەندامانى لیژنەكان بەتەواوى سەریەستى و بەراشكاوى خالە پەيوەندیدارەكانى سەبارەت بەچۆنییەتى هینانەدى ناشتبوونەوهى نیشتمانیان خستە بەرباس و لێكۆڵینەوه. لەگەڵ گەشتیان بەكۆمەلێك پێشنیار و رێنمایى و دواى تەتەلەگردنى كارەكانیان، بەراپۆرتێك بەرزیان كردەوه بۆ كۆنگرە و بپیار لە سەردانیان. گفتوگۆ و باس و خواسەكانى كۆنگرە بارودۆخێكى كارا و بەرچاوپروونیان لەخۆگرتبوو، كە تێكرا دەرپرێ پابەندبوونى خەلكى عێراق بوون بە لێكۆڵینەوه و گەران بەدوای ھۆكارەكانى بەھێزکردنى رەگەزەكانى یەكێتى نیشتمانى و خالەكانى بەیەكگەشتن و ھەلۆشاننەوه و ھەلاخستنى ھەر جۆرە ناكۆكیەك لە نیوان رۆلەكانى گەلى عێراقدا. لای بەشداربووان، گریدانى كۆنگرە لەسەر بانگیشتى بریانی كورد و لەسەر خاكى كوردستان، مانا و واتای قوولى نیشتمانى خۆى ھەبوو، ئەو لایەن و رەگەزەنى لەماوەى دەسەلاتى رژێمە سیاسیه بەدوایەك ھاتووەكاندا تووشى جۆرەھا چەوساندنەوه و سەتەم و سەركوتکردن بوو بوون و ماھەكانیان پێشیل كرابوو، عێراق لە ناخیاندا بنجى

داكوتاهو وەك نىشتمانى ھەموان سەرورە بەسەر برىنەكانىدا. ئەمىرۆ ئەو ھەلە مېژووويەمان لە پېشدا رەخساوہ بتوانىن لەسەر بنەپرەتى ھاوبەشى و دادپەرورى و يەكسانى و بى جياوازيکردن لەنيوان پېكھاتەكانىدا سەر لەنوئى عىراق بنيادبنىيەنەو، دەبى ئەوہ لەيادنەگرىت لەم كاتەدا عىراق بەرپروى ھەموو ھەلبىزاردنەكاندا كراوتەوہ، دەبى بەشيوازىك بنيادبنرىتەوہ ھەموان لەنامىزىدا بە ناسوودەبى سەرەوت بگرن و ھۆكارو ميكانىزمە نوپكان وەلام دەرەوہى كيشە مېژووويە بەرپاكراوەكان بن.. ئەگەر لە رىي تىگەيشتى نوئى و دىدو بۆچوونى نوئى سەردەميانەوہ نەچىنە ناو واقەكە و ژيانى ناسوودەبى و بەختەوہرى بۆ خۇمان دروست نەكەين گونجاو بىت لەگەل دىدگاي عىراقىيەكاندا، ھىچ كات لە توانادا نابىت بتوانىن لە توونى ستەم و زۆردارى و ناسۆى تەسكى بىرکردنەوہدا دەرچىن و بگەينە جىھانىكى پر لە خۆشەويستى و لىبور دەبى و كرانەوہ.

لە دىدگاي كۆنگرەوہ ئاشتبوونەوہى نىشتمانى قۆرخ نەكراوہ و سنووردارىش نىيە بەھىچ دەستە و لاىەن و پېكھاتەيەكى ديارى و جياواز لەلايەنىكى دىكە، بەلكو گشتگرە بەخوئىندنەوہى يەكترو پابەندبوونە بەتەواوى ئەرك و مافە مېژووويى و شارستانىيەكانەوہ.

لىرەومىيە ژيانى نوئى سەر دەردىنى و دەبىتە سەرەتاي دامەزراندنى چەرخىكى نوئى و بەرپاكردن لەبنيادنانەوہى نىشتمان، دوور لەستەم و زۆردارى و بەرتەوازمبوون، كەجگە لەوہ گەلى عىراق شتىكى دىكەى لى بەرھەم نەھىناوہ. لەپىناوى زياتر داكوتانلىنى رىشەى نىشتمانپەرورى و بەھىزکردنى گيانى برايەتى و يەكگرتنى رىزەكانى گەلى عىراق بەتەواوى پېكھاتەكانىيەوہ و لەپىناوى كاراگردنى ميكانىزمى ئاشتبوونەوہى نىشتمانىدا، كۆنگرە گەيشتە ئەم دەرمنجامانەى لاي خوارەوہ..

۱ - پېكھىنانى لىژنەى تايبەت بەدواداچوونى برپارو رىنمايەكانى كۆنگرەو پەلەگردن لەدامەزراندنى ئەنجومەنى ئاشتبوونەوہى نىشتمانى، چاودىر

بیت به‌سهر لیژنه‌گانی پاریزگاگان و ههرئمه‌گاندا.. به‌مه‌به‌ستی یارمه‌تیدان و هاوکاریکردنی دام و دمزگا فه‌رمیه دیاریکراوه‌گان و ریڅخراوه‌گانی کۆمه‌لگای مه‌دهنی و ته‌واوی لایه‌نه کاریگه‌ره‌گان. ده‌کریت نه‌نجومه‌ن هه‌ستیت به‌دارشتنی به‌رنامه‌یه‌کی روون و ناشکرا به‌نیازی به‌رجه‌سته‌کردنی کرده‌وهی ناشتبوونه‌وهی نیشتمانی، به‌سوود وهرگرتن له نه‌زموونی نه‌و گه‌لانه‌ی به‌م نه‌زموونه‌ی نی‌مه‌دا تیپه‌رپوون.

۲ - خوازیارین دام و دمزگاگانی کۆمه‌لگای مه‌دهنی، به‌شداری بکه‌ن له لیژنه‌گانی ناشتبوونه‌وه‌دا، به‌تایبه‌تی له‌هه‌ر دوو لیژنه‌گانی ناشتبوونه‌وه‌و دام و دمزگاگانی کۆمه‌لگای مه‌دهنی له پیناوی کاراگردنی هه‌نگاوه‌گانی بنیادنانه‌وه‌ی کۆمه‌لگای عیراق وه‌ک خۆبه‌خش به‌شداری‌بن.

۳ - پێویسته له ناستی کرده‌وهی ناشتبوونه‌وه‌ی نیشتمانی له به‌رژه‌وه‌ندی لاوه‌کی و به‌رژه‌وه‌ندی تاکدا کۆنه‌کریته‌وه.. به‌لکوو راهینان و مه‌شق بکریت له مه‌سه‌له‌ی یه‌کترخویندنه‌وه‌و به‌دییه‌تانی دادپه‌روه‌ری و یه‌کسانی و هایل بوون به‌هه‌مه‌ره‌نگی و ریگرتن له سه‌پاندنی تایبه‌تمه‌ندی روشنیری و شارستانی.

۴ - له پیناوی دووباره نه‌بوونه‌وه‌ی نه‌زموونی ره‌وایه‌تیدان به‌کوشتن و سه‌پاندنی سزا له‌سهر که‌سانیک له‌سه‌رده‌می رژیمی رابردوودا ده‌ستیان له‌خوینی عیراقیه‌گان سوور بووه، به‌پێویستی ده‌زانین به‌مه‌رجی یه‌کلایی کردنه‌وه نه‌م مه‌سه‌له‌یه به‌خیرته‌ نه‌ستۆی دادگا‌یه‌کی تایبه‌ت، هه‌مان کات دهرکردنی یاسای فه‌رمبوو‌کردنه‌وه‌ی قوربانیان، یان که‌سانی له‌ دوابه‌جی‌ماویان به‌پێویست ده‌بینین، له‌گه‌ل به‌رچاوگرتنی ریگه‌نه‌دان به‌که‌س و کاری قوربانیان و زیان لیکه‌وتوان به‌بی گه‌رانه‌وه بو‌ دادگای تایبه‌ت وه‌ک تۆله سه‌ندنه‌وه مافی خۆیان وهریگرنه‌وه، به‌ نه‌نجامدانی هه‌رکاریکی له‌و جۆره، له‌رێی یاساوه له‌هه‌موو مافیکی (ماددی و معنه‌وه‌ی)

بىبەش بىكرىت.

۵ - لەدىدگای كۆنگرەو مانابنەرتىهەكانى ياساى بەرپۆمبىردنى دەولەتى عىراق بە سەردەمى گواستەو، هەنگاویكى كاراپە لەپىشەو و چوونى بنیادنانەو و عىراقىك هەموان لە خو بگرىت، پارمەتیدان و پشتیوانىکردن و كۆبوونەو لە دەورى، بەرەگەزىكى گىرنگ دادمىرتى لەرەگەزمەكانى پەكىتى نىشتمانى و ناشتەوونەو سەرتاسەرى.

۶ - چىرکەنەو و هەولەكان بۆ دۆزىنەو و چارەسەرى زانستى گونجاوى كىشە و گىرتى ئەو كەسانەى لەكارەكانیان و فەرمانگەكانیان لادراون و دوورخراونەتەو و لەسەر چاوەى ژيان بىبەشكراون.

۷ - كۆنگرە نارمزاى خۆى لەئاستى هەموو شىوازیكى تىرۆر دەردمبىرت و بەتوندى دۆى هەرگەردەمبەكى توندوتىزى دۆبە ژنان و زيان گەياندن بە مندالان و هاوالاتىانى مەدەنى بى تاوان و دۆبە مالى و سامانى گشتى دەوستىت، با لە پشتى هەر ناو و دروشم و پەردەپەگنا خۆى حەشار دابىت.. هەمان كات كۆنگرە بەپەرۆشەو دەروانىتە بلاو بوونەو وى ديارەى تۆلە سەندنەو و گوشتنى هەرپەمەكى و بە توندى رىسواى دەكات، خوازىارە رىگا بىرپىت لە گىرتنەبەرى رىرەوى خۆیدا ياسا سەرورە بىت.. دىسانەو لەگەن دانە پالى مۆرك و شەقلى سىياسى لە سەر تاوانباران، كۆنگرە دەخوازىت تەواوى هیزە سىياسى و كەسایەتى و دامەزراوەكان دەنگى نارمزاى توندى خۆيان لە ئاستى ئەو كەردەوانە بەرزبەنەو و ئاسانكارى نەكەن لەكەن ئەنجامدەرانىاندا.

۸ - كۆنگرە بە گەشبىنى و هىواو دەروانىتە گواستەو وى سەرورە بۆ عىراقىهەكان لە حوزەمىرانى داها تودا، داواكارە هەموو عىراقىهەكان لە پىناوى هىنانەدى ئەم پىرۆسە مەزىنەدا هەول و تواناكانیان پەك بخەن و هاوکار بن لە نامادەکردنى هۆكار و پىداووستىهەكانى هەنگاوەكانى داها توو، لە

نووسەرى ئەم دېرآنە نامەيەكى بەرز نرخاندىنى ئەو ھەنگاۋەى ئاراستەى بەرپىز (مەسعود بارزانى) كىردوۋە، بە ھىۋاى تەۋاۋەە چاۋەرپى زىاترى لىدەكات..

لە لايەن خۇيەۋە بەرپىزىان بەم نامەيەى خواروۋە ۋەلامى داۋمتەۋە.

پارتى ديموكراتى كوردستان

سەرۆك

بەناۋى خوداى بەخشندەو مېھرىبان

برای نازىز مامۇستا رەجائى فايد..... سلاۋىكى گەرم

بەۋپەرى خۇشخالىەۋە نامەكەى ۲۰۰۴/۶/۲۱ تانم پىنگەپىشت،

سوپاسى ھەستى براپانەتان دەكەم ۋە ھىۋاى بەردەۋامى تەندروستى خۇتو خىزانە بەرپىزەكەتان دەخۋازم.. من لەگەل راي ئىۋەدام سەبارەت بە مەترسىدارى ئەۋرۋوداۋانەى عىرائىيان پىادا دەگوزەرىت، بانگەپىشتەم بۇ كۆنگرەى (دپالۆگى عەرمبى كوردى) شوباتى رابردوۋ لە ھەولپىرو دواتر گۆرپىنى بۇ كۆنگرەى ئاشتىۋونەۋەى نىشتمانى مەترسى كىردنم بوو ئەم رووداۋانە پاشەرۆزى عىراق بەرەو توۋنى ناكۆكى تاپفەگەرى ۋە رەگەزى بىەن..

ئەۋمبوو كەلىپى كەۋتەۋە، تەۋاۋى ھەۋلەم دەخەمە گەپ لە پىناۋى كوژاندىنەۋەى ئەۋ فىتەنەيەى دوژمنانى عىراق ئەگەر لەدەرەۋە يان لە ناۋەۋە نەخشەيان بۇ كىشاۋە..... سلاۋى گەرمم بۇ ھاۋرپىيانى ميسرو تەۋاۋى رىزو خۇشەۋىستى منيان پىنگەيەنەۋە دىنپايان بکە من ھەمىشە لەگەل كەلەكەم ۋە نىشتمانەكەم ۋە عىراقى يەكگرتوۋ ديموكراتىدىم.

ھەمىشە براى نازىزى

مەسعود بارزانى

۲۰۰۴/۶/۲۲

یاسای به‌رئوه‌بردنی ده‌ولته‌ی سه‌رده‌می گواسته‌وه ده‌ستگه‌وته به‌دیها‌تووه‌کانی کورد

له‌سایه‌ی سه‌رده‌می گواسته‌وه‌ی به‌رئوه‌بردنی ده‌ولته‌ی عیراق، کوردستان
ده‌ستگه‌وتی گرن‌گو و مه‌زنیان به‌رک‌ه‌وت، وه‌ک پی‌ویست ده‌کریت نه‌و به‌ندانه‌ی له
یاسای سه‌رده‌می گواسته‌وه‌دا سه‌لین‌راون،
له‌ده‌ستووری داها‌تووی عیراق‌دا به‌ه‌ردوو نه‌نجومه‌نییه‌وه، نه‌نجومه‌نی
نیشتمانی کاتی و نه‌نجومه‌نی هه‌لب‌زێراویش و له‌هه‌مان چوار‌چی‌وه‌دا کار‌بان
پی‌بکریت و بخرینه‌ خزمه‌تی نه‌و نامان‌جان‌ه‌ی له‌پینا‌ویدا ها‌توونه‌ته‌دی، هه‌روه‌ک
له‌یاسا‌گه‌دا دیاری و ده‌ست‌نیشان کراوه، سه‌رانی کورد به‌که‌مه‌تر له‌سیسته‌می
فیدرالی رازی نه‌بوون و دا‌کوکیان له‌سه‌ر ده‌قه یاسایه‌ دیاری‌کراوه‌کان ده‌کرد^(٦٩).
لێ‌رده‌ا به‌پیی نه‌م خال به‌ندی‌ه‌ی خواره‌وه ده‌ستگه‌وته یاسایه‌کانی کورد
ده‌رده‌که‌ون..

١- فیدرالی:

وه‌ک له‌ماده‌ی چواره‌می ها‌تووه- (سیسته‌می ده‌سه‌لات له‌عیراق‌دا کۆماری
ئی‌تی‌حادی (فیدرالی) دیموکراتی فره‌لایه‌ن ده‌بیت، تیا‌یدا ده‌سه‌لات له‌نیوان
حکومه‌تی فیدرالی و حکومه‌ته هه‌رمیه‌کان و پارێزگا‌کان و شاره‌وانییه‌کان و
به‌رئوه‌به‌رایه‌تیه خۆ‌جییه‌کان‌دا دا‌به‌ش ده‌کریت، سیسته‌مه‌که له‌سه‌ر بنا‌غه‌ی
هۆکاری جوگرافی و می‌ژوو‌ییه‌کان و جیا‌کردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاته‌کان دا‌ده‌مه‌زری.

^(٦٩) رۆژنامه‌ی (الوطن السعودی) ٢٠٠٤/٤/٦

۲ - زمانى كوردى:

وهك له ماددهى نۆهه مەدا هاتوووه (زمانى عەرەبى و زمانى كوردى پێكهوه زمانى فەرمى عىراق دەبن. بازنەى دەرکردن و بلاوكردنەوى رۆژنامەى فەرمى (الوقائع العراقية) بەهەردوو زمان ناخاوتن و دەربرین و بواره فەرمیەكانى وهك ئەنجومەنى نیشتمانى و ئەنجومەنى وەزیران و دادگاكان و كۆنگرە فەرمیەكان، بەهەر زمانىك لهو زمانانە دەرگرتەوه، لهگەڵ مۆركردنى بەلگە نامە فەرمیەكان و نامەگۆرپنەوه و راگەیانندن و دەرکردنى بەلگەنامە فەرمیەكان بەهەردوو زمان.. مافى عىراقیەكانیش لەدامەزراره پەرورەدمى و فێرگارىه حكومەتیەكاندا لەسەر بناغەى رێوشوێنى پەرورەدمى دابینكراوه. بەپێى رێنمايه پەرورەدمیەكان خوێندن له قوتابخانەكان لەهەر بوارىكى دیکەدا بنەماكانى یەكسانی بیانگرتەوه، وهك (دراو - گوزرنامه - پوول)

۲ - بارودۆخى نیشتمانى كوردستان:

وهك له ماددهى پەنجاو سێدا هاتوووه.. (ناساندن و دانپيادانان بەحكومەتى هەریمی كوردستان وهك حكومەتى فەرمى ئەو خاكانیە تا ۹/نازاری/۲۰۰۲ پارێزگاكانى دهۆك و هەولێرو سلێمانى و كەرکوك و دىالەو نەینەوا لەلایەن ئەو حكومەتەوه بەرپۆهەدمبران.. زاراوى حكومەتى هەریمی كوردستان وهك لەم ياسایەدا هاتوووه (ئەنجومەنى نیشتمانى كوردستان و ئەنجومەنى وەزیران و دەسەلاتى قەزایی لەهەریمی كوردستان دەرگرتەوه). - لەمادەى پەنجاوچواردا هاتوووه.. (حكومەتى هەریمی كوردستان بەدرزایی ماوهى گواستنهوه لەبەرپۆهەردنى كاروبارەكانى خۆى بەردەوام دەبێت، وه له لایەن حكومەتى (فیدرال)یەوه خەرجى فەرمانبەران و كارو نەركەكانى بەرپۆهەردنى دابین دەكرێت. بەپێى ئەو رێوشوێنەى نیشتمانى كاری پێكراوه، هیزمەكانى ئاسایشى ناوخۆ و هیزمەكانى پۆلیس سەر بەدەسەلاتى حكومەتى هەریمی كوردستان بەردەوام دەبن لهگەڵ دانانى ئەو رەسم و باجەى لەناو هەریمەكەدا هەبە.

٤ - چارمه‌رکردنی پاكتاوی ره‌گه‌زی:

وهك دهرکه‌وتوووه ياسای پاكتاوی ره‌گه‌زی، به‌گشتی كوردمه‌كان و به‌تايبه‌تی شاری كه‌ركوكی فه‌رامۆش نه‌گردوووه، وهك له‌ده‌قی ماده‌ی په‌نجاو هه‌شتدا هاتوووه.. (حكومه‌تی سه‌رده‌می قۆناغی گواسته‌نه‌وه‌ی عێراق به‌تايبه‌تی ده‌سته‌ی بالائی چارمه‌رکردنی كێشه‌و گرفته‌كانی مولكايه‌تی و خانوو‌به‌ره‌و هه‌ر لایه‌نیکی ديكه‌ی په‌یوه‌نلیدار، هه‌رچی زوو‌تر ده‌سته‌به‌كارده‌بن له‌ نه‌نجامدانی كارمه‌كانیان له‌په‌یناوی هه‌لگرتن و لادانی نه‌و سه‌مه‌كاریه‌ی رژیمی پێشوو هۆكاریان بووه‌و بووته‌ هۆی گۆرینی دیموگرافیا‌ی چه‌ند ناوچه‌یه‌کی دیاریكراو، له‌نیوانیاندا كه‌ركوك له‌پێی گواسته‌نه‌وه‌و دوورخسته‌نه‌وه‌ی خه‌لكانیك له‌شوینی نیشته‌جێبوونیان، له‌پێی راگواستنی زۆره‌ملی و نیشته‌جێكردن و جێگیرکردنی خه‌لكانی نامۆ و غه‌واره‌ به‌ناوچه‌كه‌و بێ به‌شكردنی دانیش‌توانی ره‌سه‌نی له‌كاركردن و هه‌روه‌ها له‌پێی راستكردنه‌وه‌ی باری نه‌ته‌وه‌ییه‌وه‌).

٥ - مافی به‌رگرتن و به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ (حق النقص - الضیوة)

سه‌باره‌ت به‌ره‌شنووسی ده‌ستووری هه‌میشه‌یی له‌برگه‌ی (ج) ماده‌ی شه‌ست و یه‌كه‌مدا هاتوووه - (راپرسی به‌سه‌ركه‌وتوو ده‌زمی‌ریت و ره‌شنووسی ده‌ستوور په‌سه‌ندكراو دادنه‌ریت، نه‌گه‌ر زۆربه‌ی ده‌نگدهرانی عێراق رازیبوون له‌سه‌ری و نه‌گه‌ر دووله‌ سه‌ر سی‌ی ده‌نگدهرانی سی‌ پارێزگا یان زیاتر په‌سه‌ندیان كرد). رسته‌ی دوایی مقۆمقۆو ده‌مه‌قائه‌یه‌کی زۆری لێكه‌وته‌وه، به‌مافیك لێكرايه‌وه‌ كه‌ته‌نها كوردمه‌كان دمه‌گرتنه‌وه، كه‌له‌پارێزگاكانی ده‌وك و هه‌ولێرو سلیمانی و به‌شه‌كانی ديكه‌ بێكه‌اتوووه.. به‌و مانایه‌ كوردمه‌كان نه‌و مافه‌یان هه‌یه‌ رێگری بكه‌ن له‌ده‌ه‌قیکی ده‌ستووری له‌ پاشه‌په‌رۆژدا له‌گه‌ل خواسته‌كانیان په‌كه‌نگرێته‌وه. وهك ناشكرایه‌ نه‌وه‌ی ياسای به‌رپه‌رچه‌رایه‌تی قۆناغی گواسته‌نه‌وه‌ی دیاری كردوووه، له‌ده‌سته‌كه‌وته‌كان بۆ كورد جێبه‌جێكراوه،

تانه‌م سه‌رده‌مه‌ ده‌سه‌لات و په‌یوه‌ندیه‌كانیان له‌سه‌ر ئاسته‌كانی ناوخوا

دەرەووە دۆخى دەسەلات بەسەر ھێزەكانى ئاسایش و پۆلیس و دانانى رەسم و باجى ناو خۆو سنوورى جوگرافى ناوچەكانى ژێر دەسەلاتى حكومەتى ھەرىمى كوردستان وەك خۆى ماوتەوہ.. ھەروەھا لەرپى ياساوہ زمانى كوردى ھەنگاوىكى باشى بەرەو پىشەوہ نا، پاش گرىندانى كۆنگرەى نىشتمانى گواستەنەوہ، كەھەلبژاردنى كۆمەلەى نىشتمانى كاتى لىكەوتەوہ تىبىنى كرا لە:

٦ - نووسىنى ناوى كۆنگرە بەھەردوو زمانەكانى كوردى و عەرەبى لەسەر رووبەرى ھۆلەكە بەم شىۆمىيە:

كۆنگرەى نىشتىمانى - بەغدا - ئابى ٢٠٠٤

المؤتمر الوطنى - بغداد - آب ٢٠٠٤

٧ - وەك تىبىنى دەكرا نەخشەى عىراق لەسەر لىستى ھەلبژاردن بەم شىۆمىيە سى رەنگى لەخۆ گرتبوو (سوور لەسەرەوہ، سبى لە ناوھراست و سەوز لە خوارەوہ، كەدەر بېرىن بوو لەنالاخى كوردستان.

٨ - ئەندامانى كورد سووربوون لەسەر دەست پىكردى و تارەكانىيان بە وشەى (بەيانىت باش).. لەلایەكى تەرەو ھەولەكانى راستكردنەوہ و سىرپنەوہى شوپنەوارەكانى پاكتاوى رەگەزى و كىشەى نىشتەجىبوون، پىش دەرچوونى ياساكە و دواى دەرچوونىشى راى دەكران، لەو پىناوہدا چەندىن كىشە و ناكۆكى و بەبەكدا ھەلبژان رووياندا. بەلام سەبارەت بەمافى بەرگرتن و ھەلومشانەنەوہ (الفىتو)، چاوپروان دەكرا روژانى داھاتوو، لەكاتى دەنگدانى گشتى لەسەر دەستوورى ھەمىشەىى تواناى جىبەجىكردن و پەكلايىكردنەوہى ئەو مەسەلەيە دەرکەوت.

هه‌لبزارده دۆراوو له‌دهست چووهرگانی کورد

له‌پهن‌دی پێشینان و ته‌به‌نرخه‌گانی کورد هه‌میشه ده‌ووترینه‌وه، وشه‌ی (دۆراوه) هه‌وێندمه‌ین له‌هه‌لدانه‌وه‌ی لاپه‌ره‌گانی میژوودا له‌واتای راست و دروستی نه‌و و ته‌یه بگه‌ین و هه‌ندیک له‌و رووداوانه هه‌لبزێرین نه‌و و وته‌یه ده‌یانگرێته‌وه..

۱ - شه‌ری چالدێران

له‌کاتی‌کدا ده‌سه‌لاتدارانی (ئالی عوسمان) له‌هه‌ولێ دامه‌زراندنی ئیمپراتۆریه‌تیکی به‌ربلا‌و‌دابوون، هه‌مان کات سه‌فه‌ویه‌گان ده‌وله‌تی خۆیان دامه‌زراندو ناوچه‌ی کوردستانی عێراق، که به‌ویلایه‌تی شاره‌زور ناسرابوو، خستیانه ژێرچنگی خۆیان. دیاره سولتانه‌گانی عوسمانی هه‌ستیان به‌مه‌ترسی سه‌فه‌ویه‌گان ده‌کرد بۆسه‌ر ئیمپراتۆریه‌ته‌گه‌یان، له‌دوو مه‌سه‌له‌ی گرنگدا که‌وتنه هه‌ول و ته‌قه‌لای دلدانه‌وه‌و راکێشانی کورده‌کان بۆلای خۆیان..

یه‌که‌م: لایه‌نی مه‌زه‌به‌یی- به‌و لیکدانه‌وه‌یه زۆریه‌ی کورده‌کان چه‌شنی سولتانه‌گانی ئالی عوسمان له‌سه‌ر مه‌زه‌به‌یی سوننه‌ بوون.

دووه‌م: به‌رانبه‌ر به‌کورده‌کان سیاسه‌تی (شا نیسماعیل)ی سه‌فه‌وی له‌دژایه‌تی کردنی تورکه‌کاندا ده‌بینرا، که‌به‌توندی هه‌ر ره‌گه‌زێکی تورکی ره‌تده‌کرده‌وه‌و کردبوونییه ژێرده‌سته‌ی خێله‌ تورکه‌مانه شیعه‌مه‌زه‌به‌یه‌کان. نه‌مانه هۆکاربوون له‌شه‌ری دژبه سه‌فه‌ویه‌گاندا میره کورده‌کان به‌ته‌واوی هیزه خێله‌کیه‌کانیان‌وه خۆیان بخه‌نه پالی سولتان سه‌لیمی یه‌که‌م و پشتیوانی ته‌واوی لی بکه‌ن، که‌بوونه هۆی سه‌رکه‌وتنی مه‌زنی عوسمانییه‌کان به سه‌ر سه‌فه‌ویه‌گاندا. نه‌وندی نه‌خایاند دوا به‌دوای گه‌رانه‌وه‌ی سوپاکه‌ی سولتان له‌شه‌رگه‌کانیدا، تورکه‌کانی عوسمانی ده‌ستیان دایه دژایه‌تیکردنی میره کورده‌کان و به‌په‌ندکردنیان و به‌رته‌سکرده‌وه‌ی ده‌سه‌لاتیان و ناچارکردنیان به‌که‌وتنه ژێر چاودێری و

دەسلەتايان.. بەو نيازەى ھىزەمكاني خۇيان لەگىزاوى چاودىپىرىكىردنى ناوچە كورد نىشىنەكان دووربەكەونەووە و ئەو ئەركە بەخەنە ئەستوى خودى كوردەكانەووە. لەوەرگرتنى پاداشت لە ئالى عوسمان، بەسەر دەستى سولتان سەلیم دا شەپرى چالدىران تا دەگاتە دەسلەتاي توركمان بە يەكەم شەپرى دۇراوى كوردەكان دەژمىرریت.

۲ - كوودەتاي لاوانى توركيا

لەگەل ھەرەسەپىنانى دەسلەتاي عوسمانىدا سالى ۱۹۰۸، بەمەبەستى بەرھەلستى نەكردن لەداخوازىيە نەتەوايەتییەكانيان، كوردەكان پشتیوانىكىردنى خۇيان بۇ بزوووتنەووى توركياى نوئ دەربەرى، بەتایبەتى لەكاتىكدا دىيان رژىمى نوئ ھاو سۆزە لەگەلئانداو گرنگى دەمدن بە كىشەكەيان. لەپىناوى بەھىزكردن و جىگىركردنى پىگەى خۇيان توركەكان كەوتنە ھەولئ راکىشانى ھەموو رىكخراوہ سياسیەكان بەلای خۇياندا.. سۆزو ناوردانەووى توركمان گەپشە ئەو ئاستە لەھەئبزاردنەكاندا ھاوكارى و یارمەتى تەواوى (عەبدولقادرى كورپى شىخ عوبەيدىلای نەھرى) رابەرى شۆپشى سالى ۱۸۸۲ بکەن و بەسەرۆكى پەرلەمانى توركيا ھەلى بىژىرن. مەسەلەگە تەنھا بەوھشەووە نەگىر ساپەووە، بەلكوو پشتیوانى تەواو لەدامەزراندنى ناوئندە سياسى و كۆمەلایەتى و رۆشنىبىرە كوردیەكان و لەدەركردنى رۆژنامەى كوردى گرا. ئەمەبوووە سەرچاوى راکىشانى خەلگانىكى زۆرو پەيوەندىكىردنىان بەو ناوئندانەووە بەردەوام فراوانبوون و گەشەكىردنىان.

لەگەل تىپەراندىنى كاتدا لىژنەى (ئىتىجادو تەرھقى) لەكوودەتاي نىسانى ۱۹۰۹ دا دەسلەتاي توركياى گرتە دەست. ھەرلەسەرفتاووە گىرەو كىشەو گرفت و ناكۆكى لەنىوان كوردە نەتەوویيەكان و (ئىتىجادو تەرھقى) سەرى ھەلداو بەردەوام لە پەرەسەندندا بوون، تاگەپشە ئەو ئاستە رژىمى نوئ فەرمانىدا بە ھەلۆەشانەنەووە قەدەغەكىردنى ناوئندە سياسى و كۆمەلایەتى و رۆشنىبىرەكانى

كوردو گرتنى سمركرده و رابهرمكانيان و بهندكرديان. ئەمەش جارێكى تر بوويه
هەلبژادىهكى دۆراو لە هەلبژاردەكانى بزووتنەهەى كوردايەتى.

٣ - بەبڕواخستنه سەر پشتيوانى و يارمهتيدانى ماددى و مه‌عنه‌وى يه‌گىتى سۆفیه‌ت.

لە ٢٤ ی كانوونى دووهمى ١٩٤٦ (قازى محەممەد) دامەزراندنى كۆمارى
مەهابادى لەكوردستانى رۆژهەلات (ئێران) راگەيانند. دامەزراندنى كۆمارى
مەهاباد هيووا ئاواتى نەتەهەى كوردى بەسەربەخۆيى كوردستان بەخسى، بەهۆى
پشتيوانى و هاوكارى ناوچە كوردنشینەكانى ديكەوه ئەومەندەى نەخاياند كۆمارى
نوئى كەوتە گەشەكردن و كۆبوونەهەى جەماومرى لەدەوریدا. ماومیهكى كەمى
خاياند ريككەوتنى نيوان - ستالین و رۆزفلت و چەرچل و شای ئێران - مۆرگراو
بووه هۆى راگرتنى يارمهتیه‌كانى سۆفیه‌ت لە كۆمارى كوردستان و هێرش و
په‌لامارى توندى سوپای ئێران بۆسەر ناوچەكە و رووخاندن و گەياندن
سەركرده‌كانى بەپه‌تى سێداره. ئەمەيش گره‌ويكى ديكەى دۆراوى كوردەكان بوو.

٤ - پشته‌ستن به‌ ئێران

لەمەوداى وەرگرتنى يارمه‌تى و پشتيوانيكردنیدا، بزووتنەهەى رزگاربخوازى
كورد لە كوردستانى عێراق، جارێكى تر بپروا و متمانه‌ى خسته‌وه سەر ئێران،
لەكاتێكدە هەمان ئێرانە لەناوخۆى ولاته‌كەى خۆیدا بزووتنەهەى هەوى
بزووتنەهەى كوردستانى عێراق سەركوت دەكات. لەپێناو زياتر توندكرده‌هەى
شەر لەسەر رۆژمى بەغدا و بەرزكرده‌هەى توانا جەنگيه‌كانى هێزه‌كانى
پيشمه‌رگەى كوردستان لەبهرمكاني پيشه‌وه، حكومه‌تى ئێران خاكى ئێرانى وهك
بهرى دواوه بەرووياندا كرده‌وه، لەوێهه تەواوى هاوكارى پيداويستى سەربازى

لەچەك و تەقەمەنى و جل و بەرگی تايبەت و خۆراك دەگەنەنرايە بارمەگەكەنى جەنگاومرانی كورد.. بەردەوام كۆمەك و ھاوکارىەكەنى ئىران لەپەرە سەندىدا بوون و دواتر گەيشتە پلەى پشتيوانى راستەو خۆى سەربازى و خەرجكردنى مووچەى ھىزمەكەنى پىشمەرگە بەدراوى ئىران.

لەناگاويكدا ئىران پشتي كرده شۆرشى كورد، وەك لەبەشەكەنى پيشوودا بەدريزى باسى ليوەكرا، ئەوە بوو لە ئەنجامى ريككەوتنى جەزائىرى نيوان شاو سەدام حسەين لە ۱۹۷۵/۲/۷ بزووتنەوہى رزگاربخوازى كوردو شۆرشەكەى رووبەرووى شكست و دارووخانكى سەخت بوونەوہ.. كەگرەويكى دۆراوى ديكەى لە ميژووى كورددا تۆماركرد.

۵ - پشتي بەستين بە ويلايەتە بەگرتووەگان -

زۆرجار لە گرەوەگانيدا بزووتنەوہى كورد پشتي بەويلايەتە بەگرتوومەكەنى ئەمەريكا بەستووو و لەھەموو جارئكدا دۆرانلنى گرەومەگان دەرگەوتووو. لەو رووہو سەرگردەى ناسراوى كورد (مەحمود عوسمان) لە كۆنگرەى كانوونى دووہى/۲۰۰۲ ي لەندەن وتى: (مەترسى لەو دەكەم لە ناومراستى ريگادا ئەمەريكا وازمان لى بىنييت و پشتمان تى بكات). لىرەدا بە كورتى گرەوہ دۆراوہەكەنى كورد لەگەل ويلايەتەيەگرتوومەگان دەخەينەر وو.

ا - ريككەوتنى جەزائير

لە كاتيكدا لەرپى حكومەتى ئىرانەوہ كۆمەك و يارمەتەيەكەنى ئەمەريكا دەگەيشتە كوردستان، بزووتنەوہى كورد ھەستى بەكەم كردنەوہى لەناگاوى ئەو كۆمەك و يارمەتيانە كرد، بەتايبەتى چاوى بپرە ئەو رۆلەى لە نيوانى عىراق و ئىراندا گىپراى، لەكاردانەوہو ھەلوپستيدا (باززانى) نامەيەكى گرنگى ناراستەى بەرپوئەبەريەتى ئەمەريكا كردو تيايدا داواى بەردەوام بوونى كۆمەكەيەكەنى

لیکرد. وهك دواتر روون بوویه‌وه، سالی ۱۹۷۴ (تالب شهبیب)ی نوینهری هه‌میشه‌یی عیراق له ریکخراوی نهمه‌وه‌یه‌گگرتووه‌گان له‌گه‌ل (هنری کیسنجهر)ی وه‌زیری دهره‌وه‌ی نه‌مه‌ریکا کۆبوویه‌وه‌وه له پیناوی چاککردن و ناسایکردنه‌وه‌ی په‌یوه‌ندیه دووه‌ۆلیه‌کانی عیراق و ئیران چهند مه‌رجیکی خسته به‌رده‌ست، به‌دوای نه‌وه کۆبوونه‌وه‌یه‌دا دیدار و کۆبوونه‌وه‌گان به‌رده‌وام بوون، تا له ئەیلولی/۱۹۷۴ دا له ئەسته‌مبول دیداریکی نه‌ینی له‌نیوان (سه‌عدون حه‌ممادی) وه‌زیری دهره‌وه‌ی عیراق و (عه‌باس عه‌لی خه‌له‌تبه‌هری) وه‌زیری دهره‌وه‌ی ئیران ریکخراو دواتر کۆبوونه‌وه‌ی به‌ناوبانگی جه‌زائیری نیوان هه‌ردوو ولاتی لیکه‌وته‌وه، که هه‌وله‌کانی کیسنجهر له مۆزکردنی نه‌وه ریککه‌وتنه‌نامه‌یه رۆلی مه‌زنی گێرا.

سه‌بارت به‌وه مه‌سه‌له‌یه (مه‌سه‌ود بارزانی) ده‌لیت: (مه‌زنترین و کاریگه‌رتین ته‌له که له هنری کیسنجهره‌وه هات، نه‌گه‌ر هه‌لۆیستی نه‌وه نه‌بوايه هه‌لۆیستی شای ئیران له‌وه ناسته‌دا نه‌ده‌بوو ریکابادات فیل له ئیمه‌ بکرت، نه‌وه ناسۆرو کاره‌ساته‌ نا‌هه‌مواره‌ی دوای سالی ۱۹۷۵ به‌سه‌رکورد هینرا به‌ر پرسایاریه‌تی ده‌که‌ویته‌ نه‌ستۆی (کیسنجهر). سالی ۱۹۹۲ کاتیگ له‌سه‌ردانی نه‌مه‌ریکا‌دا بووم، (کیسنجهر) داوای ریکخستنی دپدارمی کرد، به‌هۆی هه‌لۆیستی ناله‌بار و مامه‌له‌ی نادروسته‌یه‌وه‌وه بی له‌به‌ر چاوگرتنی نه‌وه کاره‌ساته‌ پر له‌مه‌ینه‌تی و ناسۆره‌ی به‌سه‌ر کورددا هات، به‌وه هۆیه‌وه نه‌مه‌ ده‌توانی نه‌وه هه‌مووه له بیریگه‌م داخوازیه‌که‌یم دایه‌ دواوه‌وه به‌بیینی رازی نه‌بووم).

له‌هه‌لۆیسته‌ سه‌یرو سه‌رنج راکیشه‌کانی چاره‌نوس نه‌وه‌یه، نه‌وه که‌سه‌ی سالی ۱۹۹۲ رازی نابیت به‌ دیداری که‌سێگ که له سالی ۱۹۷۵ نه‌وه که‌سه به‌دیداری باوکی رازی نه‌بووه..... به‌شی په‌که‌می گره‌وی دۆراو پان خه‌پانه‌تکاری نه‌مه‌ریکا به‌رانبه‌ر به‌ کورده‌گان گه‌یشه‌ کۆتایی.

ب - له كاتيكدا سالی ۱۹۸۸ هه‌ئه‌ بچه كيمياباران كرا

هه‌له‌بچه‌پيه‌كان له‌هاتو هاواری فریاگوزاری دابوون خوازیاربوون جيهان به‌هانایانه‌وه‌ بێت، له‌وكاته‌دا ویلايه‌ته‌ په‌كگرتووهمكاني ئەمهریکا ئیرانی به‌ ئەنجامدەری ئەو كرده‌وه‌يه‌ خه‌تاپارکرد.

ج - راسته‌وخۆ دواي كۆتاييهاتنی شه‌ری رزگارکردنی كوهیت سالی ۱۹۹۱

گه‌ل عیراق به‌به‌شداری كورده‌مکان دژ به‌ حكومه‌ته‌كه‌یان راپه‌رین.. له‌م راپه‌رینه‌دا برۆای ته‌واو خرایه‌ سه‌ر ویلايه‌ته‌ په‌كگرتووهمكاني ئەمهریکا وه‌ك دوزمنی سه‌ر سه‌ختی به‌غدا. ئەوه‌ی روویدا بێچه‌وانه‌ی چاوهرۆوانیه‌كان بوو.. له‌ راستیدا روودانی ئەو شیوازه‌ی راپه‌رین له‌ لێكدانه‌وه‌مكاني ئەمهریکادا نه‌بوو، بۆیه‌ رێگای له‌ پێش سوپای عیراقدادا كرده‌وه‌ كه‌ له‌سه‌ر كوتکردن و كپ كردنه‌وه‌ی راپه‌رینه‌كه‌دا تانك و فرۆكه‌كانی به‌كاربه‌نینیت. خه‌لكی سه‌رانسه‌ری جيهان له‌به‌ر جه‌سته‌بوونی كۆچ و ره‌وی ملیۆن كه‌سی كورده‌مکان به‌ره‌و تورکیا و برینی شاخه‌سه‌خت و پرله‌ به‌فرمکان و نه‌هامه‌تیه‌مکانیان به‌ناگاهاته‌نه‌وه‌ و به‌دیار دیدیانه‌وه‌ به‌زیندوویی كارساته‌ پرئیش و دلتەزینەمکانیان بۆ ده‌گوازرانه‌وه‌، ئەوه‌میش بوو به‌به‌شێك له‌ هه‌له‌بژاردە‌ی نوێ دۆران. له‌و ساته‌وه‌مختانه‌ به‌دواوه‌ كورده‌مکان دوور له‌ ده‌سه‌لات و زه‌برو زه‌نگی به‌غدا له‌نیمچه‌ سه‌ربه‌خۆیییدا ده‌ژین، به‌تایه‌ته‌ی پاش سه‌پاندنی په‌ناگای نارام بۆ باكووری هێلی ناسۆیی (۳۱) كه‌تا نیستایش له‌كرده‌وه‌كه‌یاندا به‌هاوکاری و یارمه‌تیه‌كاني ئەمهریکا پشت ئەستوورن.

نایا گره وو بروای ئەم جارەیان ئاسوودەیان دەکات؟

پرسیاری پێویست لێرمدا ئەومێه.. نایا لە جیاتی ئەو هزره باومی لە گرومەکانی کورددا بەگرووی دۆراو ناسراون، رینگایەکی تر لەپیشیاندا بەدی دەکرا؟.. یان دەبوو هیچ گروویک نەکەن؟.. یا لە شەری چالێزان کە لەسەر خاکی ئەوان روویداو قوربانییەکانیان لەهەردوو لایەنی بەشەر هاتوو زیاترو فراوانتر بوون، رینگایەکی تری جیگرومیان لەپیشدا بوو؟.. ومیان ئەو توانایەیان هەبوو لە نیوان ئەو دووھێژەدا وەک تەماشاکەر بیلایەن بوونایە؟.. بێ دوو دلی هەلۆیستی لەو جۆرە ئەگەر ئەستەم نەبووبیت، لە خۆیدا زۆر گران و سەنگین و نالەبار بوو. ئەگەر کۆماری مەھاباد بۆ ئەو سەردەمی بارودۆخی ناوچەکە و کوردستان پستی بەیەکیستی سۆفیەت نەبەستایە، دەبوو چ هەلبژاردمێکی تری لەپیشدا بۆیە؟.. دەکرا تەنھا هەلبژاردە هەنگاو نەنان بۆیە لەسەر راگەیانسنی ئەو کۆمارە.. دیارە لەو ھەلومەرجە رینگا چارمێکی دیکە نەبوو، جگە لە برۆا خستە سەر ھێزێکی دەرەکی.. لەگەڵ ئەومیشدا ئەو سەردەمە جگە لە یارمەتی و پشتیوانی سۆفیەت لە کۆماری مەھاباد و کۆماری ئازەربایجان هیچ ھێزێکی دیکە یارمەتیدەر نەدەمینرا. بەلام دوا بەیەگەمیشتنی بەرژومەندیەکانی نیوان زەھێژەکان، کوردەکان و کۆمارمەکیان بوونە قوربانی. ئەگەر کوردەکان لە راپەرپینەکی مانگی نازاری ۱۹۹۱ دا دژ بە رژیمی بەغدا پشیمان بە کۆمەکەکانی ئێران و ئەمەریکا نەبەستایە، جگە لە خۆبەدەستە وەدان و دانانی چەک و رازیبوون بە مەرجەکانی بەغدا رینگایەکی تریان ھەل دەبژارد؟.. بۆئەو بارودۆخە ناھەموارو نالەبارە جگە لە ئێران هیچ ھێزێک نەبوو پشیمان و پەناگایان بێت.

ھەر وەک سالی ۱۹۷۵ ئامانجەکانی ئێران لە مۆرکردنی ریککەوتنی جەزائیر ھاتنەدی و کوردەکان بوونە قوربانی لەو رینگایەدا، ھەمان مەسەلە سالی ۱۹۹۱

دوو باره بوويه وه. مه سه له كه به ته نها به و نه ن دازه مه له د ژر ان لنى هه ل ب ژار ده كه دا نه ده بى نرا، به و نه ن دازه مه له خى انه تكارى و گه ران به دواى به ر ژه وه من ديه كاندا به دى ده گرا، به تا بيه تى له جيه ان ي كدا ته نها به ر ژه وه من ديه كان حوكمى ده كه ن. هه مان مه سه له به سه ر په يو من ديه كانى رابردووى بزووتنه وهى كوردو حكومه ته په ك به دوا په ك ها تو وه كانى عىراقدا ده سه پى ت، له گه ن گه شتى هه ر ر ژى مي تيان به كورسى ده سه لات به ر ژه وه من ديه كان روويان ده داو نه ونه مېشى نه ده خا ياندا پشتيان ده كرده بزووتنه وه كه و دا خوازيه كانى و سه ر له نو ئى به لي ژايى نا كو كيه كاندا ده چوونه وه ناو نا كو كى چه كدارى.

كوتايى

هيواونائواتى كورد لەنيوان بەديھاتنى و بەدينهاتندا

لەگەن رەوايەتيدان بەخواستەكان و يارىدەدانى بارودۆخ بە جيبەجيبكردن، هەرتاكيك و هەركۆمەتيك مافى ئەوى هەبە خاومنى خواستەكانى بيت، بەمەرجيک لەسەر حيسابى كەسى تر نەبیت و بزائريت ئەو كەسانە لەسەنگەرى بەرژەومنديهكانياندا خۆيان حەشارداوہ.. ليرەدايە لە ناستى دياريكردنى تواناي جيبەجيبكردن يان جيبەجيبەكردن يان هيز رۆلى سەرەكى دەگيريت.

وەك ئاشكرایە دوورترین مەودای خواستەكانى كورد (تاك - كۆمەن - سەرکردايەتى) لەهەر ناوچەيەكى كوردستان، گەيشتنە بەمافى چارەنووس و بەرپاگردنى كوردستانى گەورە. شاراوە نيبە چەندین كۆسپ و تەگەرە و تەنگزەى مەزنى خودى (الذاتى) و دەرەكى بە ئەندازەيەك لە تواناي بەديھياتنى ئەو خواستانە كەم دەكەنەوہ و جيبەجيبوونيان لەپاشە رۆژيكي چاومپروان كراودا ناستەم دەبیت. نايا يەكگرتن لە نيوان بەشى (كوردستانى باشوور) كەبەرە و سەرەخۆي تەواو دەروات و بەشيكي ديكە هيشتا لە پيناوى مافە رۆشنيارەكانى و ناساندنى ناسنامەى نەتەوايەتيدا دەكۆشيت كارتيكى گونجاوہ؟..

ئەمە لەلایەك، لەلایەكى دیکەوه، ئایا لەژێر سێبەری هاوکیشە و بەرژمەوێندیه نیۆدەولەتیهکان و لاوازی خودی کوردیدا ئەو خواستە سەر دەگرن ؟ .. لەکاتی کدا سەرکردەکانی کورد هەستیان بەو راستیە کردوووە خواستەکانیان لە چوارچێوەیەکی گونجاندن لەگەڵ هەلومەرجە نیۆ دۆلەتیه کەدا دیاری کردوو. دەرگاکی هەواڵ و میدیاکان بڵاویان کردووە کۆمەڵێک لە چالاکی کورد بەناو و ئیمزای زیاتر لە ملیۆن نیۆک کوردی عێراقەوه لیستیکیان پێشکەش بەرێکخراوی نەتەوێه گەرتوووەکان کرد بوو لە ژێر ناوی (پارێزگاکی باکوور خوازیاری سەر بە خۆی کوردستانی عێراق). .. سەبارەت بەو داخوازیە کوردەکان، پڕۆفیسۆر (نوا ئیرمان) ی مامۆستای زانکۆی نیۆیۆرک و یارمەتیدەری عێراقیهکان لە دانانی یاسای بەرپۆمبەردنی دۆلەتی عێراقی سەر دەمی گواستەوه دەلیت: (سەرجهمی کورده ئاساییهکان ئارەزوومەندی بینینی کوردستان بەسەر بەخۆی.. هەمان کات سەرکردایەتی کورد و فەرماندەکانی هەستیان بەوه کردبوو بەشێکن لە واقعی عێراق، لەو دیدگایەوه بەدەستەینانی ئۆتۆنۆمی (فیدرالی) یان بەگونجوترو لەبارتر دەزانی. ۷۰).

نووسەری ئەم دێرانه دەری خستوووە سالی ۱۹۷۷ لە دیداری یەكەمی لەگەڵ (جەلال تالەبانی) سکرێتیری (ی. ن. ك) سەبارەت بە مافەکانی گەل کورد و توویەتی: (ئێمە کوردستان دابەش ناکەین، کاتی کات و سەر دەمدا هەر کۆمەڵ و بەشێکی ئەم کوردستانە تاییبەتمەندی خۆی وەرگرتوووە و لە بەشەکانی دیکە جیاوازترە، لەسەر هەر کۆمەڵ و بەشێکی پێویستە کێشەکانی خۆیان تێکەڵ بە هیچ بەشێکی دیکە نەکەن.. بەبیرم دێت لە پایتەختێکی ئەرۆپاوه بانگەێشتی کۆنگرەیهکی قوتابیان کورد کرام، ئەو کاتە دروشمێکمان بەرز کردبوو یەوه نووسراوو (بزی کوردستانی سەر بەخۆی دیموکراتی یەگەرتوو). .. پرسیاری رای

مىنان لە ئاستىدا كوردو وەلامم نەومبوو - دروشمىكى جوانە و جىبەجىكردى
لەتواناى مندا نىيە، فەرموون نىوە جىبەجىبى بكەن).

دواتر وت : (قسە باجى لەسەر نىيە). ديارە سەرگردايەتى كورد
بەبىروبوچوونى دروستەووە لەسنوورى تواناكانىدا نەركى گرتووتە نەستۆى،
نەگەر بەو جۆرە هەلسوكەوت نەكات، لەگەرەن بەدواى نەستەمدا، مافەكانى
بزرەكات. سەرگردەكانى كورد لە مێژووە هەستىان بەو راستىە گردووە دەزانن
لەسەر دەمىكەووە بۆ سەردەمىكى تر جىاوازى دەكەوتتە تواناكانەووە و گۆرانيان
بەسەردادىت و هىچ شتىك لەدنیادا نىيە وەك خۆى لە دۆخىكەبمىنيتەووە.

بەلىكەدانەوێ خۆيان، نەوێ لەم هەلومەرجەدا بەدەستەهتەيانى گونجاو
فەيدرايەتى كوردستانە لە چوارچىوێ عىراقى يەكگرتووى فرەلايەندا. وەك
هياو و نامانجى سەرەكى، كوردەكان هەميشە بە پارىزەو دەلەين: (ئىمەيش وەك
هەموو گەلانى دىكەى سەرزەمىن بپرواى تەواومان بەمافى چارەنووسمان هەبە).
لەم دىداگايەووە دواى هاتنى يەككىك لە مادەكانى ياساى بەرپۆمبەرايەتى سەردەمى
گواستەووە كوردەكان سەرگەوتنىان بەدەستەهتەيانا و بەهياوان لە دەستوورى
هەميشەيشدا هەمان ماددە بەهەمان دەق بەسەپتەرت و جىگربكرت.

لە كوردەوێ بنىادنانەوێ دەولەتى عىراقى دواى رووخانى رژىم، هەلۆبىستى
سەرگردايەتى كورد هەر لە كۆنگرەى ناسرپە و بەشدارىكردى لەهەر هەنگاويكى
راويزكارانە و هەرگەو مەيەكى دەستە و كۆمەلە عىراقىەكان و بەشدارىكردى
راستەوخۆى لە ئەنجومەن و حكومەتى سەردەمى گواستەووە و بەشدارى
پشتىوانى كوردنى تەواوى لە راپىكردن و ئەنجامدانى هەلبازردن بەروونى ديارە.
بەهۆى تواناى بەرزى سياسى و نەزموونى دوورو درىزيان، لەگارى پارتايەتى و
رىكخستەن و لەرپى تۆرپكى تۆكمەى پەيوەندىان بەدەولەتان و رىكخراو
نۆدەولەتى و هەرىمىەكان و تواناى بەرزى هيزى پيشمەرگەى كوردستان و
ئابوورى سەربەخۆى بەهيزو شارەزايى لەبەرپۆمبەردنى ماوێ زياتر لەدوانزە

سالى ناوچه‌كه‌پان و شاره زابوونيان له‌بوواري هه‌لبژاردنى گشتى، نرخانلى هه‌نگاوهمكانيان له‌لایهن رێكخراوه نێوده‌وێهتى وهه‌رمێمه‌كانه‌وه، هه‌موو ئه‌مانه هۆكاربوون كورده‌كانى عێراق كاریگه‌رتريه‌و گه‌رنه‌گه‌رتريه‌و رۆل بگه‌يرن له‌ پێش بردن و په‌ره‌پێدانی رێپه‌وى سیاسى عێراق. هه‌روه‌ك بېراردرا باسو و خواسى مه‌سه‌له‌ى كورد دوابخه‌رت بۆ كۆتایی سالى (2005) و بۆ دواى بېراردان له‌سه‌ر ده‌ستووو بێكه‌پێنای په‌رله‌مانى هه‌میشه‌یی، به‌رانبه‌ر به‌وه‌ پێوېسته‌ كورده‌كان زۆر به‌و‌رپاى و هۆشيارپه‌وه‌ رووبه‌كه‌نه‌ پرۆسه‌ى هه‌لبژاردن و به‌شداربێن له‌ ئه‌نجومه‌نێك پشته‌یوان و هاوكاریت له‌ به‌ده‌په‌نای فیدرالی و چاره‌سه‌ركردنى مه‌سه‌له‌ى كه‌ركوك به‌و نیازه‌ بیکه‌نه‌ پایته‌ختى فیدرالیه‌ته‌كه‌پان.. وه‌ك ده‌ركه‌وتوه‌ به‌هیچ شێمه‌یه‌ك ئاماده‌نابن سه‌ودا له‌سه‌ر كوردستانى بوونی بکه‌ن. له‌ئیدوانیکیدا (مه‌سه‌ود بازرانی) رایده‌گه‌په‌نیت - ناوچه‌ى كوردستان له‌ناوچه‌كانى دیکه‌ى عێراق نارامه‌ره، به‌و هۆیه‌وه‌ له‌ جێبه‌جێکردنى پاساى ته‌نگه‌تاوى (قانون الطواری) هه‌لاوێر دراوه. له‌په‌ناوى ده‌سته‌به‌رکردنى ئاسایش و به‌رپه‌وهردى كارو ئه‌ركه‌كانى حكومه‌ت و دووركه‌وتنه‌وه‌ له‌و ته‌نگه‌زه‌ و ناانارامیه‌ى ناوه‌راسته‌ و باشوورى ولاتى به‌غداوه‌ بگوازریته‌وه‌ بۆ كوردستان.. نه‌گه‌ر نه‌و پێشیاره‌ جێبه‌جێكرا له‌وانه‌په‌ كوردستان بپه‌ته‌ راكێشه‌رو ناراسته‌كه‌رى عێراق و ده‌په‌ته‌ حاله‌تى هه‌ماهه‌نگى و پشته‌یوانیکه‌رى خواسته‌كانى ئیستای كورد... كه‌له‌ دوو خوله‌گه‌دا خۆى ده‌بێته‌وه‌.

یه‌كه‌م: ده‌رچوون له‌ په‌راویز خستنى رابردوو‌پان و به‌شداربوونيان له‌ ده‌سه‌لاتى نوێى عێراق، به‌شێوازیكى گونجاو له‌گه‌ل قه‌باره‌ى قوربانیه‌كانیان و رۆلى رابه‌رایه‌تیکردنیان له‌ كۆكردنه‌وه‌ و په‌كخستنى نه‌و هێزه‌ به‌ره‌له‌ستكاره‌ عێراقیانه‌ى دواتر بوونه‌ حوكمه‌ران و ده‌سه‌لاتى ولاتیان گه‌ته‌ده‌ست. وه‌ك له‌ راستیدا دواى رووخانى رژێم، نه‌و ئامانجه‌ هاته‌دى، به‌م جوۆر ده‌ كورده‌كان زۆر به‌باشى له‌وه‌ گه‌پشته‌وون ئه‌وه‌ى بۆیان هاته‌بوویه‌ دى له‌په‌ناى هه‌لوێستى عێراقیدا

بەحالتىكى كاتى دەينىرا، بۆيە پىيوستە دەستكەوتە ھەنووكەيەكانيان لەرنى بەرلەمانى ھەئبژىراوو دەستوورى ھەمىشەيەو بەكرىنە ياساو جىگىر بەكرىن.

دوووم: وابەستە بەپەيوھىندى (فیدرالى) ناوچەكەيان بە حكومتى ناوھىندىيەو بەبەغدا، لەگەن ئەوشدا ئەمە لای كوردەمگان كەمترىن ناستى مافەكانيانەو دەبى سنوورى ئىستاي ناوچەكەيان فراوانترىكرىتو ئەو ناوچانە بەگرىتەو بە كوردستانى دەزانن، بەتايبەتى پارىزگاي كەركوكو ئەو ئەوناوچانەى دەكەونە سنوورى پارىزگاكاني موسلو دىالەو. لەم بارەو بە پىچو پەنا (مەسعود بارزاني دەئيت: (ئەوانە فیدرالى بو كورد رەوا نابىنن و دەيدەنە دواو، ئەوانەن دەبنە ھۆكاري دابەش بوونى عيراق). وەك تىبىنى دەكرىت لە دووتۆى ئەم لىئوانەدا ھەرشەى جىابوونەو ھەشكراو ديارە.

ھەمان كات (جەلال تالەباني) پش بەھەمان مانا و بەدەقتىكى تر ھەرشەكە دووبارە دەكاتەو دەئيت: (ئەوى كوردەمگان داواى دەكەن، ھەمان ئەو داواكاريانەن لەدوانزە سالى رابردوودا جىگىر كراون، ئىمە بەكرەو و زمان لەمەسەلەى سەربەخۆيى كوردستان ھىناو بەئەوى بىن بەپارچەك (لەعيراق). بىرواي جىاخوازي و ھەرشە بەو ناراستەيە ھىچ كات لەھرزو خواستى سەركردايەتى كوردو بزوتنەو ھەمىدا نەبوو و نەشخراوتە بەرنامەو. لەم ھەلومەرجەى ئىستادا بىرۆكەيەكى قتوو پىچكراوى كوردەمگان ھاوكات بوو لەگەن سەرھەندانى ھەمان بىرۆكەو باسو خواس لىكرەنى لەسەر ئاستى نىودەوئەتى. (ھەرى كىسبەخەرى و مەزىرى پىشوو دەروەى ئەمەرىكا لە لىئوانى بو تۆرى C.N.N لە ۲۰۰۴/۱۲/۲۶ بەم جۆرە قسە دەكەتو دەئيت: (نابىت ئەمەرىكا بەھەمىنەنەت و دەسەلاتى شىعە لە عىراقدا رازى بىت، گەشتنى كاروبار لە ناستى ھىشتەنەوى بەكارچەيى عىراق لەبەرزەوھىندى ئىمەدا نىيە، لەو بارودۇخەدا دەبى لىگەرىن لە جىياتى سەپاننى دەسەلاتى ئاپىنى بەسەر تەواوى عىراقدا ھەر كۆمەلنىكى ئەتتى دزكارو رەكەبەر، حكومتى تايبەت بەخۆى بەرپا

بکات). وهك دمرکه‌وتوووه لهم کاتو سهردهمه‌ی ئیستادا خواستی کورد له سنووری فیئرالی و فراوانکردنی سنووری ناوچه‌که‌و به‌شداری کاراو به‌هیز له‌ده‌وله‌تی عیراقدا ماومته‌وه. شاراوه نییه هه‌ندی لایه‌نی ناوخۆ دژ به‌خواسته‌کانی گه‌ل کورد دهموستن و به‌مه‌ترسیان دزمانن بۆسه‌ر پاشه‌رۆژی ئاسایشی عیراق، به‌تایبه‌تی له‌کاتی‌کدایه هه‌مان شیوه‌ی نه‌وان له‌ناوچه‌کانی دیکه‌ دهنگی داخوازی فیئرالی به‌رزبوومته‌وه.

له‌ئه‌ده‌بیاتی کوردیدا که‌رکوک به‌ (دلی کوردستان و هودسی کوردستان) ناسراوه، ته‌واوی به‌لگه‌نامه‌و قه‌باله‌و ده‌ستی‌اووه می‌زووییه‌کان به‌ ره‌هایی کوردستانی بوونی که‌رکوک ده‌سه‌لین، گه‌ل کورد به‌هیچ به‌هایه‌ک به‌ گۆرپانکاری باری که‌سیه‌تی دانیشتوانی نه‌وشاره‌و هیچ شوپنیک‌ی دیکه‌ی کوردستان قایل نابیت. به‌رده‌وام تورکیا دژ به‌خواست و یستی کورد له‌مافی فیئرالی و مه‌سه‌له‌ی که‌رکوک دا دهموستیت و هه‌ر شه‌ی په‌لاماردانی کوردستان ده‌کات له‌کاتی پێویستا. نه‌زموونی چوونه‌ ناو که‌رکوک‌ی هیزه‌کانی پێشمه‌رگه‌ی کوردستان پاش رووخانی رژیم و کشانه‌وه‌ی له‌ژێر کاریگه‌ری فشار و هه‌ر شه‌ی تورکیادا، به‌لگه‌ن له‌سه‌ر به‌جیه‌ینانی هه‌ر شه‌ه‌کانی له‌هه‌رکات و ساتیکدا. دیاره هه‌ره‌ه‌نگاوێکی له‌و چه‌شنه‌ نه‌گه‌ر دوینی نه‌ستم بووبیت، ئیستا کاریکی گونجاوه، له‌گه‌ن گوزمه‌رانندی کاتدا نه‌گه‌ر دوینی نه‌هاتبیته‌ دی له‌گه‌ن تیه‌په‌رانندی کات و چۆنییه‌تی په‌ر سه‌نننی رووداوه‌کاندا هه‌ر جۆره هه‌ر شه‌و ده‌ستی‌مه‌ردانیک جگه له‌وه جیی ره‌زامه‌ندی نابیت به‌ر په‌رچیش ده‌دریته‌وه. نه‌گه‌ر به‌وردی سه‌رنج به‌دینه‌ داخوازیه‌کانی کورد له‌ عیراق، له‌سه‌ر مه‌تاوه‌ خوازراوه‌ که‌ له‌مه‌ودای توانادا گرنگی به‌ریت به‌ناوچه‌که‌یان و ده‌ره‌ینانی له‌و په‌راویز خسته‌ی له‌ سێبه‌ریدا ده‌زیان و راکێشانی ده‌ستی ئاومدانی و بووژاندنه‌وه‌ بۆی.. هه‌ر چه‌ند جیبه‌جیکردن و هینانه‌دی نه‌و داخوازیانه‌ له‌و سهردهمه‌دا نه‌ستم و گران ده‌ بینرا، به‌لام بۆ سه‌رده‌می نوێ و په‌ر سه‌نننی رووداو و گۆرپانکاریه‌کانی

بزووتنەھەي كوردو قوربانىدانى فراوانتر، خواستەكانىش زياتر پەرمەيان سەندو جىبەجىكردنشىيان لەبارترو گونجاوتر بوو. ئەھمبوو لەھەلومەرچەدا داخوازىەكان بەرھە مافى رۇشنىبرى و دواتر ئەھ ئۆتۆنۆمىيە راستەقىنە بوو، بەخواستو لەپىناويدا تىدەكۆشان، لەگەل ئەھمدا جىبەجىكردى ئەستەم نەبوو، كەچى بەدبىھانتى سەخت و گران دە بىنرا. كوردەكان لەگەل حكومت كەوتنە گفتوگۆ بەرھەمەكەي راگەيانلىنى بەياننامەي ۱۱ ي نازارى ۱۹۷۰ ي لىكەوتەھە.. دواجار دەركەوت حكومت لە جىبەجىكردى بەندەكانى بەياننامەكە نكولى دەكاتو ھەنگاۋەكان لەگەل گيانى بەندەكان و كرۆكى ئۆتۆنۆمىيە بېرىار لەسەر دراوھ كە يەك ناگرنەھەو جىاۋازى ديارو ئاشكرىان تىدادىيە، سەر لەنۆئ شۆرپش بەرپاكرىيەھە. حكومت لەھەمگەشىت لە بوارى سەربازىدا سەركەوتوو نابىت، ناچاربوو بەرانبەر كۆتايپەيتان و سېركردنى بزووتنەھەي كورد، رىككەوتنى جەزائىر مۆرىكات.. لەھەلومەرچى نۆيدا حكومەتى بەمخدا شانازى بەسەركەوتن و ھىزو تواناى خۆيەھە دەكرد، بۆيە دەستىدايە سەرزەنشتكردن و تانەھە تۈنەج گرتنە دامەزراۋەكانى ئۆتۆنۆمى، كەدەمبوو لەزىر ئەھسىبەردا رووبەرۋوى شكىت بېيتەھە. ئەھوندەي نەخايدان سەرلە نۆئ بزووتنەھەي كورد راپەرپەھەو ناوى (بىچۈەكانى قەقنەس لەخۆلەمىشى سووتاۋدا سەر دەردىنن) مان پەسەرىاندا سەپاند. كوردەكان لە خەباتياندا نازارى زۇرىان چەشت و ھەمولى زۇرىاندا و خويىنى زۇرىان رشت و گوندەكانىيان خاپووركران و خەلكنى كۆمەل كۆمەل دەربەدەركران.. لە كۆتايىدا پشەتەينەي پاراستنى ناسايخ و دامەززانلىنى بەرپۆمبەرايەتى ناۋچەكە دانرا.. لىرە بەدواۋە خواستى كوردەكان روويكردە فىدرالى.. كە خواستىكى پىشكەوتووترە لەئۆتۆنۆمى.. لەوانەيە ھەندىك ھەبن ئەھ ھەنگاۋە بەپېش وەختى جىابوونەھەي راستەوخۇ لىكېدەنەھە. لەكفتوگۆيەكماندا لەگەل (د. رۇزىورى شاۋەيس) ي سەرۆكى پەرلەمانى كوردستان و دواتر جىگىرى سەرۆك كۆمارى عىراق، لەتەلارى پەرلەمان سالى

۲۰۰۲، له وولامی پرسپاریک له جیاتی پیداکرتنی کوردەکان له ناستی فیدرالی وهک دواهەنگاو به رهو جیابوونەوه، گهراوهوه بۆ کرۆکی بهیاننامەى ۱۱/نازارو گۆرانکاری کردن و به رهپیدان و پیش بردنی به رهو ئۆتۆنۆمی راستهقینه شیاوترو گونجاوتر نه دەبوو؟..

له وولامدا وتی.. (له راستیدا ئیمه هیچ برپاو متمانه به کمان به حکومهتی عیراق نه ماوه، زۆر جارو له سه ر زۆرشت ریک ده که ویتو دواتر پاشگه ز ده بیته وه، له گه ل نه ودا ئیمه زه مانه تی نیوده و له تیمان پیویسته، ده بی عیراقیش ناوی خو ی له نه ته وه مه کگرتو وه کاندا به ده و له تی فیدرالی تۆماریکات، تابیه ته زه مانه تیکی دیکه بۆ ئیمه). پیش نه و رووداوه گرنگانه ی حکومه تیان رووخاندو دهسلات که وته دهستی به ره له ستکاران له عیراقدا (د. رۆز) گواسته وه به غداو پۆستی جیگری سه رۆک کۆماری پی سپیرا. به و مانایه کوردەکان به رپوه بردنی ولاتیان که وته نه ستۆ، له م ناسته دا مه سه له ی برپا پیویستی به چاو پیداکیرانه وه و پیداجوونه وه هه یه. ده که رپینه وه و ده لئین خواستی کورد کوردستانی گه وره یه، ته نها شتیك ریکره له هینانه دی نه و خواسته هاوکیشه نیوده و له تی و هه رمیه کانه و له پیش هه موویاندا توریانو ئیران وتا ناستیکیش سوریا.. نه گه ر له پیناوی قایل کردنی لایه نیک و دنیاکردنه وه ی لایه نیکی تردا به هه رشپوهیه ک له شیوه گان هاوکیشه گان چاره سه رکران، یان به هۆی مامه له کردنی ک لیره و له و ی و له گه ل نه م یان نه ویت، به تاپیه تی ئیستا ئیمه له سه رده میکا ده زین سه رده می مامه له گانی نه مه ریکایه.. نه گه ر نه وه روویدا ده کریت خواستی کورد به جیابوونه وه و به رپاکردنی کوردستانی سه ربه خو له عیراق بیته دی و نه ویش به دوور نازانریت.. به لام نه گه ر سه رنجی رهوشی به شه گانی دیکه به دین هیشتا زۆریان له پیشدايه.. هه مان کات ده گونجیت له ماومیه کی نزیکدا نه ستهم ببیته توانایی و گونجان.

پرسیار نه ویه.. ئیمه جیمان کردووه؟ ئایا ده توانین کاریک نه نجام

بدەين؟.. يان ئەو ئەستەمە.. ئەستەمە..

چەند بەدواى پرسیارىك و ئېلبووم وەلام دەست نەكەوت.

سوپاس و پىزانىن

□ پىر بەدل سوپاس و پىزانىنم پىشكەش بەھاوپى ئازىزم بەپىز مامۇستا (حەكىم مەلا صالح) دەكەم بەدپىزايى ماوى وەرگىپرانى ئەم كىتپە بەبەشەكانىدا چووئەو چەندىن تىپىنى و رىنومايى پىبەخشى، نىزى تەمەن درىزى بۇ دەكەم.

□ سوپاسى بى پايانى (مەئبەندى رۇشنىرى ھەورامان) دەكەم بەتايبەتى ھاوپى ئازىزو خۇشەوئىستم مامۇستا ئەبووب كوئىخا رۇستەم، كەئەركى تايپكردى كۆمپوتەرى گرتە ئەستۆ.

□ سوپاس و پىزانىنم بۇ خانىمى بەپىز خاتوو (ئىلھام حەمەكرىم) كارمەندى كۆمپوتەرى مەئبەندى رۇشنىرى ھەورامان و ھەستانى بە كۆمپوتەركردنى وەرگىپرانەكەم.

□ زۆر سوپاسى بەپىز (كامل محمد) ئەكەم كە ئەركى دىزايى بەرگ و ناومرۇكى گرتە ئەستۆ.

لە پەروەردگارى مەزن دەخوازم ھەردەم ئاسوودەو بەختەو مەربىن

وەرگىپ

۲۰۰۸/۱۰/۱

وهك ناشكرايه دوورترين مهوداي خواستهكاني كورد (تاك - كۆمهل -
سهركردايهتي) لههر ناوچهيهكي كوردستان، گهيشته بهمافي
چاره نووس و بهرپاكردني كوردستاني گهوره. شاراوه نيبه چهندين كۆسپ و
تهگه رهو تهنگزهي مهزني خودي (الذاتي) و دهرهكي به نه اندازه يهك له تواناي
بهديهيناني نهو خواستانه كه م دهكه نه وه و جيبه جيپوونيان له پاشه
رۆژيكي چاوهروان كراودا ناسته م دهبيت. ناي يهكگرتن له نيوان به شي
(كوردستاني باشوور) كه به رهو سه ر به خوي ته واو دهروات و به شيكي ديكه
هيشتا له پيناوي مافه رۆشنبيريه كاني و ناساندني ناسنامه ي نه ته وا يه تيدا
دهكۆشيت كاريكي گونچاو ه ؟ .. له مه له لايهك، له لايهكي ديكه وه، ناي له ژير
سيبه ري هاوكيشه و به رژه وه نديه نيوده وله تيه كان و لاوازي خودي كورديدا
نهو خواستانه سه ر ده گرن ؟